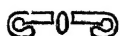

All Rights Reserved.

This book is registered under the Copyright Act 1912 Copyright by D K Krishnamacharu & Bros., Bellary This book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial Copy of words & ideas contained herein constitutes an infringement of Copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

ఈపుస్తకము 1912 సం॥ కాపీరైటు ఆక్రమకారం రిజిష్టరు చేయబడినది. బళ్ళారి ధ॥ కె కృష్ణమాచార్యులచేత రచించినది. కాపీరైటు హక్కుదాల్లు. ఈపుస్తకము ఇండియా కాపీరైటు చేతను పరకీయమైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది. ఎవరు గాని ఈపుస్తకము సంపూర్ణముగాగాని యింకొకభాగముగాని తాము నేను ప్రకటించుటకును, మఱి యొకభాగమును భాసాంతరీకరించి క్రమమునకొచ్చుటకును, తాము ఉత్తర లేకే ప్రకటించుటకును హక్కు నివ్వబడదు. ఇందుగల పదములుగాని, భాగములుగాని, ఏమాత్రమున కాపీ చేసిన యెవరి అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లగును. అట్టివారుదావాకు వాత్తులగుదురు.

పి॥ కె॥ కృష్ణమాచార్యులు,
కాపీరైటుహక్కుదారుడు

శ్రీ

విన్నపము

మహారాష్ట్ర సీమకేకాక యథాల భారతదేశంబునకెల్లఁ దలక ప్రాయుఁడై యెసంగిన శ్రీశివాజిమహారాజుయొక్క చరిత్రమున కీ రోషనారాశివాజినాటకరూపము నొసంగిన యాంధ్రనాటక పితా మహుఁడు కందుంగఁడు బ్రశంసా పాత్రుఁడు. దేశచరిత్రములు పుస్తక రూపమున నుండుట యటుండ నాటకరూపమునఁ గూడ వెలసి ప్రదర్శింపఁబడియె నేని తద్దేశియులకుఁ దమ పూర్వ వీరులయందు గౌరవా దరముల నతిశయింపజేసి తస్మాల్లమున దేశభక్తి మొదలగు సుగుణములఁ బెంపొందించి దేశాభ్యుదయమునకుఁ బ్రథమ సోపానముగఁ బరిణమింపఁ గలవని ధూర్ధిగ నుడువవచ్చును.

ఈ రోషనారాశివాజినాటకము 1896-వ సంవత్సరమున రచింపఁబడి యున్నది. అనాటికే కృష్ణమాచార్యులవారు దేశోద్ధారక సాధనంబులలోఁ జరిత్రనాటకము కూడ నొక్కటి యని గ్రహించి దీని రచించినారని పొడకట్టచున్నది. ఇది యిట్లించుమించుగ ముప్పది సంవత్సరముల క్రిందట న్నచింపఁ జూటంజేసి దీనఁగల చరిత్రాంతములకును నేటి చరిత్రాంశములకును నేకీభావము కుదురక పోవు నేమో యను శంక పాఠకులకుఁ దట్టకపోదు. తట్లు శంకించుట కెడము గల్గునొక వివేచయుఁ నాదు. అది యొక్కలోపముగఁ బ్రతిగఁగించుట ధర్మమును గాదు.

ఏటి కనఁ గాలముమాటుచున్నది. అది తనతోఁ గూడ సమస్తమును మాపుచున్నది. ఇట్టిమాటుపాటునకు దేశచరిత్రములు మాత్రము వెలితియో? ఏమో యేదేశచరిత్ర మెటులున్నను మన దేశచరిత్రమున కింకను నొక నిశ్చితాకార మేర్పడలే దని నుడువుట సత్యమున కెంతమాత్రమును ధూరము కాఁజాలదు. నిన్నటి సిద్ధాంతములు నేటి కబద్ధములు-నేటి సిద్ధాంతములు తేపటికిఁ గల్గులు. నిన్న శివాజి నొక “కొండయెలుక” యని నిరసించిన చరిత్ర మదే నోటితో నేడతని వీర పూజాపీఠమున కెక్కించి ముక్త కంఠమున “శివాజిమహారాజ్ కీజై” యని యుద్ఘోషించు చున్నది. కావున మనదేశచరిత్ర మింకను దాటి యాకులలో, బ్రాతజాబుల కట్టలలో, భావికాలమున లభింపఁగల నాణెములలో, నిప్పటి కింకను నదృశ్యము లగు శాసనములలో, నిత్యాదులలో ఠాఁగియున్నది. కనుక ముప్పది సంవత్సరముల నాటి చరిత్రాంశములకును నీనాటి చరిత్రాంశములకును వ్యత్యాస ముండుటాక యాశ్చర్యము కాదు. ఉండినఁ దప్పగ నెంచు ఏగదు.

ఇది యంతయు నిట్లుండ నీనాటకమున నితర చరిత్రాంశముల నట్లుండనిచ్చి రోషనారా విషయమైనమాత్ర మొకేత యూర్షి చెప్పవలసిన యంతము లున్నవి. ఈనాటకము లోలిసారికిఁ బ్రదర్శింపఁబడినప్పుడు కరపత్రములలో నాచార్యుల వాఁ యీక్రింది విషయముల బ్రకటించి తమరోషనారా చరిత్రము నించుక యెఱిగించియున్నారు.

“ఈరోషనారాయొక్క కథవిశేషము చరిత్రరూపముగానున్నది. వారణాసిపురియందున్న రామచంద్రజయను మహారాష్ట్ర వంశస్థునకు జానకీబాయియను భార్య లోకోత్తర సౌందర్యముకలిగియుండె. వారికి అహల్యయును కూతురుకలిగియుండె. జానకీబాయి సౌందర్యాతిశయమును విశ్రాంతిగ జేసి తనవ గి యామెనుగొని ముఖంగి

వగ నండున ట్లొనచ్చియున్నారు. లోకుల యభిప్రాయములు క్రమ
 క్రమముగఁ దమ యభిప్రాయమును బలపఱచుట నెఱిగి యజామిళ
 చరిత్రమును సంపూర్ణముగ గద్యముగానే రచించి యున్నారు. ఈ
 నాటకము బళ్ళారి యందును చెన్నపురియందును మిక్కిలి జనరంజక
 ముగఁ బ్రదర్శింపఁబడి యుండుట పలువుర జ్ఞప్తియందుండవచ్చును.
 పద్యములు పాటలు లే వనుట దిద్వక్షులకు స్ఫురింపనీయనంతటి చా
 తుర్యమున నీనాటకము రచింపఁబడి, నాటకములో సంగీతమున కంత
 ప్రాముఖ్య మియ నావశ్యకతలే దని నిరూపించు చున్నది. అనాట
 కమంతలోన నెముదితమై యాంధ్రదేశ నలఁ గింఁచు గాతమనియభిల
 షితును. ఇట్లాంధ్రలోకము నకు వచననాటకముల వ్రాయు ఫక్కిలోఁ
 గృష్ణమాచార్యుఁవారు మార్దదర్శితమును దానె కైకొని మహాప
 కార మొనర్చి యున్నారు

ఇది యంతయుఁ బర్యాయలోచించి చూడఁ జూరఁజనాటకము
 లును, జరిత్ర నాటకములును, సాంఘిక నాటకములును, బ్రహ్మసనము
 లును బెక్కుగా నానావిధముల రచించి యాచార్యులవారు తమ
 మూలనాటక పితృమహా బిభృషమును సర్వకోమ ఖముగ సార్థకము
 గావించుకొని యున్నారనుట యతిశయోక్తి కాదనియై త్రిచెప్పి విర
 మించుచున్నాను.

బళ్ళారి
 24-2-23

ట్లువెన్నవించునొక
 భాషాభిమాని.

శ్రీ గొల్లపూడి లక్ష్మీ నరసింహ శాస్త్రి వారికి
 ప్రేమపూరితము

ఈ నాటకము నందలి ముఖ్యపాత్రలు.

తత్ర వేశ స్థలములు.

పురుషులు.

శివాజి (లేక శంకర్) — (కథానాయకుడు) అం I రం 2-3. ఆం II రం 2, 3 ఆం III రం 1-3-4-5 అం IV రం 2-3-4-5-6 అం V రం 2-3-5.

శేఖర్ ఫాలకర్ — (సేనానాయకుడు) అం I రం 1-3 అం II రం 1-2-3 అం III రం 5

రఘునాథ్ నారాయణహవంత్యే — అం I రం 1 అం III రం 1-3-4 అం V రం 5

బాజిరావ్ ఫసల్కర్ — అం I రం 1 అం III రం 3-4 అం V రం 5

హరిరావ్ ఘట్కర్ — అం I రం 1 అం II రం 3-4 అం V రం 5

విఠల్ లల్ దేవ్ కూడకర్ — అం I రం 1 అం III రం 1-4 అం V రం 5

మోతీయమల్ సింగ్ — అం III రం 1-3-4 అం V రం 5

ప్రతాపరావు టెక్కర్ — అం III రం 1-4 అం V రం 5

తానాజీమాలూకే — అం III రం 1

పంత్ జగ్ సిన్హ్ — అం III రం 1-3-4 అం V రం 5

గాగభట్ — అం IV రం 6 అం V రం 3-5

హన్సర్లిఖాన్ లేక త్రియంబక జిఖాన్ — అం V రం 1-2-3-5

అష్టర్ ఖాన్ — అం II రం 1 అం III రం 4

మోహన్ ఖాన్ — అం II రం 1 అం III రం 4-5

ఖాజుఖాన్ ముహూర్ — అం II రం 1 అం III రం 4-5 అం IV రం 2 అం V రం 1-4

బొంగ్లేలు — అం II రం 4-5 అం IV రం 1-2 అం V రం 1

విదల్లాఖాన్ } అం II రం 4
రమాయఖాన్ }

విష్ణురాజ జయసింగ్—అం III రం 5 అం IV రం 2 అం V రం 1

స్వయప్రభాక్—అం IV రం 2

అద్వైతపత్రికా—అం II రం 4 అం IV రం 2 అం V రం 1

దిలేషికా—అం IV రం 2 అం V రం 1

ఇంద్రాహి—(పేజీ) అం IV రం 3-4

సుందరకావ్యం—అం IV రం 2 అం V రం

మోక్షామృతం—అం IV రం 4 అం V రం 1-4

కారాచక్రములు } అం IV రం 4
కొత్తాల్

బోయలు—అం I రం 1

నైకులు—అం I రం 1 అం III రం 5 అం V రం 5

నెవకుడు—అం II రం 4

నామడు—అం II రం 5 అం V రం 4

స్త్రీ లు.

కోమలారా తేజ హయ్యయ—(కథానాయిక) అం I రం 1-2-3 అం II

రం 2-3-5 అం III రం 2 అం IV రం 1-5-6 అం V

రం 3-5

సర్వభాషలు } (శివాజి భార్యలు) అం IV రం 6 అం V రం 3-5
సంగరాభాషలు }
పుష్కరాభాషలు }

హరిం—(దాసి) అం I రం 1-2-3

హరిబి—(మంత్రసాని) అం III రం 2

దాసి—అం I రం 2

Act. 1

SCENE 1 Sekharji and other Lieutenants of Sivaji arrest Roshanara, Aurangzeb's daughter, on her way and take her to Sivaji

శేఖర్జియును యింకకొందరు సేనానులు గలసి బేరంగజేయి చక్రవర్తి-
కుమరను రోషనారాయను నామెను దారిలో బట్టుకొని శివా-
జియొద్దకు గొనిపోదురు.

SCENE 2. Sivaji appears before Roshanara incognito and suggests to her, marriage with Sivaji.

శివాజి ప్రచ్ఛన్న వేషమున రోషనారాయెద్దకువచ్చి ఆమెకు శివాజి
పెండ్లియాడ బోధించుట.

SCENE 3 Sivaji's Lieutenant Sekharji attempts to violate Roshanara, but is put down by Sivaji.

శివాజి సేనానియగు శేఖర్జియనువాడు రోషనారాయ చెరువును సంగ-
మింప శివాజి భంగపరచుట.

Act. 2

SCENE 1. Sekharji plays into the hands of Afzulkhan

శేఖర్జి ద్రోహచింత.

SCENE 2 The loves of Sivaji and Roshanara and the entrance of Sekharji the Smiling Villain

రోషనారా శివాజిల ప్రేమసంగమము శేఖర్జియను నొప్పుకొన్న
భాగము వచ్చుట

SCENE 3. Sivaji surprised by his Enemies Sekharji meets with his deserters &c Sivaji's fight

శేఖర్జి మోసముల్ల శివాజి శత్రువుల తనకు శత్రుయగుట కోటనాగ్రి
మొరుట శేఖర్జియ మోసములు పలము వరుధిచింపుట శివాజిపరాజు-
-ము.

SCENE 4 Roshanara restored to her father, his eulogium of Sivaji and confession of her love

రోషనారా తన తండ్రియొద్దకు వేరుట. ఆమె శివాజిని పొగడియు న
తుదకు భావించి బరినాయమానినది తెలుపుట.

Act. 3

SCENE 1 Sivaji bemoans the loss of Roshanara. The capture of his fortress.

రోషనారాబోయినందున శివాజి దుఃఖించుట. శివాజి తన కోటను పొందించుట.

SCENE 2 Roshanara's confinement and grief.

రోషనారా ప్రసవించిన కొడుకు బోవుట. ఆయన దుఃఖము.

SCENE 3 Sivaji's council Proposals for peace.

శివాజియొక్క మంత్రులలోచన సభ. ఔరంగజేబుతో సంధి ప్రయత్నము.

SCENE 4 Sivaji meets Afzulkhan

శివాజి అఫ్జల్ ఖానుల సమాగమము

SCENE 5 Sekhaji's death Sivaji captured.

శేఖర్జియొక్క అంత్యము శివాజి పట్టబడుట.

Act. 4

SCENE 1. Roshanara pleads to her father for Sivaji.

రోషనారా ఔరంగజేబుతో శివాజి ప్రాణదానము కొఱకు వేడుకొనుట

SCENE 2. Sivaji brought before Aurangzeb as prisoner.

ఔరంగజేబు వాస్తవమునకు శివాజి తీరబడుట.

SCENE 3 Sivaji in prison

జైలులో నున్నపుడైన శివాజి.

SCENE 4 The escape.

శివాజి చెరువునందు తప్పించుకొని పోవుట.

SCENE 5 The Lovers

రోషనారా శివాజి సమావేశము.

SCENE 6. Sivaji's wives Roshanara introduced to them by Sivaji

శివాజి భార్యలు—రోషనారాను శివాజి సనభార్యల కేటించుట.

Act. 5

SCENE. 1 Hassanalli Khan, the youthful warrior

హసనల్లిఖానుడను బాలయోధుడు.

SCENE. 2 Sivaji disarms Hassanalli Khan

శివాజి హసనల్లిఖానుని నిరాయుధుజేసి వానినెత్తుకొని చోవుట.

SCENE. 3 Hassanalli recognized.

హసనల్లిఖాను గురుతింపబడుట.

SCENE 4. Triambakji Bhonsla's letter to Aurangazeb

తేరంగ జేబునకు త్రియంబక్జీభోస్లీలేవ్రాసినజాబు.

SCENE. 5. Sivaji's coronation.

శివాజీ పట్టాభిషేకము.

“ప్రి” (మంగళము) “ప్రి”

రోషనారా శివాజి నాటకము.

[ప్రథమాజ్ఞా-ము. ప్రథమరంగము.

అ డా వి.

[ప్ర. శేఖర్, జి. రఘునాథ్ నారాయణ్ హావంత్యే-బాజిరావ్ ఫసల్ కరు
హరిరాల్ ఘటిగె-విరల్ దేవీరూడ్ కత్]

శేఖ—గమనాన్! ఇంకను వారురారైరి. మనమువినదే యబద్ధముగానుండునా?

రఘు—శేఖర్ జీ! ఇట్టియన్యత్రోదంతము బాజిరావ్ ఫసల్ కర్ యెన్నఁడైనఁదెచ్చునా?

హరి—ఈయాంగజేబుకొమార్తెను మనశివాజియేలచెజవట్టినెంచి నాడు?

విభ—నామఁజూడ రోషనారాసోందర్యప్రశంస విని మోహితీయముకలిమి నీకార్య
మొనర్చినాడని తొలఁచుచున్నది

శేఖ—నాకళ్లుతోఁగను ఈతన్నియూలమున నారంగజేబువలన స్థిరరాజ్యమార్జింపనెంచి
నట్లున్నది.

రఘు—ఎవేమాట? ఈతన్నిబట్టిన రాజ్యమెట్లులభించు?

శేఖ—ఈయన చక్రవర్తియగు నారంగజేమినకు దనకూతురు రోషనారాపై ఘన
మోహమున మనమువినలేదా? మనశివాజిని నిర్జించు తలంపున మధురానగరమున దండు
విడిసియున్ననాడు. ఛల్లీపుగమునుండి తనబిడ్డం బిలిపింపవలయునన్న, నెంత వ్యామో
హమునెయిలమున్నది! అట్టిబిడ్డం జెజునట్టి నాబిడ్డకై యేమియ్యఁజాలడు?
హరి—తాగుడు, గొరుగు వినుడు. వినుడు.

శేఖ—కరం! పల్లవములుల్లియై, సమీపమునకే వచ్చిరి మనమాపైపునఁ గాచి
నిలువము (ప్రక్కకున్నొప్పుమింతురు)

[ప్ర. ఛల్లీయలతో మోయఁబడినపల్లకిలో రోషన్లారా-
హలీంజీ వెనుకఁగెన్నము]

అనుబంధము 1

[శేఖర్ జీ మొదలగువారు పల్లకి నడ్డగింతురు]

శేఖ—మీప్రాణములపై నాశయన్న మందడుగువెట్టకుండు.

బోయా—రాజాధిరాజుకూతును మేముమోసికొనిపోవుమన్నాము. మాకడ్డమువచ్చుటకు మీకంతకావరమా?

శేఖ—అయ్యో! మీకంతశ్రమయెందుకు? ఆమెనుమేమెమోసికొనిపోవుము.

బోయా—వెనుకపైన్యము వచ్చుచున్నది. వారియుత్తరువులేక మేమిభారము దింపఁగలమా?

శేఖ—అట్లనా! పైన్యము నుత్తరువుకావలయునా? చెలికాండ్రారా! మీయుత్తరువు కానిండు.

(అందఱు తుపాకులనెత్తుదురు)

బోయాలు—అయ్యో! అయ్యో! (పల్లకిదించిపరువెత్తెదరు. శేఖర్ జీ మొదలగువారు పల్లకినెత్తుకొనిపోయెదరు)

యవనికి పడును.

—ॐ॥—

ప్రథమాంకము-ద్వితీయరంగము.

శి వా జి న గ రు

[ప్ర: రోషనారా, హలీంబీ.]

హలీ—రోషనారా! నీవు చెప్పినయూహా సరిపడవయ్యె. మనమిందుఁ జిక్కి పడునైదు దినములాయె.

రోష—నిశ్చయము. నన్నుఁ జెఱవట్టియుండుట ధనాశచేసని శేసెంచియుంటి. మాతండ్రి యొద్దకెవ్వరై నఁబోయివచ్చుటకుఁ బదిదినములకంటె వెక్కువ పట్టదు. ఇప్పుడుపడు నైదు డినములైనందున నాకు భయము కలుగుచున్నది.

హలీ—రోషనారా! ఇట్టిస్వప్నాపీయెందైనఁ గలిగెనే.

రోష—హలీం! నీవన్నమాటసత్యము. మమ్ముఁ జెఱవట్టియుండుట యెవ్వరో, యేమి 'కారిణిమో, యిందుకైనఁ దెలియకున్నదిగదా?

[ప్ర: దాసి (భోజనహత్రములతో)]

రోష—ఏమివచ్చితివి?

దాసి—భోజనవేళకాలేదా? పదార్థములఁ దెచ్చియున్నాను.

రోష—దాసి! కూర్చుండుము నేవచ్చి పడునైదుదినములైయున్నది. ఎక్కడ నున్నాఁగా, 'యెవరికెముననున్నావో, కొంచమైనను దెలుపకయున్నారు. ఇది గాడి గూ?

దాసి—అయ్యో! భోజనమువిషయ మేమడిగిన నడుగుము. వలయుపదార్థముల నేకరించి గొన్నావాను.

రోష—దాసి! నీవు పాటెవకారితివి. నీబుణము నాకధికమై యున్నది. నేనేమి ప్రత్యక్షకారము చేయఁగలను?

దాసి—నీవు కడుపునొండ భుజించి నొంతసించుటయే ప్రత్యక్షకారము.

రోష—అయ్యో! భోజనమునకేమి? అభీష్టపదార్థములిచ్చి 'సాప్రభువు నను మన్నించు మిన్నాఁడు' నాయుంటికంటె నిక్కడనె రుచ్యముగ భుజించుచున్నాను. ఏమియుఁ గొనులేదు దాసి! ఇదిమాకు మమూర్ఖమగు చంద్రచారము. అక్షరూపాయలు వెలకొనవచ్చును దీని నీవు గ్రహింపు. సోకుమాత్ర మాయుంటినుండి వెలికికొ బోవు మార్గముమాత్రమా?

ఉ॥ రాజముఖులారు ననురాయిడివెట్టగఁబూడియానె యీ !

భోజనమింతయుఁ గొమవసోపునె మింతకుఁద్రుచ్చియింపమే !

లోజయెఱుంగ నన్ను బిమోపకృతిక వెడలిగచి తండ్రియిల్లే

రాజిలఁజేసికాననె తిరంబగుపుణ్యము నీకుఁ గల్గెనుక !

దాసి—(నవ్వి) అమ్మో ! ఇది భోజనము విషయము కాదే యెట్లయిడిగదవు ?

రోష—అల్లీ ! నీకంటె ననుఁ గాపాడువా రెవరు ? ఏలులుట్లునూపునూపుగాఁదెదవు ?

మాతండ్రియొద్దమాత్రము ననుఁజేర్చిప్రాణదానమిచ్చితివా, నాకుఁగలవైభవముల్నియు

నీకుఁ గలుగునట్లుచేయింతును. నీవరణముంటివేఁడెద నాకథయదానమిమ్మా !

అనుబంధము 2

దాసి—అమ్మా ! రోష కాగాదనీ ! నీకొక్కటే హుట శేరికొప్పెదరు. భాంతి

పడకుము నీధనము నీవైరము లేనియు నాకుఁ గ్రోహించిరి గలియుండువు.

ఎంతయాశమాపించు బ్రయోజనములేదని నమ్ముము.

రోష—దాసి ! నీకింతక్రియించుకలదాని యెంతమాత్రమైన నాకుఁజెప్పము నీవిధమి

యెవరు ? నన్నెన్నోచెఱివించివారు ? ఏమికాదుము ? ఇంక నాడనివి

కావుదాని వేడుగానున్న శోధనై నాకుఁ దెలియఁగలవు.

దాసి—భోజనము విషయము లెప్పు నిరీక్షింపయములకుఁ శేరికొట్టియూను.

రోష—హా ! దైవమా ! నాకేమిప్రాప్తి దెచ్చితిరి ? దాసి ! ఇంతవిధమన రాగా

ఊరుపేరులొందకుండ నున్ననీ యెలా నుండునా నీప్రసూదెక్కో

నానికేమి యింతవిధోన్మాదము వేటికిని వదానియు గ్రాయుండు

రోష—నానికేమి యింతవిధము

దాసి—అమ్మా ! పదానుబంధము నీకుఁ జెప్పగలము అమ్మా !

రోష—క్రోధము, అహంకారము, కుట్ర, అపహేతుకము, అపరాధము

కొనుకొని యున్న డెక్కనా ? నీవెప్పుడెక్కడ నున్నా ?

దాసి—యీ ? (పదానుబంధము)

అనుబంధము

2 క్రిష్ణమాయుఁడెప్పుడు యున్నాడో శాంతమునో

స్మృతిహింసనదోష్టచేట్లుఁజూచు నమోనమోనో

రక్కనీ చమమౌక నాకవరాకుమేరిఁ గావలె

నొక్కిచెప్పెదో బిడివియులు స్మృతి భోజ్యం భోజ్యముతో

పొమ్మిక్కడినుండి వెడలి. చెప్పము నిన్నేలువారితో, నాయుంటిట్టిపదార్థములు కుక్కలకు వేయదుమని. వానిసత్కారములు నాకేవియు వలదశము. పొమ్ము.

(కొట్టవచ్చుచు)

దాసి—అట్లును నీయివ్వము కనుపుగాలి నీవేమరల భుజింపఁగలవు. (నిష్క్రమ)

హా—అహ్మ! ఈపదార్థములన్నియు చిట్టపాతివేచితిని? నాకుమిక్కిలి యాఁకలిగా నుండె.

రోష—నీకేమాఁకలియే? ఇట్టియస్వాతంత్ర్యపుగూగుతినఁ గోరెదవు.

హా—(స్వంతము) నాకెక్కడనైన నీస్వాతంత్ర్యపుఁగూడే నే నేరాజువిడ్డను?

(ప్రకాశము) అహ్మ! అయిన నీయివ్వము.

రోష—నీకువచ్చుచున్నదేమి? నీకీమాడుమరలఁ దినవిచ్చయించెదవా?

హా—ఏమో మాతము లెమ్మిప్పుడేల?

[ప్రవేశము శివాజి]

శివా—(అనంతము) ఏదైన కొకకారణమున కారంజేటును లోఁబడుచుకొననెంచి, యతనికి మిక్కిలి యరుదానవేగమైన, రోష నారాజు జెఱపట్టించితి. ఆసతీమణిని జూచినంత నే, నాకెక్కడను లేమోహమువృద్ధియగుచున్నది. అకటా! ఇదియెన్నటి కైనఁ దగునా? పూజ్యగు నావంశమెచట! మహమ్మదీయవనితయొక్కడ! ఎంత నలవరిమాలుకాదు నెట్టిగు దీఱరాకున్నది సంతతభవారీపూజచేయుచుండిన నాకు నెట్టి నీచిచ్చుచురుగునలించువా? అసామ్రయవహోట నిట్టివ్యామోహము గలుగునా? నాకుఁజూడ నేమియుఁ దోపకున్నది. అయ్యా! ఈరోష నారాజుకు సహోద్యమనిగా నుండఁగూడదా? భవనియెట్లు చేయనున్నదో మాతము. దప్పుగు డిమోగున పడె చెప్పరాని మోహముపృతిలుచున్న నాకు నేడు సమక్ష సం వాదము కాస్తప్పము కలిగియున్నది మాతము (చేతులు జోడించుకొని ప్రకాశముగా) రోష! నీషలగుచు మాగుడిసెల మీగాజగృహములంగునలె రుద్రములగు పదార్థములు చిక్కిరింపఁగావా? ఎట్లున్నచు మదిమది నతిభిసత్కారముల స్వీకరింపఁదగుఁ గాకి ఈ క్కరింపఁబాడినా?

రోష—(స్వ) ఎఁడేపురుషవరుడు? ఎంతవిరీతుఁడుగానున్నాడు! (ప) ఆయ్యా! పదార్థములు చెట్టిరోపముచులేదు మాయంట నింతకంటెనెక్కువ పదార్థములు చిక్కిరింపఁగా ఇంక బంగారుస్కారము-కు నేనెవరికిగృహస్థురాలనై యుండవలయు టయ్యెఁ దెల్పుదుని నీపదార్థము లెఱిఁపఁపవైతిగాక, నేటిండువలన గాదు. నాక్షింతఃకలఁ చెలియరాని యర్థము నీవైన నానతిచ్చెదవా?

శివా—నీయిచ్చవచ్చిన తెఱఁగున నడుగుము. విన్నవించెద.

రోష—ఈయన పేక్షితాతిథిన త్కారము నా కెవరు కలిగించియున్నారు? ఎవరికే నేను నునగునకు రానివందనము లిందు? కాచరింపవలయు?

శివా—దేవీ! ఇవిబలవంతముగా నొనర్చుకొని, యెట్టివికాని, సత్త్రియలని నీవెంచిన మాత్రమున నే, నిన్నీయించుక నిర్బంధమున నుండునట్లుచరించిన శివాజి త్తమానణము చెప్పకొనుచు గుంతనమున నినుఁ గొనియాడఁగలఁడు.

రోష—అట్లునా! శివాజియా! నన్నింత సత్కరించువాఁడు? అతఁడు దోషదోపుడు పనులయందు దక్షుడని వినియున్నాను.

శివా—పరరాజ్యములనాక్రమించి దొంగులు ఘటించువారి కారాజ్యమున నేయుండి దానినిలుపుకొనఁ బ్రయత్నించు వారందఱు దోషదోపుడువారనియే తోఁపఁగలదు. అది శివాజితేష్ఠితము కాదు.

రోష—పోనీ! ఏకార్యము నభిలషించి శివాజి నన్నిట్లుఁగర్చియున్నాఁడు?

శివా—దేవీ! అని నీవులాఁతిగానెంచుము. మీ యిద్రిద్యాదుఁగియు నాక్రియించి నిరంకుశాధికారము వహించు బీదల నెల్ల నేలగానుచున్నది దొంగలైక లనశశము కొఱకుఁ బాటునడుచు సాధనంబునఁకా నామున నెట్టియెరుటనిలిచి యుద్ధమాగు శక్తిచాలమిచే గుప్తసంగ్రామ మొనరించుచుఁ గొన్నియయిఁ స్వరాజ్యముల స్థాపింపఁ బూనినందున కాతేపక క్తిలగువారి నుక్కడంచుచు వచ్చినందున, దొంగ యనుపేరు దుచ్చుకొంటుం గ మాతఁడైనను, నతనిజేరివారున్న ననిరెకాని గుంతము కాదు.

రోష—అక్కడెట్టివాడైన నేమాయె నన్నెలంట్లు గొంగొచ్చియున్నాఁడు?

శివా—నీయూఁము- కాంత! కిమిగోఁబ్బయి నుపాదించి నపరాధముల నున్నవల గలిగింప నలయుచు యూనికోరిక

రోష—నామూలమునఁ భ్రష్టమెట్లు?

శివా—నీవు వివాహముడఁ గరుణ గలదాననేని యెఱాం . నానిహయకాంతా! యెఱాం

రోష—అట్లనే? ఎట్లునాటించి?

తే. గీ. పరమహేయమహారాష్ట్రంబునందు

బ్రాంచితమహమ్మయ్యనాయమోచనఁ

దానటవరించునట మెండ్లదానంబు

పరంగనిదురాశ తగ్గునె శివాజి కెందు

ప్రథమాంకము-ద్వితీయరంగము.

అంత బలవంతమునకు వచ్చినపుడు ప్రాణములనైనఁ బరిహరింతుఁగాక, యిట్టి కోడంబడునా?

శివా—దేవీ! నీప్రాణమునకు వచ్చునంతపని యేమి? అశివాజి నిను మనసారవరించి నీవనుగ్రహింపఁగృతకృత్యుఁడు కాఁగోరి నిన్నిటకు రప్పించె. వానిఁదస్కురుడని నీవెంత తెగనాడినను, వాఁడు కనలువాఁడుకాఁడు. నిర్బంధమున నినుఁ జెఱవట్టి నట్లు బలవంతమున నినుఁబరిగ్రహించినను, ఇందు ఘాని కడ్డము లేకుండుట నీవు నెఱుఁగుదువు? అయిన నట్టి దుర్మతమునకు వాఁ డీకొనఁడు. మనఃపూర్వకముగ నీవై యభయమిచ్చి యాహు దించువఱకు నీన్నభిలషింపఁడు.

సీ. కరుణాత్ముడని యశస్సురణఁ జెందెనుగాని

పశుతుల్యుడని యెంచువాఁడు కాఁడు।

అతిస్థుల భక్తిమై నాదరించునుగాని

మంచనం బొనరించువాఁడు కాఁడు।

రాజులఁ దలమోచి పూజించుఁ గానిపూఁ

బోడుల నోప్పించువాఁడు కాఁడు।

నెమ్మి మోహముమీఱ సమ్మతించినఁ గాని

అలవంత మొనరించువాఁడు కాఁడు।

మీ కులమువారు మీళ్ళయిడి మేఱలేక।

క్రూరుడంచు నస్తురుడంచుఁ జోరుడంచు।

మిగులరూషింప విండు నమ్మితివిగాని।

గుఱుగన్పు శివాజి నింతైన నిందువదన॥

కొన్నిఘంటలు నీసేవకుడై నీయంగీకారమునకై నిగుఱులుచువాఁడు. తుదకును నింగిఁగింపజేసి నీగడ్డియెడకు నిన్నుఁ బంపువాఁడుగాక, దుష్కార్యమునకుద్వంద్వింపువాఁడుకాఁడు అప్పుడైన నాకప్పుదునిధిగూనసము నీవెఱుఁగనేరకుండువా?

శివా—అయ్యో! నీవాశివాజి నింతప్రశంసించెదవు. లోకమున లేనట్టివాడని నుతింపు సాగితివి అట్లేప్పుడెందున్నాడు?

శివా—దేవీ! అన్యధీక్రియ వైరిపరులనడమఁ జిక్కినను నించుకైన జంకెఱుఁగనివాఁడు; ఆ హరుఁడుతప్ప నితరు నేలికగా భావించెనివాఁడు, ఏ కార్యము చేయఁ బ్రయత్నించినను ఇందునికంటె రాయముండుట యెఱుఁగనివాఁడు, ఎట్టికోరిక కోరినను తానిఫలసాధన

మున నింతయైన సంశయ మెఱుంగనివాడు; ఇప్పుడునుఁ దలచినంతనే యెన్నఁడు
 సెఱుంగనిజంటను, నీవు తనకేలికగాఁ గోరుమతియు, అనఁబూతమగు సంచలనమును
 అపరిచితాంతరాయశంకయు, అవిదితనిజాశాఫలభీతియుఁ గలిగి నీచగణవాసుఁడు
 కాఁగోరినాఁడు. తస్కరాధముడని నీవుమాటినను మహాప్రసాదమని తలంచు
 వాఁడుగా శివాజి, తరుణి! యోచింపుము. ఆతురతవలదు. నీవుతన్నేలిన విహితమేవీల
 కున్న నాప్రాప్తియనితలంచుఁగాక, నీయెడ నవరాధబుద్ధి కలుగదని నీతోవచియిం
 పుచునినాఁడు. అయినఁ గొనమాట నీవలన వినువలయు నీ నేవమానఁడు. కావలసియున్న
 శివాజిం గొనివచ్చెద—గ్రామమునలేడు.

రోష—అయ్యో! ఇంతమాటలాడెదవె. నీవెవరు?

శివా—దేవీ! నే నెవరైనదియు నేటికి? నే నాశివాజి కడుగారవింపఁ జ్ఞుగఁదొందిన
 వాఁడ, శంకరనామఁడ. ఇప్పుడు పోయివత్తును. (నిష్క్రమింప)

రోష—హలీం! చూచితివా యీసంరంభము?

హలీ—చూచితిని. ఆశివాజి నేవకుఁడె యింతవినయసంపద గలవాడైన నింక శివాజి
 యెట్టివాఁడోతెలియదు. ఇంతకంటె గడు కుందరుడై, ధీరుడై, యుండవలయుననీ
 తోచుచున్నది. నాకుఁజూడ నాశివాజికంటె దీగినతి నీకు గలుగఁడని తోచు
 చున్నది.

రోష—మంచిమాటయ్యె. ఎక్కడపూజ్యమహమ్మదీయాన్వవాసు! ఎక్కడ మహా
 రాష్ట్రవంశము!

హలీ—అమ్మా! ఇట్లే! ఎట్టి వినయవైఖరిగల్గినారు చునవారిలో నునా రాతి

రోష—అయిన నీవిప్పుడె శివాజిభాగ్య కాఁబోవున ట్లుదె?

హలీ—నీకొఱకుఁ జెప్పితింగాని నాకొఱకుఁగోదు.

రోష—ఎవ్వరికొఱకు వలదు. ఆకలి మొందుచున్నది అమూల్యదాసి నిత్యము
 రమ్మ.

హలీ—భాగ్యము.

(నిష్క్రమింప)

రోష—హృదయమా! శివంధము నిమ్మరింపుము. వంశతారతన్యము విచారించుము

ప్రథమాంకము-తృతీయరంగము.

(అ డి యే న గ రు)

[ప్రవేశము: హ లీం].

హలీ—హోలుదొల్త శివాజియన్న నెంతయో యెగరిపడుచుండిన సతి యిప్పుడు వాని, జూడకున్నను వానికంటె ధీరుడు గలుగు జూడని వానించుచున్నది. ఈశంకర్ జి తోడనే యిప్పుడు పలువిధముల నిర్భీతిగా మాటలాడుచున్నది. నాకుజూడ నీ శంకర్జీ మొద నే యీరోష నారాకు మోహముకృష్ణమైయున్నట్లు తోచుచున్నది. ఆశివాజి యేలరాకున్నాడో తెలియదయ్యె. లేక శివాజియే కావలయునని తనపేరు దాచి శంకర్జీవారుమున గనిపించుకొనియుండువా? అట్లెంచుటకును, నాస్పదము లేదు. పేరుమఱగించుకొనుటకు వానికేమక్కర? ఏమిథయము? ఇదిచిత్రమోహ ముగావున్నది. శివాజీ చెట్ట పట్టుట కీరోష నారాకు శంకర్జీ వేడుకొనువాడట. రోష నారామో వీనినె, మోహింపచున్నదట. ఇదియెట్టిసందర్భము? ఈశంకర్జీవైన నీతరుణిమణికిగల వ్యామోహమింతయని లెక్కింప శక్యముకావున్నది. వీనితో నిప్పుడుమాటలాడు సారే వేటూ “మోతండ్రి శ్రద్ధకు బోవలయునని” పలుకుచున్న చెలి యిప్పుడు తండ్రిని మఱచినట్లున్నది. ఒకనాడు వీడు తనయొద్దకు రాకున్న దీనిశతాతపా వర్ణింప శక్యముగాదు. ఇంతయున్నదిగదా? ఒక్కమాటయున మిగిలి రానీయకుండ్ల చటిరొచుచున్నది. వీడొక్కమాటడిగిన బరమామోదమున నంగీకరించు చందము తెలియ వచ్చుచున్నది. కాని వీడ్రప్పేక్షింపకున్నాడు. సంకోచముననో, తిర స్కారశంక చేతనో, కాక శివాజియప్పేక్షించియున్నందున గలిగిన యనభిలాషవల ననో, తెలియదు. వీరు మాటలాడు ప్థలమున నాయభ్యంతర మేటికని నేను చెలి కేగుదును. మొదట బోవలదనుచుండెను. పోయినను రెండు నిమిషములలో బిలుచు చుండె ఇప్పుడన్న దినమంతయు నే రాకున్నను, రమ్మనుట కానము. ఇప్పుడీ శంకర్జీ గ్రామాంతరమునకు బోయి రెండుదినము లైనది. నేడు వచ్చు నట. వచ్చి నాడాయని ఇన్నప్పుడే యేడెనిమిది మాటలుడిగినది. నాకెక్కడవచ్చె నీయవస్త? నేనెరు చెలిమితో బ్రాద్దు పోవజేయుదు? రోష నారా కొకశంకర్జీకలిగె. నాకే క్షోభ కలదు?

ప్ర: శ్లేఖర్జీసాల్ కార్.

శ్లేఖ—(స్వ) షిక నేదాళ జాల. పోయి నావృత్తాంత మంతయు నాకుటిల కుంతలకు విన్నదింతుండా (ప్ర) తరుణి! రోష నారా మోచుకున్నది?

హరి—అలాననయన్నది ఎందుకు?

శేఖ—అమెను దర్శించుకొనవలయు.

హరి—(స్వ) ఓహో! శంకర్ణి యేమోనెప్పునంపి నట్లున్నది. (ప్ర) ఇటు రమ్మిక్కడ నున్నది.

(వెనుకయవనిక నెత్తెగో రోషవారా కనుపించును)

రోష—ఎవరు?

శేఖ—తరుణి! నేను శేఖరీయను వాడ నీదానుడ.

హరి—(ప్రక్కటఁ బోవును)

రోష—అహో! నీవాశేఖరీ ఘోశారను కూతుడవు? నీప్రశంస నాకు శంకర్ణి చెప్పుచుండెను. నీవా శివాజి ముఖ్యభృత్యుడవనియు, కూరసత్తముడవనియు, తుంజర బలుడవనియు.

శేఖ—అట్టికడిమియంతయు నీయెడ నీరసమయ్యె.

రోష—(భయమున) ఏల? ఏమి? శివాజికేగాని శంకర్ణికేగాని యేమైన నాపద గలిగెనా?

శేఖ—నాయాపదకుఁ బారమెఱుంగనివాడ వారియాపద నేమి విచారింపఁగలను?

రోష—నీయాపదయైన నేమి.

శేఖ—అభయ మొసంగిన వచియించెద.

రోష—ఏల సంకోచము? నిర్భయముగా వచింపుము.

శేఖ—అట్లైన నే ధన్యుడ. వాడుపల్లకిలో వచ్చుచున్నానిన్ను మీవారోహించి నిగ్గుంధించిన వాడవు నేనె. నిన్ను కొటవై వెక్కిరించు కాలమున జగమునకంతయుఁ బూర్ణ చంద్రునిబోలెఁ దెలివి నించు నీముద్దుమోహి వీక్షించితి అప్పుడే యానందముం దలఁచుకొన్న నిప్పుటికిని శరీరమున రోమాంచకులెగయుచున్నవి. అప్పుడే రీచగణము వైబడి నన్నేలుచుని విన్నవింప నుత్సహించితి. అయిన నీమానసము నిగ్గుంధ కారణమున గల్లాలితమై నుండ నట్టిసంకంభచురుచితమని యూహకైతి. విధిలేక మదనతాపము నడచితి. మీజగ్రాక యిగ్గురియులు లిగి ప్రితి. తిలపు గలిగినది మొదలారనినద లెఱుంగక చిక్కిన మైతి. ఇంకేమని విన్నవించువాడను?

చ. తుద మొదలై చరరాని వగతోఁ బరితాపము బొందువాడ నె.

మృద్ధి ననురాగమన్న వినుమా మితిమీతె ననుగ్రహించినకా.

వలదనిపేర్చి నీపదసఫర్ద మొనరెద వీడనాడినకా!

బ్రదుకఁగఁజాలఁజాల నిదినమ్ముము బాలకురంగభోజనా!

రోష—అయ్యో! నీవిట్లాడుట పాడియా? ఇది దుర్మతమునుమా!

శేఖ—నీచేమన్నను విహితమే. నీవు పదతాడనమొనర్చినను భాగ్యముని యనుభవించు.
(ఇంకను సమీపించును).

రోష—ఛీ! ద్రోహీ! ఊరకపాము. చెడకుము. ఔరంగజేబు కూతురిట్టి దుష్కృతి
భవసార నియ్యకొనఁగలదని నిమ్మితివా?

శేఖ—తనీ! నీవురోషనారాయణు నీముద్దుపేరు చెప్పకొనియున్న ననుస్కరించు
చుంటిగాని యారంగజేబు కూతురన్న నాకు నవ్వువచ్చుచున్నది. నీకిది తప్పనిపని.
(పట్టబోవును)

రోష—(దురముహూయి) మానవహంతకా! ఎట్టి మాటలాడెదవు?
మొనర్చెదవు?

శేఖ—తరుణీ! నీపాదములాస నినువిడువను. (కాగిలించబోవును)

రోష—(ద్రోహి) హలీం! హలీం!

[పునః ప్ర: హలీంబీ]

హలీ—(శేరుని చెయివట్టియూడ్చి) అయ్యో! ద్రోహీ! ఇట్టి దుశ్చింత నీకుఁదగునా?

శేఖ—హలీం! నాగుణము నీ వెఱుంగవు. నాతెఱవునకు రాకుము. పట్టినపట్టు విడు
చుట నాజన్మమున నేనెఱుంగను.

హలీ—నీచాత్రా లచందాలా! దుష్కర్మా! పాపీ! నీవొకమగవాడవా? అస
హాయయైయున్న యాఁడుఁడని నిర్బందించు పదవు.

శేఖ—కం. ఎడఁగలఁ బొమ్ముపాశిని!

తడసిన నిప్రాణ సమితి దక్కునె యొక్కు!

మృడిదీ సెదఁబడఁ ద్రోసెద!

నడరుచురాఁగలఁడె యొక్కఁడడ్డమునాకుఁ. ||

(హలీంను ద్రోయును)

హలీ—అయ్యో! చంపెనే-చంపెనే. పాపాత్ముఁడు!

శేఖ—(బాకుచేతబట్టి) ఇంకొక్క కూతురియిడిన నిట్లేపాడిచి చంపెదను.

హలీ—అయ్యో! అయ్యో! చంపె. తుంపె.

శేఖ—గోడు ఘ్ననెదవా? కావలయునా? (బాకునెదకానించును)

(హలీం, మాటలాడక మూలుఁగుచుండును).

శేఖ—రోషనారా! ఇంకఁ దడవుచేసిన నాచేతఁగాదు. నేనాటవికుండ నగుటచే నాగరక మోహవృత్తాంతముల నెఱుంగను. అల్లశయ్య గృహమునకుఁ బోవుదమురమ్ము. (చేయిపట్టెను).

రోష—(సమ్మతింపక వెనగుటాడుచు).

అనుబంధము 2

(శేఖర్జీ రోషనారానీడ్చును)

రోష—ఓ పుణ్యాత్ములారా! పీఠశ్రేష్ఠులారా! దయాభులారా! శగజాగత వత్సలులారా! ద్రోహభంజనులారా! శంకర్జీ! నే నమ్మియున్న శంకర్జీ! ఈపిటి కేలికయగు శివాజీ! నాపాలిటికెవ్వరురాతే?

[ప్ర: (శీఘ్రగమనమున) శివాజీ].

శివా—ఏమిది? ఏమిది? శేఖరా! ఏమికార్యము?

రోష—శంకర్జీ! ఈదురాత్ముఁడొనర్చిన దుష్కృతి యెంతని వచింతును. మీయేలికయగు శివాజీపీట నీమూఁడుమానములు నిష్కలుఁగా మనియుండ నీద్రోహియినా నాదొనర్పనెంచిన దుడుకు చెయిదమఁగిటివే?

శేఖ—శివా—శంకర్జీ! నీకార్యమునకు నే నడ్డమురాను. నా కీర్ణమునకు నీవురాకుము.

శివా—మొట్టమొదట నీవీ తిరుణీమణిని విడువుము విడువకున్న—

శేఖ—(విడిచి ముందటికివచ్చి) విడువకున్న నేమిచేసెదవు?

శివా—ఇదియేమి కార్యము తొల్లఁ జెప్పుము.

శేఖ—నీవు చూచిన దే కార్యము. నేఁజేసినదీ కార్యము.

శివా—రోషనారా! నీవుచెప్ప మిదియేట్లు ప్రారంభింపఁ బడియె

రోష—మానవ శ్రేష్ఠ!—

నూలీ—(లేచిముందటికివచ్చి) అయ్యా! నేఁజెప్పెదను. ఈరండానుతుడ్డు నిష్కారణముగ నీతన్నిని బలిభింప, నుద్యోగింప నే నేతెంచి “అన్నా!” ఈకార్యము నలదని” యింత చెప్పినను మానక నను మెడనట్టిత్రోసి తానుచేకొని పొడువనచ్చె అయ్యా! చంపుచుండేనే—చంపుచుండేనే. నీవు చేతుల కగ్గివెట్ట—(ఏడ్చుచు)

శివా—శేఖరా! సత్యమాయావృత్తాంతము?

శేఖ—సత్యమేమున్న?

శివా—నినుబోలిన పాపాత్ముఁడు, నినుమించిన్న క్రూరాత్ముఁడు పుడమిపై లేడు.

శేఖ—నన్నెల నీవు విరోధిగాఁ జేసికొనియెదవు? నీవుగొల్లగాఁగల ఫలము

నీ వెంటగవా? ఈతరుణీమణిని నేమెహించియున్నాను. అదివలదన్నను, నీవు వలదన్నను, అనిటలాతుండే వలదన్నను విడువను.

శివా—

శిఖరిణీ వృత్తము.

అయారే దౌరాత్మం బధికతరకష్టాత్మఁడవుగా!

దయాలేశంబైనకా గన కతిథియాతనిన్విదురిత!

క్రియారూఢిఁగూరుల్వినని గురుదుర్జితదగులకా!

భయాక్రాంతంజేయ న్దగ్ధునె యధమా పాపివగుచుకా ॥

దురాత్మా! కూరకులము నిట్లుచెఱుప జనియించిన కటిక పందవు. నిన్నెంత శిక్షించిన సరియగునీ నీకుఁ బాదతాడనమే యర్హము. అయినను నాదండ నివసించి యుండుటచే నట్టి నీచగతినికుఁ గలిగింపను. ఇదె కొమ్మించుద్రహాసము. ఈదేవి కట్టెడుటనే మనయా యోధన మిందలి స్వాయాస్వాయములఁ దీర్చుఁగలదు.

శేఖ—(నవ్వి) నీకేవిభ్రాంతియా యున్నాదమా? నాబలము నీవు నేడచూచెదవా? నీకట్టివారు పదుగరైన ఘోరగురురొగ్గ వీల సాహసించెదవు?

శివా—దురాత్మా! ప్రేలకుము. నీకుఁ గావరము గలిగియుండుట నే నెఱుఁగుదు. అయిన ధర్మము నాయెడఁగలదు. చక్కఁగ నిలుము.

శేఖ—ఒరే! నాబాహుబలము కలిమి నిను నీయంతవానిఁజేసితి. నీవెంత ప్రేరినను, నీసాహసమునకు సంతసెంతుఁగాక, నాచేతులార నినుఖండింప సమకట్టను ఒక తురక అంతులాడికై యింత ప్రాణాఘాయము—

శివా—మానవాధమా! మూయుము. ఈసాధ్వీమణిని దుర్భావణము లాడిన నోటఁ బురుపులు వదును. అనికీనీవు పూనకున్న నే పూనెదను ఇట్టి సతీతిలకము నిట్టి దురుక్తులాడిన నీనోటి కిదియేశిక్ష. (పాదరక్షతోఁ గొట్టును)

శేఖ—దురాత్మా! ఇంకకువచ్చెవా? నీకుఁ గాలమాస వృష్టియుండ నెట్లుకప్పును. (ఇద్దఱు యుద్ధముచేయుదురు. శివాజి క్రిందపడును).

శేఖ—(పైనుగూర్చుండి) నీచమానవా! ఎంతగతి తెచ్చుకొంటివి! ఇట్లే నినుఖండింతువా? అయిన నూరక యిచ్చోటు వదలి మామణియుల యానందవిలాసమున కడ్డముక్కాసుండెదవేని, వదలిపెట్టెద. చెప్పు మేముందువు శివాణీ!

శివా—(స్వ) శివాణీ! ఆహ! ఈమహాపురుషుడా శివాజి? శంకర్ణియన్న నమ్మి యుంటి నీ అయ్యా! ఇతని యాపదఁ దొలగించి యీ నీచాత్ముని భంగపెట్టువా రింకెవ్వరు?

శివా—(సాహసమున విదలింపుకొనిలేచి శేఖరీని గ్రిందబడవైచి) పాపాత్మా! ఇప్పుడే మందువు? నిన్నింతింతగా ఖండించినను బాపమగునా? నీకుదగినశిక్ష యొచ్చించి నాను. (అనిత్రాళ్ళచే వానికాలు చేతులుగట్టి) నీయట్టి కృతఘ్నుని జరుపాత మొనరింప వలయు. అట్లనే చేయివెదను. తరుణీ! రోషనారా! శూరలయిం ద్దండ నున్న నీకిట్టి పరిభవ మీదురాత్ముని వలనఁగలిగెగా?

ఇంద్రవజ్రా వృత్తము.

నిన్నీగతింజేసెను నీచకర్ముం.

డన్నన్నమానేరము లంకేమితాళి.

మన్నింపవే యందఱు మాన్యులుగనం.

పన్నుల్గదాకల్గరు పాపులింకన్.

ఇంకిటివాఁడు మాపీట పెడకీచాచినను గలుగఁడు. భీతిలకుము. మన్నింపుము. పోయివత్తును

రోష—మహాత్మా! (చరణములకు నమస్కరించి) నీయుపకారమునకు—

శివా—తరుణీ! నాకేమియుఁ బ్రకంస వుదయి. (నిష్క్రమింప)

రోష—(స్వ) ఆహ! ఏమిమహోదారతలకుని యవ్యాజకరుణ! నేను సంకయించినట్లే యితఁడే శివాజియట. ఔరా! నాభాగ్యము!

(యవనికపడును)

శ్రీ

రోషనారా శివాజి నాటకము

ద్వితీయాంకము-ప్రథమరంగము.

(అఫ్జల్ ఖాన్ విడిది)

[ప్ర: అఫ్జల్ ఖానుడు, మొహబత్ ఖానుడు, ఖాన్ జహాంగీర్ బహదూర్,
మొదలగువారు-శేఖర్]

అఫ్జల్—శేఖర్ ఖాన్ కాత్ ! నీవు శివాజి స్నేహితుడవే. ఈ ద్రోహాచింతన యెట్లుకలిగి?

శేఖర్—ఈ గాయములఁ జూచినఁ జెలియుఁగదా? నాలుగు మాసములు బాధలుచడితి నే.

నాకెంత దుఃఖము గలిగి యుండవలయు?

అఫ్జల్—ఇదియెవరి వలన నొనర్పఁ బడియె?

శేఖర్—అశివాజియను నురాత్ముని వలననే.

అఫ్జల్—అశివాజి నిన్నిట్లు చేసెను?

శేఖర్—అవృత్తాంత మేలడిగదయ? ఇయ్యెడఁజెప్పరాకున్నది. స్వల్ప విషయము.

అఫ్జల్—అటుచెప్ప రాని స్వల్ప విషయముననే శివాజిని జైలుపఁ గలవనియు, నీ శత్రువులమగు మాకుసాహాయ్య మొనర్పఁ గలవనియు నేమి నమ్మకము?

శేఖర్—మిత్రశత్రువులయ నెక్కువమే? వాడు మీకంటె నాకుఁ బరమకాత్రవుడను.

కోటపైనుండి నరుఁ గ్రిందికిఁ ద్రోయించి యున్నాడు. వానికిఁ గీడుకాల మగుటచే నాలుగు మాసములు బాధపడినను నేబ్రదికితి మీతోడ వానికిఁ దగిన శిక్షవేయఁ చెదను. పగదీర్చుకొనియెదను తరువాత నేను మీకు మిత్రుడఁగాను.

అఫ్జల్—ఇప్పుడు శివాజిని మాస్వాధీనము చేయుటలో నీకుఁ గలగ్గనెంచిన ప్రతిఫలమేమి?

శేఖర్—నాపగదీసెదయే ఫలము?

అఫ్జల్—నీవెంతధనము నపేక్షింతువు?

శేఖర్—నామనస్సప్తపీయే నాకుధనము. నేను లంచముకొఱిపని చేయఁజెందినవాడఁగాను.

అఫ్జల్—అయ్యో! నీవుమాకుఁ బరమాత్ముడవైతివి. అయిన నీకార్యము నీవెట్లాడఁ గూర్చుగలవు?

శేఖ—నాతమ్ముడగు నరసింహజీ మూలమున నీకార్యము నెఱవేర్చుగలడు.

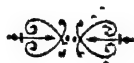
అష్ట—మీశివాజి కోటదుర్గముమే. పదుగురి కంటె నెక్కువ జనులొక్కసారి పోవఁ గలమార్గములే యందుఁగలగవే. నీకార్యమెట్లు సాధింతువు?

శేఖ—మీరు గొప్ప వైద్యముతో రాత్రుల యందే పయన మొనర్చుచు రండు. ఆపురికిఁ గతిపయ దూరమున విడిచుఁడు. నేమరల శివాజిం బోయిచేరికొందు. అందుండి సమయ మొదవినప్పుడు రాత్రివేళ సద్దుగాకుండ మిమ్ముఁ గోటలోనికిఁ బిలిచి కొని యెద. తరువాత మీకార్యముఁ జూచికొనుఁడు.

అష్ట—నీయట్టి యాత్మఁడు మాకులభించు నే. (అలింగనము చేయును)

శేఖ—నన్ను నుతింపకుఁడు. నాపగకై మీకెక్కాలమున మాత్ర మాత్మఁడ నైతిఁగాక, నేనిక్కంపు చెలితనముం గోరివచ్చిన వాడఁగాను. ఇంక నాయితము చేయింపుఁడు.

(నిష్క్రమింప)

ద్వితీయాంశము-ద్వితీయరంగము.

(శివాజినగరు)

[ప్ర: శివాజి, రోషనారా (మంచముపైన)]

రోష — నాభా! క్షత్రాంతి భూతము కదులును. మాత్రాద్రి మహాస్మృతీయుల యెడ
నిండు మరణిహానము గలవాండు. నానై నైత ప్రేమయున్నను, నీకరనికన్నులబడితి
వే జంపకమానాడు. నీవు మాత్రము మా స్మృతీయు డవగువేరి—

శివా — దేవీ! నీకోటకు మా స్మృతీయు డగారు. ఏమి కమ్మన్న నగుటకు సిద్ధముగా
నున్నాడే. అయిన మా దేశమువారు నానై నెంతో భారము మోపెట్టి
యున్నాడు.

రోష — చలదు. నేనె మాత్రండ్రి యుద్ధము బోయి కార్య సాధనమునకై ప్రయత్న
మొనర్చెద.

శివా — ప్రమాదమున కాదుతిము చేయుంతునా?

రోష — చురల మోనిందినపుడు పోవుట చుట్టచురి లో పదు. నాడెపోయి ముండిన
బాగుగనుండె. ఇప్పు డీకర్మభారముతో నే బోయిన గార్వము కుకూల చురు నేరి
మేలగుగాక, కాకున్నవరకు నన్నెంతయు బాధింపగలకు.

శివా — అయ్యో! నాడె పోయి ముండిన నెంతయు క్తముగా నుండె.

రోష — స్రాశే? ఏకము చెప్పుచునా? విను జూడక నొక్క నిమిషమైన నే భరిం
పజాల.

అనుభవధము 4

శివా — దేవీ! నీవు నాభాగ్య దేశవపు. (మృగ్ధి) ఊరక మోదించుకుము. నీకోటకై
మిత్రండ్రితో కేర లెలియించి వానిభినితంగాక నన్నెవ్వ చేరు చేరుగలవాడు?
నీవు నాకువలెను దివ్యులు

[ప్ర: (ప్రేమయున్నను) శేఖరీ (రక్తకన్న నీలిచి)

శేఖ — (స్వ) నేనె-విన్నలు చేయుచున్నాను. ఒక్కనొక్కరిన మిక్కిలి ప్రోహ
త్వాదు. నను భాముతో గలది మొనియున్న హిది కపకారము నానించి
వారి సంతాపంప కుండు. ఇంక కంటె ప్రోహత్వాదు గలదా? నుతి మొరీతి
జూదితివా తిథి పర. ఈశివాజి దురాస్మకు, కొంచెమైనను దాక్షిణ్య
భావము యోగింపక యొక తుఱకఱంకులాశీకై నన్ను వచింపరాని భంగి బాధపెట్టి

చరుపాత మొనరింపఁ జేసెగా? దీనికట్లు భరింపవలయు. భరింపను సాధ్యము కానిది కాననె, నేనప్పుడే యష్టభానుని యొద్దకుఁ బోయి వానినైవ్యము నంతయు నొకరాత్రి గూడఁ భంగిఁ గోటలోనికి రాఁదీయుటకు మాట యిచ్చి వచ్చితి. ఇప్పుడు తిరుగుట పొడియని ఎమైనఁగాని యింక వెనుదీయఁజాలఁ (ముందఱికివచ్చి) (ప్ర) శివాజీప్రభువా! రావచ్చునా?

శివా—ఎవరవు నీవు?

శేఖ—శరణాగతుడనై వచ్చియున్నవాడ.

శివా—శివాజి యెడకు శరణాగతుడై వచ్చియున్న “రావచ్చునా”? యని యడుగు సంప్రదాయము లేదని యెఱుఁగవా? రమ్మ. నీవెవ్వఁడు?

శేఖ—(ముందఱికివచ్చి శివాజి కాళ్ళపైఁబడి)

శా. అన్నా నీకటుచెప్పురాని బుద్ధిదోహంబేను గావిచుంటా.

గన్నాడొక ఫలమప్పుడే వనభువిన్దాపాంబుభిక్త గ్రాంగి యా!

పన్నత్యంబునఁ దప్పుచేసితిని కాపాడంగదేయంచు నే

విన్నంబోవుచు వేడువాడొక్కరుణస్వీక్షించి పాలింపుమా॥

శివా—(అశ్చర్యమున) శేఖరా! ఇన్నిదిశములనుండి బ్రదికియున్నావా? ఎట్లుబ్రదికితి వెందుంటివి!

శేఖ—అయ్యో! ఆచరుపాతశిక్ష యొడవిన నట్లే చచ్చు పుణ్యము లభింపదశయ్య. ఈచేతఁ జేసిన దీచేతననుభవంప నుంక నట్టిసుఖము మేల లభించుకొనవలసినింపఁ గలిగిన గాయముల కెన్నాళ్ళు తపించి మరలనీయసుగ్రహములలో యేతెంచెడిది.

శివా—శేఖరీ! తలఁగోయు పరిపంథియున్నను శిక్షణాగతుడైన నేఁగాపాదక మాన నుట నీవెఱుఁగుదువు. అయినను నీవొనర్చిన ద్రోహచింతి సూరకులమునకే యప కీర్తి తెచ్చినది.

వసంతతిలక వృత్తము.

శూరులల్లంగి ఘడిశోకముఁజెంద నయ్యో!

మోర్రాఘభంగియొడఁగూర్చితిపాపబుద్ధికో!

నేరంబదీతనఁగఁ నేర్తునె యిట్టిచోటకో!

బోరొమనీయుటది పోలదుపోవుమింకకో॥

అట్టి నిష్ఠుమఠల శూరులలోఁ గలిపితోనని, యీతెగకే యపరాధ మొనర్చినవాడె నగుదు. ఇదికానివని. నీయిచ్చవచ్చిన చోటునకుం బొమ్ము. ఇక్కడవలదు.

శేఖ — పాపమున్న నెందుఁ బోవఁగలవాడ. నీవుతప్ప నను రక్షించువా రెవ్వరు?
నే విడువను. (కాళ్ళువట్టుకొనును)

శివ — (వదిలించుకొని) నీ వెంత చేడివను బ్రయోజనములేదు. కలుగదు. కలుగదు
నాకుఁ గరుణ గల్గుదు.

అనుబంధము 5

శోష — నేకమిచ్చెద. నీకేల వైరము? ఇప్పటి మీ చందము చూచిన నీవు తిరస్కరించిన బ్రాణములు వాయునని తోచెదను.

శేఖ — నిక్కము. నిక్కము.

శోష — నాకొఱకొక ప్రాణి హానిచెందుట చూడఁజాల. నాపైఁ ప్రేమగలదేని, నావిన్న ప మొనరింపుము.

శివా — శేఖర్లా! రమ్మ. ఇంక దుష్టింక వదలుము. క్షమించితి.

శేఖ — మహాప్రసాదము. (చురల నమస్కరింపఁ బోవు)

శివా — (నిలిపి) ఈస్థాధ్యక్షుడై నిను మన్నించితి. నాకేల న 'స్కారము? అమెఘవందన మొనర్చుము.

శేఖ — (స్వ) హాదైవమా! (శోష నారాఘ నమస్కరింప)

శోష — అయ్యా! చలదు. చలదు. చాలాను.

(నిష్క్రమింతుడు)

యవనిక పడును.

ద్వితీయాంకము-తృతీయరంగము

(అదియే నగరు-పడకటిల్లు)

[ప్ర: శివాజీ (కుండి) రోషనారా (ప్రక్కన పీఠానీ)]

రోష—(పాటపాడి) నాథా! (అపిలిచి) గ్రీనించున్నాడు. శేషులు తయారించెద.
(లోపల నల్లల కల్లలము,

శివా—(దిగ్గనలేచి) నాభిద్దము శరాసనముం దెమ్ము.

రోష—(తెచ్చియిచ్చును).

[ప్ర: చారుడు. (శీఘ్రగతునమున)]

చార—మహాప్రభువా! ఔంగకేబు వైస్యచంతము మనకొకలో రహస్యముగ
ప్రవేశించి మనవైస్యము నరచుదము చేయున్నది. ఇంకను వచ్చుచున్నది.

శివా—ఏవైపునుండి? ఏవైపునుండి?

చార—దక్షిణపుగోటవాకిలి నుండి యొక్కినచ్చుచున్నది.

శివా—అందు నేడు కావలియెరు?

చార—నాసింగ్ జే

శివా—హమ్మ. మనవైస్యమును సాధ్యమైనంత త్వలో నాయితము గచ్ఛుము.

చార— (నిష్క్ర.)

శివా—తరుణీ! మోసము మొ. ఈనాటికి యువరాజు శేషస్థిమృదు. ఇదోహిం
గరుణించితిమి. వాడే శత్రువుల కొళవిచ్చి గున్నాడు.

రోష—అయ్యో! నాకతమున నిట్టిపాటు.

శివా—మించినందుకు వగవ నేల? నే నెప్పుడోహిం మోసము. గార్యము నడిగి
యున్నదో చూచి వచ్చెద. (నిష్క్ర.)

రోష—అయ్యో! ఎంత ఘోరక కృత్యమో! ను గార్య చంతయు నాకు
లభించినట్లు పరమానందమున నుంటి నే! దైమా! నన్నెట్లు పఠిచెనవు.

అనుబంధము 9

[ప్ర: శేషగీ (అత్యంతము)]

శేష—రోషనారా! రోషనారా! చెడితిమి. మోసాన్ని వైస్యచంతము నెట్టిపుణ్యము
ప్రవేశించినది. నిన్నింక మిక్కిలి బాధించు. వారు గానకుండ నిష్క్రమించెద. రమ్మ.

రోష—(శ్వాసము) ఈదురాత్మునితోందు మోసముకలదేమో చూచెద (ప్ర) శేషగీ!
బాధము. శివాజీ యిప్పుడే పోయియున్నాడు. వచ్చును.

శేఖ—తాళుట కవకాశములేదు. శివాజి శత్రులవై బోవుచు నీ కార్యమొనరింప నన్నతఁ జే నియమించినాఁడు. లెమ్ము. పోదము.

శోష—దురాత్మా! నీ యట్టి పాపాత్ముడె దైన విన్నదె? మొన్నగదా గత్యం తరము గానక నాపాదములవైబడ నానాభుఁగు వలదన్నను వేరొకని నిన్ను గాపాడు నట్లునర్పితి నే. ఇంతలో వింత ద్రోహచింత పూని శత్రువులకు లోబడి మాప్రాణములకు గుఱారమెత్తివే?

శేఖ—తరుణి! నీవు ద్రవ్యచెడదవు. నేనుశత్రువులకు లోబడు వాడనైన శివాజి నన్నిట్టి పనికిఁ బెట్టినా?

శోష—క్రూరకర్మా! వ్రేలకుము. ఇట్టిహింసకములాడి నీవెన్నాళ్ళు జీవింపఁగలవు? ఇట్టిస్వామిద్రోహ మొనర్చినందుకు నీవృద్ధయును పురుషులనడి కుళ్ళదే!

నీ కలఁమాతృనాతోడ నిలిచిమాటాడంగ

నేగ్గుగాదే నీకుసిగ్గులేదె!

వలదని ప్రాణేశుఁడలయింపుఁ బ్రాణించి

నిన్నాదరించితి విన్నఁగాదె!

మేలెంచకకట స్వామిద్రోహ మొనరించి

చేమగుదెచ్చిన కృతఘ్నుఁడవుగావె!

ఁనీద్రోహ మెఱుంగక నాదండకు శివాజి

నిన్నుఁ బురిపెనె యిది నిక్కమానె!

గీ. బొంకులాడిన నాలుకే పుచ్చిపోదె

పెల్లుదుల్చిత హృదయంబు కళ్ళకున్నె!

యెన్నిదినమీయి మన నెంచి యున్న వాడె!

హాహతకనిశ్చుఁ గనఁబాప మొందుఁగాదె॥

నీతప్పుడు నరసింహ జీ కావలియున్న వాకిటినుండి కన్నా శత్రుల గానిచ్చితివో? ఇది

శివాజి యెఱిగి నీతోఁ జెప్పిపోయె నే. అట్టివాఁడు విన్నపనికిఁ బెట్టెనా?

శేఖ—అట్లేవలదు విడువుము. నాకేమి కావలియు? (స్వ) అహ! అప్పుడే తరిక యున్నదే.

[పునః ప్రవేశము]

శివా—దేవీ!—(శేఖర్దేవి మాచి) ఆహా! పెదకఁ బోయిన లిట్టి చిక్కినట్లాయెను. హ్రాసకర్మా! ఇక్కడనే చిక్కితివా? (వెండుకలుపట్టి పడవైది) దురాత్మా! (అరి పాదగతులతో నొట్టి) నేనీపురము పెడలి పోవుటకుముందు నీవు నాకన్నులకుఁ గానరావేయని దైవముఁ గోరితి. నాపుత్రు మేయనలయు. అదియిప్పుడు లభించె. (బాకుచేతఁ బట్టి) నేనిను జంపను. చంపుట నీకుపకారమగు. ఇదే నీకన్నులఁ బొడిచెద. ఇదేనీచెవులఁ గోసెద. నీకాలివ్రేళ్ళఁ గోసెద. (అట్లేచేసి) ఇంక బ్రదుకుపొమ్ము. (అరికి నన్నాళ్ళు మిశ్రద్రోహమునకు ఫలమిదియని జనములకు నీహీను రూపమునఁ బాటుచుండును. (శేఖర్దేవి యజయచుండఁగా నావలద్రోసి) దేవీ! నాకవకాశములేదు. ఏకేవ క్రతువైనన్య మూరుచేరి నాశనము చేయుచున్నది. నేఁ జిక్కరాదు. నీకేమియు భయములేదు. అదిరకాలమున నే నీదీర్ఘము లభించుటకు దైవముఁ బ్రార్థించెద. (కాగిలింది ముద్దాడును)

(యవనిక పడును).

ద్వితీయాంకము—తృతీయరంగము.

(ఔరంగజేబు నాస్థానము)

[ప్రవేశము: ఔరంగజేబు, ఇఖాదల్లాఖాన్, మహమ్మద్ రసూలుఖాన్, అబ్దుల్ ఫత్తిఖాన్.]

ఇఖా—సాఇక్ సా! మీరేమియు యోచింపకుండు అదొంగ యెట్లు తప్పించుకొనఁ గలదు? నేడుగాకున్న తేవైనఁ జిక్కఁ గలవాడే.

ఔర—అదికాదు. వాడును జిక్కియుండిన మనరాజ్యము నిష్కంటకమగుచుండె ననియే కాని, వాడేమిచేయఁ గలదు? లోపనారా మాకులభింపఁ గలదే అంతియే చాలు.

మహా—దేవా! తమరాజ్య యన్నఁ బంచభూతములును శిరసావహించు నన్నఁ దమసంకల్పము సిద్ధిచేయుచునా? మీలోపనారాదేవి మీకల లభింపక యుండఁ గలదు?

ఔర—నామధ్యే కూడుదు నాకెప్పుడు లభింపఁ గలదెప్పుడు చూడఁగలనని, యవిన్వి బృహదయస్సిడ. నేనకుడు మున్న రాత్రియే వచ్చెనే. విన్నవే నాకూతురు కావచ్చును. నే నేడునాలుగు గడియలయ్యె. ఇంకను నేల రాకయున్నది.

మీర్ — అంటినఁ బొంగాయ లేగండువు. దీర్ఘ ప్రమాణముల కోర్వఁగలదా? నెచ్చుదిగ వచ్చుచుండవలయు.

జౌ — వానిడైన నాకున్న ఘనమోహముచే మరల దారిలో నింకే మయ్యెనో యని భీతికొడవ చున్నది.

అనుబంధము 7

మీర్ — శాసరాళా! ఇటుకగునా? ఈభూమండలమున మీయాజ్ఞ కందును నెదుర లేవన మీభీతికవకాశము కలదా? మధ్యాహ్నము లోననే వత్తురు.

[ప్ర: సేవకుఁడు.]

సేవ — రాజచంద్రా! రోష నారాడవిపల్లకి వచ్చుచున్నది. అంతఃపురమువైపునకుఁ జొరుచున్నది.

జౌ — రోషభాగ్యమయ్యో! సచివులారా! నెలవిచ్చితి.

(నిష్క్ర.)

ద్వితీయాంకము-పంచమరంగము.

జౌరంగజేజు సంతఃపురము.

[ప్ర: రోష నారాను గాఁగిలించుకొని యార గజేబు]

జౌ — అమ్మా! ఎంతసౌఖ్యముగ నుండిన చందము తెలియఁ జేయుచున్నావు?

సీ. నినుఁ బొసినది మొదలైన మొక్కయుగముగాఁ

గీడుఁగూదివెడలింపఁ గల్గెనమ్మ.

నీకై తనయకన్నునీరు పెల్లుగఁగార

నుడుకుమైనడలోర్చి యుంటినమ్మ.

చెలునాగపుపుత్రి నిద్రిలకించుటకునదే

కొనయామె సాకనుకొంటినమ్మ.

నీవుచిక్కెదవన్న దైవజులను దూఱి

యేనృతంబులాడెద రంటినమ్మ.

తే. గీ. తుంటవైరి పాపంబుల వింటినమ్మ.

క్రూరతెవధించునని యెంచుకొంటినమ్మ.

కన్నులారంగనిను బొడఁగంటినమ్మ.

మౌనవత్తియింకఁ బుడమిపై నుంటినమ్మ.

ఎంతారోగ్యము గలిగియున్నావు! నాకుదైవమింత సంతసము నింపినా. తల్లీ! పరమ దురాత్ములగు మహాగాష్ట్ర తిస్కరులచేఁ జిక్కియుంటివే. నన్నెన్నయన్నాకుం బరమ భీతిచై యుంటివేమోదా?

రోష—శొన్నాళ్లు మిక్కిలి భయపడి యుంటిని.

జోర—కరువా నభ్యస వశముఁ భీతివఱిగఁ గాఁబోలు. నీకుఁగడుపురిలో భోజన మభ్యుచండైనా?

రోష—భోజనమున కేమియు గొడువలేదు. స్వస్థాభ్యుచయి లయరి యుండెను.

జోర—అక్కా! నాకుఁగడు నచ్చెనువు జరించె శివాజీ దురాత్ముడు నీకుఁసత్కృతిని చుండెనన్న?

రోష—అయ్యో! వారివృత్తాంతము మనమెఱుంగని వారమగుటచే నిట్లెంచెను అదిపాపబాటు. ఆశివాజీ పరమ కరుణా విలాసుఁడు. ధీరశేఖరీధి.

జోర—మఱియు నాశ్చర్యము. అమ్మాయీ! నిన్నేలయ్య శివాజీ చెఱవట్టినది? నీకుఁ జెలిసెనా?

రోష—నామూలమున నీతోఁ జెలితనము వడయుటకై పట్టినాడట?

జోర—నీమూలమునఁ జెలితనమెట్లు?

రోష—నామది వడసి నాపాశి నభిలషించి నేనందు కియ్యకొన్న—

జోర—హహహహ! ఏమివింత! ఏమివింత! అమ్మా! నీకిది యెవరు చెప్పిరి? ఆతస్కరాధముఁగు—

రోష—అయ్యో! ఆతని గుణఁగములు దెలియక లెండెను. ఆతఁడు నీచెలితన ముంకుఁ దగివాడు—

జోర—మా! నీకుఁ నుచితమునా నాకుఁ జెలితనమా?

రోష—

కం. కరుణాత్ముఁడు నగధీరుఁడు।

నరణాగరి భరిణుఁ డార్కసస్సుతుఁ డవీరుసం।

గ్గిరిగిఁగు సముదాయుడు।

హరిదంతవిశ్వాలుకైర్తి యాతఁడు తృప్తి॥

జోర—పోనియ్యి ఇప్పుడు వాని చింతయేల? ఉరుషేరు. లెఱుంగఁబడకుండఁబోయి యున్నాఁడుగదా? అమ్మా! నిన్నువాఁడు నిష్పంధుఁడైన నుచియ్యఁజేయదా బాతాగ్రమున దుష్కృతి యేడియుఁ జేయఁబయిత్తింపఁడుగదా?

రోష—బలవంతమున దుష్కృతి యొనర్చుట వాని జాతకమున ప్రాచుని వృత్తాంతము.

జోర—మిక్కిలి సంతసించితిని

అనుబంధము 8

శుభాచారి! నీవు వానినింతగా బ్రశంసించెదవే. వాని గుణము నీకెట్లెఱిగితివి?

శోష—పరిచయము వలనను, ననుభవము వలనను నెఱిగితి.

జోర—వాని పరిచయము చతుర్థము నీకెట్లెఱిగియె?

శోష—(తల వంచును).

జోర—(భయమున) అమ్మా! ఏమిప్రత్యుత్తరము.

శోష—అయ్యో! ఇంక దాచ నేటికీ? నేమనఃపూర్వకముగ దైవముసాక్షిగ నతని నుద్వాహమాడితి.

జోర—సుభానల్లా! (మూర్ఛిల్లిలేచి) అయ్యో! నాకెట్టి పగదాయకై జనియించితివే. మహాస్మృత్యైతిగన్న నాసాధ్య భౌమ వంశమును తెలిచీరకెట్టి మనీ పూసితివే. నాతనయ వంచెంచితివే. ఎంత హాసపోయితి. నీవెంతో కాఫరునకు జన్మించి యుండవలయు. విధిలేకుండఁ జేసి యాదురాత్ముఁడు నినుపరిభవించెనని చెప్పియున్న సంతసము ననుభవించుచుంటి. మనఃపూర్వకముగ నుద్వాహమాడితి ననుటకు నీకు నోక్కొండ. మహమ్మదీయ చక్రవర్తికూతురు తస్మరాధముని బెండ్లియాడుటయా? అమ్మా! క్షమింపుము. మతిభ్రమమే ననిన్నదూపించితి. నాకూతురవైయుండి నీవు మనసార నీదుష్కృత్యమున కియ్యకొందువా? ఆదుష్కర్ముఁడు నీకేహా మందు నెక్కి యుండవలయు. చింతింపకుము. వైశ్యుల బలిపించి యాదుప్రేషధము కడఁ జెసిదీను క్షౌర్యైత మెక్కడను శిష్టకులు శీఘ్రకాలముననే నీమెచ్చవచ్చిన లక్షమ్రాప్తి నీవివాహముం గావించెద

శోష—అయ్యో! నీకేమిభ్రాంతి! ఇట్టిమర్త్యులు లోకమున గలుగుచు నీవు చమ్మెదవా? ఎత్తితోటిత్వము, కెట్టి మదనసుందరునైతు నీవు నన్నివ్వ నెంచినను నాప్రాణేశునకు విడువకైయున్న హాహమున నొక్క కళమైన వెలిదీయుటకు నాకు సాధ్యమా? ఎప్పుడు సుగుణము గన్నగాని తెలియదో, ఎచ్చని ధీరత వానినెఱిగిన వారివెల్ల గానింక జీవెనో, చుట్టినా జీవితేకు కివాడింగాక నెఱవారి నేవరియింతునా? అయ్యో! నీయెడల నాకుమిక్కిలి చనవగుటఁ జేసి దాచక పచియింతు. నేనప్పుడె నాప్రాణనాథునకు నాలుగు మాఁముల గర్భవత్తై యున్నాను.

జోర—శో! పక్షిపైను! (ముఖముకొట్టుకొని)

పోయె బోయె నాయకము. మునిగె మునిగె నావంశము. అయ్యో! కులటా! నిను మరలఁచూడఁ గోరితి నే. నీ క్షేమమునకై యిన్నా శృఙ్గ పరితపించితి నే. మల్లెతీరగలకుఁ బ్రాప్తయెను మదన్వవాయ వృక్షమిప్పుడు పాపరతీఁగె యావరించె నే. అసింఘుర కోట లోననే, నీవేల చావ వైతివి? మహాభయశము మోసికొని వచ్చితి నే. తొలఁగుము. తొలఁగుము. నారెందుట నిలువకుము.

రోష—అయ్యో!

జేర—కూత వెడలి నఁ గంఠము తెగిపడును. ఎవరు నీయయ్య? నీవేచండాలుని విడ్డవు? నీపాపపు మోము చూపకుము.

రోష—(ఏడ్చుచు నిష్క్రమించును)

జేర—దైవమా! ఏమిచేయుదును? మానవయత్న మెందును నిష్ఫలముగదా? నాకన్న బిడ్డల కంటె నెక్కువగా నేనెంచియున్న యీతరుణీమణి యెట్లు చేయునే. నాకెట్టి యపకీర్తికలిగి? ఇప్పుడీ కాంత నిట్లే చంపితిన్నా. లోకులందఱుఁ గారణము లూహింపఁ జొత్తురు. వెలివడును. అయ్యయ్యో! అపకీర్తి తప్పదు. (యోచించి) ఇదియే కార్యము. ఇంతకంటెలేదు. వైద్యునిచేఁ గావలయుఁ గావన్న నాచేతులార పిదపఁ గావలయు—నేవకా!

[ప్రే: నేవకుఁడు.]

నీవీక్షణమున హాకిం అబ్దుల్ రహీంఖానును రమ్మనుము

(నిష్క్రమించును)

—ఇహి! ద్వితీయాంకము సమాప్తము, ఇహి!

శ్రీ

రోషనారా శివాజి నాటకము

తృతీయాంకము-ప్రథమరంగము.

(సింహాసుర ప్రాంతభూమి)

[ప్ర: శివాజి]

శివా — ఇదియొకటిచాలును. ఇదిమాత్రము సాధించితివా, మఱియొక శత్రువుని బోలిన మానవాధముండు కృత్రిముండు గలిగినగాక, యారంగజేబువంటివారు మార్గము పచ్చినను సాధింపజాలరు. ఎట్లైన నాసతీమణి పోకడ లరయును. అయ్యో! నాకొఱకై యాతరుణీమణి యెంత బాధపడియెనో, యేమాయెనో, మహాగ్రహమున దాని జనకుడను పాపాత్ముండు చంపెనో, ఎన్ని మార్గములనో యాచిడ పాలకువ యరయ బ్రయత్నించితి. అంతఃపురముననే లేదని తెలియవచ్చె. ఇంకెందున్నదో !

అనుబంధము 10

వృత్తి జెందియుండిన వత్తాంతము వెల్లవడకుండదు. కనుక సజీవయై యున్నదని ధైర్యము వహింప వలసియున్నది. ఉన్నది యున్నది. బ్రదికియున్నది. నాకింత మనోదాగ్ధ్యము న్నప్పు డొం డగునా? అచిరకాలముననే, ముద్దుకొడుకు తోడనో, బిడ్డతోడనో, నాయొక్క జీవగలదు.

[ప్ర. సైనికులు, రఘునాథనారాయణ్ హావం తేరే

మొదలగువారు

రఘునాథనారాయణ్ హావం తేరే! మోరోతిరుమల్ పింగళి! పంతోజిగోపీనాథ్! ప్రతాప రాణ్ గుహార్! విరల్ బలదేవ్ గరుడేశర్! తానాజిమాలాసే! విరాదందలు పచ్చి యున్నారా?

అందఱు—మహాప్రసాదము.

శివా—ఇదే చీకటిపడి పదిగడియలయ్యె. మెల్లంగఁ బోదమురండు. ఈశ్రావణ నెట్లైన నావృక్షమునకు వైచెద. మనమొకరొకరెక్కి పైనఁ జేరితిమా, యెక్కిడ కావలివారు లేరు. మనభిద్రప్రయోగము విచ్చల విడి జరిపిన రెండుగడియలలో మన కొంట సాధింపవచ్చును. (నాలుగైక్కు మాటులు త్రాడువేసిన నది తగులుకొనును కొంతదూర మెక్కిన జాతీ క్రిందఁ బడును. మరలవేసి మైకినెక్కివచ్చును) సచివు లారా! ఇంక స్థాధిందితిమి. మీరొక్క రొక్క రెక్కిరండు. (ఎక్కును)

తా, మా—(ఎక్కి కొంత దూరముపోయి కాళ్ళువడఁకి క్రిందఁబడును)

శివా—(క్రిందికి వచ్చి) ఏమిరారైతిరి?

తా, మా—అయ్యో! ఇది మాకుసాధ్యమగునా? అంతరాళమున నూటడుగులు నేయాధారములేక వ్రేలాడు చున్నదే. ఎట్లెక్కి వచ్చును? సగముపోవు వటకుఁ గాళ్ళు వడఁకివచ్చిరి.

శివా—ఇదియూ హరిగుణము ఇవ్వుడెట్లము. చూచెద.

తా, మా—నాచేతిఁగాదు? నాచేతిఁగాదు.

శివా—నేను నీ వెంటవచ్చెదరమ్ము.

తా, మా—నీచేమన్న నాకు శక్తిముగాదు!

శివా—మోరా! నీవెట్లము.

మోగో—అయ్యో! యీతానాజి చెప్పిన మాటకు బెగడు గలిగితి. ఎట్లె- శ్రేణి లుతిని నెక్కిందితివేరి, నేము వెంటనే వచ్చెదము.

శివా—తానానీ! రీకుఁ దప్పింపని. ఇన్నిప్రయత్నములులేని యిటు వ్యర్థము చేయుదురా ఎట్లము

తా మా—కాదు కాదు నాశ్రేణి గాదు

శివా—

శివా—నామాట నిసకున్న వేమాటుచెప్పెద బలముగాఁ

నోపంబు గలుగునుమ్ము!

తా, మా—గడగడ నాకొళ్ళు వడఁకఁజొచ్చె నయారె

త్రాటిపై నెక్కింగఁ గాటియయ్యె!

శివా—నిక్కమాడెదనుమ్ము నినుసంహించెద

నీకార్యమొనరింప రాకయున్న!

తా, మా—అయ్యయో ! యెటులో ద్వునయ్య యీపనిచేయ
నేనొక్కరుండనే పూనిచంప !

శివా—ముమ్మాటువినము నిక్కమ్ము నిక్కమ్ము నిక్కమ్మేను
చంపుటగడగిలెమ్ము !

తా, మా—ఇతఁడెంతపొడవువాఁడతఁడెంతలావువాఁ
డిందటుండఁగ నేనెయ్యేటికయ్య !

శివా—అయిన నీప్రాప్తియిదె తప్పనానవంద !
(కత్తితోఁ బైకిపోవును)

తా, మా—చంపవలదయ్య నన్ను మన్నింపవయ్య !
(పరుకెత్తి యందఱి మఱుగుఁజొచ్చును)

శివా—యెందుదూరిన నీబ్రదుకింక లేదు !
(కత్తితోఁ గొట్టును)

తా, మా—చచ్చితిని జచ్చితిని జంపెజంపె జంపె ॥
(పడిచచ్చును)

శివా—(ఖడ్గమున వానితల నఱికి) మోరో ! నీవేమందువు ?

మోరో—ఇదెవచ్చెద. (ఎక్కును)

శివా—(ఎక్కిపోయి డిగివచ్చి) గోపీస్వామి !

• గోపీ—ఆహా ! (ఇరువురు నెక్కడరు తర్వాతనందఱునెక్కడరు. నల్లల కల్లలము చేయుదురు).

[ప: శివాజి (మొదలగువారు జయజయ ధ్వనులతో)]

అనుబంధము II

—శివయవనిక పడును శివ—

• ❀ ❀ ❀ •

1

2

తృతీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

(రోష నారానగరు)

ప్ర రోషనారా (బాలెంతరాలై)

మంత్రసాని చాందీబూ

రోష—(మంత్రసాని కాళ్ళపైబడి) చాందీబూ! నీచరణము లంటివేడెదను.
నామద్దుకుమారుఁ డేమయ్యెఁ జెప్పమా?

అనుబంధము 12.

చాంది—(వీడ్చుచు) అమ్మా! యింతకంటె నిక్కత వృత్తాంతమేమి. నేచెప్పిన
దంతయు సత్యము.

రోష—పాపిరీ! ఎంతవేడినను నింత నిష్కరుణయానీకు? నిన్నిప్పుడ ప్రాణము
తీసెద చెప్ప మెందున్నాఁడాపాపఁడుగి. (కత్తుక్కి బిగియఁబట్టి పడవేయును)

చాంది—అయ్యో! అయ్యో! చచ్చితి. చచ్చితి. విడువుము.

రోష—చెప్పము. చెప్పము. నిక్కముచెప్పము.

చాంది—చెప్పెద విడువుము. చెప్పెదవిడువుము.

రోష—(విడుచును)

చాంది—అమ్మా! కూరుచుండుము. నాకవస్థానకాలము సమీపించినది. ఇంక ధ్యాన
యేమిప్రయోజనము? మిత్రుఁడైన నీకుగర్భస్థానమగుటకుఁ జేసిన చికిత్స లన్నియు
సెఱిగితివికదా? ఎట్లును నీగర్భ మవియకున్న నీకై భూమి నీసౌధము నిర్మింపఁ
జేసి కారాగృహము నందువలె నిన్నుంచి ప్రసవించిన వెంటనే తన కుదంతయు పంపు
మని ననుగట్టడవెట్టి యూరికిఁ బోయె. నీవు ప్రసవించితివి. నేఁజెప్పనఁపితి
మూడవనాఁడే యియ్యెడకు వచ్చె. నీవు నిద్రించు సమయమున నీవెఱుంగకుండ
నీపాపం దనకుఁ దెచ్చియుమ్మరియె. నీప్రసవమైన పదిదినముల వఱకు నిరీక్షించినను,
నీవేమి కారణముననో శోక యీవృత్తాంత మింనుక యూహించియో పగలుగాని
రాత్రిగాని కన్ను మూయవైతివి. ఈచరిత్ర మతనికి నివేదించితిని. ఏదోయొక
యావధము నీటియందుఁ గలిపి నీకుద్రావ నిచ్చునియె. నిన్నునీకిచ్చితి నీవట్టేయొడ
రెఱుంగక. నిద్రించితివి. నీపాపనిష్ఠానిష్ఠోయితని కిచ్చితి. వ్యాధికొని నన్ను
జూన్చునియె. నేను నేమిచేయునో యెఱుంగునపేక్షచేత బొంబుండి. వినుచుంటి.

కొంతసేపు నీకుమారుని జూచి రోదనముచేసె. కొంతసేపు ముద్దాడె-కొంతసేపు “అయ్యో! కుమారా! ఇట్టినుందరుని జంప నాకుఁ జేతులురావె” యని తనలోఁ దానె మాటలాడె. తరువాతఁ గొంతసేపటికి “నానువ్వుయభ్యాతి మంటఁ గలయు. విధిలే”దని వచించి వాకిట కేలేంచె. నేను దూమునఁ బరువెత్తితి. మరల వాకిటిమొద్ద కేలేంచితి. మూయఁబడియుండె వినుచుంటి. కత్తివోగొట్టిన శబ్దము వినుపించె. బాలుఁడటచిన శబ్దము వినిపించె. కొంతపడి కలపు నిలిచె—

రోష—హా! హా! హా! దైవమా! (మూర్ఛిల్లును)

చాంది—లెమ్ము. లెమ్ము. అడుగఁ దగిన వృత్తాంతమడుగుము.

రోష—అయ్యో! ఇంకేమడుగఁగలను పోయెనే నామద్దుబాలుఁడు. వానిమాతా మహుఁడె వానిపాలి యముడయ్యెనే. కుమారా! పదిదినములు ముద్దాడ మాత్రమే నీకున్నాఁటమా? అపకీర్తి యపకీర్తి యనివాపోయి, యాపాపాత్ముఁడెంతచేసె? త్ర్వంబకా! నానాథుని ఋణము లేకున్నను నిన్ను జూచి కాలము గడపనెంచితి. అదియు లేదయ్యెనే. నీయెదనున్న సింహాకృతి గల మచ్చ దినదినమును ముద్దాడు చుంటినే. తీవెవ్వరి మద్దుకొందు కుమారా! కుమారా! (మూర్ఛిల్లి లేచి)

అనుబంధము 13

చాంది—(పరుండి) అమ్మా! చచ్చుచున్నాని. లేవఁజాలకున్నాను. నాకింత నీరైఁ డెచ్చియిమ్మా.

రోష—అమ్మా! నీవేటికిఁ జచ్చెదవు? నాకుమారుని పాలిటి మారివై మ్రొంగితివి.

చాంది—అమ్మా! అటుకాదు. పాపాత్ముఁడగు నీతండ్రి నీగర్భ వృత్తాంతము నిగూఢ మొనరింపఁ గోరికాఁబోలు నేఁడుదయమున నాకొక హల్వా తిననిచ్చె. భుజించితి. అప్పటినుండి కాశ్యగయవయ్యె. కడుపునఁ జెప్పరానిసంకట ముప్పతిల్లె. విష ప్రయోగము గావించి యున్నాఁడని యిప్పుడు తెలిసె. అయ్యో! అయ్యో! (హృదయాదును)

రోష—అయ్యో! ఈవృత్తాంతము నెఱిగినదాన వాటచే నిన్నునంతము చేయ నిట్లు కావించినాఁడు కాఁబోలు. ఎట్టిపాపాత్ముఁడు! అమ్మా! ఇంతచెప్పితివే? చంపిన పిదప నాకుమారుని జూచితివా?

చాంది—నేఁ జూడలేదు. ఆయభిలాషయే నాకునుండె దానంజేసి పానిబండఁజట్టి యున్నబోటికిఁ బోయి చూచితి. అందెందును రక్తముఁబోయెనఁ గానరాలేదు

రోష—అయ్యో! ఖండింపలేదు కాఁబోలు. నాకుమారుఁడింకను బ్రదికి యున్నాఁడు కాఁబోలు.

చాంది—బ్రదికియుండిన సాయంజీవము వలెను నయ్యెడకుఁ బోవుచు వచ్చుచు నే యుంటినే. ఓక్కసారి యయిన బోలాక్రందనము వినరాకుండునా?

లోప—మాత్రాడి యొక్కడికైన నెత్తుకొని పోయి నేమా?

చాంది—రాత్రినాలుగు గడియల వఱకు నింతకొక యాటుగంటల క్రిందటి వఱకు

మీత్రాడి యాయిత నే యుండె. నేబోవును వచ్చుచు జూచుచు నే యుంటి.

లోప—అయిన నాబాలు నెట్లుచేసి యున్నాడని యెంచెనవు?

చాంది—నాకుఁ జూడఁ గుత్తుక పిసికిచంపి తానే యొక్కడనైన నఖిసనము చేసి
యుండవలయు ననితోచు.

లోప—మఱియొక్కరికాబాలు నేల స్వాధీనము గావించి యుండరాదు?

చాంది—అయ్యో! ఈవృత్తాంతము తెలిసినందున నాకే విషమునిచ్చి యున్నవాఁడు
మఱియొక్కరి కీసంగతి యెఱిగించునా? అయ్యో! ప్రాణము పోవుచున్నది.

నీరిమ్ము.

లోప—ఇదెచ్చెద. పోయి యాదురాత్ముని నావోటి కసివీణఁ దిట్టెనక్క నన్నేమి
చేయునో చూతము.
(నిష్క్రమించును)

తృతీయాంకము-తృతీయరంగము.

(సింహాసురకోట)

[ప్ర: శివాజి, బాజిరావ్-హరిరావ్, బలదేవ్, మోరో
లిరుమల్, గోపీనాథ్. మొదలగువారు]

శివా—రఘునాథుఁ డింకను నేలగ్రాడయ్యె. ఈసంధానమున కష్టల్ ఖానుఁ డొప్పు
కొనెనో, లేదో.

మోరో—వచ్చును. ఇంతలోననే వచ్చును.

శివా—మిత్రులారా! ఈకార్యము హీనకార్యమని నేనెఱుఁగుదును. అయినను యత్నము
లేమన్నది. ఈపడునొకండు మాసముల నుండి యాయుష్షల్ ఖానుఁడు మనకోటను
ముట్టడించి యుండుటచే మనకు భోజనాది పదార్థములు తెచ్చుట కవకాశము లేక
నైనయంతయు శుష్కిభూతమయ్యె. నాకోటకంత యోచింపఁగాక, నాయందలి
యనుగ్రహమున నన్ననవరతము పరిపాలింపు చుండు మీకోటకై దుఃఖించెద.
కావున సంధి కార్యము కంటె వేఱుష్టాయములేదు.

సీ. తప్పనిభంగిమంలములాడినాకెందు

జయముగూర్చిన భవ్యసచివ్రలార !

మీ బోధలెంచక మేల్మీ నేవెళన

న్నరసెపాలించు దుర్మోక్షులార !

కస్తురియైన నానన్దిచేసి నాకు నీ

ధరిద్రదెచ్చిన మహిమవార !

ప్రాణులుపై నాస'పాటింప కను నాకు

ధృతి లంపఁ జాలిన ధీమలార !

అ. గీ. పీరులార మహాగిన్నత శూరులార !

దుఃఖములు నాకెత్తిన మీకుఁ ద్రోడరెనెందు !

సోరిది మీకష్టములనింకఁ జూడనోడె !

మిడికిసంధికిఁ బూనెద మిత్రులార ॥

అయినను మీకును నాకును గడుహింసతదెచ్చుసంధి కొప్పను.

[ప్ర: రఘునాథ్ నారాయణ హవంత్యే.]

శివా—రఘునాథ్ ! వచ్చితివా? ఉదంతమేమి?

రఘు—నీయాజ్ఞ యంతయు నిమిత్తమైన దప్పకుండ నిర్వహించితి. ఈవిషయమున నీతో మంతనము మాటలాడుటకొఱ కాలోటలోని మండపమునకు వచ్చెదనని చెప్పినాడు.

శివా—నేఁజెప్పిన నియమముల కనుమోదించినాఁడా?

రఘు—అట్లనే నిరాయధుడై యేకభటమాత్ర సహాయుడై వచ్చుటకును సమ్మతించి నాఁడు.

శివా—అయిన నే నీసాయంతనముననే పోయెదను. నీవు మాత్రము నావెంట రమ్ము.

మోరో—దేవా! ఆ యవన సేనాని యంతమాటకే మీరన్న యన్నిటికి ననుమోదింప వలయునన్న నాకేమో సంశయముగా నున్నది. నాఁడు గూఢముగా న్నాయుధములు గొనివచ్చి నీకేమైన నపాయ మొనర్చునోయని—

శివా—శూరుడగు వాఁడట్టిపని కుద్యమించునా?

మోరో—యవనుల నమ్మరాదు. మనమును సిద్ధులమై యుండుటమేలు.

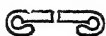
శివా—కానిమ్ము. అట్లైన నేనును సాయుధుడనై వచ్చెద. మీరెల్ల సైన్యముతో దవ్వల నుండుఁడు. అంతయుఁ జక్కఁగ జరిగెనా? మంచిదయ్యె. ఒండైన నేనొక యాలవేసెదను. వెంటనే ప్రాణముల కాసగొనక యవన సైన్యముఁ జక్కాడుఁడు.

(నిష్క్రమింతురు)

తృతీయాంకము-తురీయరంగము.

(సింహాధిపతి వెలుపలితోటలోని మండపము)

శివాజీయందుండును. పిదపనష్టభాగ ప్రవేశించును.

శివా—బేరంగజేబు చక్రవర్తి దక్షిణహస్తప్రాయుడని నుతికొన్న యష్టభాగ మద్రాసున మా నాకులభించుట ?

అష్ట—ఇంత వినయ సంపత్తియు నింత జేజుముగలవాఁడు శివాజీ విభుఁడుగానే యుండవలయుఁగాదా ?

శివా—సల్లాములు. సల్లాములు.

అష్ట—సల్లాములు. సల్లాములు

(ఇరువురు నాలింగనము చేసికూరుచుందురు)

అష్ట—నీవు తీర్థానము కావించిన వినయము మిక్కిలి యుక్తము. ఎన్నిదినములైనను మాచక్రవర్తిపర నీకుఁ బ్రాణాపాయము కలిగింపక మానదు. మాచక్రవర్తికి నీవై సంతకగుణ రావలయునో యంతచేయుటకు నేనున్నాఁడ.

శివా—ఓహూ! నీవన్నమాట సత్యము. ఎన్నిదినములని యూరక పోరాడుచుండ వలయు. నే విధేయుఁడ నగుట నాకును, మీచక్రవర్తికిని మేలుగదా ?

అష్ట—విక్రమము. అయిన నీసంధికి నీవేమి సమయముల నవేక్షింతువు ?

శివా—

మ॥ ఘనదుర్గముల నేబదిగొనియె నేకాంక్షించి యిమ్మంచు గో ।

రను నాకిచ్చినఁ దృప్తిజేచెదె సతారా రాజ్యమున్వెండియుగ ।

బునహా రాజ్యము నింకమోహగతి సొపుల్మీఱఁగా నన్నుబొం ।

దినపుక్కినదయనిచ్చిన నృసుపరాదే రోషనారాసతికా ॥

నాకుఁ గనేబదికోటల నేనాశింపను. నాకుఁ బునహా రాజ్యమునకు సతారా ప్రదేశ మునకు స్వామ్యమిచ్చి కాపాడుట కిష్టముగలదేని, నే విధేయుఁడనై-నీవెంటనే వచ్చెద. ఇదింపరమ రహస్యమాటచే సంకేత స్థితి నవేక్షించితి.

అష్ట—తోగ్గా! తోబా! మృదివోరికలాయె. నీకోటలన్నియు నేముసాధించియే యున్నామే. నీవిచ్చుట యెక్కడిది ?

శివా—మిత్తిపప్పుడు సాధించిన తోపుమీరల నే పొనిగలువ జాలనా ?

అష్ట—విడువుమిది కానివని. నీవు మారాజునకు దాసుడవైవచ్చిన, నిన్నొక ప్రదేశమున నుంచి జీవము నడపించుటకును, శిరచ్ఛేదముగాని, కార్యావాసముగాని. కలుగకుండ జేయుటకును, బ్రయత్నింపఁగలనుగాక. సోవానినలె నీకు రాజ్యమివ్వవని చెప్పినాకు నోరాడునా? మాస్వామికి మోపుల్లనా?

శివా—అట్లైన నీకును నాకును ఒహుదూము. తమింపుము (లేకును)

అష్ట—ఒరీ! నీకింతకానకమా? చావనయ్య బీములు మాపు.

శివా—దొంగక ప్రేలకుము. వచ్చినపనియాయె. నోయెన.

అష్ట—(స్వగతము) ఛేజక్కిన వారి విగురరాదమము, సుంధికుదిరినను, గుండకపోయినను మీ సధిను జేసికొనవలయుననియు దుపోసి నిహాశముగా నాయుధములు దెచ్చినది మేలాయె (ప్ర) నీవుమాచే జక్కిన పరిపంథిని. నిన్ను వదలుదునా?

శివా—నాలెరవునకు రాకుము. నె కోట చేరికొన్ని పిదప నాపైనికులతో వచ్చి సమరముచేసెదను.

అష్ట—సమరము! ప్రోవకొనుచునకుమా? నాడనమే

శివా—గురుకులు ప్రేలకుము నీసాణమునైనాకమున్న? [పోవును]

అష్ట—తెన్నరాధమా! అట్లైన జచ్చితిని (ఖడ్గము కవచమునుండి తీసి తలమైకొట్టును)

శివా—(నడిమికట్టులొచ్చి కటారితిని పొందును)

[ఇరువురును 2-2-2 అష్టాభిముందు పడతారు]

శివా—[తలనెమును]

[ఎవరొక్కొక్కయైనా మృత్యువునకు గురైనట్లు]

గంగాకపక్షి

తృతీయాంకము-పంచమరంగము.

(బయలుస్థలము.)

శేఖర్ మూలుగుచు బడియుండును

శేఖ—దైవమా! నాకట్టిసంకటములఁ దెచ్చితివి! ఈనాటకండ్లు నాచెలియలింటఁ బొట్టకూటికై వెలిగదలక పడియుంటి. ఎంతచావ వలెనన్నను, మృతి గలుగదయ్యె. నేనెంత భారముగానున్నను, నామఱుది తనభార్యకై నాకింతకూడు వేయుచుండె. ఆచెలియలు మృతిఁ జెంది నెలదినము లైనఁ గాలేదు. అనదనైయున్న నన్నుఁ బాప మనక, నామఱుది యిలువెడలఁ గొట్టె. ఎవరును నాపేయ రూపముం జూచి యొకిరించు కొనువారుకాక, పాప మనువారులేరు. ఈనాల్గుదినముల నుండియు నా తారాడుచేతుల బిచ్చున కొయకసరులుగాక, యాహారము గానక, చావనై యున్నాను. మృతికంటె సంతోష కరమగు సుఖమునావలెదు. ఎంత సంతోష మున్నను నొక్క కొదవ మాత్రము శీఘ్రమన్నది. అనుభవించితి నాదుష్టకృత్యముల కెల్లఫలము. కాని యశ్రుత దుష్టగోచరమగు ఇట్టి దుష్ప్రాప్తినాకుఁ గలిగించిన పాపా త్మునివై బగదీర్పలేదు దుష్ప్రాప్తికై వంత పొడమచున్నది. ఆశివాజియను మానవాధ ముని సింహాధుర్, కోట సాధించుటకు నులభోపాయము పలుమాటలు లాలోచించి గుఱుతిండ్లితి అదియెవ్వరికిం జెప్పటకు లేకున్నది.

[ప్ర: ఒకర్యోశ్వీకుఁడు.]

ఆశ్వీ—(శేఖర్జీవి జూచి) ఇదేమి రూపము! ఏమియాకారము! ముక్కు చెవులు కన్నలు లేవు కాలివేళ్లు చేత్రివేళ్లు పోయిందె చచ్చువానివలె నున్నాఁడు. (సమీపించి) అయ్యా! నీవెవ్వరు? ఈప్రాప్తి యెట్లు గలిగె?

శేఖ—సమీపమునకు రమ్ము (ఆశ్వీకుని చెవిలోఁ జెప్పుట)

ఆశ్వీ—అహ! హ! హ! నీచరిత్రమద్భుతము. శేఖర్జీ శివాజి యింతటి చండాలుడా? వానికిఁ గాలము సమీపించినది లెమ్ము మేమాపనిక పోవుచున్నాము.

శే—అయ్యా! మీరెవ్వరు

ఆశ్వీ—ఇది సంతసించుము. నే కారంగజేబు చక్రవర్తి సైన్యములోని యోశ్వీకుఁడ. అతని వీరసేనానియగు నష్టల్ ఖానుడు సింహాధుర్ కోటఁ బడునొక్క నెలలు ముట్టడించి

యుండ నాశివాజికి నుండరామియై పంధి జొరకని యతిని నొక్కడకు నిరాయుధునిగా రమ్మలి, తాను పరమ దురాత్ముడై చూరిని బొడిచి చంపె. ఈవృత్తాంతము ప్రకృతి యెఱింగి మిగ్గారాజ జయసింగును మహావీరుని పప్పును పంపియున్నాడు. అదెరారున్నాడు.

శేఖ—అయ్యా! పోవుచున్న ప్రాణములకుఁ బాలుపోసితివి. ఒక్కవిన్నపము. ఈక్షణమునఁ బోయి జయసింహ ప్రభుని నాయెడకుఁ దోడ్పొని రమ్మలి చచ్చుటకు నుండి నేనెఱిగిన రహస్యమాతనికిఁ దెలిపెదను. పొమ్మాలస్యమొనర్పకుము.

అశ్వ—

(నిష్క్రమించును)

శేఖ—ఇట్లుండవలదా సమయము? ఇంక నెమ్మదిగఁ జూడలను.

[ప్ర: మిగ్గారాజ జయసింహలుఁడు. అశ్వకుఁడు]

అశ్వ—శేఖరీ! జయసింగురాజు వచ్చియున్నాడు.

శేఖ—రమ్మలి. కూర్చుండుము (అయాసముతో) మాటలాడ—అవకాశము—సింఘర్ కోట—దుస్సాధ్యము—రెండేండ్లుపట్టును— వాయువ్యముల— ఎత్తుబరుజు— మందు వేసేయులు— గాలిపటములు— నూనెబట్ట—నిప్పు— పైకివిడిచి— సరిగామం దింటివైన—అయ్యో! అయ్యో! (చచ్చును)

మిగ్గ—అయ్యో! వీడు మృతికొందె. ఇశోడు చెప్పిన వృత్తాంతము తెలిసె. మిక్కిలి మంచి యుపాయము. అశ్వికా! నీవీక్షణమునఁ బోయి మనసైనికుల గాలిపటముల గట్టఁ బంపుము. దానికొన నొక్కతెలసికై వస్త్రముఁటి శుంపివెట్టి కోటవెలుపల నుండి మందుటింటివైన వైచినఁ గోట ధ్వంసితమగును. వీనిఁ గొనిపోయి యావైపున నుంచుదము.

(ఇరువురు శేఖరీ కవము నెత్తికొనిపోదురు వెనుకయవనిక నెత్తిఁ గోటకనిపించును)

(రాజాజయసింగు స్వైయులు గాలిపటములతో న్నెత్తిఁ బ్రవేశింతురు గొప్ప శబ్ద మగును. మఱిపుట్టును)

[ప్ర: శివాజ]

శివా—శూరవర్యా ఇదే శిశువొందినవాడ. ఎవ్వరికిఁ దెలియని యుక్తిచే నీకోట సాధించితివి నాశైవ్యమంతయుఁగూలె. నీనానులు పలాయితైరి ఇంక నా ప్రాణము లేటికి.

మిగ్గ—శివాజీ! నీవుశూక్రశ్రేష్ఠుడవు అయినను, ఔరంగజేబుతోఁ బ్రతిఘటించి ఫలమేమి. నాశక్తికొలది యాతనికిఁ దెప్పినను గర్హింపఁజేయుము రమ్మలి

(శివాజిని బద్ధునిగావించి (జీవుధ్వనులతో)

అరుబంధము 14

(నిష్క్రమించును)

శ్రీ రోషనారా శివాజి నాటకము.

తురీయాంకము-ప్రథమరంగము.

ఔరంగ జేబునగరు

[ప్ర: ఔరంగ జేబు, రోషనారా (అతని కాళ్ళపైక)]

ఔర—పుత్రీ! లెమ్ము. ఏల యిట్లురక వృత్తాంతము చెప్పక ప్రార్థించెడు. నీయభీష్ట మైన నేమి?

రోష—అయ్యా! నాకథయమిచ్చిన వచించెదను.

ఔర—అమ్మా! నాప్రాణపదకమచే. నీ కీదగని పదార్థమున్నదా నాకు? నిర్భయ ముగా వచింపుము.

రోష—అయిన నాగోడంతయుఁ దాననాగి వినుము. నేజోరులచే నెత్తుకొని పోయెడిన పిదప నాలుగు నెలలయాపన్న సత్వనై నీయెడ కేగుదెంచితి. దైవికముగా నామాన సమా నీకు వైరి యైనను శివాజి యధీని మైనవని పలుమాఱు విన్నవించితి. కనికరింపవైతివి. నేఁ గన్నకొడుకు నాకు లేకుండఁ జేసితివి. కొంచెమైన నక్కటి కము మావేక నాకులేకున్నను, వానితండ్రి యెడకైన బంపక నిరపరాధు, నెత్తురు గంధు, ముద్దుపాపని నీచేతులార భండించెతివి. మగనిబాపి పుత్రులేకుండ నేకాకినిఁ జేసితివి. అయినను మానె. నామీ ప్రియనుకొంచు. ఇంతవిన్నపము మాత్ర మాచరింపుము.

సీ॥ ప్రాణంబుప్రాణమై సాలించుచున్న నా
జీవితేశ్వరుని బాసితినిగాదె।

కలుషంబనక నాదు గర్భభారముఁదీర్చు
ప్రావణక్రియల వేసరితిగాదె।

యక్కటికములేక యక్కఱగానాముద్దు
సుతుఁజరిప వసేటఁ గుందితినిగాదె।

పెల్లశోకమున నిన్నాళ్ళుఁ బ్రభాప్తమటంచు
మతిఁదక్కియూటెడిల్లితినిగాదె।

తే గీ॥ యక్కట శివాజి నీచేతఃశక్తి నాఁడు ।

ధీరుఁడాతఁడు వేటొండు నేరమెఱుంగఁ ।

డెలమి మన్నించి పరికించి యాఁఘుకరుణ ।

తోడ నాతండ్రి యతని గావాడ రాదె ॥

భిష్టుడు శివాజి నీచేతః శక్తియున్నాఁడుకదా? వాని రక్షింపరాదా?

అనుబంధము 15

కొర—పుత్రీ! ఏల యాదుశ్రుతము నీకు? మహాన్నతావ్యయము నేటఁ గలవీ కాఫర
తస్కరాధము గాంక్షించితివి. చిఱుత్ నయసున నంధమోహమని కొన్నాళ్ళు
రకపోచిచ్చితి; ఇప్పటికిమానవే. వాఁడుమరియున్న నేమి, చచ్చిన నేమి. ఈమాట
వలదని యానకెట్టితి నే?

అనుబంధము 16

కోవ—అయ్య! ప్రకృతి బాధయెట్లు వదలనగును? నీయాజ్ఞ యనుల్లంఘ్య మగుటచే
నతఁడున్నయెడకుఁ బోవుట మానుకొంటిఁగాక, మఱిమట సాధ్యమా?

కొర—బిప్పితి. నీవువారియొద్దకుఁ బోవనంటివి. ఇంకవారి మనుగడపై నేమిచింత?

కోవ—రీవెంత వానికాత్రవునిగా భావించినన్లు నాప్రాణనాథుఁగా నే భావించుదానఁ
గదా? అట్టివాఁడు కొఱతవడుట నామానసమున నెఱగలి పుట్టదా?

తే గీ॥ ఉడుకులకు నెల్లఁ దాల్చి మైచోర్తునయ్య ।

మర్మమెఱిగిన జనము లీమాయలాడ్డి ।

రమణితనిమామయాజ్ఞ శూలమునఁబడిన ।

ఘరునియాలన్న నోళ్ళింగఁగల నెతండ్రి ॥

ముందెప్పుడైన నే నతనికి సతికాట బయలువిడ్చి కొఱతవడి- వానియాలన్న నా కెట్టి
యపకీర్తి.

కొర—కానియ్య నీయిచ్చచొప్పున నే, వానివానిని నీ నీసైది నానిచ్చకువచ్చిన
యమ్రాసు బెడ్డిమాడుదే?

కోవ—అయ్య! ఇన్నిమాటలాడుట యమ్రాసు బెడ్డిమాడుటకా? అంతదార్శన్యము
నాకున్న శివాజి విషయమై యింతేల వేడుచుఁబడిన?

అనుబంధము 17

కొర—పుత్రీ! కడమాట చెప్పెదను. నేనాశివాజిని నీయిచ్చచొప్పున బ్రదుక నిశ్చయ
ఒక్కమానములోపల నీవు నాయిచ్చవచ్చిన యమ్రాసు వివాహమాడవలయు.
బలవంతమునైన నేనీకార్యమొనర్చుటకు శక్తుఁడనగుటయెఱుంగుచువుకదా? నీవై వ్రీతి
విశేషమున నే నీకవకాశ విచ్చుట, నీవొద్దం బడిన సంతోషము, లేకున్న నేదే
శివాజిం జంపించి తేదే నీనివాసముం గావించెద.

తే గీ॥ ఉవిద నీచేష్టలిన్ని నాల్గొచ్చినాడ
నికనోర్వసుమీ గడువిచ్చినాడ ।
వెలుది నామాట యెక్కింతవినకయున్న
బిదపనేమానో నీవె చూచెదవు సుమ్ము ॥

రోష—(రోషమున) అయ్యా! నీకు నిష్కరుణయే యభివృద్ధి, శానిమ్ము. కన్నబిడ్డ ప్రార్థించినను గరుణ గలుగదా? దీనుడైన రాజమాత్రుఁ డవశ్యము చేయఁదగిన కార్యమునకు లంచమడిగదవా? అలంచమును బ్రతుపుత్రి ప్రాణము పోయినను జేయని కార్యము చేయవలయు నంటివి. నీవు మీతీచేసెను కార్యము శివాశం జంపుటకదా!

ఉ॥ క్రూరతమీఱఁగా ననుగూ కూతు నహంకరుణింపఁజాలవే ॥
వారనికెన్న నీవల శివాజివధించిననాఁడెరాత్రి నీ ।
కూరిమిపుత్రి నెందుఁ గనుఁగొంగువో దుర్యశమంచునీవుబల్ ।
వేరముతోడ వాకొననివృత్తమెఱుంగని వారలెవ్వరో ॥

అవశ్యము చంపుము. బుద్ధినేరక నే జేసిన ప్రార్థనమువలన మన్నింపుము. శివాజి మడిసిన రెండవనాఁడే నీపుత్రియెందుండ గలవో నీచెవులా? వి సంతసింతువంటలెమ్ము. శివు హత్యచేసిన నొనర్చి నీవు గోళ్యము చేయఁబెంచిన వృత్తాంతము లోకమున దెలిసి వారెవ్వ రుండఁ గలరో విందువంటలెమ్ము. నీవుప్రతి శ్రవమును నీయిచ్చకు వచ్చి వానికిచ్చి పెండ్లి చేయుదువంటలెమ్ము. (రోషమున నిష్క్రమించును)

రొషనారా! రొషనారా! నాకెట్టి పుత్రికలేదు. ఆస్కరకులలా మరునిపై నీనికెందు కింత మోహము నేనేమి చేయుదు ఇది కడు మూర్ఖరాజు చెప్పినంత వట్టు చేరుగలను అప్పుకు ప్రతిని బోవఁ గొట్టుకొందు. ఇప్పుడు గుఱగుఱలతో నున్న గహస్య వృత్తాంతము వెలువడి యభీర్తి కలుగు. విన్నవాం దఱు నన్ను గ్రూరకర్మఁడని నిందొందురు. ఇంతకంటె మహా యము లేదు. శివాజి నాయధిపతి జేసికొని, మహమ్మదు గాంచి యును సా నాల్గొచ్చి పాపుత్రినిచ్చి వివాహము గావించెద. అన్నియుఁ జక్కఁ జేసి నీ నాయ్కి దుఃఖములు వాయు—చూచెదగొక. (నిష్క్రమించును).

తురీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

ఔరంగజేబు నాస్థానము.

[ప్ర: ఔరంగజేబు. ఖాక్ జహాక్ బహదూర్. షయిష్టాఖాక్. అబ్దుల్
ఫత్తిఖాక్. ధిలేరిఖాక్. సుల్తాన్ మాజం. శివాజి మిర్జా
మొదలగువారు]

మిర్జా—(శివాజితో) దూరమునుండియే సలాములు చేయుచుబోమ్ము.

శివా—నే నొప్పును. (ఔరంగజేబు నెమట నూరకనిల్పును)

అందఱు—(శివాజినిజూచి సలామని నైగచేయుదురు)

శివా—(లేదని నైగగాదల తిప్పును)

ఔర—ఎవడవు నీవు?

శివా—నే నెవడ నైనదియు నెఱుగవా?

ఔర—చక్రవర్తి సభకు వచ్చునప్పు డిదియా-నీమర్యాద? నీమాటవివర బోలె నున్న
తస్కరాధముడ వగుటచే నెఱుకలేని తనమున, రాజ్యమర్యాదలకు లోపమొనర్చి
నందునకు నిన్ను మన్నింప వలయు నొక్కసారి. కాకున్న నీయిం తెపరాధమునకే
యింకొక డైనదల చేయుచుండె నిచ్చుటగా! ఈ లోపమునకు మర్యాదల
గఱపుడు

అందఱు—(శివాజిని దిల పరచుకొనిపోరు)

శివా—ము ల్కూ! ఈ లవగాలు మర్యాదల వలన ప్రాంతమేలవా?
నే నందున కొడం బడుగునా? నీవు నన్నెచు చేరు కలవు? నీవు నన్నెచు చేరు
నీచేతం గాదుగదా? తెలిగొట్టె బంపును సంకెను సమకరింతు నా స్వాతిం
శ్రేయము వాయుదునా? ఇదియొకరికి జిక్క గలదా? నన్ను దుష్కరుడంటివి.
దేశము నాయది నాపూర్వులది నీవును నాపూర్వులకులకు జ్యోతిము- సంక్రమించితిరి.
నీవా తస్కరుడవు-నేనా? నీకు వందనము మొనర్చు వలయునా? నీవొక మానవ
మాత్రుడవు. తన్ను స్పృశించి దేవుని కొక్కరికి దప్ప యీశవాజి యెట్టివానికై
సేను, నెంతప్రాణమునై వచ్చినను దలవంచునని నమ్మితివా?

ఔర—ఓరీ! నీమాటవివరడవు. నీమాటలకు నవ్వెడగాక, కోపమురొదు. రాజునకు
దేవాంశ కలదని యింత నీవెఱుఁగదా?

శివా—నీవురాజవా? ప్రజారంజకుడగు వాడుగదా రాజు?

✓ సీ॥ ధనికుండనిన వానిఁ దవిలిదండుగ వట్టి?

బెట్టురీతిగగాసి వెట్టలేదె ।

యభిమానమేచి మహమ్మదీయుల నెల్ల

బలుగొప్ప పదవుల నిలుపలేదె ।

కరిన మానసమునఁ గడఁగి దేశమువారిఁ

దీప్త దండనల బాధింపలేదె ।

చెలుజార నబలశౌ కులసతీమణులను

జెఱవట్టి పశురీచి జెఱపలేదె ।

తే, దీ. సాధులుగు బ్రాహ్మణుల బల్మి బాధపఱచి ।

క్రూరవిధమున నీఖడ్గధారఁజూపి ।

వేయుభంగులఁ దురకలఁ జేయలేదె ।

రక్కసుండవు నీకేల రాజపదము ॥

దేశమునకుఁ బుత్రులై నీకంటెవెక్కువగా దేశపలము ననుభవంప బాధ్యులైయున్న మముబోంట్లఁ దస్కరులంటివి. మతాభి మానమదంబునఁ జెప్పరాని యక్ష్మత్యములఁ జేసితివి. ఇట్టి యధర్మము, నిట్టి నిష్కరుణయు, నిట్టిపక్షపాతిమున, నిట్టిమోసమును, గలవానికి దేవాండ్రయ? వాడురాజా?

కొర—శక్తిరాధముఁడు ధర్మకాస్తోపన్యాసమఁడా? నీయాక్రోశ దురాలాపములు

విననవచ్చు కుతూహలముననే నిన్నింత మాటలాడ నిచ్చినది. ఏల యీ వృథానృత

లాపములు? నేరాజును. మీరుదాసులు. మర్యాదలఁ గొఱంత జేయువాని నెట్టి

జాని, నేమన్నించు వాడఁగాను.

అంద—సలా మొనర్చుము. సలా మెనర్చుము. ఇంతేల?

శివా—తీయ్యా! నీవు రాజువని నేనెప్పటికి ననుస్కరింపను. ఆములమున నీవు వందన

యుండవు కాఁజాలవు. మఱియొక్క మార్గమున నీవు వూజునీయుండవు.

అంబురుహ వృత్తము.

ప్రాణపదంబుగ నొక్కరినొక్కరు పాయ నేరనిరీతిగా

భూనుతమోహ విలాసముగల్గి యపూర్వవైభవభాగ్యసం ।

భానకొసంగఁగఁ బెంపెసలాడిన దంపతుల్పింపుటఁ ।

జూనుపుభంగినొనర్చితివేని నమస్కృతు ంటియించెదన్ ।

అదియాచరించుటకు నీచేసన్నది. అదియెందును మానవమాత్రుఁ డేకవాఁడచరింప
వలయునది. నీమనసుననే యెంచుకొనుము. ఎవరేని ప్రేమాను బంధమున నున్నయె
పుటాటు నుగలఁ బాపితిది. అదువృత్తములకెల్లఁ బ్రాయశ్చిత్తముగా నీవై మనఃపూర్వ
కముగా నీరోషనారా—

ఔర—దురాత్మా! నోరు మూయుము. (లేచి) ఈకావరపు మాటలకు నిన్ను—

మయి—(కత్తియొత్తి శివాజివైకిఁ బోవుచు)

ఔర—మయిష్టాహా! నలదు. ఈపందిని నటికి యేమి ప్రయోజనము. ఈదుక్పరితు
నిక్కడి నుండికొని పోయి కారాగృహమున నుంచుండు. పిదప వీనికి శిక్షవిధించును.
మీకందజికి పెలవిచ్చి యున్నాను.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

తృతీయాంకము-తృతీయరంగము.

కారాగృహము

[ప్ర: శివాజి.]

శివా—అహ! నాకెట్టి ప్రాప్తి వచ్చెను! ఈ నిర్బంధమున నెన్ని దినములుండవలయు? కారాగృహ రక్షకుఁ డొకఁడు, రొట్టెలమ్మ పేడియొకఁడు కప్ప, మానవులను జూచుటకు సాధ్యములేని యీదుప్రసృప్తి యెన్ని దినములలో! 'యావజ్జీవమును, నను గారాగృహమున నుంచుట కారంభము నిర్ధారణ మొనర్చి యున్నాఁడనియు, నన్నింతలోన నే నగరాంతరమునకుఁ బంపనున్నాఁడనియు నీ పేడిచెప్పె. అయ్యో! శాపరాణమున కంత్యమేల కాకయున్నది.

అనుబంధము 17

కామనోహరిని నాదంత లేక నాలుగే నేడ్వయ్యె. పౌఖ్యమున నున్నదని యంత యంతమాత్రము తెలిసెఁగాని, వేటొక వృత్తాంతము తెలియదయ్యె. ఒకసారి చూచుటకైన తేకున్నది. దినములు రాత్రి రోషనారాతో మాటలాడి నట్లు లీపము నైదు దినముల నుండి స్వప్నములలో పుచ్చుచున్నది. రోషనారా! దుష్కర్మకారకు నన్ను జెట్టవట్టి నీవెన్ని సంకటములకుఁ బాలైతివి.

(లోపల ధ్వని)

అహ! ఇబ్రాహీం పేడి వచ్చుచున్నాఁడు కాఁబోలు.

[ప్ర: ఇబ్రాహీం (రొట్టెల పండ్లగంపతో)]

అనుబంధము 18

ఇబ్రా—రొట్టెల పండ్లు కావలయునా?

శివా—కావలయును రమ్ము. ఇబ్రాహీం! నన్నెక్కడికో పంపు చున్నారంటివే.

ఏమైన నెత్తున వృత్తాంతము తెలిసెనా?

ఇబ్రా—ఏమియుఁ జెలియలేదు.

శివా—(రొట్టెలను దీసుకొనును)

ఇబ్రా—అదివరకు. దీని భుజించి చూడుము మిక్కిలి బాగుగ నున్నది.

శివా—నాకిదియే యుండనిమ్ము.

ఇబ్రా—అట్లుగాఁగ్గు వీని దీసికొనుము నామాట వినుము.

శివా—చుట్టదియే యుండనిమ్ము. నాకిప్పుడైనదే నాకుమంచిది.

ఇబ్రా—శాశ్వతమైనది నీకుమంచిది కావచ్చును. నీయిచ్చ చొప్పున దానిదీసికొన్నను, దీని చూడవలెనని చెప్పెదను, పూర్ణముగ భుజింపుము. (ఇచ్చి నిష్క్రమింపు)

* ౩—ఇంక తేనెపటి పలుకు మానవ దర్శనములేదు. ఈపేడి యీహొట్టె నేల నాకిచ్చెను? ఆహా! నాకుఁ దోచుచున్నది, దీనియందేమో విషమిడి ననుజంపుట కారంగజేబు చేయించి పంపి యుండవలయు. దీని నిట్లే కుక్కలకు వైచెద. అక్కటా! నేనెంత మంద బుద్ధి. ప్రాణములు పోవుటకు మార్గములు వగచు చున్నవాడ. విషము లభించిన వలదను చున్నాడ. అయ్యో! రోషనారా నొక సారి చూడవైన జూడక, ప్రాణము లెట్లు వాయుదు? విధిలేదు. ప్రాప్తిలేదు. ఏమిచేయ వచ్చును. దైవమా! నాప్రాప్తి యంతయే చేసితివి. మరోషనారాకైన సర్వసౌఖ్య మొసంగుము. ఇంక దీనిభుజించి ప్రాణములు విడిచెద. (దైవధ్యానము చేసి) ఆహా! భుజింపఁజాల. ప్రాణములు తీపని వినమే. ఇదియే కాఁబోలు. కారాగృహమున గత్యంతరము గానక యీజన్మము నుండ వలయునే యని మృతికి వాచియుండియు నా మృతికిఁగాతరుండనయ్యెద. ఇట్టిభీరుత్వమా? (కొంచెముతని) ఏమియు భేదములేదె. నాకింత మందబుద్ధియా? బెరుంగజేబు నన్ను జంపనెంచినఁ బట్టణ మధ్యమున నురతీయఁ జాలఁదా. ఇంత హాసవిధియేల. ఇది విషయక్తముగా నుండునా? నేబుద్ధిహీనుడ. (పాటవైచి) కాదు కాదు. ఇదివిషయక్తమే? అప్పుడే కడుపున నెట్లా యగుచున్నదె. ననబిడ్డను నేఁ జెట్టవట్టి యుండుటకే నన్ను బహిరంగముగఁ జంపిన, నామెకు మిక్కిలి సంతాపము గలుగఁ గలదని యాదురా త్ముఁ డిట్లు విషయోగమునఁ జంపనెంచినాడు. ఇదిపూర్ణముగాఁ దినిన జక్తుఁ గాఁబోలు. అందుకే యీపేడి పూర్ణముగా భుజింపుమనియె. తినియెద- నాకింకేల యోజన? కాని (యోచించి) ఓ భరతఖండమా!

సీ॥ సత్యభామాపూజిజగతి నీడెలుంగని

యింద్రకల్పము హరిశ్చంద్రుడేలె

తనమేసురగంగఁ దనక్కజేసిన భగీ

రధధీరదారుణీ రమణుడేలె।

జక్రావతార నిర్వక్రుడై చిరకీర్తి

వెలసిన యలకార్త వీర్యుడేలె

జల్లని ప్రభులలో నెల్లమున్నెన్నఁగాఁ

గ్రాలిన దశరథరాముడేలె।

తే, గీ. ఇపుడు కడుక్రూరమతులు నిష్కృపులు పుణ్య!

హీనగోహింసకులు నిన్ను నేలువారె!

కుందివగఁజెందుటెల్ల నీకొఱకుఁగాని!

భరతఖండము నాకయి వేగవసుమ్ము ॥

అహ! తినను తినను. ఆదురాత్ముఁడు ననుజావఁ గోరియున్నాఁడు. కావున, నేజావను (అని కోపమున రొట్టెను దుత్తునియ లొనర్ప నందుండియొక యుంగరము క్రిందఁబడును) ఏమియుంగరము దీనినుండి పడియె. (చూచి) అహ! (అని కన్నులకొత్తుకొని కన్నీరు నించి) ఎన్నిదినముల కీయుంగరముం జూడఁ గంటి. రోషనారా! ఇంకను నాపైఁ బ్రీతిగలదా? ఈయుంగరము నాకుఁ బంపి నీ కుశలప్రశ్న యెఱిగించితివి. ఇంత మాత్రము నీకూర్మి గలిగియున్న, నీ కారాగృహమునందైన, మనియుండఁ గలను. ప్రాణేశ్వరీ! నీవివాహమున్నాఁడు నీకు నేచిచ్చియున్న యుంగరము మరల నాకేపంపితివి. ఇక్కడికి మన ఋణము తీతెనని యెఱిగించుటకా? లేకయింకను నీమోహమిందైనఁ దగ్గలేదని నూచించుటకా? మొదటి విధమెన్నటికైన, నగునా? అట్లు యోచించుట నీకంతయు నెఱ్ఱగావించుటయే. శాశ్వతము నన్ని సౌఖ్యము లమరియుండి యితరుల వివాహమగుట కేల యొప్పుకొందువు? (మరల నుంగరము కన్నుల కొత్తుకొని కన్నీరు నించి) ఓయుంగరమా! నీవు నాకెన్ని తలఁపులఁ గలిగించితివి. నిన్ను జూచుట, నా మోహనానిని జూచుటయే యాయెఁగదా? నీవునామెడకు వచ్చుట, నామనోహరిణి నాదండకు రాగిలగుట నూచింపు చున్నదికదా? నాపాణి వట్టిన రోషనారాకు నీకింట్లెఱియమైన పదార్థముండదు. అట్టివిశ్వు; నాయెద్దకుఁ బంపుటచే, నిప్పటికిని నాకే దగని పదార్థము లేదనుట నూచింపు చున్నది గదా? నిన్ను నావ్రేలియందు ధరించుట, యారోషనారా యింకను నాపాణి వట్టియుండుట తెలియఁజేయు. వేటొకరు చూడరాని నిన్ను బంపుట, మీఱరాని యంతఃపుర నిర్బంధము దెలియఁజేయు. నీవు నాస్వత్వమవైయుండి నాయెద్దఁ జేరుట యారోషనారా తానింకను నాస్వత్వముగాని, యితరమే కాదనుట స్ఫురింపఁ జేయు. అంగుళీయకమా! నీవొక స్వల్ప పదార్థమయ్యు, నెంత యర్థము నుద్బోధించుచున్నావు. ఒక్క యణుమూలమున ప్రహృతత్వ మెఱిగిని ట్లాయెఁగదా?

(లోపలధ్వని శివాజియని)

కారకుఁడు పిలుచుచున్నాఁడు. ఆ! వచ్చితి.

(నిష్క్రమించును)

తురీయాంకము-తురీయరంగము.

(అదియే కారాగృహము)

[ప్ర: (ముందటి నైపున) ఇబ్రాహీం.

అనుబంధము 19

ఇబ్రా—ఇరువది వేల రూపాయలు! భరితే! ఇంకయోచనయే? ఈపనికి నన్నెవ్వరు నియమించినదియుఁ దెలియకున్నదే. ఎవ్వరు నియమించిన నేమి? ఇరువది వేల రూపాయలు చిక్కె. నాప్రసంగ మెందునకు. మోసము మోవడుటకు మార్గమేలేదు. ఇరువదివేల రూపాయలు

[ప్రవేశము: (నెనుక) శివాజీ]

శివా—ఇబ్రాహీం! ఈనాడేల చీకటియవుట వఱకు రావైతిని?

ఇబ్రా—నాకిరువదివేల రూపాయలు చిక్కెను ఎగరులాను వఱకు నూర్యుండటమును గఁజొచ్చె.

శివా—ఇరువదివేల రూపాయలెట్లు చిక్కె?

ఇబ్రా—స్వల్పకార్యమునకే.

శివా—ఏమికార్యము?

ఇబ్రా—బట్టలు విప్పి బత్తలగావలయు. నాదిగంబరత్వము రాజు మెదల్పొని యొదఱు మోడలో నుం నింజేక్కయు

శివా—నీమాటలేమియు స్వల్పకార్యము

ఇబ్రా—అట్లును నెప్పక నెయ్యవచ్చును

శివా—భరితే! భరితే! ఇట్టియూహల మెవ్వరొంక మి' పరమావృత్తి.

ఉ॥ ఎంతటిధీవిచాంమిది యెంతటియుక్తి మహావృత్తిబుగో!

నింతటి సత్కృపావరత శెట్టుల యర్హులైనది దుఃఖమింక

కంతముజెందెదైనమున కంచితకూదయగల్గె నిశ్చలం.

సంతసుఖమగ్లగఁ గృతార్థుడనయ్యెద మిత్రసత్తిమా॥.

ఇబ్రాహీం! ఎవరనాపై నింతక్కటికము కలిగి పోషించిపోయె?

ఇబ్రా—మావల్లబుతోడు నేనెఱుగ్గను. ఎవడోవచ్చి చెప్పెనున్నాడు. ఎవడో నాకు దుడ్డిప్పునున్నాడు. అలస్యము చేయకుము

శివా—అయిన ననుగ్రహింపుము.

ఇబ్రా—(తనయుడువు లన్నియుఁ దీసియిచ్చును)

శివా—(అనిలోపలికిఁ గొనిపోయి ధరించి ఇబ్రాహీం యొక్క పండ్లగంపను మోసికొని)

ఇబ్రాహీం ! నీయుపకార మెన్ని దినములకు నేఁ దీర్చుగలను ?

ఇబ్రా—ఈపచాడిములు చెప్పుచుండినఁ గపాలమోక్షమగును.

శివా—అయినఁ బోయెదను.

మాలినీ వృత్తము.

మలి జెడిచెటసాలకా మ్రురేదఁగానున్ననాకుకా ।

బ్రతుకుగలుగఁగా నిర్వ్యాజమా కూర్మినింతే ।

నతీతముణముదీప్తిక సాధ్యమే మాయురేనీ ।

వితతకర్మణజేతనీటికిం బోవఁగంటికా ॥

వాక్య మనుకూలించి రాజ్యము సాధించితివా, నీయుపకారమున కొక్కజవాగీ
రితుఁ.

(నిష్క్రమింప)

ఇబ్రా—నే వింతటి యమూల్యపదార్థముని యెఱుఁగఁ దిగంబరుడనై పడియుండి రాజు
మొగలగువారు ఈ భగవంతున నన్ను జూచి సంతోషించి నందునకు వెల యిద
‘ది వేలగుపాయలు’వాస్తావి బట్టలవెల యొకజవాగీరు. ఇంక నావెల యెంతో?
నిదనచ్చుచున్నది (పండుకొనును)

[ప్ర: కారారక్షకుఁడు]

కారా—రాత్రి పడునైదు గడియలు కావచ్చె ఇంకొకసారి శివాజని మాటలాడించి
పోయెద. (వచ్చిచూచి) అయ్యో! కొంప మునిఁగ మెడకుఁ ద్రాడువచ్చె.
(పరుగెత్తును)

ఇబ్రా—నీమెడకేమి ? హారంగజేబు మెడకే త్రాడువచ్చె.

[పునః ప్ర: కారారక్షకుఁడు భాగ జహాక బహద్దూర్ మియ్యోర్జున్మా
కొత్వాల్ మొదలగువారితో.]

అందఱు—(ఇబ్రాహీంను జూచి) రహుల్లా.

మియ్యో—ఇబ్రాహీం! ఇబ్రాహీం! (అని పిలిచి ఇబ్రాహీం లేవకున్నఁ గాలచేత కాని
దస్తును)

ఇబ్రా—(మూలిగ) ఎవడా గాడిద (అనితిట్టి కన్నలు తుడిచికొని తన్నుజూచుకొని వారి జూచి ముందు మూసికొని) సలామలేకుం. సలామలేకుం. (మూలకు బోవును)

మిజా—(కత్తిబిగించి అందున్న శివాజి వస్త్రము వానిపైవైచి) దురాత్మా! నీవెంత కార్యముచేసితివి. శివాజినెట్లు తప్పించితివి. కంఠము నురిత్రాటికి గుఱిచేసి కొంటివి.

ఇబ్రా—అరేఅల్లా! అరేఅల్లా! శివాజి! శివాజిలేడా?

మిజా—పాపాత్మా! నీకు దెలియక వాడుపోయినాడా?

ఇబ్రా—అయ్యో! అయ్యో! నేనేమెఱుగుదును. ఎప్పటికిని ఫలాదులిచ్చినట్లు నిన్న రాత్రి వాని కిచ్చితి. ఒకవచ్చుత్ తనయొద్ద నుంచుకొనియిండి నాకుద్రావ నిచ్చి నాడు. త్రాగితి. అట్లనే నిద్రవచ్చినట్లయెను. ఇప్పుడు లేచితి. అయ్యో! నాకు చుందువెట్టి నాయుదువులు గుంజుకొని, నావేషము వేసికొని పరుగెత్తిపోయి నాడే. నాపండ్లగంపయివీ? సరి. అదియు బోయె. అయ్యో! అనిచుండు నన్నట్లే గొంతుకొనియుండిన బ్రాణము పోవుచుండెనే. పోవుచుండెనే. (వీడ్పును)

మిజా—కులటగుతుండా! నీప్రాణము పోయియున్న నేమాయె? చూయంతటి ప్రాణము పోవునట్లు చేసితివి. (విష్కృ)

ఇబ్రా—అయ్యో! వాడుపటికి యుండిన నాప్రాణముపోవుచుండెనే. (వీడ్పును విష్కృ)

తురీయాంకము-పంచమరంగము.

పర్వతగృహము.

[ప్ర: శివాజి. రోషనారా.(అలింగనముచేసికొని)]

అనుబంధము 20

శివా—రోషనారా ! ఇంక నిరభ్యంతరము. ఆయాశ్వికుల స్థలం జరిగితి. తెల్లవాలుచు వచ్చె. ఈపగలంతయు, నీగుహయందే యుండి రాత్రులం బ్రయాణములు చేయఁచు నింబాల్ గ్రామముఁజేరితిమేని, నీయనుక్రహమున నాటంమాసములలోఁ బోయినకోట లన్నియు సాధింపఁగలను.

రోష—నాథా! అక్కడకు బోయిన నీభార్యలుండురే. వారు నను దిరస్కరింపరా ?

శివా—దేవీ! నాభార్యల గుణము నీవెఱుంగవు. వారి పరిచయము గలిగిన వెంటనే, నీవే వారిరుతింపు గలవు లెమ్ము. కామినీ! నీకుమారుని వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పితివిగాదా? ఇంకేమయినఁ జెప్పఁదగిన కథయున్నదా? ఒక్కమాట. నీ నీనా లుగు వత్సరములును నీతండ్రియింట భుజింపవైతి నంటినే. ఇదెట్లు సాధ్యపడియె.

అనుబంధము 21

రోష—నాథా! అన్నీ మెసరికఁ గావలసియుండె. వినకు నిను జెట్టవట్టిన పిదప జనకుఁడైనను మహమ్మదీయు నింట భుజింప నామనసాపవదాయె. కావున జేసేర నే నేవండ్లుకొని భుజింపుచుంటి. అప్రసవ మైన నెదిగములు విధిలేక నాకేమిచ్చికో నేనెఱుంగను. అయ్యా! నాకథయేమని చెప్పఁగలను. ఈ నాల్గేడులనుండి యొకటే రోదన చరిత్రము. (ఏళ్ళను)

శివా—(ముద్దాడి) మనోహరిణీ! ఏమనకుము. నేటితో మనకడగండెల్ల నంత్య మయ్యె. ఇంతయేకాక, నీవు వేళ్ళిన కథవలన మన ముద్దుకుమారుఁడు బ్రదికి యున్నాడనియు, మనకు లభింపఁగలడనియుఁ దోచుచున్నది

రోష—ప్రాణేశ! ప్రకృతి బాధచే లేని సంతోషము గల్పించుకొనియెదవు కాని, యట్లెన్నటికైన లభించునా?

శివా—(కోరిలింది) జీవిణేశ్వరీ! నాకల్లలో భవానియు మొన్ననట్లే బెప్పె. నాజాత కము చూచిన డైగ్ల లందఁ జిదివఱకును నాకుఁ గలగు కొడుకులెల్ల దీర్ఘముష్ణంతులని చెప్పెను వచ్చిరి. ఇదియుండనీ. నీవాఁకలికొనియున్నావు ఎందైన ఫలములు దెచ్చెద.

(నిష్క్రమి)

(యతనిక పడును)

రోష నా రాశి వా జి నాటకము.

తురీయాంకము-షష్ఠరంగము.

అథ

నింబాల్ లో రాజగృహము.

[ప్ర: సహ్యాబాయి పుత్తళాబాయి, సుహీరాబాయి, ° గాగాభట్
(భవానీపూజనేయుచు)

గాగా—కానం దంక బ్రాధన ముగియనిండు

అనుబంధము 22

సహ్య—భవానీ! నాయభీష్టము లేఱంగున నాసోధుని నాకొసంగితివా; లక్షద్రవ్యము
సెలవుచేసి నీకొక్క యాలయము గట్టింతు

సుహీ—నేనీ పేరట నొక నగరము గట్టించి యగ్రహారముల నాయాలయ పూజల
కొసంగుదు.

పుత్త—జేపి! నేను మూడు వత్సరము లైకభుక్తవ్రతము జరుపుచు, నైదువల
బూజింపుచు—

[ప్ర: శివాజి]

శివా—సహ్య! సుహీరా! పుత్తళా! (అని మూర్ఛిల్లును)

ముగ్ధులు—నాధా! నాధా! (అని లేపి క్షాంశింతురు) భవానీ! భవానీ! మాయమ్మ
ఎంత వేగిరముగ నభీష్టసిద్ధి గలిగించితివి.

సహ్య—నాధా! మాభాగ్యమేమన వలయు.

అనుబంధము 23

పుత్త—భవానీ! మాపై నెంత యనుగ్రహము. గాగాభట్టా! నమస్కారము.

గాగా—శివాజీ! నేనిన్నెఱుంగ తున్నను, నాస్వతంత్రతను మన్నింపుము నేను
కాశికాపురిలో నుండగా, భవానీపూజ సాయముగాఁ గావింప నీపత్రిత్రతా మణులు
నన్ను బిలిపించి సేవచ్చి సంపత్తిలఁ జేసితి

వా—అయ్యా! (నమస్కరించి) గాగాభట్టము నీపేట దిక్పసిద్ధిగా నుండ నీచిక్క
జెప్పికొన వలయునా? నాభాగ్యమునఁ గదా నీయట్టివాఁడు పురోహితుఁడుగా
లభించె

గాగా—శివాజీ! నీచరిత్రమేమి? ఢిల్లీ నగరమున నున్న కారాగృహమునుండి యెట్లు ముక్తుడై జైతివి? ఎట్లు జైతులచేఁ జిక్కక వచ్చితివి. వచ్చువాడవు నీవృత్తాంత మేల చెప్పనంపక పోయితివి?

శివా—బ్రాహ్మణోత్తమా! తరుణులారా! వినుడు. ఒకానొక వనిత నాపై నవ్యాస జకరుజ్జ్వలాని ననుఁ జెఱవలనఁ దప్పించె.

గాగా—మా భవానియె

శివా—అది భవాని యవతారమేకాని యితరముకాదు. ఆసతి నన్ను గాపాడినది పోన నింతవఱకు నాశ్రమ తనశ్రమగా నెంచుకొని పాదచాక్షియై యేతెంచి యున్నది.

సవ్య—అయ్యో! యెవ్వరావనిత? మాభాగ్య దేవతయై నిన్ను గాపాడినది.

పుత్ర—అయ్యో! పాదసేవ సేయుచునే ననవరతము నుండెద.

శివా—అయిన మీకు మాత్సర్యము గలుగదు గదా యామెయెడ.

ముగ్ధుడు—మాత్సర్యమా! అయ్యో! ఇట్టియుపకార మొనర్చి నందులకు వందన మొన రింతుమే.

శివా—అతరుణి నేఁ జెట్టవట్టి యున్నవాడ.

ముగ్ధుడు—అంతభాగ్యమా! అట్లేన మాతోఁ బుట్టువు.

శివా—ఆసతి మహమ్మదీయ వనిత నుండే.

ముగ్ధుడు—చండాల భనితకాని మేమి కొదవ. నిన్నుఁ బ్రాణా పాయము వలనఁ దప్పించినది మృషాణముల నిచ్చినది మాయలువేల్పుగదా? ఏవనితయైన నేమి?

శివా—మాహాభాగ్యము రోషనారా!

[ప్రవేశము: రోషనారా]

రోష—అచ్యులారా! నానమస్కృతులఁ గైకొందు. నేనన్య మతస్థురాలను. మీతో సాటిక్కా జాలను. మీరనుగ్రహించిన మీదానిగా నొక్కడఁ బడియుండుదు.

ముగ్ధుడు—అమ్మా! అట్లే? నీవుమాతల్లివి. నీవు కలిగించిన వాడుగదామాపతి. నీచరణము లొత్తికొనుచు మేఘే నీకుదానులమై యుండెదము.

అనుబంధము 24

శివా—దేవులారా! ఈవిడ్డ యారంగజేబువిడ్డ రోషనారా.

ముగ్ధుడు—అమ్మా! నీకింకను వందన మొనర్పవలసిన వారము.

శివా—రోషనారా! వీరు మాకులమున కెల్ల గురువులు. గాగాభట్లకు వాద్యతారి ననుగ్రహింపుము.

రోష— (నమస్కరించును)

గాగా—(పరికించి చూచి) అమ్మా! రోషవారా! నీముఖమున నీకు బొట్టు పెట్టినట్టు తెల్లగ నున్నదే. ఇదియెట్లువచ్చె?

రోష—అయ్యో! నేనెఱుంగను.

గాగా—అమ్మా! నాకేమో జ్వరము కలుగుచున్నది. ఒక్కమాట. నీవారంగజేబు కూతురు పంటిపే. మీకెల్లియెవరు.

రోష—అయ్యో! నాకెల్లిని నేనెఱుంగను. కేబుట్టిన రెండవనాడే యామే మృతి కెందెనట.

గాగా—పోనీ! ఆయన పేరైన వినియుండవా?

రోష—అయ్యో! మాత్రాడి కాయమయం దనురాగము మెంకైవ్వందున, నాపేరు చెప్పినంతనే, యొక్కడ లేని దుఃఖము గలుగు చున్నందున నాయీమ పేరే యతి కడనడు. నేను బుమాలు లాకున నడుగుచు వచ్చితి. కాని వచింపడయ్యె.

గాగా—పోవనిమ్ము. కైరంగజేబు నింటనున్న యితిరు లెవ్వరు నాయన పేరు చెప్పరా?

రోష—వారెఱుంగరట. మాయయ్య వారాణాసి దేశమునకు బోయియుండి మాతల్లిని జూచి మోహించి “నికా” వివాహమునకు లగ్నమైనట. అందేయుండెనట. నేను పుట్టిన వెంటనే, మాతల్లి గతించెనట. నన్ను మాజనకుండు నాటినుండి మోహమున లెంచుచువచ్చె.

గాగా—రావమ్మా! తల్లీ! అవల్యాబాయీ! ఎన్నాళ్ళకు లభించితివి. (అలింగనము చేసికొనును)

అందఱు—అయ్యో! ఏమిది? అవల్యాబాయీ యెవరు?

గాగా—అమ్మలారా! ఈ కుమారి చరిత్రము విచిత్రము. ఈయన నామిత్రుడగు రామచంద్రశ్రీశును మహారాష్ట్రుని కూతురు. దురాత్ముడగు కారంగజేబు లోకా తీత మయిన యాయన తల్లిని జానకీ బాయిని ద్రోహియై, బలవంతమున కెఱవట్టె. ఆమె సహింపక, నాల్గు నెలల బాల సేమను విడిచి పూత చరిత్రయై వెంటనే గంగా పతన మొనర్చెను. ఆమె వెనిమిటియు నాశోకముననే, మృతికెందె ఎనిమిది నెలల యాడుగుల యాబాల నాపార్థు బడియె. ఈయనకొక విచిత్రమైన వ్యాధి కల్గినందున వైద్యునితో నీయము నోగుట రక్షచేయించితిని. ఆకారణమున నీగుఱుతు నిలిచె. నాయెద్దగ జేరిన రెండు మాసములకే యభివృద్ధియై యీయన నెవరో ధౌర్జన్యము పోయిరి. ఎంత విచారించినను బాలకున చికిత్సపడయ్యె. ఆయన శాస్త్రుడగు నారంగజేబు కౌశిభోయినది నేను గలనైన నెఱుంగను. నీనిపోయి “నికా” యని యొకబొంతును, నీమెల్లిట్టిన రెండవనాడే కల్గి మృతి కెందెనని

యొక బొంతును గల్పించి యున్నాడు. ఈయను ధ్వనియుఁ దల్లిధ్వనియు నొక్క విధముగా నుండుటచే, సంకయించి చూతుఁగదా యాయకు నొసటి చిహ్నము గలఁ జడియె. ఇంకేమి కావలయు? ఇది దైవచిక్రముగదా!

శివా—అట్లయినఁ బ్రాయశ్చిత్త విధానమున నీమీస పునీతఁగాఁ జేయవచ్చునా?
గాగా—పునర్జన్మ ప్రాయశ్చిత్తము గావించెద. దానికేమి? మన కందఱింత చిహ్నము గలిగించిన భవానిని నుతియొనర్తము.

అనుబంధము 26

శివా (చతుర్థాంకము సమాప్తము) ధీమతి

శివా. ధీ. శివా.

రోషనారా శివాజి నాటకము.

పట్టిమాజ్జము-ప్రథమరంగము

ఔరింగ్ జేబు నాథాన ముడిపము.

[మిర్జాన్లూ, దిలేరీఖాన్ (కూర్చుండి యుందురు)]

దిలేరి—మిర్జామ్మ హాసనల్లిఖాన్ ఊపు వచ్చుచున్నాడని కదా వింటిమి. నేడే వచ్చి యున్నాడటలే.

మిర్—తాను మాత్రము వేరే గుఱ్ఱముపై నున్నట్లు వచ్చియున్నాడట. చివర వాడయ్యి వారికి వచ్చిన ఖ్యాతి చుపరిమితము.

దిలే—వాని తలిదండ్రుల పుణ్యము.

మిర్—తల్లి దండ్రుల నిశ్చయ వృత్తాంత మేమైనా దెలిసినా?

దిలే—దేవఘర్ గ్రామముననే, యొక్కడనో పుట్టియుండవలె.

మిర్—ఇట్టి పరాక్రమవంతుడు మనరాజుషుకు లభించితి భాగ్యమునుమా? ఈపడునా ఊండ్లకే యెన్ని కోటల సాధించి యెంత భాజ్యము వృద్ధి చేసినాడు

మ|| పటుబాహుబల ధీవ్రతాప సమరప్రావీణ్యతన్ని మొ||

న్నటివాడయ్యు సమీక నిత్యజయమునల్గించి మారాజువా||

లిటికిం బెట్టని కోటగాఁగ హాసనల్లిఖానుడయ్యారె యె||

తటికీర్తిక గడియించె నిట్టిది కృతార్థత్వంబు శూరానికి||

వాడు మన చక్రవర్తికిఁ బదివత్సరములనాడు చిక్కి యిక్కడికి వచ్చిన నాడే వాని ముఖభావము చూచి సామాన్యుడు కాడని యెంచితి.

దిలే—ఈ వాడు మహ్మందాదాఁ జక్రవర్తియేల రమ్మనీనాడు?

మిర్—ఇంతమాత్రము దెలిసికొనలేమా? అజ్ఞమీయరున యుద్ధమాడుతున్న హాసనల్లి ఖాను విలిపించియుండు కార్యము శివాజి విషయము నందేకదా

దిశ—అహ! అవును. నేను బోయియుంటి గదా? కొంచెములోఁ దప్పఁగాని కాకున్న శివాజి నియ్యడకుఁ బట్టి తెచ్చుచుంటి. ఇంతలో నన్ను రాజు మరలించె. మీర—ఈ పదియేండ్ల నుండి యా శివాజియొక్క దౌష్ట్య మింతనరాదు.

సీ॥ అతిపాపుడై రాజసుత నెత్తుకొని పోయి
కువలయేళ్ళరుని సత్కులము చెఱిచె ।
బలుమోసమున మేటిపడవాళ్ళ వంచించి
కరిన్చుడై పెక్కుదుర్గముల గెలిచె ।
క్రూరత్వమునకోర్చి సౌరాష్ట్రపురిదోచి
యెనలేనిధనరాశి యెసగఁబడసె ।
ధనమిచ్చి ఋణమిచ్చి చనవిచ్చి తుదలేని
భీకరఘననేన సేకరించె ।

తే॥ గీ. నింక నీగతివిడిచిన నెన్నఁడైనఁ ।
గడఁగి మాపురిపై దెండువెడలగలఁడొ ।
యంచుభీతిల్లు చందంబు మించితిరిగె ।
భూజనుల కేమనంగ శివాజిదాడి ॥

నూటికొక్కవ దుర్గములు సాధించె పునహ మొదలగు ప్రజేశములన్నియు నాక్రమించె. సౌరాష్ట్రపురి నూడ్చి లెక్కింపరాని ధనసమృద్ధి మార్జించె. నూఱువేలకంటె నెక్కువ నైస్యము సమకూర్చె. ఇట్లే విడిచిన నింతలో మనధిల్లియు నాక్రమించునని తోచుచున్నది.

దిశ—వాఁడొకయంశ పురుషుడు. విధ్వంసంబు మొఱుగని వాఁడెంతరాజ్యము సాధించుటయోకాక, తద్దాదాయవ్యయముల నీవన్మాత్రము చెదిరిపోకుండ లెక్కలు పెట్టించి యంతచేయవలయు నన్ను—

[ప్ర॥ అబ్దుల్ ఫత్తిఖాన్. మిర్జా రాజజయసింగును సుల్తాన్ మహ్మజం.
ఖాన్ జహాన్ బహదుర్

అందఱు—(ఒకరినొకరు సల్లము లొప్పుదురు)

[వెంటనే ప్ర: ఔరంగజేబు. మాసనల్లిఖాన్.]

ఔర—ఉమ్రాలారా! ఆతస్కరాధముడగు శివాజిని మనము నేలకుఁ దెచ్చినఁ గాని కీర్తిరాదు. మీయట్టి సేనానాయకు లిధననియేవు రా దురాత్ముని వలన మోసగింపఁ బడి నిహతులైరని చెప్పటకు నాకు సిగ్గుచున్నది. ఈవిషయమై యాలోచన సలహా పనే మిమ్మురావించితి. మీరేమిచెప్పెదరు.

మీర్—ఈకార్యమునకు మీపోవ్యమున నున్నవాఁ డేఁగిరుండు వెనుకీనినాఁడు? అయినను విన్నవించెద.

కం॥ నానాసేనాముఖ సం।

ధానుఁడు సమరాధికావధానుఁడు తేజో।

ఖానుఁడు తగుమాసనల్లి।

ఖానుఁడె రాజేంద్రయంత కార్యంబునరిక ॥

నీసేవకుఁడు మాసనల్లిఖానుఁడు సర్వవిధముల నొరతుఁ డాలినవాఁడు. మేమునుదోడుగాఁ

అందఱు—మంచిమాట. సత్యవచనము. యుక్తిపద్ధతి.

ఔర—రథికులారా! మీకందఱికి నింతయభివృద్ధిమేని, నీహాసనల్లిఖానుఁ డిందుకుఁ గొంకఁడని నమ్ముచున్నాను. అయినను నీరెండు వత్సరముల నుండి యిరిటి పట్టెఱుఁ గక, నిరవకాళ సంగ్రామ గంగమునే స్పృశువాఁడు. మరల మహాకర్మకుడగు నామాయావిలో ననిసేయఁ దలపడిన డయ్యునేమో.

మాస—ప్రభువతంసమా! దేవరకార్యమున నాకువప్పియు, నాయాసముచు గలుగునా? చిన్నప్పటినుండి పాచ్చైన చనువునఁ బ్రయత్నముచేసికంటె నెక్కువగా నను గాపాడి వృద్ధికిఁ దెచ్చి యింతచేసియున్న నీయుణము నేనెట్లు. తీర్పుగలవని యనవరతము యోచించుచుండు. ఏమి యొనర్చినను, ఋణమోచనమునకు మాగ్గములేదు. అయినను, గొంతకుఁ గొంత చెల్లించుట కాక్రమమి యెంచి యున్నాఁడ. ఇంత కంటె సమయ మొదలవలె. ఈయోలగమున నున్న రథికు లొక్కొక్కఁడొక్కొక్కఁడై జనమునైన సాధింపఁ గలవారు. మహాశూరులు, వారిలోఁ జిత్తుత వాడైన నే నేమిటఁబోలివాఁడ. నన్ను వీరింత ప్రకంపించుట నాయెడఁగల శ్రేమాతియముం జూపెడు. ఈ ప్రేమ యపారత్రస్తాఫుతము కాకుండఁజేసి వారికి, గీర్తితెచ్చెద. నాకాశ్చయిడుము.

జోర—ధీమతారా! వింటిరా యీకుమారు సంరంభము! మెచ్చనులే. ఈధీ-
 మనకు నేనేమి ప్రత్యుపకారము గావింపఁ గలను? కుమారా! ఆకెస్కరాధము
 కృత్యము మనకహి-భయమై యున్నది. కూకులమునకే యపకీర్తిగా నున్నది.
 నీవు మాత్రము వానిసాధించితివా, నీకువాని రాజ్యమున సగమిచ్చి యధీకుఁ జేసెద.
 హీర్—(పులహితము చేబట్టి)

ఉ॥ భూవరుఁడెంచియున్నతలఁపుల్ ను టియింపఁగఁజాలుదంచుయు
 ధ్ధావని నాశివాజిదురహంకృతి మానుపఁ జాలుదంచు బ్రా ।
 బ్యావని నెమ్మి నేలఁ గలవంచు వచించుట కానవాలుగాఁ ।
 దావకకంఠసేను సుమదామము నై చెద ధీర శేఖరా ॥

ధీరకుమారా! నీవీకార్యము సాధింపఁ గలవనియు, నీసార్వభౌముఁడు తానన్నమాట
 జరుపువాడనియు, నమ్మి నాసహకారుల యనుమతిచే మా మనఃపూర్వకముగ
 నీ యధీశ పట్టమునకు మావనగా నీవిజయహీర మొసంగెద. (మెడలోబేయును).

అందఱు—(కరతాశిర్వములు చేసెదరు)

జోర—బాగుబాగు. కుమారా! చూచితివా? మేమందఱును నీపై కార్యభారము
 మోపెట్టియున్నాము:

అనుబంధము 25

హస—హయ్యైహ! కథికవర్యులారా! మీయంతే వానినైయున్న నన్నింత పెద్ద
 చేయవలయునా? మీ యూశిర్వావము న్నాకుఁ బరమోత్సాహము గలిగించె. ఇదే
 పోయెద. ఆశివాజి తన్నుఁడు నాపొరింబడెనా, బ్రదికిపోనీను నాయుద్యమము
 నకు రెండేఫలములు. సప్రాణ శివాజిగాని, విగతప్రాణ శివాజి శేవముంగాని
 నియోజకుఁ గొనివచ్చుట యొకటి. ఇండేరిఁ జిత్రసంగ్రామ మొనరించి వాని ఖడ్గమున
 నేలఁ బడవలయు టొకటి. ఇంకొక్కవగా వచింపఁగాల ఆపిగామముఁ డడ్డము
 వచ్చినను, నీ ప్రభువంతుఁడే మరలఁ గరుణించినను, నిది తప్పదు. నాకు నెలవిండు.

పశ్చిమాంశము-ద్వితీయరంగము.

(అడవి)

[ప్ర: హాసనల్లిఖాన్ (హాయారూఢుడై)]

హాస—ఈమూడుమాసములలో శివాజి బలము సంతయు ఛిన్నా భిన్న మొక్కరి నేలకుఁ దెచ్చి, వాని కొట్లన్నియు సాధించితి. ఇంకఁ బదియేండ్లైనను వాడు మరల శివాజి కాఁజాలఁడుకాని, యశివాజి మాత్రము నాధ్యేదుటఁ బడఁడయ్యె. వాని విడుచుట కర్హముగాదు. వాఁడీ ప్రదేశమున నెందోవచ్చియున్నాడని విని నాస్వస్యము సంతయు మారము నిలిపి వెదకుచు నిట్లువచ్చితి.

[ప్ర: శివాజి (ధనుర్ధరుడై)]

శివా—ఇదియొక కాలము. సైన్యము సంఖ్య యెక్కువైన నేమిచేయ వచ్చును. కానీ! రెండు మాసము లవకావశము కలుగనీ.

హాస—అయ్యో! నీవెవ్వరవు? మహారాష్ట్రీయుడవుగా నున్నావు. నీవేమైన శివాజి నైనుడవా?

శివా—శివాజి నైనుడవైన—

హాస—నాకొక్కయుపకారము చేయవలయు.

శివా—ఏమి?

హాస—నేనాశివాజిని సాధించుటకై యవన చక్రవర్తివలనఁ బంపఁబడిన యతని నమ్మిన బంటునగు హాసనల్లిఖాననువాడ. శివాజి కడుశూరుడని విందు. వానిపరాక్రమముతో నాపరాక్రమము కొలతివేయు నభిలాషముగలను. అందుఁ ప్రదేశముననే యున్నాడని వినికి. నీకుఁ దెలిసియున్న సంగతికే జెప్పుము. నే నసహాయుడనై, యొక్కటి పోరానర్హుని యీశ్వరునిపై బాసచేసెదము.

శివా—(స్వగతము) బౌరా! వీడు కింతసేపు నుడుచున్నాడు. నాకుసంతసమును నద్భుతమును జనించెడు (ప్రకాశము) నీ హాశివాజి నెఱుంగమి నిట్లాడెదవు

నీ॥ అంటినంతనే కందు నకట వీలేమేను

తరవారి ధారకుడాలఁగలదె ।

తెఱచియుఁ దెఱవని తెఱంగారు నీ కన్ను

గఱవేడఁచూపులఁ గొంచఁ గలదె ।

ముద్దుపల్కులపల్కి ముదమిచ్చు నీమోము

హుంకార గరిమంబునొండఁగలదె ।

తోడిబాలురతోడ నాడుపాపఁడవీవు

నిష్ఠుర రణభూమి నిలవఁగలవె ।

తే గీ. చిన్ని బాలుర కవయ్యునోయన్నపివు ।

ప్రథన కర్కశుడైన శివాజితోడ ।

నీకి నెచ్చెను ననుదూరము వినినచూత ।

చెలగి నిధైర్యమునకు మెచ్చితే గుమార ।

నీయట్టివారు పదుగురైన వానియెదుట నిలువగలరా? ఏల యీయభిమానము? హస—ఓరీ! ఈప్రల్లదములకు నినుఖండింపఁ దగియున్నది. బయిన నేఁగోరక కోరిక జరుపుదువేని నీకుఁ బ్రాణము నొసంగద. (గుట్టముడిగి మెడపైఁ గత్తిమోసి) ఏమందువు?

శివా—(నవ్వి). నీదుడుకుతనమునకు నగవునచ్చుచున్నది. నీవు శివాజితో నంత సంగ్రామము గోతుదువేని, యిదె నీయెదుటనే యున్నాఁడు.

హస—అహా! వెదుకఁబోయిన తీఁగకాలఁదవలె. వినఁ జక్కఁగ నిటుము. ఇదియే మన ప్రతిజ్ఞ. నేనోడిన, నీకుదాసుఁడనయ్యెద. నీవోడిన మా చక్రవర్తికి దాసుఁడనై యుండిగము వాయకుండవలయు.

శివా—కుమారా! నీవు ధీరశేఖరుఁడవు. నీముద్దు రూపమును, నీధీరవాక్యములను నన్ను, నీసాహసమునకుఁ బరితపింపఁ జేయుచున్నవి. మీచక్రవర్తికి నీయట్టి ధీరశేఖరు సాహాయ్యము దప్పునచ్చునా? అతనికి మేలుగోరుదేని యీకార్యముజ్జగింపుము.

హస—అహా! ఇట్టి శుష్కోష్ణచారి మొనర్చి నాచేఁ దప్పిపోవ నెంచితివా? నా రూపముచూచితివికాక, నీప్రాణ వాయువులను హరించు కాలాహివోలు నీకాక్షేయకము చూడవైతివి. నీవని కొప్పుకున్నను నొప్పికొన కున్నను, నిను జించి చెంతా డకమానను. (కత్తి నెత్తి కొట్టఁబోవ)

శివా—(దాలువట్టి తప్పించుకొని ఖడ్గమెత్తి వేయును. ఇరువురు యద్ధమాడెదరు శివాజి వ్రేటు భుజమునకుఁ దగిలి నెత్తెరు కాటి హసనల్లిఖానుఁడు చూపుల్లును)

శివా—అహా! వలదన్నను వినక యీకుమారుఁడెంత సాహస మొనర్చెను. (కవచానుల విప్పి నెత్తురు తుడిచి) అహా! ఏమిది ఈవీరునియెడ నీల్పాఞ్చనమున్నది ఎత్తుకొని పోయి యుపచారమొనర్చి మా యహల్యకుఁజూపెద. (ఎక్కుకొని నిష్క్రమింప)

పశ్చిమాంకము-తృతీయరంగము.

(శివాజీ మేడ)

[ప్ర: హాసనల్లిపండుకొని ప్రక్కన శివాజీ-అహల్య

అహ—నాడా! ఈయెనిమిది దినముల నుండియు నన్నడుగ రీయకుండా జేసితివి.

శివా—అహల్య! ఈక్షమాకునికి విశేషరక్తస్రావమున విశేషదౌర్బల్యము కలిగియున్నందున నేడేని వృత్తాంతము వెలువడిన నా హాసమున కోర్వ జాలడని యింత కడవొనర్చితి. అదే మేలుకన నట్లున్నది. నే నింతే ప్రక్కన నుండెద. నేడు విచారింపుము. నిర్భయము.

హాస—(మేలుకొనును) శివాజీ (ప్రక్కకుఁ బోవుచు)

అహ—అయ్యా! మేలుకంటివా? హాసము చేసియున్నాను లేని భుజింపుము.

హాస—అమ్మా! అహల్య బాయి! ననుకాత్రవుడని తెలిసి యుండియుఁ బనుకరుణ చేర బాలించితిరి. విారిరువురు నాతలిదండ్రులవలె నరసి ప్రాణదాన మొనంగితిరి. ఈబుణ మతిభారము దినదినము నేబోవలయునన్న ను వదలక కత్తిచాలదని నిలిపెతిరి. ఇంక నే నిలవజాలను. మీ ప్రాణదానోపకారమున కే నేమిప్రత్యుపకారము చేయగలను. నాయెడ సమంచిత విశ్వాసముగల యవరంగ జేబు. క్రవర్తితో నెల్లయినఁ జెప్పి యాశివాజీ వనగ్రహించు భంగిజేసెద. నాకింక మాత్రాడక నెలవిండు.

అహ—అయ్యా! పోవుమవు గారి తమ్ము. కూరుడు కూరుని కవశ్య మేసేగ్గల యాతిభయము నా నాథుఁడిచ్చి యున్నాడు గాక యిదియొక యుపకారమా? ఇందుకుఁ బ్రత్యుపకారము వలయునో? ఇన్ని దినములు సేవు కడుదున్నుండవై యున్నందునఁ దొందరయేల యని యడుగఁజెలి

దృతవిలంబితము.

ఘనవిచార వికారవిదూరు ని

శనరఁగాంచిన ధన్యులదెన్వరో!

యశమ మాకును నద్భుతమయ్యెడి

వినఁగఁ జెప్పుమునీ తలిదండ్రుల

నీయట్టి భీరోదానముగన్న భాగ్యముగన్న తలిదండ్రులేమరు?

హాస—అమ్మా! బేషం గ్రామమున నున్న దొలభాక అనునోడు నాకంటె. అతనిభాగ్య గులాబీ తల్లి.

అనా—నీవరంగజేటు నొద్దకు వచ్చి యెన్నాల్సినది?

హస—నాయాట వత్సరముల యీఁడునకే యారఁడనుగ్రహించె.

అనా—ఇప్పుడు తలిదండ్రులున్నారా?

హస—లేదు.

అనా—వారు కాలధగ్గము నొంది యెన్నాల్లాయె?

హస—మాతల్లిదండ్రులు పదియేండ్లాయె. తల్లిదండ్రులు రెండేండ్లాయె.

అనా—మృతిఁ జెందు వఱకాయము నీయొద్దనే యుండెనా?

హస—అయను రాకయుండె. సార్వభౌమునికి నాయందుఁ గలప్రీతిచే నను బోక నివ్వ

కుండె. అయినను నప్పుడప్పుడు స్వల్ప కాలముపోవుచుంటిని.

అనా—నీవై సార్వభౌమునికిఁ గడుప్రీతియా?

హస—అప్రీతి భువారము. నాపల్లెఁడు వత్సరముల వఱకు నను ముద్దాడుచు నైతముండె. దైవకృప.

అనా—నీజననీ జనకుల కింకమయిన సంతానము కలదా?

హస—లేదు.

అనా—నీజనన ప్రశంస వారెప్పుడైన ముచ్చటించుటకలదా?

హస—అమ్మా! ఏలులుట్టిడిగదవులి నాజనన రహస్యము నీవేమయిన నెఱుంగుదువా?

అనా—నీజననమున రహస్యము కలదా? దాఁపక తలంపుము.

హస—అయిన వినుము. దేవభూర్ గ్రామమునఁ నాతోడి బాలు రాటల నాతోడోడి

కొంపమువచ్చి నప్పుడు, నేను వాతలిదండ్రులు కన్న కొడుకనుగా ననురీతిగా మాటలాడుచు వచ్చితి. మాతల్లి నన్నొక సేతుతవడున కెందో కొనియెనని కొందఱును, ఎక్కడనో, విధవయో, కన్యయో, తింతుతనమునఁ గన్న వాడనని కొందఱును బలుకసాగిరి. మాయమ్మ యిదియంతయు నుద్ధరియె. ఆతేండ్ల యీడునకుఁ జక్రవర్తియొద్దఁ జేరితి. అందును, నన్ననూయ పడువారు తఱుచై మాకల్లి మృతిఁ జెందుటకు రెండువత్సరముల క్రిందట వామెను గడు విక్రయియెచ్చితి. అప్పుడామె తానన్న స్థనలేదనియు, నిడ్డసాపకలేక దైవము ప్రార్థించుచుండ, వారేవులే మనుష్యరూపమున వచ్చినట్టిక మహాపురుషుఁడూ కొనరాకుండే ముసుఁగు చేసికొని యొక నాఁడు రాత్రి పదియు లేక పల్లెఁడు దినముల యీఁడుగలసను దెచ్చియొచ్చినఁ బాలించెననియు వచించె. ఆపురుషునిమోముమాత్ర మాకస్మితముగాఁ గనిపించెననియు తానెందు నట్టిశానిఁ జూడలేదనియుఁ దానెఱుంగననియుఁ జెప్పె. ఆయను మృతిఁ జెందుటకు నీలగు మాసముల క్రిందట నాకొఱకు డిల్లీకిఁ బుచ్చియుండె. ఎనిమిది దినములకుఁ జచ్చుననఁగా నే నామెయొద్దకుఁ బోయియుంటి. అప్పుడుతానీ నన్ను దనకచ్చిన పురుషుఁడెట్టివాడని చెప్పెఁగాని యది నే నమ్మలేదు. భ్రష్టయని యెంచితి.

అహ—(అకురతతో) ఎవరనిచెప్పె.

హస—ప్రయోజనములేదు. సర్వాబద్ధము.

అహ—చెప్పు మెవరని చెప్పె?

హస—బొరంగజేబు చక్రవర్తియట—

అహ—(కొంగిలించి) నాకుమార రార.—

[ప్ర: (శీఘ్రముగ) శివాజి]

అనుబంధము 27

శివా—నాత్యంబకరార. (అలింగనము చేసికొని)

అహ—ఈవఱకు నాకు దక్కకున్న పుత్రరార. వధింపఁ బడినట్టెంచియున్నాఁడనుట
రారా.

శివా—నాతండ్రిరార. నాకుగీర్తి తెచ్చిన ధీరరార.

[ప్ర: సహ్యాబాయి, సుహీరాబాయి, పుత్తళాబాయి, గాగాభట్టు]

అందఱు—ఏమి? ఏమి?

హస—ఏమి? ఏమి? నేనెవడను.

శివా—గాగాభట్టా! ఇప్పుడహ్మయై, యప్పుడు సింహాసుర్ నిలమున, శోషనారా
యైయుండి నాల్గుమాసముల గర్భముతో నారంగజేబు నొద్దఁ జేరిన యాతరుమణిచుణి
కన్నకుమారుడు వీడే. బొరంగజేబునీరి ఒదిగినముల యీగనున దల్లిని బాపిదేవ
ఘర్ గ్రామమున, గౌలత్ ఖాసను వానివశము చేసియుండి తానేగారా మునఁ
బెంచుచువచ్చినాడు. వీడేనా త్ర్యంబకుడు

హస—అమ్మా! నేనిది వఱకుఁ జూడకున్న మోతల్లివి నీవా? (అలింగనము చేసికొనును)

అందఱు—(అనంద బాష్పముల నూడార్తురు)

శివా—గాగాభట్టా! యవనవనితను బ్రాయశ్చిత్తవిధానముల నహల్యయను మహా
రాష్ట్ర వనితం జేసిగనకీ హసనల్లిఖానుని ద్రవ్యంబకునిఁగాఁ జేయుట వింతయా?

గాగా—అహ! అవశ్యము ప్రాయశ్చిత్త విధానమున కుపక్రమింతము.

అనుబంధము 28

పజ్జుమాజ్జము-తురీయరంగము.

(యవనసేన విడిచి)

[ప్ర: మియ్యర్జజహ్లా-ఖాకజహాక్ బహదూరు]

మిర్—ఖాకీజహాక్! ఏల తనసైన్యము సంతయు మాససల్లిఖాను డీకోటలోనికి
విలిపించి కొనియున్నాడు?

ఖాకజ—నునకెట్లు తెలియవలయు

[ప్ర: చారుడు (జాబుతో)]

చార—ఉహూలారా! మాససల్లిఖాన్ బహదూరుడు మిమ్ము మరల ఢిల్లీకి బొమ్మని
పాడు. చక్రవర్తిగారి కీజాబు వ్రాసియున్నాడు. ఈజాబు మీరును జాచుకొన
వచ్చునను నుద్దేశమునదీనిసంబంధక యేయిచ్చియున్నాడు నేబోయివత్తును (నిష్క్రమింప)

మిర్—(జాబును విచ్చి చదువును)

ధిల్లీసంస్థానాధిపతులును యశు చక్రవర్తులును నగు ఔరంగజేబు
పాదుషాగారి సముఖమునకు

మాససల్లిఖాను యిదివఱకు జనులచేబిలువబడు శ్రీత్రింబక్ ఖాకీనే వినయపూర్వ
కముగ వ్రాసినపత్రిక.—

“నాకు బుద్ధివచ్చినప్పటినుండి నాజననీజనకుల విషయమున గలిగియున్న సంత
యము లన్నియు, నేటితో దీక్షితు. నాభాగ్యవశమున నేను శివాజీప్రభువు
ఖడ్గము వ్రేటునకుం జిక్కితి. ఆ మహామహాడు తన యింటికి నన్ను
గొనిపోయె. అతడును, నతని భార్యయైన యహల్యాదేవి యను నభిదానము
నిప్పుడు వహించిన రోషవారాజ్జమును నన్ను మిక్కిలి యనురాగమున బాలిం
చుచున్నది. పారితో సంభాషించుట వలన నాయధర్మార్థతారిత్ర మంతయు
దెలిసె. మాతల్లియెడ నీవొన్నయున్న యపరాధమునకు మెయే లేదు. నీవు పదు
నాతేడుల క్రిందట సింహాసునకొట సాధించిన ఖిస్త నన్ను నాలుగు మాసములు
గర్భముతోనున్న మాతల్లి నీకడకు వచ్చి చేరెగదా? అగృహవియుట తెన్నియో
యావత్తేముల నిప్పించి యామెకుఁ జెప్పరాని హింస గలిగింబ్రతిష్ఠి. ఎవ్వరుం గాన
కుండ దేవఘర్ సమీపమున నొకశైలీసీమ నామెను గారాగృహము నందు

బోలేనుంచితివి. కటికవాడైన నిట్టొనడ్యనా? తరువాత నామె ప్రసవించిన పిదప బదిదినముల యీడుగల నన్ను మాతల్లిం బొయలేసితివి. మాతల్లికి ఘోర పాపుడవై నిద్రలేచుచున్నప్పుడు నొసంగి యామె నిద్రించు కాలమున జండాలు డవై ముత్రసానితో నను దెప్పించుకొంటివి. చంపవలసిన వాడవేకాని, యేమిటికో విడిచితివి. నీవొనర్చిన పాపకృత్యముల కెల్ల నను శిక్షింపు తలంపున దైవమే నను రక్షింపజేసిన గాడుకాక, నీవు దయగలిగి ననుమానితవని నే నమ్మును. పిదప నీవే నీ చేతులతో ననుమోసికొనిపోయి కానరాకుండ ముసుగు వేసుకొని నన్ను దొలగొ భ్రానున కొప్పగించితివి. అలాననే, ముత్రసానికి విషప్రయోగముం గావించి పని దీర్చితివి. కఠిన హృదయుడవై తల్లి కొడుకుల నెడఁ బాపితివి. పరమ నిర్దయాత్ముడవై నాజననము డాగజేసి నాకొఱకై పరితపించు నాజననికి నేనున్నాడననియైనఁ జెప్పుక పోయితివి. పాపమున కంతయు వన్నే వెట్టిపట్టు మాజనమనీ శంకుటవ నన్నే పూన్చితివి. దైవము నీవెంచినట్లెల్ల జేయువా? చూడు, మిదియన్నియు వెలిజేయు మార్గము లెట్లు కలిగించి యున్నాడు. నీవు చెప్పరాని పాప మొనర్చిన వాడవయ్య నన్నే మో వృద్ధికి దెచ్చినవాడవగుటచే నే నెట్లు నడుచుకొన వలయును యుఁ దోఁపక యూనిక పొందించితి ముగ్గురూఁకుడవై మాతల్లి దండ్రుల ననరాక్ష కన్యముల పాలుచేసి వనయి చేతనే నాకుఁ బరిపూర్ణస్వత్వముగా నివ్వబడిన నాతలిదండ్రుల మానేనము నడయు స్వాతంత్ర్యము నిన్ను స్పృహకు లేకుండజేసి కన్య చిత్తునిఁ దిరస్కరించుట దుష్కార్యమునకు నవకార్యభరణియ మైన. పరిక్రయ యగుఁగాని కృష్ణుతగాదని నిర్దేశించితి కాబట్టి నీవు వాచాగ్ధము గావించి యుండిన నలురదివేల మౌన నైశ్యముతో నెను మాత్రొడిచితి కొంటి. ఇకమూఁగు మాపములనఁగా రాఁగల యాశ్వయుజశుద్ధ దశమివాడు ర జ్యుని కొటయందు మావా జీకోకానే ప్రభువునకు మహారాష్ట్ర రాజ్య పట్టాభిషేకము నేనే చేయుచున్నాడె. ఈకార్యమునకు విఘాతి మొనర్చుటకు శక్తియున్న నాశ్వయు నీనైశ్యముం ఒంపి నాతో యుద్ధము చేయుంపుము. నేను ఏవాజిం స్థాపించిన నతినిరాశ్యమునా ధి భాగము నాకొసంగదనని యంటివి. నీదానము నాకెమియ నలదు. నీపాపము నకుఁ బశ్చాత్తాప ప్రాయశ్చిత్తమైనఁ గలిగిన నీ భాగము మేము మివ్వమును నిన్నుక్షమింపఁ గలము. లేకున్న నీ కొఱగఁగల శిక్ష మిందున్నది. ఇట్లు,

త్ర్యంబుక్ జే. భోకాన్లే.

అహ! ఏమియాశ్చర్యము. ఏమిద్రోహము. నున మిప్పుడే వీసవై యుద్ధమునకు సేదలదహా?

భాకజ—నీకేమిభ్రాంతి. వారెవరుతో మనము పోరాడఁగలము. ఊరక యీ వృత్తాంతముం ఇకనర్థికతీగింతము రమ్యు. (నిష్క్రమి)

పశ్చిమాఙ్కము-పంచమరంగము.

రాజఘ్నకోటలోఁ బట్టాభిషేకగృహము.

[ప్ర: శివాజి. అహల్యబాయి, సహ్యబాయి, సుహీరాబాయి, పుత్రశా
బాయి, త్ర్యంబక్ జీ, గాగాభట్టు రఘునాథ్. నారాయణహవంత్రే,
బాజరావ్ పసల్ కర్, హరిరావ్ ఘటిగె, విరజబలబేష్ గరుడ్ కర్,
మోరోతిరుమల్ మింగళె, ప్రతాపరావ్ జూర్, బ్రహ్మణ్యులు మొద
లగువారు]

శివాజికి మహోత్సవముతోఁ బట్టాభిషేకము చేయించి మహారాజుగాఁ జేయఁడు.

•••••[మ ర గ తం

అనుబంధములు.

1.

కోయలు—రాగము—ర్యాగు ఏకతాళము.

చను-ఁడో ష్టాపాపా-పాం-డో ష్టాపాపా

ఘన-భావశక్తిమీఱ వెల్లిపోతుండన్ ||

||ప||

మీ-దేహంబుల్-కదలాడంగా-నీక-మోహరించి

మోసి తెండి-యోహా-హా

||అను||

ఇది-యేదారి-యిదియే దారి-కడు-మోడ మంద-

నెక్కి నవారుమీదారి||

అట్లుపోదము-కడు-నాదము వల-దాదినుండి-

కాలు నెట్టువో ష్టాపాపా

||౧||

2.

కోప—రాగము—తోడి ఆదితాళము

కరుణారాసెయో-భామిన్,

||స||

యరుదారగా-నిను వేడుచుండ

||ఆను||

వేసూలుచు-బ్రేమనంగ-కై మోక్కి-నడంగను

నీమానస-మీమాదిరి-గామనవె-భానూ

||౧||

ఇన్నివగ-లెన్నంగను-మిన్నకయె-యూర్నావిది

చెన్నారెడు-విన్నాన మొ-యున్నతియె-చన్నే |

3.

కోప—రాగము—కాడ-రూపకతాళము.

స్వరాగబుద్ధియకాననీ-కరాళకృత్యము

తర్లంబుగాదు ధీరశే! ఖరాతలంపవే.

విరాగబుద్ధిలేటికి-స్వరాజిగూడవే

విరానగాగిలింపజేకతేదగమిన్.

- రోష— ఇదేమిదుష్ట కార్యము-మదిందలంపుచూ
విదారణంబు సేయుదు! ర్మనంబుగాదొక్కో
- శేఖ— సుందరియీవిచారిము-లెందుకు జేసెదే
యిందీవరాశుగంబుల-గందర్వుడేసెడు.

4. రోష—రాగము—అమీర్ కల్యాణి ఆదితాళము.

ప్రాణేశ్వరయటు-చనగలినే! నేనిను బాసిన-మనగలనే ||ప||
అనుమపోవగా-శ్లాఢపుగాదె! బ్రతుసిమానసము బెగ్గిలి
పోదె-నిమిషముయుగమై-త్రోచునుగాదే! సుమశరు బారికి
దాళుదునే! ||౧||
కాంతుని బాసిన రాజ్యమదేలా! సంతస మెఱుంగనిసౌఖ్య
మదేలా
చింతలమాననిసీమల వేలా! వింతయెజనకుని-మాటేలా ||౨||

5. రాగము—కానడ ఆదితాళం

- శేఖ— ఘన-వియలదె యింతైన.
నే మరలజాలనీయాన ||ప||
- శివా— ఘన-దురితసీచనరుసేనే
గని-కరము సేయమెలొనా ||ప||
- రోష— శరణనినశానియెడ నింత
వడి-గనల బాడియే కాంత ||ప||
- శేఖ— తల్లిలోనాకై-వల్లభుడేడవె
సల్లలితంబుగఁ జానా ||ఘన||
- శివా— తొయ్యిల్లియెంతటి-ద్రోహము చేసెను
నేయ్యిముఁజావగనానా
- రోష— కాళ్యముతప్పని-కాళ్యబడంగను
ద్రోహ వెయింతటివింత ||శరణ||

6. శోష—రాగము మాండవి హాపక తాళము.

అందమునించు-నుందరు బాసి-ముందుగఁబోఁగలనే ||౫||

నా-చందమునకే-మందునుగడుకొ-గొందలమంది

ముందుగఁ బోఁగలనే ||అను||

జెందములోననా-నందము-నిండుగా-జెందితినే

పొందుగ సౌఖ్యము-నొందితినంచు-నందితినే

నా-చందరు బాసెదనె||నే-నందులకేగెదనె! యానందము

నీగెదనె యీ-కందువమానెదనె ||అంద|| ||౧||

అను-రాగముతోడ-నాజీవనాధు-గూడితి నే నా-కీగతి

చేకూత్రెనె||యే-లాగుమనఁగలనే-దుర్యోగము ప్రాప్తి

నే-వి-యోగమునాకాయెనె ||అంద||

7. జౌంఁగ—రాగము—శమాణ-హాపక తాళము.

భీతి-గలిగెదా-విష్ణుపాటు చూడగా ||౪||

ఎన్ని దినములాయెనయో-సన్నతాంగిచూడక

బ్రహ్మాయెనిగినె-బట్ట జూపగలునే

మీర—చాలా-చితిలఁగా-నేలభోమపాలకా

ఇంతలోనె తనయెను-సంతతిబునింపదే

8. జౌరంగ—రాగము అసావేరి హాపక తాళము.

సంతసంబుగలిగెదనయ-చింతబాసెను

ఇంతమఁచిమాటవివగ-నెంతభాగ్యమో

నా-కెంతభాగ్యమో

దిక్కులేకవైరియింట్ల-దిక్కియుండియు

పెక్కుమాటతేలయశము-దక్కజేసితే ||తల్లి||

9. జౌరంగ—రాగము—అసావేరి రూపకతాళము.

మునిఁగెఁగులం-బడఁగెయశం-బేమిచేయువాడను
తనయయంచునమ్మి చెడితి-నెట్లుతాళువాడను ||
మంతు కెక్కియున్ననాకు-నెంతలామెద్దెవమా
పంతమార-జంపలేక-యింతనేయన్యాయమా ||

10. శివా—రాగము—హంసధ్వని-ఏకతాళము.

కురి-తపిం చెదనుగద-కామినీ-తరుణిమణిని
సరసక జెలఁగక
కాంతనీదుతండ్రినీకు నెంతబాధపెట్టెనో
యింతినన్ను జెట్టవట్ట -వంతలెన్ని పుట్టెనో
ఎంతతలంతుక-వంతగలఁపక-చింతలెసగక-పంతమరడక-
ఈసారికిమఱి-యీసాలంబును-నేసంధానము-భాసిల్లె
దుగతి-నేసాధించిన-నోసీమంతిని-నీనన్నిధినా-కాసంతో
షము-శ్రీసంపూర్ణము-వాసింజెందెను-మాసెకాచింతలు
చేసెన్గడుమ-ల్లాసముమీతెను-నాసంరంభము-మీఱఁగా ||
అదభ్రగతిదు-ర్మదంబడరఁగా-మదించివడినాపాదముల్ వెల
యగా-ముదంబడచుబ-మైదకవిప్రయోగదండధరుకా-
మదేవుబాణము-లచాడికోర్వక-మదేభగామిని-సదానిన్ను
నా-మదిందలంచుచు-ముదంబనగనిం-కదెన్నటికినా-కుదా
ర్కొనునొయెంచగక నిద్రమెం-చెదక గాలమద-మదం
బునకగడ-మిగులవన-రెదక జూడఁగో-రెదకగదాసతి-
సేమ్మదమ్మ నెమ్మనమ్మ గ్రమ్మఁగా-గలికిమిన్న-చెలఁగి
నిన్ను-గరిసియున్నజాలదేవలపుచేర-జెలుపుగార-పాలుపు
వూఱ-జాలనే||

6. శోష—రాగము మాండవి రూపక తాళము.

అందమునించు-సుందరుఁ బాసి-ముందుగఁబోగలనే ||౫||

నా-చందమునకే-మందునుగడుత-గొందలమంది

ముందుగఁ బోగలనే ||అను||

జెందములోననా-నందము-నిండుగా-జెందితినే

పొందుగ సౌఖ్యము-నొందితినంచు- నెంచితినే

నా-చందురుఁ బాసెద నె||నే-నందులకేగెద నె | యానందము

నీగెద నె యీ-కందువమానెదనె ||అంద|| ||౧||

అను-రాగముతోడ-నాజీవనాధు-గూడితి నే నా-కీగతి

చేకూతెనె||యే-లాగుమనఁగలనే-దుర్యోగము ప్రాప్తి

నే-వి-యోగమునాకా యెనె ||అంద||

7. హేరంగ—రాగము—రమాణ-రూపక తాళము.

భీతి-గలిగెగదా-బిడ్డపాటు చూడగా ||౫||

ఎన్ని దినములాయెనయో-సన్నుతాంగిచూడక

ఇట్టులాయెనింక నై న-బట్టి జూచగల్గునే

మోర్—చాఁగొ-చి తిలఁగా-నేలభక్తిమిపాలకా

ఇంతలో నె తపయింతు-సంత్రాబునింప దే

8. హేరంగ—రాగము అసావేరి రూపక తాళము.

సంతసంబుగలి గెదనయ-చింత బాసెను

ఇంతమంచిమాటవివగ-నెంతభాగ్యమో

స్థాకెంతభాగ్యమో

దిక్కు లేక వై రియింట్ల-జిక్కియుండియు

పెక్కునూట తేలయశ్శుష్కద్రక్షక జేసి తే ||తల్లి||

9. జౌరంగ—రాగము—అసావేరి రూపకతాళము.

మునిఁగెఁగులం—బడఁగెయశం—బేమిచేయువాడను
తనయయంచునమ్మి చెడితి—నెట్లు తోఁభువాడను ||
మంతు కెక్కియున్న నాకు—నెంతలామెద్దెవమా
పంతమార—జంపలేక—యింత సేయన్మాయమా ||

10. శివా—రాగము—హంసధ్వని-ఏకతాళము.

కురి—తపిం చెదనుగద—కామినీ—తరుణిమణిసీ
సరసా జెలగక ||ప||
కాంతనీదుతండ్రినీకు నెంతబాధపెట్టెనో
యింతినన్ను జెట్టవట్ట—వంతలెన్ని పుట్టెనో
ఎంతతలంతుక—వంతగలఁపక్—చింతలెనగ—పంతమరడ
ఈసారికిమఱి—యీసాలంబును—నేసంధానము—భాసిల్లె
దుగతి—నేసాధించిన—నోసీమంతిని—నీనన్నిధినా—కొసంతో
షము—శ్రీసంపూర్ణము—వాసింజెందెను—మాసెక—చింతలు
చేసెన్గడును—ల్లాసముమీజెను—నాసంరంభము—మీఱఁగా ||
అదభ్రగతిదు—ర్మదంబడరఁగా—మడించినడినాపాదముల్ వెల
యగా—ముదంబడచుబ—మెడక—విప్రయోగదండధరుకా—
మదేవుబాణము—లదాడికొర్వక—మదేభగామిని—సదానిన్ను
నా—మడిందలంచుచు—ముదంబనగనిం—కదెన్నటికినా—కుదా
ర్కనునొయెంచగ్గ నిదతమెం—చెడక—గాలమద—మదం
బునకగడ—మిగులవన—రెడక—జూడగొ—రెడకగదాసతి—
సేమ్మదమ్ము నేమ్మనమ్ము గ్రమ్మఁగా—గలికిమిన్న—చెలఁగి
నిన్ను—గలసియున్న జాలదేవలపుచేర—జెలువుగార—పాలుపు
వ్విఱ—జాలనే||

11. చుచారాష్ట్రస్థానితలు—రాగం—ఇంగ్లీషునోటు ఏకతాళము.

జయమాయెలేలెండి-ముదమాయె రారండి ||ప||

కోయనియార్చి-సంతసమాట-కాయమెల్ల-బొంగుచండ-
దాయలకెల్లగుండెల్ నీటుగా-పలుమాటుకెల్లగుచు
పాయనిసంరంభంబుమీఱుగాబల్-రాయిడితోడ వైరుల్
పాటగ్నా-దాయలకెల్లగుండెల్ నీటుగా ||౧||

పరిపాటిచూడంగా-బలుధాటిగూడంగా-పోటునమించి-
ధీరతనంబు-పాటి లేదనంగ-బొంగికోటలనెల్ల బిండిపిండిగా
నురుగతి బగలిచి పాటిగానీనాడే సాధించితిమి-బల్
కూటువగట్టిమఱి బాధించితిమి-పరిపాటిగనీనాఁ
డేనాధించితిమి ||జయ||

12. రాగం—బృహత్ ధాపకతాళము.

కోప— నందనుజూపవే-సరసిజముఖి ||ప||

సందరి-నీకేదే-వందన మొరరింతు-కుందజేయక
నిజమగు చరతముపల్లకుము ||అ||

చా— నిక్కమునమ్మమా-నీకజముఖి ||ప||

ఎక్కువమాంల-బెక్కువమాంల-యక్కా-పట్టిని
ఘనతర-మురగము-గజచెను

కోప— నీ-మోట-నేను-నమ్మ-జాలను ||౧||

చా— ఓ-మౌకలా-లోకమహా-శోకముతో-నికరణి
జేకొకవెయుడుకున-ఓడగతి-బడలెదు ||నిక్క|| ౨||

కోప— పాపిని-నీవిడ్డ పాపలులేరేమె | యూపెదెయ్యభంగి
జూపవొమెన్నాత్తనయన్ని-సైపగలనని తలచితె
పాపమనుమదివొడమదే-యూపగిదిగ్గటికిమనసు ||౩||

చాం— వినివినినుటియిటులకో । ననునడుగుటతగునే-యన్మతము
వలుకుచునీ । తనయు-నిపుడు-గొనిన-నాకు నెనయు-
ఫలమ । దేవునుచు-నెంచితివా । తెలియనుగద ॥౪॥

కోష— క్షటా । యింతదయఁగనలెవే । పట్టిసొసఁగఁజాలవే
యెట్టికులటవెకామినీ । యిట్టా । ననుచునుదల్చుచునుగదెవె
వనితరో యెపుడునునినుగా । దనుచునుకనయుఁడుచననే
యరాళకచ-కరాళగతి-విరోధమిటు-సలుపఁదగునె॥

13. కోష— రాగము— శంకరాటి రూపక తాళము

కన్నతల్లిం-జూడఁగా-రామ్రాకో
వన్నెకాఁడ-నాకుమారా-లేనొకో॥
తాళజాల-జాలమేలరా-గదే
బాలనాకు-నొక్క-ముద్దు-నీఁగదే ॥౩॥
నిన్నుఁజూచి-చింతఁబాసి-యుంటిరా
యిన్ని నాళ్ళు-ముద్దులాడఁ-గంటిరా॥ ॥౨॥
పుట్టితెనా-పాడుగర్భమందున
పుట్టవై తే-బీదలిండ్ల-సోడున ॥౪॥

14. రాగము— ఇంగ్లీషునోటు ఏక తాళము.

యవ్వనైనిలుకు—చెలీ చెలీ శీ-వెలీ-నామజ్ఞాకా
హంకుపా-హర్ష-మధతే-సుబహాక్షా
మోరాటోకు-మారాచీనె-ఘోషాబావె
హృమె-రుస్తు-దౌరాకా । కాటింగె

బొగ-చీరింగ-సగ-తోడింగేపైల్వొక్కా
హమారహైనాంబాకా
పకడో-మారో-ఫోడో-నహి-జాకా-పూమరాటాంకా ||

15. రోష-రాగము-నాటకురంజి ఆదితాళము.

ధీరమాళి-జంపనలా-నాతండ్రి
వీరుడైనవాడు-శూరశేఖరుడు ||ప||
విన్నబోయియెంతో-నిన్ను వేడుదాన
కన్నకూతురైన-నన్నుగావరాదె ||ర||
పోలవిన్నపంబు-నాలకించకతని
గూలజేసి తేని-దాళబాలదండ్రీ ||

16. రోష-రాగము-శ్రీరాగం మాపకతాళము

ఏలకొరెదే-పుత్రి-పలకొరెదే-ఇదెల
బాలమదిని-దూలియిటుల || నెల||
వాడుదొంగ-చూడనీకు-నీడుగల్గునే
ప్రోడనీకు-తగనివాడే | ఇదెల ||
తలిరుబోడి-వినినవారు చెలంగినవ్వగా
నలిసనయన-వలపుదగునే ||యిదెల||

17. రోష-రాగము-కాంభోజి ఆదితాళము.

కొరగజాతుదునే-కన్నతల్లడి
సారెకుమోహము-చేరగలదే ||ప||
మంచియొచ్చెడయ్యె-నించితిమోహము

యెంచితిరుగఁగా-వంచనకాదే ||౧||
 విఱిగినకుంభమె-తెఱఁగునఁగలయును
 కఱిగినవస్తువులే-మఱియువెడలునే ||౨||

18. శివా-రాగం-హిందూస్తాని ఆదితాళము

ఇంతైననోపజాల-చింతించినైపజాల
 వింతైనచందమెల-స్వాతంత్ర్యముగ
 జెఱిలో-బరితాపమీ-పగిడి-భరమాయెఁగా
 వెలి-కరుగుతెఱఁగుతెలియదే! పురి-తెరవుగనఁగ
 వెలదే! తరముమీఱఁదే ||౧||
 ఏవాడుగానిలేడే-మాటాడనిందురాడే! నావారి
 జూడఁబోడే-నన్నింతదయఁగనఁడే! కనఁడే-
 దయచూపరా-గలడే-భయమితయుఁ! వడి-దీక్షి
 నామాసమేర్పు నాబాధపోకార్చి-నన్నింతయూ
 రార్చరాడే! కఱ-పరికింపఁగా-నా-
 ప్పుటపోయెఁగా ||ఇంతైన||

19. రాళము-తాళము

ఇలా- రోటిమెహైదునియా-భల! రోటిమెహైదునియా ||ప||

20. ఇలా-రాగం-హిందూస్తాని జంజాటి ఏకతాళము

వితాయెనాకీ-సంతోషమాయె
 లంతయుదర్శిద్ర-చింతలుపోయె! ||ప||
 ఘోరనిరువది-వేలరూపాయలు
 ఈలీలచిక్కెను-మేలాయె.
 బంగారుమేడలు-శృంగారవనములు
 రంగారుధడియము-బంగారాయె ||

21. రాగం—కేదారిగాళ రూపకతాళము

శా— జాతికెటుల—దాళియంటివై! బాలయిన్ని నాళ్లు
తాలిమియెల్ల—దూలగ నెమ్మది—ప్రీలగ గాయము—
సోలగగట్టా ||

శా— ఎంత చెప్పదు—గాంతనావగ | వింతచందమాయె
చెంత నెత్తండి—అంతలు నేయగ—జింతగుదితి—వంతగందితి

శా— చెన్నుగనీనట | చిన్నెలమెచ్చితి | గన్నులజ్ఞాచితి—మన్నచే
వన్నెలాడి—యెన్నగనేటికి—నున్నవిచారము—లన్నియు—
దీతెను ||

శా— ఉల్లమునందలి—తల్లడబాసెను | పెల్లగుతాపము—చెల్లెనుగా
యెల్లకాలము—చల్లగగోరిన—వల్లభ నిన్నురం—జిల్లగగ
జూచుట ||

22. రాగము—శోడి ఆదితాళము

శా— ఏమి చెప్పదు—నామహావిచార
మామహాపథంబా—స్వామీకేటీటు "౫||
కడియుగూడుపోదు—కంటన్దిదరాదు
ఎడవకెందువంత—పడుటయేతీట "దేమి|| "౧||
నాద్రాణానాధ—నాలుగేగిష్టచుగి
మీ—శ్రీమద్రాగ—నోడవేబాసె "౨||

23. రాగం—భైరిని ఆదితాళము

సహ్య } వేద—సారాంచితాభవ—దయ—రాదాయెనేమ్మదాని
సుహా } అను—దము—కాదా—ప్ర—న—దము—రాదా "౬||
పుత్ర }

భావింపవేటొక్క-త్రోవయెటుంగము

వేవెగ-దేవీమా-సేవగై-కోవె

||౧||

ఎంచివిన్నప-మా-లించివెగమొకరు

ణింభి-మ-న్నించిపా-లించి-పెంచవె

||౨||

24. రాగం—అశావరి ఆటతాళము

సహ్య— ఆనందమునిండెనింత-ప్రాణేశ్వర

జానారంగ-మానెమ్మది-దీనగతి-పోనార్చితి||

||వల్లవి||

సల్లలితరీతినిను-జల్లంగను జూచితిమి

వల్లభా-ప్రాణ-వల్లభా-ధీర-తల్లజా

యల్లాసము-చెల్లెమది-పెల్లువగ-చాల్లారెను

||౧||

ఎందునిరుజాడనని-యందాకనువేనారితి

సుదరా-ధీరసుందరా-భోగ-మందిరా

డెండుమున-విందాయెని-న్నిండ్లుగన-కందారెను

||౨||

25. ° రాగం—భమాజు ఆదితాళము.

సహ్య— నిన్ను-గొనియాడన-వన్నెలాడి

విన్నాణమున-నన్నుగరుణ-మన్నించితి

||ప||

సంతోషమునమము నెంతగఁ బ్రోచితివి

చింతదీప్తితి-వితగతిని-కాంతామణి ||

విందాయెచూగతి-వెండిగజేసితివి

సుందరునినా-నందమలర-మందయాన

||౨||

అంచితగతికరు-ణించి కాపాడితి

మెచ్చెనీదయ-నంచదగునె-చంచలాంగి

26. రాగం—సావేరి రూపకతాళము

అంబు— వారకప్రోవవే-హిమగి-సుత-వారిరుహభవముబనుత ||ప||
ఆరసిమాతాపమడచినీ-కరుణచే! గూరిమినిందితి
వారిరుహదశనయనా ||అను||

పుత్త— మా-తా-మా-పై-నెం-తో-ప్రే-మరి-బింపార ||౧||

సుహి— సమ్మోద-గమ్మిగ-పారక-దల్లి! నెమ్మిక్-మాకుక్-నాఘక్
జూపి! ఘనకరుణను-దనరిచితివి-నిచుబాగడగ-మాతరమె

సహ్యా— శంకరీ-నీప్రియ-కింకరికరక్షించి! పంకముబోకార్చి
బలుకరుణనుబాటించి-పతిగనుగతిగావించి-బహువిధముల
బాలించి-యనవరతము-నినుగొలువగగొంకెడల-
జేయవే ||3||

శివా— అమృత్యూ-పొగడదరమె-యమృత్యునీ-నయవెలయగ
సమ్మోద-మమరంగనను-నిమ్మాడ్కి-నెమ్మిక్! బ్రతుక
జేసితివి-శ్రితకనావళుల-నతులరీతిగను-వితమిది-గదభవ-
కామిని

హల్య— నీ-పదములమృడాణికొలుతుక్-హీ-లోపమాంగజల
జ-నయన! చెలగ-కరుణ-వెలయ-మనుప-వలచె-విలస
దమర-జనని! భవాఘ-నివారి-ణివారి-దవెణి భవాని-
కానవే ||

27. రాకము తాళము.

కొర— ధీరతనమును-గొనియాడవలదే
శూరవధుడప్రసిన్ను-కోరింపగవిగను
ధారుణినినిన్నుబోలు-పీచులుగలచ

మిర్— చాల-సంతసము-మానుదెచ్చువాడవు
-పొలిగగాంచితిభూమి-పాలుమన్ననలు
బాలవీరకీర్తిదెచ్చి-మేలుగమనుమా||

జోర— ఆజినీనీపులి-వాజినీగెలువనీ
తేజమద్భుతంబుగాదే-ధీరకుమారకా॥

హీర్ — ఇందుకుదగునీ-చందముగాంచి
 .సందేహముమాకుగల్గె-దెందుకుమారా ||

28. రాగం—బోరిసావేరి ఆటతాళము

నన్ను బ్రోచికరుణించి-చనవిచ్చుతనమూ
యనురాగమునమన్నించినగాదేయనఘా
గరుధీరత్వముచూపి-తరుదొసగిగణము
వ్యభిగనస్మృతియింప-ధరజాలమనము

29. రాగం—జంజాటి రూపక తాళము

అండలు— సంశస-మాయెను । సదమలగతి ॥ పంతులు-పోకారె-
వితాయె-స్సొంతమునను ।

పుత్ర— ఆ-నం-దం-బా-హ్ని-దారె

ఈశ— జననీ-నినుగం-టినిసే-డనమా-జనకా-బదికితి || ౨ ||

సుహీ — అలరంగే నె-డలఘుముదం-బలవ డేజెం-తలు వెడతెక్కు-
 వేలయుగ బెల్లుగ-దల్లుచు-స్థలలి-తముగ-గనవె-
 తనయ-యిపు డే

॥ 3 ॥

హృ— నా-తనయనినుఁగనగఘ-శ్చే-తమునముదమొదవెను
 బ్రీ-తిగనుబెడగనగదె-జనని-యనుచు-ఘనత-వెలయ ।
 మనసిజనముడవుచెల్వివున-ఘనముగ-వెలయుము-ధరణిని॥౪

అను— 'నా-తప్తముఫలిం చెను! సితనువ్రవోడఁగానఁగ! నో-
తనయకడుగుండితి! తాతనిను బాలియఁగఁజే! సెను
నిజమం-చుమనిరతం-బునుదలఁతుక-మశ్శముననే
ననఘయివుడె-నినుబడసితి-కనులలరఁగి-యనసిజినిధ

పా. మూయన్న-నిను గనవగు-నేయంచు-నెల్లెడలను-
 వేయూలు-ప్రార్థనీములకొ-జేయింతు-దేవతలకు
 విల్గినజ్జన-కులాంగజుని-విలోధిపతి-కళాధరు-విపు
 లాధికభు-జలాఘనను-బీలాంచితని-గనుగొంటిన

అ ను బ ం ధ మూ లు

మం గ శే ము

ॐ

౩౧. రాగము—విలహరి అదితాశము

అందలు—

మం-గశేముసదా-లలితరమా

కులతరుణీ-కలితహరీ-జయ (శుభ)

॥ప॥

ధీరధరా-భరణసునా-నీరముఖా-మరతరణా

వనరుహలో-చనవిలస-న్మునిజనతా-వనచతురా

వినతా-సుతవా-హనపా-పహారా

మునిమా-నసచర-ఘనకరుణా ॥

సా-రా-చా-రా-సరసిజభవశం-కరముఖసురనుత ॥౧॥

సామజపా-లనకరుణా-ధామమహా-బృధిశయనా

భవజలజోద్భవసురపుం-గవనుతమా-ధవశ్రితబాం

ధనరా-మకృష్ణ-కవిపూజితా-నవమే-ఘవిదిత-స్థువిగ్రహా

రా-మా-సం-దా-రతిఫలజనకా-నమ్యపాదా జయ॥

బళ్ళారి రఘువిలాస ముద్రాత్మకములు ముద్రింపఁబడినవి.

శ్రీ

బృహన్నలనాటకము.

ఈ

(ఉత్తర గోగ్రహణము.)

(ఇది భారతములోని పాండవులు యజ్ఞాశపత్సరిము గడిపినకథ)

5 అంకముల ఆంధ్రనాటకము.

ఇది

, బళ్లారిలోనుండిన డిస్ట్రిక్టు కోర్టువకీలు

“ఆంధ్రనాటక పితామహా” యను బిటుదుపహించిన

ధర్మవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచి యింపఁబడి

జి. కె. కృష్ణమాచార్యులు, వారిసహాదయవల్ల ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు.

చెన్నపురి.

యప్. మూర్తి అస్ట్ కంపెనీవారి

కపాలి ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1915

(All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging.)

[క్రయశూన్యము. 1-0-0.]

All Rights Reserved.

*****

Copyright 1915-by D. K. Krishnama Charlu & his brothers. This Book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case or infringement.

కాపీరైటు 1915 సం॥ బల్లారి ధ. కె. శ్రీష్టమాచార్యులు వారితమ్ములు
కాపీరైటుదార్లు. ఈపుస్తకము ఇండియా కాపీరైటు చేతను పరిశీయ
మైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది ఏ గాని యిప్పుడు
సంపూర్ణముగాగాని యింకొకభాగముగాని తాము వేటువ్రాకటించు
టకును మఱియు యొకభాషయందు భాషాంతరీకరించి క్రయమున
కిచ్చుటకును, తాము పుత్తరపులేకనే ప్రదర్శించుటకును, హక్కు
య్యబడదు. ఇందుగల్గినదములుగాని, భాషములుగాని, ఏమాత్ర
మైన కాపీ చేసినయెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లుగుటచే అట్టివారు
దావాకు పాత్రులగుదురు.

Bellary-D KRISHNAMA CHARLU,
AÑDHRA NATAKA PITHĀMAHA,
Born 1855—Died 1912

శ్రీ

ఈ నాటకమునందలి ముఖ్యపాత్రలు.

తత్వవేశస్థులములు.

పురుషులు.

ఇంగుడు—అం I రం 1, 2,

అగ్ని—వరుణులు (దిక్పాలవరులు) అం I రం 1.

చిత్రసేనుడు—(గంధర్వుడు) అం I రం 1.

అర్జునుడు—(కథానాయకుడు) అం I రం 1, 2, అం II రం 2 అం V రం 2, 3, 4. (కౌశమువలన గలిగినపేరు, బృహన్నల-అం II రం 3, అం III రం 2, 3, 4. అం IV రం 4, 6. అం V రం 1.

ధర్మరాజు—అం II రం 2, (వేషాంతరమున) కంకభట్టు, అం IV రం 4, 5. అం V రం 3, 4.

భీముడు—అం II రం 2 (వేషాంతరమున) పలుకుడు 8, అం III రం 4 అం IV రం 4, 5 అం V రం 3, 4.

నకులుడు—అం II రం 2, (వేషాంతరమున) దామగ్రంథి తంత్రి.
సహాధ్యక్షుడు—పాలురు అం IV రం 4, 5 అం V రం 3, 4.

ధువ్యసేనుడు—అం II రం 1, 4. అం IV రం 1 అం V రం 1.

కర్ణుడు—అం II రం 1, 4. అం IV రం 1. అం V రం 1.

శకుని—అం II రం 1, 4 అం IV రం 1, అం V రం 1.

దుక్కాసముడు—అం II రం 1.

హలాయుధాసురుడు—(బకాసురుని తమ్ముడు) అం II రం 1, 2, 4.
అం IV రం 1.

విరాటుడు—(మత్స్యపురిరాజు) అం II రం 3, అం V రం 4.

ఉత్తరుడు—(మత్స్యపురియువరాజు) అం IV రం 3, 6. అం V రం 1, 2, 4.

కీచకుడు—(విరాటుని బావమరిది) అం III రం 2, 3, 4.

కృష్ణుడు—అం IV రం 2.

అభిమన్యుడు—(అర్జునపుత్రుడు) అం IV రం 2, 3, 5 అం V రం 1, 2, 3, 4.

భీష్మ—
ద్రోణ—
కృప—
అశ్వత్థామ—

} అం V రం 1.

సునందుడు—(గంధర్వుడు) అం III రం 1, 3, 4.

స్త్రీలు

ఉర్విశి—(అహ్నిరస) అం I రం 1, 2, అం III రం 1, 3, 4.

ద్రౌపది—అం III రం 4.

ఉత్తర—(విరాటునిపుత్రీ) అం IV రం 3, 6. అం V రం 2, 4.

నిలా—(ఉత్తరసఖి) అం IV రం 3, 6.

శ్రీ

హయగ్రీ వాయనమః

బృహన్నలా నాటకము

ప్రస్తావన.

కా॥ శ్రీవిఖ్యాతుడు పాండవేయుల మహర్షి బౌపయెవ్వాడుమో |
దావిర్భూతి బృహన్నలాదులను గట్టజ్ఞాత సంవత్సరం |
బేవిభ్రాంతియు లేకయుండదగ మాయించెకౌక్యపాపూర్ణుడా |
దేవుండీవుతభ క్తసంతతులకు దీర్ఘాయురారోగ్యముల్ ॥

ప్రథమాస్కము-ప్రథమరంగము.

[ప్రవేశము-ఇంద్రుడు-అర్జునుడు (ఏకాసనముపై న)
అగ్ని-వరుణుడు-చిత్రసేనుడు-ఊర్వశి]

ఊర్వశి—(ఊర్వశినాట్యగానమైన పిదప)

(అనుబంధము 1.)

ఇంద్ర—ఊర్వశీ! నాట్యముచాల్చుము-విశ్రమించుము-తనయా! అర్జునా! కాలకే
యని వాతకవచుల వధించిన యాధూనమైనను దీరదు-మఱునాడు పోయెడుగా
నిలెక్కు.

అర్జు—జనకా! నాకేమియు నాయాసములేదు, శేషేమొనర్పినాడను?

ఇంద్ర—నీయిష్టము-నీవాయసురుల పధించిన కాలమందు నీకొసంగిన యాకీరీటము నీకేయిచ్చెదను. ఇది నీవు ధరించుకొన సంగరమున నజేయుడవగుదువు-(అని ధరింపజేయును.)

చిత్ర—దేవేంద్రా ! నామిత్రుడీ కిరీటమున నెంతో వెలుఁ గొందుచున్నాఁడు. ఇందు లమణి సంతానముల సహస్రశతాసవవధారి తాయుతమణి విరాజచ్ఛేషహివలె నున్నాఁడు.

ఇంద్ర—చిత్రసేనా ! నిక్కమాడతివి

అగ్ని—పురుషూతా ! కవ్వడికీ కిరీటమొసంగుట నితని, నీవనవరితిము రక్షించుట నూచింపుమన్నది. దీనియందలి తేజోమయములగు మణులు భవదాయత సహస్రాక్ష నూచకములై యిందు భవదవతారము బోలెనలరారు.

ఇంద్ర—అగ్ని ! నీవన్నమాట మఱియుమేలు.

వరుణ—దేవనాథా ! ఈకిరీటమునందలి మణిదీప్తులు దీనినంతయు వావరించి యుండుట కిరీటనామమహామండలి మణి ప్రభావతాపలక్ష్మిచే నీమహనీయుఁడా వరింపఁ బోవుట నూచించు.

ఇంద్ర—వరుణా ! నీయుక్తియింకనులేన్య.

శిశువ్యతి—(స్వగతిము) మదన సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము గన్న య్యాయతిలోక నుంద రుని భద్రకిరీటమని నే నెఱును

అర్జు—మహామహులారా ! నన్నియేలఁ ఫెద్దచేపెదగు మీ మహితోపకారఫలము శిరసాసహించి యిట్లనభివీచి కృతికృత్యుడైనై మీకు మ్రొక్కుచుండుచందముఁ గదా ధరించెదను.

క॥ మీయుపకారము నీగతిఁ ।

బౌయకశిరసావహించు శంగిఁజెలంగక ।

ధీయుతలార ధరించెద

నీయు త్తమమకుటరాజ మింపుదలివక ॥

ఇంద్ర—అర్జునా ! ఈశంఖమును నీకొసఁగెద-యిదేదేవద తానామంబున బరఁగుఁగాఁతి (ఇచ్చును)

అర్జు—మహాభాగ్యము.

చిత్ర—నూర్వ్యునికిఁజంద్రుడు తోడైవట్లాయెను.

కీ॥ అమరేశకీరీటమునకు ।

నమరంగశంఖంబునిచ్చుటారసిచూడన్ ।

కుముదారికిందు దోడుగన్ ।

గమలారి నొసంగు భంగికమనీయమగున్ ॥

ఇంద్ర-ఇంక వేళ్లెనది అర్జునా! అయినరేపు పోయినట్టివా నిగ్నవాంబునకు పచ్చినిను
మరలఁజూతును.

క॥ తనయాముల్లోకములను ।

ఘనుడనగా నెందునీడుగల్గెడనంగా ।

జ్ఞానకరతేజము మెఱయంగ ।

మనుమా యనుమానమింక మానుము మదిలోన్ ॥

చిరాయుష్మంతుడవై కీర్తివంతుడవై మనుము.

(స్కీమింతురు.)

బృహన్నలా నాటకము.

ప్రథమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

[అర్జుని నిల్లు-ప్రవేశము-అర్జునుడు]

అర్జు—అహా ! ఈసురపురిని విడిచిపోవ నాకుమనసేపుట్టదు. చిత్రసేనుడు నాకు సంతతసఖుడై ప్రియమాచరించుచుండును. మా జనకుడు దేవేంద్రుడు ప్రేమచిరుంతోజేసెడు. ఆప్రేమవలననే ఆయినను అగ్రజాదులఁదలఁచుకొన్న నిక్కడ కాలు నిలువదు. వారరణ్యవాసభిన్నులై యూరిటకానవుండును.

[ప్ర॥ ఊర్వశి.]

అర్జు—అమ్మా ! విచ్చేయునుఁ (నమస్కరించును)

ఊర్వ—అయ్యో ! అయ్యో ! ఇటుతిగునా * నేను దేవేశ్వరుని కేశ్యలకు నమస్కరించు వారుండురా ?

అర్జు—అమ్మా ! కి తెల్లనావియెందుపోవును

ఊర్వ—అమాటనకును. నీ భర్త యముఁడగు

అర్జు—ఏమమ్మా ! ఎచ్చయింటివి

ఊర్వ—ఊర్వకన్యా యిదియు నేనొకఁగునకర్హము నపేక్షించి యుద్ధా కేతెంచితిని కూర్చుండుము.

అర్జు—ఎట్టికాశ్యపుకాని చెయఁదగినదేని-చెయఁజాలుదు నేని చెయ్యదగు. (మంచముపైఁజూర్చుండును)

ఊర్వ—చనమిచ్చినకేపుదును

అర్జు—అమ్మా ! అట్లెవలఁజెందెద్య. నేనప్పుడొకపీఠికి-నేను చెయఁదగినదయ్యె

ఊర్వ—చేయఁదగినది-మిగులఁదగినది

ఊర్వ—అందునకు సందేహములేదు.

అర్జు—అయిన నవశ్యము చేయుదు, నానతిమ్ము.

ఊర్వ—రాజకుమారా! ఊరక చుట్టుమాటలేల. నేను దేవవేస్థసు. అర్జునైనాచే మెచ్చువడినవారి యాలను. నేనెవరికి భీతిల్లవలయు. నీ వీదేవపురికివచ్చినది మొదలు నీపై నాకు మోహము. నీ చింత నామనసునఁ బాయదయ్యె ఎన్నిదినములకు ముందో నేడపేక్షించు భంగినీ యాత్మే నుఖము నపేక్షింపవలసియుండెను. నా సురూపప్రభావమును నమ్మి మాఢవిశ్వాసమున మోసపడితిని—“నేను కడురూపవతి నే- అర్జునుఁడొక మానవమాత్రుడే ఆస్పదమిచ్చి ప్రీతిమాపినఁ గైకొనకుండఁడు నన్ను తానే యర్థింపకుండఁడు” అని నమ్మియుంటిని నూత్న భంగి నామరులు నీకంతప్రకటించినను నీవు దాని గ్రహింపకుంటివి. నేనేవేడుకొనినఁ గడుపలుచఁదనమునకు మూలమగునను శంకచే నీవఱకు మీఱరాకుంటిని. ఇంక నెన్ని నాల్గో కలదుగదా, యరణ్యా వాసకాలమంతయు నిందె యుండఁగలవు కదా యాతురమేల యనిదావాగ్నిబోలె నామనసుఁ గరఁగించుచుండు నీపైబాళినంతయుఁ గృష్ణరూపంబున నట్లే మింగుచువచ్చితిని. తేవు మీనారలయెడకు నీవుపోయెదవని విన్నంతనె తెలిసితిని. పెన్నిధిగోలుపోవనున్న బీదవలె సాలసితిని. మారని కాతసాయకంబుల నెంతయు నలసితిని. నినుఁ గలసితి ననుటకు లేక పాలసితి ననుటకు నీచేతనున్నది. నన్నోటువడఁజేసితివి. నీ మోహవాగు రన్ననుజేసితివి. కడకి యొడకతి నన్ను రాఁదీసితిభి. మనోరమణా! జేమాటలేల! నీయనంగ సౌఖ్యము నభిలషించిన నన్నాదరించి, దయారసమృగుణియించి, యింపుసొంపు నెలయించి, నను జయించిన భంగి నీకూరమారుని స్తోడించి రక్షించవలయునని విన్నవించుదానను, మోహము వెంచుదానను. అత్యర్థము ప్రోథించుదానను

(అనుబంధము 2.)

అర్జు—అమ్మా! ఎంతమాటాడితిని! ఉట్టపాటున నెట్టిబెట్టిదంపు గట్టడింబలుకులు పలికితివి! నిన్నింతదూరము మాటలాడనిచ్చింది నాతోచు పాటగానియిచ్చు పాటగాదు. ఇట్లు నీవువాణానదిగుసా? ఇట్టి దుర్మోహము మెకొనదగునా? ఇట్టి దుర్మతము నువాణానదగునా? ఇట్టిదుష్కార్యము మెకొన దగనా? ఇట్టిమాట లాడుటకు నీవెంతదూరము వచ్చినది

(అనుబంధము 3.)

ఊర్వ—ప్రాణవల్లభా! తొలుతి నెట్టికార్యమువైనఁ జేసెదనని వచనమిచ్చి యింతి లోఁదిరుగుట సత్యప్రతుండనుఁడగర్హవిదుండును నగు నీకర్తవ్యమగునా?

అర్జు—నేను ధర్మవిధుండను కనుకనే యీకార్యము దుష్టమనియు ననలోక ర్తవ్యమనియుఁ బలికెద. సత్యవ్రతుండను గనుకనే నేఁజేయఁదగినదియుఁ జేయజాలినదియుఁగాని యీదుష్కార్యము తగదని నుడివెద.

ఉర్వ—మనోహరా ! ఈకార్యమేల చేయఁదగనిది.

అర్జు—నీవు తల్లివికావా ?

ఉర్వ—నేనెట్లు తల్లిని ?

అర్జు—జనకుండగు నిర్మదునఁ జేప్పట్టవా ?

ఉర్వ—అయ్యో ! ఇట్టివైదిక భ్రాంతి నీకుఁ దగునా ? -తేశ్వలకు మాకక్కడి వాని ?

అ॥వె॥ వావియెరుగరాని వనజాక్షులకుదేవ ।

పేశ్వలకుగణించి పృథివిలేని ।

పావివరుసలెంచు వైదికభ్రాంతినీ ।

కేలగలిగెనెంత గోలవైతి ॥

నేనొక్కటియడుగుదును. యజ్ఞముచేయువారికిని యాధ్యమరణము నొందినవారికిని, రంభాదులగు మాలోడి సంభోగము లభించునని నీవెఱుంగవా ?

అర్జు—ఎఱుంగుదును—అయిన ?

ఉర్వ—నీవు యజ్ఞముచేసిన నాభోగము నీకుఁ కలుగదో ?

అర్జు—అదేల ? నీవాకతెవో యుండునది.

ఉర్వ—రాజకుమారా ! ఎంతిసులభముగఁ గల్గిపడెద ! నేనొకతెయి కాదుండునది రంభాగులెందఱో యున్నారు; సారినీగూడుగువుగదా ? వారుమాత్రమింద్రభోగము పడయనివారా ? వారును తల్లివావికలవారుకారా యలైన ?

అర్జు—అదియుండనిమ్ము ఈదేహమున నాకింద్రుఁడో తిర్నడి, చచ్చునపదప నీదేహముండదుగదా ? శరీరాంతరముననే మొనర్చినను దూషణీయుముకాదు

ఉర్వ—అనభిమతికార్యమును పెత్తెంపుటకుఁ గాతణము లెన్నియో కల్పింపఁగూడుట నేనెఱుంగినదానఁగాను, అకటా ! ఒన్నజన్మాంతర తివిఃఫలంబునఁజైనను లభింపని యప్పురస్పతిత్వనై సశరీరసౌఖ్య మివ్వఁదలపడి వేడుచున్నను, ఎరిజ్ఞుగోల ప్పేమున్నెదన వినుదెదనా ?

మ॥ అకటాధర్మము లెన్నియోసలిఫిదివ్యాపారాఢీఁ గన్నట్టివా

రికినైనం బరికింపరాని సురనారీరత్నమాసక గణిం

‘వకతానే సకరీరభోగము ఘటింపకగోరిరాఁ ద్రోయలే!
వొకొభామామణిపై బడంగడగునుద్యోగంబు సద్యోగమే ॥

కటాక్ష ప్రసరణమాత్రమున ముజ్జగంబులఁగల తరుణవయః పురుషసంతాన
మును గెలువఁజాలునా మహిమ నేడిట్లుపొల్లుపోవునే ? పొందుకుమారా ! పురూ
రవత్సక్రవ ద్దినీ నీవెఱుగవో ? జితేంద్రియత్వమున నాకుఁ దలయెన్వరని చిట్లు
యుజ్జాడుచుండెను. వానికిగల గర్వాంధకారము, నామందస్మితచంద్రిక యెట్లు
మాయించెను.

అర్జు—మరియు మేలయ్యె. ఆ పురూరనగుడెవ్వఁడింత యెఱుగుదువా ? అతడు మా
కులఁపుతాతలతాత. నీమునిముని మునుని నీవు కాంక్షింకువో ? నామారకవంత
యిడకుము.

ఉర్య—సమక్షము నవంతయేలవలయు ?

(అనుబంధము 4.)

అర్జు—అమ్మా యింకఁజాలింపుము, పొమ్ము నాకు నిదుర వచ్చుచున్నది.

ఉర్య—అయ్యో ! నాకురాకున్నదే ! నీనిద్రఘ సగమునిచ్చి నను నీయథాంగినిఁగాఁ
జేయరాదా ?

అర్జు—ఇదియేటి చమత్కారము.

ఉర్య—భావమత్కారము కాదే నస్తిస్థితికిఁ దెచ్చినది. నన్నొక దానినొల్లవో లేక
తామసన్యాసము నీకుఁ గలిగియున్నదో నీవే మేకపట్నప్రతుండవా ? ద్రౌపదిమాట
యటుండనిమ్ము. నుబుగ్రకై కైతఁసన్యాసివికావో ? నాయెడనా నీవు నిక్కంపు
సన్యాసియైనది. ఉలూచిని జూచినమాత్రమునఁ గౌగలింపవో ? చిత్రాంగదకు చిత్రాం
గదాన మొనర్చవో నీసౌందర్యామృత పానముననె మత్తత జెందియుండిన న్నాకు
నీవు వెలిబోయెదవన్నఁ బ్రమత్తలేగరిరె సమ్మతిగానున్న నసమ్మతియైన నీ విలా
సింబుధి నోలలాడుదుగాక

(మంచముపై కూర్చుండును.)

అర్జు—(దిగి) ఉర్యశీదేవి ! “సాహిసంపడుణంచైవ” అనుఘోట నికతమున నేడునెగ
దెనె నీక్షిదీ బుద్ధికాదావల యూరకపొమ్ము

ఉర్య—(దిగి) మనోహరా ! నీకఠినభాషణంమూరుతము నాయెదన్ను మభ్యుగ్ని
మరింత సజ్వలిల్లజేసెడు. ఏలయోచింతువు రమ్ము. (చేయిపట్టబోవును.)

అర్జు—(హారసుపోయి.)

ఉ॥ ఈకలుషోక్తులాడనను నెవ్వనిగాఁగ దలంచితమ్మనిం ।
 చాకరకృత్యమమ్మనిరయంబున కుంబధమమ్మమానిసు ।
 శ్లోకపుగాఁగదమ్మ జనలోకవిగర్హిత తుచ్ఛవృత్తము ।
 నేకొనఁబోతదమ్మ బహుమానము వీడుఁగదమ్మకోమలీ ॥

ఇట్టి హుంతకారితి నము నీయందుండునని యొకనాడుతలంపను. ఎంత దేవ
 శక్యమైనను ఇట్టి దుర్బుద్ధినికుఁ దగునే? నీదుశ్చరితమునంతయు మాయయ్యతో
 విన్నవించును.

ఉర్వ—ఓరా! ఎంతభయపెట్టెదవు? ఘ్రియయ్య నాకొక పదిలోఁ బదునొకండని
 వాఁడేకా? మాయయ్య నొప్పించి నినుఁగూడుదు సమ్మతించువా?

అర్జు—ఇట్టి సాహసినీ నెవరావుదురు? నికు నమస్కరింతు నావలబోమ్ము.

ఉర్వ—ఇట్టివమిమ్ముతి నాకువలదు.—(నాకుచసీమపై సామంగ నమస్కార
 మొనర్చినఁగదా నాకుఁదనివి. దాని నెట్లైన భరింతును.)

అర్జు—నీవల్లభుఁడగు వానితో నిట్టిసరసములాడఁబోమ్ము.

ఉర్వ—నీకంటె నాకెవఁడుగలఁడు మాటలాడుకొలఁది కొలఁది మీఱిన మోహతి
 శయము నన్నమేమా చేయఁ బ్రేరేపించుఁగదా?

అర్జు—అట్లయిన నీదారిని బోమ్ము.

ఉర్వ—నాదారిని బోఁనిచ్చిన నింత సంతానమేల ఇదియేనాదారి (అలింగనము)

అర్జు—(త్రోసి) దుర్బుద్ధిని

ఉర్వ—మదినరూపవైభవా! ఉదారమహిగుణ భూమిఁగడి ను నీకటికి రామదియేల
 గలిగె, నీవు త్రోవినందున నాపిపున దెబ్బదగ్గరి నామి చిసీచునొప్పిగొని యున్నది
 గదా నీకోమలకరీకరణమున నీకతినపుగాని తీర్చరాదా

అర్జు—హరి హరి!

(చెవులు మూసికొనును.)

(అనుబంధము 5.)

ఉర్వ—అయ్యో! ఇట్టి నృపుంసకుఁడవగుదునని యెఱుఁగుదునా! నినుమోహించుట
 రాబోమ్మును మోహించుట యాయెనే అంతకంటె నికృష్టము రాబోమ్ముఁడైననూర
 కాలింగనము చిచ్చును. ఇది శూలకంటకద్బుషత్ప్రతిమ. నన్నింతపరిభోజకు వే. ఇంపి
 నొప్పించువే, ప్రీతిజన్మము సింద్యమగుఁగాక అమృతము! దయలేదే

(అనుబంధము 6.)

(అంటఁబోవును.)

అర్జు—దేవీ ! నీకు నాయనగలదు, నాయితీకేతెంచియిటునన్నారడి చేయుదువే.
నీవు పెద్ద పెనంగిన నీవబలవగుదువుగాకనిన్ను నాయిల్లువెడలించును.

ఉర్వ—పెద్దపెనంగిననిల్లు వెడలించువా ? నీవించుకపెనంగిన నేనివుడేవెడలిపోయెద.
ఇంక నీవు మారాడిన నాపోరామి మంతయుఁ దీటి నీకు రారామియగు ఘోరశాప
మొసఁగుదు.

అర్జు—(నవ్వి) బౌరా ! ననుబెదరింపజూచెదవో ?

మ॥ భళిరేనన్నసియింతనంచు బెదరింపం జూచెదే శాపము ।
ల్లలపోయన్ననుఁగానికావ్యమునకుత్సాహంబుపుట్టింపఁగాఁ
గలవంచున్నదిదప్పనెంచితివి నీకార్పణ్యమిందొక్కటె ।
నిలచుకా శాపములెన్నియైన ధరణింధీరున్దలంకించునే ॥

సరసోక్తులఁగాని చనికాపోక్తులనగునె వలసిన శాపమొసఁగుము ఈపాపగూఢ
మునఁబడకుండ బాపింఁజాలు.—

ఉర్వ—బౌరా ! నిక్కువమా ! భరింతునీ కటాక్షిపీక్షణమాత్రమున వేనవేల భంగులఁ
బొంగింపజాలురమణీ మణితానే యర్థింపనీకిఁ మోకాలాడ్చిన భంగిచలదని బేలు
పుచ్చిడిలు పడఁజేసిలేనిగాధలఁ ద్రవ్వినలని వావులఁగల్పించి తుదకుశాపహతి
గ్రుంగిఁచెంటికిం జెడినరేణుభంగి విలపించువిధి నీకుఁగలిగియుండనీవేమిచేయుదువు?
కామము క్రియవడినఁ గ్రోధముతత్త్వానము నధిష్ఠించుభంగి నీవెరుగవో ? నానాట
నొనరింపవా ? యొనరింపవా ? నాక్రోశాగ్నిస్త్రిబయాపారమున నార్చవా ?

అర్జు—తల్లీ ! నీ కామమునకు నానమస్కారము - నీక్రోధమునకు నా తిరస్కారము.
నీక్రోశాగ్ని నార్చ నాదయా పారమేలకావలయు? నిపశ్చాత్తాప పూరమె
నాలదా • నీప్రతాపమింఁజాలును ఇవి పాపాలాపములు-నేనింక నీకు మారు
మాట వెల్గుచు

ఉర్వ—అక్కటా ! నాకుమాటువల్లించుండినఁ గోపమేలవచ్చెను జగిలెగలముగు
వల్లదెగడు మగతనము పాటించు మగింపు నెందైనఁజెటిమే ? సమంచితిరూప
వయోవిలాసయై, జీవనగర్భినివాసయై, కాపాసుగ్రహయై, నిచక్షణమనో వికాస
యైననుమృత్యోగుధఫలీనాసతికస్మృతయై యూరకపోవునా ? నేయట్టివుండ్ల
హీనుఁడుండిననెమి యుండకున్న నేమి ? నల్మంభక్రియా విచారముననె నీకుసమంచి
తాభిలాష్యమునట్లున్నది. ఏలకాదనవలె ? నాకుఁగాని నీవురుషభావము వెదొక్క
నాసత్వియనుభవించునె? నీవు నల్మంసకుండవయ్యెదుఁగాక

రగడ॥ నిండారు మోహముననుము ।

కాండుండుమననీడు కరుణగై కొనుమనుదే ।

వాండజగామిని నొల్లవె ।

షండుండవై మనుము పురుషన త్త్వవిహీనా ॥

ఇంక సంతసించితిని. నుఖముననుండు పొమ్ము.

(నిష్క్ర.)

(అనుబంధము 7.)

అర్జు—హా! దుఃఖము-దుఃఖము-ఏ నేమిచేయుదును. నాపరిభవమునకే మందును. ఈ యమయింతటి రాగయవునే-అకటా! ఇంతటి ఘోరకాపము పాలుచేయునే. అయ్యయో! నపుంసకభావమునే నెట్లార్వగలను. ఏంతటి ధీరుడైన నేమి? ఎంతటి బాహుసత్త్వుడైన నేమి? ఖాండవము దహించిన నేమి? ఇంద్రునితో బోరిన నేమి? శివుని మెప్పించిన నేమి? చింతామణి భద్రాసనార్థముననున్న నేమి? కాల కేయనివాత కవచాదులఁజంపిన నేమి? దివ్యకిరీటము, దివ్యశంఖము, భవ్యాస్త్ర సమితియు, చండగాండీవమును, ఇవియెన్నియుండిన నేమి? అర్జునుండు నపుంసకుఁ డందురుగదా? విజయుండగుదుఁగాక-భీభత్సుడనగుదుగాక-పవ్యసాచినగుదుగాక, యేమయిన నేమి? నపుంసకుడనగుదుగా? కారణములేని కారణమున పదియఁజేఁ డులరణ్యవాసమునకుఁ బంపిరిగా? ఇంత గుఱింపవలెతి. పదియును ఁడు నె కజ్ఞాతవిధిని నిర్వహించవలయుఁగా-ఇంతైన యోచింపను-అట్లటా! ఈజగద్గహిక తక్షణభావమునకు నేనెట్లొప్పు కొంగును? హా! ప్రీవారీ. (మూర్ఛిల్లుచు)

[ప్ర॥ ఇంద్రుండు.]

ఇంద్ర—అర్జునా! ఏల యీవిచారము ఊర్వీకలన కీయుచుండునునందు వింటిని నీమేలుకొఱకే యీకాపముఁ గలిగినది. భూకొట్టితేనోంచితుండవగు నీవెట్టిమాటు వేషము వేసికొన్నను గుఱితింపబడకుండుటరిది కావున నీకజ్ఞాతవిధికి మిక్కిలి యనుకూలము - ఆపత్సరముననే నీకీకాపముండగలదని నవరించుచున్నాను-యోచింపుకుము.

(అనుబంధము 8.)

మ॥ తనయాభానుని తేజమింపెసఁగసాంద్రఖ్యాతిరంజిల్లునీ।

వనరుంబు న్నెలు .గొంధగష్టతరమా యజ్ఞాతఞ్ఞాసంబునకా ।

జనులెవ్వారునుగానకుండుటదిముకా సాధ్యరిబెయావృత్సరం।

బుననీశాపశలంబు గల్గునటులః మోదంబునకాదీత్యదకా ॥

అర్జు—జనకా ! నీయాదరణమగణ్యము ఇదినా పుణ్యము.

శ॥ “ నీయాదరణమగణ్యము ।

పాయదు నాయందు పుత్రవత్సలతృప్తా ।

తోయధివైరక్షించితి ।

పోయెదొసలవిమ్ము విబుధపుంగవజనకా ” ॥

ఇంద్ర—నీ వెమియస్తుతినేయవలదు. తొలిజామునకు నీప్రయాణమునకు విమానమాయితే
మై యుండగలదు, నేనును వచ్చెదను.

(నిష్క్రమింతురు)

—: ప్రథమాజ్ఞాము సమాప్తము :-

బృహన్నల నాటకము

ద్వితీయాఙ్కము.

ప్రథమరంగము-హస్తినాపురి

[ప్ర॥ దుర్యోధన-దుశ్శాసన-కర్ణ-శకునులు]

దుర్యో—దుశ్శాసనా ! నేను చెప్పినగూఢచారులను బంపియున్నావా ?

దుశ్శా—అగ్రజా ! అప్పుడేపంపియున్నాను, వారు సుభటులు-ధీరవిచారులు

దుర్యో—మాతులా ! ఇంత ప్రయత్నము చేసినను మనచారులు పాండివులను గుఱుతింపకన్న నెట్లు ?

దుశ్శా—అన్నా ! మనచారులు యుక్తిపరులు-పాండివులు సముద్రమునదాగియున్నను వెదకితేగలవారు

శకుని—సుయోధనా ! పవుచింతించుము భీముడు బకాసురునిఁజంపిన యీర్ష్యచేమనకు సహాయుడై పురుషుని యిది తిన్నట్లే పలాయుధాసురుఁడంపిలేదా ? వానితోనప్పుడే మాటలాడి యున్నాను మనచారులనెఁగాని మాయాబలమున నాడు సాధింపఁగలఁడు అప్పుడంకిను బహుమాడు సంపన్నములు ఏకి తాదాసత్యములుగఁగలగు

(అనుబంధము ౧.)

అవలాయుధుఁడై ఎచ్చుటకును వశేంద్రునది.

దుర్యో—మాతులా ! నిన్నుమీఁతినయుక్త శాత్రుయుధ్శాలియుఁడెఁడ్డఁగలఁడు. నేను ధన్యుఁడనైతీని నిన్ను న్నుతింపఁజాలను

ఉ॥ ధీరవిచారనీధగు సుధీనముధగ్రత బాషిఁయెందున్ |

న్నారసిదేవనాథునిబృహస్పతి వై ఖరెగౌరవాళికా. |

బేరను బెంపు నిచ్చితివిపెట్టనికోటవధీ విచారతకా ।

కారుణికాగ్రగణ్యరిపుకాలుండవీపు తలంపమాతూలా ॥

కర్ణ—రాజేంద్రా! నీవాపాండివులకై చింతింప నేల ఈయజ్ఞాతవత్సరము కడచనకమును
పేవారనువులబాయకుందురా ? నీతెజోలక్ష్మియే వాని స్వత్వహీనులజెసియున్నది

ఉ॥ అరవిహీనులైరి పుజయప్రదశీలవిదూరులైనయా ।

సార్థులకై ధరారమణబల్మలు చింతిలనేలనీవిభా ।

సార్థకతేజసంతతికయారెయలందురి నాడునాటికికా ।

వ్యర్థులుగారెనీయెదుట నాహవభూమిని నిట్వినేర్తురె ॥

[ప్ర॥ హలాయుధుడు.]

హలా—సుయోధనరాజేంద్రా! నమస్కారములు.

దుర్యోధ—హలాయుధా! మామామనీతోడనన్నియుఁ జెప్పియున్నాఁడటనే నీవెట్లై
నను మాయాబలమునఁ బాండివుల గుఱితించి వచ్చితివా ? నీపగయు మాయందఱి
పగయుఁదీటును.

హలా—రాజేంద్రా! ఈక్షణమున నీకార్యము నిర్వహింతును.

శకు- -హలాయుధా! నీనింకను సంగతులన్నియు సవిస్తారముగాఁజెప్పెద నిట్లురమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

బృహన్నల నాటకము

ద్వితీయాంశము.

ద్వితీయరంగము-దుర్గాలయము.

[ప్ర॥ ధర్మ-భీమ-అర్జున-నకుల-సహదేవపులు.]

[దూరమున-హేలాయుధుడు.]

ధర్మ—అనుజులారా! కర్తవ్యములన్నియు నిర్ధారితములాయెడిగా. మఱియొక సంతకము-కంకవలల బృహన్నలాదాను గ్రంథితంత్రి పాలమాలినులనిమనకు పేరులుగదా? అయిన మనలో మనకు క్రమముగా జయజయంత విజయజయత్రేనజయద్బులాభిధానంబులుండవలయు. ఇక్కడికి సేనపనాడు మనము విరాటనగరజేరఁ బోవలయు. దినము నొకరుగా విరాటుని సందర్శింపవలయు. ఈభివాని, హైమవతిమమ్ముఁదొ సంగులవలనఁదప్పించి రక్షించుట కీదెవిని నుతంతము. ఇంతియో నైపదియు సిద్ధము గానుండఁగలదు.

(అనుబంధము 7.)

(నిష్క్రమింతురు)

హలా—(స్థానమునకువచ్చి) ధర్మ-ఈ ధర్మహేడు మింక నానృసికాబోవునో? భీము! డుపలలు డగునో, అర్జునుడు అదియుఁగాక యిదియుఁగాక పోవునో, నకులుఁడు గాడిదలఁగాఁచునో? సహదేవుడు గోమఘపిండములు చేయునో? ప్ర పదిబహి రంద్రియసనో! భలా భలా? ఇవుడుఁగదా నాపంతము గెల్చె ఇవుడుఁగదా నాప గనీతి. ఇప్పుడేపోయి నుయోధనరాజున కంతయు నెఱిగింతును

దేవి—మూర్ఖుడైత్యాసమా! నన్నునమ్మని యీవాండవలనూజుల భంగపాటునకు నీవు కారణమయ్యెదవా? నీకుఁదగినకొత్తయిదె. (పాశమునఁగొట్టును)

హలా—(మూర్ఛిల్లును.)

(యవనికనిగ జారును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము-మత్స్యపురి.

[ప్ర॥ విరాట-కంక-వలల-సేవక.]

విరాట—కంకభట్టా ! వలలా ! అయిన నాపాండవులెందు బోయినదియుఁ దెలియదో?

కంక—రాజేంద్రా ! మాకుఁజెప్పదురా! ఏమిచెప్పదుము అటుమొన్నఁగదా వారియజ్ఞా
తవాసుప్రారంభము-ఉదయమునఁ దొలిజాముని లేచితిమి-మేముమాత్రము నిలిచితిమి.

సేవక—రాజేంద్రా ! పకపేడివచ్చి కాచియున్నాఁడు.

విరా—రానిమ్ము-ఆహా ! రూపముమాత్రము పేడియగుఁగాక మహాన్నతలేజముఁజూడ
నింద్రునినవ్వు లాడెడున్నాఁడు

[ప్ర॥ బృహన్నల]

(అనుబంధము రి.)

బృహ—విరాటమహీపాలకా ! అభివృద్ధిదము-నేనుబృహన్నలయను పేడిని. పుట్టినది
మొదలు ధర్మరాజును సేవించుచుంటిని. అతఁడు ననుదనతోడఁబుట్టువులలోనివానిఁ
గానన్నాదరించుచుండెను అనంతమునన్నుఁబాఁడఁడు కుంతీకుమారుల్లో
నన్నొకయొక్కఁడవారిగా భావించుచుండెను అతని దేవీయొద్దనునన్ను సంకయిం
పకుండును. వలసినభంగిఁదిరుగ్గాడుచుంటిని. అమహారాజునక్షణాతి విధిప్రాప్తించినం
రున శ్వాకునట్టి విధికలిగియున్నది. ఆరాజుసమయమునెఱిపివచ్చిన వెంటనే యతని
తోఁజేరికొనుచున్నాను. ఈకష్టస్థిరముననాకింతి యోచిమిచ్చి రక్షింపఁబ్రార్థించెదఁ

శా॥ ధీరాజన్యకులాఫతంస విమలోద్యోగుండుభద్రాత్మజం ।

ధారాజన్యనకుంఘటించెవిధి నేడజ్ఞాతదుఃఖాబుమా ।

ప్రారబ్ధంబుగదా విచారవిధిప్రాప్తంబయ్యెనారాజుస ।

త్యారూఢింగడజేరుదాఁచనను గోత్రాధీశపాలింపనే ॥

బృహన్నల నాటకము.

వేషమునకుఁదగిన కొలఁది సంగీతనాట్యాభినయముల యందును బరిచయము
వడసివాడ.

విరా—కంకభట్టా! నీవీ పేడినెఱుంగుదువా?

కంక—ఈ పేడి చెప్పినదంతయు సత్యము. మాకంటే నీ పేడియెక్కుడుగా నుండెను.
రాజవిద్యాపరిచయమున నితనికంటె నెక్కుడఁగు వాడుండుటరిది. దానివలన నిం
ద్రునైనను, శివునైనను, మెప్పింపఁగలవాఁడు. ఏందరిఁగాని యవలీలజయించును.

విరా—అంతకాస్త్రపరిచయము కలవాఁడా! బృహన్నలా! నీవుమాపురముననే వసియిం
చుచు, మాకమరికలకు విద్యాభ్యాసము చేయింపుము. సేవకా! ధర్మరాజు నొద్ద
వారెవ్వరు వచ్చినను మావీటనుండ నియమించినానని సాటింపుము.

కంక—అతని యశ్వగోశిక్షకులు పూజనీయులు వారును రాఁగలరు.

వలల—వారును మావలెనే-తమ్ములేకానోపుదురు.

విరా—ఆశ్వగోపాలురకు సయితము చనవిచ్చునా?

బృహ—రాజేంద్రా! అతని నెంతనికొనియాడవలయు

(అనుబంధము 9.)

సేవక—రాజేంద్రా! ధర్మరాజు దేవియొద్దనుండిన మాలినియను పేరుగల పరిచారిణి
యొర్తుమన నుంతకపురమున దేవిగారిచే నెఱిగొల్పఁబడినదనియు, దేవిగారు మీ
తోడమాటలాడిఁ గోరుచున్నారనియు, నంతకపుర సేవకుఁడువిన్నవించుచున్నాఁడు.

విరా—ఇప్పుడేవచ్చెదను. కంకాచార్య! వేళయనది

(నిష్క్రమింతురు)

బృహన్నల నాటకము.

ద్వితీయాంకము.

తురీయరంగము-కారవసభ.

[ప్ర॥ దుర్యోధన-కర్ణ-శకుని-దుశ్శాసనులు.]

చారణు—దేవా ! మాయాలస్యమును క్షమింపవలయు. ఆహారనిద్రలెఱుంగక పాండవులు పోయిన పోకలన్నియు నఱికితిమి. ఊరూర నెమకితిమి. ఆరణ్యముల నన్నే పించితిమి. బ్రాహ్మణరూపము వారిసౌగంధములను పుచ్చి యెంతెంతో చేసితిమి. ఎందునూరిపాలుకువకానరాలేదు. మరలివచ్చుచో మార్గమున నొకదుర్గాలయము నికటమున దేవరవిఠ్రుడగుహలాయుధానుడు పిచ్చిపట్టినట్లు మూకత్వముననుండ నతనితో దోడ్చెచ్చియున్నాము

గుర్యో—ఏదీ.

[ప్ర॥ హలాయుధుడు.]

హలాయుధా ! పాండవులచందము నీవేమైనఁజెలిసితివా ?

చ లా—(ఔననినైగచేయును)

కర్ణ—ఇదియేలయిట్లుత్తరయూఁచెదవు ? ఎందుకు మాటలాడవు

చ లా—(మాటలరావనినైగ)

కర్ణ—ఏమిహవాచము ? నిన్నెవ్వరిట్లుచేసెనా

చ లా—(దేవుడను నైగచేయును)

గుర్యో—దేవుడా ? ఏదేవుడు నిన్నిట్లుచేసెను

చ లా—(ప్రసముల్లు చూపించును)

శకుని—ఓహో తెలిసెను దుర్గాలయముదాపున వితిడున్నట్లుగా తెలిసెను

ఆదేవియొట్లుచేసినది ఈబాధిర్వ్యములేని మూకత్వము కడువంత ? హలాయుధా ! దుర్గాదేవియొట్లు చేసెనా ?

హలా—(అవునని పైగ)

శకుని—ఏలచేసెను ?

హలా—(పాండవులందుండినట్లు, తానుచూచినట్లు వారు వెడలిపోయినట్లును దేవితన్ని నట్లు, మేలుకొనినవెంటనే మూకత్వము కలిగినట్లు, పైగ)

శకుని—దైవముతో డొక్కటియైనను తెలియదు. ఏమిటిదిని

హలా—(ముఖముకొట్టకొనును)

శకుని—నీవుపాండవులఁజూచినావా ?

హలా—(చూచితిని—పైగ)

శకుని—వారుదుర్గాలయముననుండిరా ?

హలా—(ఉండిరి—పైగ)

శకుని—అజ్ఞాతవిధికి వెడలిరా ?

హలా—(వెడలిరి—పైగ)

శకుని—వారుమాటలాడుకొన్న దేమయిననువంటివె ?

హలా—(నింటిని—పైగ)

శకుని—వారెక్కడికిపోయిరి ?

హలా—(దూరము—పైగ)

శకుని—ఇంద్రలోకమునకా ?

హలా—(కాదు—పైగ)

శకుని—గుని లలోఁదాగియుండునుని మాటలాడిరా ?

హలా—(లేదు—పైగ)

శకుని—(పా తిగముల నేరయినను గ్రహించి)

హలా—(చొనని—పైగ)

శకుని—ఏమియు పులకంకొనకుననిరి ?

హలా—(సన్యాసి-వంటలవాఁడు-వేడి-గోపాలపండు-గుప్తపురాఁడు-అనిపైగ)

శకుని—(సర్వే) గ్రహచారము-గ్రహచారము కల్గె ! గుర్యోనా ! మీరేమైనా చెలిసెనా ?

కర్ణ—ఒక్కమాట

గుర్యో—దైవముతోడి

దుశ్శా—నీయాసగలదు

శకుని—ఒక్కొక్కరి నడిగెదను. శర్వజుడే వేసిముగరించె ?

హలా—(తొరము—పైగ)

శకుని—మంగలివాఁడగునా ?

హలా—(కోపమునఁజేయివిరుగును)

శకుని—మఁతెమనవలయు ? విధవబేషముధరించెనా ?

హలా—(వెనుకదిరుగును.)

శకుని—కోపగంపకుము-భీముఁడే మాయెఁజెప్పుము

హలా—(ప్రోయిని, కట్టెపెట్టియూచిన-పైగ)

శకుని—కొమ్మూదుమాలవాఁడా ?

హలా—(కాడనిపైగచేసి, గెరిటె ద్రిప్పినపైగ చేయును.)

శకుని—బెస్తవాఁడాయెనా ?

హలా—(తలద్రిప్పి, తపెలయునన్నముడికిన భంగియొఁజూపును.)

శకుని—మూగగుండ్లాటవాఁడా ?

హలా—(వెనుక దిరుగును.)

శకుని - కోపమేలపోనీ ? అర్జునుఁడేమగును ?

హలా—(చీరయు-స్తనములుమాపును)

శకుని—(స్వ) ద్రౌపది సంగతియెమో చెప్పుచున్నాఁడు || బ్ర|| బ్ర|| అడకాదర్జునుఁడు.

హలా—(ముఖముకొట్టుకొని మీసములు గొఱుగు-పైగ)

శకుని—(అత్త) మంగలివాఁడగునెమో (అనియడవము పైగమాపును)

హలా(జెనని-పైగ)

శకుని—అబ్బా ! ఇక్కడికొక్కటి తెలిసెను. అర్జునుఁడు మంగలియైనాఁడు-మంగలియైయొక్కడనున్నాఁడు

హలా—(వెనుకదిరుగును)

శకుని—కాదా ? ఇదేటి గ్రహచారము ? పోని నమిలు జేయునాఁడు

హలా—(కొరడామాపికొట్టును)

శకుని—చదువులయ్యవారా ?

హలా—(తలద్రిప్పిగుట్టము పైగిమాపికొట్టును)

శకుని—అశ్వము నెక్కి యపస్తమాడఁబోయినాఁడా

హలా—(వెనుకదిరుగును)

దుర్యో—మామా ! ఇదియిట్లు సరిపడకు ఫినిను పాయుఖాన నాశముము వేడలించి -
వరయు

శకుని—నాశమాడె ! ఇంక నుపాయమేమి ? (యోచించి) హలాయుధా !

హలా—(తిరుగఁడు)

శకుని—కోపమువల్లబిదోయికమాట చెప్పుము కాకితములేఖనియు నిచ్చినవార్యగునా ?

హలా—(తిరిగియాతురమునఁ దెవ

(కాగితము లెఱియనిత్తురు.)

హలా—(వ్రాయును) “నీయాజ్ఞగైకొని మాయారూపమున ధర్మరాజానుల పెంబడించితిని వారొకొక వేషము ధరించిచినని” (వడికించును.)

శకుని—అయ్యో! (తీసుకొని) ముందైనను వ్రాయుము

హలా—“విపురీక్షింబోయి ధర్మరాజు భు” —గాను

శకుని—మిక్కిలి వణకుచోట్లు విడిచిమిగిలినదంతయు వ్రాయుము.

—“భీముడు ఏ-గాను, అర్జునుడు న-గాను, నకులుడు తు-గాను, సహదేవుడు గ-గాను, ద్రౌపది స-గాను, ఉండునట్లు నిర్దేశించుకొనియున్నారు. నన్ను దుర్గాదేవికొనించెను. మూర్ఖిల్లితిని. లేచిన వెంటనే మూకత్వము గలిగినది.

కర్ణ—(చేతతీసుకొనిపూర్తిగా చదివి) “భుగానునగానుసగాను తుగానుగగాను సగాను” ఆహ! ఎంత తెలిసెను? మొదటనునకుఁదెలిసినంతకంటే నేమియుఁ దక్కునకాకుండ తెలిసిపోయెను శకుని! ఇంకఁజాలింపుము ఈ భుగానుసగాను సీవెక్కిడవెదకుదువు? రాజేంద్ర! ఆపాండవులకై యింతమనః క్లेशమేల? వారజ్ఞాతవిధిని సౌఖ్యముగ నిర్వహింపనీ. పిదపవారు గలరు నాకోదండముగలగు

(అనుబంధము 10.)

శకుని—కర్ణ! నిమిశమంత ధీరమతమయినను, అవివేకిమతము. కోటలు నెఱికిన నేదుర్గుణము లేక నిరపాయముగ మనఁగలకాలసర్పములబాలుపోనివెంచి వాచికోలలతో సాముచేసిపెనంగువె-దనివలని నెంతనునకుఁదెలిసెను నారండ్రుల హక్కియైననున్నారని తెలుసులేగా? ఇదేమిదా? లేకున్న హక్కిహక్కిన హక్కినవైపున నెరుకెనె చ్చు గదా

(అనుబంధము 11.)

హలాయుధా! వారుపోయిన-పురినిపుచోపింపఁగలవా! మాచియున్నానా!
హలా—(లేదనిపైగ)

శకుని—సుయోధనా! యోధింప నేల! ఒక్కజేయూరినొక్క సుయోధనున నొక తిరుణియు నేవురు పురుషులును ప్రచ్ఛన్నముననొచ్చి యుండఁగలయూరి సరయ్యబంపుము. ఒక్కక్షణమునఁ జిక్కగలరు.

(అనుబంధము 12.)

దుర్యోధనులారా! సంగతులన్నియుఁదెలిసెగా? మీరీక్షణమున వెడలి కార్యసాధనము గావింపవలయు.

చారులు—భాగ్యము ! మేమవశ్యము సెరజేర్చి బహుమతి పెడయుదుము.

(అనుబంధము 13.)

శకు—ఈహలాయుధునింకను విచారింపఁబడియున్నది. ఎవరైన నొక్కరచ్చులు మొదలుకాకీకీలన్నియు వర్ణసరణియుగ్గఱించుచు రావలయు—ఇతఁడొప్పుకొను వర్ణములవ్రాసిన నావాక్యమున మనకన్నియుఁజెలియును చారులారా ! మీకింకను బాండువులగుఱుతించు చందము చెప్పెదరండు.

(యవనికదగజారును.)

(ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము)

బృహన్నల నాటకము.

ప్రథమరంగము-విరాటపుర ప్రాంతాకాశభాగము.

[ప్ర || సునందుడు-ఊర్వశి (ఆకాశమార్గము)].

సున—అయిననితఁడెయర్జునుఁడా? ఎంతరూపము చూసినను దేజముకొఱవడికున్నదిగా?

ఊర్వ—నామాట విననందునఁబొడమిన దుఃఖమిది ఇంతైనను వానిపై నాకు మిదిఁబా యకున్నది.

సున—అప్పరస్తరుమిడివగు నీవొక్క మానవునిచేదిరస్కృతి నియ్యనిట్లా డెదివా?

ఊర్వ—ఆవృద్ధియశల్యము నిదెనఱకుఁబరివారంపఁజాలకున్నాను ఏమిది ప్రాంతంబు గుఱింపుచు చచ్చుచున్నది

సున—(ఆలకించి) ఆహ! కీచకు నింటిఁగల్గునేమి విరాటాపతియగు సుకేయియగు ననుఁబొన్పు నెననియు తనపై మోహితమునున్న నికటంబున కలహింపఁడు బోవవాఁడే మొనర్చునో యనిభయపడుదును

ఊర్వ—సూర్యభగవానునిఁబ్రార్థించుచున్నది గదా

సున—ఇదెపోవుచున్నది ఏమి కానిదో?

ఊర్వ—(కొంచఁమూరకుండే) అహ! యీదురాత్ముఁడే మెనెంతబరభవించుచున్నాఁడు.

సున—అకటా! బలిమిమైచెట్ట పట్టెగా! నేనిపుడే పోయివానినిబుద్ధించి యాపతన తామఁగిని దప్పించును

ఊర్వ—ఇదిగో యిదిగో! నీకంతయే? సూర్యదూత పోవుచున్నాఁడుమాడ.

సున—అహ! ఇతనిప్రభావము నిమేషార్థమునవానిఁబడద్రోసె.

ఊర్వ—అయ్యో! ఈపవిత్రయంతాతురమునఁబరుగైతుచున్నది.

సున—ఈ నీరుడును వెనుదగిలి పోవుచున్నాడు.

ఊర్వ—రాజసభకు వచ్చిరి. అకటా ! ఆపాపి యాయబలనెట్లు పడఁదన్నెను !

సున—పంటలవానివలెనున్న మహాగ్రాకారుఁడొకఁడు ఎట్టిబయకరపు మాపుమాచుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—అహా ! తెలిసెను. అతఁడేభీముఁడు-సన్యాసివోలె గొలుపునలంకరించి యుండి ఘటభూజమును పంటచెఱుకులకై నఱుకనేలయని నెపందిడి వానియలుకవారించు వాఁడెయ్యదిష్టిరుఁడు

సున—ఔరా ! ఎట్టిధర్మాత్మునకెట్టిపాటు ?

శా॥ శ్రోధం బేచిన నొక్కొడొక్కఁడరణ్యతోడిం దలంకేదియా ।
వెధోండంబుల నెల్లనుద్ధవిడి నిర్విణ్ణంబుగావై రులక ।
సాధింపంగల సాదరులవనత్రేజఘ్నాతులక గల్గియుక ।
ఆ ధర్మాత్మజుఁడెట్టిపాటువడె నాహుదైవ కృత్యంబిలక ॥

ఊర్వ—కీచకుఁడు పోయెను. ఈద్రాపది యెంతసకరుణముగాఁదనభంగపాటు విరాటునిలో విన్నవించెడు

సున—ఏమిది ? నాట్యమాడనేలయని ద్రాపదిని ధర్మజుఁడు వారించుచున్నాఁడు.

ఊర్వ—భగిర! ద్రాపది యెట్టిప్రత్యుత్తరమిచ్చెను, తెనమగలలో నొకఁడు నట్టావయట.

సున—మివాఁడేకదా ?

ఊర్వ—వాఁడె—అన్నివిధముల నాపేడియె

సున—ఈమెపతులింకేమి చేయఁగలరో,

ఊర్వ—నా నవుంసకుఁడు వాఁడేమి చేయునో యిందే యుండి యుండుము. ఈరమణీమణికి భంగపాటు నాటిల్లిటలింకేమియుఁగారణములేదు.

ఉ॥ ఈరమణీలలామకిటు వేచిననెవ్వగలుప్ప తిల్లఁగా ।
గారణమున్దలంపవిధి కార్యమటుండఁగ నీనవుంసకుం ।
దీరసదూరుఁడియజలుఁడియవివేకిమగండుగాఁగఁదా ।
జ్ఞోర్ననగోగుటే కదనవుంసకు నొలికిమేలుగల్గునె ॥

ఆగంధీకూన్య నామందబుద్ధి నావుంస్సహీనునిఁబెండ్లియాడు తొక్కటియె

(అనుబంధము 14.)

ఫాయిచూతము.

(నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-కీచకున్దిల్లు.

[ప్ర || కీచకుడు.]

కీచక—అక్కలా ! ఏ నేమి సేయుదును యెన్నడుగొని నాకు భుట్టని ప్రాణము నేడ్చి యుట్టికెల్లునే ? ఇంతింటేల తనము నాకుకెల్లునే ? నేనువలచి చెప్పట్లైన వలదని త్రోయుకాంత, మిన్నెంచైనచినపడెనే ? ఇంపిరిరస్కృతుడవై యేలదాని గాక్షించుచున్నాను ? ఏలబోయినదానినెట్టే, పోనబాలకున్నాను దానివతులే పురు గంగర్వులు గలరిని యడలెప్పిన మాటనిన గానుండు గొల్ల-గార్లెల్లు దీనిననవరలమునే ముడికగాచు దుంగురుగావండు నోలు నారు, పురుబలావ్యుగటయ గిక్కిముగ గొల్ల కాకున్న నే నానతినిజేచ్చటిపప్పుడు గిక్కికుముగ నే తెంచి, నన్నొక గంగర్వుడు పెడబాంధుడు నే అట్టదానినై నే నేలముని మాలవయు గానోనయే నానుడికి కడజేరినవ్వగా బోరా ! నన్నుమా దాచు చెకుడింగి గొల్లలుడని నన్నెరు నన్నో ? ఈభీష్మమునైన శేషయేడ ? ఎన్నడు నన్నుకెనకి బ్రతుకెగలవాడు

(అనుబంధము 15)

గంగర్వుడగుగొక-కీన్నరుడగుగొక-రాక్షసుడగుగొక-పంతుమీనూను నన దతనమురాదగునే. ఇప్పుడపోయి దానింబట్టిపెనంగుదును నాకెన్నరీడు కాంగలరు ? అదియుగొక దానిపై నాకున్న మోహాభీయతివేలమై యున్నది సన్నును, న్నాలోకమును ముంచుచున్నది దీనిమీఱగలనా ? విశ్వమంతయు సైరరధ్రీప్రతిహత మైయున్నది. ఏమాటవిన్నను దానిశామమువలెనే యున్నదిగదా ఈదేహమంత యుడనృత్యము నావలించియున్నది గదా ? నాయెడల సేంధు మాచినను దశ లక్షకోటి సైరంధ్రుల రూపప్రతిబింబములు కనుపించుచున్నవి. నేనెట్లదానికా

యగ్గలను ? తీయ్యనిపండ్లన్నియు, సైరంద్రీఅగ్రరామృతము కంటెజుప్పడిగాయని
 తోచునిమ్మపండ్లగన్న సైరంద్రీ బటువుగుబ్బలపై బాళితీరదు. (చేయిచూచుకొని)
 సైరంద్రీ! నన్నేల యింతబాధించుచున్నావు? (మఱియొక చేయిచూచి) నీవొకసైరం
 ద్రీవా ! అయ్యో ఇందలు సైరంద్రులుండియు నాపాలిశొక్క సైరంద్రీలేకున్నదే?
 (కాలుచూచి ఇందేలవచ్చితివి బంగరు భామూ ! నాకాళ్ళేటికి బట్టెదవు. నీచరణ
 ములంటి వేడుచున్నాడనే (తనతొడగఱచుకొని) ఇప్పుడుగదా చిక్కితివి !
 హా ! నీయాళ్ళేష సౌఖ్యమెట్టిది ? మరలదప్పించుకొని పోయెదవా ? నిన్నువిడు
 తునా ? (బయలుకొంగలించి) మానసు-మానసు-నీవేమన్నసు.మానసు. (రెండువైపు
 లముద్దిడి) ఈముద్దుకాయంత యగడు పెడితిని. పోయెదవా ? పోయెదవా ? హాసైరం
 ద్రీ ! హా ! సైరంద్రీ ! (మూర్ఛిల్లును)

కీచక—అయ్యో! పైరంధ్ర-మపైరంధ్ర-నన్ను గాదను పైరంధ్ర-నన్ను గాదనజేయు
పైరంధ్ర-నీసరసవసించు భాగ్యముగంటివె దాని మృదుపదములు వరించుటకు, ఈ
ధరణి-యీధరణి-యీధరణి-యెంతనోచినదో. (ముద్దడికండ్ల కొత్తకొని నమస్కరించును.) అకటా! నేను నీవైననుగాన యితిసే!

కం॥ ఆమానినినగు మోమా. |

భామామణికులుకునడలుపలుకుల హూయలా |

కామిని గబ్బిచనుంగవ |

కొమారతయెందుగలుగు కాంతలలోనక ॥

దాని చిలుకపలుకులు వాతెరజాంటితే నెన్నిగిలి వెలివచ్చుటచే యేలితియని పలుకులు-ఆస్యకమలములనుండి వెడలుటచే వలపులగుటకు పలుకులు ప్రకుంపములయందలు గలుగుటచే ముద్దలగుటకుపలుకులు ముద్దపాలుక తిన్నని మదరున వెలికజేరుటచే జలివిలిపలుకులు. వలపుసాలపుపాలుపు నిలిపి పిసాలించు కలికిపలుకులు విను భాగ్యముగంటివే?

(అనుబంధము 16.)

బృహ—కీచకరాజా! నీకుబ్రాద్దపోవదో! ఇచ్చేల్ల కలుచరించెగు

కీచక—తప్పబలికితివి గుమా. కలువరములేక యేకదా యంతగతికి నన్నాముద్దలాడి తెచ్చెను. నిద్రనైన నాయందుముభిసురత నాభ్యంతిత పొందుడమన్ననా నిద్రలేకుండ జేసియున్నది బృహన్నలా! ఈచంద్రహారము గైకొనుము.

బృహ—ఇదేల?

కీచక—కైకొనుము నీకేల-ఈకడాణి బన్నసమాకైకొనుము, నాప్రాణమేకైకొనుము.

బృహ—ఏమి యిట్లాడెదవు?

కీచక—నీకును మాపైరంధ్రకిని గతుపతిచయమున్నట్లన్నది. ఏ—యంతకపురమునను సీత్రవేశమునకు నిరాటంకము-ఏచెలువయుం నీకు పైదోడు. కరుణించి మాపైరంధ్రని నాకు గూర్చుమా

బృహ—హా! హా! హరిహరి (అని చెవులు మూసికొనును.)

ఊర్వ—(ముందరికివచ్చి) జగన్నోహన మనోహరాప్రసవరూపిణి తానైనచివైరుడి నవలదని త్రోసేపుచ్చిన నపుంసకుఁ డిట్టివనికైనదగదా?

కీచక—బృహన్నలా! ఏమిట్లు హరి-హరి యంటివి-హాహా! తెలిసెను. నీకును మాపైరంధ్రపై మోహముగలదో? పురుషునకుంసతికిందపునపుంసనకే యామోహ నాంగిఘోర దమివోడమెగా? అంతెలకేవల సతులేదానిం మోహింతురుగాజే?

బృహన్నలా ! ఒకప్రాణికిఁ బ్రాణపాయమువలనఁ దప్పించిన యుపకారము నీకు గలుగఁగలదు. నీచరణము లంటివేఁడెదను (అని కాళ్లపైబడును.)

బృహ—(ఏడ్చును.)

కీచక—బృహన్నలా ! నాకంటె నెక్కువగా నేడవసాగితివి. ఆహా ! తెలిసెను. నన్ను మోహించి యున్నావేమోకదా ? నీవు కామించిన నేనింకొక్కసరినిఁ గోరినందువ జనించిన యీర్ష్యచేఁ జేయునదిలేక దుఃఖింతువో ? రమణీ ! నాపనిమాత్రముఁజేయుము. దాని ముద్దుఁగొన్న వెంటనే పూర్ణాంగపానమైన నానింపకనే తెంచి నిన్ననంగక్రీడిం దేలింతును.

బృహ—శ్రూరకర్మా తొలఁగిపొమ్ము. పలుమాటలు పలుమాటలాడిన, ముచ్చాపమున-మచ్చాపమున నిను భస్మీభూతు

కీచక—చాపమున-చాపమున, ఆహా-ఆహా-పైరంధ్రీ ! యిక్కడేవచ్చితివా ? చిక్కితివి. తప్పించుకొనలేవు-నిడునను. విడువను. (అని అడ్డునిగొనఁగలించును.)

బృహ—ఘీ ! పాపాత్మా. (అని త్రోయును.)

కీచక—గంధర్వఁడు. గంధర్వఁడు (అని దూరమున నెగిరిపడి మూర్ఛిల్లును)

శిర్య—ఈపాపికిచకుడు, నోచినపుణ్యము నేను నోచుగదా అంతమునైన నాలింగనముఁవడసె. వీడోనేనోచినపుణ్యము నోచినాడు. తెగదుండఁ క్రించుఁడెను.

గున—శిర్యకి ! మనమింకపోవుదియు ఏమి జరుగఁగలవో జూచుము

(నిష్క్రమింతురు)

బృహ—ఆహా ! యీపాపిదైవమునకేనున్ననయు నానుభవించెనుచున్న యునా పాటునకు దుఃఖింతువా ? క్రమది యీ నీచపని చేయుపాట్లకు దుఃఖింతువా ? ధర్మణిలో నెవ్వరికైననిట్టి దెట్టిదెచ్చు కిట్టశీపాలుగైతా ? అకట ! నాజన్మనిక నేటికి ? రూపమువలననేకాక కార్యమనంధువు పొలుపహించు ద్రాపించెగా ? ఈ దుఃఖమునేనెట్లు తాగుదును ఆహా ధర్మత్వనయా ! మనకెట్టి భంగపాట నాటిల్లె. రాజసభలో నీయాలినొక నీచదురాత్ముఁడు కాదన్న సర్వ హీనునివలె నూర్చకుండు భంగిప్రాప్తించెనె ? అంతటి మానముద్రకలిగెనే? అయ్యో ! నాయన్న చమత్కారవలెగాక నాకిట్టి భంగపాటునాటిల్లునే. వారూరక ద్రౌపది పరిభవమునకు వోర్పుకొనిరిగాక నావలె పంపబడిరె. అకట ! ఈదురాత్ముఁడు నా తోడనిట్టి ప్రల్లదాములు పలుకునే. నాసతీమణిందనకు సమకూర్చనన్నిటదుగునె ? హాదుఃఖిన్లు. హాదుఃఖిము నేనెవరితోడఁ జెప్పికొందును. నావగనెవరు తీర్పువారు, నా వ్యాధయశల్యము నెవరు వెలిపుచ్చువారు. ఈకలుజుమ్మేడు వన్నీయిట్లు పరిభవించెగదా ? యుక్తద్రౌపది నెట్లు చేసియుండదు ? ఆయబల్యులందఱును పడెనో ? అసంతాపభరితము నెట్లు తాగుకొనెనో ? ఆనువుల భరించియెట్లునునెనో ? హా ! శిర్యకిదేవి ! యిట్టిపాప

పురాపము నాకిత్తువే? నను నిట్లుపరిభవించుటె-నాజితేంద్రియత్వమునకా యీబహు
మానము. అందఱివరెనేనున్ననాకీ కుండులేకుండెగా? అటుగాక యీ హేయ
రూపముగలిగినందున గదా? యీ నీచునితో నిట్లవనిపించుకొంటిని. అకటా!
ద్రౌపది వచ్చినన్న యీకీచకుండే మనెన, సేనేమని వచించును. ఎట్లు దానికి
ముఖము చూపుదును.

సీ॥ కన్నులారంగనింత కష్టకృత్యముజూచి
యుడుకుమై నెటులూర కుండువాడ !
ఉండెదఁగాక యాయువిద పాటులకెల్ల
డిలువారంగనెట్లు తాళువాడ !
తాళుదుగాకయింతనె చేరనేతెంచు
ద్రౌపదికెటుమోము చూపువాడ !
చూపుదుగాక యాసుదలికీచకుండేమి
చెప్పినన్నమఱిమి చెప్పవాడ !

తే॥గీ॥ కటకటానేరులకు నైనఁగలుగవ !
లవ దీతిరస్కార యుఖమజ్ఞాతవాస !
మునకు బహుకాల వనవాసమునకునైన !
దాళితింగాని యిదితాళఁజాలఁచాలా ॥

హే! దైవమా! నన్ను నీవెంతచేసితివి? రాజ్యభారవహనముబాపి యరణ్యసామ్రా
జ్యమునకు బట్టముగట్టితివి. చూడ్కికీమిదు మిట్లుగిలుపు స్వభానులేజముబాపి
యూరుపే రెఱుంగకుండునట్లు చేసితివి శరణాగతాభయదానశౌండములును
ధనద్వ్యాకిణాంకములును శరచాపాధక్ష్మప్రణామములునుగురకరములకుఁ దాళము లిచ్చి
తివి. సహరాభేద్యాంచితవర్తనముదారంబగు యేనవయ్యెదఁగలిగించితివి, వైరిరా
జన్యనారాచ ప్రమోహవజ్రాది ప్రతిపంబగుసరమునకుఁ గంచకము దొడిగిం
చితివి. మహేంద్రఘోరప్రవాదప్రభవా నంతమణిరాజాజిత్తిరీటమునకు మాటు శిరో
జాత కిరీటము నిచ్చితివి. రాజరాజాంగవిద్యా ప్రవీణతనలరారు మంత్ర సంవాదములఁ
బ్రబోధింప నోటను-రి-గ-మ-ప-ద-ల నిల్పితివి. వినియుక్త బాణధనుర్లల యుక్తక
ర్ణాంగులీసమాల కృతంబులగు శ్రవణంబుల బ్రవాళకిరవేత్తముల నలంకరించితివి.
ధీరరణకంకణాఽచితములగు మణిబంధములకు గాజాబుఁదెట్టితివి ఇంతయ్యుగి నీ పగడి
రీదో. ఏలనన్నీట్లైదుచున్నావు-హే! నిర్భరము-నిర్భరము కీచకా! కీచకా! సర్వాల
యముల నుండు దైవతములారా! ఓపధిసిద్ధిభూనా! మారణమం ద్రాపదములనిచ్చి
నాకష్టమున కంతమాచేయరాదా? హే! ద్రౌపది! ద్రౌపది!

యవనోదిగజారును.

బృహన్నల నాటకము.

తృతీయాఙ్కము.

తూరీయరంగము-విరాటనర్తనశాల.

[ప్ర || సునందుడు-ఊర్వశి.]

ఊర్వ—ఇక్కడనే యొక-కోట నుండము.

సున—అవును. 'శేడుకడువినోదము జరుగఁగలదు. భీముడును, నీకీచకుడును మహా బలయుక్తులు వారిరువురియుద్ధము కన్నులకుఁ బండువుగావింపఁ గలగు

ఊర్వ—అదిగో నవ్వుడు కుమించుచున్నది భీముడును ద్రౌపదియు నప్పుచు న్నాగు కాఁబోలు (ప్రక్కకు పోవుదురు.)

[ప్ర || భీమసేనుడు-ద్రౌపది.]

భీము—ప్రియ! ఇదెక్కడనే గుఱియైనది. ఇదియే గుఱియైనది మేల్తవేసి యున్నది.

ద్రౌప—ఏమిటని నేననుడు నాకొఱక వేసియున్నట్లున్నది
భీమ—అయిన మేలారెం వాఁడొకఁడు పునఁబుకు పంఁగోనులేదు
ద్రౌప—సందేహ మేమియులేదు

భీమ—అహ! ఇట్టి గుఱులుఁబడు ముఁదెన్నఁదైనవివఁడెన? వానిజూచినే సహింపగలనా? సప్తలోకములెకల గుండుఁబట్టజాలు అంకెఁబుకట్టివైచి గరుడుఁడు పన్నగముల నొడిసిపట్టినట్టు లాక్రమించి మెదపి యొకముద్దచేసి విరటేశి పత్నియై ధేన్యత్రైలవైచి వచ్చెద అందునకేమైన విరటుడొద్దమాడ వచ్చినవానిం బొరిపఁచెద

ద్రౌప—భీమసేనా! అట్లయిన నీసాహాయ్యము వలదు, నాగతికొలది వాయదను.
భీమ—దేవీ! అదియేమి.

ద్రౌప—మనగుట్టవెలిపడుగదా ! అప్పుడు మనము మరల ౧౨ సంవత్సరములడవి కేగవలయునే. ఆ యవక్తేయంతయు నాలింపై నిల్పుగదా ? నాకిదివలదు

భీమ—కామిని ! నీవేలఫీతిల్లెదవు ? రోహితేశమున నిల్చుంటిగదా ? సముద్రభంగమొనర్చి మరల నాధర్మాత్మజునికి సంతాపము గలిగించ నేవేళ్లవాడనా ?

ద్రౌప—అట్లయిన నొప్పుకొంటిని నాథా ! మనకెట్టి సంతాపముగలిగె. శక్తియుండియు శక్తివెల్లడిచేయుకార్యము నొనరింపక యుండవలసెగదా ? అయ్యో ! ఆగురా త్వండేతొంచి నీయెదుట ననుపలుమాటలాడనున్నాడను గదా ? దాని నెపు విని వలసె-నీవు వినుట నేజూడవలసె.

భీమ—అతివా ! ఇందుకు సంతాపమే ? నే వాడువచ్చినవెంటనే పొంగొనను ఏమి మాటలాడ నున్నాడో చూచెదను. కొంతసేపు వినోదమున జరిపి నీకు ముదము గలిగించెదను.

ద్రౌప—అయ్యో ! అది యేమియు నలదు ఆ చుండాలుని దుశ్శ్రోత్రుల నీవేల వినవలయు ?

భీమ—అటుకాదు. నాకేమో కుతూహలము గలిగెను నామాటపై మారాడకుము. ఈశయ్యనే శయనించి యుండ నెట్లు దూరముననుండుము

ద్రౌప—అయిన నీయిష్టము

భీమ—దేవి ! ఒక వేళ నేను, నాకీచమరడును బోరాడుటలో వాడైననుజయించినట్లె ?

ద్రౌప—భీమోసేనా ! నేడేమిచిత్తము, ఇట్లమాటల నినోటవంటిని ?

(అనుభంధము 17.)

భ్రుకుటిమాత్రమున ముజ్జగంబుల గలఁనజాలు ? ఏయట్టి వాడెట్టులాడునె నాకుఁ జూడ నూరిక నా మనసంబుగోరి వేసిక కడగిలని తోచెఁగాక, మననారి నీవిట్టి భీరుభంగి నుగ్గడించితిని నేనమ్మును ఒక కిష్కంధహిండులలో నీతుచ్చి పావుల డెక్కడో కమ్మును అదిగాక పదేనసాక్షాత్కరించి జనియించి నట్లు త్రిజగంబుల నజాతశత్రుండని వేరొందిన యెనాని పోష్యముననున్న మనకుఁ జేసెనుట్టికైనగలుగఁగదా ! అంధర్మము పాడగునె ? అయినను వెదకు కేగా నీవడ్డిగితివిగానఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెదను ఇది చూడుమా కటార్తి. ఇది యొకరి ప్రాణము తీయుటకు నీస్సందేహమగుఁ జాలియున్నది యీయాయుధమున వానిప్రాణమొందెనా ప్రాణమొందె కడజేయఁజాలుదు

భీమ—(ద్రౌపదిని గొగిలించి) ఇప్పుడు నామదికెక్క ఇప్పుడుగదా నీవు వీధపత్ని ఖాటుకు సార్థకము. ఊరక యుటిగాక యాదురాత్ముడు నాకంత. ఒక్కనిమి

షమున వానినుక్కడింపజాలనా ? అదె సవ్యధివినవచ్చె. నీవు దూరముననుండుము. కాదు. దావుననే యుండుము. (ద్రౌపది మరుగున నుండును.)

[ప్ర || కీచకుడు (భక్త్యములతో).]

కీచక—(స్వగతము) మైరంధి వచ్చియుండునా ? ఏలవచ్చియుండదు. అదియేమి మానవస్త్రికాదా ? నాసురూపమునకు మరులుగొని యుండదా ? శేఁగొంతయబా కిక మొనర్చితి. మీఱరానిమోహవేశమున సమయము గుఱుతెఱుంగక యట్టెఱై బడనుద్యమించితి. ఎంతసురూప సంపత్తిగలవాడనై యుండిననుదానికి నన్ను జూచి నంతనేయెంత బాళిపై బాడమినను. అంతమాటాహుటి క్రియకు సమ్మతించునా ? వివేకినై కొంతవకాశమిచ్చియుండిన నాకొరక ఫలించుచుండెను. ఇంత రంతునుదవుచుండెను. అయినదయినది ఇప్పుడేలయోచనబోనికీ బోయెదను (పోయితిరిగివచ్చి) ఆహా ! ఎంతచీకటిగానున్నదీరుడ. ఇట్టి సంకేతమునకిన్ని నియమముతో నన్నేలయాతినన్వంగిరమ్మనియె. చీకటింటనేల యభిలషించె ఆహా ! తెలిసెను. ఈతరుణీమణి యొందెందును వేటొక్కరినిల్లించిన్బట్టులేదు. నాభాగ్య వశమున నన్ను మాత్రము మోహించియున్నది కాని, యాక్రియదానికి చిరపరచి తముకాదు ఇప్పుడెవోయి దాని గాఢాలింగనము వడయుదునా ? (మరలదిరిగి) ఏమిది యాయంట చూచెలయునన్న జంతుకలుగుచున్నది ? దీనియం దేమైన మోసముండునా ! దానిపతులు శంభర్వు లిందే మైనజేరి. యుందురా ? ఆహా ! నేనెట్టిభ్రాంతుడను ! గంభర్వులేయుండి, వారు బలిష్ఠులేయ్యెయుండిన నీచోటికేల రావలయు. నాయంటచే నన్ను నిర్జంపలెనైరా ? ఈమైరంధి నన్నేల. మోహించిన మాటలాడవలయు. ఇదియంతయు నూరక పనికిరానిసరిశయము ఊరక బెగిపోంచున్నాను. ఎన్నడును నిట్టి గోరతం సౌఖ్యమెఱుంగనివాడనగుట పీతిల్లుచున్నాను పోయెదను (పోయి) (మెల్లగా) మైరంధి మైరంధి ఏమి పలుక కున్నది (కొంచు దటగా) మైరంధి ! మైరంధియని పిలుచును

భీమ—(మెల్లగా) “దా” (యగును.)

కీచక—ఎచ్చయిన్నా ! ఎందుమాట ! “దా” నాకయిందువు ? అయ్యో ! నా కొఱకెంతసేపు క్షాంతియుంటివో శిమింపును.

భీమ—నీకొఱకే కాచియున్నాను

కీచక—దేవీ ! నాభాగ్యమునకు సమానములేదు. ఇదే నీకు దినివిదీక్షాభంగిరమశ్శీయ మగు ఫలాహారములదెచ్చి యున్నాను. స్వీకరింపుము. ఇప్పుడైన స్వీకరింపుము —పిదపవైన గానిమ్ము.

భీమ—పిదప స్వీకరించిన నీవేమిచూడగలవా ! ఇప్పుడె తెన్ను.

కీచక—కొమ్మ ! ఈచీకటింట నీకేమికోరిక, యేమానందము ? కొంచెము వెలుతురు తెత్తునా? వెలుతురున్న నై నీమనోహరాంగ సౌందర్యమింకను రమణీయముగనుండునా?

భీమ—అయ్యోవలదు. నాయంగసౌందర్యము నీవు వెలుతురునజూచిన భీతి జనించెడు.

కీచక—నీకా! భీతియా! అయ్యో నీదానుండనై చెప్పినకార్యము శిరసావహించి చేయుచునామరణము నినుబాయకుండువాడనే. అటుబాస చేయువానిగురించి నీ కేలభీతి?

భీమ—అయిన, నామరణము ననుబాయవా?

కీచక—సంశయించెదవా? కావలయునన్న నామననైనజూడుము. నే నంగీకరింపచని నీవుమాత్రమనుము. నీయెదుటనే మృతిజెందెదను.

భీమ—మృతికొఱకంతయేల? మృతియెరావలయు నన్న నే నంగీకరించిన మృతిగలుగదా?

కీచక—తిరుణీజనపతంసమా! నీమాట నాకభేద్యముగా నున్నది. సిగ్గురికైయేమేమో మాటలాడుచున్నావని తోచుచున్నది సిగ్గునదలుము. నిక్కమునే నీవాడగా కన్యలకుఁ జిక్కను. నీవు నాదండమన్నజాలు. స్వర్గమున నుర్వశీసంభోగము నైన సరకుకొనను.

భీమ—స్వర్గముననున్న నుర్వశిని చూడవలయుచని ఏకంతభిలాషమా?

కీచక—తరుణీ! ఆయుర్వశి నీ కాలిగోరియైన యగునా?

భీమ—ఏల! నీకాయుర్వశియే సిద్ధించుటాని లెమ్ము. పిలుతునా యూర్వశిని.

కీచక—అయ్యో! దేవ! ఏకంతకోపమా? లోకమున నందఱునుర్వశికడు ముద్దలాడియని పలుకుదుండఁ బ్రస్తాపవశమున దానిపేరెత్తినంతయే యంతయునూయయా? కైకొనుము భూహరముల-విని రుచియునజూడుము

భీమ—(తినదొడుగును)

కీచక—తిరుణీ! నన్ను నేనప్రశంసించు కొననేరను. నన్నుగొంచిన తరుణులందఱు నాకుట్టి పురుషుండులేదని యగ్గింతురు అట్టివాడనీకు దానుండనైతి నీభాగ్యమెట్టిదోకదా!

భీమ—ఇంక నన్ను నేనప్రశంసించు కొనవలయునా? ఈభూమండలమున నొకటి సతినీ నీవకాకింకెవ్వరునజూచి గుఱుండరు. అట్టి నాసరిసకేతెంచితుద గాంవఁ గంటివి. నీప్రాప్తమెట్టిదోకదా?

కీచక—భలిభలి! నీవట్టిదానవే యగుదువు. ప్రియా! నీవే భుజింపజలయున్నా యీ ఫలా హారముల? నీముద్దుచేతుల నాకింతయొసంగరాదా?

భీమ—కొమ్ము (అని కన్నుపొడుచును.)

కీచక—(కన్నుల నులుముకొనుచు) అయ్యో! కాంతామణి! నాకన్నెంతగా బాడి చితివి?

భీమ—చీకటి నీకింత సమీపమునకు వచ్చియుండుట నీవైనయెఱుంగుదునా? అయ్యో! నచ్చిరాకయే కన్నుపోయిన ముండెట్లు?

కీచక—నీ వేమియు భీతిల్లకుము. ఏమో కొంచెము తగిలెగాని, బాధయేమియు లేదు.

భీమ—ఊ—

కీచక—అయి నా ఫలాహారము?

భీమ—కొంచెము—(తినును)

కీచక—ఊ! ఇంతమారము నీకొఱకైనచి గుంతనేపునీచరస నెంచియున్నను నాలింగన మియ్యకున్నావేల?

భీమ—ఫలహారములు ముగియనిలేనా నలదా?

కీచక—అవును! నీచందము వింతగానున్నది. కొయిల నాకర్షించు పలుకులుగల నీకు నిట్టి కటుభాషణలులేల కలిగె ఫలాహారముపై జింతయెంతయు నున్నట్లు తోచెగాని నిన్నేనమ్మి నీ చరణదాసుడనై యున్నవాని వ్యతిరేకమున్నది.

భీమ—ఇంక కొంచెము ఫలాహార తేమిన్నది. నిలువుము. నీపనితీర్చెదను, నోట భక్ష్యములున్నప్పుడు కటు భాషణలు నీకొఱకై కాకుల నాకర్షించునూటలు కాక, కొయిలల నాకర్షించు పలుకులు గలుగునా?

కీచక—నాకాలింగనమిచ్చి నీఫలాహారము జేయగాదో? అహ! తెలిపెను. నీకు లజ్జ విశేషముగా నున్నంగన నీవైచున్నాడి యాశ్లేషింపి సాగింపవు కాబోలు అయిన నాకు తెలువా?

భీమ—ఇప్పుడే నీకు తెలిచెదను. (లేచిపట్టెను)

కీచక—గంధర్వుడు! (పట్టుకొనును.)

(ఇరువురూ మల్లయాధ మొనర్చుచు కీచకుడు క్రిందపడి చచ్చును.)

భీమ—కాంతామణి ఇటురమ్ము. చూడుము. నీకు గీడాచరించిన హాపాత్యుని.

(వెలుతురుతెచ్చి చూచెదరు.)

ద్రౌప—(కీచకునిఁ గాలవన్ని)

(అనుబంధము 18)

భీమ—నాకేమియు స్తుతిపలకు ఇదె తెల్లవారిచ్చె. న్నాచునునకుఁ బోయెయి.
నివు నిచ్చింతముగాఁ బొమ్ము

(అక్కఱమెంచికొని నిష్క్ర.)

[ప || ఊర్వః.]

ఊర్వ—అమ్మా ! ద్రౌ పదీ !

ద్రౌప—ఎవరది ? ఎవరది ? నాథా !

ఊర్వ—అమ్మా ! ఎవు భీతిల్లకుము. నేనే ఊర్వశీయను దేవవేద్యును. (చెవిలోచెప్పి)
ఈ కారణమున నీ యెడనుంటిని, నీయట్టి పతివ్రత చరిత్రను దర్శించుకొనకపోవుట
యుచితముకాదని నీకుఁ గనిపించుకొంటి నీయద్భుత పాతివ్రత్యముగాదె నిన్ని
దౌసగులవలన ఓప్పించెను. నీకప్పటికిని నిర్భయము నేఁపొయివత్తునానతిమ్ము

ద్రౌప—ఊర్వశీదేవి నాయెడి సోపేమ చిరస్వాజముకిదా

(అనుబంధము 19.)

(నిష్క్రమింతురు)

..తృతీయాంశము సమాప్తము.—

బృహన్నల నాటకము.

తూర్తియ జ్ఞము.

ప్రథమరంగము-కారసభ.

[ప్ర || దుర్యోధన-కర్ణ-శకుని-చారి యు.]

దుర్యోధ—చారులారా ! వారినెక్కడపెట్టియున్నారు.

కార—భో! నమునకఁ బోయియున్నారు. రాజులకు

దుర్యోధ—వాఁడె పాండవులని యెఱుంగుదురా ?

కార—వారు కాకున్న నిఁకొక్కరందరు ఎందుకన్న విరోధపురి-కుంతలపురి యీ రెండు పట్టణములందప్ప భూలోకమున మఱియొక్కచోట నాఱురు జనులు నవీ నాగితులై యొకసారిచ్చిన వారలెవ్వ పేముతెచ్చిన వారు కుంతలపురమున నుండినవారు విరోధపురినన్న నేపురుపుర్ణులు నొక స్త్రీయుకాక నలువురు పురుషులును నిరువురు స్త్రీలును చెచ్చియుండినారు కావున వారిని మాననలనినచ్చెను

[ప్ర || ఏవైరువురుష్టులు-విధవ.]

(అన బంధము 20)

1 పురుష—అయ్యో ! అయ్యో ! ఏ మన్యాయము ! ఇట్టి వేగురుపట్టిన దురాత్ముల బగంటునబన్నె విడువఁజెన్నె-నేను ధర్మరక్షణకు ! ధర్మరక్షణకీర్తి మిష్ట జాడ్యము కలిగియుండెనా ? రాజేంద్రా చూడుము.

2 పురుష—నేను భీముడంట ! నాశ్రిత ద్రావణిని చెచ్చియిచ్చక పోయిరే ?

3 పురుష—నేనర్జునుడంట ! ఇదిగో నా గొణినిమును జూడుష్టు. (మెడలో నున్న రుద్రాక్షిహారము నిచ్చును.)

1 పురుష—నేను నకులుండు నకులమనగా ముంగిస-ఇదిగో నాయమడ లిమ్ముని సహదేవునిఁ జూడుము. (ఒక పెద్దవానిఁ జూడ నవ్వరు)

2 పురుష—నేను సహదేవుఁడను. ఈమెమాత మా కికాబోలు? పాండవుల నము న్దహించిన వెంటనే త్రాళ్ళకడందుకొని పాటుతెచ్చిన మగడులేని ముత్తైదువ యీ విడయే నుమా?

విధవ—నేను విధవను నన్ను మాని దెబ్బమునై జోయియున్న పుత్రునశ్వేషించుమఁ గుంతలపురికివచ్చి యశక్తవైపడితిని. పిరు భక్తుగుణముచే నాకింత పరిచర్యసేయు చుండిరి రాజా! నిచారులు నాకెపురు పతులుఁ గల్పించిరి. నేను దైవదనఁట! అయ్యో! ఆమెకంత యవధానమైనది నడ లేకకొడుకును-బోనగొట్టుకొని విలపించు చున్న బ్రాహ్మణ విధవయాయుఁగా?

దుర్యో—ఇది కడుచిత్రముగా నున్నది

చార—దేవా! పాండవులు వారు తమసమయముకంటెము కాకుండుటకై రెహిట్టి బండ్ల తనమున, పైవేసికొనఁగలరు

అందఱు—కాదయ్యా! కాదయ్యా!

దుర్యో—కాకున్న నేమిసప్తము. నెలరెండునెలలు మిమ్ము స్పృహముననుంచెడిను. పాండవులు వచ్చినమొక విడిపించెడిను రాకుండిరా! మిమ్మునే ముగ నాశ్రయము నకుఁబంపెడను

అందఱు—అయ్యో! అయ్యో!

చార—సుయోధనా! నాకొకటి తోడ్పడినది ఇదియను విప్రు ప్రతుఁడైయుండి అల్లయుధాసురుండు నేడు కల ముగయున్నాడని కీటినీ నానిఁబిలిపించెన వాడు చెప్పుగలడు

దుర్యో—నేనకా అలాయుధాసురుని దొడ్డమ్ము మాతులా! పితే పాండవులుగా నుండనోపురుషుని తోఁచెడు విరాట-కుంత పురుషునికొక్కడను వారుండఁ జాలరుగదా? విరాటపురి నిద్దరొ స్త్రీలుండును నొక్క వారులు అదియుఁగాక గుఱపురింబునఁ గలకుడును పటుబలశ్శుడు విరాటుని మఱ దియన్నాడు అట్టియొకవారు పోవేరు

చార—దేవా! ఒకవిన్నపము దవర కీచకుక్షిన్నజ్ఞఁపఱిగలిగె. పాదొక సైన్యంధ్రుపై దుర్యోహమ్ముగలిగి తత్పుతులగు గృధరయ్యచే నొక నిశీధమునఁ దన మాటయేపుర ననుజాలిలో వధింపబడెనని మేము విరాటపురి విడిచిన పిదపఁ దలిసెను.

దుర్యో—ఏమీ ! ఏమీ ! కంచుడు-భీమసేనుడు-శల్యుడు-బలరాముడు - వీరు సమబలులు.

[ప్ర || అలాయుధ

అలాయుధా ! పాండవులీటివేము

అలా—(కానినైగ)

దుర్యో—వారు విరాటపురికెమైన బోం

అలా—(ఆశ్చర్యమున బొననినైగ)

దుర్యో—అలాయుధా ! పాము-జనులారా ! ఘోరును యధేచ్ఛముగ్గ బొండు, మాతులా ! ఇంక యోచన యేటికి-ఆ సైరింధ్రియే ద్రావది. గంధర్వులే పాండవులు వారిని మనమందరినశ్యము గురుతింపవచ్చును.

ఉ|| నిండుముదంబు మానకజనించు విరాటుని ప్రోలువారలే !

పాండవుల విరాటుడును వైరియగు నృనకింకవానిగో !

మండలిబట్టి వారలభిమానమదంబున బోరవత్తురా !

ఫండనీమవారిగని పట్టివనంబున కంపనింపగుకొ ||

(అనుబంధము 21)

విరాటుని గోధనము మిక్కిలి బలిసయన్నట్టి బినిక అతఁడు మనశ్శ్రువుఁడు
ఇదే సమయము సుశర్మను పిల్లఁడునున్న గోవుల బట్టబంపుదుము వారితో
విరాటుడు యుద్ధమునకువచ్చుచు చులునాఁడు మనమందఱు యిత్రమున బట్టి
ము అపుడు పాండవులే నచ్చెను. అట్లుగా రాకుండిరా పానము యిట్టడంచిన
పుడొక్కొకతై నైయును. సూరిపయికి బంపుదము వారు చిక్కికమానగు కర్ణా
నీవాయితముగన్ము

కర్ణి—నాతోడ జెప్పవలయునా ! పాండవులంపఱుండని. అట్లునుడు మాత్రము
వారితోవచ్చెనా యపుడుగదా నాపండువు.—

నాపార్థుడొకడువచ్చిన ।

నాపండువుగాదెమనుజ నాయకచంద్రా ॥

శకుని—ఇంక వనమాచార్యుడులనెల్ల బురికొల్పదము.

మ॥ మనసారంగను నింతసంతసము సంపాదించగాఁగల్గునే!
ఘనదుఃఖంబులు దీతెనంచుమదిలోగర్విం చియున్నారగా ।
వనభూమింబడగూఢభంగిమఱియుం బ్రండ్రెండునొండ్రెండుపం ।
చినఁగాదే చిర రాజ్యమబ్బువృత్తపతుల్సేవింప దుర్యోధనా॥

(అనుబంధము 22.)

(నిష్క్రమింతురు)

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

ద్వితీయరంగము-ద్వారక.

[ప్ర || కృష్ణుడు-అభిమన్యుడు:]

అభి—మాతులా! నీకనుగ్రహములేకున్న నేనేమి చేయుదును? నా యుత్సాహభంగము చేసినందున నేమిఫలము

కృష్ణ—అభిమన్యు! ఊరడిల్లుము. ఇంకొక నెలదినములలో నీ తండ్రులు ధాగలరు గదా చి కేల యాతురము

అభి—అజ్ఞాతవిధి పెరినదినముననే యాచందబొప్పములు నిండా మాతిండి సీతే ప్రియమైన నామిత్రముగదా నామిత్ర! ఇంకగర్భుడై నిరయంగని రహస్యమే మున్నది నీవు చెప్పకున్న నాగతికొలది నెడైన వెడలెను

కృష్ణ—(ఆర్మిగతిము) హా కుమారుడు ఇమిగుల బాధింపబున్నాడు వీనికిచెప్పిన మాటల నందేమి. యపాయము (ప్రకాశము) కుమారా! నేనెంతచెప్పినను మానక మెఱుంగినమున బలంబు మొనర్చుచు రహస్యము మాత్రము వెలిపుచ్చి తినా, మహాపాపము మహా!

కం॥ పాపడవై మాణవక ।

వ్యాపారము వెలయు నిట్టులడిగెదుగాదే ।

యాపాటు వెలికిదెలియమ ।

హాపాయము గల్గునింత తూరయవేలా ॥

అభి--మాతులా ! అట్లేన్నడైన నగునా ? ఇప్పుడ జంతువిషము తానై కొని తెచ్చిన
చందమగుగదా ?

కృష్ణ--అట్లేన తేమము, నేనింతమాత్రముఁ జెప్పగలను, వారందరు, రాటపురమున,
ప్రచ్ఛన్నత్వమున నున్నారు ఇక నీయిష్టము

అభి. కం॥ సంతోషమాయెమాతూరి

యెంతయు ధన్యుండనై తీసియుపకారం

బెంతుఁగద నేనునిరతము ;

చింతింపక నాకుఁబోవ సెలవీనలయున్ ॥

నేనుధన్యుఁడనైతిని, అందుపోయి వారినరసెద

కృష్ణ--రథము నాయితముఁ జేయించెద, పోదము రమ్ము

(నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తురీయాఙ్కము.

తృతీయరంగము-విరాటోద్యానము.

(మండపము—భావి.)

[ప్ర || అభిమన్యుడు. (బ్రాహ్మణరూపమున.)]

అభి—చూమేనమామయగు కృష్ణునితో పాండవులు విరటుపురి నున్నారని బలవంత పెట్టి యెఱిగి యిందునచ్చితి ౨హా! రథమువిడిచి యొక క్రోశమయినను నడిచి రాలేదె-ఇంతాయాసమగుచున్నది. నాతండులిం కెంతవస్థ నొందుచున్నారో. ఈ ఉద్యానము మనోహరముగానున్నది రాజారణేక చభోజనమునకుఁబోయి యున్నట్లుతెలిసె ఆ మండపమున నీర్వాత్రయంతియునుండ. శిశువు రాజదర్శన మనకుఁబోయెదను ఆయాసమున నిద్రవచ్చుచున్నది (పండుకొనును)

[ప్ర || ఉత్తర-నీలా]

ఉత్తర—నీలా! నాయంకాలముగూని నచ్చేను. ఎంకి, ఎండబలిసియున్నది

నీలా—చూచితవా-యీ సరోవర మెంత రమణీయముగానున్నది ఇందింతి స్నానము చేయుదుమా ?

ఉత్తర—మిగుల మేలు. ఇయిన మాటుగిరి దైవనులేదె. నీలా! పోయి తెతువా ?

నీలా—మీవారున్నచోటికి సూరమె నొవొంటిగా నెట్లాండెదవు

ఉత్తర—నాకేమి భయము. నీవు శ్రీఘ్రముగఁ గొనిరమ్ము

(నీల-నిష్క్రమింపేను.)

ఉత్తర—నీల పచ్చవఱకు నందున్న మోహపమున విశ్రమింతును

(పోయి, బ్రాహ్మణరూపముననున్న అభిమన్యునిజూచి.)

అహ ! ఏమహాత్ము డీవురుషుడు అనవరతాకాశగమ నాయాసమున భరణీతలమునకు దిగివచ్చి సుఖశయనమునొందిన చండహానుడో ? బ్రణయయో గంబున రతీసతీ తిరస్కారముగాంచి తదావ్యసా శాబద్ధుడై కోపముపగలున బండియుండు మీనకేతనుడో ? స్వకాలసంజనిత సంద్రమంబునఁ దనపరిణతియంత యుఁ దిలకించి మహానందమున మేనుమఱచియున్న ఎసంతుడో ? భూసతీసమాగమ క్లాంక్షచే నేలేంచి రతాంత తాంతుడైన మాధవుడో ? యగుఁగదా. కాకున్న నితే జంపుఁబెంపు, ఈ రూపవైభవము, ఈ విలాస మనోహర్యత, యీ భోగ విభవ ము నెందైననుండు నె

ఉ॥ ఈనిడువారుచూపు పగయీనిటలార్థహి మాంశువిభ్రమం ।
 దీనగుమోము సోయగము నీ వెడదైనయురంబుపొంకమీ ।
 మానిత బాహుద్విరు తయుమాయు రెయినవ మోహనాకృతుల్ ।
 గానఁగదా తలంపనవ కాముడో లేకయితండు సోముడో ॥

(అనుబంధము 23.)

అకటా ! రాజసింహిరవుడగు విజయకూమారుడై నాకు విసుకలిచే నుత్పిన్న మయిన, మోహనది యంతికంతకు నింకిపోవుచు నెచ్చెఁగా ?

(ఒక పాముత్తరవెనుకనుండి రభసముగా వచ్చును. ఉత్తర తిరి గిచూచి హా ! యనియరచి మూర్ఛిల్లును. అభిచున్ముండు లేచిచూచి పామునుఁ చంపును)

అభి—అకటా ! ఈకాల సర్వమీయ్యగ నామణిఁ జంపుమండఁగదా ! ఈసతీమణి యెవ్వరియో చంగ్రునరియుదు పరాళలమునకుఁ దిగిన రోహిణియో? వసిష్ఠుని వేదకుమనచ్చిన యరుంఁపతియో ? నాత్మాత్మరంచి ఎరుకేరూపముపూరిన నెనలక్ష్మి యోయగుఁగదా ?

సీ॥ ఖండరూపములేక నీండురూపమె

యెల్లకడలఁ చందుఁ ననుఁ గలిగెనేని ।

తాకితాకికమున్నెదాడి మీదీజముల్

విచ్చిపోవకకూడి వెలసెనేని ।

కారస్యమును జేరికామనీయతగూడ

కనకకుంభములకుఁ గలిగెనేని ।

జలియించిపారని నిలుకడ గలకాంతి

చనుఘనాఘనముల కొనరెనేని ॥

అ॥ పె॥ యువ్వడించుకైన నగునేమొయవి సాటి ।

కానియవ్వడెట్లు కలుగజేర్చు ।

నుదతివదనమునకు రదనములకునీయు ।

రోజములకు నీశిరోజములకు ॥

నేనువచ్చినపని యెమి యిదియేమి పోయెద (పోయినవచ్చి) అక్కటా ! ఈ తరుణిమణి రూపమయః కాంతశబ్దకకు నా మనము నూచిప్రాయమై పాయనేర కున్నది. దీని మందహాసదర్శనమే నాకనంతపదసౌఖ్యము దీనికటాక్ష ప్రసరణమే నాకమరిలోకభోగము దీని యాశ్లేషసౌఖ్యమే నాకు సర్వలోకాధిపత్యము ఇట్లుండ నీసతీమణిని బానిపోవనేర్తువా ? ఈ ఘోరవ్యాళముఁ జూచినంతనే యీముగీశాబనయన బెడగొంది మూర్ఛిల్లెను. దీనినదృష్టింపక పోవుట పాడి కాదు (ఉత్తరయొద్దకువచ్చి) జలజాక్షి ! లెమ్ము భయపడకుము.

ఉత్తర—(లేచి భయమునభినయించి) ఆపామేమాధ్యమేను ?

అభి—నుదతీ ! ఏవేణీభరమునందలి యీర్ష్యచేనది నిన్నుఁ జెనక రాగదానికి నానలనఁ జావుఁగలిగె

ఉత్తర—సాధురక్షిణ వ్రతైకపరి భూసుర గ్రామణీ నేటిలోకమున న్నున్నానా ?

అభి—అతివా ! ఏవున క్లెయిడిగెదవా-నేనేలోకి మన మండుటయు నేనే యెరుగను

ఉత్తర—(పొమ్మవ్రచనఁజూపి) ఆలోక మొకటి దిక్కు నేలోకిము నెరుగను

అభి- తరుణీ ! ఆ గ్రామలోక మొక్కటఁగలుగ నాకిన్నిలోకి మఱి గలుగును

ఉత్తర - (వ్యంగము) నీవు, నీవు, నీవు ! నేనేటికట్లను కొనఁగ నొకకి డెగిరి ' (ప్రసన్నము) భూసుర గ్రామణీ !

అభి --- ఏమియునొనరియ్య

ఉత్తర- - ఏమియులేదు

అభి—ఏమియులేకూరికి ఏమియులేచితవా నీకిన్నిముగా నాకెచ్చిచాలచల్యము గలిగియున్నది నేవు నాయడగున్నాననియు ననగుమోము పంక్రసికనక్కమామి మిన్నదనియు నింతెఱుంగుదుగాక జేతుకొక్కటి యెఱుంగను

ఉత్తర—భూమినునేళ ! నేనేమిచేయునును,

అభి—సంశయించక నిమదినినున్న యాశయము తిశదపఱపుము.

ఉత్తర—(హరకుండును)

అభి—నీవు నన్ను మాటలాడించియు మాటలాడకునికిఁగారణము సంశయమో—భీతి
యో—అజ్ఞయో—నిరాదరణమో యుండుగదా ?

నిరాదరణమెన్నఁటికినిగాదు.

యినలజ్జాభీతి సంశయములూ కారణములు. జలజాతీ ! నికవియేల, నాయెడ
పంచకుము.

భూసురతిలకా ! నేనేమియు చెప్పజాలను. నాకుమహా దుఃఖముఁగలిగి
నది. ఆ దుఃఖము నింతయుఁ దాళను.

(అనుబంధము 24.)

అభి—తరుణీ ! నింకింకెవ్వరి పై నెనను మనసుగలదో ?

ఉత్తర—(తలవంచుకొని) కాదనను

అభి—అమోహనాంగు, డెవ్వడు నాకింతఁ జెప్పుమా ? సర్వాశలు మా నుడిను !

ఉత్తర—భూదేవగ్రామణీ ! ఏలయ్యెచింపజలయు నాప్రాప్తియిట్లున్నది వినుకలిసలన
నాకభిమన్యునిపై మనసుఁగలిగి యుండెను. నిన్యజూచిన నామది వాని, మనః
ల్పవమూలమున నాపాతివ్రత్యమునకు, భంగము గలుగునట్లాన్నది. నేనేమినేయు
దును. (దుఃఖించును.)

అభి—అబలా ! నీవు దుఃఖింపకుము నీవిభిమన్యునే పెండ్లియాడునట్లును, నాశోరికలు
భరించునట్లును, నీ పాతివ్రత్యమునకు హానిగలుగనట్లును, నేనొడఁగూర్చజాలుదు.

ఉత్తర—విప్రోత్తమా ! నీమాటయభేద్యాత్మముగనున్నది

అభి—నెలదినములలో దీనియర్థము తేటపడగలదు నివువిరాటుని మృతివిఁగావా ?

ఉత్తర—ఉత్తరయచుదానను. నీ వెందుండగలవు.

అభి—నీటిటనేనెనింపువాఁడ.

[ప్రవేశము-ఉత్తరఁడు]

ఉత్తరఁడు—ఉత్తరా ! ఇంచేలయున్నావు ? పామ్మిఁటికి ! ఆహా భూసురా ! నీవేడరా
శ్రీధరకుమారిఁడో ? అసంబద్ధప్రలాపములా ?

ఉత్తర—అన్నా ! ఉత్తరకుమారా ! ఈబ్రాహ్మణుఁడు నన్నుజూపుచేసినఁబట్టించెను

ఉత్తరఁడు—తెప్పించెను, తెప్పించెను. నీనవివేకినివి పామ్మిక్కుడనుండ

ఉత్తర—అన్నా—

ఉత్తరుడు—అన్నా నున్నా-పోయదవాలేదా?

ఉత్తర—

(నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుడు—బ్రాహ్మణా! నీవేదబము లెక్కడ నేర్పితివి. రాజపుత్రికిని వెడలగుబాపనికిని స్వర్గమునకు నరకమునకున్నంత దూరము. నీవు బ్రాహ్మణుడవు కాకుండిన, నీవితే చీలుచుండెను.

అభి—అయ్యా మన్నింపుము

ఉత్తరుడు—మన్నింపవలయునా? నినుదన్నింపవలయు. వెడలిపోయి.

అభి—రాజకుమారా! నేనీవిరాటుని కొలువునందుండ వేడిచచ్చియున్నాను.

ఉత్తరుడు—విరాటుని రాష్ట్రమున నిన్నుండనివ్వను. పోకున్న నీచెవులు కోయింతును.

అభి—అయ్యా—

ఉత్తరుడు—అయ్యా-కొయ్యా-నీకర్థచంద్ర ప్రయోగమగును.

అభి—భూమికా—

ఉత్తరుడు—భూమికా-కోమికా - లొలగుము. (అనిచెయివట్టి యాడవనభిమన్నునీ దుకదలఁడు) ఆహా! నీకింతకావరమా? ఇప్పుడు చూతువులెప్పు (మెడబట్టి త్రోయ అభిమన్నుడు కదలఁడు)

అభి—(ఉత్తరునిత్రోయును కింపడిలేచి నమస్కరించి చేతులు జోడించి) స్వామీ! నీవు బ్రాహ్మణుడవు కావు మహాపురుషుడవు

(అనుబంధము 2వ.)

నాకిగాంగుళమునలోకమునంతయును గదిలింపబాలుకై మింతుండను నాశిక్ష
 " రాజుగారి నమాయెను న నెఱిగింపఁజేయుచున్నట్లుండను వినియించుకొని
 కిలనారు నాశిక్షనాయెగుటఁబనికొరకు జరాసంధుడగు నగుచెనిమికి మాట్లా
 క్లిష్టాని బయించెను అందును మామెనమామకచకుండును సమబలులు కచకుండు
 నాకింకె మిక్కిలిక్కిను (రివాస్యమున) అ కీచకుంజంపినవాడ సేత, రుద్రుడగు
 చమాన్యరున్జుండేవానిబయించెను అర్జునుండును స్నేమనుట నాకును ఆ బరమాత్ము
 నికే యెఱుక. న వెవ్వఁడో యెఱుంగను

అభి—నేనుబడగుబాపడఁగాని వేఱుకాగు నీహుటవలన నచ్చుటయి జనించె అట్లు
 నుండు నిశ్చేషును.

ఉత్తరుడు—అతఁడు కాలకేయని పోతికవచ్చు జంపినపుడు సోరభియొసఁగఁబడు
 దువా?

... ..

ఉత్తరుడు—(నవ్వి) “లోగుట్టిపెరుమాళ్ళకొక” రాక్షసులజూచి మాతలిపరు
గెత్తిపోన నన్ను బ్రాహ్మించి యర్జునుడు సారథిగాఁజేసికొని జయము పడన పేరు
నకు మాత్రము సారథిగాని నే నేమిగులయుద్ధమాడినది అప్పుడెప్పుడును పిన కంఠైక
క్కువయనిసఖ్యముఁ చేసినాఁడు.

అభి—(స్వగతము) వీడెసాధ్యుఁడుగానున్నాఁడు. ఎదుగులేకున్నది ఇంకెంతవఱకు
వచ్చునో చూతము (ప్రకాశము) ఇప్పుడు గదా యర్జున ధరి తెలిసె వచకుని
నీవే చంపితి నంటివే యెఱుఁ

ఉత్తరుడు—మాయూరిలో నొక సైరంద్రియున్నది దానికి నాకుఁబరిచయము. పరిచయ
మన్న దెలిసికొనఁగలవుగదా? దానివాఁడుమోహించి నేను వెలదిచ్చును విననందుచ
రాత్రి సైరంద్రివేషము వేసికొని నేనేవానిఁజంపితిని వానితమ్ముల నక్షేచేసితిని.
నీపుణ్యమగు నివేరి తోడను ననకుము నాప్రాణమునకు వచ్చును. “క్షేడు కృష్ణు
నికడ్డము తుట్టినాఁడు మేనమామను జంపెను” అనియొద్దురు. చూచితివా? తోనూ
టలాడుచుండఁ జీకటియాయెను మాత్రండ్రి నిరుకొలువున నిలుపు కొనున్దట్లు చేసె
దను. అతడిందే యున్నాఁడు పోదమురమ్ము.

అభి—నేనుకేఁపు రాజుగారి కొలువునకు వచ్చెదను

ఉత్తరుడు—కొలువేలకావలయు? ఇపుడేరమ్ము.

అభి—క్షిమింపుము ఇప్పుడువలదు

ఉత్తరుడు—నే నలసియున్నాను. కొంచమట్లా పోయి మా సేవకుల వెలుతురుదెమ్మునుము

అభి—సోకాయాసముగా నున్నది క్షిమింపుము

ఉత్తరుడు—ఇంతమాటవనివాడెపు నీవేమి కొలువుండెదపు నీవు రాకున్న నిలుచు
నా—(పోయిచచ్చియున్న పామును శ్రోక్కి) అయ్యో! అయ్యో! చచ్చితి-చచ్చి
తి—(అని క్రిందఁబడును)

(అనుబంధము 26.)

అభి—(చచ్చి) ఏమయినది? ఏమయినది?

ఉత్తరుడు—చచ్చితి నయ్యా! మాతల్వంద్రులతోఁజెప్పము.

అభి—నీకేమిప్రాప్తించినది

ఉత్తరుడు—ఎంతపెద్దపామయ్యా! ఇరువది బారలుండివచ్చును. మృత్యుద్దేవతనలెకఱచి
వెడలి పోయెను

అభి—అదియా? భయపడకుము. అదిచచ్చినది. నీపూరక శ్రోక్కినావు ఇదియేకదా?
(చూపుట)

ఉత్తరు—నీవుణ్యమయ్యా ! దగ్గరకుఁదేకుము.

అభి—ఇది చచ్చినదయ్యా

ఉత్తరుడు—నాకుఁదెలియనయ్యా ! నన్నుఁగఱచినపుడట్లేతొక్కిచంపితిని

అభి—అటుకాదయ్యా ! అదిచచ్చి నాల్గుగడియలైనది.

ఉత్తరు—అవునయ్యా ?

అభి—అయిన అదినిన్నెట్లుకఱచును.

ఉత్తరుడు—అయ్యో ! చచ్చినపాము కఱువదని యెవరు చెప్పిరయ్యా ! శరీరము తొక్కినఁజాలదా ?

[ప్రవేశము : సేవకుఁడు - (దివ్వటితో.)

సేవ—మాయుత్తరరాజుధ్వని విన్నట్టాయెను.

ఉత్తరుడు—అయ్యో ! సేనేయప్పా ! పాముగఱచి చచ్చియున్నాను

సేవ—(స్వ) చచ్చినవాఁడు మాటలాడుచున్నాఁడె.

(సేవకుఁడు—అభిమన్యులిరువురు ఉత్తరుని పిలుచుకొని పోవుదురు.—పోవుచు ఉత్తరుఁడు పామునుగొట్టును.)

(సేవక—ఉత్తరుఁడు నిష్క్ర.)

అభి—అహా ! వీఁడెట్టిభీరుఁడు-ఉత్తరాసతీ! ఇట్టినిర్భాగ్యునికిఁగి వెట్లు చెల్లెలైతివి. వీనికొకటై నీయందలి మోహముతిగ్గునా ? రుక్మిణుడు-రుక్మిణీయు నొకరికొ జనింపరా ?

(అనుబంధము 27.)

(నిష్క్రమింపును.)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

తరురీయాజ్ఞము.

చతుర్థరంగము - విరాటునిల్లు.

[ప్ర॥ కంక - వలల - బృహన్నల]

బృహ—అయిననిదియే నిర్ధారణమా ?

కంక—విజయా ! ఇట్లు చేయకున్న వినిలేదు. నీకొడుకునూరిడించుటకై నీకంతో యభిలాషముండును. అయినచు సమయముకూడు. ఎంతమనవాడైనను, తానెంత గుఱుతించిననుదగదు

బృహ—అహా ! అగ్రజా ! నేడెట్లమాటవింటిని ఇంతటి దుష్కూల మెవ్వరికైన నచ్చెనే? అయ్యా! తానైనను గుఱుతించుకోరిక చెప్పి నావలెదిన కిజ్ఞాతివిధిగలుగఁ జేసికొన్న ముద్దుకొడుకును జూచుమింపియు ముద్దాడఁగొలింపఁడుదకు మాటాడనై నను లేకున్నదే ?

(అనుబంధము ౨౮.)

కంక—నేలదినములలోనున్నదిగదా ? ఇంతకేలయోచింపవలె ? విషయా ! నీకుమార్తె మా ధీశేఖరుడగు సుతినిమాటా డింపఁగూడని గుడ్డితెలుగుట. దానియెల్ల చుకొన్న నామానసమెట్లగలిమింతుయు జెప్పజాలను.

నల్ల—ఒక శేఖ నభీమన్యుడై ఏకాంతమనజేరునఁదిలిచిన శామినెలయు.

కంక—ఇంకేమిసవలయు ? (దుఃఖమున) నివేరినియడుగవలయు

నెలల—అహో ? పొండ్రి బిడ్డలకొనివుచేసియున్నదిగదా ? ఈ కల్పవిధి

కంక—ఏమిసేయుదము. ఏవరో మాటలాడుచున్న స్వనివిననయ్య ద్రావడికిని— గవలకు—నీసరికేతముచెప్పఁడు.

(నిష్క్రమించుదురు).

నల్లనది కవిత్వమున నానాభిమతము పద మొత్తముననున్నది.

బృహన్నలనాటకము.

తొర్రయజ్ఞము

షష్ఠమరంగము-ఉత్తరవిభు.

[ప్రవేశము-ఉత్తర-ఉత్తర-నీల.]

ఉత్తరుడు—మాతండ్రికేమిపిచ్చి ఒక సుపెత్తితో యుద్ధమునకుపోవుటకు నాల్గురుచే
 ములుతాను చాలక, పంచాంగమువాడు—పంటలవాడు—గుడ్డాలావులు
 కాదువారు పండు కావలయునా ' నన్నొకనిబి.పి యుండరాదా '

ఉత్తర—అన్నా! పంచాంగము వాడేమి పంటలవాడేమి

ఉత్తరుడు—ఉండలేదా మనకంకభట్టయ వలలుడుపెండ్రినాడె పురుషులైనాడెటో

ఉత్తర—అన్నా! పలలుడు సామ్యముడు కాదు పులులతోసంగి యలతో —

ఉత్తరు—నాకేమియు లక్ష్యములేదు! వానితో పుల్లయ ధము చెయ్యలయునని నాకం
 తో యభిలాషము అయిన పంటవాడెటచే —

(ప్రవేశము-సేనకుడు)

సేన—రాజేంద్రా! విజయోస్తు ఉత్తరవిక్రమవర్మ మన గొప్పాలు మహారోదనముచే
 యుచున్నచిరి. కౌరవరాజుబట్ట గమంబయు దానిరాట్టి సుకృతవాత్సలముక్తిలు
 మన గోధనముగ్రహించి తరమిశొని పోవుచున్నానెట్టి

ఉత్తరుడు—(కోపమున) 'ఘోరమిది' మన గొప్పాలు వానిజయించలేకపోయినా
 వారి సత్తానుగొలుపునుండి పెప్పించి యున్నానని చెప్పము చణధేవవేషులగు

సేన—భాగ్యము. (నల్లమిందుడు)

ఉత్తరుడు—నీలా! ఉత్తరా! నాప్రతాపము చూపుటకు సమయము దొరికె

నీల—రాజేంద్రా ! నీవొక్కడవే. — ఆసహాయుడవే. — వారు పెక్కడే-అతిరథమహారథులే.

ఉత్తరుడు—(నవ్వి) ఈశుచ్యకౌరవుల కిద్దఱు కావలయునా ? మిడుతలగ్నినులుకు చందమున వారుసాహసించిరిగదా ? నాప్రతాపమార్తాండువకు వారిని మందు కొంఠలజేసి బాణావలమున నీరుగావించెద

(ఆనుబంధము 30.)

శరీరమునందలియు రోమాంచయు గలిగించి కాలునిలువ నీకనాకోపాగ్ని నన్ను విణకించుచున్నది చూచితిరా ? నేనకా రథమునిప్పుడే యాయితము సేయించుము. ఆహా ! మఱచితి సారథియెవరు ?

నీల—నీకున్న సారథి యేమాయెను ?

ఉత్తరుడు—నాకుసారథి యొక్కడవచ్చెను ? నేను యుద్ధమాడుచేళకలుగనేలేదు. రాజుని మూలబలము పోలే నన్ను మావారొక్కెత్తుగా నన్ను వెలికి రావీకువ్వారు. అయ్యో ! సారథిమాత్రము దొరికెనా. —

ఉత్తర—అన్నా ! కునబృహన్నలకు సారథ్యమునందు, పాండిత్యము గలవనియు, నర్హునితోచేరి ఖాండవద్రావమున గలుపుచుగల జేసెననియు, ప్రైరంధ్ర నాతోఁజెప్పించుండెను.

ఉత్తరుడు—వైశమపాఠి బృహన్నలంకోడికొనిరమ్ము

[ఉత్తర-నిష్క్రమించుచు]

ఉత్తరుడు—నీలా ! నీకు యుద్ధము మాదు నవీలాము కిలా ?

నీల—ఉండిన—

ఉత్తరుడు—పిలుచుకొని పోయెను.

నీల—అయ్యో ! యుద్ధమే. ఏ బ్రాహ్మణునినను బ్రాహ్మణాయమే

ఉత్తరుడు—అందుకేమిమ్ము నలలాజనమవునది. ఏకొక బ్రాహ్మణుడాక నిచ్చిననే నొక ర్గ్రకుండనా ? కావలయునన్న నీతోనె యుద్ధమాడించి కురురాజు నరకాసురునికిని మసత్యభామకాఁ జేయుదురమ్ము.

(ప్రవేశము-బృహన్నల-ఉత్తర.)

బృహన్నలా ! రమ్ము-నీవునాకు సారథ్య మొనరింపదగియున్నది. కౌరవబిడాలములు యుద్ధమునకు వచ్చినవఁట. ఖాండవద్రావమున నీవర్జునునకు సారథ్యమొనరిం

చితివంట నాకును నయర్జునునకును గల తారతమ్యము నీవేయరయునువు. మద్వాజా
గ్నిచే నేనీకారవఖాండవము దహించి విజయత్వము పొందదగియున్నది

బృహ—యవరాజా ! నేనంతకుజాలుదునా !

పుణ్యేవృత్తం॥ మహాబలగరిషుల్యమ గలుకొరపు ల్వేంద్రియం॥
సహాయబల గర్వితుల్యరకు సెయరా ద్రునిక॥
అహీనగతి వారి నేడని వధింపచీవేగగా॥
నహాతెలిసి యెట్టులేనగుదు సారథిక భూషరా॥

మహా బలిష్ఠులగు కారవుల యుద్ధమున నేనుసాంకిత్యముగదగునా ?
ఉత్తిరుడు—నిపు భయపడకుము. ఉత్తరరాజా కేళికిశోర్కపక్షాతకారణ కరియూ
ములపై వెలుయించినపుడగుచు, నీవెటుగద గలవు ? కంచము వేసికొనుము.

బృహ—(వేసికొనలేడు)

ఉత్తిరుడు—(నవ్వి) మంచి సాంశివి (కంచమువేసి) ఏమాదిరి పేరునకు మాత్రిముండు
ము నేరగిలై, సాంశి నయ్యెడి

ఉత్తిర—అన్నా ! నీవు కారవపిలుల జయింతువుగదా ? నాబామ్మ పాత్రికలకుఁగొన్ని
యంబరములు దెత్తువా ?

(అనుబంధము 31.)

ఉత్తిరుడు—చెలియా ! కావలసినన్ని తెగ్గున ఎపునుదోడు వచ్చిన రమ్మ

ఉత్తిర—నేను రాజాలను

ఉత్తిరుడు—నీకుభాగ్యము లేదు ఎటికిఁజ్ఞీలు యుద్ధమన్న నిట్లు భయపడెదరు.

ఉత్తిర—బృహన్నలా ! నీవు మాయన్నకు జ్ఞాపకము చేయుగువా ?

బృహ—కూమరీ ! ఏలయ్యోచింతువు అవశ్యము చేయుదును.

ఉత్తిరుడు—బహన్నలా ! ఈయాశువాండ్ర మాటలు వినుచున్న మనపని యెట్లజరుగ
వలయునాయినను నేననికెత్తునేను వార్త తెలిసిన వెంటనే కారవులు వలయుత్తులై
పోవుదురు-పోవుదముఁము.

(నిష్క్రమించునె.)

తురీయాంజ్ఞము సమాప్తము.

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

పశ్చిమాజ్యము-ప్రథమరంగ

[ప్రవేశము అభిమన్యు

(అనుబంధము. 32.)

అభి—అహా! ఏమి చోద్యము - బృహన్నల సారథ్యమున సుత్తరుడుకొనివుల పై వె
డలెడునట. నాకోరిక ఫలించునట్లున్నది ఇదివఱకే బృహన్నలను, నేను చూచిన
ప్రపంచంతయు నతడునామోము దేరిజూడనిచ్చయింప కుండుటవలన, నాకు సం
జ్ఞాముకలిగె నేటియుద్ధము నిజమాయినా? బృహన్నలయే మాత్రుడి మిగు నేమి
గుగున నుండియరియుచుండును

(మరుగున నిష్క్ర)

[ప్ర|| రథము వైక్రత్యరూఢ-అగ్రమున]

ఉత్తరు—బృహన్నలా! ధమింపనిలువుము మనముగారి విడిచియింప మాము , చ్చి
యున్నాము "

బృహ—ఏదీపాదక్రోశమయినను రాలేదే. ఇదియే యూరు

ఉత్తరు—అక్కడకునుపించు తోటలోబోయియుంటమా

బృహ—ఉండి ?

ఉత్తరు—తేవుయ్యధమాడుదము

బృహ—గోధనము తునీకుఁజిక్కునా ?

ఉత్తరు—చిక్కుకున్ననూరు చేరుదము.

బృహ—ఇక్కడికి వచ్చిన పనియేమి ?

ఉత్తరు—నీకీయధికప్రసంగమెందుకు ?

బృహ—నీకేమిభీతిగలిగెనా ?

ఉత్తరు—భీతి! ఈతుచ్చకారవులకు భీతికావలయునా! వారిలోమొగవాడెవ్వడు చెప్పుము.

బృహ—శూరుడవన్న నీవుగదా?

ఉత్తరు—అందుకుఁగారు నాకేమోయవశకునములవుమిన్నవి

బృహ—అవశకునము లెక్కడివి, ఇంతటి సచ్చకునము లెన్నఁదైన నాయెనే

ఉత్తరు—నావామనేత్ర ముదిరినది, చూచితివా? నావామ భుజముచలించినది చూచితివా?

బృహ—భయము గలిగిన నవి చలించును.

ఉత్తరు—ఇంకొక్కసారి భయమన్న నీయొడలు నివికావు. పోనిమ్ము చిథము.

బృహ—భాగ్యము.

ఉత్తరు—(కొంతిమారము పోయి) బృహన్నలా! దాహమగుచున్నది. దాటివచ్చిన బావికిపోదము

బృహ—రాజేంద్రా! ఎంతయుచ్చమాడఁదగియున్నది! ఇప్పుడే యిట్లునోరెండిన నెల్లు-
డొరకపోయిము.

ఉత్తరు—(కొంతిమారము పోయి) బృహన్నలా!

బృహ—రాజకుమారా! ఏమి

ఉత్తరు—(యోచించి) అదియేమిటి

బృహ—మట్టిచెట్టుగదా?

ఉత్తరు—మట్టిచెట్టా—యట్లున్నది చూడు.

బృహ—ఊరక మాటలాడిన జాగగును పోవుచుము.

ఉత్తరు—(కొంతిమారముపోయి) బృహన్నలా!

బృహ—ఏమి? (అని కసరును.)

ఉత్తరు—అశ్లేష్ఠధరించెదివు? అది యేమి?

బృహ—ఆమీ—అవిసెకూరి

ఉత్తరు—(బ్రగిల్పిన) నావీ కేదెదదావుచిమాయెను?

బృహన్నలా!

బృహ—ఏమి? (కసరును)

ఉత్తరు—అయ్యో! నిశ్చలమితివా?

బృహ—నిలువకున్న బోనిమ్ము

ఉత్తరు—(కొంతిమారముపోయి) బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! బృహన్నలా! (వీరికికోపునబాడిచి) బృహన్నలా! అది యేమి. నీల యీనినరీతిగా మనుష్యులు పుట్టవగిలియున్నదే

బృహ—ధరణీశకుమారా ! అదియే కారవనైవ్యము.

ఉత్తరు—కారవనైవ్యమా ! ఏమి రథములు. ఏమిధ్వజములు ఏమిగుఱ్ఱములు. ఏమి పతాకములు. ఏమి ధనువులు. ఏమిరథికులు, నాచేతఁగాదు. మనమూరకపోదము.

బృహ—రాజకుమారా ! బాణప్రయోగములు తదుపసంహరణములు ధనుష్పంకృతులు ఏవియవినక నే భీతిల్లెనవా ?

(లోపల సైనికుల కలకలము.)

ఉత్తరు—అయ్యో అయ్యో ! నేజాలను జాలసే—ఊరకూరు చేర్చుము.

బృహ—ఉత్తరకుమారా ! యువతీజనముననుండి కారవులకుక్కడంచి గోవులదత్తు నంటివి. చెలియలికి బొమ్మ పొత్తికలిస్తునంటివి.

ఉత్తరు—కారవులు సౌఖ్యమున నూరుచేరని, గోవులుపోయినఁ ద్రోవపోసి. చెలి యలేటబడనీ. బొమ్మపొత్తికలునుండనీ. ఒల్లనొల్లను. అయ్యో ! బృహన్నలా మాటలాడుచుండగ నే రథము నడుపుచున్నావే.

(అనుబంధము 33.)

బృహ—రాజపుత్రా ! వెనుక కుఁజోవ నాచెతఁగాదు. నన్నుపారగఁగి నేలకొంటివో

ఉత్తరు—బుద్ధి నేరక చేసితినప్పా-తిప్తనదప్పా-నన్ను ఎరిగివిడిచి యుత్తము నెచ్చినంతెయ్యదుమాడుము.

బృహ—కుమారా ! ఇది తిక్కరథమా? పోయియున్నది. ఇది పుష్పరథమా? ఇది పుష్పరథమా? ఇది పుష్పరథమా?

చ॥ శరనిచయంబులకొండ్లిల స్థారము బొసఁ జయుంపవల్లునం

గరిమున కోహటించి వెనుకకొ బడపాఁడె ధీ ధిగిమి ।

స్తరమిటు లాచరించి ననుక్షుద్రీయధర్మము నెత్తిదత్తునె ।

మరణమునొంద నేమినుమీసమకూరెడి సొక భోగ్యముల్ ॥

ఉత్తరు—చచ్చిననూ! అక్షలంబువు-నాపాణములు నాకేమి గాఢములా బృహన్నలా ! ఏమిట్లు పోనిచ్చెదవు అయ్యో! అయ్యో! (అని రథము నెక్కిననుండి నుమికి ముందటికివచ్చి)

(అనుబంధము 34.)

బృహ—(వెనుక దిరిగిచూచి వెంటపరుగెత్తును) (మూడుమారులు రింగమున యిరువురు బరుగెత్తుదురు.)

[ప్ర॥ బృహన్నల-ఉత్తరునిఁ బట్టుకొనును.]

ఉత్తర—అయ్యో! బృహన్నలా! నమస్కరింతును. నీకుఁబద్ధిగాముములు కేయావులు, ఏనూరుగుట్టుములు, నూతనగులు బహుమతి యిప్పింతును. ప్రాణముల మోసికొని వచ్చినఁ గొరిగించి యాదరింపనున్న, మాతలవండులకు నాభార్యకు నాకాభంగము చేయకుమా?

(అనుబంధము 35.)

మృత్యువును బేరంటముపిలిచినట్లు నిన్నేలపిలచితి. నాకు జీవదానమిమ్మా? ఇంచే నఁ బ్రాణములు విడిచెదఁగాక, యుద్ధమున విడువఁజాలను.

బృహ—రాజకుమారా!

సీ॥ కాలానుచరరీతివే లార్చుభటులబల్

శ్రోలాహలములకు డీలువడక ।

శంకార హితవీర హంకారబహుధను

ష్టంకారమును వంకజంకుగనక ।

కదనామితబలసంపద నారాగించిన

మదెనారసమితికి గడలఁబడక ।

భుజసార నిహతసామజ సామ్యమునఁబొంగి

విజసాయకములే యునియతివిడక ॥

తే॥ గీ॥ భూరిసంగ్రామ సీమృదుత్వారవైరి ।

వీరవిదళన మొనరింప నేరకున్నఁ ।

గీర్తిగల్గునె యేలఘాయార్తి నీకు ।

నేను నీదండనుండనీకేమి భయము ॥

నీనుండగా ఏకేమిభయముఁ బ్రాణమునఁ గౌరవనైన నులుమాడుదుగము
ఉత్తర—ఏ మును-నేను వెలదినను

(అనుబంధము. 36.)

కొంచెము విడువ్చిము రహస్యమునకుఁ బోవలయు

బృహ—నాకు సారథి కావలదా?

ఉత్తర—నీవేసారథి—నీవేరథివి నీవే భూతిమవు—నీవేదయ్యమవు—అన్నియు నీవేయ్య
యమునింటికి బోవరాదా? తోడులేక చావననుచున్నావే?

బృహ—కుమారా! నీవేమన్నను విడువను.

ఉత్తర—గ్రహచారమా! నేనేపాపముఖముఁ చూచితిని. భూదేవీ! పరవ్రత సము
ద్రారుల మోసికొనియున్న నీకు నేనేకృడను భారమా! జవకా! విరాట! తల్లి
సుధేష్ఠాదేవీ! నేను మిమ్మెట్లుచూతును.

(అనుబంధము 87.)

బృహ—ఏమిపనిచేత వైరాటి!

ఉత్తర—అయ్యో! నీసారథ్యము వారధిపాలుగానీ! నీకూరత్వము మండిపోవనీ—ఏ
విధపక్ష నీవుకొడుకవై జన్మించితివో? అయ్యో! అమ్మా! (వీడ్చుచు)

బృహ—ఉత్తరా!

ఉత్తర—అయ్యో! రాజేంద్రా యంటివి. రాజకుమారా యంటివి. యునరాజా
యంటివి—వైరాటియంటివి. ఇపుడూరకుత్తరాయంటివి ఏమైననుము విరాట
పుత్రాభయమును నోటికి వచ్చినట్లుత్పిము, ఇష్టమువచ్చినంత కొట్టుము, నన్ను
మాత్రము విడిచిపెట్టమా?

బృహ—అతొనింకి మంచిమాటలు పనికిరావు?

కం॥ విడనిన్ను నెక్కుమరదము ।

తడసిననింక నీడ్చువాడే దాక్షిణ్యములే ।

దొడలోపము నీడిగి -

బహుక్రోవ్వినఁ హయముమంచి మాటలవినునె ॥

(ఈడ్చుకొనిపోయి నొగిలపైఁ బెట్టును) ఆకేమీ సృష్టిమున్నయెడకు నిధము
తోలును.

ఉత్తర—(వీడ్చుచుఁగోలును.)

(నిష్క్రమింతురు)

[పునః ప్రవేశము. ఉత్తరఁడు-బృహన్నల.]

ఉత్తర—అయ్యో! ఈపీయగునెట్లు తాకుదును?

బృహ—జనములు ముట్టికుండుటకై శవాకారముగాఁగట్టిన శస్త్రాస్త్ర సందోహము
కాని, యితరముకాదు. శవమైన నిన్నుపనికిఁ బెట్టుదునా?

ఉత్తరు—(పుత్తిమునెక్కి) సారథీ ! ఘోరసర్పములే, పెను మంటలే, ఒకక్షణమున నీకత్తితోఁ జేయుపని కింతదూరము పిలుచుకొని రావలయునా ?

బ్రహ్మ—కుమారా ! భయపడకుము. శ్లో “ అష్టనః ఫలనః పార్శ్వకిరీటీ శ్వేదవాహనః, భీభత్సర్విజయః కృష్ణః సవ్యసాభీధనంజయః ” అను మంత్రము చూచుచున్న పరిచి ఆక్కడనున్న గళువుఁదీసికొనిరమ్ము

ఉత్తరు—(తెచ్చి) నీచరిత్రము చోడ్చుముగానున్నది. అర్జునుడే గు చెప్పినంతవఱకు, యివి సామ్యాకారము ధరింపకారణమేమి? యివి యెవరివి ?

బ్రహ్మ—కుమారా ! ఇదియర్జును గాండీవము నల్లనిదియై బంగారు బెద్దలు చెక్కిన చాపము యుధిష్ఠిరునది తాటిచెట్టువలె నన్నతమై, బంగారు శాఖలుచెక్కిన బాణాసనము భీమునిది. రక్తవర్ణముకలిగి బంగారు చేపలుచెక్కిన కార్యుకము నకులునిది. నిగనిగ మెఱయుచు-బంగారుచెమట్లుతీర్చిన గళువు సూర్యునిది.

ఉత్తరు—ఇదియేమిటిది పర్వతము ?

బ్రహ్మ—భీముని గదాచండము.

ఉత్తరు—ఇవిఅన్నియు నీకెట్లుతెలిసె?

బ్రహ్మ—నేను తెలియదగినవాఁడఁగనుక తెలిసితిని.

ఉత్తరు—ఆ పాదపురెందున్నారు?

బ్రహ్మ—మన పీటనేయున్నారు.

ఉత్తరు—మనపీటనా ? ఎవరువారు

బ్రహ్మ—రాజకుమారా !

శం॥ మాలినిద్రాపదికంకుం ।

జాలలిధర్మజుడం పలలుడగు భీముడొగో ।

పాలుడు సహధేష్ఠిడు హయ ।

పాలుగు నకులుండు మనుజ పాలక తనయూ ॥

కంకుండై ధర్మరాజు-వలలుడై భీముఁడై దామగింధి తింత్రిపాలుచెకనలు. వైరంద్రియే ద్రౌపది దానికైకాదే గింధర్వనామమున భీమిండు కీచకులం జింకెను.

ఉత్తరు—భీమింధేవరు ?

బృహ—వలలుండే భీముడంటినే.

ఉత్తరు—వలలుండర్జునుడంటివి—నీవు మఱచినావు—జ్ఞాపకము చేసికొనుము.

బృహ—కాదు వాడు భీముడు.

ఉత్తరు—ఇంకర్జునుడెవరు.

బృహ—చూపెద నిటురమ్ము. (కొంతదూరముపోయి.)

(అనుబంధము 34.)

[బృహన్నలకు రూపముమాటి క్రమముగఁ గిరీటము-శంఖము -

కవచము-కేతనముఁ గల్గును.]

[ప్రవేశము-అభిమన్యుడు (శీఘ్రమున.)

అభి—(బృహన్నలనుఁ గొగిలించి.)

(అనుబంధము 35.)

అర్జు—తనయూ ! అభిమన్యుకుమారా ! నెలదినమలీనుండి యీపీటనున్నను, నినుమాట
లాడింపకుండ నిన్నాశ్లేషింపకుండఁ జేసెఁగా నావిధి.

(అనుబంధము 36.)

అభి—తండ్రీ ! నీ మేమిచేయుదువు ? నీయజ్ఞోతివిధి తిరిగి వెంటనే నిన్నాశ్లేషింప నెంచి
నాకు నేఁగాశాపరిపూర్తియయినదే పదివేలు నా పెద్దతండ్రులు పనతండ్రులు
మాటుమేములు ధరించిరిగాక, వారిచాదువులేక నీకీతెఱఁగెల్లు వాటిల్లె

అర్జు—కుమారా ! ఇది ఊర్వశి శాపమున నిండుని ననుగ్రహమునఁ గలిగినవేము
నీతో మాటలాడు వేళఁగాదు వైరివర్గము మఱవించి పసిజాక్రమించె కదుపు బెట్టిం
పవలయు.

అభి—నేను బాణాసనము స్పృధపరచియున్నాను. నీకు శ్రమయేల నేనుపోయినట్లును.

అర్జు—కుమారా ! నీవంతికుఁ జూచుదువు

[ప్రవేశము-సేవకఁ వేగమున.]

సేవక—ఉత్తరరాజేంద్రా ! కారవనైన్యము. రథికులలో నేతెంచి పట్టణమంతయు
గల గుండు వెట్టుచున్నది.

అర్జు—తవయా! ఇది యా కరురాజు దుర్యత్తుము. పొమ్ము కీవు వింటికి అనైన్యము నులుమాడుము.

అభి—(నేనకునితో నిష్క్రమించును)

ఉత్తరు—(స్వగతము) ఏమి వోద్యము! ఇంత డబ్బునుడా? ఈ బ్రాహ్మణుడభిన్యూడా? అహ! ఇతనితో నేనేమేమో మాటలాడితి నె—(ప్రవీక్షణ నమస్కృతి)

అర్జు—(ఉత్తరుని లేవనెత్తి) కుమారా! నేనన్యండుగాను

ఉత్తరు—విజయా! నేడెట్టి సుదినము

(అనుబంధము 37.)

మహాత్మా! చిరకాలమునుండి నాకొక్క యభిలాషముకలదు నీవదిపేరులు నీకెటాగలిగినవి

అర్జు—కుమారా! తడవయ్యెడు, శత్రువులపేరు తొలుతలేకుండజేసికదా నాపేరు, జెప్పికొందును. సారథికమ్ము లెమ్ము

ఉత్తరు—(నొగలపై కూర్చుండును)

అర్జు—(శంఖధ్వని జేయును)

ఉత్తరు—హా! (యని మూర్ఛిల్లును)

అర్జు—(ఉత్తరుని లేవనెత్తి) కుమారా! శంఖారావమెప్పుడును వినవో.

ఉత్తరు—ఇదేమి-శంఖము-పిడుగుపాటాన గలుగునులు మయ్యెంగదా!

అర్జు—కుమారా! ఇంకదోచనిమ్ము

(నిష్క్రమింతురు.)

(వెనుకయననిక నెత్తగా)

ప్రవేశము. భీష్మ-ద్రోణ-కృప-అశ్వత్థామ-దుర్యోధన-కర్ణ-దుశ్శాసన.

ద్రోణ—(భీష్మునితో నేకాంతమాడి) ఔరా! వీడబ్బునుడగుటకు సంజహమేమి? ఐదమూర్ఖుల సంవత్సరములు బాణప్రోషణ తుష్టియెఱుంగక, బూచిపట్టి మొగిలినుండి వెలువడిపేవచ్చు మార్తాండు చందిమున, బూదీయూదినవెలుగు జాతవేదుని భంగివెలుగుండుచునుధిక తేజోవిఖ్యాతుడై జాళిపైవచ్చు శార్దూలము కరణి, కుంజరయూగ ములపై బాణులెంచు సింహశాబము కరణివచ్చువాడ డబ్బునుడె వానితోఁ జూరెడు సమయముగాదు షోరణి పనిమానిస్తోదము.

కర్ణ—ద్రోణాచార్య! నీకు బాండవ పక్షపాతము వదలదు. వాడెట్లునుండైన నం తియే చాలును. వానికుక్కడంచి వానితండ్రిని జూడబంపెదను.

గుర్యో—కర్ణ! నీ మాటల రుచికరములు. వాడెట్లునుండాయెనా మరలఁ బండ్రిండ్రిండ్రి డ్లరణ్యమునకుఁ బంపెదను ఇతరుండాయె నామద్భాణ పరంపరలఁ జూర్ణము చేసెదను.

ద్రోణ—ఆహా! కనులకు మిఱుమిట్లు గొలుపు నిలుకడఁగాంచిన మిగులఁబోలే వెలయుఁగా యీకిరీటకాంతి? రోదనీతలమంతయుఁ బటాపంచలగునట్లుచేసి కర్ణకు వారములఁ బగల్పెఁగా నీశంఖరసము? తేటిమాడ రాకుండ వేడినైన మించికపిరూప మూనిన చండభానునిఁబోలే వెలసెఁగా యీకేతనవైభవము? కల్పాంత దీర్ఘనిర్ఘాత రావముపోలే వెలసెఁగా యీ ధనుష్పంకృతి? ధరాతలమున కేతెంచిన నా నటన్యవో నటనిఁబోలే జూడ్పికి వేగై తోచెఁగా యీపురుషుని విభ్రమము? అది యేవాసవుఁ డిచ్చిన మకుటము? అయ్యది యేకేతనము? అయ్యదియేదేవ దత్తము? అల్లదియేగాండీనము? వాడే సమరాభీలవిరోధిశిక్షాపతారకుండైన కదన మృత్యుంజయుండు. వైరిసేనామహాట వీధనంజయుండు ధనంజయుండు ఈ వీర వరునితోఁగారణము లేని కలహమేల?

గుర్యో—ద్రోణాచార్య! మనము నుచ్చినపనియేమి యిప్పుడాడు మాటలేమి? పాండవులు గుఱుతింపఁగదా గుర్రునయ్యెడకుఁబంపి మనమిందుఁబుట్ట. సమరమున కోహటించి మనమీ వెడమాటలతోఁ గాలయాపనము సేయసేల? యుద్ధమునకు నిలిచెనా వాడెట్లునుండగుఁగాక సేను వానికి దహనుండనయ్యెదను. అయ్యో! విన్నవారు నవ్వువరని యిందుకైన గగణింపక యీద్రోణాచార్యుండు నాయెదు టఁతుచ్చవైరిం గొండఁజేసి ప్రశంసింపఁబుచ్చునె? నాకు సిగ్గుగఁగె

అర్జు—గుర్యోధనా! నీవు హరారగేఁబరుడవు నీనిన్ను బ్రవేశించెనికొనఁదగు నువు ఈ ద్రోణాచార్యుండు కనుముధుకండు నిన్నెఱిఁగినవాడు కాఁడు కావున నిఁకాడను నీయిహోయోడవైభవయుద్ధమునఁ బాండవుల జయించి నారిని నివృత్తుండఁ జేసినందున, వాడెవులకుఁ బోయిరి. సవేటకుఁ దాళలేక యే, ఫీముఁజేటంబడి బోవనుద్యోగించెను విశ్వము దినిర్మయం బావనుద్యమిం చెను నీవు కరుణాశ్రుతివై వారికించితిని పాండవులు సనాతుముగలయం గును గలువరించెదరు అతీక్రితులై ప్రాణములనైన బాయదగ్గని యొకలక్క యిల్లు నిర్మించుకొనియందుఁ కన్నిఁబెట్టించుకొనిరి నీవేకదా, దయాశుహిమంబున వారిఁబోచితివి. నీవుఘోర యాత్రకుఁబోయినపుడు, ఈయర్జునుండు చిత్రసేన గంధర్వునిచేఁబట్టువడి, సర్వైహికాశీలు మానియుండెను కృపాపరుండవై లిప్పించితిని. నీ దాక్షిణ్యమును, నీనిర్ణోభత్వమును, నీవరోపకార పరత్వమును నీకరుణానియతి యుం గలి రాజైన నతింపఁజాలఁడు. నీకంఠే ప్రశంసనియుండు నీమామ శకుని

మిరిద్దరు దేనిసాధించజాలరు? మహాకీర్తి సమవేతుడైన యీ పరుగురు గోర త్రికులను నేడే భూర యుద్ధమున జయించిన ఏకాయుధులైన లెక్కయా? వాడేమి గాండీవమున బాణములు వేయునా? మహాస్త్రములు వేయునా? దుగదట్టుబారలు. పాచికలతో వేయును

కర్ణ—ద్రోణపుత్రా! రాజరాజు మాటలా, నీ వాడవలయు? రాజేంద్రా! యుద్ధమునకు ఘచ్చుచు నీవిబాపలనేల తోడ్చితివి? భోజనాదుల వస్త్రములు లుపు వారుగాక యుద్ధమాడువారె? ఆర్యులారా! బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీకు నమస్కృతులు. మీరేమియు యుద్ధమాడవలదు. గనువుపట్టుకలదు. మమ్ముడెగ నాడకుండిననదే పదివేలు. శాఖ్యముగఁబోయి భుజింపుడు మహాకీర్తిపొందింపుడు.

అశ్వ—కానినా! నినునేడు క్రొత్తఁగాఁజూచెదమా? బాపలను మమ్మునేల తోడ్చెనా? భీమాశనులబోలిన యర్జునుబాణ పరంపరలు నీయెడఁగాడి మృత్యువు నకు నిన్నర్పించుచో నీకు బ్రేతత్వవ్యర్థమై తిలోదకము లిప్పింప మేము రావలదో? మాకస్త్రవైపుడి యెక్కడిది? నీవైనఁజిత్రినేనుకోర్చి చెఱఁబడియున్న మమ్మును దుర్మోగుని విడిపించితివి మస్త్రియంత్రము నవలీలఁదగఁజేసితివి హూరకర్మా! సిగ్గులేక కూరుడనని ప్రశంశించుకొందువా? ఆశ్ర పది స్వయంవర కాలమున నీవు చచ్చియుండలేదే? పంచప్రాణము లుండెనె? చతుఃప్రాణము నిదె యర్జునుబాణానికి యొక్కించెనె? అపుడైన నెఱుంగవైతివా? నిన్నాశీర్వాదించలయుంగా? పిడుంగులబోలిన నర్జునుబాణములచే జావకయ్యుండుమా? ఇదేపూర్ణాశీర్వాదము

కర్ణ—అశ్వత్థామా! నీవు బ్రాహ్మణుండవని యొక్కిండుక యొర్పుకొనఁ దగియు న్నుది అయినచే పరిమితి మీఠిన ఏదేహావళములెల్ల నాక్షమాగుణము వేక్షిచేయునని నమ్ముతుము ఆ చిత్రసేతుడు? నామఁడె? అందున గంధర్వుఁడు వాని వెలరు జయింపఁగలరు అర్జునుఁడు మాత్రము జయించెనా? అతఁడు వానిసఖుఁడైనందున యుద్ధమాడిన శాస్త్రముచేసి మానెఁగాక. అంగున నేమిపెట్టిచేసెదవు? ఇంకనాకుఁబూర్వయంత కాలమునందలి కలహమును నన్న నొక సతీకై యూరకవై మేల పెంచెవలయునని మానినగాక నాదంబుజాలకుంటినా? నన్నూరకయేల దూషించెదవు

అశ్వత్థామా! నూతపుత్రా! చిత్రసేతుఁడర్జునుని సఖుఁడగువారు యుద్ధమాడినరిత. చూడకున్న న్నవీనవో? ఏల ప్రల్లభము లాడెదవు? ఒక సత్తెయింకేలయున స్వయం సిరకాలమున నర్జును బోనిచ్చితివిగా? ఆనకై యే కిదానీనంత హూరముపోయినది దానికైకదా మృత్యుయంత్రము దగ్గివ్రేయఁ జూచిరిత్తడి వానింపఁ బడినది దానికై కిదా, యర్జునుతో? యుద్ధమాడి ప్రాణానిశిష్టఁ డవైనది వీలయన్న మాడెదవు? నీ నోరుపులియును. నీనాలుక పువ్విపోవును.

శా॥ ఓరీసూతను తాధమాతెలియలేవో పాపసంభాషణం ।
 బేరంజించునో యేటిజిహ్వయుడి నోరేనోరుపాంచాలిక్తై ।
 పోరేయందటు పార్థబాణతలినిప్పల్ గాల్పఁగాఁగ్రమ్మటకా ।
 రారెతాళఁగ లేకయీపలుకుతానే కర్ణయిట్లాడుదె ॥

కర్ణ॥ శా॥ భూపానాశిపుడాన తీవలయు నీపుణ్యే తరుకా దుర్మృషా ।
 లాపున్నీచుని కాలుపట్టి వడినేలుగొట్టెదకా బిట్టుగా ।
 వాపోవక (అశ్వత్థామతో) పలుగాకిబాపడవుదుర్వాదంబులిట్లాడెదే
 ఈపల్కింకొకసారి యాడినను నీవెందుదురాదుర్మతీ ॥

దుర్యో॥ ఉ॥ తాళుఁడుతాళుఁడయ్యయను తాపముబొందఁగఁబాడియ
 నాలముసేయవచ్చు నభియాలిని జంపుటమానిక్రోధక । [య్యపై ।
 ల్లోలమనస్కు లాచుమనలో మనమే జగడబుసేయగా ।
 బాలిశులంచు మమ్ముగను వారలు చుల్కునసేయకుందురే ॥

ఇది మీకలహమునకుఁ గాలమా ? శాత్రునిఁ గెడపు నుత్సాహమున నేను నేనని
 పెడలు సంతోషమునకుఁ గాలముకాక, కర్ణా ! ఓర్పుకొనుము ద్రోణగుతా ! ఊర
 డిల్లుము.

కర్ణ—ఈ బాడబులయు పాలంభోక్తులవిని నైరింపుట దుస్సరము. తిట్లునుడను పేర
 త్తిన బెగడుపడి పెడకుమఁబ్రశంసేంతరు వాడొక్క పీఠజేకదా ? ఒకనికొకడే
 చాలును నేనే చాలెదను అర్జునుఁడొప్పు కుతూహలము నాకు మెండుగిగున్నది.
 నేడు కాలము సమకూరినది విన్నవించెదరకు నెలవిమ్ము

కృప—కర్ణా ! ఎక కలిగెనింత . బేరినము ఎఱిగి యెఱిగి మొఱుకుదనమే ?
 స్వయంబుము నాటియర్జునునే యెఱుంగుదువుగదా 'ఇత్తుడాయర్జునుఁడు కాఁడు
 నుమా ! శివునితోఁ బోరాడిపాశుపతముఁ బడసినాఁడు ఇంద్రుని మెప్పించి యర్ధాస
 నముననుండి నాఁడు దిన్యకితీటంబుములబొందినాఁడు కాలక్రమని వాతకవదు
 లనొక్క రుండే సోరిపిపినాఁడు పుత్రుఁడవే ? మహాకృకుడవే ? ఎలయునన్న
 సెముద్రము నదిరాఁగలవు ? ఒప్పుకొందును దావాన్ని బట్టంగలవు ఇయ్యకొందును.
 జగమునరేయ్యు నెత్తుకొనిపోఁగలవు సమ్మతంతను. మృత్యువుతోఁ బోరాడఁగలవు.
 ఇత్తును, కాని యర్జునుతో నొట్టి పోరుదువన్న నొడఁబడనున్నమా అది దుస్సాగ్య
 మైనను గాదసాధ్యము. వానితో నొట్టిమార్కొన ముక్కుంటియైనఁ బాలఁడు ?
 నిబంటుతనము కుంటుపడును. అదియేల. మృత మెల్లరము కలసి యని నేయుచును.

కర్ణ—కృపాచార్య! కానియ్య తినగల నాళ్లంతినిద్వంసము చేసితిరి. యుద్ధమున్న జచ్చి తిమందురు. మీసహాయ మేమియువలదు శ్రాద్ధమే మియుద్ధము! భగోమగుండమే మీరణరంగము! సమిధలేమీశరాసనములు! దర్భలేమీబాణములు! ప్రాశామతమ తోడనే కడుపునిండింపుడన్న సిద్ధము. మీకు యుద్ధము. ప్రితుని పరమత బాగడువారెంత పోరగలరు?

అశ్వ—ఇది సితప్రీతము కాదయ్య! ప్రితిపెంపుతిండి ప్రితిము. పిడికెడు మాడుచు నడిని బ్రదుకు స్వాసము ఎట్టివారిపైనను బోవును. అయినను చానికొక్క సునుకముగలదు. తనపతికి మేలు గోరువారికి జెనకదు.

కర్ణ—రాజేంద్ర! వాకివృద్ధి యానతియ్యవలయు. యాయశ్యల్పుని భూతిపాపని నాలుకకగోయుదును.

అశ్వ—ఓరీ! యిద్దరు బాణముల జమ్మపుణ్యములేగు కాబోలు. నాపాదపక్షిచే నిగమనుకాక ఘోరములకు విందొనర్చెద.

కర్ణ—మదాంధా! చచ్చితివి.

అశ్వ—పలుగాకీ! నీల్లితివి.

దుర్యోధ—విప్రవతింసములారా! నమస్కరించి వేడుకొందును. పి.మించుదు అగిరాజా! ఇది సమయఘటాదు మానుము.

భీష్మ—సుయోధనా! ధర్మభంగి ద్రోహాచార్యుడైనాడె, ప్రతిపాపిక్షితుడైన పుత్రు బోలినస్వప్రీయ శిష్యులబ్రశంసించుట నేమ, భీరగుణము కలవాడు పైరికైనను ప్రశంసిత దగినవాడు తేయశ్విథామ, సమయోచితా లాపములకె ఇంగిలి మెరిగినవాడు గదా కృపాచార్యుడు ప్రోత్సాహరాజుని యుక్తిచర గం. సుగడించెను పొగడదగినవాడు. పిల్లలు ఆచార్యులగువారు గవ్యర్థులు అట్టి నోశ్శేకారిణమును లేక దేశకాల విచారముంతైన జీతంపక వివేకమింపవైన గణించక చింతియోగ్యులగుభౌతికముల కర్హుడైనను స్వన సూత్రమును అర్థగర్హిణమును, జ్ఞాతప్రశంసయుకలు పిమ్మివ్వవలయులు దినికి వెన్నతోపించెట్టినవియై యుండగయ్యమునకెపుడు కాలుచివువండును. పనిమాలలు పాటింపిన వానికి గీర్తి సుఖములు గలుగువు

దుర్యోధ—మీసూరకవాడెక్కుడు పిడెక్కుడని వాడులాడెను ఏయుద్ధము లేక మంచి వాట్లపుత్రుద్వాసశక్తిరాలిణ్య వాసమును, బాండులెల్లంప మాడ్చింపి మోవాగ్యాపమల

అశ్వ—సుయోధనా! నీవు మోహమునెగన్నులగానకు న్నంపనెపమూకెడుల్లు రాశ్య బాహిర్భుతై గణింపరాని పాటులుంటిడిదిన మెకయేడుగాఁ గాచుచున్న పాండవులు నీవలెపవేకులగుదురా? సమయము నెఱుంగక నారల వెలుండియెదరు.

దుర్యో—పరుషభాషణము నీజన్యము. ఊరకుండుము. భీష్మచార్య! ఈకాల నిర్ణయము నీవొనర్పవలయు.

భీష్మ—నేనపుడే గణించియున్నాను. నిన్ననష్టమితోడనేవారి యజ్ఞాతవత్సరము కడతేరినది. అకటా! ధర్మదేవతయాకృతిఁగాంచి నిలిచినట్టు లీశరాతలమున వెలుఁగొందుధర్మనందను పోష్యముననున్నవారు సమయభంగమొనర్తురే! సుయోధనా! చారితోమనమేల యింక సంది కార్యము నడుపరాదు.

దుర్యో—అమాట లిపుడుండినీ—మనకార్యము చూచికొందము. పోవుదము.

ద్రోణ—అహ! ఏమి యీగాండీ వికోదంటి పాండిత్యము. నాపాదములయంగు బడి నమస్కరణ సూచకములగు చెండుమ్మలను చెవులు సోకీసోకని భంగిజరవియోగ కారణకు శలప్రశ్న సూచక, బాణద్వయమును వేసియున్నాఁడు.

కృపా—నాకునట్లే.

అశ్వ—నాకునట్లే

భీష్మ—నాకునట్లే.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

పునఃప్రవేశము—ఉత్తరుఁడు—(సారథి)—అర్జునుఁడు.

అర్జు—ఇట్టిప్రకేతనముల వాటిట్టివారని నేను చెప్పిన గుఱుతులన్నియు జ్ఞాపకమున నున్నవియో?

ఉత్తరు—ఉన్నవి బయో! నాకు భయమేదంటేను నికైన ననిహాయుండవై యెట్లు సంగ్రహ చేయుదువు?

అర్జు—భయపడకుము చూచితివా! రాజరాజు దూరము నురుగుదున్నాఁడు వాని దురుగి ఇక్కడివారితో మనకేమి ప్రయోజనము అక్కడికేపోయియున్న

(వెనుక యజ్ఞానికి నెత్తిన దుర్యోధనుఁడు కనిపించును.)

అర్జు—సుయోధనా! ఏవేలయ్యుండునుకు వచ్చుతిని? నచ్చినవాడవు ఇట్లెలపోయెనువు? ఓహో! ఎకువువోలుకొని పోయెవా అంగనకైనను తిగవా? ఇది యుద్ధభూమి సుమా?

దుర్యో—ఏలయింతమాటలాడెదవు సమరభూమినినీవచూచినాతో? చక్కఁగ యుద్ధమునకునిలువుము. నినుఁజెంచి చెండాడెడి

అర్జు—యుద్ధమునకు నిల్చెదఁగాక కొన్నిమోటల వినుము. దానిపై నీవు యుద్ధము
శీ.పా. 21. 1. 1. 1. 1.

సీ॥ నానాటనంత కంతకుఁ బెల్లుపెఱిగిన
 క్రోధానుభూత విరోధిగరిమ ।
 నీలాంబరని శిష్యపాలి నెల్లను
 మేటివీపన్నయతుల సంభావనంబు ।
 మోహనాంగిని సభద్రోహంబు
 నకడిలు వడపుట్ట మొలుచుకట్టడి తనంజు ।
 ఆరభిదురపాణి యానందమున
 ఘోషయాత్రకేతెంచిన యధికగర్వ ॥

గీ॥ మారయసమాప్తిగనుటకే దారసిలితి ।
 సేమయమిట్టిది గలుగుట సాధ్యమెందు ।
 కలంగిఫారక భూపాల నిలిచితేని ।
 బూనియివియెల్ల దీఱునీయానసుమ్ము ॥

ఇది కదనరంగముగాక పాచికలాటకాదు. స్వభుజాబలము నమ్మియుండఁజనుఁ
 గాక శకునికైతవోపామును పనికిరాదు మర్మమీలఁ జీత్వెడు నశని బాణములు
 కాక సామ్మలందిచ్చెడు దుగదచ్చిబారలుకావు ఇందువైరి ఎర్నిధేదనం బొనర్చు
 నచ్చుగాక యబలకట్టిన పుట్టమొలుచుటకాదు. ప్రహతగజతురంగ పవాతిజననిర్లభ
 దస్రవారి పూరింబున మునిగి తేలుటఁగాక నమ్మనబంధపు వట్టేటఁ ద్రోయుటకాదు.
 జాణానలముల పరపాపిని గాల్పుటఁగాక లెక్కయిల్లు మండఁజేయుటకాదు. కంకి
 గ్రుధ్రాదులకుఁ బ్రతివీరుల మాంసక' సేయుటకాక తోబుట్టువులకు
 విషాన్నమిడుటకాదు.

దుర్యోధ—“శేషింకోపెనపూరియేత్” అనులోకొక్తి నెఱుగని వాడనుకొను ఇతడు
 నిర్మయుఁ జేతికొని మోయాల్చుటలుకాక వేసగునా? ఊరికి యుద్ధమిడుము.

అర్జున—అయిన నాయితమగుము

ప్రవేశము (త్వరితగమనమున, భీష్మ-ద్రోణ
 కృప-కర్ణ-అశ్వ-పదాతులు)

అర్జు—ద్రోహులారా! ఈమోహనాస్త్రమును వాళుడు. (వేయును)

అందఱు— (మూర్ఛిల్లుదురు)

ప్రవేశము—అభిమన్యుడు.

అర్జు—కుమారా ! పట్టణమున నేమాయెను?

అభి—అందలి పైనికుల నెల్లనుక్కడంచి వచ్చితి.

అర్జు—ఉత్తరా ! నీచెలియలి బొమ్మ పొత్తికలు కైకొనుము.

ఉత్తరు—(పోయియంటి యాభిరణములు బట్టలుకైకొనును.)

అర్జు—ఆవైపుననున్న భీష్మునొద్దకు మాత్రము పోకుము. అతనికి యస్త్రము బాధలేదు.

ఉత్తరు—అయ్యో ! మిగిలినవారునట్లే మేలుకొన్న నెట్లు ?

అర్జు—శింకెంపకుము.

ఉత్తరు—వీరినంటిని ఎచట నాయస్త్రమున సంహరింతునా ?

అర్జు—నెల్ల.

ఉత్తరు—అర్జునా ! ఈగుర్యోధన కర్ణదుర్భాసను లేక దామిమ్మింత చేసినది. (వారి ముగ్ధరికరములకు చాడుగుట్టును.)

అర్జు—ఇంకెము.

ఉత్తరు—(వచ్చి) అభిమన్యుకుమారా ! ఈయాభిరణముల నెవ్వరైకొనుము

అభి—(పొసికొనును)

అర్జు—ఇంకెము. ఉత్తరు ! ఇప్పుడు మేము పోయితిమి. నీమిత్రులు
అభిమన్యు

(నిష్క్రమింతురు)

బృహన్నలనాటకము.

ఇహమాంజ్ఞము-స్వితీయరంగము.

ఉత్తర నగర.

ప్రవేశము. ఉత్తరండు-ఉత్తర

ఉత్తరు—చెరియిలా ! ఇదిగో నివృత్తానబామ్మ పాత్రికలంబులు.

ఉత్తరు—అమ్మా ! అన్యసభలో నెవ్వడో మహా
దున, యముచెక్కిరెనని చెప్పితినిట ? ఆమహా

ఉత్తరు—(నవ్వి) నీకెందుకులెమ్మ

ఉత్తరు—అయిన, నీజేముంతెనెతివా "

ఉత్తరు—(నవ్వి)

ఉత్తరు—అహా ! ఓక్కడవే కొంచిన నెవ్వరినొక్కొక్కటివి ' చెప్పుచో మహాదళులు
పుణ్యమేకదా ?

ఉత్తరు—నన్నెలయింత ప్రశంసించెదవు ? అక్కరి నేనెందుక ? ఆమాటలే నాకాయా
సముగ్ధున్నది

ఉత్తరు—అదియుండ ? బృహన్నలమేకదా ?

ఉత్తరు—నేనుమందుచున్నది బృహన్నలమేకదా.

(ప్రవేశము)

[ప్రవేశము--అభిమాన్యుడండు రాజవేషమున]

ఉత్తరు—అహా ! అదేలే రాజవేషము లానియెన్నవో

అభి—అలామహా ! ఈభాగములైనాను ఈపటములైనాను

ఉత్తరు—నీజైహార్యగులతో నహల్యములుగా నున్న నీ ఈపటమెక్కడ.

అభి—దీనిలోనున్న వారిఁగఱుతిఁపఁగలవా ?

ఉత్తర—(చూచి) ఏమిది ? కంఠభట్టయు వెలలుఁడు రాజవేషములనున్నారు. ఇతఁడే వఁడు ? బృహన్నలతోడ బుట్టినవా ? ఇంద్రవరో యిరువురు మనోహరాకారులు న్నారు. ఇక్కడ ప్రైరంధ్రియున్నది. ప్రక్కన నింకెవ్వరో మోహనాంగి యున్నది. దీని ప్రక్కన సెవ్వరో నుండరుఁడు? (అభిమన్యునిఁజూచి) అహ ! నీవేయున్నావు. పిరవరు ? ప్రైరంధ్రిప్రక్కనున్న యామె యెవరు?

అభి—ఈయమె యతనిభార్య.

ఉత్తర—బృహన్నలతోడఁ బుట్టినవాని భార్యయా?

అభి—అతఁడు బృహన్నలతోడఁ బుట్టినవాఁడు కాఁడు బృహన్నలయే-అతఁడే యర్జునుఁడు.

ఉత్తర—ఏమాశ్చర్యము ? పిరవరు ?

అభి—నకల సమాదేవులు.

ఉత్తర—గర్భభీములేరీ ?

అభి—వీరే.

ఉత్తర—కంఠవెల్లులా ? వినోదమా ?

అభి—యూతీ నేనుహాస్యమాడుదునా ? పాండవులందరిట్టి ప్రచ్ఛన్నరూపమున మీ పిఁటనే యుండినారు.

ఉత్తర—గ్రంథవి ?

అభి—ప్రైరంధ్రి

ఉత్తర—ఏమిఁగుడినము ! విరి సెవరు వ్రాసిరి ?

అభి—నేనే.

ఉత్తర—ఈమె యిట్లునుభవార్థ్య యంటివికా ? గుఱిద్రయా?

అభి—అవును.

ఉత్తర—అమెప్రక్కన నిన్నేల వ్రాసికొని యున్నావు ?

అభి—తల్లియొద్దఁ గొడుగుండరాదో ?

అభి—అభిమన్యునికో గుభద్రతల్లికాదో?

ఉత్తర—(సిగ్గునలేచి పోవును.)

అభి—(చెయిపట్టుకొని)

(అనుబంధము 38.)

అభి—సతీ! నా పేరుఁ జెప్పినంతనే నీకు సిగ్గుల?

ఉత్తర—నన్ను విడువుము పెద్దలున్నారు.

క॥ నేను పరాధీననునా!

దానను గాదున్న వాసుతలితండులిక॥

మానవ నాథకుమారక॥

ఘనీరములెల్ల మన్ననము సేయఁగదే॥

ఉత్తర—(తుమ్మును)

ఉత్తర—ఎవరో చెప్పుచున్నారు (విడిపించుకొని పోవును.)

అభి—

(నిష్క్రమించును.)

ఉత్తరుడు—

(ముందరికివచ్చి)

(అనుబంధము 39.)

భృశే! మాతిండి కోరిక నెరవేరెను. అర్జునితోడిసంభోగము—కాదుసంబంధము
కూడకలిగె. ఇప్పుడేపోయి కాలరూపునియధమునకుఁ బిలిచెదను

(నిష్క్రమించును.)

బృహన్నల నాటకము.

పశ్చిమాఙ్గాము-తృతీయరంగము.

విరాటమంగిగము-ప్రవేశము-కింక, వలల అర్జున దామగ్రంధి-
తంత్రీపాల.

వలల—అర్జునా! చూచితివా యీ ధర్మజు తన్నేమిచేసియున్నాఁడు. బ్రహ్మన్నల పార
భ్యమున నుద్ధరునకు జయముగలిగెనని యన్నమాత్రముననే యాడుచున్న పాచికలఁ
గొని మోమునవేసెగా ఈవిరాటుఁడు! యిట్టిదురాత్ముని యహరక మానవచ్చునే?

కం॥ జంభాని కాచెనేనియు ।
శంభుఁడె రక్షించెనేని చంపెదఁగనుమా ।
శంభుద్ధర్మా యుతసం ।
రంభునింపార మత్స్యరాజాదమునిక్ ॥

చతుల—నా దొంగున నిపుడే మూలముచెసెదను

కం॥—అర లా! పండితులు. ఈ ధర్మజుని నదనమున నిశ్చయముగా మనమీ
యనాదికల కెచ్చెడిమి కలెనెమిది మిగిలిన వారెవరు? తన
యనల గాడిఁడు అహింస మేమిది? మిగిలిన వారెవరు?

కం॥ నిరూపించు సునికి ।

కామము గాఢించినాఁ గి కారణమేమిది ।

దుర్జయ్య రోచ్యునాఁడను ।

దారిగుణ్ణాధాని లోకమున గలదే ।

కొలుత సుశర్మ నొడించి వచ్చినాఁడనెనె తనిమానసు నా స్థితో చనిందాకి
నది. సమరభీతుడైన తనయుత్తరుఁడు భంజన ప్రచండుడైన కౌరవులనెల్ల జయించి
వచ్చినాడన్న చెప్పుగూడని యానందిమున నొంగిమేను ముఖచిహ్నాదు మేనెలుగ
మిఁ జేసినది నేరమగునా? అతిని నేలనవ్వనలె. మనోదార్థముగ్గుల నేచే అట్లునా!
ను కారవలగెలి వితివన్న, నబ్బుచే నొడఁగెలుంగక, రాజునకు మాకాడి నిన్ను

భీమ—నీమాటల నాకూరటఁ గలుగదు. ప్రతీకారము యోచింప నేలయు.

అర్జు—మనమందరము, నిజవేషముల విరటుని కెఱిగించుకొందము.

ధర్మ—అప్పుడతఁడు శూద్రపణఁము జెప్పికొనకున్న వలసిన భంగిఁజేయుచును.

[ప్రవేశము-అభిమన్యుఁడు.]

అభి—(స్వగతము) ఆహా యిక్కడ చేరియున్నారా? (ప్రకాశము) పిన్నజెడ్డ తండ్రులారా మన్నింపుడు (నమస్కరించును.)

అందరు—(అలింగనముఁ జేసికొందురు.)

ధర్మ—అభిమన్యుకుమరా! మాదుఃఖము నేమనిజెప్పుదుము. జేరులబోగొట్ట కొని హీనసేవకు నిలిచినదిగాక ప్రాణబంధువులజూచినను మాటలాడింప కుండు నట్లు జేసినది.

అభి—తండ్రులారా! మీరు నాకుజెప్పవలయునా? మీకిట్టి దుఃఖస్థితిఁబ్బినందుకై ఎంతయో దుఃఖించితిని ఆహా! మీరెంతపరిభ్రమ నొందితిని.

అర్జు—కుమారా! ఊరడిల్లుము. ఏడుపున్నకాలమునందంతయు నింతదుఃఖము గలుగదయ్యె. ముందున్నది, దాని నెట్లు మీరెలయునని యోచననిఁడియుండె ఇపుడంతయు కడచనిన పిదపగదా చెప్పరానిదుఃఖ మాఁటిల్లుమిన్నది

ధర్మ—చింతించి ప్రయోజనమేమి? ఊరడిల్లుడు

(యవనికదిగఁజారు)

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము

పశ్చిమాంజ్ఞము-తురీయరంగము.

ప్రవేశము-ధర్మ-భీమ-అర్జున-నకుల-సహదే
అభిమన్యు (సింహాసనమున.)
ప్ర॥ విరాట-ఉత్తరండు.

విరాట—(వారినిజూచి,) కంకా! ఇదేమి దుష్కృతి? సింహాసనము నారోపించి
యున్నావు

అర్జు— (అనుబంధము 40.)

రాజేంద్రా! ఈ మహాత్మున కీకంకనామము చిరంతనముకాదు. ఇతఁడెందు
శంకాభీసోముఁడు-సత్యవ్రతైక భూషణుఁడు. జగద్విదిత ధవళయశోవిలాసుఁడు.
పాండు రాజాంగనాదిమ కుమారుఁడు రాజనూయ మహాద్వర సోమయాజి.
ధర్మనందనుఁడు యుధిష్ఠిరుఁడునుమా. అజ్ఞాతవిధి నిర్వహింప నీయెడఁ గంకసన్యా
సియై వుత్తించె.

విరాట—ఏమిమాట ఇందు ఇచ్చిజూడైన భీమాత్తున మాదేయులును, ద్రౌప
దియు నేరీ?

అర్జు—కహిడింబుటాసుని ప్రాణవారణఁడొ కిమ్మిని నిఘాదనుఁడు. పరాశ్రే
గ్నొప్పండ గదాయుధుఁడు మహాబుర్రనయుఁడు ఇరగేనుమా నీయెడ వలలా
ని ధానమున లటవాడై పులి సింగములతో జేట్ల గమితో బోరొడుమండిన
వాఁడు ఇంగుగుహమా మహాసయుల తపనాధికి శేబ హైహ్యుల మాద్రుకుకుమారుఁ
కుంసియెంచెయ్యఁ గూర్చిచేయునారల సుశర్మతోడి యుద్ధమున ఏకుఁగిగచ్చిన
యుధారుల మహా బలసారల నీయెడ దాపుగఁగి లింగిత్రీపాలురును పెరులయ
గోసిత్తులై యున్నధీరుల.

రాజేంద్రా! సుదేష్టాంతకపురమున మాలినియను వైరంధ్రియై శైలికొనియుండ
తనపైఁ దుడ్మిహము గలిగి పరిభ్రష్టించిన కీచకుసకు వాని యనుజాలకును మృత్యు
దేవతపోలే విలసిల్లి చారినందరిని నీబకారిచేగూడ వృత్తిఁ జంఘించిన ఈతరుణ్యయే
ద్రౌపతి.

భీముడు—మహేంద్రు నర్థాసనమున వెలసియుండినవాడు, అప్పురో షఘామణియగు
సుర్వకీతానే మోపించి పైబడినను వెలసిన జితేంద్రియుడు, ఈర్ష్యహిన్
బోరాడినను వెనువడచిన దివ్యాస్త్రజేది, చండగాండీప కోటిండ పాండిత్యవిలా
సుడు. మఱి నిన్నగౌరవాచకమంతయుఁ దానొక్కడ చక్కడిన విరక్తేభుడు
కావశమున బేడితనమున బృహన్నల నామమున నిన్నాశ్రయించుచుండిన
సముదాతి తర్జునుండగు నర్జునుండితడేసుమా

ఉత్తర—నిన్న నీమహాత్ముడు తనపేరు చెప్పులదన్న మానితిని నాకు జను
మొసంగిన మహానభావుఁడైతిడే. ఇందుమాడుము. తిండినిమించిన తుమారుడు.
ఎందును గొఱవడిని రణభీషణుడు భోగజితిత మయ్యుడు. సుగుణమాన్యుడు.
ప్రత్యక్ష నిహన్యమానజయ్యుడు. అభిమన్యుడు.

విరాట—అహా! ఏమినావుణ్యము ఈ దినమే సుదినము. అహా! కంకభట్టా—
కాదు ధర్మతనయా! నీకేతయు నపరాధముగావించినాడ నీవీయబలప్రాధిమ
యిట్లుండగా ఘెట్టనికోటలవలె విలసిల్లుతమ్ములచే పరశ్శత్రుడవగు నికాకాల
రుద్రుడైన చిన్నిజీటుచేయ నేరెడుగదా? అట్టివో నేను నిమోమున రక్తధార
తాలుకునట్లుచేసితి నే నన్నుబరిపాలింపుము (నమస్కరించును.)

ధర్మ—విరాటరాజా! నీవేమొనర్చినాడవని యితిప్రాప్తింపవలెను. శిష్యవాసమున,
నీ ఐత్యరమంతయు నుండి పాలింపబడితిమి వాడుమన గలిగిన కోపమున
నీవు శికిండుటచేరమా? రాజులుగ నయెదుట మారాడినందున నేనక
ధర్మమునకు వైలితియయ్యె నాకాశిక్షితిగినదే అదియఁగాక, జూచుమునలన నంత
రాజ్యమనోడి శ్రతుకునోర్వని పిన్నశిష్యులను, యెండికి స్నేహుగని యిట్లావని
సాతోగుడ నింత పెందురింపజేసి, అట్టిదుష్టితీరుండియు, మరల, మఱి, మఱి
వాడు నభిలాషగలనన్ను అంతగాదిగ్గ నెంతిశిక్షించినను కొఱవలెయే నపు నాయెడి
నిట్లు, స్వాతంత్ర్యము జూపుటచేమము వెల్లడి జేయుగా

కిం॥ ఏప్రతిమమ్ముఁజెకొని,

భూపాయీవత్సరంబు భూధిక్షణచేడి.

గాపాడితినిన్ననఁగాఁ!

బాపంబుగఁగొనెధరణి వాల్కచంద్రా॥

విరాట—నామిష్టరా, పుంసమునా కేదియుఁదొలదు అభియమి పుష్కలయె

(నమస్కరించును)

ధర్మ—రాజేంద్రా! త్రికరణకుడ్డిగా నాకుఁ గనలులేదు ఏబాసర్తునఁ చేయుదును.
నీజేమిచేయ మన్నుఁ చేయుదును.

విరాట—ఏమి చేయుమన్న జేయుదునని వచనమిచ్చినందున సాహసించెద. ఈ
యభిమన్యునకు నాకూతు—నుత్తరు పాణిగ్రహణ మొనరింపనొడబడి.

ఉత్తరు—చక్కరిచల్లి పాల లోచింది వట్టాయెను.

ధర్మ—ఉత్తరా ! అదియేమి ?

ఉత్తరు—అభిమన్యుని మోముజూడుడు.

అభి—(లజ్జించును)

విరాట—విరిరువురికి నప్పుడే మోనామంతురించియున్నదా ?

ఉత్తరు—అంతురించియున్నదా? అంతురించి, పెరిగి, పెట్టె, కాఖలతోనిండి విజృంభించు
చున్నయది.

భీమ—అట్లైన మిగులమేలాయె

ఉత్తరు—అస్పృక్షము పది నెలలలోపుల మగుటకు నేనుత్తిరణాదిన.

ధర్మ—అభిమన్యు.

అభి—(లేచిపోవును.)

ధర్మ—విరాటరాజా ! ఇంక సంశయమేల ? నీబాంధవ్యముగలుగుట నాపుణ్యముగదా.

విరాట—సేవకా ! మాయత్తిరనుబిలుచుకొని రమ్మ.

[ప్ర. ఉత్తర].

ఉత్తర అభిమన్యులకు కల్యాణము జరుపుదురు.

మంగళము స్పాడుదురు.

(అనుబంధము 41.)

యనక దిగజారును.

బృహన్నల నాటకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

బృహన్నల నాటకము.

ఉత్తర రంగము. The Epilogue.

[ఒకానొకనటుడు ప్రవేశించి.]

ద్వీపద—శీరాజితముబుధ చింతితదాయ

కారూఢీవెలయుబృహన్నలచరిత

మూలకించితిరెమ హాజనులార

చాలినీపాండవ చరితంబుగన్గుడు.

4.

అలిఘగుణాధారు లై యుండితమకు

నలనందనందనుం డనుగుగానుండి

యొకనాటిజూదాన నుజ్జ్వలబహుళే

సకలసంపదలను చయ్యునబొసి.

8.

పదియును రెండేండ్లు వసమునబడిరి

అదిగాక డైమికవర మజ్జితభంగి

విరటునిమోలస్వ. వేషముల్ మాని

శురునీచవృత్తుల గొల్వొండిరకట.

12.

ఘోలాగువగజెండ్లి రేమనవలయు

గాల్గంబుదరియింప గారాద్యునుండ్లి

జాఢేలికొరవ్య వరులన్గుగనుడు

పారిచందముజూడః బరమాద్యుతంబు.

16.

పరశురామునిబౌహు బలమహాద్దాము
తిరుగంగఁదోలిన ధీరుండొకండు
అరుదుగానస్త్రివి ద్యలకుమగండు
గురు తేజాడగుధను ర్గురుండొక్కరుండు.

20.

అతనికంఠెనుశూరుఁ డతిరథశ్రేష్ఠఁ
డతులవిక్రముఁడుకృ పాచార్యుండొకఁడు
నిటలాటునంశ జన్మించినయట్టి
పటుబలుండాహవ భర్తండొకండు.

24.

తేజంబుననుదిక్కు దిక్కులనెల్ల
రాజరాజనుపేరఁ బ్రబలెనొకండు
అఱిమించియర్జును ననిగూలవే తు
వెఱపేదియనుమేటి విలుకాండొకండు.

28.

పోటునయమునై న నొరివ్వుచ్చగడఁగు
పోటరివిలుకాండ్రు పారిబెక్కువేలు
అంతటివారొక్క యర్జునునోర్వ
సంతయుఁజాలక యిటుక్రిందఁబడిరి

32.

యీలాగయిననిక నేమనవలయుఁ
గాలంబుదరియింపఁ గారాచునుండి
ఈకీచకునిగంటి రేజనులార
పాకారికై నను బ్రతియగువాఁడు.

36.

ఘనబౌహుబలధుర్య కంజాప్తశూర్య
జనద్రుఢైర్యకీచక వర్యయంచు
భూజసంబులుసర్వ భూములఁబొగడ.
రాజన్యులరులని రంతర మివ్వ.

40.

దారుణంబుగవనుం ధర నేలివ్వాడు
వీరశేఖరుడంచుఁ బేరొందినాడు

భీముడొక్కడుదక్క బృథివివేటొక్క

భూమీశుడతనితో పోరాడంగలరా

44.

పరసతీమణిభంగ పటచినపాన

భరమునమతియూలి నరశక్తిసూలి

ప్రాభవగతిమూలి పడియెఁగొకున్న

నాథీముడైననే మతనికి నెదురె.

45

దుర్మార్గపృతి బల్లరొహమెత్తి

ధర్మనందనురాణి తలిరాకుబోణి

నలఘువిలాసహే మాయతనాస

నశ్శికుంతలాళిన త్యధికపాంచాలి.

52.

నెటుబాధచేసెనీ హీనకిచకుడు

కటకటాతలపోయె గారాదుగాదె

తుదకుదాశేమిసగ తోషంబుజెందె

తుదలేనిదుర్బుధి తోదానెమృదె.

56.

ఈబహుబలధుర్యు డీయస్త్రవీర్యు

డిబలాహకధ్నేయ డేమాయెనకట

యాకీచకునిభంగి యేయిట్టుటండ

లోకులనొరలనా లోబించవలెనె.

60.

అపకీర్తియొకటిపా యనిపాపమొకటి

యవతాప్తమొక్కటి యుపదుఃఖమొకటి

పరిభవమొకటిప్రా. భవహానియొకటి

విరభీతియొకటిహా చ్చినవైరమొక్కటి

64

ధనహానియొక్కటి తనహానియొకటి

మనభయంకరనత కంబెయంబొకటి

అతికామమునరావ తాసుకుడిలై

క్షితినిందుదలపోయితిచకుడిలై.

68.

కాపునధరవర కాంతలమీది

భావమెన్నఁచుగాని వలవదునుండి

ఈకీచకాధము నీక్షించుకంటిఁ

బాకారినుతునింత పరికింపవలదె.

72.

మాయురేయింతటి మహిమంబుభూమి

నేయెడనైనఁబ్ర తీక్షించినామె

ప్రజ్ఞావిశేషులై భాసిల్లువారు .

యజ్ఞయాగాదుల నడరించికాక.

76.

యే కాంతమైసిరి నీక్షింపలేరొ

భూకాంతులై యుద్ధ భూములఁజేరి

భీతలకనిచేసి పృథ్విపై నీల

కేతన్విసంభోగ మెఱుంగంగలేరొ.

80.

అమరనిరాహారు లై తపశ్చర్య

లమితాబ్దములుచేసి యఖిలవృత్తముల .

నిత్యస్థంగముల మానినవారినైన

భృత్యోహమనఁజేసి వెలయంగఁజాలు.

84.

నేవారికడగంటి నెసఁగువాల్చాపు

దీనుఁడై వేఱొక్క దిక్కులేదంచు

నడలెదనంచుదా సోహమ్మటంచు

నెడబాయనంచునీ వేదిక్కటంచు.

88.

నాపురూఢభసుండు హార్యధేన్వయండు

ఏపంకజాననశీలదాసుఁడయ్యె

ఆమానినీమణి యామోహనాంగి

యాఘ్నుద్ధులాడియా యలరుహాఘోషి.

92.

ఆయుర్వృక్షీసతి యసదీయైతన్నుఁ

బాయకుండినముద్దు పల్కులుద్దనర

సశరీరసుఖమివ్వఁ జను దెంచి దేవ
కృతమధ్యననునిపై కేవలమోహ.

96,

మతివేలమైనెండ నకటతానెంత
బతిమాలిననుబల పంతపెట్టినను
నోజికాదనిత్రోసె నొప్పకపోయె
నీజితేంద్రియతయెం దేనియుఁగలదె.

100

అదియేమిమగని యాలాకాదువావి
గదురనివెలయాలు ఘనసురవేశ్య
అట్టియింతినిదన యయ్యచేపట్టి
నట్టియింతియటంచు నటుపారదోలె.

104

చూచిలిరేయెంత సాబగుఘటించె
కీచకునికిఁగ్రీడి కినిభేదమరయ
బలుకీచకునిబుద్ధి ప్రజలకుఁగల్గ
నిలనుబలివ్రత లెందుండువారొ.

108

పోలనీయర్జును బుద్ధిగల్గంగ
నీతోకేమునవేశ్యలెందుండువారొ

(For staging)
Brihannala, Argument.

Act. I

The love of the celestial nymph Orwasi to Arjuna unreciprocated
The curse of Orwasi

Act. II

See 1 Kali Temple — Pandavas make arrangements for their residence *incognito* Alayudha as eaves-dropper His punishment

See 2 Arjuna joins the service of King Virata as a Eunuch by name Brihannala

See 3 The dumb pranks of Alayudha not understood by Kowravas

Act III.

See 1 Keechaka's insane love of Syrandhri who was Drowpati in disguise

See 2 Keechaka's attempt to make Brihannala a go between

See 3 The fall of Keechaka (A grand scene)

Act IV.

See 1 The resolve of Kowravas to seize the cattle of Virata

See 2 Love scene of Princess Uttara daughter of Virata and Abhimanyu son of Arjuna and Prince Uttara's bravery

See 3 The coward Prince Uttara's Bravings Brihannala made a chanoteer

See 4 Abhimanyu's meditation

Act V

See 1 Prince Uttara's cowardice — Transformation of Brihannala into Arjuna Abhimanyu's joy Intermine quarrels among Kowravas The Battle field The defeat of Kowravas The loss of their jewels and clothes (Almost inspiring scene).

See 2 Prince Uttara recognises Abhimanyu

See 3 The recognition of Pandavas by Virata and his respect The marriage of princess Uttara and Abhimanyu

(MANGA)

The Epilogue

(భేదన మొనర్చుటకు గాను)

బృహన్నల కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము

కోర్వశియర్జునుని మోహింపవచ్చి తిరిస్కరింపబడినాపమిచ్చుట

ద్వితీయాంకము

రం|| 1. కాళి కాలయము — పాండవులు తమయజ్ఞాశనాసమువక్షిప్తస్వాతులు చేసుకొనుట ఇవి పొంచుండివిననలరాయుధాసురుడు దేవిచేపండింపబడుట.

రం|| 2. విరాటు కొలువులో బృహన్నలయను పేరుతో నర్జునుడు చేరుట

రం|| 3. అలాయుధుని మూగి చేష్టలు, దుర్యోధనాదుల యనభిజ్ఞత

తృతీయాంకము.

రం|| 1. కీచకునికి సైరంద్రీ వేషముననున్న దైవదైవీచ్చి మోహముకలుగుట

రం|| 2. కీచకుడ బృహన్నలతో మాటలాడుచు తనకును సైరంద్రీ (దైవదైవి) కిని మధ్యవర్తిగా చేయను అడిగికొనుట,

రం|| 3. కీచకుడ — (ధీరరంగము)

చతుర్థాంకము.

రం|| 1. దుర్యోధనాదులు విరాటు పురిపై దండెత్తి పోయి సోధకము పట్టుటకు ఏర్పాటు చేసికొనుట.

రం|| 2 ఉత్తరాభిమన్యుల మోహించుట

రం|| 3 ఉత్తరకొమారుని సైర్యము

రం|| 3 ఉత్తర కొమార పోరుము.

• బృహన్నల సారథ్యము

రం|| 4 అభిమన్యుని విచారము.

పంచమాంకము.

రం|| 1 ఉత్తర కొమారుని భీరుత్వము, బృహన్నల యర్జునుడగుట, అభిమన్యుని సమాగమము, కౌరవపేయలస్వయూధకలహము, కౌరవులమూర్ఖ, హరిసామ్యులు, గుడ్డలు, ఉత్తరుడు ఎరించుట, (పీరిరసపథానరంగము)

రం|| 2 అభిమన్యుని సుత్తర యెఱుగుట,

రం|| 3 పాండవులు విరాటు దెఱిగి గౌరవించుట, ఉత్తరాభిమన్యుల వివాహము. మంగళం. ఉత్తరరంగము

అనుబంధము

౧౬

ఈనాటకమున నక్కడ నక్కడ ననుబంధమును సంఖ్యలను నూచింపఁబడియున్నవి. ఆసంఖ్యలు వేసినచోటనుండిన పాటలీగ్రంథ నుదహరింపఁబడియున్నవి.

అనుబంధము.

1.

రాగము-కమాజు. తాళము-రూపకం.

ఇంద్ర—సంతస-మాయెను-కమనీ-యమణీ-రమణీ || పల్లవి ||

నీదగునాట్యము-మోదమునించెను ।

గాదిలిమెచ్చగఁ-గలనా-లలనా-యెలనాగ || ౧ ||

అలవడుమాధురి-కలగానమునను ।

బొలుపుమీఠెను-సాలపుల్-పలుకుల్-గులుకుల్ ||

2.

రాగము-షీలు. ఆదితాళము.

ఊర్వ—భూరమణా-రతిఁగోరుదాన || ౨ ||

నీదువిలాసము-నించెనుమది నీ-

పాదములూన-పల్కుదాన. || ౧ ||

వాడిశరమ్ముల-వింపనసేయుచు||

న్నాడుబ్రతుకగా-నీడుమారాడు. || ౨ ||

3.

రాగము నాదిహామి. ఆది తాళము.

అర్జ—తగునే యీగతినాడ-నీమతి-తగదునీకు|| పల్లవి ||

ఈపరిపాటెగ-నెట్టుఁబలికితి-

తాపముగలిగెడునాహి-తల్లిరో-పాపముఫవే|| ౧ ||

చింతసేయసేయ-నింతటిమాటలు-

శైలితగఁబలికితివాహి-తల్లిరో-పంతాపముమీరే.. || ౨ ||

రాగము-కేదార హామిక తాళము

ఊర్వ—కనుఁగొనుమారమణా-కాముబారికొర్వఁజాల || పల్లవి ||

అనుబంధము.

అర్జు—పలుకకు మాజననీ-పాపవేగమాపజాల. ||పల్లవి||

ఉర్వ—ధరణినాథవేడుదాన - సురతసౌఖ్యము - వరుసమాకులేదు
కరుణజూపి కొవుమింక. ||౧|| ||కను||

అర్జు—అమరనాథుగూడి-యిట్లులాడజెల్లునే
కొమరుజ్జన నన్నునిట్లు-లమమ్మపేమజూడనానె ||౪|| ||౨||

ఉర్వ—నీ-కే-లా-నా-థ ||కను|| ||౩||

అర్జు—మే-లా-యె-మా-త. ||పలు|| ||౪||

ఉర్వ—అమరీ-మణివే-డగదో-లెదవే-తగునే-పలుకకు ||కను|| ||౫||

అర్జు—జనని-దలుబొం-దగ నా-కగునె-తుదకొ-నరకము||పలు|| ||౬||

ఉర్వ—ఈమాటెలా నీకే-పాపముగలుగదుగా-యోపగ పలుకులు
పలికెదు ||కను|| ||౭||

అర్జు—మాతాయీమాటెలా-పాటిగొనగదగునె-
యేటికి నుడువులు నుడివెదు ||పలుక|| ||౮||

ఉర్వ—ఊరకపలికెదవో - యోగవమరసకునె - సారసదళనథునా-
సరసము విరసము సలుచుకు ||కను|| ||౯||

అర్జు—సారేకుపలికితెనె-కోరకుమదిజననీ-
కూరిమితగదననే-గురుతర యురితము-వరయ్యె ||పలు|| ||౧౦||

ఉర్వ—తమకమువగ నీంతైనె-సమరసమది రాదాయె.
నువశరసకొనెదాళె-కవులగననువాడేసెకా
రవణుడయనో దనువిడువకు ||కను|| ||౧౧||

5

రాగము-కానడ, అటతాళము.

అర్జు—ఇంకవిసగోజాల-నీగాధ
ననుగనలజేసె-నీవేధ-పల్లవి||

బృహన్నలినాటకము.

తనుబంధము.

గాసిలకిడినా-యాసముఁజెందంగ

జేసితివేంతపరాధ॥మి॥

॥०॥

తల్లివినీ వె-తనయునిఁగోరుదె.

• యొల్లను నీదగుబాధ॥

॥७॥

8.

రాగము-ధన్యాసీ. ఆదితాళము.

ఉర్వ—మరుబారికి-తాళజాలకాంతా

గురువై రము-చూపదగునె యంతా ||

॥सुलवि॥

ధేవరమణి పేడ-రబోవ- చోల-గనీదు.

భావమునకు ధర్మమా ॥

1101

ప్రాణసోధుడమసి-లోననమ్మితినిన్ను

దీనను ననుఁగావవె.

119

7.

రాగము-కేదారగౌళ తాళము రూపకము.

అరు—అయోధ్యోర తరశాప

- ప్రయోగమున కోర్కెజాలి||

॥పల్లవి॥

వికలితమే చాఁశర-ప్రకరంబుల మానజేయు

నకటకటా యోట్టునపురినకభావము నోర్చువాడన॥

1101

ఎటునామ హితాంగబీ-పలుకౌపము పాలయ్యెడు

కటకటయ్యూ దేవికినీ-కటికబుద్ధి యేఁగలిగె.

۱۱۵۱۱

8.

రాగము-పూర్వీకల్యాణి. హరిపకతాళము.

శకుని—ధైర్యమెడలనెలా-తలఁచవలదు భూమిపూరి॥

॥పల్లవి॥

చిరరాజ్యము సమకూరెడు-సకలంబును నీదయ్యెడు

నూరేలక్ పనవాసమునీ-య్యరలకుఁజేకూరు

11011

గురుయోచన చేయగలిగిన నేటికి మనీషూరడుమా

కురునాయక నీభాగ్యము-కోడియెందు గలుగనేర్చు

॥७॥

అనుబంధము,

9.

రాగము-బిలహరి తాళము అది.

ఇంద్ర—నిన్ను బోలుపారలుందు రే-యీలోకమునఁ
జెన్నారఁగ నెంతబలు-విన్నాణము గలిగిన ||
ఏంతచిత్రమైనభంగి-నీవుచేసియున్నవాడ
ఏంతపారలెవ్వరుందు-రీజగంబులోనజూడ ||
దేవకీరఘాణిపెడఁ-బోవఁదోలు నిగ్రహంబు
లేవిధంబులనుగార-వించియెచ్చి నాడనుతా ||

||పల్లవి||

||౧||

||౨||

10.

రాగము-పీలు, తాళము-అట-ఛాపు.

అందరు—శూలాయుధురాణి-కాశీభవానీ-
పాలింపురుద్రాణి-పరమకల్యాణి
అరుదారనిన్ను శంకరినమ్మినాము.
కరుణించి మమ్మింత-దరిజేర్పమమ్మా.

||పల్లవి||

||౧||

11.

రాగము-జఙ్గాటి, రూపకతాళము.

బృహ.—శీల సుగుణమత్యుభూ-పాలపుంగవా-
చాలనాదుప్రార్థనంబు-నాలకింపుమా||
నవ్యభరతసంగీత నాట్యవిధ్యల-
భవ్యరీతిగన్నియలకుఁ బరమగౌరవము||
పేడువాడ నీదుసేవ-చూడుకేరణను
బేడిబృహన్నల యనంగఁ-బేరునాకునూ

||పల్లవి||

||౧||

||౨||

12.

రాగము-మోహన -అదితాళము

బృహ—సముదారా-శూపరా
శౌరితనూజుడు దాండు ఘనుడో
అసఘనివాతని వినుతింపఁగవా-
వనజాసనునకు-ఘనముగోదో.

||పల్లవి||

||౧||

అనుబంధము.

13.

రాగము-జ్యోగ్. ఆదితాళము.

కర్ణ—పడవేయనె-భండనమ్మలోన॥ ॥పల్లవి॥

ఎటుతాళువాడా-కుటిలాత్మలకై
యిటులేటికిఁ బటుచింతచేయ ॥ ॥౧॥

ఘనశక్తియింత-యునులేనివారు
మనుజేశ్వరా-యనిగూల్పనేరనే. ॥౨॥

14.

రాగము-కల్యాణి. ఆదితాళము.

శకుని—సమ్మదంబునను-చాఁ మేలుగలిగె
వమ్ముయొచనలు-వలదుసేయంగ. ॥పల్లవి॥

ఊరకేల యిటు-ఘాదములాడ
సారరీతియగునె-యిట్టులాడంగ
కారణమేమి-వనెమి-వైరీ-
నూర్థడిల్లు-విధంబుసేయంగ॥ ॥౧॥

15.

రాగము. సారాఙ్గి. ఆది తాళము.

శకుని—దారిగల్గెభళిరె-భళిరెనేడు-నైరలనువెలారిచి వెరమున
బాధసేయంగను ॥ ॥పల్లవి॥

దురాచారలను-ధ్వర్ణితిపరులను-విరోధులను మిగుల-
దురాపతాపముల-స్థాలుచేయంగ-నరణ్యవాసమున-
కంఠగభళిరె॥ ॥౧॥

16.

రాగము. జ్యోగ్. ఆదితాళము.

చారులు—రాజ-రాజపురీగాఘ-రాజిదెత్తుము
రాజిదెత్తుము-మీకి-దేజమిత్తుము. ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

ఎట్టెనాపాండవుల ముట్టివత్తుము-

ముట్టివత్తుము-వారి-బట్టితెత్తుము.

॥౧॥

17.

రాగము-సురటి తాళము ఆది.

ఉర్వ-ఈలలనామణి-కెంతటిసుఖమో

చాలగ నెంతటి-లీలఘటించె ॥

॥పల్లవి॥

ఈనలినాఁగి-దీనతగలైను

ఈనంపునకుం-దెలిసక తన ॥

॥౧॥

షండునిఁబుం స్త్రవి-ఖండునిఁబొందిన

యండజయోనకు-నుండదెనుఖము ॥

॥౨॥

18

బిలహరి-రాగము, ఆది తాళము.

కీచక-గెడపవలెనెఘోరత-వెలయునాకారత-

యడరఘోరిసారత-యలఘధీరత.

॥పల్లవి॥

నరులనుకులఁ ద్రోయనె-కరుగఁగారాయనె-

దొరలఁబొరలపేయనె - దూలఁజేయనె ॥

॥౧॥

19.

రాగము-భ్యాగ్-ఆదితాళము

కీచక-అంగజుని-బంగారు-మంగళాంగి-యీనారి

సింగారు మంగనాకృతి-గనుభలె-

రంగారుచున్నదగా-యా-భృంగపేణి ॥

॥పల్లవి॥

కోకారిశృంగారియో-కాక-పాకారిదేవరియో

కాకున్ననారంభ-యోకనకాంగియొ

యీకాంతయుండునెఘా-లోకమునలేకయున్న ॥

॥౧॥

లేదేనిరుద్రాణియో-యాభూదారుఘాఁబోణియో ।

కాదేనివిరించి-కాంతామణియోయో

వేదండగామిని-వాదమేలకాద్ధుకాదు ॥

॥౨॥

ఈపాట 27 పేజిలో కీచకునికందపద్యముఁగిసినతోడనే పాడవలయును.

అనుబంధము.

20.

రాగము. బిల్వారి ఆది తాళము.

కీచ—భళిరెయ్యేమి పుష్పమీపు సలిసినాడవో

లలనబల్కటాక్షదీప్తివెలసెనీవయి ||

||పల్లవి||

మేలిముద్దు చిలుకపలుకు లీలజూపుచు

బాలనీదండ బలుకుమేలుచాలదె ||

||౧||

21.

రాగము-ఆరాణా. తాళము-మాపకం.

ద్రౌపది.—మానసము లోననింత ప్రాణేశ్వర!

దీనగతియేనాడును-నేనెందును-గానంగద

||పల్లవి||

ఊరకిటు-లాడెదవు-కోరిక యొ-సల్లాపమొ ||

బీరమా-నీకు-బీరమా-నువి-చారమా-భుజ-సారమా

వైరింబొరిగొనుటయె-భారమా-పాటింపగ ||

||౧||

22.

రాగము-కాంభోధి. తాళము-ఆది.

ద్రౌపది —పరి-పాలించి తేరమణ-నాలీల-లాలించి-చాలాదయచే

కాలాను-కూలామె-యిలానొసరె ||

||పల్లవి||

అమోదముననీడు-భామనికొసంగిన

నీమాట-నేనుంచు-భీమామిగుల ||

||౧||

ఈవేళ-నావగ-బోవంగజేసితిని.

కావవె-మహాను-భావామ్రొక్కెద ||

||౨||

23.

రాగము-తాళము. మాంసస్వని-మాపక.

ద్రౌపది—ఎందుకీ-భంగిసన్న-తిలపగా-చంద-మారయంగ

మందు-రా-ల-న్నా-వై-మమతవెలయ-బలికెదవిటు||పల్లవి||

అనుబంధము.

ఉత్తర్య—కాంతనీ-చరితమెన్న-వింతగా | చింత-సేయగను.

సంతో-షం-బు-న్నిం-చెక | బొగడగనిను-నలవియగునె||పల్లవి

ద్రౌపది —సంతో-షమెం-తైనక-కాంతా-నన్నీ-రీతిక |

వింతగనుతి-యింతయెడి-యెంతటిపని-యింతపొడ ||౧||

ఉత్తర్య—మగువలొ-సదమల-చరితము-జగతిని-నిలిపితి |

వరుడుగ | పొగడ-దరమె-మిగుల-వగల ||౨||

ద్రౌపది—నన్నిటు-లూ రక-యాడకు - మెన్నగ-నీదగుశ్రీతియు |

మన్నననా-కున్ననుజా -లున్నవలా-మిన్నవునీ-చున్నతియె-నె
న్నడునీ-మనంబునను-ఘనాదరణ-దనర్చినను-గనుంగొనవె||౩||

ఉత్తర్య—చండబలవిలసితులొ-పాండవులునినునరయుచు-నుండగనువొ

సగులునీ-దండమెలగి-తెండ్రుకొనుచు-నుండగలవె-

చెండబడును-విచారఘన-కచావలదు-

వచారముల-వచింపగను-పండువుగగంటినిగద || ౪||

24

రాగము-కాశీ . ఆటతాళము

అందలు —అనఘ మాదగుప్రార్థనంబుల-గనికరంబున బెంపవే.

వినుతిచేసెదమీదురాత్మల-గనలిమము విడిపింపవే ||పల్లవి||

నీదుసేవకుల కటమమ్మున-నాదరంబునబట్టి

యీదురోగ్యునెలంత చేసినగాదుమము-పడగొట్టి ||౧||

వివరణంబు గధర్మసుతుడని-భీముడ౯నుడంచునూ

గవలుద్రోపదయంచుమముడిల-గాసివెట్టిరిఘావరా ||౨||

25.

రాగముకాంభోజి. రూపక తాళము

దుర్యోధ—చాలస్మతసమాయే మాకును. మేలునిండెగొ-

మదిదలవగ

||పల్లవి||

అమబంధము.

పోలవైరులలీలదోచెను - ఏలామఱి - యాలోచన-లీలాగున
జేలింపగ || అనుపల్లవి ||

కడుసాహసమడరింపుచు-గుడియడమల బడలించుచు
దోడివిరటునిగోధనమును-వడిబొదివిన-గడుచలమున-దుడు
కునవెలిబడువారలు || ౧౦ ||

26. రాగము-బౌళిగు. ఆదితాళము.

శకుని—సంతసింపఁ జేసెనేడుగా దెనుదినము || పల్లవి ||
భూరిసమ్రాజ్య-వై భవమెల్ల-చాలనీకునబ్బె
నేడుగాదె నుదినము || ౧౧ ||

27. రాగము-కల్యాణి. ఆదితాళము.

ఉత్తర—ఈమహానుభావుడు-కాముకానోసోముఁడో || పల్లవి ||
వరగంగనిందిరా-తరుణినిమానియా
భరణివచ్చిన-సరసీజనేత్రుఁడో || ౧౨ ||
తనరువినోదము-మనసునఁబట్టగా
జనపాలుఁడైనయా-వనజాతమిత్రుఁడో || ౧౩ ||

28. రాగము తాళము

అభి—పాపముగాదా-నాపాపము
తాపముదీర్చి యాపదలను-బాపగరాదా || పల్లవి ||

29. రాగము-హైరవి. రూపతాళము.

ఉత్తర—నగధీర-నుగభీర-నానానామవిహార.
తగనీచరితముచెప్పవె-భరణీనిర్జరవీర || పల్లవి ||
పూనిననీసత్యమునకు-భువినీయంతయు నదరజొచ్చె.
నీనామమదేమగునో-కమ్మనాకుజెప్పరా || ౧౪ ||

30. రాగము-నాదీశాస్త్రియ ఆదితాళము

ఉత్తర—అయ్యో యయ్యో చచ్చితి.
ప్రాణముపోయె-నయ్యో || పల్లవి ||

అనుబంధము.

తల్లియుఁదండ్రులు-నెల్లరండంగా.

పెల్లుగావచ్చెనే-యెల్లనుచావు

॥౧॥

ఈపాటుగల్గునే-భూపాలనుతుండను.

ఈపామునాకేడ-దావురమాయెను

॥౩॥

81.

రాగము-సురటి ఆదితాళము

అభి॥—సారసాక్షిద్విరదగమన-చారనీలపేణి ॥

ఇట్టివానికీవుచెల్లె-లెట్టులెట్టివి ।

మట్టుమీకే-నమ్మజాల-మానినీమణి॥

॥౧॥

సాదరంబుదీరనిందు-మీదనేయహా.

నాదుమోహ-మేదునంచు-నమ్మబోకుమా

॥౩॥

82

రాగము-భూపాల ఆదితాళము.

బృహ—నాజీవరత్నము-నాభాగధేయము.

నాశోడుచెరికాడు నవజూకరదే ॥

॥పల్లవి॥

భూరపాపముననే యాగితిగలిగెనా.

ధరకుమాని-రంగంపే ॥

॥౧॥

83

రాగము-పెన్గో ఆదితాళము

అభి॥—విమనము-చంద్రునిది పొన్నదైన్ద్రమంతచెచ్చి

అచుహాస్య-పల్లవ-అయ్యయోనే-పల్లులుందు ॥ ॥పల్లవి॥

తాపమున-కోపబాల-స్తవమేమిచేసెనన్ను.

పాపడంచు-బలుక్కిరె-పాపమనువాల్లేరె॥

॥౧॥

34.

రాగము-శంకరాభరణం ఆదితాళము.

ఉత్తరడు—పో-రా-డ-నీ-రె-పోవరై-మద-కొరక-లబలా ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

నాచాపబాణముల్ - చూచిన బారరే -

నీచులువారల - పీచమునదక్షా ||

||౧||

సామజపాలికే - సరితోడఁజూచిన -

భామయొందును - డ్డేమముగల్గునే ||

||౨||

85

రాగము - అరాణి రూపకతాళము.

ఉత్తర - సనువేడికొందునన్నా - చాలగ - మనసారనాదు

ప్రార్థనం - బనురాగ మారచేయంగను ||

||పల్లవి||

ఉత్తరడు - అదియేమిచెప్పుమమ్మా - కొంకక | మదమారనేమి

కోరినా - సాదవెందునే, సందేహము ||

||పల్లవి||

ఉత్తర - కుసుసేననెల్లను నీవు - కరిమార్తుగాదెయూజిలో -

మఱినాదు చొమ్మలాటకై - స్ఫురదంబరంబు లీవేడెద ||౧||

ఉత్తరడు - ఇదియెంతకార్యమెయమ్మా - మదినురడిల్లు చెల్లెలా -

మదమారబొమ్మబాత్తికిల్ - కొదలేకయుండనేదెచ్చెద ||౨||

రాగము - బిలిహి 5 ఆదితాళము

అభి - ఏమీవిచిత్రమో - యేమియందెలియదు -

నామదిశంకయు - వెన్నుగల్గెడె

||పల్లవి||

భీతిల్లకెంతయు - బ్రతినారధ్యమున -

కేతెంచునాతడె - సొంతండ్రియకానొకో ||

||౧||

87

రాగము - బిలిహి 5 ఆదితాళము.

ఉత్తరడు - అమ్మాయమ్మాయమ్మా - మిదే నీసేవ్యము -

మమ్మరంబుగా - ముగిసిలివెనె

||పల్లవి||

అబ్బయ్యబ్బయ్యబ్బ - తబ్బిబ్బయ్యయెను -

మబ్బముసెను - డిబ్బికోకు ||

||౧||

అనుబంధము.

అయ్యో-అయ్యో-అయ్యో-వేయ్యేలచాలను-
కయ్యమునకునా-కాలునిలువదు ||

|| ౨ ||

38.

రాగము-జంజాటి. తాళము-ఆది.

ఉ త్తరుడు—చాపుదప్పె-నా-జీవమొప్పె || పల్లవి ||

కొరపుల తోడను-బోరాడుపాడనే

పారిజాచినంతనే-నీరువట్టుపుట్టె ||

|| ౧ ||

పంపుమాటచేయక-వల్లకాటిసారథి-

కొంపగూలిపోవఁగా-జంపుచుండెన్ను ||

|| ౨ ||

పూరకంగమంతయు-వడవడవడకె-

పారిచిచ్చినంతనే-ప్రాణమింతదక్కె ||

|| 3 ||

39

రాగము-జంజాటి. తాళము-ఆది.

ఉ త్తరుడు—ఇదేలా-యింతబల-పంతమయ్యెనీ-

కదంబులకుక-మొక్కువాడ-పారనిమ్మనీ

|| పల్లవి ||

బృహన్న—కుమారా-భీరుభంగిక-బోవనానేరా-

ప్రమోదందౌ-నమ్మనన్న-రమ్మరమ్మయో

4 పలవి ||

ఉ త్తరుడు—భయంబయ్యె-జాలవాల-యద్ధమాక్షనే-

నయోనా-ప్రాణమింత-మానరాడేనీ || 1 ||

|| ౧ ||

బృహన్న—వచోరీతిం-బోటేసేయు-భంగియూడవే-

విచారంబేటికింత-నేనుగల్గరా ||

|| ౨ ||

40.

రాగము హిందూస్థానీ తోడి . తాళముమిశ్ర.

ఉ త్తరుడు—అక్కటాసారథి-యెక్కడికికెచ్చెదు |

దిక్కులేనిభంగినాకు-దెత్తువెనీయల్లుగాల

|| పల్లవి ||

అనుబంధము.

చావువచ్చెనేనినాకు-జీవయేలచెప్పుచుమా !

దైవమేమిచేసెనన్ను-దాళజాలతల్లి దండ్రీ ||

||౧||

41.

రాగము. తాళము.

ఉత్తరు-నాకియ్యోప్రాణభయము-పోకార్యగనె ||

||పల్లవి||

తామసముననీకియ్యెడ-దాలిమిగులుగదు మదిలో

నామనవినిదగ జేకొని-ప్రేమబ్రాహ్మరా దెనను ||

||౧||

పాపముపుణ్యమనవెయ్యో-పాపిసారథిదయమాలి-

నాప్రాణమునాకొసంగి-కాపాడువారులేరె ||

||౨||

42.

రాగము-జంజాటి తాళము-రూపకం.

బృహన్న-దేవదేవవైరివిదారణ-పాపవారణ-లోకకారణా !

పాపవారణ-లోకకారణపాపవారణలోకకారణ||పల్లవి||

ఇందిరాపతికేశవానీలనీరదసమవిగ్రహా-(హరి.)

సుందరారవిందహరివిలోచనా-భవమోచనా ||౧||దేవ||

శ్రీపతీహరిపావనా-లోకజాలభరణపీతాంబరా-(హరి.)

తాపసాంచితమానసాబ్జవినోదనామధుసూదనా ||౨||

43.

రాగము. తాళము.

అభి-జనకాచేరనిమ్మా-నీదుతేనయుని ననుజేకొమ్మ

||పల్లవి||

అనయముచూడంగ-మనమునంగోరితి-

మనవినివడిగైకొమ్మా

||౧||

తన్నతండ్రినిను-గానకయుంటిని-పన్నుగదయ

రానిమ్మా-నాపయి

||౨||

44.

రాగము-కేదార ఆదితాళము.

అభి-చేకొమ్మానీముద్దు సుతుని-పోమ్మనక

||పల్లవి||

నెమ్మనమ్మ-నెమ్మిగమ్మి-సమ్మదమ్మ గ్రమ్మరించె ||అను ||

అనుబంధము.

అర్జు—నా బాలా శేషగ్రూరడునురా-ఈలాగాయె-
శీలతాల-వాఁ బొళి-దాళజాల-జాలమేలనో ||పల్లవి||

అభి—రంగుమీఱ-గొంగిలిచితి-పొంగెనంతరంగము-
భంగమెల్ల-మ్రొంగెనీడు-మంగళాలింగనంబు || .||౧||

అర్జు—విన్ననైతి-నన్నుజేయు-మన్ననంబునన్నరో-
నిన్నుజూడ-కున్ననేర-మెన్నకింకఁ జెన్నుమీఱ|| ||౨||

45. రాగము-పీఠు. రూపకతాళము.

ఉత్తరఁడు—భూతనాథసమోహనా-శ్వేతవాహనా-భళీ || ||పల్లవి||
ఎన్నిభంగుల నిన్నునియ్యెడ-సన్నుతింతును
యున్నతముగ నీకునేమని-విన్నవించును || ||౧||
అరసిననుమన్నించినాదగు-భరముబాపవే |
యరమరలేకింక నాపయి-గరుణజూపవే || ||౨||

46. రాగము-సురటి తాళము-రూపకం.

అభి—సారసాక్షి తాళనీడు-సూరమూరఁడు ||పల్లవి||
లోకవినుతీకెక్కితి-నీకునేజిక్కితి,
నాకునింకనానతిమ్ము-లోకసుందరీ || . ||౧||
ఘోషరేణ్యనందనీ! లాహణ్యరూపిణీ |
పాపనాథ రామ్యతంబు దేవియుయ్యవె || ||౨||

47. రాగము-ప రసకప్పుడ- రూపకతాళము.

ఉత్తరఁడు—అరుదుగాఁదోచినార-యనుపమానందమహేయ||
అరయగనుత్తరపుణ్యయె-యవనిససమమాయెను ||పల్లవి||
చాలగనా భాగ్యమునకు-సంతసించితి-ఎంతో-సంతసించితి|
కాలునికోటిలువట్టికూలచెన్నువాడనిపుడే ||అ|| ||౧||

అనుబంధము

48.

రాగము-నాటకు రంధ్ర. చాపుతాళము.

అర్జు—అలఁగింపుముభూవర-మేలగుప్తీతి పల్లవి!

అరయగనీసత్య-పరడుయధిష్ఠి-హదారిమాడుము.

తెరలబలుకకు-పరాకుననిటు-ధరాధిపగడు-నిరాకృతునిగ ॥౧॥

రాగం-శంకరాభిరంభాపు తాళము.

పాలుపుగనామహా-బలసూ నుడితడు-విలసిల్లుభీముడు

వెలయజేయుము-విలోకనమును-ప్రలోకయులను

విలోజ్యులుడితముడా ॥

॥ ౨ ॥

రాగం శహన-ఛాపు తాళము

కనుగొనువీరలశ్వినీ దేశసూనులు-ఘనులగుయమళులు

తనరజేయకు-మనాదరణము-జాధిపనిను-వినాయెరుగరు ॥3॥

రాగం-మోహన ఛాపు-తాళం

తుదకామాలినియని-యొదవినపేకన-వాదవెడునైరంధ్ర

యదియెద్రొపది-సదాశుచితకు-యుదాహరణము-

గదానరవర ॥౪॥

॥౪॥

రాగం-కేదారశాశ ఛాపుతాళం

భిమ-అరుదార్దనీతడె-సురపటేనూనడు-నలడు-శల్లబండు

వరముఘోషిత-సరోజహేతుడు-విరోధివిసర-ధరోన్నతపలుకా ॥౫॥

రాగం-సావేరి ఛాపుతాళం

ఉత్తర-శ్చంద్ర-అభినవకాంతతో-నలరాయనీతడె-యభిమన్యుడువీని-

విభవమేమన-ప్రభాపరిమిత-విభావసురుగు-శుభావహూడిత-దాలె ॥

(ధర్మతనూజులందఱిని కేరువేరుగా విరాటునకు తెలియజేయుచు వచ్చిన అంV రం. 4 వచనములకు ముందు రాగమాలికగానుండు అనుబంధ 48 ఒకొక్కచరణముపాడినతరువాత ఒకొక్కచరణము చెప్పనలసినదిగా భావించవలయును)

సర-సీపహదళనయనా-చర-సారసభవగిరిజా-
 వర-నారదబుధజనతా-సుర-వారనిగనువినుతా-
 ధీరా-సారా-మితధీలోకాధారా |
 భంగో-జ్వలకం-ధిశయా-కమలా |
 రామా-భీమా-యిన-నేత్రాసర్వేశా ||

|| సర ||

మంగళము.

శుద్ధపత్రిక

పుటసంఖ్య.	పంక్తి.	తప్పులు	ఒప్పులు.
1	1	మహాద్వి	మహాద్వికా.
„	24	భలిపకా	భలిర్పక .
5	5	వేస్య	వేస్య
„	18	లేక	స్నేక.
6	10	వేస్య	వేస్య
7	6	యజ్ఞాదు	యజ్ఞాదు.
„	17.	సన్యాసము	సన్యాసము
„	22	సంబుధి	సాంబుధి.
„	24	పడుణం	పడ్డణం.
10	1	రగడ	కం
10	9	సత్వ	సత్వ.
13	7	తేజ	కౌర్య.
„	4	స్వప్న—	స్వప్న
15	10	యెక్కుడ	యెక్కుడు
23	10	సోదరులపనత్రేజఃఖ్యా	సోదరులపనత్రేజః ఖ్యా
		తులకా	తులకా.
24	2	బుట్టి	బుట్టి
„	3	మున్నె	మున్నె
26	3	ప్రతీపవతులు	ప్రతీపతులు
27	9	వలెచుట్టచేయేలి తీయని	వలెచుట్టచే తీయని
28	24	యన్నరదమ్మల	యన్నదిమ్మల.
29	15	చైరులకు	చైరులకు
„	28	యేన	మేన
„	24	శ్రీమోహాచారాద్రి ప్రతీపం శ్రీచాద్రి ప్రతీమానం	
„	28	శ్రీరవీరములు	కర్ణపుత్రములు,

పటసంఖ్య	పంక్తి.	కెప్పులు.	ఒప్పులు.
31	12	దుక్కోర్కో	దుర్కార్కో.
„	26	ప్రాణమొండెనాప్రాణముండె	ప్రాణముండెనా.
43	7	హార్యశ	హరత.
„	26	కామినీయతి	కమనీయతయ్య.
„	12	భూమికా-లోమికా-	భూమికా-లోమికా.
51	6	సామ్యనడు	సామన్యనడు.
57	13	గడల	గడల
62	13	ప్రతారకుండై	ప్రభంజకుండై.
66	1	నీజన్యము	నీజన్మగుణము
74	15	గోనిక్షికులై	గోకులశిక్షకులై

శ్రీ

ము క్తా వ . లీ నా ట క ము .

ఇది

బళ్లారిలోనుండిన డిస్ట్రిక్టు కోర్టువకీలు

“అంధనాటక పితామహం” యను బిటుదువహించిన

ధర్మ వరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

ర చి యిం ప ర బ డి

డి. కె. కృష్ణమాచార్య, వారిసహోదరులవల్ల ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు

చెన్నపురి.

యస్. మూర్తి అండ్ కంపెనీవారి

క పా లి ము ద్రాక్షరశాల యందు

ముద్రింపబడియె

1915

(All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging

[క్రయమర్హము 1-0-0]

All Rights Reserved.

Copyright 1915-by D K Krishnama Charlu & his brothers. This Book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case or infringement.

కాపీరైటు 1915సం॥ బల్లారి ధ. కె. కృష్ణమాచార్యులువారితమ్ములు
కాపీరైటుదార్లు ఈపుస్తకము ఇండియాకాపీరైటు చేతను పరకీయ
మైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది. ఎవరు గాని యీపుస్తకము
సంపూర్ణముగాఁగాని యింకొకభాగముగాని తాము వేల్పుప్రకటించు
టకును మఱియు యొకభాషయందు భాషాంతరీకరించి క్రయమున
కిచ్చుటకును, తాము పుత్రపుత్రులేకనే ప్రదర్శించుటకును, హక్కు
యియ్యబడదు. ఇంకొకల పదములుగాని, భావములుగాని, ఏమాత్ర
మైన కాపీ చేసినయెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లుగుటచే ఆట్టివాడు
దావాకు పాత్రులగుదురు.

శ్రీ

ఈ నాటకమునందలి ముఖ్యపాత్రలు.

తత్వవేషస్థలములు.

పురుషులు.

చారువర్మ—ఘూర్జరరాజు ప్రవేశము. అంకము I రంగము. 1-4.
అంకము II రంగము. 4.

సునీతి—చారువర్మ మంత్రి. ప్ర|| అం|| I రం 1-4. అం|| II రం 4.

సువిచారుడు.—చారువర్మమంత్రి. ప్ర|| అం|| I రం 1-4. అం|| II రం 4.

నాగకేతుడు.—ముక్తావళిని పరియించియుండిన వాడు. ప్ర|| అం|| II
రం 4 అం|| III రం 4 అం|| IV రం 1-3 అం|| V రం 3.
(జగంధరఁడని, బోయయనియు వేషాంతరములు గైకొన్న
వాడు)

మీననాథుడు—సోమశేఖరుని పిస్తతండ్రి. ప్ర|| అం|| II రం 2-4 అం||
IV రం 3 అం|| V రం 3. (బాదరాయఁడనను యతివేషాం
తరము గైకొన్నవాడు.)

సోమశేఖరుడు—గూపాలరాజపుత్రుడు, శ్రీభానాయకుడు ప్ర|| అం||
I రం 2-3-4 అం|| II రం 2-3 అం|| III రం 5 అం|| IV రం 3
అం|| V రం 2-3 (వీలానకుడను బ్రాహ్మణ మారుపేరనే
మెల్లగినివాడు)

చతురవర్మ—ప్రాంధ్యరాజు, కళావతిత్తుడి ప్ర|| అం|| III
V రం 1-3.

అంగారశర్మ — (కేరళరాజు) ప్ర॥ అం V రం 3.

మలయపర్వతము — (వైద్యుడు) ప్ర॥ అం IV రం 2-4 అం V రం 3.

పీఠసేనుడు — చారువర్మ పుత్రుడు, ముక్తావళిసాధకుడు. ప్ర॥ అం V రం 3.

అనిమేషుడు — కారగృహ రక్షకుడు. ప్ర॥ అం II రం 2-4

లు.

ముక్తావళి — సోమశేఖరుని భార్య, కథానాయిక. ప్ర॥ అం I రం 3-4
అం II 1-2-3 అం III రం 3-6-7-8 అం IV రం 1-2-4
అం V రం 1-2-3. (పురుషవేషమున నీలకేతు నామమున
కళావళిచే వరింపబడియుండెను.)

ప్రవళావల్లి. — ముక్తావళిసఖి. ప్ర॥ అం I రం 3.

నీలాలక — డిటా ప్ర॥ అం I రం 3 అం II రం 1-4.

చారుహస — అనిమేషుని భార్య. ప్ర॥ అం II రం 1.

కళావతి — చతురవర్మ పుత్రి ప్ర॥ అం III రం 7-8 అం IV రం 4
అం V రం 3.

ఈనాటక్కిముటో ముఖ్యపాత్రలు.

పురుషులు.

1. సోమశేఖరుడు—భూపాలరాజపుత్రుడు—ఘూర్జర రాజు
విరోధి—కథానాయకుడు.
- 1a. విలాసకుడు—బ్రాహ్మణవేషముననున్న సోమశేఖరుని
పేరు.
2. చారువర్మ—ఘూర్జర రాజు.
3. మీననాథుడు—సోమశేఖరుని పిన్నతండ్రి.
- 3i. బాదరాయణుడు—మీననాథుడు యతివేషము వేసికొన్న
వ్యక్తుడు కలిగినపేరు.
4. నాగకేతుడు—ఒక రాజపుత్రుడు ముక్తావళి నితనికివ్వవ
లెనని చారువర్మయొద్దేళించియుండెను.
- 4a. జగంధరుడు—నాగకేతుడు—కేరళమున చిత్రకారుడు
గా నున్నప్పటి పేరు.
5. చతురవర్మ—పాండ్యరాజు—కళావతి తండ్రి.
6. నీలకేతుడు—ముక్తావళి పురుషవేషముననున్నప్పటిపేరు.
7. మలయదత్తుడు—పాండ్యరాజవైద్యుడు.
8. అనిమేషుడు—చారువర్మయొక్క మిత్రుడై సోమశేఖరుని
చెరసాల గాచినవాడు.

స్త్రీలు

1. ముక్తావళి—ఘూర్జర రాజకూతుర—ఈకథానాయిక
ఈయమ పాండ్యరాజ్యమున నీలకేతు చామమున పురుష
వేషమున నుండెను.
2. కళావతి—పాండ్యరాజు కూతుర—ఈమె నీలకేతుని
మోహించి పరితాపపడినకన్య.
3. చారుహాస—అనిమేషునిభార్య.
4. నీలాలక, ప్రవాళపల్లి—ముక్తావళి సఖులు.

ము క్తా వ ల్లి నా ట క ము.

— నా ౦ డి

శా|| శ్రీలీలాసముండై యనాదిలయుండై క్షేత్రప్రభావేయుండై |
కాలాతిక్రముండై యతిప్రథిత సంకల్పకసంధానతా |
కేళీజ్ఞాల విశాలతామిత త్రిలోకీ నిత్య సంతాననా |
పాలుండై చనుదేవ దేవదొసగున్ భద్రంబులశాంతమున్

ప్రథమాఞ్జము-ప్రథమరంగము.

ఘూర్జరరాజగు చావర్మ యోస్థానము.

[ప్ర . చావర్మ-సునీతి-సువిచారము.]

చారు—చూచితిరె మంత్రులారా! ఈదుర్భాక్తుడగు భూపాల పురాధీశుని కావరము!
ఈజాబా వేడుమనకు న్రాయలయు?

(అనుబంధము 1)

సువి—రాజేంద్రా! మనశ్చిమాగుణమే యిందుకుఁ గారణము. దక్షిణమక్షేత్ర గరుణ
జాపరాగు.

చారు—భూపాలపురిపై మనమింక ఓండు వెడలిపోలయు.

సువి—రాజసంద్రా! ఆలకింపవలయు తోచినయల్లిప్రాయము చెప్పకుండుట సేవక
ధర్మమునకు వెల్లితిగదా! ఇన్ని దినములనుండి షునకు విధేయుండైయున్న భూపాల
రాజపుడు మమ్ముఁదిగన్ను రించుటకుఁ గారణ మూహింతము. ధనగర్వమున నంద
మా? అంధునకాస్పదములేదు. మొన్న వానివిరోధితోఁ గలిగిన క్రామమున కెంత

యోక్తయమొనరించి నిర్దేశించి యన్నాడో వింటిమి. నావామగ్రహము! అదియులేదు. ఆయాశముననే వానికింగు యేమివేలకెల్లలో సుమున కర్ముగా వారహయ్యో నేనా ధనవర్షములు గర్భ నిరంజయ్యితి నాకుజూడ వాని సుమారుడు సోమశేఖరుడనువాడు నిజమశ్వత్థిత చండకాండప్రకాండ విఖండిత మండలాధిపమండలండ్ల గండుమీశోయుండువాడు. వానిబలమునే వానిపండ్రి కమ్మియున్నాడని తోచుచున్నది వానివిక్రమము నొకపదియేడులక్షిండు జరిగిన యుద్ధముననే మనపైనికు తెలింగిగిడా పైపైవ్యమంతయు నంతుడై నానొక్కరుండై చండమండలాగ్రమునరించి చెందువేలపైవ్యము నిండుసాహసముకలుగించె. ఆరెండవనాటియుద్ధమున బరపైవ్యమునునంచించి, యనిశేయుచున్నయుభయ వాహినులట్లే సంగరమాదుచుండె, బ్రహ్మపురము ప్రవేశించియుండున్నపైవ్యమంగుపాణిమాత్రసహాయుడై నుటుమాడి యర్ధసాధించెననియు వింటిమి ఇట్టివాని సహాయశంపదగల యాభూపాలాధీశుని మనము చులకనగానెంచరాదు.

కం. పరిపాటిగ యోచింపక

పరికింపక తారతమ్య భంగిగనక స

త్వరముగ గార్యకార్యము

లిరవారంగఁ జేయ నెంచు డైందును దిగునే॥

పూర్వాలోచనమొనరింపక చేకార్యమును దుమికిపడి సాంఘిక కుద్యమిందుట లగుదు. ఇది నాకుందోచిన యభిప్రాయము

సునీతి—రాజేంద్ర! ఈసునారుని యభిప్రాయము నాకెమియుం దృష్టికరముగా లేదు. ఈపూర్వ రాజధానికి భూపాలపుగీసుం డొక్కఁడనుమాత్ర మందరికుండై యున్న పనితోనేనుని మనమార్చి విరంజయ వీరనానికి శాస్త్రములు సామంతులు పెక్కుఁడు ఒకరి ప్రియస్థులతో నెంచక యుండున మా గ్రామ్య మతక రాజ్యమై యుపేక్షించబడుటచే సాగుండు యుద్ధమునకా పైవ్యమనునింపువ్వు సాయమై యెప్పుడు వారం దిండుకు పైవ్యమిదివీరులై పదాభి విశ్చింఖిలబుద్ధిలై తెలమాంబుకుండునండిచి వారం భూపాలుని నె తెరుగఁగడ నైకి మత్రియగులవారై మనం జగ్గమునును ఈసుని—యగు ర్భయోచన మొనరించు చేకార్యమును సలుపఁగూడ చని నుడిచి పైక సంతయుమొనరించు సరం దచ్చు పావే యోచనగలని యోజనమేమి కుద్యమిన్నిగదా చిత్రవిలేఖనము? ఆ కుద్యమే మోపురాయివదిలి కంపొత్తింరితముకాఁగాఁ జిక్కి మెక్కిడిది దానిజక్కఁ జేసికొనుట మానినఁజింతయేల? అది చక్కచేయుటలో గోధక్రేంపుపాయములిగిన నెట్లనియందురు. కలిగిననుమానె—దానికై యోజనపనిలేదు. ఆ సోమశేఖరుడలభ్యు విక్రమసోమశేఖరుడేయనినను నొక్కరుండు వాఁడేమిచేయఁగలఁడు. సాహస మొనరింపఁజాలు వాడుగాక కార్యము సాధించువాఁడా?

చ॥ మనసునకెక్కుడౌ దురభిమానచుదంబవిమేరమీఱఁగా ।
 ననయమునామ శేఖరండుహంకృతిమైఁగనలేక ముఁదాఁ
 జెనకుటసాహసంబొకటి చెల్లునుగాకతలంచుమాడఁగాఁ ,
 దనననైకార్యసాధనము దానికన్ వగపేల హాసకా ?

కావున మనము రణయానమే వెదిలవలయు

చారు—సునీతి! సువిచారా! మీరువుర యభిప్రాయములు భాష్యములుగానన్నివి.
 మన మాభూపాలపురీకున కొకకవి నే మనము సంప్రదిము వానిచుప్రత్యముల
 వానిమోమునజేసి సామోపాశుమున వానికిఁగడమాలు పెంచెము గాని ప్రత్యుత్తర
 ముఁదిలకించి కర్తవ్యము విచారించెము. అసామశ్శేరుని విక్రవాక్రమములను మిన్ను
 నే వినినప్పుడు నాకత్యంతాశ్చర్యమును, నిర్భరానందమును, దుస్సహసంతాపమును
 గలుగుచుండె. వానిక క్తివలన నాశ్చర్యము, నిట్టివాఁడు నాకు సామంతుడై సహా
 యుఁడగుఁగదాయని యానందము, వాఁడొక వేళఁ దిరుగఁబాతినఁగంటి నెరసగునే
 యును బియ్యమున సంతాపము నేను భీతిల్లుచున్న క్షేజరిగినది అయినను సామపిదాన
 మున వాఁడు నిష్కారణముగాఁ గలుగమునకు సాహసింపఁడని లోఁచుచున్నది.
 'ఆజ్ఞాపత్రము వ్రాయుంపుడు

కా॥ ఆలోచింపఁగనయ్యెఁగొర్రయ్యు లమాత్యశ్రేష్ఠులారాదయా
 శీలస్వాంతతనూరకుంటిమిది నీక్షేపంబువై నానలే
 కీలాగాడినఫచ్చువారమిదె నిన్నెవార్పఁగా నెంచు ఘా
 పాల్వాధీశునకంత్యశౌసనము పంపన్మాకుమేలయ్యెడికా ॥

అగ్నియుండిన, మిళిలియుంటి. మనసెనానియెద్ది కా భూపాలపుర బ్రాహ్మ
 యుఁడు వచ్చి మంతనములాడిపోయిననాటనుండి యాసేనానిపై మారు కావుంచి
 యుంటిలే, యావల పుత్రులతిమేషేనఁడెలిసెనా'

సువి—రాజచంద్రా! నాటకుండి పోయిములేవియు జరుగలేదు అబ్రాహ్మణుఁడు
 మంతనములాడిపోయినదియొకటై. ఇంకను గాలక్రమమునఁ డెలియఁగలదు

[ప్ర. సేవకుఁడు]

సేవక—చాఁగివర్తరాజునంద్రా! సంత్యాష్టాంశమున నేలెగిరి యాఁగి మేంకు సామగ్ర
 లిన్నియు సమకూర్చు బడియున్నవి.

చారు—మిన్నెత్తుల్లారా! మీరందఱు నాయితముకంటె నెవ్వెదిలవలయు. ఈవసంత
 బుత్తునంతయు మన మందె యుండవలయు. సేవకా! అంతికిపువ్వున నందఱిసఁ
 బ్రయాణసన్నాహ మొనరింపుము. ఇంకఁదోవుదము.

(నిష్క్రమం)

శ్రీ

ము క్త వ లి నా ట క ము.

ప్రథమాఞ్జము. ద్వితీయరంగము

వింధ్యో పాంతమున నడవి

[ప్ర సోమశేఖరుడు బోయవేషమున.]

సోమ—(స్వ) ఘోర్జరరాజగు చారుఁగర్క యిట్టి తీవ్రమయిన జాబువ్రాసియున్నాఁడు. ఈజాబున కనుగుణ మైన ప్రత్యుత్తిరము వ్రాయకున్న మహానైన్యముతో నేతెంచి భూపాల రాజ్యము నాక్రమించెద ననివ్రాసియున్నాఁడు నామిత్రుఁ డగు బ్రాహ్మణుఁడూ వానిసేనానితో మాటలాడివచ్చియున్నాఁడు కొంతద్రవ్య నయముమాత్రముకలిగినా యీ ఘోర్జరరాజే భూపాలరాజునకుఁ గప్పములిచ్చు చుండిన లిఖితసాగునములగ్రహింపవచ్చును అప్పుడుచారుఁగర్కతో సకారమున వాదమున కిదికాశముండును, నేనే పోయి యాసేనానితో మాటలాడియే తెంచెదను

[ప్ర బ్రాహ్మణుడు వింధ్యక వేషమున]

సోమ—ఫలమునకుఁ గుఱుర్జరపురిసమీపమున కిచ్చియున్నది

బ్రాహ్మ—అహా! అంతయు సమీపమున కిచ్చియున్నది.

సోమ—నికేలయింతఫలము

బ్రాహ్మ—సోమశేఖరా! తెలిసి పలికి యీమొ ప్పొడవమేల సేనం యువా సేనాని తో మాటలాడివచ్చియున్నా సే? అన్నికార్యములు సాధింపఁగలుగు సే? నాల్గొడి నింతవిశ్వాసము గలుగకున్న నెట్లు? నినుఁజూచిన వంటి సే నటుక వలయుననియొన్న శత్రువుపురికి నీవేవచ్చుటచెల్లునా

సోమ—బ్రాహ్మణోత్తమా! బీత్తికుము నీయెడఁగూ కవిశ్వాసములేదు ఆసేనానివలన సంగతులెఱింగి దానిపైద్రోవఁ చింతఁజేసి యొకకార్య మొనర్పవలయు నని నా

కభిలాషమునులేదు. మాకుగల లిఖితసాధనముల సహజమైనవాని స్వాధీనమున నుంచుకొనియున్నవాఁడు. వానిగ్రహించునది నా యభిలాషము

బ్రాహ్మ—ఇం దెవఁడైన నొక్కఁడు నిను గుఱుతుంచెనా యెంతటి కార్యమగును ?

సోమ—మిత్రమా ! నను గుఱైఱింగినవారిఁ దెవ్వరున్నార ? ఎక్కెఱి ట్టాఁతి ?

బ్రాహ్మ—ఇదేమిమాట ? ఒక్కఁడైన నినుఁజూచియుండరా ? ఇక్కడ రాజసైనికులు మనయుద్ధమునకు సహాయులుగా వచ్చియుండినవారుగదా ?

సోమ—వా రిప్పు డెక్కడ నున్నారు ? కొందఱు మాత్రముదప్ప నందఱును శత్రువులచే నిహతులుకాలేదా ?

బ్రాహ్మ—ఆకొందఱున్నఁ జాలదా ?

సోమ—అయికాఱుసంఘర్షణముల ముగి నొక్క సాం చూచిన వారి కెమి జ్ఞాపకము ?

ఉ॥ ఊరక యివిచారమిదియొప్పుదు నన్ను నెఱింగియున్న వా !
 రేరునులేకు రూపమొక యితరుకయేని యెఱుంగరానియా !
 కారముగాదె వేననిట్టుకప్పును వేషముచాయ బోయ యి !
 ప్థారసిప్రాణ బంధువుల కైన నన్ను గుఱుతింప శక్యమే॥

నేనిప్పుడుండుస్థితిలో నాముఖ్యబంధువులైన నను గుఱుతుంపఁగలరా ?

బ్రాహ్మ—సోమశేఖరా !

క॥ ఎంతెంతనీవుచెప్పిన !
 సంతోషంబుప్పతిలదు స్వాంతంబునకుకా !
 వంతలుదప్పవటంచుకా !
 జింతించెదవుదిని సోమశేఖర వింటే॥

సోమ—అదిగో ! చురలనాపేరెల ? “ పిక్కోరి ” యమము.

బ్రాహ్మ—పిక్కోరియో గిక్కోరియో కానిమ్ము. ముప్రాణములను దైవమెక్కువెట్టియుండ నికు వేఱుబుద్ధి యెలవృట్టును

సోమ—ఊరక శంకింపకుము పోదమురమ్ము.

(నిష్క్రమ)

ముక్తావళి నాటకము.

ప్రథమాఙ్కము. తృతీయరంగము.

వింధ్యప్రాంతాటవి.

[ప్ర: ముక్తావళి-ప్రవాళవల్ల-నీలావక.]

అందఱు—

(అనుబంధము 2.)

నీలా—ముక్తావళి! ప్రవాళవల్ల! చూచితిరా! ఈనెలమెంత ఘోరముగానున్నది?

ఈ యపరాజ్యమునను నడిరేయి యనిపించుచున్నది ఈనెలతర్జునులును నీ భూమిహిమానీవేశ యందలి చల్లదనముగలిగియున్నది

ప్రవా—దౌను ఈభూసతికి నారికిర స్పర్శనములేమి గలిగిన బియ్యంజనితి స్వేదమో యనుభంగి నున్నది

నీల—ఈలరు ప్రకాండములు తినుట శాస్త్రించిన వారికిదేదవన యోగముగలిగింప నని బద్ధకింక ఇములయిన ట్టి జలబిందువులను రాజిల్లుచున్నవి

ముక్తా—ఎంతటి గాఢాంధకారమును మాయించగల యీచండ భానుల దృష్టిల నెడలదనుగెబిలించి కళాహిమజేయు తపస్వగు మో యను భూతినగుటకు పీ కావలెనుచున్నాడని నాకుదోచుచున్నది.

ప్రవా—నీలాలకా! ఈ ముక్తావళి యాశయులు కడుసొంపుగానున్నది ఇనకర ప్రఖార రహితముగు నీయటవి నెట్లెట్లొంచె

నీలా—దీనికి నినకరస్పర్శనము మాత్రముగలుగవలయు

(లోపలమూల్గినధ్వని)

ముక్తా—ఇదియేమే? ఏదోధ్వని వినిపించె?

నీలా—అవైపున నెవ్వరో మూలుగుచున్నట్లు.

ముక్తా—అయ్యోడకేపోయి విచ్చారితమురండు.

ప్రవా—ముక్తావలీ! మనకేటికే భయంకరకానన మృగములు కనికెయగు నీసనాటవి నిట్టియారావమబ్బరమా?

ముక్తా—ఇట్టివగటివేళ ఎనమృగములెక్కడివో పోయి పరికింతమురండు
(వెనుక యవనిక నెత్తగా సోమ శేఖరుడు నెత్తురుగాలును మూర్ఛియైయుండును
ప్రక్కన సింహము చచ్చిపడియుండును)

ముక్తా—చెలులారా! చూచితిరే? ఇతడెవ్వరో యిందు మూర్ఛియైయున్నవాడను ఆ ప్రక్కన సింగముచచ్చిపడియున్నది

ప్రవా—తెలిసెను. ఇతడు సింగముతోబోరాడి గాయములుపడసి దానింజంపియున్నాడు.

ముక్తా—చిడు శబర వేషముధరించిన చంద్రకళావతంసుని చందముననున్నాడుగాని నిక్కంపుశబరండుకాడు.

నీలాలకా! ఆసరిసేనున్న యుదకముంగొనిరమ్ము. ఈ నెత్తురుగడుగుదము.

నీలా—ముక్తావలీ! మనకేటికే యీప్రసంగము?

ముక్తా—చెలియా! ఇదిగర్భమా? ఇట్టివాని మనము విడిచిచనవచ్చునా? నీరుతెమ్ము పొమ్ము

నీలా—(నిష్క్ర) .

ప్రవా—ముక్తావలీ! నీవన్నమాట నిక్కువము. ఇతడు వేషధారికాకున్న నీరూపమున కీతేజమా? ఈదుర్యత్తుహర్యక్ష నిర్యాణకరణ వీర్యమా?

(పునః ప్ర॥ నీలాలక జలకలశముతో.)

ముక్తా } (సోమ శేఖరుని ముఖముకడుగుదురు. ఇట్లమంతయుచూచును కవచమువిచ్చె
ప్రవా } దిరు రాజయోగ్యకవచములోన గలపించును (విధ్రాంతింజందురు)

ముక్తా—ఆహా! ఇతడెక్కడికిరాతుడే? అమేయ మహిమ శేతుండగు సుకుమారుడు ఇతని కరావలంబముగలుగనే తరుణీమణి యన్యతఃజెందదగియున్నదో? చెంది యున్నదో? చెలులారా! మీరెట్లయినగిరుణించి యామనోహరునకు బ్రాణదాన మిచ్చితిరా మీరు ప్రాణసఖులగుట యెప్పుడుగదా?

(అనుబంధము 3)

అందఱు—(సోమ శేఖరునికి కికిరోషచారముజేయుదురు)

సోమ—(కన్నులుతెరిచును)

ముక్తా—కన్నులు తెరిచుచున్నాడు. (స్వ) “దియే మియ్యలొసము” ఈశంరా విశేషము? హృదయమా! ఏకేటికీతొండర?

సోమ—హా! హా! ఇంతామఃలారా! నేలగున్నాడను?

ముక్తా—ప్రవాళవట్టి! వచ్చివుము

ప్రవాళ—నీలాలకా! ఊరకేలయున్నావు? కొర్రమిమ్మ

నీలా—ఇదేమియ్యారమే? మికేలమాబలాడరాను? నేరొక్క తెనో యిండునని?

ముక్తా—రాజకుమారా!

సోమ—తరుణీ! నేనెక్కడి రాజకుమారుడను బోయన

ప్రవా—ఆపేషము వేసికొన్నమాత్రముననే స్వాభావికముగా దాంక్షయుండగలతేజ మెందుబోవును?

ముక్తా—

ఉ॥ నీయనురూపరూపసరణింగనుఁ గొంటిమికాకుమారనే!

బోయనటంచునీకరణిఁ బోలదువేచున వాదులాడఁగా!

నీయెడనుండనేమికత మెవ్వఁడ వెవ్వతల్లితండ్రి నీ!

కేయవియూరపే! లివియెల్లనుఁ దాంషకయానతియ్యవే॥

నీవు దాచకుము, నీమోముదమ్మి రక్షింపి మైయుండినందున మేము కడిగినపుడు నీస్వరూపము వెలుఁడియె. అదియెట్లుండినను, నీబోవలయున్న రాజ్యధోగ్య కవచములుండలేదా? నీవెవ్వర విట్లుండుటయింగారణమేమి?

సోమ—(చూచుకొని) (స్వ) ఎవ్వరుండు నీతరుకీమణి? దినిచ్చెరాపాంగము నా యాయాశమునంతయు నడిగించుచున్నది.

ముక్తా—రాకుమారా! వన్నిఁజిగింజూడకుము ఏత్రాంతమానతిమ్ము

సోమ—అబలా! నీవునన్నుబలుమాటు “రాకుమారా” యని పిల్చుచుండి కొఱక రాకుమారుడనేయయ్యెద దేశదర్శనాభిలాషముఁబూని యిట్లేవచ్చుచుండి నీగిం నమున నీసంగము నన్నిఁగొట్టెను ఈగాయముగ్గండి వెడిలిన రక్తపూర్ణమునకు మై మఱచితిని (భుజముఁజూపును)

ముక్తా—ప్రవాళవట్టి! నీలాలకా! చూడరే యెంతిగొప్పగాయము (అనకవచముఁజించి నీటిఁగడుగుచుఁ గన్నీరునించును.)

సోమ—అబలా! నీకేటికీ గన్నీరుగలిగె నాకుఁడలబాధకై వగచెడ్డవా? బగనకు మది యేమిచేయఁగలదు? (స్వ) ఔరా! ఈయతివశరస్పర్శ మెంతానందిముగలిగించె!

(ప్ర) తరుశీమన్! నాకీనాడించి గవ్యతగలుగ నాపాలిభాగ్యదేవతవైచివిన నీ
వెవ్వతెవో యానతిత్తువా?

(అనుబంధము 4.)

ముక్తా—(అజ్ఞానభీనయించును.)

ప్రవాళ—రాజపుంగవా! ఈకన్యకేరు ముక్తావలి. ఈమె మూర్ఖరరాజగు చారువర్మ
మాతరు.

సోమ—హా! దైవమా! (మూర్ఛపోవును)

ముక్తా—అయ్యో! ఇదియేమేలాలక్ష్మీ! మరల విపురుషపుంగవుడు మూర్ఛిల్లెను! ఆక
టా! ఈతడు కనుగొనిచి మరలమాటలాడఁగలుగునా? ఏమిబాధ కలిగియున్నదో?

(లోపల గుఱ్ఱములధ్వని)

ప్రవా—ముక్తావలీ! ఇదిగో గుఱ్ఱములదప్పుడు. మనరాజునైనికులు వచ్చుచున్నట్లున్నది.
పోదము.

ముక్తా—నైనికులువచ్చిననేమిచెసెదరే? మీరెంతక్కటికము లేనివారే? ఈపురుషుడగు
డిల్లె మూర్ఛిల్లియుండఁ బాసిపోనెంచెదరు?

నీలా—ముక్తావలీ! ఎకుబుద్ధిచాలదు. మననైనికులు మమ్మియ్యడఁజూచిన నేమనరు?
ఊరకరమ్ము

ప్రవా } —(ముక్తావలి వీడ్చుకొనిపోయెదరు.
నీలా }

[ప్ర. రాజునైనికులు.]

- 1 రా నై—అతీతటాకమునఁ జలపానముజేసి యిందింతివ్రిమింపిము.
- 2 రా. నై—ఇదియెవ్వరురా? ఎవరో మూర్ఛిల్లియున్నాఁడు? వేషము రూపము
ట్లున్నది
- 3 నై—నినెక్కడనో చూచినట్లున్నది
- 4 నై—ఇంతిసింగముంజూచును దిసితోబోరాడి చింపియున్నాఁడు
- 2 నై—నినెత్తుకొనిపోయి కావాడి మారాజునకితము
- 3 రా—అత్తినెంహయతగత్వుఁడు భృత్యుఁడుగాలభించిన మారాజున కానందముగల్గు,
అంపలు—(వచ్చుకొనిపోగురు)

[ప్రసంగ ముక్తావలి-ప్రవాళ-నీలాలక.]

ముక్తా—(వూచితిలో) అయ్యో! అమోఘ నాంగు నింకెన్నఁడుమాకు నే?

(అనుబంధము 5)

నీలా—ముక్తావలీ! మనభటులు పనినవశ్యము సంరక్షించఁగలరు యోచింపకుము
పోదము. విచారించకరిమ్ము

(నిష్క్ర.)

ము క్తా వ లి నా ట క ము

—

ప్రథమాంకిము-చతుర్థరంగము

చాచపర్మయానము

[స: చాచపర్మ-సునీతి-సువిచారణ-సోమశేఖరణడు
(భుజబద్ధుడై) భటులు.]

చారు—సోమశేఖరా! నీచందమంతయు దెలిసెగతా? శ్రీబ్రాహ్మణుడునున్న యుదంత
మంతయుఁజెప్పె కసిమసఁగి డెలరెగతిరుగులాడుచు నెట్టివారిన్నరకుగొనని యహం
కృతిగల ఏవిపుడు మాకు వెంటయింటికుంఠలవయితివి మీతాతలమొదల్కొని మా
కుఁబాలికకోరిదప్పమంటి నాలుకైగు వత్సరములనుండే మీకహంకృతియొచ్చె
దానన్యగముఁజేసితిరి అంతరితత్వము ముఖ్యముగాని ధనము ముఖ్యముగాదను చింతచె
మేమూఁకుంటిమి రెండువత్సరములకుండట నెసముచెసికొంటిరి కానికిని నూర
కుంటిమి. ఈస్వరముచల బరమావిధ్యయితోఁ గప్పుమొయ్యినినాసితిరి కావరి
ముహూచ్చె మాసేనాని కతుని బోలెనెకొని రాత్రిము యాపు నే గంకించితిరి
మాయ నేమొదల నంగమున్నగువాఁడొచ్చి మౌంగమువల మాయున్న యేతెంచి
తరి ఏమాయుకొని చి ననకని కేకును విడవలసియున్నది ఇప్పుడేమందువు?

సోను—నన్నేలయడుగిలెయ్యి మనసునకువచ్చునభంగం రుపవద్దును మీసేనాని
ఏమియువోనిగొనంబడు నా నీ వైననోసిర్చియున్నది నావలన నికొకమోసే
మును గలిగియుండెను కల గాఁజెప్పనాఁగె కానిశిక్షించి ప్రయోజనమేమి? నే
నన్నినో ఏమిఁగవఁడె పొలకర్తములు గతగుడినను యధీనుఁజేసె. ఏయిచ్చతి
నచ్చినభంగి నొనర్చియు అయిన నాప్రాప్త మొకటికలగు. నినువేడెడి మృతనన్నోజిప్పె
దను. మృతికిఁగొంచెమైనఁజంకిని వ్రానవమాల్పంఁ డెనన్య సహాయుడైయున్నవాఁడు
కోరికకోరికవిని జరుపుకుసూహాలము గలదేని నుడివెద

చారు—నిర్భయముగా వచింపుము.

సోమ—

శా॥ తూరాగ్రేసరుడ౯ రణేతరమ్మతి౯ స్రుక్కుంగనొల్క౯ధను.
 ర్నారాచంబుల ఖడ్గకంకటములన్నాకిచ్చి సేకిష్టమా.
 వాతి౯నాపయి౯బుచ్చియుద్ధమునఁజంపంబుంచి చంపించియా.
 వీరస్వరముగల్గెనెయుటకు నేవేనోళ్ల బ్రాహ్మింఁచెద౯.

ఇదియే నాశోరిక. నేసూరుడనై తూరాగ్రేసరులనుతికెక్కిన పంశమునజనించిన వాడ. ధనుర్బాణముల ఖడ్గవర్ణముల నాకిచ్చిన యిచ్చుకువచ్చిన యొక్కరితోనై నను బెక్కుండ్రతోనైనను ననిసేయించి ననుజంపి వీరస్వరము ఘటిల్లఁజేయుము. నీవును శూరశ్రేష్ఠుడనినుతికెక్కినాడవు. సీశూరతకిదిగదా సాధకము ?

చారు—నీశూరగుణము చాలును. చెఱిక్కి నిర్బందితుడైయున్న విరోధితో యుద్ధముచేయించుట యారాజసీతి ? అదిగాక నినుజంపవలయునను నశీలాషము నాకు లేదు భూభారమేమైనదెక్కువగునా ? మృతితిప్పించుకొను నుపాయముచేసెనున్నది. నీవైపుతువు నెదుర్కొన్నయత్నములేదు ఇదినామాట. నేటినుండి పదిసంవత్సరములు మాకుసంగోరుగాఁగప్పుము మాకీవలయు. తరువాతఁబాతికవాగముఁ జేసికొనవలయు. మాభృత్యతయొప్పికొని మాకులిఖితసాధనమిచ్చి యా భంగి జరుపుటకుత్తరవాదులుగా నీవుగాని మీతండ్రిగాని యైదేదులు మాయచీనమున నిర్బంధనమున నుండవలయు ఒప్పికొంటివేని జాబునాయుము నీ తండ్రింఁపిలిపింతును

సోమ—రాజా ! ఈమాటలాడనికు నోరెట్లాడెను ? ధరరణకంకణాంచితుడై యుద్ధమే మోక్షిసాధనముగను రణరంగమే పరమస్థానముగను ప్రత్యర్థి నిహననమే సర్వైహికాశాపూర్తిగను భావించియున్న నేనాయందుకు సమ్మతింపవలయు ? ఈమాటవలననాదేశముకాదు లోకమంతయు నిలువవలసినను, నింతింతగాననుఁగోసినను, నాయుసువులన్నియు నిశ్చేయూడిపడినను, నేనిందుకియ్యకొందునా ? నాప్రాణముల వెంతితివు ! ఆనిటలాక్షుఁడై యాపనిచెయునున్నను జేయదునా ? నేనంత భీరుడననుకొంటివా ? ఎంతపారవడితివీ ? నాప్రాణములనంతి ముఘుఁములుగాఁజూతునని నమ్మితివా ? ఎంతిమాధవిశ్వాసము ? నాముక్కున నావిగలు నేచొకనికి దానుఁడు గానుండమెకొందునని తలంచితివా ? ఎంతిశప్పుచలించితివా ? అర్థముగాదు, పీసమున విసమైనగు లికుఁగప్పుచు నే నేలయీడవలయు ? నాయొకనిప్రాణమునకై తర తరములుగా మావానికియ్యకొనుమంటివా ? తేవు దెప్పువాడ నేఁడేచిచ్చెడిఁగాక నాస్వాతింత్ర్యమనుప్రాణమునీచేఁ గెక్కుదు ననుఁబాసిపోవను నచెఱిక్కియున్నానని యీ గుర్రాలాపములనీ నాడకుము

ఈ పాపాత్మలనే బరచితుడఁగానివేళ నానితలాక్షిఁడాడియున్నను, నాని
 మాడవకన్న మూలముచుండిని యుట్టిరాజనిర్భాగ్యుని మాటయెంత—
 చారు—అయ్యో! ఇంక నోరుమూయుము నపచయార్భాటములన్నియు వినినప్పు
 కుశూలమునఁగాని యింకొండునలనఁగా పింతివఱకు నినుమాటలాకనిచ్చుట. అయి
 నను నికింకొక్క నెలవినములు గడువిచ్చెద. నెవరిలారా! ఆనీనానీకతుని నేడే
 పట్టణమస్యమున సురిచీయుఁడు. అట్లానా చండాలుని శుముద్రముదాటించిరఁడు

కం॥ క్రూరాత్మన్మృశంసునిచీ!

బారానుతుఁగొంచునరిగి సౌరాష్ట్రపురికొ!

కారాగారము నం నడి!

యూరూఢిగోగావజెప్పఁ పనిమేఘనకుకొ॥

ఈచీచాత్ముని సౌరాష్ట్రపురమునకుఁగొనిపోయి యుండలి యంధకారగృహమున
 నెలవినములుంచియుండి పిదపఁగొనిరఁడు. మనయుని మేఘుని వెనివై జక్కనికాపు
 దల కలిగియుండుమనుఁడు. ఇప్పుడే భూపాలపురిపై పంపివెడలఁబయునని నూతన
 సేనానికి నియోగముఁగొనిపోఁడు.

(నిష్క్ర.)

ముక్తావళి నాటకము.

ప్రథమాఙ్కము-పంచమరంగము

అంతఃపురము.

[ప్ర ముక్తావళి, చారుహాస]

ముక్తా— (అనుబంధము ౮.)

చారుహాసా! ఈకార్యము నకు పాద్యముకాదన్న నే నేమనగలను? లోకమంతయు, నీపతి నీస్వాధీనమున నున్నవాడనియందులే?

చారు—ముక్తావళీ! లోకమంతయు నీవన్నట్లనుట యధాక్రమే ఉండుటయు యధాక్రమే విననాయత్తిమిందేమియు పొగకున్నది నయభయగతులనాపతి సుస్థితికించితిని నాపరోణమునపైబడిచలదనియ్య నే నేమిచెయుదు? అయియుండ! మీ తిండియింతి లోకనే నిన్ను నాగకేతునకిచ్చి వివాహము చెయ్యవలయునని యున్నాడే? ప్రయత్నిము లన్నియుఁజరుపుమీస్వామి! దిగికెట్లా చేయుదువు?

ముక్తా—ఇందులననే నీవు నేఁజెప్పినపనిఁజేయవచ్చువా!

చారు—ముక్తావళీ! అందుకుఁగాను. మాటకేనేనదాని దాననా ఈస్థానముననే నాగకేతునిపై నాకుజ్ఞాపకము వచ్చినందున నడిగతి

ముక్తా—అనాగకేతునిఁజూచి యే యెఱుఁగువా? మాఁకెయేమో చెప్పుమి న్నామ నెలసినములలో రామన్నాడంటి ఇంతమాత్రమే నేఁజెఱుఁగును అని యుండని చారుహాసా! నాకొక్కటిచెప్పువలయునని నోయిమిన్నచ. పంచవ కార్యమని త్యజఁపక చెనెదవా?

చారు—ఎట్టికార్యముగాని కరిసాఁహించి చెయుగానని నీవు నేయెఱిగియుండ నే నెప్పునిలయునా?

ముక్త—కారాగృహము నేమజక నీపతికాచియుండ నొక్కొకవేళ నీవయ్యెడకుఁబోవు
టకలగుకదా ? ఏందుచ్చునమయమున ఏపతిని నిండుటయుఁ గలదుకదా ? అప్పుడు
గాని ఏపతి భోజనాదులొసర్చుకాలము నఁగాని యేదేనిపరాకునఁ జెజుపాలతలుపు
తాళములు చెఱివొట్ట గుఱుముగాక అట్లొదవెనవుడు వానిబంధవిముక్తునిఁ
జేయుటయు రమా ?

చారు—ముక్తానశీ ! నివేరికొట్టువు ? నాపతి కినిమేఘుఁడను పేరస్వర్గముగానున్నది.
అతనికిఁబరాకుగాని స్వామికార్యమున నిక్రమానిగలుగునా ? తిదియెట్లున్నను,
నూలురకన్న నెక్కువగానున్న కారాగృహము వెలుపలివాకిటి కావలియందు వారి
నెట్లు మీటిపోవలయు ? ఇదికానిపని

ముక్త—చారుహాసా ! అయిననాభాగ్యమింతయేకదా ?

(అనుబంధము 7.)

చారు—ఊరిడిల్లను నేనింకినుఁబ్రయత్నించిచూచెద ధైర్యమున్నాడు

(నిష్క్ర.)

శ్రీ

ము క్త వ ల్లి నా ట క ము

ద్వితీయాంకము—ప్రథమరంగము.

దేవాలయము.

[ప్ర: బౌదరాయణుడను యోగి.]

బాద—(జపముజేయుచుండును).

[ప్ర: ఒకపురుషుడు.]

పురు—యోగిచంద్రా! నిదర్శనమువలనఁ గృతార్థుడనైతి

బాద—నారాయణ! ఏలనచ్చితివి?

పురు—అయ్యో! పంజ్రెండుసంవత్సరములనుండి కుక్షీహాలచే బాధపడుచున్నాను.

బాద—భోజనము చేసినపెంటనే కలుగునో?

1 పురు—ఛాదు—

బాద—మాకుఁదెలియును కొన్నిశిశువులన్నియు జీర్ణమునకు వచ్చి కాలమునఁగలుగును

1 పురు—నాకట్లునుఁగాదు

బాద—అవును ఏశిశులరెంటికిఁదెప్పి తినియిచ్చుచోచ్చునఁ గలుగును

1 పురు—భాగ్యము మహామహుండవు ఏకుఁదెలియని పేషయిమొమున్నది నా కుదయమునఁ గలుగును

బాద—లేపమావాస్యనాఁడు రమ్మి శ్రేయఃజపెదినా.

1 పురు—అమావాస్యనెఱకు నింఁదెయుందురా?

బాద—నారాయణ!

1 పురు—అయిన నోకు నెలవా?

బాద—కూర్పుండుము. ఈయూర విశేషములేమి?

1 పురు—సర్వవిషయములకై రక్షణములకై ప్రాయముగాఁ గాంపు మికుఁడెలియని విశేషము మేమున్నది.

బాద—నారాయణ! అయినచోమ్మ (1 పురు. నిష్క్రమ.)

[ఇది సీత పుష్పమును, గుడ్డివాడొకఁడును.]

బాధ—(మాచియుజూడక) కన్నులులేవు. కన్నులులేవు.

2 ఏ పురు—మహాత్మా! ఈయనతమయొద్ద కొకకార్యమున్నకే—

బాద—కన్నులులేవు కన్నులురావు

గ్రుడ్డి—అయ్యో! నాకన్నులకొఱకుఁగారు. అవియెప్పుడో పోయినవి. నాకూతురు
 స్వప్నలక్ష్మణునివన్నమై యుండినను దానిమగఁడు కురూపివేశ్యాలోలుఁడై యామె
 నుపేక్షించుచున్నాఁడు.

బాద—అందుకే కదా మేము “కన్నులులేవు కన్నులురావు” అంటిమి

గ్రుడ్డ—మహత్మా! అడ్డలకు మాకిట్టిగూఢాశయములు తెలియగలవా? నాయల్లునీక
గన్నులు గలుగు సుపాయమెవనేమి?

బాబు—¹ పాపమావాస్యనాడురమ్ము, చెప్పెదను ఊరిలో విశేషమేమి ?

గుడ్డ—అయ్యా ! నా బిడ్డగోడేవి కేసులు.

పాద—ఇంకఁజూలుపా నారాయణ !

2 పురు } (715)
[గుడి]

[॥ చా. హను-శీర బాహుడు]

వారు—నామీ ఈతిఁడు నాతి ఎక్కఁడు

४१—३३३३३३

బ రు—ఈ రోజు 100 సెంటు (100) లోను 50% కి తగ్గించబడుచు నున్న
 మేల్లును ప్రస్తుత వారి నాయకుల పేరదొనము

దానిని సూర్యులడు ౫ ఏ ని కమి

నా రు--- గాల్గు సంవత్సరములనుండి యూరక్ చెవుడు పట్టియున్నది.

బాద—ఆమూలనున్న మాటలోఁ దలమొగలకాచకు ప్పెయున్నదిట్లు గొలిరమ్మ.

చారు—(పోవును)

బాద—(గట్టిగా) నీకు మిక్కిలిగా తెలుసుకలదా ?

పీర—నా పేరు పీరబాహుండు.

బాద—(నవ్వు) కొంచెమైనను వినరాదా ?

పీర—వాననిలిచినది కుంచెయొందుకు ?

బాద—ఎక్కువగానున్నదే ?

పీర—మీనంటివారుండెనాకేమి తక్కువ ?

(పునః ప్ర॥ చారుహాస, కుప్పెతో.)

బాద—(పీరబాహుని చెవిలోబోసి) కొంచెమునిద్రపట్టుచు పడుకొనినమ్ము.

పీర—(పండుకొనును).

బాద—చారుహాసా ! డోరిలోనేమివిశేషము ?

చారు—ఎన్నికొనివిశేషములు. నేనొక్కటిఁబ్రార్థింపవచ్చియుంటి.

బాద—అదియేమి ?

చారు—చిరకాలమునుండినేను సంతానములేకున్నాను - మీరుమహాసీయులు. నాకే దైన ననుగ్రహింపవలయు మీరువచ్చి పది దినములేయయియుండినను మీఖ్యాతి యూరంతియునిండినది-రాజాంతఃపురముననుఁదెలిసినది మఱచితి మీయెడకు నేఁడోలేపోయి రాజాకూతురగు ముక్తావళియొక్కయర్థము నభిలషించి ప్రచ్ఛన్నము గారావలెనని యున్నది

బాద—ఏమికార్యము ?

చారు—ఏమికార్యమోయాయమయే చెప్పఁగలదు మీరుచెప్పుమన్నకొప్పెదను.
(చిఱునవ్వునవ్వును)

బాద—దివ్యదృష్టి దర్శించిననాకుఁ దెలియనియర్థమేమున్నది ?

చారు—మీకుఁదెలియనిదేమున్నది ? అల్లోచించితిరేగదా ? అదిగో నవ్వుచున్నారూ; అప్పుడేవివరముయ్యెఁగాఁబోలు ఇంటిపీచ్చిమోహమైన నాయమనేమనవలయు ? తాళెక్కడఁ; దినతొండీకాజన్మవిహోదియగు సోమశేఖరుఁడెక్కడ ?

బాద—(అశ్చర్యపడి) వాఁడిభుడు చేఱసాలనున్నాఁడుగదా ?

చారు—ఇంక స్కాడునాల్గుదినములలో మారాజాతనికిచ్చిన సెలదినములు గడవుమీఱును శిరచ్ఛేదనమొక్కఁగలదు. వానిరాజ్యమంతయుఁబోయెను. వానితొండీయు యుద్ధమున మృత్యుఁడైందెఁట

బాద—(కన్నీరునించి) ఏమిచేయఁలెను ?

చారు—అయ్యో! మీకును గీన్నీరువచ్చుగదా? తీరగుణముగల్గి వారికెవ్వరికిరాదు?
అట్టిమోహముగల యీకన్య నేమనవలయు? నాపై నామెకుఁగోపము?

బాద—అట్లనా? ఏటికి?

చారు—(బాదరాయణుని చెవిలోచెప్పును).

బాద—నీమగఁ డట్టివాఁడైయున్న పుడు నీకేమిచేసెదవు?

వీర—(లేచును)

బాద—మూడుదినములిట్లే యితని కీతైలమువేయుము, సుఖముగును.

చారు—నాకేమియొక జెప్పకపోయితిరే?

బాద—సంతానమునకా! కేపమావాస్యనాఁడురమ్ము.

చారు }
వీర } (నిష్క్రమ.)

[ప్ర: ౩-వ పురుషుఁడు. వడుచు.]

బాద—ఈయమరాజు కూతురా?

౩ పురు—కాదు. ఈయూర నేయున్న శరభరాజును పేరుగల భట్టువానికూతురు.

బాద—శరభరాజుకూతురైన రాజుకూతురేగాదా?

౩ పురు—అయ్యో! నాకుఁదోచకపోయె. ఈకన్యకుఁ గొంచెము గ్రహబాగయున్నది.

వడుచు—(తలయూపను బ్రారంభించును)

గాద—(మంత్రములుపఱించి గ్రహమువిడిపించి పంపును).

౩ పురు }
వడుచు } (నిష్క్రమము)

[ప్ర: ముక్తావళి (మాటుపేషమున) నీలాలక

ముక్తా—మునీంద్రా! మీపాదయుగము నిర్దిష్టవ్యవస్థయెగిరి.

గాద—నీవీరాజు కూతురవా?

నీలా—మునీంద్రా! సర్వజ్ఞులగు మీయెగుట్ల సంతప్రద్యన్న వేషమునీ నచ్చిన నేమి?
దాఁప నేటికీయమయారాజు కూతురేయగును

బాద—(యోచించి) ముక్తావళియా యీయమపేరు?

ముక్తా—భాగ్యము.

బాద—తరుణీ! నాకుఁజూడ మోహమే వీరాకకుఁగారణమేగానున్నది నీప్రియుని
పేరు సకారాదియా?

ముక్తా—భాగ్యము.

బాద—వాడిపుడు కంకగతప్రాణుడైయున్నట్లున్నది.

ముక్తా—భాగ్యము.

బాద—వానికి క్షేమము గలిగింప నిపుచేయు ప్రయత్నమున్నయు నిష్పక్తియు లభింప
ట్లున్నది. ఆపప్పులేనివాని యాటంకమెక్కుడుగానున్నట్లున్నది

నీలా—ఆపప్పులేని వాడనఁగాఁదెలియదయ్యె.

బాద—నాజ్ఞానచక్షువులవలన సంతమాత్రమే తెలియుచున్నది. మీరెయ్యెఱుంగలయు.

ముక్తా—దేవా! మీమాటయధార్థము. నీలాలకా అని మేఘండుకదేమే?

నీలా—అహ!

బాద—తరుణి! ఇది నెఱవేఱని కోరికయే? నీకెట్లుపట్టునదెను?

ముక్తా—మహాత్మా! మీమాటయధార్థము కాకుండునా? ఆపురుషుఁడగు నాని
మగఁడుకావలను నాయభిలాషపూర్తయఁగావలను నాప్రాప్తమెట్లున్నదో యట్లు
పుఁగాక ఆధరణీశకుమారుఁడు సోమశేఖరుఁ డనువాఁ డిపుడు కారాగృహమునఁ
గ్రూరాత్ముడగు మాతండ్రి శాసనమున నుచిత్రాటకెక్కునున్న మెడతోనున్న
వాఁడు. ఎట్లయినఁజేసి యతని వండుండి వెడిలించితిరా యంతయేచాలును. ఆతఁడు
ప్రాణవంతుఁడై యున్నాడని విన్న నేఁజిల్లఁగఁబ్రాణములవా నెద - ఎట్లైన నను
గ్రహింపవలయు (నమస్కరించును)

బాద—తరుణి! నీకుధీరమానసమున్నదా?

ముక్తా—దేవా! ధీరమానసమునకు నన్ను గ్నిలోనొక యామ ముండుమన్ననుండిఁగలను.

బాద—అయినఁజూడుము. (నిలాలకపైపాడివేయును)

నీలా—(మూర్ఛిల్లును)

ముక్తా—(భయమున) దేవా! ఇట్లై

బాద—తనయా! భయపడకుము ఇదిసమ్మర్పకకళియను మూలికా మార్గము
ఎట్టివారిఁగాని యిదిరెండుయామములు తెలివితేకుండఁజెయ్యఁగ నతోనేనాడుమా
టలు. నీసఖివిరాదని యిట్లనెప్పటి పునామఁగఁగరవు-అందుఁబోయి
క్షూర్పుండముఁమ్మ మాటలాడుదుమి అమ్మకో! ఏయోచించెను నెఱికి
గావలెనన్ననిపుడే తెలివివచ్చునట్లును జేయఁగలను పోచిమురమ్మ

శ్రీ

ము క్తా వ లి నా ట క ము.

ద్వితీయాస్కము-ద్వితీయరంగము.

కారాగృహము.

[ప్ర: లోపల సోమశేఖరుడు-వెలుపల అనిమేషుడు.]

‘మ—అహ! ఇట్టినిర్భాగ్యుఁ డెందైనఁగలఁడే? ఈచారువర్తహతకుఁ డిట్టిదమ్మత్వమునేయఁబాల్చుడునే? నాకార్యమున నాతండ్రిప్రాణములఁగోలుపొయె. నేనేరేపురి దీయఁబడుచున్నాను. నాకేలయీముష్కరము? ఈచారువర్తచెప్పినభంగి నాచరించి పట్టణమునకుఁబోయి రెపేయుద్ధమునకు వెడలివచ్చి వీనిజయింపఁజాలనా? ఇఁకేలచేయరాను? అహ! నాకెట్టిత్రాంతిగలిగె? ఇట్లుయోచించుచున్నాను? నాప్రాణమునకా నేనింతిదురటిల్లవలయు? ననుష్టుచేసిపెంచిన తిండిలేకయున్న యాపాదూరికి నూరకయే నిర్బంధములేక యీచారువర్తపంపినను నేఁబోవఁజాలఁగదా? ఇట్లుండ నీ దురాత్మునికిఁ బ్రతమువ్రాసియిచ్చి నేఁబోవుదునా? అవశ్యము నాతుఁడైనయొద్దఁ గాకి. అయిననొకటిమాత్రమునే నోచునైతిని సింగముకాటుక బెండ్లువడియుండిన నన్నానాఁడాదిరించిన యారమణిమణి నాశ్లేషింపలేకుండినను, ముడ్తఁజాలకుండినను జూడనైనఁ బ్రాప్తలేకున్నదిగదా? నిశ్శృంగముగఁజూడనున్న శాశుదైవ మీకొదవగలిగించె ఆనాఁడా తిరుణిమణి సాధిలానుగ ననుఁజూచినచూపు స్థాకిన్నులమఁ గట్టిన ప్లయన్నదిగదా? అమృతమోము ముఱచితి అమటువుగుబ్బలచాయముఱచితి ఆసోగఁగిన్నిలముఱచితి. అబంగరుహాసము రేఖముఱచితి ఆతోమలవాస్త్రములముఱచితి ఆచెతు నాయెడలు నిమిరినఱుడు నాకుఁగలిగిన యానందముమోఱచితి ముఱచితి, సొఱవకున్ననా సొఱవఁగలను కోని యాప్రేముడించు చూపుముఱువం జాల, ముక్తానీ! నాకరతయే కార్యమునుమా!'

(అనుబంధము 6)

పరమపదవాసా, నినునమ్మియున్నవాడె. ఎట్టివేశనయినను నినుముఱవనివాడె. అ హంకృతివేశమునపెచ్చలవిడిముందు వెనుకల్పయక కాత్రపుని. యూరిక సహాయుండ నైవచ్చిన నాసావాసమునకీ విధితగినదే. సుధ్వసముడవై భిక్షజనక్షేమధరుడవై

శ్రీతాళికాపదలఁబాపు నిపునాకాపదగలిగింతువా? నామేలు కొఱకిట్టి పాటునాకుఁ గల్పించితివిగాక సభక్తితాత్పర్యమున నేనిది నమ్మఁగలవాడె. ఇంకఁగొన్ని శిశువులు మనియున్న నాపూర్వపాప ఫలములనే నింకెమరుభవించునంటినో? అవియున్నయిం బాపినను నీసన్నిధికేగిన నెంచు టచుగ్రహముగాక నిగ్రహమేలను? ఔవా! శ్రీపుం యమున నిరాయాసముగనను నసర సకుఁగొమ్ము. మాముక్తావళిని రక్షింపుము అచే లువకు సర్వైహికసౌఖ్యముల నొనఁగుము. పరమేశా! ఇదెవముస్మరించువాడె.

సీ॥ శుక్తలైహికానంత సౌఖ్యంబు లొనఁగునా
కేనారియవిరత ధ్యానమహిమ
యననుభూతాతి లోకానందము ఘటించు
నేనాతిరుచిరాభిధానగరిమ ।
నాకలోకామితాస్తోక సంపదలిచ్చు
నేభామసన్నికర్షాభిలాష ।
విగతాచరణలోక విస్మృతిగలిగించు
నేలేమకడగంటి వాలుచూపు ॥

తే॥ గీ॥ అట్టిముక్తావళి దశనాళివిజిత ।
సురుచిముక్తావళికి సర్వశుభ మొసంగి ।
చెలఁగిపాలింపుమయ్య రక్షింపుమయ్య ।
దివ్యవిజ్ఞానభావయో దేవ దేవ ॥

అనిమే.—(ఇంతివఱకూరకయే లేచివూచుచు “ఎఱరది” యనుచుతాళము చేతులఁబట్టి చూచుకొనుచు తలయూచుకొనుచుండి నిద్రించును)

(ప్ర॥బౌదరాయణ. ముక్తావళి. పురషవేషమున)

అని—(లేచి). ఎఱరక్కడ? ఎఱరక్కడ?

ముక్త—నేను. (అనిచూర్చుము కేయును)

అని—(మూర్ఛిల్లును)

బౌద—(అనిశుశుప్తి మొలకనన్న దిగము చేతులవిడుచుకొని కారాగృహమువాకిలితెరిచి)

సోమ—(లేచి) ఎఱరక్కడ?

బౌద—సోమశేఖరా! లేమ్ము. ప్లోదమురిమ్ము

సోమ—నీ వెవ్వరవు ?

బాద—సోమ శేఖరా ! నీ పినతండ్రిని మీననాథునిఁ గుఱుకొంటావా ?

సోమ—దురాత్మా, ననుమీనము చేయఁజూచెదవా ? నా పినతండ్రి మీననాథుఁడిట్టి వేళ నియ్యడక టటువచ్చును ? ననుజంపవచ్చియుండిన నీవంచనయేల ?

మీన—కుమారా ! నినుఁజూడ సంతాపముగలుగుఁగదా ? వ్రతివత్తిధరజీపాలక దంతా వలీకేసరికి శోరనికాకుండవై యెదురెందులేని కడిమిఁదిరుగునీకాయుట్టిపాటు ?

సోమ—(స్వ) ధ్వనియట్లేయున్నది. పిత్రవ్యా ! వచింపుమిదియేమీ స్వప్నమా లేక నిక్కవమా ?

బాద—కుమారా ! నమ్ముము. నేనేమీననాథుఁడను.

సోమ—పినతండ్రి ! మన్నింపుము. ఈచారువర్కనాతకుఁడు నాకొనర్చియున్న యని మతివలల మోసమంతయుఁ బొడపుగాంచిననుఁ జుట్టుకొన్నట్టులుండుటచే నాకన్నులనేనమ్ముఁజాలకున్నాను వచింపుము, నీ వెట్లువచ్చితివి?

మీన—మాటలకవికాశములేదు. నినువిడిపింప యతివేషముఁబూనివచ్చితి లెమ్ము వెడలిపామ్ము

సోమ—అహా ! నాభాగ్యమనమానము. ఇదేవచ్చెద (బట్టలుమొదలైనవి కట్టుకొనికూరుచుండి) పిత్రవ్యానాతపు మన్నింపుము నేనిక్కడనుండి రాఁజాలను.

మీన—అయ్యో ! ఇదియేమిభ్రాంతి? తేపునిన్ను రిదియుట కిరాజచండాలఁ డాజ్ఞాపించియున్నాఁడే? సిరికి మోకాలాడ్డినభంగి సంపదకు పుపుచూపినధింగి జేసెదవేల ?

సోమ—పిత్రవ్యా !

ఉ॥ తోచకపోయెనామదికిఁ దొల్లనెనకక్షమియింపునుయ్య “నీ !

కిచిటుబుద్ధియిప్పు సుదయింపఁగ నేలనివల్కుకయ్యనే!

నోచితినియ్యనోములు మనోగణినియ్యడఁజూచఁగాననే!

నీఁజొయనియ్యవెలికేగఁగఁజాలఁగదయ్యవింటివే॥

ఈలోకమంతయు నెంతనశ్వరిమని తెలిపేయుండినను జనులెండుకందు ॥ బదికి యుండ నేకోరుదురు? పదార్థప్రేతిచె నేకదా? కాకుఁబయిమగుపదార్థ మీలోకమున నొకటికప్పు వేఱులేదు. అదియిప్పుటనేయున్నది. నాభాగ్యమును నాయొక్క ర్యమును నాప్రాణమును నాకుఁగలయన్నియు నాపదార్థమే. కావస్థినిచ్చేటనుండి పోవఁజాలను. ఆపదార్థముగల యీచోట మృతిఁబొందినను నదియేభస్మత. అయ్యదియేకృతార్థత? అట్లదియే సర్వాశాపరిపూర్ణత.

మీన—తనయా! అదియేమి పదార్థమయ్యా?

సోమ—పిన్నత్తోడ్రి! ఇంకదాఁచజాలను. నామనసును హించినదియు, నన్ను దనలోని భాగముగను దన్ను నాలోని విశేషభాగముగను జేసినదియు, దన్నుమానిన నిలోకమే నాకులేదనిపించుచువదియు, దలంచినమాత్రమున నేయిట్టిమరణమువేళను నాకధికైరద్యమును, సమధికోత్సాహమును, బరమానందమును, నమితభాగ్యమును గలిగించునదియు, స్థలాంతర్గ సార్వభౌమ పవవికంటెనే తత్కారాగ్ను మర్త్యమే నాకుమేలని పించునదియు, నగుపదార్థము చెప్పదువా? తలచినప్పుడే కన్నులకానందబాష్పములును గఠఠమునశోక గాఢద్యమును మనసున నేనెక్కువనేనెక్కువ యని పోరాడు శోకసంతోషములును గలుగుచున్నవి కావున ఎచిం చెదను ఆపదార్థము నాలుగక్షరములఁ బరిపూర్ణదశఁజెందియున్నది ఈరాజునకుఁగూతులై ముక్తావళియనుపేర

(అనుబంధము 7.)

ముక్తా—(పురుషవేషముతీసి పాజుకైచి లోనికిఁబోయి) హా! నాథా! నేదన్యను నేదన్యను నేనునీకింత సంతాపమును సంతోషమును గలిగించితి నంటిని చను శిక్షించినను మన్నించినను నీదాననే. (ఆలింగనము)

(అనుబంధము 8.)

సోమ—స్వప్నముకాదుఁగదా! స్వప్నముకాదుఁగదా?

మీన—(స్వ) నుముహూర్తోస్తు (ప్ర) కుమారా! ఇదియే ముక్తావళి. మీరిరువురు వెడలిపోండు. తడవగును.

సోమ—మేమేమెడలిపోయిననీవు—

మీన—దీర్ఘసంవాదమున కవకాశములేదు. నేనిదేయతివేషమున నీపురమువారి నావారిఁ గాఁజేసికొని, యీముక్తావళి విశ్వాసముఁడని యీతనయనహామ మొనరింప నింతి కార్యముఁజేసితి ఈకుమారి తనయ్యయ్య ముద్రాంగుళీయకముఁదెచ్చినందుననీగృహము వెలుపలికావలివారి మోసపటచి ల్లోనికివచ్చితిమి నేనెఱిగిన సమూర్థకరణిపలన యనిమేఘని నిద్రపుచ్చితిమి ఎచ్చినవారమిరువురమవుటచే మువ్వరము వెలుపలికిఁ బోయితిమా వెలుపలికావలివారు సంశయింతురు. వ్యర్థప్రయత్నసమగ్గును. ఈకారాగ్నవామవేషుకనే పాటుచున్న తీవ్రతీవ్రదముదాఁటి యాఁజేరువలకు మీకు తేమము కలుగుదు అనదియొద్దననే యొకతెప్ప సిద్ధపఱచియున్నారము. ఈముక్తావళి చూచుగలదు నేనిదేయిం దెదను యతినగుటచే మహాత్మ్యము ప్రకటించితి ననిచెప్పితి పెట్టియినడచ్చించుకొందును. అదిగాక నన్నెఱిగినవారొక్కరు నిందులేరు. నాకు దండనమొగుగుటకు గారణమునుండదు. లేక నిర్బంధముననే యుంచునుండిరా నీవు నేనాగముపేతుడవైవచ్చినను విడుపింపఁజాలవా? అట్లుగాకొకవేళ ననుపధించినను నీవొకడవు గట్టిగానున్న నాకంతయేచాలును.

సోమ—పితృవ్యా! ఇదియేమియుక్తి? ఆకాశలివారిడకే యింతచింతింపవలయునా! ఒక ఖడ్గము నాచేసున్నజాలదా? మనము మువ్వరముబోదము.

శా॥ ఆలంభప్రళయప్రయత్నపటు సృత్యద్భిమకంఠాచర ।
 త్కాలాహీశ్వరభోగభీషణము తత్కల్పాంతదావానల ।
 జ్వాలాసన్నిభముగ్రశూలయమ పాశప్రాయమీఖడ్గమి ।
 కేలంగ్రాలగ్నైస్యసంహననము నేలీగతింజేయనే॥

మన—చిలుతవాడ వెలుంగకిట్లాడెవవు. ఆకాశలివారు నూలురకెక్కువగానున్నారు. హతశేషుడొక్కడైనదైనరాజున కీవార్తజేప్పిన మనము నదిదాంటుట కనువగు నా? ఇంకింతసేపటికియని మేఘుడులేచి యిందొక్కరులేకుండుటకు జూచెనా, యదియుం గార్కవైఫల్యమునకుఁ గారణమే ఇదియంతయు ముక్తావళితోఁజేప్పి సమ్మతిపఱచియున్నాను ఉదయమగుటకు ముందే నదీతరణముమాత్ర మొనరింపుఁడు. ఈయ మావాస్యాంధకారమును ఈచిటిపాటి చినుక్కులును మిశ్రమకూలము.

సోమ—పితృవ్యా!

మ॥ కరవాలంబునఁగోయనియొసఁగుదుం గంతంబునేభంగిదు ।
 ర్మరణంబై నసహింతుఁగాక త్రిజగన్మాన్యున్మహాదాదని ।
 స్మరిబంధంబుననుంచి నేఁబడయు నాస్వర్గంబు నేనొల్లని ।
 త్యరసాలంబులెయంతతీపులె పితృవ్యానాదుప్రాణంబులు॥

అట్టి మహాదారతిలకునిఁ జెఱవించిసేబడియు బంధమోచనమీ నాకొల్ల. ఆ వైకుంఠపదవియొప్పినను నేగొల్ల సప్రాణమునకంటె నాప్రాణమంతియొక్కవయ్యా? మీన—ఏనికమాతాడిన నాయానగలగు ఏవిక్కిడనుండి పోవకుంటివేని నేనాలుకఁ దెంచుకొని యనువులఁబాసెద

ముక్తా—అంతయేల? మీకిరువురునుబొండు నేనింగుండెన మాతండ్రి నన్నేమిచేయును?

మీన—మరలనుల విమాటలేల? మీరింక బ్రత్యుత్తరమిచ్చెదరేని నాయానగలదు.

సోమ—హా! దైవమా? సాయానయని యిట్టలాన వెట్టివ నేనేమిచేయుగలను?

మీన—అదిగో! అనిమేఘుడు కదలుచున్నాడన్న ఇందుండకుండు పొండు, పొండు పొండు

సోమ—(బీగమువేసి తాళముచేతు లనిమేఘనిమొలఁగఁజేర్చి) పితృవ్యా! నీయుపకార మిట్టిదని నేనెఱువా? నీయానకు వెఱుఁగఁగాక, యిట్టిగాకాశీశ్రీధిరోదారు నిన్ను చెఱునుంచి నేఁబోవనాకుఁ గాల్పాడవు నాకించుకయు సంతసముచాలదు. ఇదే

ఘోరప్రతిజ్ఞ చేయువాడను. వాయసువులునామేవమత్రముండెనా నిష్ఠినిర్బంధము నుండి విడిపించుటయే వేదవిహితకార్యముగను గురుజేవులయాజ్ఞగను వాఁపించెదను. ఇందుకుఁదప్పిన నేదైవమునకు మాతాపితృలకుఁ దప్పినవాడనగుదు ఇదెవమస్మరింతును.

ముక్తా—జనకా! ఇంచుకైనఁ గరుణయొఱుఁగని జనకుఁడు నాకుండియు లేకుండు నల్లయ్యో. కావున గుఱిసాగరమునుండి ననువెడలింపను, నాసర్వాభీష్టములు సమకూర్చును, గలిగినవే నాజనకుడవు. నానాథుఁడొనిర్పిన యీశ్రవతిసల్లపుడు స్వరణకుఁ దెచ్చుచుండఁగలదానను.

సీ॥ శరణాగతత్రాణ కరుణాకరవిధాన

జ్ఞానక్రియాబోధమీననాధ ।

ఈధరాతలమున నీధీరచరితంబు

వర్ణింపశక్తులెవ్వారుగలర ।

అమ్మమ్మయెన్ని జన్మమ్మలెత్తిననైన

నీఋణంబునుదీల్పినేరఁగావె ।

ఇదెనేడుప్రతిసత్వైదనిన్ను నానాథుఁ

డింతకావఁగ వచ్చునంతవఱకు ।

తే॥గీ॥ నీయుదంతంబునుడుపుటఁ బాయసుమ్ము!

ఇంకఁబలికిని నిద్రరానీనుసుమ్ము :

పూనినేనేకభుక్తంబుమానసుమ్ము ।

అంతవఱకీధవునిఁ బ్రిండ్లియాడసుమ్ము ॥

నినువిడిపించు ప్రయత్న మతఁడొనరించి ఏ కేసుకిఁబ్రములేకుండఁ జేయువఱకు నే నతనిఁ బరిణయమాడుదానఁగాని నేనిదె ఏపాదములొనఁబ్రవీణయైనవరింతు నాథా! ఇది నీకును సమ్మతమేకదా ?

సోమ—పరమభద్రము, పిత్రవ్యా! మూయిరువురిప్రతిజ్ఞల జరుపువారిము

(ముక్తా తొనిక్కి)

అని—(తన నలుదిక్కులుచూచి లోపలగురక పెట్టుచున్న నానిద్విలకించి తెలయూచి బీగము చేతులఁబట్టచూచి పండుకొనును

(యవనిక దిగజూఱును.)

శ్రీ

ముక్తావళి నాటకము

స్వతీయాజ్ఞము. తృతీయరంగము.

తపతీనదీతీరము.

[ప్ర ముక్తావళి-సోమశేఖరండు. (తెప్పవై)]

(అనుబంధము 9)

ముక్తా—హా! నాదా! చూచితివే యెట్లమమ్మును ద్రోయుచున్న దీ ప్రవాహము? నాకు భయముగలిగె

సోమ—ముక్తావళీ! భీతిల్లకుము దైవముమనకంత దుఃఖముగలిగింపఁడు ఈవానతమి చె నయేట నిప్పుడేపైనిరు నచ్చుచుండుటఁగొట్టువడి పోవుచున్నారము కానితెప్ప బల్లి మైనట్లున్నది. భయంపడుదుము

ముక్తా—నాథా! వాపునపడుచు నున్నది 'అంగుర బొయిన నేమిచేయుహారము?

సోమ—అది నేమాయో భీతిల్లము

ముక్తా { (వాపుచు నము దియున బడియెదరు తెప్పలెండు భాగములైపోవును; ముక్తా సోమ } (ముక్తావళిలు వెనుక భాగమున వేచైపోయెదరు)

(యవనికదిగజూఁతును.)

ము క్తా వ లి నా త క ము.

ద్వితీయాఙ్కరం-తృతీయరంగము

కాళాగృహము

(లోపల మీననాథుడు పండుకొని యుండును.

వెలువల ననిమేషుడు కాలి)

[ప్ర చారివర్మ-నాగ కేతుడు-సైనికులు-మంత్రులు-

సునీతి-సుపీచా డు.]

నాథు—(అనిమేషునితో వాకిలితలుచుచి) కురాత్మా! మూర్ఖా! మా! లెమ్ము. ఇద నిన్ను రక్షియవారు సిద్ధముగా వున్నారు. కడమాటనే నే నెతోవలెనుచున్నతి మీపట్టణము రాజ్యమంతయు మా యాధీనమయ్యె మోంద్రేయో నలుచును బడయె ఊరకి మూర్ఖమున నేటికి బ్రాణములు పుణ్యజేప్పెచ్చెపు ' ఇచ్చెడిన నాయాళ్లు జరుపుదు వేని శిరాజ్యము నీ కిచ్చెచ్చె

మీన—(ముసుగుతోనే నవ్వుచు)

చారు—నవ్వెడివా ' ఏడ్చెడివా ' ఏకము నదివా ' ముసుగు లేమవు ' ఈముస్కము మున నేమిఫలము?

సైని—(మీననాథుని ముసుగుచూచుచు)

మీన—నారాయణ! నారాయణ! ' ఏమితి ' నేనెవ్వడు మీ నవ్వెడివా

అందఱు—(అశ్చర్యము నభివ్యక్తిచేయుచు)

చారు—అనిమేష! ఇదియేమి?

అని—ప్రభువా! ఇందు నాయపరాధమింతైనను లేదు. అగ్నిపిట్ట ప్రమాణముజేయు మన్నజేయుదును.

చారు—నైనీకులారా ! మీరు వెలుపలనుంటిరిగదా ? మీకుఁదెలియుక నీకార్యము జరుగునా ? ఇదియేమి ?

నైనీ—(స్వ) ముద్రయుంగరము నృత్తాంతముఁజెప్పితిమా మాప్రాణముపై నేమిచచ్చునో ? (ప్ర) దేవా ! ఇట్టి యాశ్చర్యము మేమెందునెఱుంగము. నేఁడేసోమశేఖరునుదీయుదురుగదా ! ఇంతలో నేమిసంభవించునోయను భయముననూట యేవురును నిన్నరాత్రి నిద్రలేక మేల్కొని యుంటిమి. వెలుపటికొక్కరును ధారేదు.

చారు—అయినపేఁడెవఁడు ?

గునితి—రాజేంద్రా ! ఈతఁడేపదిదినములనుండి మనయూరనేయున్న యతీంద్రుఁడు మహాత్ముఁడని జనులందఱు చెప్పఁగావిన్నాను

చారు—వీమాశ్చర్యమిది ? సన్యాసీ ! నీవెట్టికపట సన్యాసివి ? ఇక్కడికెట్లువచ్చితివి ? నిక్కముఁజెప్పకున్న నినుఖండింతును.

మీన—(ఇంతనఱకు “నారాయణ” యనుచుండి) అహ ! నేనా ? ఇక్కడికా ? ఎచ్చుతినా ? ఆహాహా !

చారు—ఈదురాత్ముఁడే హనిని విడిపిండ్లుటకుఁగారిణము. అశమా ! చెప్పెదవా ? చంపుదునా ?

మీన—అహ ! అహ ! నన్నా ! చంపుదురా ” (నవ్వి) ఎవరు ?

అని—నేను. (అనిసమీపించి ఖడ్గ మెత్తును)

మీన—(మన్నుగొనిచెతనుంచి—అని మొగముపైనుదును.)

అని—(మూర్ఛిల్లును.)

మీన—ఇంకెవరువచ్చెదరోరండు !

(అందఱు నాశ్చర్యము సభినయింతు.)

చారు—దురాత్మా ! నన్నుఁకి పడుతునని యంచితవా ? నిన్నింతితగోఁగొని వేయింతును.

మీన—ఊ—కానిమ్ము

(అనుబంధము 10)

చారు—(స్వ) వీవి నేమిచెయవలయు ? నాకేమియుఁదోచకున్నది. (ప్ర) నీవునిక్కఁ పులుతివోకైతలయతి వోయదైవమెఱుంగు. ఎట్లువచ్చితివిందు ?

మీన—రాజా! నీకూరక దుఃఖమేల? నేను గవలయతిని యెరుగకొనును చాచనేమి యునాకుగొదవలేదు నేనువచ్చి మంచిరాజ్యముని యాయూరకవలెననియెను మండగా నూరివారందఱు నన్నారక బాపించి ఎరముడునునుచ్చితి కివలయతి నైనందున నందఱిని నమావాస్యనాడురమ్మంటి అమావాస్య నిన్నగిహా నానరు వునాపై గోషముగలిగి విసరవెనెను. ఎక్కడ బడితిన్ యెఱుంగను. ఇప్పుడు కారా గృహమని తెలిసెను ఈవోట నెవ్వఁడో చొకనుకుమారుడున్నదిదెను. నేను పడిన వెంటనే మిద్దఱుఁటుపొదుచుకొని పోయినట్లాయెను వాడెవఁడో యెక్కిడికిఁ బోయెనో యెఱుంగను

చారు—పైనికులారా! ఈపలుకప్పుపాలాపము లాడుదున్నాఁడు ఎనిబట్టి ఖండలు ఖండలుగా నొనరింపుడు

(పైనికులు వెనుకకుఁద్రొక్కెదూ)

చారు—దురాత్ములారా! వెనుదీసెదరా? మీపనిచక్కఁజేయఁగలను. వినిపని నేన చేసెదను (కొట్టను)

మీన—అయ్యో! నాబిడ్డయేమాయె నాబిడ్డయేమాయె హ హ హ

చారు—పలుగాక! నీబిడ్డయెవరు? ఏవుసేన్యాసితైన నీకుబిడ్డయెక్కడవచ్చె

మీన—బిడ్డయా! హ హ హ నాబిడ్డ ఎంతముద్దోడ్డో పోయె పోయె హ హ హ

(ప్ర: శ్రీఘృగమనమున నిలాలక)

నీలా—దేవీ! నాయభ్యంతరము తమింపఁజయు నిన్నరాత్రి యధిరాత్రివఱకు మే మును ముక్తావళియు మాటలాడుదురు బండుకొంటిమి కొంతసేపులోననే ముక్తావళి వెలుపటికిఁబోయెను నేనువత్తునన్నవలదనియె తెర్వానాకన్లె నిద్రవచ్చె ఉదయ మగుటకు జామున్నపుడే లేచితిని మున్నెని కావరాకిన్ని వెదికితిమి.

కం॥ ఆయర్ధరాత్రినుండి యు!

యో యెల్లెడవెదకితిమి తలోధరి నదియి !

మాయయొ కి నాజేడుకున్నది ।

మాయపరాధంబులెదు మానవాలా ॥

ప్రవాళిపల్లియు వెదక. ఎందెందు విదికిననుఁజిక్కకున్నది ఎహీశా! మన్నింప వలయు.

చారు—హా! హా! హా! దైవమా! (మార్చిల్లును)

నాగ—హా! శ్రీహరీ!

మీన—నాబిడ్డపోయె. నాబిడ్డపోయె. హ్లా హ్లా హ్లా

చారు—(లేచి) నాగకేసూ! నాబంగారపు కూతురునాకుఁ దక్కునా?

(అనుబంధము 11.)

నాగ—అయ్యో! కాంతామణీ! ముక్తావళి! నీవునాకుభార్యవై సర్వసుఖములొసఁగఁగలవని నమ్మియుంటి నే? నాచిత్రకారశక్తివలన నీరూపముఁజూడకుండినను బ్రశంస వలనవిని రూపమెట్టిదిగా నుండఁగలదని యెన్నియోచిత్రములఁబ్రాసి పేదాసఁజేసి నిన్నుఁజూడి నెంచితి నే? ఇంకనొక గడియకు నమంగళాంగ దర్శనము నాకులభించు ననియుఁజ్ఞుట్టఁగుచుంటి నే? ఇంతాకాభంగముఁగలిగించితివా?

మీన—నాబిడ్డ. నాబిడ్డపోయె. హ్లా హ్లా హ్లా

చారు—నీలాలకా పోదమురమ్ము. నైసికులారా! మీరందఱుపోయి ధిక్కు దిక్కుల నా కుమారిని నెదకిరండు.

(నిష్క్ర)

(అనుబంధము 12)

నాగ—దైవమా! నాకేమిప్రాప్తిగలిగె? ఆ ముక్తావళి లేకున్న నేనెట్లునిర్వహింతును? భూమియంతయునైనఁదిగి దానిపాలకుని గుఱుతింతు, నొండేని యట్లునే మరణము నొందుదుగాని యాతరుణీమణిలేక నేజీవింపఁజాల

(నిష్క్ర)

[ప్రసంగము]

అని—యతనిరార్య! నమస్కరింతును మాచారువారాజుగారు మోక్షప్రసంగవిధేయులై కీ మామహముఁ సప్సుకొనుమఁ దిమ్మివామునకు మిమ్ము విజయుముచ్చేయించుకొని రమ్మనినారు సెల్లకిచ్చియున్నది వేంచేయుఁడు

మీన—నేనిస్పృహ రానినవానితో నున్న షోభానికే బోయి జదవ నిష్ఠమువచ్చి నప్పుడు వచ్చును (నివృత్త లేచిపోవును)

అని—(లేచి చూచి) హా! హా! ఏమాశ్చర్యము (నిష్క్ర)

శ్రీ

ముక్తావళినాటకము.

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

కేరళరాజ్యమున సముద్రప్రాంతభూమి.

[కొందఱు తురకలు మాటలాడు కొనుచుండఁబ్రవేశము ముక్తావళి.]

ముక్తా—మహాత్ములారా! అనదనై గత్యంతరములేక వచ్చియున్నాను. మీరెవరైనఁ గాపాడవలయు.

తురకలు—(తమమాటలతో హాస్యమాడెదరు.)

ముక్తా—అయ్యలారా! మీమాటలు నాకేమియుఁదెలియవు చూడఁగానను మేలము లాడునట్లున్నది ఇదిధర్మమా?

తురక—(ముక్తావళిపైబడఁబోయెదరు)

ముక్తా—(చూళ్లము వారిపైఁజల్లును)

తురకలు—(మూర్ఛిలైదరు)

ముక్తా—దురాత్ములారా! ఇట్లనేపొండ్లి దైవమా! నేనింకేమిసెయుదును. నానాథుని యాశ్శేషగుఱిమొక్క సారికేకడగావలయునా? తిపతినదము చాటి యేతెంచిన నా కనంతసౌఖ్యము కలిగెనని నమ్మియుంటిగదా? అనదము వేగమున సముద్రమున రెండు క్రోశములు గొట్టుకొని పోవలయునా? పోయియు మానెఁగాక నానాథుని తోనుండినదియే పరమానందముగనుండెనే? అదియులేకపోయె దక్షిణమున నన్ను ను బళ్ళిమఘసేకు నానాథునిఁ ద్రోయవలయునా? అప్పుతయ్యెడకు సమ్మచుండిన యోడ బేహరియొకఁడు గోశరాజ్యమునకుఁ బోవువాఁడు నన్ను చివరయోడ నెక్కించుకొని వచ్చుచుండినవాఁడు దారిలోనిందే తనయోడతోఁ గూడ మునుంగవలయునా?

(అనుబంధము 13)

పాతభాగ్యురాలినగు నాకొక్కతెకుమాత్రము మృతిగలుగకుండ వలయునా? ఈర్ష్యాపముననే నెక్కడికీఁబోయినను భంగపాటుగలుగుఁగాక వేఱుగాదు. (తన

చీరఁజూచి) నినుఁగట్టినవారిఁగలకాల మబలలఁగాఁ బరతంత్రరాండ్రుగాఁజేసి యె
 క్కరివలనను భంగపాటు గలిగించి హాస్యమునకు నిడుమలకుఁ బాత్రభూతలుగాఁజేయు
 వస్త్రమా ' నీవిట్టెపామ్మ. (పాఱివేసి) రూపమువలనఁగాకున్న వేషమువలననైననే
 బురుఱుఁడనయ్యెద (పురుషవేషముధరించి) ఇంకనన్నెవ్వరేమి చేయఁగలరు ?
 నానాధుని ప్రభుమాలింగనము వడయఁగోరి గూఢవృత్తిఁగారాగృహప్రాంతమున కరు
 గుటకేషము ధరించితి నో యదియేయిప్పుడు నాపాలికిలభించినది. ఆహా ! లోక
 మున వేషమున నెంతయున్నది? అపుడేనాకు మగతనము లభించినట్లు భీరుత్వమంత
 యుఁ గొఱచడుచుచున్న చికఖిడ్గము మాత్రముననే యుద్ధమునకుఁ బోవుదానివలెను
 న్నాను 'పోవుదానివలె' నేల? 'పోవువానివలె' నందును. వేషమువేసికొనినవారి
 బ్రదుకు నిరర్థకము. ఈదేశముననే యుంటినా, యీతురకలమూలమున గుఱ్ఱింపఁబడు
 దునేమో? ముందుపోయెదను పేరొకటికావలయుఁగదా? నీలకేతుఁడను పేరుఁబె
 ట్ట కొనియెదను. ఎంచైనఁ బోయిరాజునొద్ద నూడిగమునకు నిలిచి నానాధుపోకడ
 నన్నేషించెదను

(నిష్క్ర.)

శ్రీ

ము క్తా వ లి నా ట క ము

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

కేరళ దేశములోని వీధి.

[ప్ర : చారుడు.]

చారుడు—జనులారా ! బ్రహ్మాత్మత్రయ శూద్రవతంసములారా ! వినుండు వినుండు.
 ఈకేరళరాజ్యమున నొక ఎనకుంజరము, అప్పుడప్పుడు రాత్రికేరళబట్టగములకుఁబల్లె
 లకుఁబచ్చి యిండ్లను జనులను ఎనములను నాశనముఁజేయు సుండుట యుండు నెఱుఁ
 గుదురుగదా ? దానిఁబఱిండుటకుఁ జేయఁబడిన సర్వోపాయములు విఫలములై యుం
 డుటయు నెఱుఁగుదురు అదిసర్వాయుధాభేద్యమై గజరూపమానిన మహానురుని
 చందమున నెందు నెదురులేకున్నది నిరపరాధజననాశనమునకుఁ గటకటవడి కేరళ
 రాజ్యరమా విలాసులగు నంగారి శర్మరాజుగారు వత్సమీణవిధమునఁ జాటించు
 చున్నారు ఎవ్వరైనను శూరులగు వా రీకుంజరమును దృష్టాంతియుక్తముగ దిష్టాంతి
 మొనర్చిన కూరాజ్యములో మేముపాతికి భౌగమిష్టగలవారము వారిఁజమున్నంతి
 ఎఱకు నడపువారిము అట్టివారు బ్రాహ్మణత్వత్రయులలో జేరినవారేని, శూరాగ్ర
 సరుఁడని జగత్ప్రసిద్ధిఁగనిన వానిఁగాక యితిగూడ బెండ్లయాడనని ప్రతిజ్ఞపట్టియున్న
 మాయేకపుత్ర నిందులేఖాదేవిని మేముట్టి శూర ఎరునకుంబరిణయముఁజేసియిచ్చి యిర్ది
 రాజ్యమిష్టగలవారము. ఇది త్రికరణశుద్ధిగా జరుపువారము శూరులకెల్ల మంచి
 నమయమొదవినది ఈకెత్తయొనరింపరాదు సుమండే

(నిట్లు)

శ్రీ

ముక్తావళిసాతకము.

—

తృతీయాజ్ఞము-తృతీయరంగము.

పాండ్యరాజగు చతురవర్మ యాస్థానము.

—

[ప్ర : చతురవర్మ-మంత్రి.]

చతు—మంత్రి! నస్తువాహుండివుడే వచ్చెనా?

[ప్ర : వస్తువాహుండు. ముక్తావళి (పురుష వేషమున.)]

నెస్ట్రా—పాండ్యధరామండలాధీశా! చతురవర్మరాజేంద్రా! నమస్కరించువాడిను
మియాజ్ఞతెలుగున నింధుదేశమునుండియు సూర్యరదేశమునుండియు మీరుకోరిన
సర్వపదార్థములఁదెచ్చియున్నాడను, బండినుండియిప్పుడే వచ్చితి

చతు—వస్తువాహా! మిక్కిలి సంతసించితిని. ఈ ముదుకుమారుఁడెవ్వఁడు?

నెస్ట్రా—రాజచంద్రా! ఇతఁడు నీలకెతుండను రాజపుత్రుండు కేరళదేశపు సముద్రప్రాంతమున నాకుఁజెలికాడయ్యెను మిక్కిలి శిశువురిచయమును యుద్ధపాండిత్యమును గలవానిగా నెఱిగితి దేశసంచారియైయున్నందున మీ యాశ్రమమున నుండఁగల నాఁడని పిలుచుకొచ్చితి

చతు—కుమారా! ఏకలింగుడంటెవరు?

నెలకెతు—నేనా! నాతలిదండ్రుల నేమని చెప్పఁగలను?

కం॥ అనఘాత్మనాయదృష్టం ।

బున నదియే జనని యిడసముద్రుఁడె జనశ్రీం ।

డను భంగిగలిగె నేమని ।

వినిపించెడివాఁడ నాదువృత్తాంతంబునుకా॥.

అప్పుటికినదియే నాతల్లి సముద్రుఁడె నానాండీ.

చతుర—రాజచంద్రా ! ఇతనిచరిత్ర మద్భుతము. ఈనితలిదండ్రులు మూర్ఖులము వైపున నున్నవారంట. శత్రుబాధ మిక్కిలియైన కతమునగడు చిన్ననాడే యితనిబాసివారిక్కడికోపోయిరంట. తదనద్యేపణవ్రతముని యూరక సంవర్తించుచున్నాడంట. వారియిక్కువ యెఱుంగువఱకుగేళఖండనమైన గావింపడంట మొన్న సముదమున నొక్కయోడలోబోవుచుండి యాయోడ కేరళప్రాంతమున మునుగఁగా నితఁడొక్కరుడుమాత్రము బ్రదికనంట. ఇవియున్నియు నెఱింగి నే నోకైచ్చితి

చతుర—కుమారా ! నీవు మాపీటనేయుండుము. నితలిదండ్రుల నెమరింతును

నీల—రాజచంద్రా ! నిష్ప్రయోజనమైన నేయుణము జీవనముచేయఁగలవాడఁగాను. వీడైనగార్యమిచ్చిన నుండెద.

చతుర—అంటినఁ బాలుగారి కనిగందుమోము దమ్మిగల నుకుమారుడవే నీ వేమికార్యముచేయఁగలవు ?

నీల—చూచుటకట్లున్నాడఁగాని యెట్టికష్టములకైన నోర్చుకొనువాడ.

ఉ॥ చాలనివాడనంచు నలసక్రియఁడంచును, న్నుజుడకేఁ |
జాలుదు యుద్ధభూమిపురిసారమడంపఁగ వ్రాతవ్రాయఁగాఁ |
జాలుదువంటకై నమఱి చాలుదునన్నియమించికాపుమో |
భూలలనేశనీయుణము భోజన మొల్లను మొక్కివేడెదన్ ||

దండుననుచినను, విలేఖకునిగా నొనర్చినను, దుదకు, బాచకకృత్యమునకైనఁ దగుదు

చతుర—ముద్రఁకొమ్ము. ఈముద్రాద్వికారము నికుండనిమ్ము. విలేఖకగణికాదులపై నధికారము గలిగియుండుము (నిష్క్ర)

శ్రీ

ముక్తావళి నాటకము.

. తృతీయాంశము-తురీయరంగము.

కేరళపురివీధి.

[ప్ర: నాగ కేతుడు.]

నాగ—అహ! ఎన్నిదినములకింత పృత్రాంతము తెలిసె ఆ ముక్తావళి యీ కేరళరాజ్య ప్రాంతమునకు వచ్చియున్నట్లు తెలిసె. ఈ రాజ్యమున నేయున్నదో శేకందైనబోయినదో? అయినను రాజధానికిఁబోయి యందేయుండి విచారింపవలయు అయ్యో! ఆ సోమశేఖరునిపై మోహమునఁ దలదండ్రులసయితిముమాని యెట్లనైనఁబడ నుద్యమించిన యాతనవ్వంగి నన్నుఁగోరునా? అదినాకు లభింపకున్న నేజీవింపఁగలుగా? ఈ సంవత్సరమునుండి దానికై విరితపించుచు నాధనమును బ్రాణములతో దానిపాలుచేయునున్నానే? అక్కటా! సింహాసుత స్వర్ణత్వండుగు నా సోమశేఖరునితో నేనీడగుదునా? ఇదేలనాకీనట్టియాస? దీనిమాని నాపురికిఁబోవుగునా? అయ్యో! ఎట్లుప్రాణములభరించి పురికిఁబోదు?

(అమబంధము 14.)

మొదట నా ముక్తావళిపోయిన యాటుమాసములవఱకు నదిమృతిపొందెననియై నేనును దానితండ్రియొక్క దల్లియునందఱి సమ్మియుంటిమి. నీతాలక తనమరణకాలమురాగా పృత్రాంతముఁజెప్పి దానివలన సోమశేఖరుని పృత్రాంతమును నా పృత్రిమయతి, కపటసన్యాసి పృత్రాంతమును తెలిసె నాటనుండి తదన్వేషణవ్రతముఁబూని యడుగఁదగినచోట్లన్నియు నడుగుచు ముక్తావళి కట్టియుండినచీరకుఁ జతచీరచేసిట్టి యూరూరు విఛారిచుచురాగా నట్టిచీర యూరూరదొరికె. ఈ యాటుమాసములవడిన శ్రమమంతయు వీటిఁబుచ్చి యూరకూరికిఁబోదునా? ముందెట్లు జరుగనున్నదో చూచెదను. రాజధానికిఁబోయెదను. (నిష్క్రమ)

శ్రీ

ముక్తావళినాటకము.

తృతీయాంశము-పంచమరంగము.

కే ర ల వీ ధి.

[ప్ర: సోమశేఖరఁడు-బ్రాహ్మణవేషమున.]

సోమ—

(అనుబంధము 15.)

అయ్యో! నాయుట్టి పాపాత్ముఁడైదైననుండునే? రాజ్యముఁబాసితి. తండ్రినిఁ గోలుపోయితి నాకైతనకుఁ గారాగృహవాళముఁ గలిగించుకొన్న పిన్నఁడైఁజేఱవిడిపింపలేనైతి ధీరోదారగుణవిరాజితుఁడుగా నాపినతండ్రి చెఱవిడివింపుఁబ్రయత్నించుటయే సత్యవ్రతముగా జరుపుదునని చేసినప్రమాణపూర్వకముగు ప్రతిజ్ఞజరుపలేనైతి అఃటా! ఆచెఱసాల సతఁడెట్టి యిదుములఁబడెనో? ఇంత యక్షాత్రప్రతిజ్ఞగలుగునే? ననుఁబాసిపోయిన యాముక్తావళిజాడ యిండుకంత తెలిసిన నూరికిఁబోయి సర్వసన్నాహములు చేయఁసెంచియున్నాడనే. ఆదితెలియకున్నదే? నాప్రాణపదముగానేసెంచి సర్వాశలుమోపెట్టియున్న తరుణీమణి ముక్తావళివిధివై పరీత్యమున ననుఁబాసినదిమొదలు పశ్చిమసముద్రతీరమననున్న యన్నిపట్టణములఁ బల్లెలవెదకుచువచ్చితినే? రెండుసంవత్సరములయ్యు నిండుకైనఁ బాలకువతెలియకున్నదే? తెప్పనుండిజాతి సముద్రమునబడియెనో? కాదేని నక్రాదులగు జలచరముజేవైన మ్రింగెనో, యెండినిలేకున్నికిఁగల్గిడిల్లి బోగఁడొంది యపకాశయై యనువులఁబాసెనో, లేకున్న సజీవయై నన్నించైన వెదకుచున్నదో, లేక యాసముద్రమున నట్లే తేలి యాడుచున్నపుడు నాశ్చర్యమనఁబోవు నావికులెవ్వరైన నాయతిఁజేఱబట్టిరో యెఱుఁగఁజాలగదా?

సీ॥ ఏడఁబాసిజహగారిఁ బడఁద్రోసికడఁజేసి

నందుకావిధికెంత యుడలిపడితొ ।

బలునంత జలజంతువుల పొంతదలకెంత

మదిఁదాల్చి విధిలేక యదరిపడితొ ।

కవగానకెవరైన నవమానలవమూన
 నడలొందికడుగుంది వెడఁగువడితో ।
 మనఁగోరినినుమీఱి కొనసారిసనుజీరి
 కడునాసవిడలేక బడలుపడితో ।

తే॥ గీ॥ యకట ముక్తావళి తరంగావళివి ।
 భావళిహావ లీలాశుభావళిస ।
 దావళీధనురో భావళివిసప్రయ ।
 భావలీనసతీభంగి పావనాంగి ॥

ముక్తావళి ! నీఋణము నాకంతయే కలదుగదా ? మృతిఁ గలిగింతురను భయము నెనువెంటఁ గలిగిన చావునకు సిద్ధముగనున్న సంభ్రమమువేళ నొక్కటియు మదికిఁ దోచకుండు కాలమున నాకారాగృహమున నినుఁ గొగలింపఁ గలిగినది మాత్రమే నానోముఫలమా ? నాయట్టి హతభాగ్యుఁడుండునే ? అయ్యో ! నాకొరకై, హత భాగ్యుఁడనగు నాకొఱకై నీవు తల్లిదండ్రులఁ బాసి జేశముమాని పడరానిపాటులఁ బడితివే ? దానికై దుఃఖించెదఁగాక నాయునికి కింతయైన వగవను హా ! దైవమా ! ఇదె రాతిరియయ్యె ఇందొక సత్రమున్నట్లన్నది ఈ రాత్రి యిందుండి శేపు ముందుపోయెద, (పండుకొనును) ఏమిటిది ? ఇట్టియదృష్టాకారముగల యీకుంజ జరము ఎడయాడు నీలకైలము పగిది నూరిలోపలికి వచ్చుచున్నది అయ్యో ! ఆ యింటినట్లే త్రొక్కుచున్నది

(లోపల కలకలము సైవేశము-ఏనుగు)

ఏమియు నెఱుఁగని భంగిమదించి యుత్కండగిల యీసామజమున కిట్టి నెడుతలం పేలకలిగె

(పోయి యేనుగును చంపును.)

[ప్ర బ్రాహ్మణుడు.]

ప్రబ్రాహ్మణ—మహాత్మా ! నీగంధిరము మాకు బాధనొసంగుచు నిర్భీతియొగ్రూరకృత్యముఁ దెన్నియొరొనర్చుచు సర్వాయుధాభేద్యమైవిచ్చరివిడిఁ దిరుగుచున్న యీసాపవుఁ గుంజరమును జక్కాడి బకాసురుఁగూల్చి యేకచక్రపురిఁగాచిన్ వాయునూనుని భంగి-హిరణ్యకశిపుఁ ఁండించి దేవపురిఁబ్రోచిన నరకేసరిభంగిఁ గీర్తిగన్న నీవెవ్వర నడుగ వచ్చునా ?

సోమ—బ్రాహ్మణోమా ! నన్నేల యంత ప్రశంసించెడు ? ఇదియేమి ? ఘనకార్యము ? నేను విలాసకుండను బ్రాహ్మణుడను

బ్రాహ్మ—విలాసకా ! నీవుణ్యమగణ్యము. ఈకేరళాధిపతియగు నంగారాజు బ్రాహ్మణశాస్త్రయులలో నెవ్వరైన నిమిషకరిం జంపినఁ దనకూతుఁడవు యథారాజ్య మిచ్చెనని ప్రతిపఱ్ఱియున్నాఁడు

సోమ—నిశ్చయంగవా ! నాకు మీరాజ్యమును నలదు. మీరాజుకూతుఁడనునలదు.

బ్రాహ్మ—అయ్యో ! ఇట్లేటికి ? ఇక్కడికి మూడామడలో రాజధానికలదు పోయి రాజదర్శనమైనను జేసికొందువు రమ్మ బ్రాహ్మణోత్తమా ! ఇంకొక్కమాట. ఈయూరికింత దూరముననున్న సముద్రతీరమునఁ గొన్ని దినములకుముందు కొండలు తురకలు సముద్రమునుండి యప్పుడే యుద్భవించిన జయలక్ష్మిబోలె నలరారు గుండురింగాంచి కామింపఁగా నాయుఁగనామణితంత్రములుచ్చరించి భూతిచట్టినంతినే యాతురకీలు మార్పిల్లిరఁట. ఆయమ మణియేమి తంత్రమఁజేసెనో నాటినుండి యా కుంజర మీరాజ్యము నంతయు బాడుచేయఁదొడఁగె నికెవైన మంత్ర పరిచయ మున్న నామంత్రమునకుం బ్రతిక్రియ యొనరింపుమా

సోమ—ఎన్ని దినములైనది యాయమ వచ్చి

బ్రాహ్మ—దాదాపుగా రెండుసంవత్సరములకంటె నెక్కువయే యాయె.

సోమ—హా ! దైవమా ! ఆతిరుణీమణి యేమాయె ? ఇప్పుడెందున్నది ?

బ్రాహ్మ—అప్పుడు మూర్ఛపోయిన తురకలు లేచిమాచినఁ గానరాలేదు ఎందువేదకినను జిక్కిలేదు

సోమ—హా ! శ్రీహరీ ! బ్రాహ్మణా ! పోదము రమ్మ మీకెంత రోజధానికి.

బ్రాహ్మ—ఇప్పుడుగదా మాకుధన్యత ఆరాజకూతుఁడన్నదే—భరీ!

సోమ—పోదము రమ్మిప్పుడేల (నిట్లు)

ము క్తా వ ల్లి నా ట క ము.

తృతీయాఙ్కము-షష్ఠమరింగము.

చతురవర్మకొలుపు.

[ప్ర: చతురవర్మ-నీలకేతులు.]

చతుర—నీలకేతు కుమారా ! ఈమూడేడులనుండి నీగుణము చూచియున్నారము, మహోన్నత వంశమున నీవు జనించియుండవలయు ననుటకేమియును సందియములేదు కొన్నిమాటలు నీతో నేనాడవలసియున్నది. ఇతరులతో నీవిషయమున మాటలాడింప నెంచితి. ఎంచియు ధీరగుణోపేతుడవగు నీతోనాడుటకు సంకోచమేలయని నేనేయుద్యమించితి. నాకుఁగళావతియను పుత్రియుండుటయు, నాపుత్రి నాప్రాణంబు ప్రాణమగుటయు, దానికై నేనింతిరాజ్యము గలిగియున్నను బునర్వివాహముఁ జేసికొనకుండుటయు నీవు వినియుందువు కేరళరాజ్యమునుండి నేఁబిలిపించియున్న జగంధరుడను చిత్రకారివల్లనే వ్రామించియున్న యాకన్తియ చిత్రపటములలోని రూపమును జూచియుందువు ఆకన్తియప్రాధయై రెండుసంవత్సరములైయుండియు నాయమ మనసునకు వివాహముచేసి యివ్వరాదని యీవఱకుఁ గాచియుంటి ఒక్కఁడైన రాజుగుమారుల నాయమ యొప్పుకుండె అదేమి దైవాదుత్తమో నిన్నెపుడు చూచినదో యాయమకు నీపై మదిగలిగియున్నది కిట్టిమైన నాయభ్యంతరములేదు

ఉ॥ ఇన్నిదిసంబులున్నుపుల నెవ్వరినొల్లక యున్నకిన్నెదా ।
నెన్నఁడుజూఁచెనోఘటన మేక్రియన్లున్న దారాకుమారపో ।
రన్నిన్లుఁగొరెనొనుత కళావతిభౌగ్య విశేషమయ్యెనా ।
కన్తియఁగోర నీకునుది గల్గినలేదొక యంతరాయముకా ॥

నీల—ఈజచ్చంద్రమా ! ఇది యెన్నఁటికైన నొప్పునా ! కను గానక మితమారివరించి నను, బుత్రియెడఁగల ప్రియమున నీవేయభయదాన మొసంగినను, ధారతమ్యమరయక నేనిందుకు సమ్మతింపవచ్చునా? నేను, మిత్రముఁబట్టితనయుండ.

అయమనాచెల్లెలు. ఇట్టివానినెందుకొకటి మిసరివాండ్లలో మిక్కిలి పుణ్యముకాదా? నాకు మాత్రము కీర్తికరమా? ఇదికానిపని. శమింపవలయు

చతుర—కుమారా! నీలక్ష్మీనా! నీనుకీలకంతయు సంపదించితి. యువారునువై సర్వము ఖములఁ గోరవలయువాడవై, నుండఁ రాజనంబుచపాక్షిగఁబోయి, నామూలమున రాజసుఖమును మీకబ్బనుండఁ గారతిమృత్యువంగినరని శ్రువలయుటయే విచిత్రంబు జననమునుదప్పక చాటఁగలదుగదా?

(అనుబంధము 16).

అయిన నీవాడిన యీవిషయము యోచనీయమే. ఈవిషయము నేను నాతనయ కుఁజెప్పితి. అయమయొప్పుదయ్యె అమెనుగాదనజాలకయే గానిమ్మంటి. అయిన నీవే యీయాశయము చెప్పుటవలన మరలఁజెప్పెదను. అంగీకరించినను సంతోషమే. అంగీకరింపకున్నను మఱియుసంతోషమే (నిష్క్రమ.)

నీల— అకటా! నాకిదేమవస్థవచ్చెను? నానాధానివెదకుదు నేనూరకదిరుగుదున్న నతఁడును వెదకుదున్న నొకరికొకరికి సమాగమమే లేకుండుగావున నొక్కయెడ నేనున్నమేలని యిందేనిలచి వెదకుచున్నానే! ఇట్లుండ నీసందర్భమురాదగునే? దైవమెట్లుచేయనున్నాడో తెలియదు. (నిష్క్రమ.)

శ్రీ

ము క్తా వ ల్లి నా ట క ము .

తృతీయాజ్ఞము-సప్తమరంగము.

కళావతి యంతఃపురము.

[ప్ర: కళావతి-చతురవర్త.]

కళా—అయ్యో! త్రిమింపుము. చనువుమైబలికదను, నీవే నీలకేతునితో నీమాటచెప్పి నట్లు తోచుచున్నది.

చతుర—కుమారీ! నీయభీష్టము నెఱవేఱుటకంటె నాకు వేరొకకార్యముగలదా? ఆ నీలకేతునే పంపెదతెమ్ము. మాటలాడుము. (నిష్క్ర.)

కళా—హృదయమా! తల్లడిల్లకుము నామనోహరుని మంగళాంగదర్శనము సమతమునఁ గలుగుటకు మదిభుగ్గులుమరుచున్నది

[ప్ర నీలకేతుఁడు.]

నీల—(స్వ) ఈపాండ్యరాజగు చతురవర్తయెట్లు నెన్నిదినములనుండి సౌఖ్యముగానుం టిని. ఇప్పుడిదియేమి యుగ్ధవచ్చెను? అతనికూతురు ననుగోరియున్నదట నేఁ దెండ్లియాడవలయునట నేవలదనినకారణము లెల్లఁజెప్పితిని తనతనయతో మాట లాడెదననియె ఇప్పుడు తనకూతురొద్దకే నన్నుబంపియున్నాఁడు ధైర్యమా! నన్నేమిచేయవలెంది? (ప్ర) కళావతిదేవి! ఏమిపిలిపించితివి? అజ్ఞయేమి?

కళా—రాజకుమారా! నిన్నేటికిఁబిలిపించుట నుచితముఁడైచెప్పఁదా

నీల—తేరుణీమణి! చెప్పియున్నాఁడు నేనునందుకుఁ బ్రత్యుత్తరముఁజెప్పితిని నీవు నవ వరింపవెందుట యపకీర్తికని సరివారిలా నగుఁబాటునకుఁ గారణము. రాజ్యసరంజలుగల యావాసులగు రాజకుమారులెందఱోయుండ, నినుఁజేపట్టుటయే స్వర్గభోగ మనితేలించి యాశించు సురూపులగు ధరణీగ్ధనతీనూజు లెందఱోయుండ ననుగోరుట నీకుఁజ్ఞాదిగాగు మీతిఁగడినాకేలికయగుటచే నాకునుందఁగివావి ఇట్టివరుసత్యనా

(తీసుబంధము 17)

కథా—ధీరపుంగవా ! రూపముకొఱచె నెలనఁగాని, గూఱొనమునలనఁగాని, నడికి
తక్కువవలనఁగాని, నేనికుఁదగవనియంటివేని ఎకుమాతాడకుఁగఁగాని యీకాఠ-
ములు నన్నెట్లుబాధించును' నామనసునకువచ్చిన సుగుణాలనఁపబడిగఁ మనో.
రునిఁబెండ్లియేడుట నవకీర్తిగాని నగుఁబాల్లుగాని యేకలును' ఇంక నాపితగ-
దని నేపాడుట యాశ్చర్యము ఎఱితిత్తి ఎత్తయేయని స్త్రువులుస్థాపించుఁగదా'
అందున నీనీతి తండ్రియగుటకును, నాపతితండ్రియగుటకును సంక్షేపమేమి' అది
తప్పనివానిగదా'

నీల—వనితా! ఏదియొట్లున్నను నావంశము నాకె తెలియకున్నది, ఎవ్వోయియాలి జెప్పి
కోడలవని నిన్ను జిగిన తలవంపులగుచుదా!

కళా—మనోహరా ! ఈమాటకు బ్రతుక్కు తైరము నీకుందోచదా ? నీధీరగుమే నీసద్వృత్తి శజననమునుఘంటాఘోషముగఁ జూలుచుండ నదియొకరు వ్రాయవలయునా నీవెవ్వరియాలవన్న నామగని యాలవఁజాలనా' ఎప్పుడొకటివచ్చును—

నీల—తరుణీ! నేను నాతలిదండ్రుల గనిపెట్టినవలకు గౌరవించనిమైన—హా! శ్రీమదీ!
—చేయననియున్నవాడ నీభోగమున కెట్టియ్యకొందు?

కథా—త్రికరణశుద్ధిగా. నేగోరినమగుని కాల ననిపించుకొనుటకంటె జ్యోతికభాగము
నపేక్షింపను

నీల—మానినీ ! నీ కెట్టేయు పై ములనిచ్చినను నాకు మనసొప్పుదు. కీర్త్యలుబండ నాడిక
లబుండ సొప్పుమయినను నేకులభించునని నాకుదోచుచున్నది

కాగా—ఇంతియే! ఎవరూ అలా దొడవు? చాచుకొనివుము ఎకింకెప్పటిపైననైన మనసు
 ఎలా?

సరి—మన సాక్షినున్న! (కిక్కిరియించి) వెంటనే = క. —

కథా—అయ్యో! కన్నపైకాకా 'మోక్షము'ను పోషించునా? మనోమోక్షాని
 పోషించుట ప్రాధానించు 'మోక్ష' మంతియ్య 'మెప్పువాడితో' నగునా? నన్నొక
 వానియని యనుగ్రహించిని ఎంతోనుచులు.

(అనుబంధము 18)

నీల—భామామణి! పత్నితాతలకమైన నిన్ను నులికొలుపుటకు మాటలు సార్వపథిన
ములు నేనుట్టిస్త్రమణి భార్యగాబ్ధించుటచేగఁజుంగడునో యిందువలయుంజూమా!
నీమగఁడు. కావుననే నేనీకుడగునివాడి

మ॥ అలినీలాలక నీసతీసుచరితంబత్వద్భుతంబయ్యెధి
ర లలామంబవు నిన్నువంటిలలనా రత్నంబుజేపట్టఁగాఁ
దొలిజన్మంబున దుర్గసీమదప మెంతోచేయఁబోలుం జూమీ
యలపుణ్యార్థ్యుడభాగ్యసంగతుడ నేనర్హుండఁగానిందుకుక॥

క్రూరాత్ముడ. కలుషమాననుడ. ననువరింపకుము.

కళా—నీగుణమే నీవాడినమాటల గల్గజేయఁజాలు. క్రూరాత్ముఁటిట్లు చెప్పి కొనునా
నిల—కామినీ! నీవిట్లుపట్టువట్టిన నే నియూరును నీతండ్రిదాస్యమునుమాని యెక్కడి
కైనఁబోయెద.

కళా—ఇది పరమసమృత్తిము—నీవెంట నేనునునచ్చెద

నిల—చా! దైవమా! భామినీ! ఒకవేళ నేను మోసగాఁడని నీవు గుఱుతెఱిగిననెట్లు?

కళా—నీమోమునందలి తేజముఁగాంచిన మోసమునది మూఁడామడ యెడగలుగ
నుండఁగలదుగదా?

నిల—అతివా! మోసమెట్లయిననుండని. నేను నినుఁగన్నెత్తియెనఁజూడకయాదరింప
కున్నఁబరిణయమాడుటొక్కటితప్ప వేఱునొఖ్యము కలుగదే?

కళా—నేవిన్నవించనా నీకు భార్యనిపించుకొనుటకంటె వేఱిలాము నాకులేదని
ఏలయిట్టి విషమపరీక్ష? నేను నీదానఁగాక యింకొక్కరిదానఁగాదు. నీకిదితీఱనిపని.

నిల—ఎలయునని కిన్నులుతెఱచి దుఃఖాంబుధిఁబడి పాతిపోవఁగించెదవే. నిన్నెమనఁ
గలను?

(అనుబంధము 19)

కళా—నిన్నగుఁగియుండునది నంబు నొక్కతొత్తిననొద్దుగాక నాయభిలాషము—నివు
రందుగైగ్గయిగిన శిలము సేమానను నీవు నన్నొట్టనినాడు ప్రాయోగవేళ
మొనర్చి యగువుఁదానెడి పాదములైన నేమనఁజాల నివేదికానచేయును
న్నిను జేయుదాన ఇదెంతోత నానకెట్టుకొనదాన (అని చెప్పుడడఁగ).

నిల—అతివా! నియ్యట్లు నాప్రమాటలేదు. నొప్పుచొప్పున నేకానిమ్ము (పోవ
బోవ)

[పునః ప్ర. చతురవర్ణ.]

చతు—(నీలకేతునితో) మాడలాడితివా? నీలకేతుకుమారా!

నీల—మాటలాడితిని. నాయత్నములేకన్నది.

చతు—యోచింపకుము. పొమ్ము

(నిష్క్ర.)

శ్రీ

ముక్తావళినాటకము

[తృతీయాంకము-అష్టమరంగము.]

కళావతిపడకటిల్లు.

[ప్ర: నీలకేతుడు మంచముపై బండుకొని]

ప్రక్కన కళావతి వీణెతో

కళా— (అనుబంధము 20.)

నీల—(లేచి) కళావతీ నలదన్ను మానక మాడేశపద్ధతి భంగి ననుఁ బాణిగ్రహణం
మొనరించితివి, నీసౌఖ్యమింతయేయని యెంచుము.

కళా—ఇంతకంటె వేఱు సౌఖ్యమును నేగోరలేదే ?

నీల—చెలువా ! నేగడుకూరాత్మఁడనుమా ! అయలేచితివి.

కళా—అక్కటా ! నిష్కారణముగా సూరక నిన్ను ఎఱ యేమిట్లనుకొనియెదు ?
అహా ! తెలిసెను అగ్గలంపు మరులు పెంపున నిను నిర్బంధమున నేవరించుట కూర
కృత్రిమని నన్ను దూషించు నెవముగ్గి నిన్నినుకొనియెదవో ?

నీల—అయ్యో ! అటుగాను నిక్కముగా నేఁగితిమిఁడను

కళా—కానిమ్ము, నీవలన నే నెఱితికొనిన నేఁగినే-ఇంకెల

నీల—పోనిమ్ము, ఎకిపుడేమికావలయు

కళా—

క॥ పాలింతు వేనిగోరక !

యీలాగ నరించుకు మాతమేనియు నీ !

యాలింగనమొక్కటయే ? .

చాలుంబ్రాణేశవేషు చందముగోరక !

నీకు సమ్మతి కాకున్న నీ యాశ్లేష మొక్కటియే
నీల—అది నే నంగీకరింపను,

కళా—భాగ్యము. నీమనసును వారిం చినయా వేటొక్కవనిత నీకు లభించువఱకునన్నుఁ
గైకొనవో? అట్లనేకానిమ్ము. నాతోఁబుట్టు వాయమ యెందున్నదో యానతిచ్చిన-
నీల—అట్లుగాదు.

కళా—కాకున్న భాగ్యము.

నీల—నే దురాత్ముడనని తెలిసిన నీవు నన్ను శపింపవోలు?

కళా—అమాటనకుము. నీవు దురాత్ముడవేయైన నినుఁబాప పరిశుద్ధముఁజేయు దైవ
ముంబ్రాధించెద నీయాన నిక్కము.

నీల—కళావతి! నిన్ను నేనొకవేళ నితరుల వరింపుమన్న నేమిచేసెదవు?

కళా—అక్కటా! నన్నీలయిట్లు పరీక్షించెదవు? నీ యాశయమేమో తెలియదు.
వతివగు నీవు నన్నింకొకని వరింపుమన్న నీయాననెఱవేట్విన నాకేపాపమేలకలుగు?
అదియేహితమైన నన్నుడుగవలెనా?

(అనుబంధము 21)

నీల—ఇప్పుడు నీవు నాదానవు. వీది నీయాలింగనమిమ్ము?

కళా—(సంభ్రమమున నిలకేతు నాలింగనముచేసి యాశ్చర్యము శయము నభినయించి
వెనుక జరుగును)

నీల—(స్త్రీరూపముపూని) చెలియల్లా! ఇప్పుడు తెలివెనా? నాదు క్రిష్టము నా
మానసు నా చరిత్ర మేమని విన్నవింతు? సుద్ధమానమునకు నేనేమువక్రతి
యొనరింతు? ఈ నా మగఁడు (చివ్వివటముచూపి) నాకు లభించిన నీ నిన్నా!
నీకి అగ్రమహిమ గాఁ జేసి

కళా—హా! దైవమా! (మూర్ఛలును)

నీల—సతమఠి! ఇదెయ్యమి? (ఉపచారి ములుచేయును)

(అపవిత్రపడును)

తృతీయాఙ్కము.

సమాప్తము.

శ్రీ

ముక్తావళి నాటకము.

తురీయాంశము-ప్రథమరంగము.

ల క గ డి.

[ప్ర: జగంధరఁడు.]

జగం—జోరా! నాభాగ్య మనమానము. నీలకేతునిజూచినప్పుడంతయు నాకేమేమో సంశయములుపుట్టిల్లుదుండె ఇప్పుడంతయుఁదలినె ఈతరుణియే ముక్తావళియని తోచుచున్నది అయ్యో! దీనికై నేనెంతశ్రమపడితి.

(అనుబంధము 22.)

సోమశేఖరుఁడెక్కడ నున్నాడో? వాఁడొద్దలేకుండుట యొకటి తెలిసెగదా. ఎట్లయిననుఁ గార్యము సాధింపవచ్చును, తప్పతి తీరవాసులు కొందఱు నాతో నాడు తెప్పపై నిరువురు సతీపురుషులు పోయినది తోలి జామునఁజూచితిమనియు నా తెప్ప విఠిగి సముద్రమునఁ బడియెననియుఁ జెప్పిరి అదియే నిక్కవమాయె. అయిననుఁజూతము

[ప్ర నీలకేతుఁడు.]

నీల—జగంధీరా! రాజ్యాభిషేకము నాకుఁగలిగినందుకు నే బహుమతులిచ్చుచుండ నీ జాబేలవానితివి? ఏకాంతిమున నాతో నేమిమాటలున్నవి? నీకెక్కువ బహుమతులు కావలసియున్న నాస్థానముననే యడుగరాదా?

జగం—దేవా! నీతోడనే విశేషముగా చెందుగంటలవఁజకు మాటలాడఁదగియున్నది ఇప్పుడెవకాశము గలుగకున్న మఱియొకప్పుడు కానిమ్ము

నీల—ఇప్పుడేకాని మ్రోమిమాటలు?

జగం—కూర్చుండవలయు నాకుఁమఱియు నభిలాషయులేదు నెను జగత్ప్రసిద్ధుడ న్నుచిత్రకారుడను నాకింట నెక్కువ పాండిత్యముగల వాని నేఁజూచియెఱుఁగను అట్టిది నియ్యగ్గినన్నట్లున్నది అదికావలయు

నీల—ఏదియది?

జగం—నీవునిన్ను రాత్రి నిభార్యకుఁజూపఁబోయిన నమగని చిత్రపటమునేఁ జూడఁగోరెద.

నీల—నామగఁడెవరు? చిత్రపటమేది?

జగం—ఏలదాఁచెదవు? సవిస్తరముగాఁ జెప్పెదలెమ్ము భావచిత్రములు వ్రాయుటలో నానేర్పు మాకళావతి చిత్రపటములే నిదర్శనములు. కేరళప్రభువునొద్దనున్న నన్న పాండ్యరాజుపిలిపించి యాయంతిపురివైపున నాకెడమిచ్చి వ్రాయించుచుండె. ఎందోసీయాడురూపుగల చిత్రమునేఁజూచియుండుటచే నిన్నిందుఁజూచినప్పుడంతయు నామిశ్రితముకలుగుచుండె నిన్నరాత్రి నీభార్యతోమాటలాడువేళ నేనాగవాత్సమునొద్దకు నాకన్నీకముగావచ్చియుండి “కళావతికన్యమా నామగనిపటము” అని నీవువచించినమాటవింటి అట్లేఁజచ్చవడినిలిచితి

మ॥ ఇదియేలామఱింగింపఁజూచెదవు నీవృత్తాంతమార్ద్రంతము ।

న్విదితంబయ్యెనునాదుభాగ్యమునఁ దానీవెండ్లినాఁడేనిశి ।

న్మదనాభోగరతీసతీభ్రమద భామారూపమున్మానినీ ।

కదియేమీపురుషక్రియావరత కాంతానాకెఱింగింపుమా ॥

నీల—(యోచించి) ఇవన్నియుఁ జెప్పటవలన నీకేమిఫలము?

జగం—ఫలములేక యొకకార్యముండునా? అశటముఁజూచి నీచరిత్రము వినుటయే ఫలము.

నీల—జగంధరా! రూపముమగరూపము కార్యమునందును జౌరుషమునకుఁ గొడువగలుగదు. అయినను నావృత్తాంతము నీవడిగినందున నాస్త్రీత్వమంతయుఁ దిరిగిచచ్చుచున్నది. నీవన్నమాటసత్యము. నేముక్తావళియనుదానను ఏమాశ్చర్యకరమైనదవు? నన్నెఱుఁగుదువా?

జగం—నామిత్రుఁడు నాగకేతుఁడను రాజకుమారుఁడు నివృత్తాంతమంతయుఁజెప్పియున్నాఁడు అతఁడు నీకొకై మిక్కిలి పరితపించుచున్నవాఁడు పిచ్చివట్టివధుమిదను దేశదేశముదిరుగుచున్నవాఁడు ఒకసోమ శేఖరుఁడనువానికై వారి నిపు నిరాశింజేసితిఁట అయ్యో! ఆనాగకేతుని సురూపమెవడు ఎవరుదిగుఁగాకి యింకొరులకుండుగదా? అట్టివాని నెంతెలయించితివి

నీల—జగంధరా!

ఉ॥ పావననాగకేతుని ప్రభాసముపేతునిఁగాంచి జేరింపు ।

క్తావళినికుఁజెల్లెలను మారమణిమణి సోమశేఖరుఁ ॥

భావమునందుఁదప్పదను. మావినమననముమానియెం దెడం ।

బావనిచారుఁగౌరిఁగొను మామనుమాయను మాజగంధరా ॥

నీమిత్రునినికొకసారి నీవుచూచిన నాతనిప్రాణమానసుల నాప్రియుడగు సోమశేఖరుని యధీనమొనర్చుదానననియు నాకొకై పరమేశ్వరవలదనియు నచింపుము. అనాగకేతుని నేవిని యెఱుంగుదుఁగాని చూచియెఱుంగను.

జగం—కావుననే యిట్లాడెదవు. వానిజూచియున్న నిబ్బంధవా ?

నీల—ఊరకనాయకులు నేలప్రశంసచేసెదవు ? వాఁడెట్టివాఁడనను నాడెవతేకుడు సోమశేఖరుఁడే.

జగం—ఎందున్నాఁడా సోమశేఖరుఁడు ?

నీల—అమనోహరునికైకదా యంతపరితపించుచున్నాను ? ఎందున్నాఁడో యెందఱని దర్శనము గలుగునో యెఱుంగను.

జగం—తరుణీమణి! నీకైమనసారదపించు నాగకేతునిమానియెందు నెఱుంగఁబడనివానికై యిట్లేల తపించెదవు?

నీల—మఱియొకసారి యామాటనకుము

జగం—కానిమ్ము, నాకేమిపట్టినది ? ఎట్టివాఁడా సోమశేఖరుఁడు ?

నీల—చూడుమీ పటము. (చూపును)

జగం—(ఆశ్చర్యపడును.)

నీల—ఏ మిట్టులికిపడితివి ? నీ పే పురుషునిని నెఱుంగుదువా ?

జగం—ఎందో చూచినట్లున్నది జ్ఞాపకమూకు రాదు.

నీల—జగంధరా ! నీవు స్మరింతమారము నాచరిత్రము నడుగుల సనాకచేఁగాని యింక రముగాదు కదా ? నీకు నెలయునంతి సనమిచ్చెదను ఈ రాజ్యమే యిమ్మున్న నిచ్చెదను అనుగ్రహించి జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొని యా మనోవారుఁ డెందు న్నాఁడో తెచ్చుమా ?

జగం—నేనింకను యోచించి జ్ఞాపకమునకుఁ జేసికొని యూరికఁబోయివచ్చి విన్నవించు తును. అయిన నీ చరిత్రమంతయు విన్నవించిన నట్టివాని నేఁ జూచినపుడు కార్య సాధనము కలిగింతును (నిష్క్ర.)

నీల—అపేశ్యము చెప్పెదను యిచ్చడా స్థానమునకుఁబోయి మరలనింతలాన నేవచ్చెను.

జగం—ఆ పిలానకుఁడా ! సోమశేఖరుఁడు, ఈ తిరుణీమణిక నాయం దింపిపైన నను రాగములేదు

ఉ॥ ఈవనతాలలము నన్ను సంతయుఁగోర దెమ్ముచె నేడవు నె

న్నీతగసోమశేఖరున కేరదువనేదులయోదుసెక్కటా

భావభాంగనారచిరి భావముగన్నసతీలలము ము

క్తావళినాకులేదనినఁ బ్రాణములెట్లు నిరింపుచై వమా ॥

ఆసోమశేఖరునితో శక్తియందుఁ నూపమునందుఁగాని నేనుదులఁదూఁగనోవుగు నా? దీనిబాసి నేడివింపఁగలనా? ఏమిచెయుచును? యోచింతుఁగాక (నిష్క్ర.)

శ్రీ

ము క్తా వ లి నా ట క ము .

చతుర్థాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

మలయదత్తుని యాపదశాల.

[ప్ర: నీలకేతుడు-మలయదత్తుడు.]

నీల—వైద్యచందమా ! నీ యాపదసంగ్రహము పరమాద్భుత దాయకము. ఎన్ని యమాల్పాపములున్నవి ? ఈ యాపదము లున్నయన్ని జాడ్యములున్నవి యాయనిపించు.

మల—ఎన్ని యాపదములాయున్న నొక జాడ్యము కుదురుట దుస్తరముకదా ?

నీల—ఇదియేమి దీనిపై జీవారసమని వ్రాయబడియున్నది !

మల—ఇందుననే నా శక్తి వినియోగము దీని నావగించంత నేవించిన నెట్టి ప్రాణిగాని మార్చిల్లును. శాంతనేపటికిఁ దెలివినచ్చి రెండుమూడు గంటలలోఁ జచ్చును. శవముఁ గోసీచూచినను విషమేయుండదు.

నీల—దీనికెట్లు నిదర్శనము ? ఎట్లు నీకుఁ దార్కాణపడియె

మల—క్షుద్రజంతువులపై వినియోగముఁ జేసి చూచితిని

నీల—ఈ యాపద మెందున సృజింతివి ?

మల—ప్రాణ మిట్టిదని గుఱుతించు తెలంపున్.

నీల—గుఱుతించితివా ?

మల—అట్లు గుఱుతించియున్న నీ భార్య జాడ్య మిన్నిదినముల నుదురింపలేక యుండినా ?

నీల—వైద్యవర్యా ! నా భార్య జాడ్యము నింకేమిచోసెదవు ? నిన్నెత్తాత్రియంతయుఁ బొడిదగు వదలకుండె.

మల—రాజా ! నేను నదియే యోచించుచుంటి. నీ వధిక మశోదార్థ్యముగలవాడవు. ఏయాపదమిచ్చినను గుఱివడకయున్నది. నీకీష్టమున్ననింకెవ్వరివైనఁ బిలిపింపరాదా ?

నీల—అయ్యో! ఈ మాటేల? నీకంటే దునినవాడెవ్వడు? నే నీ సంవత్సరము నుండి చెప్పబున్నానే? మనోజాడ్య మేమైనను బానికీ జరిగిచేయరాదా?

మల—ఎన్నటికైనా గలదా? తా గోరిన నుండవలయును, నందునను మగవారికైన హాహింపగల నీయట్టి కందర్ప నుండరును, లభించియుండుట నెన్ని మనో జాడ్యము లుండినను వెలిజేరవలయుగాక లేని మనోజాడ్యము ఎచ్చునా? ఒకవేళ నీవన్నట్లేయుండినను మనోజాడ్యములకు మరులు వేటు, నితర జాడ్యములకు మందులు వేటుగా నుండునా?

నీల—భిషగ్వరా! కన్నులు ముక్కుమాత్ర మేర్పడి శరీరమంతయు నింత కుష్మించి యున్నదే? ఏమైన నాశయిండునా?

(అనుబంధము 23.)

మల—ఊరడిల్లము చింతిల్లకుము. నేనింకను బ్రతుక్కుము జేసెద.

నీల—వినునే బోయినచెప్పెద, మఱచితి ఈ జీవారసము నాకింతయిమ్ము నేనును బరీక్షజేసెద.

మల—నను తీమింపుము. నీకీదగనిదొకటియు నాకులేదు. అయినను దీనినియ్యను.

నీల—ఏల?

మల—చెప్పదునా? చెప్పవలయునా?

నీల—విరళయముగా?

మల—నీకును గళావతిదేవికిని బ్రాణ సమమయినప్రీతి, ఆమెకో రారాని జాడ్యము వచ్చినది. అట్టివేళ నీయొద్దనిట్టి యోషధియుండరాదు.

నీల—అట్లైన వలదు మా కళావతికి గుణముగలిగినవెనుకనే యిత్తువంట రెమ్ము.

(నిష్క్ర.)

మల—నా జీవారసము ప్రభావమునంతయు సవిస్తరమునీ రాకుమారునకు జెప్పదునా?
(యోచించి) ఇప్పుడేల? ముందుమాతము. (నిష్క్ర.)

శ్రీ

ముక్తావళి నాటకము.

చతుర్థాఙ్కము-తృతీయరంగము.

కేరళమున నొకసత్రము.

[ప్ర: ఒక బోయయందుఁ బండుకొనియుండును.

తరువాత ప్ర: విలాసకుఁడు.]

విలా—ఏమిది? నేఁడొక్కరైన సత్రమునకువచ్చినట్లులేదు?

బోయ—హా! ముక్తావళీ! హా! ముక్తావళీ! నిన్నుఁ గన్నకడుపు దగ్ధముగఁగాక.

విలా—(స్వ) ఇన్నాళ్ళకు పీనులుచల్లఁగ ముక్తావళియను పేరువంటిది. (ప్ర) అయ్యో! నీవెవరు?

బోయ—నేనెవరైన సౌఖ్యము నీకేమయ్యో? కడుపుగాలి చచ్చుచున్నాను.

విలా—ఏమి? నీకేమైనది?

బోయ—ఎవరవిని యేమిచేయఁగలరు? నాకొంపకూలె. హా! ముక్తావళీ! హాలాహల హృదయమా!

విలా—అయ్యో! దుఃఖమొకరికిఁజెప్పిన నింతతగ్గుఁగదా? దయచేసిచెప్పుము; ముక్తావళి యెవరు? నీవెవ్వరవు?

బోయ—అయ్యో! నేనొక్కఁడెవరుడ. ఐననుఁబెద్దలు సంపాదించినద్రవ్యముఁకలిమి ధనికుఁడైయుండుట నక్షరస్థుఁడనైతి. ఞ్జాలిమాలదైవము ననుష్ఠముక్తావళియను తొత్తువలయువేసె. దానినమ్మి సర్వస్వముం బోగొట్టుకొని పాదైతి టుదకు నన్నది మోసపఱచి—అయ్యో! ఎట్లుచెప్పుదును—ఒక మాలవానివెంటఁ బరుగెత్తిపోయెను.

విలా—అయ్యో! అముక్తావళి యెవరు?

బోయ—అయ్యో! దానిమాటనమ్మి చెడితి నయ్యో! మొదటనే దాని పుత్రాంతము తెలియకపోయె.

విలా—ఇప్పుడేమి తెలిసె ?

(అనుబంధము 24)

బోయ—ఒకటియని రచించునా ? అది ప్రాచీనముల ముందే చెడియుండెనుట ఒకరివెంట నూరుపడిచి పరొత్తిపోయి వారి కడలి నలుగురు భుజకు కేకపత్తియై యుండి వారివదిలి నాకొదవినది అది తానె యిచ్చక యనియు, కడకనచ్చిన దాననియు రాజబిడ్డయనియు జెప్పినమాటలకు మోసంబితిని అయ్యా! మూసాత్తా! రాజబిడ్డయ్యనది శుద్ధాత్మక యయినది ఎయ్యది బరాళమునకు లభించునాయని తెలియలేకతివే ? సూ! నీజన్మవేల ?

విలా—(స్వప్న) హృదయమా! నెమ్మదిగనుము అయ్యా! అనుకరించి తో నే రాజబిడ్డయని చెప్పును ?

బోయ—ఏరాజబిడ్డ యయిన భాగ్యమేమయ్యా ? అరాజు గొంతుతోయ. ఆ దివ్యమంట పెట్ట దానికై జగంధరుడను చిత్రకారునకు బహుశేలనిచ్చును లిచ్చి యీ భాగచిత్రము వ్రాయించితివే ? (చిత్రపటము చూపును)

మవిలా—(దీపముచెచ్చి నాలుగైదుమాటులు బోయచుపటమును పేక్షించి కన్నరునించి) దురాత్మా ! నీ వెవ్వడవో ఘాతుక భూకంఠేసి యిట్లు కల్పించితివి నిజన్నమాట లొక్కటియు నిశ్చయముకాదు. నీ నాడిన యశుంధ ప్రలాపముల నపు స్థిరపజుప కున్న నీ ప్రాణము సేపుడు తీయుదును

చం॥ తెలిసెంటివైన తామణి సత్యమణిసూరక విందచేసిన ।

నల్లబేగవచ్చినాడవిటు ఖూతుకమానన యోకారతయీ ।

కలుష నిదర్శనంబులను గల్గించ జూపుము చూపకున్ననీ ।

తల పగలించెదన్గలంగ దొడచెద నొంచెద ద్రుంచి చించెద ॥

బోయ—ఏమయ్యా ! నా సుఖగుణముల వేరెగరి నెచ్చడెగన పుచ్చున డని నమ్మి నామనసునంతయు వెలిచెట్టితిని

విలా—నపు దృష్టాంతములు చెప్పుకన్న. అతుకోయుదును

బోయ—అయ్యా ! నా సుఖగుణముల వేరెగరి నెచ్చడెగన పుచ్చున డని నమ్మి నామనసునంతయు వెలిచెట్టితిని

విలా—హా ! దైవమా ! దురాత్మా ! ఇంతైన నిశచమ్యును. పనిసేవేల నొంగిలించి యుండరాదు ? ఇంకొకటి జెప్పుము ముక్తావళితో నీ వేకాంతగోష్ఠికల వాడవు

నిజమైన నాసోమశేఖరుడైట్టి రూపముఁ గలవాడగుటయు నీకుఁ జెప్పియుండ వలయుఁ గదా ? దానివచింపుము. అదిగా కా సోమశేఖరుఁడును దాసుఁగూడి యున్న స్వల్పకాలమున నాఁడు తన్ను ముక్తావళియనుటమాని వేటాక పేరుపెట్టు కొమ్మనిన పేరును నీకుఁ జెలిసియుండవలయు. దానివచింపుము.

మ॥ తాళలేనినిదర్శనంబు నిదర్శనంబులఁజూపుమో !

జోలియేటికిఁ జూపుచూపుము చూపుచూపుము చూపఁగాఁ ।

జాలవేనిదె చచ్చితీవిదె చచ్చితీవిదె చచ్చితీవిదె చచ్చితీ ।

జాలిదీఱఁగజంపెదన్నినుఁ జంపెదన్నినుఁ జంపెదన్ ॥

నాకుఁజూడ నీవు మహాపాపుడవై పతివ్రతా తిలకము పేరుచెఱపఁబూనిన కాల హృదయుండవని తోచుచున్నది. నేనడిగినది వచించితివా బ్రదికితివి. కాకున్న నిప్పుడే చచ్చితివి.

బోయ— అనఘాధీరవిచార సారతరపుణ్యా నేడునాపాలి పి ।

ల్వనిపేరంటమహాచువచ్చి కుశలప్రశ్నంబుగావించినా ।

యనుతాపాయతి నాలకించినను సంహారంబుగావించెదే ।

ఘనధర్మాత్ముడ వింకనన్వీడు నమస్కారంబు గావించెదన్ ॥

పుణ్యాత్మా ! పిలువని పేరంటమవై నాయెడకేతెంచి నాపాలిపగ దాయవైతివి. జాతిబలగు స్త్రీబాకవిటుని మర్కము మఱియొకరికిఁజెప్పుదురా ? ఒకనాఁడు తతాంతమైయున్న సంతోషపువేళ సోమశేఖరుని రూపవర్ణము ఘోరము వచించె. దానిపై నీ కీయభిమానమేటికి యెఱుఁగను నీవు లిఖితదృష్టాంతము లొగునట్లు న్నది ఇంక నన్నడిగితివా నీకు గురువునాజ్ఞకలదు సింగము గఱచిన యంశ మాలముగల వానిరూప విభవ మీ శిశ్రవటమే తెలుపఁజాలదా ? (పటమిచ్చును)

విలా— పేరుచెప్పము-పేరుచెప్పము. ఆసోమశేఖరుఁడిడిన శ్రోత్రపేరు-చెప్పము-చెప్పము. చెప్పుకున్నఁగొంతుపట్టు.

బోయ—అయ్యో-అయ్యో-మంజువాణి-మంజువాణి.

విలా—హా ! హీ ! (మౌఞ్మిల్లును).

(అనుబంధము 25.)

బోయ—దురాత్మా ! పడిపోమ్ము. ఆముక్తావళితో దానిమగని గుఱుతించుటకని మోసపుచ్చి యాయంతరంగ మర్కములన్నియుఁ జెలిసికొని యున్నందున బ్రదుకు తెఱవయ్యో-అయ్యో ! యీపాపాత్ముడ నాగొంతెంతగాఁ బిసికెను ? ఆపురుష

కాంతవైనాకున్న మోహమటేమేలము. పీరిరుపురకు మనసుచెడినదాని సులభముగ పాధింపవచ్చును.

నిలా—(లేచి) పాపాత్మా ! శబరాధమా ! (బోయడేబోవు.)

బోయ—(పరుగెత్తును).

నిలా—హా! దైవమా! నన్నీగతికిఁ దెచ్చితివా? ఇక్కడికి నీకాల్పణ్యమంతయుఁ దీఱెనా? హృదయమున దావాగ్ని నెక్కినియె. తలపై నశనిపాతమయ్యె. మృతపిత్తు కుండనై బందీకృత పితృవృక్షడనై, విభ్రష్టరాజ్యస్వీకుండనై, అవిదిత మిత్రబాంధవుండనై, విఖండితాశుండనై నేనేలప్రాణములధరించితి? ఆముక్తావళికైకదా? ఎవ్వరినిఁ దలఁపుగొనక యీయెడకుఁ బోవలయునను నిచ్చలేక దేశమంతయు నేనేలవెడక సాగితి? ఆముక్తావళికైకదా? దినమొక యేడుగానున్నను నాముక్తావళి నాకులభించునను నాశమాత్రముగలుగ గతివర్తములు దినములుగా భావించి ననుమంచిప్రాణము వారింప నేరిచిన నీదుఃఖిసాగరము నొంటిచే నెఱతందరింపలేకున్నను, గట్టుచేరజాల కున్నను రిదవతరణ మెట్టికార్యమో యెట్టిమాటయో యనునిరాశజనించినను, మునుఁగజాలక వెలికిఁ దలఁజూపజాలక సర్వసంకటముల ననుభవించి మ్రింగరాక మ్రింగితినే? ఆముక్తావళికైకదా? ఇదంతయు నిట్లుగుటకా? అకటా! నేనేభంగి ప్రాణముల భరించువాడ? ఎవరియ్యసఁగొని పృథివివైనుండఁగలవాడ? ఏయాపదమున నీబాధ్యము పొరించుకొనువాడ? ముక్తావళీ! ననుఁజెఱునుండి దప్పించిన దిట్లా నర్పుటకా? నీవు శబరచండాలుల పాలగుదువని స్వప్నముననైనఁ దలంచియుంటివా? సోమశేఖరా! ఇట్లే దగ్ధుడవైపొమ్మ (పటముగాల్చి) ఈసోమశేఖరుని పాలికి మృత్యుదేవునిగు ముక్తావళీ! నివును నీశేషము నిట్లేపొండు. (చీరనుగాల్చి)

(అనుబంధము 26.)

హా! నిర్భరము. ఆపటము నేను దహించినట్లు నన్నిప్పుడెవ్వరైన దహించువారు గలుగలే? ఎట్టియగ్నికైనఁ దాళుకొందుఁగాక యీదావాగ్ని కెట్లోర్పుకొందు? నునుఁజింపుమిము నొసఁగఁగల పుణ్యాత్ములులేర? ఏమిమునైన భక్షించి యోర్చుకొందుఁ గాక యీమ్రొంగుడువడిని కాలమాటమున కెట్లాతాళిందు?

సీ! నాధనామక్రియాన్వయవైఖరిభామ

నేన్నాదరించు నంచెంచియుంటి ।

కొనఁడామెనెనాదు కష్టవి

ధానంబునా దేవదేవుండునా విభుండు ।

నానీంద్రభైరవ ప్రారూఢిగలుగ నా

కియార్ద్రదక్ష్కనం చెంచియుంటి ।

సకలేశహననంబునకు నైనఁ జాలు నా

శక్తియంతయు నేడు సమసేనకట ।

తే- గీ॥ బిలహరి ప్రాయమయ్యెనా వెంపదెల్ల ।

పొలఁతిలేకుండ నే నెందుఁబోవువాడ ।

వెలసెబాళివరాళి బల్తలఘమాలి ।

యీవిరాళి సహింపనేనిందు మాళి ॥

ముక్తావళి! ముక్తావళి! నే నేల యింకను జండాల్నిఁజేరఁబిలుచుచున్నాను? వలదు. వలదు. అయ్యో! ఎట్లువలదు? ఏమివలయు? ఏమివలను? ఓపఁజాల. ఈ తాప మాపఁజాల నా పాపపు మోమెరులకుఁ జూపఁజాల విలాపమునైవఁజాల. హా! హా! చండాల్ని శిలాశరెన న్నజకరిన మానసా! అక్కటా! నేదప్పఁదలఁచితి. మది మది నాముక్తావళి యట్టికార్య మొనర్చునా? హతిభాగ్యుడనగు నను వరించి నా వెంటఁబచ్చినందున నాదౌర్భాగ్యము దానిఁబట్టి ననుఁ బాసిపోవఁజేసిన నా ధరహిత మైయుండిన యా సుందరాంగి సౌందర్యమున మరులుఁజెంది మేదురాత్ముడో దాని నిర్భంగమునలనఁ బరిధివించియుండవలయు. అవిధి మూలమునఁ గలిగిన పరిభవముక కారణముగా దానికిట్టి శుశ్రూషియు గర్హితముగానని సూజభావమైయుండవచ్చును దాని పరిధివమునకుఁ బాపాత్ముడనగు నేనుగదా కారణము? అకష్టకాలమున నన్నెంత తలఁచుకొనెనో? తెన విధి నెంతదూఁఁటనో? ఎంతపాటు ఎడియెనోకదా? ముక్తావళి! నేమిచెయుచువు? నే నేమిచేయుగలను? మన యిరువురి బుణమంత యే కలదునుమా! నేనెంత పాపకర్ముడను? పుట్టననాఁటఁగొల్పె సుఖమన్నమాట యెఱుఁగక యచింత్యై కష్టములమువాచ్య గుఱిములపాలైతి నాక్రూరఘటంబులంపు పెంపున జగజ్జీయమాన తిలైతాలలము ముప్పెందుకొని నా యర్ధాంగిని గానున్న బలనాననవలెండును శివరిచండాల్లుల వాఁగునట్లు చేసితి తిదన్వేయఁగ్రతిముఁ బూని నన్ని గాకింకొక్కిరిసి పలువని నాచుంబుధామరాగి నై యాశ్చర్యమందునఁ బ్రాములఁబోయి చాలకనా ను నాటకి సుక్కుందుమిన్న యాయంగార్భశత్రుతనూ బాతెయగు నింగురెచ్చి పుంపుంబుల దం యాగ్ర గడిపకలివ్వుదు. గుర్తిరిణము పై కొన్ని పుచ్చు.

(అనుబంధము ౨7)

[ప్ర మీననాథుఁడు.]

మీన—(చూచి) వా! సోమశేఖరా! ఇన్ని దినములకు లభించితివా? ఈ కేరళరాజ్య మున చున్నావని తెలిసినవచ్చినందుకు నింత సత్కలము కలిగెనుమా? నీవెట్లుతప్పించు కొంటివి?

విలా—పితృవ్యా ! నన్నెట్లు గుఱియించితివి ? నేనింగుండు ట్లు తెలిసె ? అయ్యో !
ఇట్టికాలమున నానీమంగళాలింగనము నాకుఁ గలుగవలయునా ?

మీన—కుమారా ! నేనెట్లు తప్పించుకొన్నది యునల్లాండనిమ్ము. ఈ రాజ్యమునసర్వా
యుధా భేద్య మైయున్న పనకుంజరము నొక బ్రాహ్మణుండు చంపినాడను మాట జగ
మంతయు నిండియుండ నీ విందున్నాడని నాకు వేతొకరు చెప్పినలయునా ? అది
యు నుండనిమ్ము. “ ఇట్టికాలముననా ” యని నీవాడితివి అదియేమికాలము ?
నీ ముక్తావళి యింకను నీకు లభింపలేదో ?

విలా—పితృవ్యా ! ఆ చండానిని పేరెత్తకుము.

మీన—తనయా ! ఇదియేమిట్టిమాట లాడెదవు ?

విలా—అయ్యో ! ఆసంగతినంతయుఁ జెప్పెద నిటురమ్ము.

(నిష్క్ర.)

ము క్తా వ లీ నా ట క ము.

చతుర్థాశ్కము-తురీయరంగము.

కళావతి యారోగ్యశాల.

[ప్ర: కళావతి మంచముపై నలబండి నీలకేతుడు ప్రక్కన.]

నీల—కాంతామణీ! నేనెంతచెప్పినను మానకముక్కరముపట్టి కూరాత్మకయగు నా
 జలన పంపింపబడి యీ గిరిదెచ్చుకొంటివి. నీయట్టిచెలికత్తె నా కెన్ని జన్మములకు
 లభింపవలయు? నానాథుండు నాకు లభించెనా నిన్నతని యగ్రమ హిషిగాఁజేసి
 నీదాసిపై పర్తింపజలయుననియుంటి నీశ్వర్థమనసమున కిదియేప్రతిక్రియగా భావించి
 యుంటి నాయభిలాషమందయునమ్మయ్యె ఇంతకువచ్చునని యొక్కనాఁడెటుంగ
 నానాథుండు నను వెదకికొనుచునందందుదిరుగాడనట్టిచో నేనొక్కడనుండక తిరు
 గాడుమిన్నంబరస్పరిసందర్శనమునకేయాస్పదము గలుగదని యిందేయుండఁగోరి
 నీ గలనందుమునకు గాదననేరక నామోహము గుఱుతించినను నీవు ప్రాప్తమని యూ
 రడిల్లుగువనియు మన మిరువురము సహజుల మరటకు నీవు శంకింపనియు నమ్మి
 యాకూహాన విరణయమునకు సమ్మతించితిగాక యిట్లవునని తలంపనైతిగా? సోద
 ర! నెఱుఁగిరికిదాచి యేమిప్రయోజనము? నీకు మృత్యువాసన్నమైనది నీతిండి
 పడుసంతాపమున కేమేరమేలేదు. ఇన్నిసంకటములకు నేగురణము. నీ చేతికి
 కరగాలము నిచ్చెద ననుభండింపుము.

(అనుబంధము 28)

సోదరీ! యిక్కింతచో మోక్షాధ్యము కింతభరిగవోటు కలిగించు సుద్దేశము నాకుండు
 టయు లేకుండుటయు నా దైవమెఱుఁగు. ఇంతకువచ్చినపిదప నాయునికియేల?
 నాకింక నాథుండేల? నీయట్టిసాధ్యమితిల్లి నాకుఁ దోడులేకున్న నేట్టిసంపదలు నాకే
 యూరలడఁడేగలవు? నీగుణగణముల గుఱుతించునప్పుడంతయుఁ బరమపునకుఁగల
 మోహమునకుంటె నెక్కు డగున్మామోహమునీయెడ నాకుఁ గలుగు. నా చరిత్రము
 నంతయు మఱుతు. శేషముననున్న భంగి నిక్కలిపు బురుఱుండనేఁ గానైతి నేయని తల
 పోయుదు. ఇంతనిన్ను మోసపఱచి నను పంటిసందున నీవుతాంతము నీకుఁగూర్పు

తండ్రికై నడచెపుడు దానవే. నీవుట్టిగుణగరిష్ఠు నెంచైనా గంటిమే అట్టి నీవు ననుచానీపోవ నున్నావు అక్కరే! నేజూడఁజాల. భరియింపఁజాల. నాచరిత్రముదాహరణ, ఇదెవోయి నితండ్రితో నున్నయందంతమంతయు విన్నవించు. తలమున్నులుగా శోకాంబురాలి మునిగియున్న యాతనికిది భరించుట కెంతయా హ్రాసము ప్రాణమనై నుతునికి మాటు సకల సంపదలకు మాటుగానున్న పియట్టిప్రతి మృత్యుకెందుట చూడనున్న వాని కీశోక మొకయొక్కవయా నాకాజ్ఞయిమ్మ. పోయెద.

కళా—(చేయిచూపి నిలిపి) నాథా!

నీల—అక్కటా! ఇన్నిదినములయ్యు నన్ను నాథాయనుట మానవే దినికెట్లు భరియింతు?

కళా—క్షమింపుము. ఆ శబ్దము పూర్ణముగా నాభానమున నిలిచియుండుట నీయునికి యెంత యెఱింగినను నాథాయని పిలుచుటమానను నెపు స్త్రీవైన నేమి? నీవేనాదైవమువు. నానాధుఁడవు నాకుఁగలయన్నియు. అదియుండనిమ్ము. దిగ్భాలోచన మొనరింపుమునాప్రాప్తికినీవేమిచేయుచువు? నెత్తైన నేమి? పెండ్లికి నమ్మతించినదిగదా? నెపు నమ్మతించకున్న నే బ్రదికియుండునా? పరిణయమైయున్నందున నొక్కొక వేళ నెపు పురుషుఁడవు కావని మదికి గోరంతతోచినను నాపతివని వేయనియునది కొఁఁగెయని యెంచుట పాతివ్రత్యమునకు భంగమని కటకటపడి యా పాపము గలుగకుండు దైవముఁబ్రార్థించుచు నెడఁబాయని పత్నిగా నిప్పుఁ జూచుకొనుచు సంక్లింబుచు నింతని జను బ్రదికితినిగాని యటుకాకున్న నాఁడేమోహాతిశయములగు దుర్మరణము హలముననో మఱియెట్లోకాయముఁబాయుచుంటి ఇందున నేమి నీకేసుము? అదిగాక యిట్లు కాఁగల సంగతినంతయు బరిణయమునకు ముందే నెపునాకుఁగఁగొక్కిగాఁడెప్పు తిని దానిఁ సరకుగొనక మనఃపూర్వక నేనే యందుకు నమ్మతించితి దీని నీవేరమేమి? నెపు పురుషుఁడవు కాకున్నందునాతుచ్చముగు ననంగ సుఖము నాకొక్కటి కలుగదయ్యెఁ గాక నీ చెలికనము నెడయబకును, బతివ్రతాధర్మముల నాచరించుటకును నాకేమైన గొఱతగలిగెనా? ఆంధ్ర యేటిక నెపు నిక్కంపుఁబరిచుచుండెనై యేదని కారణమున నన్నాదిరింపక నాకు సుఖము గలిగింపక పోయియుండెన నాపతి వ్రతాధర్మాచరిణునినకు బాధకమేమైనఁ గలుగదుండెనా? ఇప్పుడెంతకంటె నేమి వేరము? కావని నింకొక్కమాటాదు. అడిచిన యాచరియ.

(అనుబంధము 29).

మాండ్రి కర్ణునియు చెప్పినందున నీకు నా నెనెనెనె నెమిగిమ్ము అట్లెప్పుఁ టికిని పొనర్చితిమి. ఇది నా విజ్ఞాపనము నెంచేయుండెను. నెయనియొగము నచొక్కచుండిఁగల మాయయ్య నాతఁడె. మినింతకాల మూఁడలపుము సోమ శేఖరుఁడు ను లభించుని నందెయొడిచికిని పూయయ్య మృత్యుకెందెన పిదప నాతని వివాహమాడి పట్టము గట్టుము నకులగఁచుచుఁగలగిరా వాఁడో చొక్కని నాకు గుతుగా నొనర్చ నాపారభాకికి కరణీయముల నాచరింప బంపుము ఇంకెమియఁ

జెప్పజాల. ఈమరణకాలమున దైవము నింతమాత్రము ప్రార్థించుదాన. ఈజన్మమునే నోచునైతిగదా ? రాగలజన్మమున నైన నాపరమేశ్వరుడు నీకు బురుషరూపము నిచ్చినప్పుడు ద్వికరణకుద్ధిగా నీ సత్యగాఢేయఁ బ్రార్థించుదానను. ఇంక మాఁడ కుము. నాలుగు నిమిషములకంటె మనఁజాల. దైవభజనముఁ జేసెదను. పోయి మాయయ్యను రమ్మనుము.

నీల—(పోవఁబోవ)

కళా—నాథా ! పోయెదుగాని నాశొకకడముద్దొసంగుము.

(ఇద్దరు నాలింగనము చేసికొందురు.)

[ప్ర: మలయదత్తుఁడు.]

మల—(నాడిచూచి కూరుచుండును.) రాజా! ఈయమజాడ్యము నా కేమియుఁ దోఁప వుండె ఇప్పుడు చూదియున్నాఁడ ఈలిపకు ప్రాణభయములేదని చెప్పవచ్చును. కానియిక రెండు మూడు దినములలోఁ జెలివివచ్చెనామేలు. కాకున్న నంతయుమఱి పుగలిగి యున్నాదము పుట్టినచ్చును. చూచెదముగాక. భయపడకుము.

యవనికి దిగజారును

శ్రీ

ముక్తావళినాటకము.

పశ్చిమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

నీలకేతునినగరు.

ప్ర. చతురవర్మ, నీలకేతుడు (జూబుతో)

చతుర—నీలకేతుకుమారా! ఏడివిందము నీమిత్రునిజూబు

నీల—మిక్కిలి పొడవుగా వ్రాసియున్నాడు. అయినను ముఖ్యాంశములఁజెప్పవలెను. కొన్ని కారణములు కలిగియుండుటచేతను, నా వ్రాత పరిపూర్తముయ్యుండుట వలనను నేనిందులేఖను బరిణయమగుట కొప్పికొనియున్నాను. ఈకార్యమొనరింపుమని నీవు నాకు బలుమారు వ్రాసియున్ననుఁ జేయక యిప్పుడు నే నొనరింపుట నీకు వింతగాఁ దోఁపవచ్చును. అది వ్రాత విషయముగాని యితరముగాదు. నీ ప్రజ్ఞా విశేషమును, గరుణామహత్వమును నైపుణ్యప్రశంసయు, నీతి కుశలత్వమును, బ్రసంగ విశమున విని నోన్నప్పుడు మాతననియు ని ప్రేమాలోగనము నెడయుదు ననియుఁ బరమాపేక్ష గలిగియున్నాను ఉత్తరప్రత్యుత్తరములన మాత్రమేకదా నినుఁజూచి యెఱుఁగుదు? అయినను నీకలాకౌశల్యము నందువలననే తెలిసి యున్నాఁడను చూడ నలయునని మాత్రము కుతూహలము చెందియున్నాను నాచరిత్రమన నింకి న నెఱుఁగదగిన నీహస్యములున్నవి అవి యన్నియు సమక్ష సందర్శమునకు మీఁదువెట్టి యున్నానీ నా పరిణయమునకు నిఘరమ్మనియేనుటకు నాకు నోరురాగు ఈసంస్పృధమునుండి నివ్రయము నావ్రయకు గొకిటి విడిచిన మేనమామ కూతురునగు కళానతికై యనంత చింతచే న్నండునేళ నిట్టకార్యమునకుఁ బమ్మనుబుగుచితము అయినను మిత్రానూది చెప్పవారెఱుఁచి చిరశోకిముచేఁ బ్రయోజనములేదు ఇట్టి గంఠిచ్చులు గలిగిన మిత్రులవాదములమున దానిహానిఁ బ్రయత్నింపవలయు.

ఇట్లు,

వివాహమగుడు.

చతుర—కుమారా! నాకు దయగలుగదని నే జింతిల్ల నచ్చుఁగాక నీకేటి కేయిడతెగని శోకము, పొమ్ము నీమిత్రునివివాహమునకు

నీల—

నుగంధివృత్తము.

అంతమెందులేని దుర్వ్యథాంబురాశిఁబుత్రికా ।

చింతచేనిరంతరంబుఁ జీఁసోలిదూలునీ ।

చెంతనుండి యూరడింపఁజేతఁగాకయున్న దీ

పొంతనట్టి నిన్నుమానిపోవనొనె భూవరా ॥

అయ్యా! నీదండనుండి నిన్నురడించుట దుష్టరముగానున్నదే. నిను మానిపోవు
దునా? నీవు మని వంత కాలము నిన్నువిడిచి—

చతుర— కుమారా! నాకొఱకంతయేల? తనూజని కంటె నాయెడనీకెక్కువగాఁ బితృ
భక్తికలుగుట నాకొక్క చింతయు లేదు నీకొఱకు నేనేవచ్చెదను.

కవిరాజ విరాజితము.

నుతునికి మాటుగ సర్వవిధంబులఁజూచితి నన్ను నుద్ధారకృపా ।

మతిమఱిఁబెండిలియాడఁగనొల్లవు మాటలనాడఁగనొల్లవు స ।

మృతిహితమిత్రులతోడనొకప్పుడుమానకయూరిడఁబల్కుచుమా ।

చ్చితిసుతకై కడు నేఁబడుశోకమునీబుణమెన్నఁడుదీప్తిగనకా ॥

నామఱి కేరళరాజు నాకును సకరణముగ జాబు వ్రాసియున్నాఁడు. ఇరువుర
ముంబోవుదము

నీల—అట్లయిన సంతోషము ఏమిది నాదక్షిణనేత్రమదురుచున్నది? యెట్టియశుభ
ముగలుగనున్నదో—

చతుర—కుమారా! దక్షిణనేత్రమదిగిన మిక్కిలి శుభము గదా పురుషులకు— ?

నీల—ఔను-తోచవచ్చు

చతుర—ఎన్నఁడువివాహము ?

నీల—చైత్రశుక్ల సప్తమియనైయున్నది ఇరువది నాల్గదినములున్నది. (ప్రధానమున
కాయితము చెయింతము,

(నిష్క్రమింతురు)

౨

ము క్తా వ లీ నా ట క ము

పశ్చిమాభ్యుదయ-ద్వితీయరంగము.

[విలాసకుని విడిది.]

విలా—సేవకా ! ఆనీలకేతుఁడెట్లాన్నాడు ? ఎప్పుడువచ్చెదనని చెప్పెరంటివి !

సేవ—విలాసకరాజేంద్రా ! ఇదె తలచుకొను వేళకే వచ్చెను

ప్ర: నీలకేతుఁడు.

విలా—రిమ్మా ! మిత్రమా ! (ఆలింగనముచేసుకొనఁబోవ)

నీల—(మానిపి చేతులు పట్టకొనును.)

విలా—సోదరా ! (ఆశ్చర్యమున) నిన్నేకవచనమునఁ బిలువ న్నాళ్లయిమ్ము. సీరూప మెట్లొప్పున్నట్లు నేనెంచియుంటి చూచిననెంతి వ్యత్యాసము? మిత్రమా? నివింకను శోకము మోసినట్లులేదు. ముఱవవలయు. ఎంతశోకించినను నీకళావతి మరల వచ్చునా ?

నీల—(స్వ) ఆహా ! ఈ మనోహరుఁడు న్నామనోహరుఁడే ఇప్పుడే గాఢాలింగనము వడయుదునా ? పూచయమా ! తట్టుకొనుము. ప్రత పరిపూర్ణయియినట్టు తెలిసె. అదియేమో విచారించును.

విలా—మిత్రమా ! సుముడ పాట వచించెదను, ఇదిమాన నచ్చి ప్రయత్నింపవలయు.

నీల—ఏది మానవలయు ?

విలా—అట్లేటికదరిపడెదవు ? నీ రోగావత్తివైజంతిచెందెదా నివిట్లు యోచించుట ? నా కాలింగనమైన పీకుండుట ? నిఘోసేను గుఱుతంపలేదని యెంచితివా ?

నీల—ఏమిగుఱుతించితివి ? (భయమున)

విలా—అయ్యో ! ఇంతభ్రాంతియున్న నెట్లుమని యున్నావు ? ఉలికిపడిపూటలాడె దవు. ఏమిగుఱుతించివా? తొలుతనిన్నాలింగనముఁ జేసికొనఁబోవలదను భంగినీవు

హస్తాలింగనము మాత్రమిచ్చిన జాడ తెలియనా? ఇప్పుటికిని నీ ఫలభాగమున స్వేదము ద్వేషించి కటతటములన్నియు నదురమహావేదనము గలిగిన చందము నూచింపుచున్నావు. లభింపజాలని పదార్థమునకై వదురిన నేమి ప్రయోజనము? నేమి త్రుండఁగాని నీకన్యడఁగానని నమ్ముము

(అనుబంధము 30)

నీల—అంతయేనా? ఇదియే నాపుణ్యమా?

విలా—శక్తిమీటినది. నీయధీనముగాని నాయధీనముగాని యేమియులేదు

నీల—హా! దైవమా!

విలా—అదిగో! మరల నీచింతమానవే? (స్వ) ఎట్లైన మఱవజేసెదను. (ప్ర)కుమారా! మీమామయేలయిక్కడికి రాలేదు?

నీల—మామామయేవరు?

విలా—(స్వ) ఇదియసాధ్యము ఇట్టివాని నేనేలరాఁ గోరితి? (ప్ర) మిత్రమా! కాలదేశముల ననుసరించి పరితాప ముజ్జగింపకున్న విధిలేదు. నీమోహము వలని పరితాపము నేనెఱుంగనివాడఁగాదు. అదినాకుఁ గ్రొత్తదియుఁగాను.

నీల—నీవును మోహమునఁబరితపించిన వాడవా? ఎవరిని మోహించి యుంటివి?

విలా—సచివా? ఆస్మత్తాంతమునన్న దుగమము సంకటమునకుఁ గారణమగు. ఈనాఁడు మనము త్రొత్తఁగా మొదటి సారి నొక్కరి నొకరు చూచిఁకొనుట. కావున—

నీల—అట్లునా?

విలా—“అట్లునా”? ఇదేల యిట్లుడిగెదవు? అదియును నీకుఁదెలియని విషయమా? కావున నీ సంకటమునకుఁదోడు గానన్న సంకటము గుఱిచేయకుము

నీల—“నీసంకటమునకుఁదోడు నాసంకటము” సంకటము సంకటమే—ఏమిసంకటము?

విలా—నీవునన్ను విడుచునట్లులేదుకావున—

నీల—నీకట్లు తెలియును?

విలా—(స్వ) నీఁడేమి మూటలాడినను నదియేధ్యానముగానున్నాఁడు. ఊరకమాటలు పెంచుట కంటెనీనికిఁజెప్పట మేలని తోఁచుచున్నది (ప్ర) మిత్రమా! నేను మిత్రభాగ్యుడనై యొకతగివై మోహముగలిగి యుండియున్నాళ్ళు పరితపించుచుంటిని కావునఁజెప్పితిని

నీల—ఇప్పుడు?

విలా—బుద్ధినచ్చియున్నది. కావుననిండు లేఖఁగొనుట కొప్పితిని.

నీల—ఎనిదిని మోపించియుంటివీ ?

విలా—ఆదుష్కర్మరాలిచేరు నన్నడుగకుము.

నీల—అదియేల దుష్కర్మరాలు ?

విలా—ఆచరిత్రము నన్నడుగకుము.

పద్యనాభవృత్తము॥

ఆరామచారిత్ర మేలావిచారింప నత్యంతతాపంబు గల్గించునా
కుక్ | గారాగృహవాసమాయెక్ మహాపాధిగల్గెంగదాదానిగక్
గొన్ననాడే | నారాజ్యముంబోయె నాసౌఖ్యముల్లాలెనాపిన్నతండ్రెక్
జెఱుంబెట్టనయ్యెక్ | వారాశిపాలైతి రారానిశోకాబ్ధి భంగంబుపాలైతిఁ
బొడైతినయ్యో ॥

ఆచరిత్రము నన్నడుగకుము. దారను బాసితి. ప్రేమడించు పిన్నతండ్రెం
జెఱునుంచితీ. ఊరూరుతిరిగి ఫేరుప్రోగొట్ట కొని నాలుగేండ్లనుండి నన్నే కలవ
రించుచు గృశయింపఁబోయియున్న పతిత్రాతలకమగు నిందులేఖ కంతయు సవ
రాగ మొనరించితి.

నీల—ఆతెరుణి యిప్పుడు జీవించియున్నదా ?

విలా—ఎక్కడపాడయియున్నదో నాకేటికాచింత ?

నీల—ఆతనియపరామైన నెయ్యది ?

విలా—అపరాధములన్నియు నాయనియే అయ్యెమియు ఎవరొక మొనరించు నాకిం
దుఖముగలుగుచుదియే కాగ మను చాలదా కాని మోపించినాడై
కాన్యముచో విజెఱునుంపలచెలి, దానియాలింగనము-అపొదపు నాకింగనముగలిగి
ననాడే ప్రాంతమునకింబె వెట్టెను నన్నతండ్రెం జెఱుననిచి త్రిశ్చర్యమంతయు
పిటచొప్ప శత్రువుపురిమునుండి దొంగతనమున చాచిపోయెతి దానిముగ్ధగొన్నయ్య
ల్లుడే నయ్యమునఁబుతి దానికలఁపున్న వేసంతయుఁజెప్పఁసి యిడుమల దా
ర్జుని, ఇట్టప్రోహణికిగా స్థూరిక గాలిగోటికైన నవయినకాదో యనిరఘేయ విచిం
చిననోటదానిచేరునుడవివల జుప్పరానిదైన మూలపాపము గలుగఁగలదో యట్ట ను
మణినిందులేఖను సంకటములకు నుతిచెసితి. ఇకమిక్కాలయు” (కర్పూరునించును)

నీల—(కన్నీరునించి) అయ్యో ! నన్నుతీమింపుము. నీకుఁ గన్నులు గలుగునట్లునర్పిత.

మేఘ విస్ఫుల్జవ్యతము.

బలాత్కారంబంచుక దలచకుమయోపల్క నీమాటలింకక !
 విలాపంబింతేలా కలిగెనకటా వెగ్గలంబొచుమోము ।
 స్థలాహీనంబొయెన్నలకుననున్నులన్నీరు ముక్తా ।
 వలింఖోలెక బాతెన్నలవగ మహాపాయ విభ్రాంతిదోచెక ॥

ధారలుధారలుగా ముక్తావళి బోలె నేటికిఁ గన్నీరు దెచ్చికొనియెడు ?

విలా—“ ముక్తావళి” (ఆశ్చర్యమున) ముక్తావళియన్నందున నీయర్థమేమి ?

నీల—అర్థమేమి ? ముక్తావళియన్న ముత్యముల గుంపనుట నీ వెఱుంగవా ? ముక్తావళి కింకేమైనఁ జూడఁదగిన యర్థమున్నదా ?

విలా—ఏమో నే నెఱుంగను.

నీల—నీపూరక యింతెఱుకు దానిద్రోహిణియని యంటివిగానిదాని ద్రోహము వచింప వెఱివి.

విలా—అదినన్నడుగకుమునే ఎచింపఁజాలను. నీవిక నన్నడిగిన నాయానగలదు.

నీల—

కం॥ తోయనిధిఁబడఁగరూపము ।

బొయఁగఁదలిదండ్రులనెడఁబొయఁగననువు ।

ల్లోయఁగవై నను నొకటికి ।

నీయానకు వెఱచుభంగి వేవెఱఁగదా ॥

నీయానకు వెఱచుభంగి నేనింకొక్కటికి వెఱచును కావున మానెడు మఱియు
 ప్కటి ఎచింపుము ఆతరుణియే యిక్కడకి ఎచ్చిన నివిప్పుడేమి చెనెదవు ?

విలా—ఏమి చెనెదనా ?

తే॥ గీ॥ దానితల్లగొఱిగించి నెమ్మేనన్నల్పు

పూసిపోరకను గొట్టించ్చి రాక్షసభమున

నుంచి మాలిచేనుమియించిపురినిఁ ।

ద్రిష్టవలయును నాకసేదీఱుకొఱుకు ॥

నేఁబడినిపొట్టుకనియంతయుఁ దీఱదానికి తురకర్మచేయించి మోమున మసి
 పూసి పొరకతోఁగొట్టించ్చి మాచులతో నుమియించిగాడిదెవై నూరేగించి

నీల—హా! సోమశేఖరా! (కన్నీరునించును.)

విలా—(స్వ) ఏమిది? సోమశేఖరా యనియె. ముక్తావళి యనియె (ప్ర) మితమా!
నీచందము చిత్రముగానున్నది. సోమశేఖరాయని సంబోధించితివే? నిశ్చయమేమి?

నీల—సోమశేఖరుడు నాదైతము నాకులస్వామి నావివదాతయని యెంచియుండుట
చే సంబోధించితి. తలచుకొననైనరాదా? పేరైనకొనునరాదా? (లేమిను.)

విలా—ఏమితేచితివి? ఏలపోయెదవు?

నీల—అవును పోయెదను. (కన్నీరునించును) (నిష్క్రమ)

(అనుబంధము 31).

విలా—ఈరాజకుమారుని చందము చోద్యముగానున్నది. ముక్తావళి యనియె. సోమ
శేఖరాయనియె. ఏమి భావమా? వినినేనెన్నడును జూడకున్నను రూపముచాయ
కొంతపరిచయముగా న్నది యెంబోవిననట్లుగానున్నది. (తలగీరుకొని) ఏమియుం
దోచదు. ఒక్కటి తోచుచున్నది. వీడును నాముక్తావళితీపులనుభవించినవాడు
కాబోలు. దానికైయిట్లు పరితపించుచున్నాడుకాబోలు ఆటంకులాడిచెప్పియుం
డిననారూపములుచాయగులుతించినాడు కాబోలు. నాకుదానిదుశ్చరితముచెప్పిన
బోయ యది ప్రాథమ్యగుటకుముందే చెడియుండెననిచెప్పడా? అట్లు దానిననుభవిం
చినవాడు వీడేకాబోలు. సారాప్యపురమునఁ గానగారమున నేనుండినకొలమున
పీనిన్వనివిని రూపముచూచియుంటిఁ గాబోలు వీడు నాకుఁబరమమిత్రుడాయె.
పీనియెద్దట నాకులటా నృత్యంతము నేనేలదాఁపవలయు? వానివిడిదికేపోయినృత్యం
తము తిన్నియుఁజెప్పి వినివచ్చెద

(ప్ర: సేవకుడు.)

సేవ—రాజచంద్రా! పల్లకివచ్చియున్నది. చతురవర్గ రాజుగారి నాందీవ్రతములకు
నేలేయనినదనియు నభ్యంజనముచేసికొనవలయుననియు రాజసేవకులు విన్నవించు
చున్నారు.

విలా—ఇట్లేవచ్చెద. (స్వ) అభ్యంజనమయిన పిదప నీలకేసుని యొద్దకుఁబోయెడి

(నిష్క్రమ)

ము కా వ ల్లి నా ట క ము.

పశ్చిమాజ్యము-తృతీయరంగము

నీలకేతుని విడిది.

ప్ర: నీలకేతుడు.

(అనుబంధము ౩2.)

నీల—ఇదిఫలమా! ఇదిఫలమా? హా! నిర్భరము. ఇన్నిదినములు సంకటములన్నియు ననుభవించి భరించినయాశ నేడుపూర్తియయ్యె—పరిపూర్తియయ్యె. కిడుపునిండె. నోములన్నియు ఫలించె మనసున కానందము జనించె ఇట్లవుటకేకదా నేనిన్ని దినములు కీవించినది? సముద్రమా! నీవెంత పగసాధించితివి? నాకగు కష్టము లన్నియు నీకుఁదెలియకుండెనా? నన్నేల మ్రొంగవైతివి? ఒకటికాక రెండమాటులు, ఒకదినముగాక నెలదినములు మునిగిపోవయండి నీలోనివనించుముంటినే? ఇన్నియు ననుభవింపుము పాముని నన్ను వెలివేసితివా? అయ్యయో! అక్కఱికి మించుకైన లేక కేరళస్థానముదండి నేనున్నయోడనంతయు ముంచితివే? నన్నేల బ్రదికించితివి? ఇప్పుడు ఎపగతీకేనా?

హా! కిశావతీ! ప్రియకిశావతీ! నినువంచించినందున కిదిఫలమా? ఇదిఫలమా? చెనేతఁ గడుచుచున్నాను. నిరపరాధినివై యేమియు నెఱుంగని గోలవై యతిలోక మె హైక దర్శినివైన నమ్మివంచితవై మృత్యుజెందిన నీయుసురు నన్నురక పోవ నిచ్చునా? జననజనకులారా! మిము నుల్లంఘనముచేసి నాపై నత్యంతమహిమ నిండార. ప్రేమడించుచు నుండుగాపాడుచున్న మీతో నొకమాటైనఁ జెప్పక మిము నంచించి జాగినై వెడలితివే? అయ్యో! ఇదిఫలమా? ఇదిఫలమా?

అయ్యో! నాకీట్టిగతికలుగునని యొకనాఁడుఁ జలంపనైతివే? ఈపాపపు వివాహ మునకు వచ్చుబుద్ధి నాకేకలిగె? ఇచ్చి నామనోహరు నిండేలచూచితిని? చూడ కుండినను నభిలాషచే నాశచే మృత్యుజెందయాండిన టేమముగ్గనుండెనే? అట్లుగా కామనోహరుండే మృత్యుజెందెనని నాకుఁ దెలిసియుండినను, నింత దుఃఖము నాకుఁ

గలుగకుండునే ? శ్రుతియై ప్రాణముల బాయుచుంటిని. నిర్భాగ్యురాల నాదుఁ గాని యిట్టి హతభాగ్యురాల కాదునని యూహించుకైతి “నావిభుఁడు నాకొక్క నాడైన జిక్కును. చిక్కినను మక్కువచేయును. నానోమ కలికమ్మును” అని యంతరాళమున సౌభములు నిర్మించినభంగి నూనాలు కేరికొనదు పంపించు చుంటినే ? ఎంత యెక్కికసాని నిరాకరిగినను లేనియాళిలు చెమ్మకొని నేమ్మని పొందుచుంటినే ఇదిఫలమా ? ఇదిఫలమా ?

ఇంతజాతి నాశమును కోటకట్టికొని ప్రాణముల నందునిలవించుకేసి యుంటిఁ గదా ? ఆయంతరాళ సౌభములన్నియు నేడుకూలిపడియె. ఆకోట నేడు నక్క లింపబడియె. అక్కటా ! ఆవిభుఁడు నేనొనర్చిన యపరాధములైన నుగ్గడించి యుండిన సంతోషమున నతని చరణసన్నిధిఁ బ్రాణముల బాయుచుంటినే ? నా తప్పే నాకుఁదెలియని గతికలిగి గదా ? ఇట్టి దిక్కులేని భంగికలుగునే ? నను మోహించిననాడుతాఁజెఱవడియెనట కౌగిలించిననాడు వనధిబడియెనట. ఇది నానేడమా ! తనకంటె వెక్కువగు దుష్ప్రాప్తి నాకుఁగలుగదో ? తలదండ్రులు కలిగియుండియు లేనిభంగినొనరించుకొంటి పన్నీటివాకల యుండజేరుటకు భీత నగుదాననయ్యఁ బూర్ణప్రవాహసంచలితపతీతరణమున కుద్యమించి జలరాశిపా లైతి. రాజపుత్రినయ్య నీచనేవకుత్సహించితి. ఇదియంతయుఁ బరమభాగ్యమని నేభరింపనా ? ఇదిఫలమా ? ఇదిఫలమా ?

మీననాథా ! మీననాథా ! నాకొకై యెంతప్రయత్నము లొనరించితివి ! అశ్లేష్యమును కారాగృహమునకుఁ బోయి యనిన్యసాస్పాదగు నని మేఘవంచనంబొన రించి మాకుగా నీవే మనకిచ్చార్యకముగఁ గారాగృహ నివాసమునకు నమ్మితించి తల పోవునంతటి కార్యమున కిమ్మకొను నతిలోకధీర కృత్యమొనరించి తనయయంచు నన్నాదరించి సంతసము జనింపజేసితివి. ఇదిఫలమా ? ఇదిఫలమా ?

అయ్యో ! నేనేమి చూచుచు ? ఏమి విచుచున్నాను ? అన్నియుఁజూ చుచున్నాను ఒక్కటియుఁ గానరాదు అన్నియు విచుచున్నాను. ఒక్క టియుఁజినరాదు కన్నులారా ! మీరింకొక్క పదార్థముఁజూచుట కిచ్చయిం తురా ? మీరిట్లే మూసికొని యేలపోరాదు ? చేదులూనా ? మీరింకేకార్యము చెయఁగలదు ? అదె యేలపడిపోరాదు ? ప్రాణమా మృండప్రాణమా ! నీకింకే యాశగలదు ? ఏల ననుకొనలేని పోవకున్నావు ? ఆహా ! నాతల నిలువదయ్యె (పెట్టెలోనున్న జీవారి సముద్రాన్ని) ఇదే యీవిషయముఁగొని యునువులబాసెద (నోటివఱకుఁ గొనిపోయి) చేతులారా ! మీకెల యీనాణెకుగలి మనసమా ! నీవేల తలతటఁ గొట్టుకొనుచున్నావు ?

జీవారి సమా ! నీవేనాయేడుగడ. నీవేనాకష్టములకంత్రము, నీవేనాపేదరుఁలో ప్తాయము. మానభంగ భంగోత్తుంగ చింతాశోకసముద్రమునుండి నకుండరిజేర్చు

తరణివీని ఆమలయదత్తుడను వైద్యునిద్వారా నతనిప్రాణము విసికించి పరీక్షింతునను నెపమున మోసపఱచి సంగ్రహించిన యాజీవారిరసము నాకెంత యుపయోగకారి యయ్యె? నామనోహరుడు చచ్చిననువార్తవినిన యుత్తరశిఖమున నే దీనిసాధించి కృతకృత్యనాడునని యెంచియుంటి. ఇప్పుడు నాయెంచినభంగి నట్లుగాకున్నను ఫలముననంతకంటెను గ్రూరకృత్యమాయె. దీనినిప్పుడే భుజించుదానను. (ఎత్తి నోటివఱకుగొని క్రిందబెట్టి) చేతులారా! మీకేల యావణకుగలిగె? ఎల్లప్పుడు నేవాన్పుత్రిజేయుము బురుషరూపకాంతయైయుండిననుడవచ్చని పతిభావమునోందిన కళాపతి సతీమణిని మనసార స్ఫుకానమున దహించు నగ్నిపెట్టునపుడైన మీకు వణకులేదే? ఇప్పుడా కలిగె?—మానసమా! నీవేల తటతటగొట్టుకొనుచు డోలాయితమగుచున్నావు? తలిదండ్రులయ్యాగగోనక వారిబాని వచ్చునపుడైన సముద్రమున దిక్కులేనిభంగిపడి మునుగ నున్నపుడైన నీకుశంకాతంకము గలుగదే? సమయము వచ్చినపుడు వెనుదీసెదవా? చేతులారా! ఈమానసమునకు మీరైన బుద్ధి చెప్పుడు. (మొట్టమొదట ననుభంగపాటొనరింపఁ బాల్చుడు పురుషుల బాధలకుం దలకే నేబురుషవేషముధరింప నెంచి నప్పుడందునకుఁబ్రతిబంధకముగానున్న నాగబ్బీ చనుంగవ నట్టెయణించి కట్టుకొన సమకట్టితిఁగా? అప్పుడను నీదుష్టమానసము తొడిబడియె అయ్యో! నాథుని కరములకానందము గలిగింపనున్న యాయుబ్బు గబ్బిగుబ్బుగవనిట్లు రూపముమాటుట తగునాయని వాడులాడె. కాపురుషవేషమున లోకమును నంచించినైన—ఆమూలమున నొక్కటియు నెఱుంగని ముద్దులాడి పతివ్రతాతిలకము ప్రాణమునకుఁ గురారమెత్తుటకైన నోర్చుకొని కుచకలశములనదు ముటకోపదియ్యె) అప్పుడోచేతులారా! మీరే విజృంభించి దానికి బుద్ధిగఱపి యామానసమునే యణచికట్టి నలీలనాకార్యము చేసితిరి? ఇప్పుడేల యత్తే బుద్ధి గఱపరాదు? పరాకుమానిలెండు (చేతులనోపధి తీసుకొని)

ఒక్కమాట దీనిదీసికొని నేమృతిలైన నేమిసాధించినట్లు? పురుషవేషముని నిన్నాశ్శుండియు నిందుకైనఁ దొరుకుములేకనికదగునా? నన్నా—సోమశేఖరుడైన నియి? క్షేరము చేయించి—అయ్యో! నాకు వెండ్రుకలు తలనిండ నుండుటఁ జూచి యెవ్వలైన నాపురుషాకృతి సంశయింతురోయను భయమున దానికిదప్పఁ గారణము సృజింపనే దలిదండ్రులచంద మెఱుంగువఱకుఁ గేశఖండన మైనఁ గావింప నని ప్రతిజ్ఞపట్టినట్లొచ్చి అట్లాడునప్పు డాక్షేఖండనమనుమాట యెంతిసంకటపడి యెంతిపరాపముఁ జెందియొడితి అట్టి నన్నిట్లు చేయింతున నెగదా? కొరిగించి మోమునమనిపూసి—మూలచేనుమియించి—ఇవియన్నియు నేల్లత్రవృక్షానవలయు —ఇట్టి భంగికలిగింతున నెగదా? నామోహమంతయుఁ దుచ్చమైనదిని యిట్టిడిన వాని నేమొనరించినట్లయ్యె. ఇంతపగదాయగువాఁడు నేఁజమ్మటవినిన నింకను నా నందముఁ జెందగలఁడుకదా? తొలుత వానినేఁజంపి—రామరామ! ఎంతమాటాడి తిని నేఁజేసినపాపములకల్ల పన్నె వెట్టినట్టికార్యము నేనాచేయ నెంచితి? అయ్యో!

పతివ్రతా మహోదార తిలకమగు కళావతితో నిచ్చినములు సమావేశము గలిగి యుండియు నిట్టిబుద్ధియా? తొలిజన్మమున నే దంపతులబాపజేసి యెంతటిపాప మొనర్చి యుంటినో యీజన్మమున నిట్లుభవించుచున్నాను. ఈజన్మమున నీ పాపము వలయునా? పరస్పర మోహాంతయముల వలయును, నేడే సకలైహిక సౌఖ్యముల పొందినట్లనందించుచున్న యిందులేఖ సోమశేఖరుల కొటి కడితీసి నట్టులేడబాపవలయునా? ఆయిందులేఖ నాసోమశేఖరుడౌదల గరించిన భంగి నీ 'యిందులేఖ నీసోమశేఖరుడు శిరసావహించి ముఖముగనుండసి. పరమేశా! నా కిట్టిబుద్ధి కలిగినందున రానున్న పాపముల నెల్ల బావుము. తప్పాడితి, తప్పాడితి. ఇంక యోచింపను. భక్షణముజేసెదను. (మందుచేబట్టి).

మఱచితి, నాచరిత్రము నెఱిగినవా కొక్కరునులేరు కావున దానినంతయు ప్రాసీయుంచి పిదప మృతనయ్యెద. (కాగితము లేఖనియుండినీకొని)

అక్కటా! అంధకార సదృశమగు నాచరిత్రము నిట్టివెలుగున వ్రాయజాల వ్రాయుచున్నదిచూచి యోర్వజాల, నాకన్నుల నేనమ్మజాల, నన్ను నేవిశ్వసించజాల, చీకటింటనే వ్రాసెదను (లోనికిపోవును)

ప్ర : విలాసకుడు.

విలా—ఇందునువిలకేతుడులేకున్నాడు 'లోపలనున్నాడని చెప్పి ఇంద్రగుర్పుండి యున్నట్లున్నది ఎచ్చునుగాబోలు ఇందే కూర్పుండెన ఆహా! ఏమొమంచివాసన వచ్చుచున్నది ఎన్నడు నిట్టిసువాసనగానను పుష్పదులవాసనగాదు. (వెదకి వెదకి) ఆహా! ఈసంపుటమునుండియే యీవాసన వచ్చుచున్నది ఇదియేదోలేహ్యమువలెనున్నది. (తీసికొని) ఏ మపురూపమగువాసన? దీనిరుచియెల్లుండునో? నీలకేతుడువచ్చిన నడిగి భుజింతును. ఎంతసేపునకురాలేదు ఇంతయన్నదే ఒక్కింత రుచిచూచిన తక్కువగునా? నిలకేతుడు ఎలదనునా? (రుచిచూచి) ఆహా! ఎంతమధురముగానున్నది? లేహ్యమింతమధురము నే నెన్నందును జూడను. ఏమిది? తలతిరుగుచున్నది? కడుపునజేయి వెట్టికలచిన్నది? అయ్యో! ఇదెమి లేహ్యము? హా! హా! (మూర్ఛిల్లును)

(అనుబంధము రెలి)

పునః ప్ర. నీలకేతుడు

నీలకేతుడా! ఈసోమశేఖరుడెందొప్పుండుకొని యున్నాడని అయ్యో! ఈయోహా యితని చెలికెట్ల చెచ్చి తీనియున్నాడే ఏమిటి? ఏమిటా? అక్కటా! నాకెట్లునుబ్రాహ్మలేదుకదా? ఆ యిందులేఖ ప్రాయయునింతయేనా? ఈమహాయుగంజెంత ననునోనాడినను సోమోహము తగ్గకున్నది మోహమా! ఇదెప్పుడో విభ్రాము.

(అనుబంధము 34.)

ప్ర: జగంధరుడను ప్రక్కన.

ఇప్పుడు విషభక్షణముచేసి యింకొక్కఁడు గడియలకుఁజావనున్నాఁడు.

జగం—(స్వ) ఆహా! ఈతరుణియే వీనికి విషమిడియన్నదా?

నీల—ఎంతవిషాహారమునఁ జావనైనను మోముముద్దుగాఁటకు లోపమాలేకున్నదే!
మనోహరా! నీకును నాకు నింతయే భాగ్యము నుమా!

నీ॥ ఆభోగివరభణాయతము నీపేరురం

బున గూర్చుభాగ్యంబు మొనయనైతి ।

కిల్యాణియనినీవు కడుముదంబునఁబిల్వ

వినుభాగ్య మింతైననెనయనైతి ।

వటునాదుప్రణయమౌ నాటకురంజిల్లు

నిన్నుముద్దాడంగ నేరనైతి ।

భైరవంబైన యీభంగినుండంగ నిన్నుఁ

జూచుభాగ్యమునకే నోచీయుంటి ।

తే॥ గీ॥ పాతకం బెగడనచేసి పాడుపడితిఁ ।

బూర్వభవమునసూరక పోవఁగలదె ।

తోడినీడగనినుఁగూడి యాడలేని ।

కలుషవతినాకు దక్కంగ గలవెనాధ ॥

తెలివినున్న పునాకియ్యని ముద్ద 'నే నిప్పుడైనఁ గొని, నా' ఆహా! మానఁజాల
కు (ముద్దకొని) అక్కటకటా! ఇట్టి భయంకరమానుగ్య మొదైనగంటమే 'మనో
'మహా! ఎక్కఁబ్రాణదానమిచ్చుట కిక్కినట్లైన నేరరుగదా? నేనుమాత్రము నినుఁ
బాసెతీవించి యుంచునని నమ్మకుమా అయ్యో! నను దుఃఖాంబుధి పాలుచేసినను,
'యిందులేఖకైన ముఖమొసంగఁ జాలవైతివే? అయ్యో! ఈదుఃఖమునెట్లు తా
కును? నాకల యీకష్టధ కలుగుచున్నది 'ఇవికూరాశ్రులుగదా?

జగం—కామి—మాచితివిగదా! నీసోమశేఖరుడెట్టివాడాయెను? ఇట్టివానినిపు
పరదైవమంఛు నమ్మి నీకై పంపించుచున్న నాగకేతునిఁ గన్నెత్తియయినఁజాడవైతివి.
ఇదిపాడియగునా?

నీల—జగంధరా! ఇట్లాడుటకా నీ విందుపచ్చినద? ఇప్పుడా నీవు నానాథుని గుఱుతిం
చిన చందము చెప్పువచ్చినది?

జగం—భామానుజీ! దీర్ఘముగా మాటలాడుట కాకము చేయ, ఇంత నేనీ పురుషుని నిప్పుడయిన నా నాగకేతుని నీ కేతునిగా అతని నిప్పుకే మలుచుకొని పెట్టెదను

నీల—ఓ! దురాత్మా! తొలగిపోము.

తే॥ గీ॥ బొరయిది సమయందె దురాత్మనీకు
నాగకేతుని వర్ణింప నానలేదె!
నీచీనీనాగకేతుండు నీరరాణి!
గుండుమెడగట్టి పడిచాడబొండునేడు"

నీనాగకేతుండును నీవును సముద్రమునబడుదు.

జగం—అతివా, ఇంతోరకమాటలేల? ఇచరిత్రమంతయు వికలమయ్యె, పురుషులకు మన లోకమునంతయు వంచిచితివి కళావతిని మోసపడచి వంపితివి, ఈరాకు మారు సోమకేశులు వినిమిడి పొలియించితివి, ఈప్రాంతములు నేడప్పు నితరు లె యుంగరు, నీప్రాణము నాచేనన్నది, ఇనుమంతి వెల్లెపెట్టితివా? ఇవేమగుటయునీవే యెఱుంగరువు ఇప్పుడైనజెప్పుము దీనినంతయు బయలుపెట్టక నావాప్తియకేటిక లోననే దాచిబీగము వేసికొని యుండుట నీవానాగకేతుని యెక్కి యాడుటకు చచ్చుతిండుటయు కార్యమునకు బ్రత్యుపకారకరణముగా నుండగలదుకాని—

(అనుబంధము 3వ.)

నీల—(జగంధరుని బట్టి పడ వేసి) క్రూరాత్మా! ద్రోహీ! ఇవేలవని వెల్లెపెట్టవలయు? నీవని నేనేయెనరితును (గట్టిగా) బిపురజనులారా! బిపుకాత్తులారా! దాని బోవునోమహా నీయులారా! వినుడు వినుడు నే గ్రూరమానసకు కళావతిని మోస పుచ్చిదాని చావునకుగారణమైనదానకు ఈసోమకేశులు మోయగమున వధించు టకుగారణభూతి రండు, రండు మామిడి, మామిడి

(ప్ర. చతురవర్మ అంగారశర్మ, మంచనాథులు, శిష్యుగణమున)

అంబులు—ఏమి? ఏమి? ఏమి?

నీల—ఈరాకుమామిడు నాగకేతుని భూపాలుగా మరారు, మరారు ముగ్ధులను మూర్ఖులనియును మోహించియుండె నాంబులని నిర్భయి నీ జూచితి మి యిమగు (కాగితిమిచ్చుచు)

అంగార—(వదిలి) ఏవరాముక్తాశి? ఎవ్వరిది?

-ఈపూతిభాగ్యురారే యాముక్తాశి? (స్త్రీయును)

చతుర—హా! హా! దైవమా! (మూర్ఛిల్లును)

అంగార—వైద్యులఁబిలిపింపుఁడు

(అనుబంధము 36.)

ముక్తా—ఈమనోహరుని మోహించినందుకు ఫలముగానితనియాలింగన సుఖమొకసారి గంటి. భోగమెఱుంగగదా? భుక్తిశేషభోజనమును నెఱుంగ అది యిప్పుడులభింపఁ గలదు. ఇదియేభుక్తిశేషము. (అనిజీవారిరసముదని మూర్ఛిల్లును)

విలాస—(లేచి) ఏమీకలకలము? పితృవ్యా! ఇదియేమి?

అందఱు—(ఏడ్చుచు) కుమారా! ఈచరిత్రము చదువుకొనుము (చరిత్రమునిత్తురు)

విలా—(చదివి) అయ్యో! ఎంతపాపాత్ముఁడను? శ్రీహరీమలయదత్తుని జీవారిరసను ప్రభావము జగద్విదితమైయున్నది దానికింక బ్రతిక్రియలేదు పితృహ్య! నాప్రాక్షి యిట్లున్నది (నాగకేతుఁజూచి) అయ్యో! నీవేల యిరుదుఁచితివి? నీవునన్నా నాఁడుచూచిన బోయవుగదా?

అంగ—అయ్యో! ఇక్కడు బోయగా డు. నారాజ్యముననున్న జగంధరుఁడను చిత్రకారుఁడు

విలా—అనాఁడు బోయవే మేలఁరించితివి?

జగం—నికువిషయోగమునఁ గిన్నులకుఁజాంచల్యము గలిగియున్నది నేనెన్నఁడు బోయ నైయుంటి?

మీన—(చూచి) కాఁడు. కాఁడు పిడునాగకేతుఁడను రాజపుత్రుఁడు సౌరాష్ట్రపురి కారాగ్రామమున నాఁడుచూచియుంటి. ముక్తానళిపై మోవామునఁబరిపించుచుండెను

విలా—అట్లనా? పితృవ్యా! నాకొక బోయ యావృత్తాంతము చెప్పెనని యంటి నే వాఁడెవఁడు

మీన—దుర్ఘాత్మా! ఇప్పుడు తెలిసెను వృత్తాంతము చెప్పుము చెప్పుకున్న —

జగం—ఏకనాకేల? చెప్పెదలెందు. నేనునాగకేతుఁడగుట నిశ్చయమే, బోయనగుట యు నిశ్చయమే, ముక్తావళిని మోహించియుండుటయు నిశ్చయమే. ఇదికీమోరే మనుకొన్ననది యంతయు నిశ్చయమే?

విలా—నీవునాతో నాడన్నమాటలన్నియుఁ గల్గలా?

నాగ—శుద్ధాబద్ధములు.

మ॥ ఇకమీకేటికి దావగొవలయునే నేనాగకేతుండ నిం ।
 దకున్లెన్మఱిపాత్రభూతుడఁ బ్రమో దంబారవిక్తాచలీ
 వికచాబ్జత ముఖిన్వరించినమనో భీష్మంబనకా దానిపా
 ణీకొనితయొనర్పితిన్మదము నింకెకాజాలు నేజోయదక ।

మీన—తే॥ గీ॥ ఛీ! జగద్ద్రోహిపాపాత్మ సిగ్గులేక ।
 పోవజూచెదెయింత దుష్టబ్ధిగలదె ।
 యీసతీమణిపాణ్యకై యాసంగించె ।
 నిదియపాణ్యగ్రహంబు నీకెత్తుకొమ్ము । —

పాడువారు.

సాగ—అయ్యో! అయ్యో! (క్రందింపబడుచును)

విలా—హా! హైమా! నాయటి పాపాత్ముడెంచెనె పిన్నుడెకే!

ముక్తా—(మేలుకాంచును)

సోమ—ముక్తానీ! నిశుద్ధమానసమింతైన గుణతిలకైతిగదా! బంధుయిడను చీకటి
 కారుడైయుండిన లీనాగకేతుడు భయమెమున నాలో పైరని గింపలు
 మోడెట్టి దృష్టాంతములన్నియు చూచగా పైకి పగిలిన యింకానీ మొనర్పటి
 నేగ్రుతఘ్నుడు క్రూరాత్మకుడు ముచుపెరిసి జీవా రిగు మమోఘమగుట
 జగమంతయు నెఱుంగు పక్షి-పం జాననున్నాము. నాశుల్కపరాధములు
 క్షిమించిననీ పింభయమిచ్చిన నిశ్చంతముగా జమ్మవాడనుమా!

(అనుబంధము 36.)

(అనంతరము)

ముక్తా—(లేచినె) నాథా! ఎయిడె నవరాగముడనా

సాగ—హా! హైమా! (మోహించును)

విలా—హా! హైమా! నా నాగ! (పిచ్చును)

సాగ—అయ్యో! అయ్యో! నీమించినా నీమోని నీమోని నీమోని నీమోని
 నిచ్చేవా!

ముక్తా—నాథా! నాల్గవ్యమనమానము నీ జమ్మవంతుని గొక్కనా దైన
 ప్రేమాలింగనము నెరియనలయుననిచ్చి యుభేలానము నే నెత్తెముయ్య (ఆరింగ
 నిముఁచుకొని మూర్ఛిల్లును.)

పోన—ముక్తానళి! ముక్తానళి! (చూచి) హా! ముక్తానళి! (మూర్ఛిల్లును)

చతుర—(లేచి) హా! కళానతీ! కళానతీ!

(అనుబంధము 37.)

[ప్ర: మలయదత్తుడు. వీరసేనుడు.]

వీర—పైద్యచంద్రమా! ఇంతి యనర్థమైయున్నదే? ఇంకి నాగతియేమి?

మలయ—భయపడకుము. నాజీవారిరసమువలననేకదా వీరి కీప్రాప్తి కలిగియుండుట యని వింటిమి?

[చికిత్సయొనర్చుగా నందఱు లేచెదరు.]

ముక్త—అన్నా! వీరసేనా! ఎవెప్పుడు వచ్చితివి? (అలింగనము చేసికొనును.)

చతుర—మలయదత్తా! ఏమొచ్చితిము? ఎవెప్పుడు వచ్చితివి? ఎట్లు వచ్చితివి?

మలయ—మహామహులారా! మీరందఱు నేనచింపఁబోవు చరిత్రము మహాద్భుతము. వినుండు నాజీవారి రసప్రభావము జగములయు వినియున్నదిగదా? జగమున కంతయుఁ దెలిసి నంతకింటి నొక్కొంతి యెక్కువకలగు అవిషయము నేనింకి ను నెప్పుడొక్కడను జెప్పయుండలేదు దానికదా సాక్షిమామనము (వెలికిఁబోయి కళానతిని బిలుచుకొని వచ్చును)

అందఱు—(కళానతినిఁ జూచి యాశ్చర్యమును భయమును జెందెదరు.)

మలయ—మీరు భయపడకుండు నిక్కంపు కళానతియేకాని కళానతియొక్క భూతమున గ. ఈచంద్రమునంతయు విలంబించు నాజీవారి రసము మృతి కందునైన దిక్కువక నీ యవ్వను గలిగించినను మృతిగలిగింపదు. నాలుగేను దురులలోపల దానికిఁ బ్రతీకము నొనరించిన ప్రాణమంబునైయు వ్యాపించును అసాధ్యమైన బాధ్యముల గుదర్పుటకు నిర్ణయపెట్ట కలిగించిన గురువిత్తమునని నాకుఁగలఁచి యీయోగము నిచ్చు చిత్రం గని, నేనొక్కసారియైనను బ్రయోగింపఁ జేతి 'కళా' త 'విప్ర' శుభ్ర మోహితీయము న్నీటిఁగినివాడవలెఁ దెగ్గళాకతికి గల బాధ్యమునపై యంతయుఁ బంతామి నొంటినుంటి. ఈజీవారి రసప్రయోగము లేననైన నామెబాధ్యము గుదర్పలయునని ప్రయత్ని మొనరుచితి మీతోడ. జెప్పిన మీరొడంబడెదని నాకుఁదెలిసెయే యెట్లును జచ్చుచున్నదని మీరెఱుంగుదురు కింక మీకు జెప్పకయే నిశ్చయించి యీకళానతి మృతిచెందెనని మీరం చిననాఁడాయమశరీరమునకింతయు నెక్కి నీంభనముగల రసలేపనమొనరించి జీవారి రసముని నీ జుడగుణముని చచ్చెనని మీరెంచుకొనిపోయి చితియనుర్చి యగ్ని

నిడితిరిగదా? అగ్ని సంతాపమును నాయమనకును చూపించుచున్నది. ఇంతలో రాత్రియాటచే మోంటికే తెలిసింది. నేనంటే ఘోరాకామి నహించి యక్కడ కావలివాని బెడించి పాపానికి కళావని నలుగురికంటే గాయంబికి గొనిపోయి చికిత్సయొనర్చి ఏ డామిది దినములో నాకు చికిత్స గలిగి యిండుక శక్తివచ్చు ఈనాడు మోంటికేని ముక్తావళి చరిత్రమును నాయమనోట వింటిని. అదృశ్యమాయె. తిండినీ, గృహమునీ, బాడెనియునని మిక్కిలి ఘృణింపఁబడు నన్ను వేడెనను నేనందఱ కియ్యకొనికె యింటినుండి వెళ్లి రానియ్యనైతి అయమకు బూర్ణముగ నాలోగ్యము గలగిన పిమ్మి సమయము చూచి మీకొప్పగింపఁబడెననియెయంటి ఇంతలో పునర్జన్మమాయె మీరే కేరళపురికి వెడలి వచ్చితిరి. మీరు వెడలివచ్చిననాడే ముక్తావళి కర్కంపు పురుషుడైన ద్విపానను బ్రాంతకలిగించి కూపినిగల పరదేవ రాజకుమారునియొడ కేతెంచె నేను భ్రమించితి అని పుష్పము నడప యెనె చికిత్సయి వెళ్లితిరి. అతఁడు ముక్తావళి యన్నయనియు, జగంధరుడను చలకాగిడయైయున్న నాగకే తుండను రాజకుమారుని వలన ముక్తావళి పాండ్యనగరమున ఉన్నదనియు నామొనరికి సోమశేఖరునకు వివాహమాజగంధరుడను తానేకలిగించి యున్నాడనియు నెఱిగి ముక్తావళిగంధరులకై యతఁడు పాండ్యపురికి నచ్చెననియు నెఱిగి మంచి సమయమని యెంచి యిక్కడికిరుపురం దోడ్చచ్చితి. నచ్చిన వెంటనే మీచరిత్రము వింటి ఇంక నాలస్యమేటికి భగవానుననుగ్రహమున మీరే సంతసమొందినది. ముక్తావళి నిసోమశేఖరునకు నిండేపరాకము గానెంపఁబడెను

(అందఱుకళావతి నాలింగనముచేసికొని) కానిండు. కానిండు.

మీన—అతిదేనగ్నం నుదినంతదేన (మంత్రము పఠవును)

ముక్తా—తాతఁడు పతివ్రతాతలకమును నిందులెఖముమున మాకసంతోషమునకై ఆయిందులేఖ యీసోమశేఖరున క గ్రహించి రావలయు నెనిగివెన్ననై యితి భంగినినయ్యెది.

వివాహములు ముగియ.

మంగళం పాడుదు

ముక్తావళి నాటకము నంద్రాక్షము

అనుబంధము. (Appendix)

1. రాగం-పాశ్చిమి, తాళం-రూపకం
చారు—వింత చినరె మంత్రులార-వింత సేయఁగా ||ప||
నింత కావరంబెకలదె-సంతసంబిక ||అ||
సునీ—ధారుణీశవలవదింక-నూరకుండఁగా
ధీరభంగిదీప్తివలయు-వైర మెందును. ||అ||
2. రాగం-పాశ్చిమి, తాళం-ఆది
అందఱు—సీనమెంతో-ఘనంబయ్యెన్-వినోదంబై-లతాంగి
ఘనతనంగా-వనీజంబుల్-వినువీధిన్-గవంబాటె ||ప||
అరుదయ్యెం-గరంబిందు-తరుపాళీ-విలాస
మిరులెందున్-గరాళించెన్-భరమాయె సరోజాక్షి. ||అ||
వగలైనం-విగంబాఱి-దిగుల్నించెన్-మదించి
మృగపాళుల్-వగల్గిఁజన్-నగసేమన్-వగలాడి. ||అ||
3. రాగం-నాదనామక్రియ, తాళం-ఆది
ముక్తా—చెలులా-రానను-గావరే-యో ||ప||
ప్రాణసభులనుచు-నేనెరనమ్మితి
నీనెఱిఁబుణ్యము-చూపరే ||అ||
గాసిలకిడియా-యోసమనకయా
భాస్కురంగునిగరు-ణింపరే. ||అ||
4. రాగం-జంజులి, తాళం-ఆది
సోమ—వరమేరాళగ మనా-నీవెవరే ||ప||
ధరోద్భుదురోజసరోజనేతి|| వర ||అ||
వైభవమయ్యె-నీభక్తిజూడ
నాభాగ్యదేవత-వీవేనేడిందుముఖి. ||పు|| ||అ||

మాన్యతమీరె-మహిమముసేరె

ధన్యతచేకూరె-పుణ్యముమీరెవగ.

॥౨॥

5.

రాగం. మొహనశాస్త్రాణి తాళం ఆట.

ముక్తా—చూడవేబూనా-మోహనాంగుడేడేలేడే

॥ప॥

వాడేమాయె. తాళజూలనే-లేడేరాడే.

॥అ॥ ॥౧॥

మారనుందరుని-నాకునిచ్చు-వారేలేరే

నారులారా-మీరువేగమే-పోరేతేరే.

॥౨॥

6.

రాగం కమాజు తాళం ఆది.

సోమ—తగునెయిమాటలాడఁగా-మదిలో

వగవకతెగడఁగనిటు (పల్ల)

కడుకొనియిగతి-కష్టపుమాటల

దుడుకుతనంబున-చొడబడకే-నుడివినపడిచెద

॥౧॥

నింకొకచోటను-ఫాలాక్షుడయిన

నాయెదుటఁ-బలికినదలఁపఁగలదె

॥౨॥

దుర్మతిని కీర్తమేలా-మర్మముచీల్చె-దుర్మదాంధ్రా

యెంచక యీలాగేలరా

7

రాగం-పలు

తాళం

ముక్తా—సంతాపమామెఁజూలఁగనాకు

గాఁతనిననునెంచి-కలంపవ (పల్ల)

సోకాంబురొచ్చి-సొరిదిమునిగితి-కేకారిదరిజెనవిధిగానక-రా

కేందుముఖినా-యాకులగతిదీక్ష-నీకంబెసఖులింకనాకెవ్వరే

8.

రాగం-చరాళి

తాళం.

ముక్తా—వేవేగమే-కావవె కరుణించి

భావముననువేటు-తోవగాసేనినన్ను (పల్ల)

కడుదయచేసన్నుఁగావకయుండిన
బడలికననువుల-విడుతునె చారుహాస.

॥౧॥

9. రాగం-వాదనామక్రియ. తాళం-ఆది.

సోమ—పావనపోషణ-కావవెదేవా

భావముననునిక్-భక్తినిగొలిచెద॥ (పల్ల)

నీరమణీయప-దారవిద్దంబులె

సారెకుఁబొయక-సన్నుతించెదనక్

జేరికావ-యిటు-కోరిరా వా-సము

దారభావ-నా-ప్రారబ్ధ మెటులున్నదో.

10. రాగం-సావేరి తాళం-ఆట.

సోమ—సంతాపమే-తీతెను

వితగునెంతోమది సంతోషముచింతించగ॥ (పల్ల)

మేనునఁబులకలు-మానుగఁగలిగెడు.

మానసమునఁగడు-నానందముఁజూనారెడు॥

॥౧॥

ఏమనీతెలుపుదు-నెంతనిపొగడుదు

నామదిఁబ్రేమాయతి-వేమాటనుగామించగ॥

॥౨॥

11. రాగం-యదుకులకాంభోజి తాళం-ఆది

ముక్తా—చేగొనవే-నాధ-నాకా-నందము గలిగె

॥ప॥

ప్రాకట కరుణా-లోకముగలుగ

॥అ॥

అరుదుగనిన్నే-నిరతముఁ దలఁచితి

కరుణముక్తావళి-కాఁతనునన్ను

॥౧॥

12. రాగం-జంఝుటి తాళం-ఆది

సోమ—మనసారనింత సంతసంబుమీతె-నెకోకిలవాణీ॥ (పల్ల)

ఘనతాపముదీ-తెనుగా-వసజా-తముఖీ॥ (అను)

॥౧॥

ముక్తా—ముదమా యైజాలనింక లేదునాథును-భేదమునాథా || (పల్లవి)
మదికింపుగ నీ-యదనక-ననుంగాంచుటచే. ||౨||

సోమ—అలివేణియా-వెలలేనిసాం-పులజల్కునీ-బలుసంగతిక
నేనేకడుక-ధన్యాత్ముడక-నానోములే-జానారెగా. ||3||

ముక్తా—మననేర్చితి-న్మనుజేశనీ-ఘనసంగతి-న్ననుమెచ్చగా
నింతెటికిక-బ్రాణేశనా-సంతోషమే-నిండా రెగా ||౪||

13. రాగం-కాంభోధి, తాళం-ఆది

చారు—ఏమదిచిత్రమో-యేమియు తెలియదు
నామదికెందుకో-నమ్మిక గలుగదు. ||౧||

వారకయాయతి-కా రాగృహంబున
కీరీతివచ్చిన-కారణమేమియో. ||౨||

14. రాగం-బౌళి తాళం-రూపకం.

చారు—వగనించుచుబో-వగనే-టికి
తగునే-ననుబాయగనో తనయా|| (పల్ల)
ఘగభాగ్యముమించినయోసుతా
నినుజూడక నే-మనగాగలనే ||౧||

15. రాగం-ధన్వాసి తాళం-రూపకం

నాగ—క్రూరమైకడుపురమాయినే-నాదారిజూడక
నారినిన్నన్నారజూడక-నేకనై తినే-సారసాక్షి
ఎందుకన్నుల విందుగానిను గందునందముగా
ఓసుందరీకూమంద భాగ్యుడోముందు నేనికి నెందుబోదును||౧||

16. రాగం-చైవాగ్ తాళం-రూపకం

ముక్తా—సుందరుగనులారనే-జూడనైతి
నేజూడనైతిము-ద్దాడనైతి|| (పల్ల)

అంతయు క్షణమున-నంతగతిచొందెను
ఇంతటిసంతాపము-స్వాంతమునకయ్యె.

॥౧॥

17. రాగం-శంకరాభరణం తాళం-ఆది.

నాగ—సుందరినివిడిచివననా-తరమ-భరమా
నారి-గోరి-మేరమీరి-చేరికేరి-కూర్చుడా
మారుశరంబులబూరికి-సారెకుబడలితినిక.

॥౧॥

18. రాగం-పావనీ, తాళం-రూపకం.

సోమ—మనగలనే-అహః-ఓ

వనితామణినిన్ను-జూడక॥ (పల్ల)

చనరాశిని విధిమారుచు-ననునెంచుచు నేమైతివొ
ఘనవేణీ-సుమపాణీ-కలవాణీ-సువితంబనిరమణీమణి.

॥౧॥

19. రాగం-శంకరాభరణం. తాళం-రూపకం.

చతుర—సారమైగంభీరమాయెగా-నీదారిజూడక

భూరిరాజ్యము-తోరహించిన-నారీమణిని-గోరవైతివి. ॥౧॥

ధోరణీశకుమార నీసము-చారవంశమును-ఈదారినారెకు-
దారహించదె-కోరిమెచ్చితి-ధీరచరిత ॥౧॥

20. రాగం-కావడి. తాళం-ఆది

నీల—రాకేందు వదనా-రమణీ-తగునే

నాకీ-శుకస-చళని-నయనా॥ (పల్ల)

ఈ-లాగునన్నుగొరచికు బాగుగాదదల
రాగం బొకటే-రసమీ-యశమా

21. రాగం-అనందజైరవి. తాళం-ఆది.

కళా—పర-దినాగ్నిపాంచిత-భావా-నా

మనోజదయగనలేవా ॥ (పల్ల)

కాంతా-ఏటికినింత-తీరనివంత-ఘడగదనాకిబలు
వంత-యెంతయుజింతించితి-సంతాపము-వంతాయెను॥

22.

రాగం-భమాజ. తాళం-ఆది.

నీల-మానినీమణి-మానవేలయింత-కానక పలికెడు
పూనియివిచారమేల-పొగులగ - సుఖమును - గలుగదు-
తగదిక॥ (వల్ల)

కళా-ప్రాణనాయకా-దీనరీతిగలుగ-నేనిక బ్రదుకను
మానవేశనిన్ను గాక-మనసున నెప్పుడును గనగదయితగుల.

నీల-బాలా-తగదీ-వగిది-కడు
బేలవై తిచా దుఃఖి-లీలలబడియెదు. ॥౧॥

కళా-నాథా-చనవీపలుకుల్-కడు
బాధలేలకల్లుకార్య-సాధకమగుగద ॥౧॥

23

రాగం

తాళం

కళా-నా-ప్రాణనాథాయీవే
నాకా-లింగనంబు॥ (వల్ల)
పాలింతువేని నాయాశ
లాలించిసన్ను ప్రాణేశ
లోకాని-క్లాగలియీవే.

24

రాగం-బృహ. తాళం-ఆది

నీలా-భళికళావలి-భళీదేనీవునాప్రాణపర మోయలివేణీ॥ (వల్ల)
సతీమణి నాకును-సద్ధితంబుచేకూర్చితి
నుతింపఁగారాదె నీదుచరిత-యో
వతిప్రతామణి-రావే-యీవే-లేవే-కొగిలి. ॥౧॥

25.

రాగం-భీమాజు.

తాళం-ఆది.

జగ—నేడేకలుగదె-యీడులేనిసుఖము॥ (పల్ల)

వాడవాడచుట్టి-చుట్టివచ్చివేసరితి.

జూడఁగాబోలునీ-చేడయెముక్తావళీ॥ (అను)

కడకీచోటను-పొడగానఁగనయ్యె

బడతిని నింకనా-భాగ్యమెట్లున్నదో.

26

రాగం-పీలు

తాళం-ఆది

నీల—సన్నుతించెద-వైద్యచంద్రమా-విన్నపంబుచేకొని

యున్నదేయేమైననాశ-యున్నమాటచెప్పవే॥ (పల్ల)

అర్భకుండనంచు-చూడకు మాతురంబు చూడకు

దుర్భరంబై తోచెనాకా-నిర్భవిం చెళోకము.

॥౧॥

27.

రాగం-కానడ

తాళం-ఆది

బోయ—మోసమాయె-నాఁయోసమాయె

వాసెజెందిన-పరుపంబుపోయె॥ (పల్ల)

దానిమాటలనమ్మి-లేనియాసలజెంది

యానందముభాగ్య-మలుగోలుపోతి

॥౧॥

28

రాగం-అరాణ

తాళం-మాపకం

బోయ—పడిపామ్ము నీవుపాక్షియిట్లనె

జడుఁచైన-నీకునెకదా-యడలిం చెనన్ను ముక్తావళి॥

ఇకమోదమాయెనాకు - సకలంబు సాధకంబుగా బ్రక

వాడవెంటనే-శుకవాడనన్నుజేపట్టదె

॥౧॥

29

రాగం-భీమాజు

తాళం-ఆది.

విలా—నారి-కోరి-యారీతికోసిలే

రి-వైతే-నాపాలికి మరణమెచరాదాగు॥ (పల్ల)

వైగిలకె ననుప-లడదీడుఁజ్ఞము

మూరకన్నురాలినయ్యో-జెరికోరివ్వాడెత

॥౧॥

30.

రాగం-కమాజ. తాళం-అది.

విలా—మన-సాతలఁపకు-నారులకూరిమి -మనసాతలపకుకొనసాగనిదఁ
 వననిధిమునీగి-దరిజేరఁగజాలవు॥ (పల్ల)
 స్నేహముగలుగదు-నిలుకడవెలయదు
 మోహమనఁగనున్న-ముద్దులుమిన్న
 ద్రోహఁపుచింతయె-తోచునుమదినిండ
 దేహమువడిఁదెగ-దీసెడుబొసలు.

॥౧॥

31.

రాగం-నీలాంబరి. తాళం-రూపకం.

నీల—ఏమిపాపకార్యమాయెభామా ॥ (పల్ల)
 ప్రేమజూడనేటికింక-కోమలాంగికామినీయిదేమి ? (అను)
 చింతయేటికింకనన్న-నంతమొందజేయరాదె
 నన్నింతగా-ననంతమై-నవంతపాలు
 పరపితి నుందరి నెలకొని.

॥౧॥

32.

రాగం-శహన తాళం-రూపకం

కళా—ఈ మాటలెల్లనాధనీ-వేమంచునాడితి
 నామీదగోపమూనఁగా-నేమొటిపల్లభా॥ (పల్ల)
 ప్రాణేశయామనోవ్యధ-ఁబూనఁగనేటికి
 మానవె ఘోర కార్యము-నేనిన్నువేడద

॥౧॥

33

రాగం-ధృగ్. రూపకము

విలా—రాకుమారపోల్చిదిట్లు-వ్యాకులంపఁగా
 శోకి వారాసి-మునిగివీకమానఁగా
 ఎన్నినాళ్ళుదుఃఖిపడిన-నెంచిచూడుమో
 నన్నుతొంగినీకుజక్క-నున్నదేభుజ్.

34

రాగం-బిలహరి. రూపకం.

విలా—ఏమికారణమో-నామనంబున-దెలియుదుగద-ఁబ్బది ॥ (పల్ల)
 భామామణి (ని)-నామంబనియె-సోమసేఖరఁడనే.

ఈ కుమారునిపోషజూడంగ నాకువితగుజోకదోచెను
ఏకైవడియొ-యికాతరము-చీకాకుఁజెందెను. ||౧||

35. రాగం-నాదనామక్రియ. తాళం-మాపకం

నీల-—ఇదిఫలమాయె. దైవమా-మహాపాయం బయోకలిగె.
విరోధంబీ-గతింజేసి-నిరాశయీ-పరిపాటిక రాళ్లంబై-చపాటిది
సింఛిరాయిడిజేసి తేనేడు.

36. రాగం-ఓలు తాళం-అట

విలా-—బాలమననున-సంతోషమాయె.
నీలీలవాసన-నేనెందుజూడ || (పల్ల)
అమమాయిదేపదా ర్థమొలేకయమృతమొ
తమకించెమసిదీని-దమినింతతినంగ.

37. రాగం-ఓలు తాళం-అది

నీల-—ఇటు-కరాళ్లగతిబోయెదవే-యో-ధరేశనాధ || (పల్ల)
మాననీకై-నేనిలఁబడికితి
ప్రాణేశనన్ను బొసెదవే-యభిమానముమాని. ||౧||

38. రాగం-మోహన తాళం-అది.

జగ-—కనజేవేకామినీ-కాంచితి స్థాహసకార్యములెల్ల || (పల్ల)
ఈవిధమంతయు-నేవెలిఁబెట్టిన
నీవగయేమగునోవనితా ||౧||

39. రాగం-పేలు. తాళం-అ-

ముక్తా-—వెడలెదనేమీ-వెంటనే-ముదె|| (పల్ల)
కడుకొనినేలపై-పడియెనునావిభుఁ
డు దుగకయీతని-గడసారికొడగన్ది. ||౧||

40. రాగం-కేదార తాళం-మాపక

సోమ-—నను-రమ్మనవే-పిర-పమ్మోదముచేకొమ్మని
నెమ్మిన్నారి దయఁగనవే-
ఘనసమ్మదమ్ము నెమ్మనమ్ము-గమ్మఁగా (పల్ల)

మానినీ-నాపగ-మానిచి-నీదయ (వేగ)
బూనినసంతోషముగాఁ బ్రాణములనుమానెద.

॥౧॥

41.

రాగం-భాగము. తాళం-ఆది.

చతుర—అమ్మరోనా-కిమ్మాట-నెమ్మిజెప్పలేవైతి.
ఇమ్మేన బ్రాణంబుల-నేనెమ్మాడ్కి ధరియించెద
నోకొమ్మ నేడు. (పల్ల)
ముందొక్క నాడైననే-బలు-చందమువివరించి తే మందొల్ల
నన్ననీమాటనేనరసితి - మందభాగ్యుడనే - నెందుబోదుసుం
దరాంగి.

॥౧॥

42.

రాగం-పీఠు. తాళం-రూపకం.

సోమ—కలదే-మఱివే-ఱిలఁగా-రణము
తొలిజన్మము నందలిపాపముగా-హా-హా. (పల్ల)
అదిరా-గదిరెక్ -దుదకీ-గతిగా
నిదిప్రాప్తిగదా-గదలం-బొడిచెక్-హా-హా.

మంగళము.

ఇంగ్లీషు నోటు

అందంబౌ-శుభనిచయం
బిందీవర-నయనుడుతా
వందారల్-మోదముగన
వరదయచే నొసగక్ ॥
చందంబుల్-ధృఢమగుబల్
చందంబుక్-బదిలముగా
జెందించి-శ్రీనాథుక్
వదింది-శీలించి
బృందారక-నుతనకునత
మందొన-కఘహరునకు
నెందుక్-గజవరదునకుక్
హితగతి-మంగళమనరె ॥

॥అంద॥

ముక్తావళినాటకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

ప్రహ్లాద నాటకము.

ఇది

బళ్లారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టు కోర్టువకీలు

“ఆంధ్రనాటక పితామహా” యను బిఱుదుఁగొనిన

ధర్మవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచి యింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్యులు, వారసహోదరులవల్ల ప్రకటింపబడినది

మొదటి కూర్పు

చెన్నపురి

యస్. సూరి అండ్ కంపెనీవారి

కపాలి ముద్రాక్షరశాలయము

ముద్రింపబడియె.

1914

(All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging.)

[కయము రూప 1-0-0]

All Rights Reserved.

Copyright 1914-by D K Krishnama Charlu & his brothers This Book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

కాపీరైటు 1914 సం॥ బల్లారి ధ కృష్ణమాచార్యుల కొమ్మార్కి
కాపీరైటుదాగ్ల ఈపుస్తకము ఇండియాకాపీరైటు చేతను పరిశీయ
మైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది ఎ . గాని యీపుస్తకము
సంపూర్ణంగాగాని అంశభాగముగాని తా . పేటప్రకటింపి
లకును మజియూ యొకభాగముందు త్వరమాచేసి క్రియమునకు
నిచ్చుటకును, అందు ప్రత్యేకముగా ప్రదర్శించుటకును, హక్కు
య్యయ్యబడదు ఇండ్లుగల పదములుగాని భాషలుగాని ఏమాత్ర
మైన కాపీ చేసినయచల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లుగుటచే అట్టివా
దావాకు పాత్రులగుదురు

ప్రహ్లాద నాటకము.

—————

రామకృష్ణకవి రచితాంధ్రనాటకములఁ బెక్కింజిలో నిది
 వజ్రకుఁ జిత్రసళీయ, విషాదనారంగదర. పాదుకాపట్టాభిషేక, నావిత్రి
 చిత్రాశ్యములు మాత్రము ముద్రాశాలనుండి వెలువడియె వినిలోఁ
 వొంటిదైదవకూర్చును రెండవది రెండవకూర్చునుఁజెందె. తక్కిన రెం
 డును ముద్రితమైయచిరకాలమైనను వానియెడ జనసంఖ్యయును
 నకుంగల యాదరణవెలయుఁ దెలియుచున్నది. ఆంధ్రభాషాభిజ్ఞులకిదివి
 రచితనాటకములపైఁగల యాదరమాతని యితరనాటకములఁ బ్రము
 రింపఁబునియున్న సుహృద్భంధు జాలోద్యమంబున కనూచస్థిరకంఠుని
 నుడువఁబునిలేదు అయ్యది శ్రీమద్రామాయణమునఁ బాఠభాషా
 భిమానుఁగార సమడుగడుగువకుఁ బ్రతిక్షించువాఁడ

ఈ ప్రహ్లాదనాటకమున నాంధ్ర కవితామణిమండగు బియ్యర
 పోతనామాత్య ప్రణీతంబగు శ్రీమద్భాగవతము నందుఁగల పుష్కల
 పూరిత విద్యంబు లందందుఁ జెల్లకొల్పఁబడియుండు జదువఁ దెలుంగఁ
 గలె. ఈ సమ్మేళన మాహ్లాదజనకంబునకుఁ గారణంబు నొస్తె

ప్రహ్లాద నాటకము

ప్రథమరంగము-ప్రథమాంకము

ఇంద్ర సఖ.

[ప్రవేశము. ఇంద్ర-అగ్ని-యమ-పితృ-దేవతలు]

ఇంద్ర—దిక్పాలకులారా! రంభాదు లిన్ని దినములయ్య నడచాకో రాకయున్నారు
కార్యసాఫల్యము కలిగెనోలేదో తెలియకయున్నది

అగ్ని—దేవేంద్రా! మనకేల యాయోచన ఆహార వ్యవస్థల డెట్టివి మనెనను మన
కేమికోచవి. వానినేలమనము తడవుకొనవలయు. అంత క్రయత్నించి వానిని
స్వంతయు నిర్వహించి చిరుము బడిని నాకె పెత్తై న నాక్రిమింపు. ఇయ్యది
విష్ణువు మనకు బాసటగానుండునెడకు వినికొదరయు. అనునె

పరుగా—అట కాదు వానిచొదిరుడగు హింకార్యక్షిండు భూమినంతయు చాచకట్టగా
నెత్తికొనిపోబట్టిగదా వానినెంబాంచుటకై రోదవిష్ణుని కియినతానిము పెట్టెల
సినచ్చి ఇరావతీనదునుగూని నెంబాంచువలసివచ్చె విదవన్నగో నెనోరుని
చావువలన గలిగినవగం ఎనియూని భూరితనమొనర్చుచున్నాడని గొప్పవములే
వైనపాండనా వాని నిర్లించుట యసాధ్యమగు

యమ—అంతకువచ్చిన నామహావైష్ణవంకోకియ తాతమే రెచ్చిపోకి ఎంబాంచె
ము మహురక్షింపులగు

[నరక-దేవతలు-దూకువా]

ఇంద్ర—అశ్వకోకంపులారా! సాధించితారా

రంభ—దేవేంద్రా! సాధించుటయేమి సాధించుటకంటె చక్కయైనది

ఇంద్ర—అదియేమి? ఏమాట యుత్పాద్యకరముగావచ్చును

రంభ—మాకేమియు శ్రమమొనంగియె యాహార్యాకి పైఁడు మృతినబొందె

ఇంద్ర—ఏమి? ఏమి? తనమొనర్చుచున్నవాడెట్లు మృతినబొందె

రంభ—మేముపోవుటకుముందే చచ్చియ్యండ

ఇంద్ర—అట్లుతెలిసెను.

రంభ—చూచియే ఎచ్చియున్నారముగదా? కన్నులుమాతనడి యొడలుచల్లబడి శవ మైయుండె మొట్టమొదట నింకను తపమొనర్చుచున్నాడనియెంచి వానియెదుట నాట్యమునుగానము నెంతోయొనర్పితిమి ఒక్కింతైన కనువిప్పడయ్యె. శవమంతయు పుట్టలుపెట్టినట్లు మంటితోనిండి తలమాత్రము కన్పించుచుండె ఇంచుకైన చలనములేకయుండె కొన్నిదినములు భీతిల్లియుండిమేముదత్తదత్తలనే సంవిధానములనొనర్పితిమి ఏమియుకదలకున్నందున తుదకు ధైర్యమున వానిమోముంటితిమి శవమనకున్న విధానమున చల్లనిట్లుగల మృతాప్రాయన్నట్టులండె శరీరము నిండియున్న మంటినిద్రవవ్వ శరీరము నింతతాకితిమి అదియు మంచుగడ్డపై చేయివైచినట్లుండె పదిగడియలవఱకు నూపిరియున్న దాయని పరీక్షింప నించుకంతయుఁగానరాచియ్యె ఆశవముఁబాసి దానితోనేమిపనియని యిటువచ్చితిమి

(అనుబంధము 1)

ఇంద్ర—ననితామణులారా! ఎంతసంతోషవార్తదెచ్చితిరి అయిననాకింకను సంతయ
మొడమెడ మృతీశందినవారైయున్న గూర్ఖునియెట్లుండ?

రంచి—అనయేమాశ్చర్యము & లెసమైనర్పమండేగా గాలికి నూరకి శరీరముపైమన్ను
పడి కింకమనకడ బూనిన చ్చ తిరునాతి మృతినైందె కూర్పుండియుండుట
‘కేమవ్యంపెరమ’ ప్రాణమున్న నూపిరియుండదా’ నాడులుండవా’ ముక్కుననావి
ముండిదా’ ఒడులు నేడేయుండదా’

న రుగ్గ—గోవేంద్ర! హోనిల్లాలగువారు అపమైనర్పదు పృత్తి, శౌరిందన విధానమిదినిజికు
సెంగునునము ఇది కడుచిశ్చముగానున్నది

[illegible]

(215-)

శ్రీ

ప్రహ్లాద నాటకము

ప్రథమాంకము-ద్వితీయరంగము.

అ రణ్యము.

[ప్ర దేవేంద్రుడు-లీలావతి]

(అనుబంధము 2)

లీలా—అహ! నన్నుగాపాడు పుణ్యాత్ములెవ్వరునులేరే యీదురాత్ములౌకర్చుపరి
బహువులు ననుచున్నించు కరుణాకిరుడులేడే హా! దైవమా! (ఇంద్రునిజూచి)
దురాత్మా! నీకాదేవేంద్రపదము నెవ్వరొసంగిరి? అనదయై, యబలయై యరక్షక
యైయున్నయువతీమణిపై పొరుగుముఠాపు క్రూరుడవు నీవొకపీరుడవా?
పండా! నాపతియున్నవేళ నీపురాణసియుండె అప్పుడు నిపేక్షననిలుచుచుండె
నేమో చూచుచుంటివి! అసంయుక్తపతికైయున్న నన్నునిగృహంధుడు న రాత్రియము
నకు నిన్నేమనవలయు?

ఇంద్రు—అమ్మా! లీలావతిదేవి! నీవేమియు నేనపకారిముఠగావింపను నినుకన్నెత్తి
యైనఁజూడనీ సమంచిత పతివ్రతాలిలోమనని నతికెక్కి యున్న నీకు కీడొనర్చు
దురాత్ముడుంటునే అయిన మమ్మెల్లర నెల్లవేళబాధించుచుండీన నీపతి యంతరించి
యుండ నగర్భమున నెట్టిక్రూరుడుపుట్ట నోయను సంతయమున నీప్రసాదము ఆకుమా
రము నిన్నుఁ జేయించుచుండె

లీలా—అయ్యో! దురాత్మా! క్షిప్రమృతమా? అసరాధమనుమాట యిందైనయెఱుఁ
గనికెసిగించువు సంహరింప నెంచితివా? నీసాధయొక్కబాధాదు నెఱుఁగనుట
మాత్రముకాదు నోరెఱుఁగని శిశువుల ధింపఁచెందు పాపాత్ముడవు సహించు
గుఱవే. నీ పాథ-మేటిక? నీవురుజన్మమేటిక?

[శ్రీ నారదుడు]

(అనుబంధము 3)

ఇంద్ర—నారిది బుష్ఫులకునందనము • ఎక్కడనుండి విచ్చేయుట?

లీలా—మహాత్మా! బ్రహ్మిణికా! నీనైనరక్షింపుము యీధిరుడన్యాయముగ ననుచు
జన్మభయమునాడు,

సారద—దేవేంద్రా! ఎవ్వరీతరుణిమణి?

ఇంద్ర—నారదా! నీవు చూడలేదా? దురాత్ముడగు పారణ్యకశిపుమహిషి లీలావతి.

నార—ఆమె యిక్కడికెట్లువచ్చె?

ఇంద్ర—చెఱకట్టినేడెచ్చితి

నారద—అట్లయిన దేవేంద్రా నినుబోలినశూరులు లోకముననుండరు మహాశక్తిసము

పేతుడగు పారణ్యకశిపుని ఘోరరణమునజయించి యతనిసతినిఁ జెఱబట్టితివిగదా?

లీలా—ఋషితిలకా! యుద్ధమా నిర్దుగమా! ఈనీచాత్ముడ అసంయుక్త హతికైయున్న

నన్నన్యాయముగ నిర్బంధించె నాపతి ఘోరతపమొనరించుచున్నవాఁడు, అతని కా

లిఘాళిసైన కిరమునధరించుయోగ్యత యీపాపకర్మనకుఁ గలదా?

అనుబంధము (4.)

నారద—ఔనా? దేవేంద్రా! నీవా పారణ్యకశిపుని యుద్ధభూమిని జయించలేదా?

ఇంద్ర—మునీంద్రా! తపమొనర్చుచు నాయసుగుడట్లే మృతఁజెందె.

నార—అకటా! దేవనాథా! నీవిట్టి యవివేకివగుదువే తపమొనర్చుచున్నవారు మృతిఁ

జెందుట యెన్నఁదైనవింటివే మృతిజెందెననియేయందుమ.పో. ఈపతివ్రతాతీలకము

నేలతెచ్చితివి? ఈమె పాతివ్రత్యమెంతని వర్ణింపవచ్చును?

సీ॥ కురులుమా త్రముదువ్వి కొప్పవెట్టుటెకాని

తోరంపుఁబూసరల్ దులుమఁబోదు!

పొలుపారుకుంకుమ బొట్టుపెట్టుటెకాని

ముద్దుగాఁదిలకంబుఁ దిద్దఁబోదు |

పాటిగానెమ్మీనఁ బనుపుపూయుటెగాని

చందనాదికములలందఁబోదు |

పతికేసేమముఁగోరి వ్రతముసేయుటెగాని

శృంగారవని విహరించఁబోదు |

కంటె, తొళివొట్టు, కమ్మలు, కడియంబు

లొక్కవన్నెచీరె లొకటిరెండు |

వీడియమాటెకాని విభవమొల్లధూతస

విభుఁడురానికతన వెలిదిమిన్న్ ॥

ఇంద్ర—ఈమెగర్భమున నాయసురతేజమెన్నికాళ్లనుండియో పెరుగుచున్నది. ఇక

నెట్టికూరాసురుడుపుట్టినోయను భయమున వానిపుట్టినప్పుడే నతుకవలయునని

తెచ్చి—

నారద—అయ్యా! అయ్యా! ఇంతన్యాయమా? శిశుసంహరణమునకు నీవెట్లోర్పుకొఁ

దువు? నీవొకప్పుడు దితిగర్భముననున్న శిశువును సప్తఖండములుగా నొనర్చితివే

ఫలమేమైన సమకూరెనా? ఆఖండములు సప్తమారుతములైపోలేదా? ఈశిశుసంహారణమున కుద్యమించితివా? అదిసీచేనగునే? నీపితామహునకైన సాధ్యమగునా? ఈసతిగర్భమున నున్నవాఁడెట్టివాఁడని యెంచితివి? పురుషరత్నమగుఁగదా. అది శుద్ధవజ్రము మిక్కిలినిర్మలమైనది. ఇంతైన కళంకములేనిది. ఉత్తమజాతికంటె హెచ్చైనది. దోషమున్న నెఱుంగనిది అష్టాంగ యోగములనిండినది. ఎవరికిఁగాని రంధ్రమెఱుంగుటకు సాధ్యముకానిది ఇంక నీవజ్రమునైనఁ దెగనిది. మహాభాగవతులగువైష్ణవశిఖామణుల కిరిటనైర్మల్యము నలంకరింపఁదగినవజ్రము పోపొమ్మూరక నీదారిని ఇంతయజ్ఞానివని నిన్నెఱుంగ.

ఇంద్ర—ను॥ పనితారత్నమువైష్ణవా గ్రణినిగర్భంబందుదాల్చెనం ।
చునునీవింపుగబల్కిబ్రోచితివె యీచోద్యంపువృత్తాంతమున్
విననంతోషముగల్గెనీతరణికిన్ విజృంభింపజేసెదన్ ।
ననుమన్నింపుమనీమదిన్ గొనకు మానానేరమున్సారదా ॥

మహాత్మా! నీవలన సమంచితధర్మము నేఁడువింటిని. నీమాటలేలకల్లలగు? ఈసతిమణిగర్భముననున్న శిశువువిష్ణుభక్తుఁడగునని నచించితివిగాన నాశిశువుపై నాకేమి యుఁగార్పణ్యముగలుగదు (లీలావతిఁ జూచి) సతీతిలకమా! నాయపరాధములను మన్నింపుము. నీమహాత్మ్యమునే నెఱుంగనైతి. నీవువైష్ణవమాతవుకాను న్నానెట కావునమాకెల్లరకు భజనీయవు నాకానతిమ్ము. (నారదునితో) ఋషితిలకా! అయిన నాహిరణ్యకశిపుఁడు మృతఁడెందెననుట కల్లయేయగునా? నారద—కల్లయా? నేఁడో, రేపో తపస్సాఫల్యమున ఎరములఁబడిసి మిఁకొంపలాత్పరానున్నాఁడు.

ను॥ ఇదిగోఁతొంపెతపఃప్రభావమున వాణిశాను మెప్పించిమీ ।
ఋదముల్గొననున్న వాఁడువిబుధ ప్రత్యర్థిసామాన్యుఁడే ।
త్రదశాధీశ్వరమీదెఱుంగక సమదోద్రేకంబుతోనేడుత ।
యస్సదతీరత్నముతెచ్చినాఁడవిటులన్ శోకింపనెం తేనియున్ ॥

ఇంద్ర—నారదా! ఇట్లెల కరిస్తోవులా డెదవు? వాఁడువచ్చెనా యవశ్యమురాసమ్ము నావహ్నియధుమరుచి వాఁడ నింతమాడఁగలఁడు. (లీలావతితో) పత్రివ్రతావ్రతల్లికా! లెమ్ము ఈవిమానము నారోహింపుము నీయింటనిన్ను విడిచివచ్చెద నారద—ఇంద్రా! ఏమియువలదు ఈతిరుణీమణి నాయాశ్రమముననే యుండఁగలదు లీలా—ఋషితిలకా! కడుపుణ్యము గట్టికొంటివి నేనీయాశ్రమముననే యుండెద మనోపార్జనిధావమున నీవుగ్గడించుధర్మముల గ్రహించెద,

ఇంద్ర - మునీంద్రా! ఆట్లయినభాగ్యము (అనిసారదునికి లీలావతికి నమస్కరించి నిష్క్రమించును)

వారద—అమ్మాయీ! నాయాశ్రమము నెడనికబోవుదమరమ్ము. (నిష్క్రమ)

ప్రథమాంకము-తృతీయరంగము.

సత్యలోకము.

[ప్ర:—బ్రహ్మ-సనకుడు-సనందనుడు-సనత్కుమారుడు-

ఋషులు మొదలగువారు.]

బ్రహ్మ—కుమారులారా! వింటిరా శిష్యప్రభావము? ఆమహేశునిబోలిన దేవము వేటొండుగలుగఁడు అతఁడు భక్తావనుఁడు కరుణాగుణభూషణుఁడు ఆర్తపరిహోషణుఁడు సనత్కు—జనకా! కర్ణామృతముగా నీవుగ్గడించినయుమేళు మహాత్మ్యము మమ్మెంతియు నలరింపజేసె

-(లోపల నగ్నిప్రకాశము)

బ్రహ్మ—ఏమిది? ఎందోమంటయున్నట్లున్నది?

[ప్ర—(శీఘ్రగమనమున) ఒకఋషి.]

ఋషి—విధాతా! సత్యలోకమంతయు నగ్ని దగ్ధంబగుచున్నది ఏమిచ్చిత్తమోకాని నాలుకలుక్రోయించు మంటలుమండుచున్నది మాకందఱకుఁ గాకదగలుగు శక్తి

బ్రహ్మ—అదే! నాపీఠమును గాకఁగొనియున్నది

సనక—అయ్యో! మాకును దగులుకొనియె

ఋషి—కమలాసనా! ఈమంట భూలోకమునుండి యింతెవరకు నొక్కతేషిముగ నున్నది

బ్రహ్మ—ఆహా! తెలిసెను, నాపైమనసిడి యెన్నియేండ్లనుండియో ఘోరతపమొనర్చుచున్న హిరణ్యకశిపుఁడగు రాక్షసేంద్రుని తిపోగ్నియిది ఇంకఁ ఁడయరాగు

ఋషి—విధాతా! వాడప్పురాసురుఁడే ఏవరములేకయే లోకములనెల్లఁగ్రాల్చుచుండెను నానికి ఏవరములు లభించిన యింకడుగవల్లనా?

బ్రహ్మ—ఇంకఁ ఁడయరాగు వాఁడెట్టివరములడిగి, ఎదగినదే. పోయెద నావరములనలని నిర్భయఁడైవాఁడు క్రూరకృత్యములొనర్చెనా నారాధకులదేయిచ్చువాఁడు.

ఋషులు—(ఎగురులాడుచు) విరించీ! పొమ్ము, పొమ్ము.

(అపనిక దిగజూఱును).

ప్రథమాంకము-తృతీయరంగము.

ప్రథమాంకము-తృతీయరంగము.

హిరణ్యకశిపుతపోభూమి.

పుట్టలో హిరణ్యకశిపుడుండును-తలపై మంట మండుచుండును.

[ప్ర:— ఆకాశమార్గమునుండి-హంసారూఢుడై-చతుర్ముఖుడై]

బ్రహ్మ—చాలింపుము చాలింపుము హిరణ్యకశిపునీతపము మెచ్చితి మెచ్చితి
కోరుము ఎలయువరముల. అయ్యో! ఇంతకుష్కించినటించి ఘోరరీతితపమొనర్చు
వారుండురే.

మత్తకోకిల! ఓనురారికులేంద్ర నీవలెనుగ్రమ్మెన తపంబుముకా !

జేసిచూపినవారులేరిక జేయువారునులేరుగా !

నీసమాధికిమెచ్చితిన్దయ నీయభీష్టములిత్తునా !

యాసమెటికిలెమ్ములెమ్ము మహాత్మకోరుముకోరికల్ ॥

తొలుదొల్తయెప్పటి రూపునీకొసంగెను లెమ్ములెమ్ము

(అని కమండలోదకిముపై జల్లును).

(హిరణ్యకశిపుడు స్వాకారము భవించిలేచి)

హిరణ్య—మహాత్మా! నేడుగదానుదినము నేధన్యుడ నేధన్యుడ

✓ నీ॥ ఏమలాసనవిధాత కంజగర్భమహాత్మ

నేనెంతవాడను న్నినునుతింప !

జగములెల్లస్పృశించి పొగడుగాంచియెసంగు

లోకేశుడగుదాలోకసంద్య !

పునః మీరెగస్వయంభు శిశువై జన్మించి

విభుతజెన్నారిన ప్రభుడవీను !

సర్వకారణుడవు సత్వరజస్తమో

గుణమయుక్తునీక గుణవిలస

భక్తజనము షాల్ కిప్పమవీ ॥

యోపదుద్ధారకుండ వాయజుడవీవు !

నీకుజెతురానను నకువాణిధీవునకు !

నభవునకునమస్కృతి శతంబొచరింతు ॥

ప్రహ్లాదనాటకము.

బ్రహ్మ—కుమారా! సిద్ధజమునకు నేమెచ్చితి. పలయువరములడుగుము. ఒసంగెద.

హిరణ్య—మహాత్మా! కరుణాసముద్రుడవగు నీవు నమరక్షించి వరములొసంగవచ్చుట నాయభీష్టము నెఱవేఱకపోవునా? చెండుమాటలలో నాకోర్కె విన్నవించెద. నా కమరత్వమున జేయత్వము నొసంగుము.

బ్రహ్మ—కుమారా! ఇతిసాధ్యమా అమరత్వ మొసంగుట కెవ్వరికి సాధ్యమగు. ఆసా మర్థ్యము నాకేయున్న దేవాసురులు తమ సంగ్రామము మానుకొనేల. క్షీరసాగర మభయప్రయత్నమేల? విష్ణువునకు కూర్మావతారము గల్పింపనేల? సముద్రునకు పుత్రపుత్రికోదయము గలుగనేల? శంకరుడు గరళకంఠుడనిపించుకొననేల? అంత యల్లకల్లలము కలుగ నేల? కావున దానినిమానుము. ఇట్లాడుట నీకీరాదనికాద నాకు సాధ్యముకాదనియే వేఱువరము లెవ్వయైన నడుగుము.

హిరణ్య—భాషానాథా! ఆవరములిచ్చుటకు నీకు సాధ్యములేదన్న నే నేమనగలను? విపులరీతిగా నమరత్వము వలని ఫలమునకు సద్భుతమైనఫలము గల్గించువరముల నేనడిగెద. కోపగింపకుము. నాకుపగటివేళనైన, రాత్రినైన, శుష్కాయుధముననైన నాద్రోయుధముననైన, బంచజాతికప్రాణులచేనైన, మృగములచేనైన, మృగేతరము లచేనైన, నింటనైన, నింటివెలినైన, నరణ్యముననైన, బర్వతముననైన, దిరుగుల్క లతాదులనైన, నెట్టిలోహదులనైన, మృత్పదార్థములనైన, నగ్నినైన, జలమునైన, దేవ యోనులచేనైన, నరవానరులచేనైన, జగమున నీవుడుపుట్టి వెలయుచున్న యేపాణి చేనైన, నేపక్షివితానముచేనైన, బిండజములచేనైన, నండ్జములచేనైన, శిలకంటకా దులచేనైన నాకు మృతికలుగకుండ వరవిమ్ము.

సీ॥ పరమేష్ఠి నేగోరువరముల నెల్లనీ

విచ్చెదనంటివే యీగదయ్య!

నీవుసృజించిన నిఖిలభూతములచే

నన్యులచేతగేహంబులొస.

బయటనుభూమినిఁ బగలంటరాత్రిని

నగసురాసురమృగనాకముఖ్య.

జీవులచేతనిర్జీవులచేతను నశింపకుండ జన్యంబులందు.

సప్రహ్వంద్వపౌరుషమఖిలొక.

పాలనుహిమంబు సర్వాధిపత్యమై.

పంబుచిరకీర్తి యసమితేజంబుశక్తి

యింపుమీఱంగనొసంగి మన్నింపుమయ్య॥

బ్రహ్మ—ఇచ్చితిని నీతనునమానుషభేద్యము. అజంత తరుచ్చేద్యము. నలోహాదివి భేద్యము నఖిరాయుధ భేద్యమగుగాక.

పంచమరంగము-నారదునియోశ్రమము.

[ప్ర. లీలావతి-నారదుడు.]

నారద—కుమారీ! వింటివా? కర్మబంధ మోచనంబగు నీయతిహాసము. ఇట్లేముముక్షులైన జీవులంతయు యభీష్టములఁ బడయుదురు. జ్ఞానులగు వారికికర్మావరోధములేదు. అదిలేకున్న జగమంతయు విష్ణుమయమనియు మనుజులందఱు సహోదరప్రాయులనియు బుద్ధిపొడము. జ్ఞానచక్షువుల నితమాత్రము తిలకించిన జగమంతయు తనయందే యిమిడియున్నట్లు శరీరికిఁదోచు. జ్ఞానులకు కలములేదు. జాతిలేదు ఎవఁడుకాని నిక్కపునేదాంత జ్ఞానముఁబడిన నతఁడుజగమునందుండు చర్యలన్నియు నిష్ప్రయోజనమనియెఱిగి జనులఁజూచి హసించు. జనసామాన్యమన్న నో జ్ఞానియగు వానినున్నట్టువివర భావించు. జ్ఞానమొసంగుటకును భవబంధములఁ దొలఁగించుటకును శ్రమన్నారాదుఁడే కారణభూతుఁడు. అతనిచరణయొగళ ధ్యానముగల వానికి లోకమంతయు నశ్వరమనియుఁ దోచుటయేకాక నాపరమాత్ముని తేజమున తనయాత్మతేజము లీనముకాఁగలదనమును ప్రత్యహమెదురు చూచుచుండు కూతురా! వైరాగ్యము కలుగుఁగాక భక్తియేయుండుఁగాక; సాధుత్వమే యలవడుఁగాక. జ్ఞానమువలన శరీరికిఁగలుగు సుఖమునేఱొందువలన లభింపఁజాలదు

(లీలావతి గుఱకపెట్టెను.)

నారద—అహ! ఏమాశ్చర్యమిది? ఈసతీమణి నిద్రించుచున్నది మైమఱచియున్నది. ఇట్లుండియు నేతేయుచుపడేజము నూఁకొట్టినధ్వని వినిపించుచున్నది అదియొక అకునేను గుఱుతింపకుంటి ఎవ్వరూ కొట్టుచుందురు? (ప్రకాశముగా) వింటివిగదా జ్ఞానమువలని మహాత్యము.

(లీలావతి కడుపుననుండివచ్చినట్టు ఊరి అనిధ్వని)

నారద—అహ! ఇప్పుడుతెలిసె ఇదియేమి వైచిత్రమనవలయు? నేఁజర్పించు వేదాంబ విషయమంతయు గర్భముననున్న బాలకుఁ డూకొట్టుచున్నాఁడు ప్రతిదినము నిదేరీ తినే యాకర్ణించుచుండఁగాఁబోలు భరిరే! ఇదియింతయొప్పునే? ఈబాలకుఁ డాగర్భ వైష్ణవోత్తముఁడుకాఁగలఁడు ఇట్లే యనవరతము. శిశువునకు వేశాంతధర్మ ప్రణాముఁగావించెద

[ప్ర. హిరణ్యకశిపుఁడు.]

హిరణ్య—(నారదసేవి నమస్కరించి) నారదా! నీయుపకారము నేనెట్లుమఱునఁగలను? దేవేంద్రుఁడొనర్చిన దుడుకుతనమునంతయు నాపట్టణమున నెఱిగితి. నీ కరుణాపారీణతయు నీగర్భవాసమున మౌ లీలావతియుండుటయు నెఱిగితి. నినుదర్శించుకొని నాకృతిక్షత విన్నవించుటకై నేనే—

లీలా—(దిగ్గజలేచి) నాథా! నాథా! ఎట్టిసుదినము? (అని పూర్ణాలింగనమొనర్చును.)
 నారద—(స్వ) చిరకాల మెడబాసీయున్న మోహపూర్ణదంపతుల పరస్పరానురా
 గాలాపములకు నాయునికి యనభీష్మితాటంకము. నేఁబోయెద.

(అని పోవఁబోవ)

హిరణ్య—ఋషితిలకా! మా లీలావతి యనురాగవశమున మూర్ఛియై. ఈతన్ని కింతుప
 చార మొనరింపవలయు. (అని లీలావతిని శయ్యపైఁబరుండఁబెట్టి శిశిరోహచారములఁ
 జేయును) నారదా! ఈగమణీమణి కిట్టియాపదవచ్చుటకాదురాత్ముడగు నింద్రుఁ
 డుగదా కారణము, వానిపని యింకఁదెలియఁగలదు! వాఁడెంత కీడొనర్చినవాడై
 నను మాయన్నను నిష్కారణముగ వధించిన పాపమొనర్చిన విష్ణువు వానికంటె నా
 కపరాధమొనర్చినవాడగు. వలసినవరముల నెల్లవిరించి వలనఁగైకొంటి. నిరంకుశాధి
 కారమున జగమునంతయు నాపాదాంగుషములోనిదిగానొనర్తు.

ఉ॥ కీడనియెంచకంతతమకించి సతీమణిఁబట్టితెచ్చియు|

న్నాడుగదా దురాత్ముడగు నాయొకవానినుక్షేపసేయఁజెం|

డాడెదనేలరాచి తెగటాత్పెదఁదీత్పెదనావిరోధముక|

చూడుముమానివంద్ర బలసూదానుఁడెంతటిపాటుఁజెందునో॥

మొట్టమొదట వైకుంఠమునకుఁబోయి నారాయణుని కాలనలిపించుపి, తరువాత
 శచీతరుణీ మంగళసూత్రముఁ ద్రెంపఁబ్రయత్నించెద.

లీలా—(విద్రలో) నాథా! ఇంకఁనెన్ని దినములు నీ తపము? ఏలననుజూడ
 రావు?

హిరణ్య—నారదా! ఈకాంతామణి కలగరించుచున్నది. విమానమయ్యెడఁసేనిలిపి
 యున్నవాడ. వేగిరముపోయి పురముజేరెద. నీవునువిచ్చేసి యాతిభ్యము స్వీక
 రింపవలయునని ప్రార్థించెద

నారద—అసురకంఠీరవా! నీవిభూనాతిభ్యములన్నియు నాకువచ్చెను. నాకుఁ
 దంబమునంతరాయకుభీష్మకాదు. కావున ననుమన్నింపుము నీకుఁ గల్గుగఁ గల
 చిన్ని కుమారుని ముచ్చటలుచూడ నింకొకసారివచ్చెదనటతెమ్ము.

(అననికదిగఁజూయును.)

ప్రహ్లాద నాటకము

. ద్వితీయాంకము - స్రవధమరంగము.

వైకుంఠము.

[విష్ణువు లక్ష్మీయు నున్న తాననములపైన, పీతాంబర శంఖుచక్ర కీరీటధారులై సారూప్యము క్తులు. ప్రకృతములు, సామీప్యము క్తులు.]

.ముక్తులు—(విష్ణువును స్తుతించుచుందురు)

(వెనుక మహాధ్వని)

ముఖలు—(భయమున) లక్ష్మీరమణా! వైకుంఠమున నిట్టిధ్వని నెన్నడును వివలేదు గదా? విమాశ్చర్యమిది?

విష్ణు—ముషీశ్వరులారా! తెలిసెను మొన్న నే వరాహరూపమున సంహరించిన హిగి ఛాక్షుననుజన్మిండు. హిరణ్యశివుడనువాడజూనిమెప్పించి పడయరానినరము లబడిసి తనయన్ననుజంపిన పగఁదీర్చుటకై నాపైనచ్చుచున్నవాడు

ముక్తుడు—జనార్దనా! వానికెంత కోరికవోనలయు? నీచక్రప్రభావము నిండుకింత యునరకు గొనకనచ్చుచున్న వాడగుదా నాకునెలవిమ్మ నేనిప్పుడ పోయివాని నుక్కిడంచినచ్చెద

విష్ణు—కుమారా! ఇది అగ్రకాదు సమయమునఁగాదు. బ్రహ్మయొసంగిన నరములనా లోచింపనింకఁక కొన్ని నాశ్విన్నాని మననిచ్చుటయేయై క్తిము వానికిప్పుడు మంచి కాలము మనక సాధ్యుండుకాఁడు కొన్ని యేండ్లుకడచనినపిచపతా నేమడియఁగలఁడు. ముత్తలారా! నేనిప్పుడు వానికంటఁబడిరాగ్న పడితివా వాడెవల్యము ననురంజనకు నేసంహరింపనవలసివచ్చు అది మదభీష్టముగాగు

(అనుబంధము ౧)

కావుననే నూత్నిరూపముగరించి యాదనుజునికే కంటఁబడితుండ్లని ఘంగివాని నాసా రంగముల నుచ్చావ్వసరూపమున నడఁగియుండెడు కాంతాముణికి వెండుండెడ గలవు

లక్ష్మీ—ప్రాణేశా! నన్నిడుగనలయునా? నీకప్పుడు వానినిసంహరింపఁగాని యనకుక ల్గిస్తా అప్పుడే వాడెడకి పుణ్యస్థానమయ్య నేను వాని ఏట నే కొన్ని నాళ్లు వా సముండేసెద

(లోపల సమీపమున ధ్వజధ్వని)

విష్ణు—ఇంకదడయుటే యనుచితము అమానలో! నేను పోయితిని

(అని లక్ష్మీతో నిష్క్రమించు)

[ప్ర: హిరణ్యకశిపుడు పరీవారముతో.]

హిరణ్య—ఏదీయాదురాత్ముడు? వానినుక్కడంచెద. సొక్కుడించెద. ప్రక్కచించెద. ముక్తులు—అయ్యా! నేవిష్ణువుగాను. చూడుమా నాయెదలత్తిలేదు? (అని యొక్కడు శంఖుచక్రముల దీసివైచును. ఒకడు కిరీటము పాఱవేయును ఒకడు పీతాంబరము నూడబీకును.)

రాక్షసులు — (ముక్తులనామములనాకి ఋషులనెత్తులపైఁ గాళ్లుపెట్టి యల్లకల్లోలముఁ జేయుదురు)

హిరణ్య—రాక్షసోత్తమలారా! ఈపందలతో మనకేమిపని? ఆదురాత్ముడు తప్పించు కొనియన్నవాఁడు. చరాచర ప్రపంచమంతయు వెదకియైన వానిఁబోసీయను. పోదమరండు వానిఁబట్టి యుక్కడంతము (నిష్క్ర)

ద్వితీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

ఇంద్ర సభ.

[ప్ర. ఇంద్రాగ్నియమఁగణులు, ఇతర దిక్పాలురు, ఋషులు, అప్సరసలు, రంభ ఊర్వశి మేనిక మొదలగువారు].

అప్సరసలు—(గానము చేయుచుందురు)

(అనుబంధము 6.)

ఇంద్రుడ—అచ్చరిలారా! ఈనాడు మీ గానము కడురమణీయముగానున్నది పరమోత్సాహమునఁబాడితిరి మిక్కిలి సంతసించితి

(లోపలకోలాహలధ్వని)

ఇంద్రుడు—ఏమి యీకలకలము?

[ప్ర రాక్షససైన్యముతో హిరణ్య కశిపుడు]

(దేవసేనవారినడ్డగించును రాక్షసులుదేగతలఁ బడఁద్రోయుదురు ఇంద్రుడు హాహ యని యఱచును హిరణ్యకశిపుఁ డింద్రుని కిరీటముఁగాలదన్న మెడఁ బట్టి యున్నతాసనమునండ్రి క్రిందికిడ్చును. అప్సరసలు పరుగెత్తినున్న హిరణ్యకశిపుఁడువారిని నిలువఁబెట్టును హిరణ్యకశిపుఁ డింద్రుని యాసనముపైఁ గూర్చుండును)

హిరణ్య—రాక్షసులారా! ఈదేవతాగణముని మొదటకట్టివేయుఁడు.

శా॥ ఓగోపాకవిరోధినారమణిఁ గ్రూర్కొన్నోగివై పట్టితే!

వేరాగర్భణియైన కాంతయెడనాయీభంగినీచాదయూ ।

దూరాజ్ఞానవిహీన యన్వయహారా, దుర్జాత, దుశ్శీలనీ ।

వేరితొభరియింతువింకజెవుఁమాయే నిచ్చుశిక్షావిధుల్॥

ఓరీ! ఇంద్రా! నీకు మాడుమార్గములు గలిగించెద. నాకత్యంత విధేయుడవై నాచరణములశ్రయించి యుండువా? కారాగృహమున నుండువా? కాకున్న నీ భార్యతో నీపుడవెలువడిపోయి యశ్రుతనాముండవై యెందేని యడంగియుండువా? నీ భార్యతో యని నేనంటిగదా? అందున నీయద్భుష్టమని యెంచుము. కాకున్న నిరపరాధినియై భర్తదండలేకుండుట ననదయ్యెను. సాధ్వీశిరోమణి నిచెఱబట్టి యాఱడివెట్టిన నీయట్టిపలువకు భార్యాసాంగత్యము గలిగింపకయే నీ భార్యను చెఱవట్టనలసియుండె. ఐననుకారుణ్యమున నాకార్యముమానితి. ఏ మందువు?

ఇంద్ర—ఇక నేమనగలను? నా భార్యతో వెడలిపోయెద

హిరణ్య—అయినబొమ్మ దూనరా! పినిగొనిపొమ్ము. పిని భార్యను కట్టుగుడ్డలతో పీనివెంటబంపి పురముదొలగించిరమ్ము

దూషణ—(చిత్తముఅని యింద్రుని దోసికొనిపోవును).

హిరణ్య—దిక్పాలులారా! కూర్చుండుడు మీకు చెందుమార్గములు గలిగించెద

అగ్ని—ప్రభువా! మేము నింద్రుండు పోయినట్లే వెడలిపోయెదము

హిరణ్య—అదిగాదునుండే! అమార్గము మీకొనరించుటకు నేనమ్మతింపను మీరుకారాగృహముననుండు రాలేక నేనిప్పుడు నియమింపబోవు దిక్పాలురకు దాసానుదాసులరైయుండి వారును నేనును బృచినవని నేయుచుండురా?

అగ్ని—మహాప్రభూ! నీయిచ్చకు వచ్చినట్లు జరుపుము. కారాగృహమునకు బొమ్మంటివాయిపుడేపోయెదము లేక నీకువిధేయులుగా నుండుమంటివా యట్లేయొనర్చుదము ఇంతకంటెమమ్ము బురివెడలుమంటివా యింకనుగృత్తిజ్ఞులుగా నుండుము

హిరణ్య—ఇప్పుడమార్గముగీకరింపను ఇదే నా భ్రాతృజులు మువ్వరును నాభాగినే యులేతురున్నారు వారికి దిక్పాలుర పదవుల నొసంగెద వారిచేత్రికింద వారుచెప్పిన పనులొనర్చుచు మీరుకొన్ని నాస్తిండలయు మీరు తృప్తికరముగా మీకార్యముల నెఱవేట్టితిరా పిదపే మీకు పురమువెడలిపోవ నెలవొసంగెద మీరు మీకార్యముల జక్కగ నెఱవేట్టరైతిరా మిమ్ముజెఱసాలనుంచెద మీరొనర్పవలసినకార్యముల గొన్ని వచించెద మీరు వినియుండవచ్చుగదా విష్ణువు నాతో నోడి పోవుట నాయన్ననుజంపిన పగదీర వానిజెట్టునకు కట్టిరొత్తికళాసూతములనే హాని సంపాదించునెంచుచుంటి వాడు తప్పించుకొనియె. వైఖంతమునంతయు నాక్రమించి యుండున్న వారెల్ల నాచరణదాసులుగనొనర్చి యేతెంచితే విష్ణుండు లేదాయెగదా మీరెల్లరుదాసులరైతిరి. ఇంకదేజ్ఞాదులొనర్చువారందఱు“నింద్రాయస్వాహా,”“విష్ణువేస్వాహా”అట్లుయేస్వాహా”యని యాతీరున నుడువుట కింకేమికార్యము? నేనే యింద్రుడ నీనేవిష్ణుడ నేనేవిష్ణుశిరచ్ఛేదకుండ నేనేయంతయు కావున నా హుతులిచ్చువేళ నన్నిచోట్లను “హిరణ్యకేళువేస్వాహా”యన నేనాజ్ఞియిడియున్నానని మీరందఱికి నెఱుంగకేసి వారట్లాచరించులాగున నొనర్పవలయు సంగ

ల్పములు చెప్పువేళ “భగవద్భాగవత్ ప్రీత్యర్థమ్” నుమాటలవదలి, “హిరణ్య కశ్యపురాజ్ఞ యాహిరణ్యకశిపు ప్రీత్యర్థమ్”ని నుడువునట్లునర్పవలయు అగ్ని!- నాపోష్యవర్గముననున్న జంతుసంతానమునకు శీతబాధలేమియు లేకుండునట్లు నీవుకాచియుండవలయు. యెవ్వడైననొకఁడు నా పశుపక్షిజనులలోనివాఁడు శీతబాధ చేయించుక తుమ్మెనాచాలును నిన్నీడ్చుకొనిపోయినట్లలోఁద్రొక్కించెద.యమా!- నీ యధికారము నీకేయుండనిమ్ము మాకాలనాభుని యాజ్ఞతో నెల్లకార్యముల జరుపుచుండుము. నావిధేయుల నామిత్రుల నన్ను స్మరింపువారల పాప విమర్శయేమియుఁ జేయక పుణ్యలోకమునందే యుంచుము. వైర్యతీ!—నీయధికారము వైతము సేకేయుంచుచున్నాను. అయిన మా వజ్రదంతుని యనుమతి తో నీ కార్యభాగములు నెఱవేల్పుచుండుము ఎరుకా!—నీవుచేయవలయు పనియిది నాయాజ్ఞకులోబడిన యీ లోకములయందెరుగాని యతివృష్టి యనావృష్టిదోషములు గలుగనీయక సకాలమున వర్షింపించుచు సంవత్సరమునకు మూడుపంటలుగా భూములనెల్లఁ గలిగింపుము. ఎందుగాని వానలేదనుమాట పుట్టునట్లునర్పితివానీకుంజరముతోడనే నినుఁద్రొక్కించెద హెచ్చరిక. సమీరా!- నీకార్యమిది. ఏతేళనాయేలుఁబడిఁగలలోకములవారెవరుగాని యేవిధముగనీవు పీచుటకుకొరిననట్లు నీవు పీచవలయు కర్మకులుతమభూముల కెరువుచెచ్చుకొను శ్రమవారికీరాదు. ఎక్కడనున్న యెరువును ఫీవే మోసికొనివచ్చి యే భూమి యందే వేళకెంతికావలయునో యంతంత వైచుచురమ్ము. ఇదిచెయుటకుఁదప్పితి వ్వానినుపాములచేఁ గఱిపించెద. కుబేరా!—ననుఁ జేసినవారి కెవరికెంతధనముకావల యునో యంతధన మిచ్చుచురావలయు నీనవిధులుపట్టివైననుగానె నా ప్రకృతి జనులలోనెవ్వనికీఁగాని దిరిఁద్రుండని పేరుండరాదు. యిట్లాచరించుటకుఁదప్పితివా నీకింకింత కుష్టుజాత్యము వచ్చునట్లునర్చెద. అశ్వినీదేవతలతో నొప్పివిప్పించెద. మఱచితి నిర్వృతి! నీ వశ్వినీదేవతలం బిలిపించి నాయాజ్ఞవారి కెఱింగింపుము నా లోకమునను భజించు నెవ్వరికిగాని యెట్టియామయుముగాని రాకుండవాగుర్తివా దితత్వము వహింపవలయుననివచింపుము. ఎవఁడుగానియించుక తలనొప్పివలనైన బాధఁజెందుట నేవింటినావారి మందులన్నియు పొడిచేసి నోటముక్కున వండ్లనించె దెనని సాటింపుము. ఈశాన్యా! ఏడియాశాన్యడు? అప్పుడేపోయెఁగాఁబోలు పోవనిమ్ము ఆభిక్షకునితో నేమిపని? అంతిదికాల్పలలారా! విభారంబు దిన దినమునొకసారి నాచరణచేవకువచ్చి విద్యమాన విషయములన్నియు నాకు వచించు చుండవలయు ఎవ్వఁడుగాని విష్ణుస్తుతి యొనర్చునట్లు మీరెప్పుడైనవింటిరా నాకుఁ జెప్పునట్లయు వారిసేవసంఘము గావించెద పొడింక మీకు సులవిచ్చితి అప్పు రోనిలంసములారా! మీగాననాట్య చాతుర్యములు దినదినమును సాకువలను ఎడిన వేళ వేచియుండి ప్రదర్శింపుచు రావలయు ఇందుకుఁదప్పిన మిమ్మెల్లర సముద్ర మున ముంచునట్లునర్చెద

(నిష్క్ర)

ద్వితీయాంకము-తృతీయరంగము.

క్షీరవారిధి.

[ప్రవేశము. విష్ణుశేషశాయియై ప్రక్కనలక్ష్మీ, ఋషులు మఱియొక ప్రక్కనుండి బృహస్పతియు నింద్రుడును వచ్చెదరు.]

బృహస్పతి—దేవనాథా ! కంటివే యీక్షీరవారిధి. ఎంతకన్నుల పండువోనర్పచున్నది. అంతరంగములనుండి యెంతమనోహరముగ వాయువువినరుచున్నది ఈయ నుకూలవాయువు మనకార్యసాఫల్యమునకు నూచకముగానున్నది అదే యయ్యోడ సేరమారమఁబడు భోగీంద్రశయ్య నలంకరించియున్నాఁడు

సీ॥ వనధినొంచినయల్గుల దనుధరించినపుల్లు !

గలుగువాఁడుతనంత వెలుంగువాఁడు !

కలువఁదట్టినరూపు చిలువ మెట్టినయేపుల !

గన్నవాఁడువిధాతఁ గన్నవాఁడు !

గిరినిమోచినసత్తి కరినిఁగాంచినబత్తిఁ

దనరువాఁడుగిరిశు నెనరువాఁడు !

కరువలియెరసజ్జ మురువుతామరబొజ్జ

నెనఁగువాఁడుశుభంబు లొనఁగువాఁడు !

గీ॥ హేలుంగనులవాఁడల చిలువాలువాఁడు !

మేలువాఁడిందిరకు జగమేలువాఁడు !

జాళువాసాలు వాఁడంఘ్రిజాలువాఁడు

డాలుగలవాఁడు తనుమచ్చడాలువాఁడు ॥

(అని యిరువురును విష్ణువునకు నమస్కరించారు).

విష్ణువు—దేవగురూ ! దేవనాథా ! ఏమివచ్చియున్నారు ?

ఇంద్రుడు—రమారమణా ! సమస్తవిషయములు కిరతలామలకముగా తెలియఁగలనీవు “ఏలనచ్చితిరని” మమ్ముడిగిగ్గ మేమేమివచింపఁగలము ? నీపోష్యవర్గముననున్న మా శ్రేష్టిపరిభిషిఘాలెట్టిసంకటములున్నవని నీప్రావునపరాభవముడప్పి యిన్నాళ్ళుమం •టిమి ఇప్పుడు మాకైయున్న హిరణ్యకశిపుని వలనిపరిభవమునింతయని వచింపఁజాలము. నేనొంటిగా సతీయుతుడనై యరణ్యావాస మొనర్చుచున్నవాఁడను నాతోడి దిక్పాలుర దుఃఖిఘంటివాదాని పరిమితిఁజెప్పఁజాలను నాతో నీచరణసన్నధికి వారెల్ల ధుధాపలయునని యెంతయో కుతూహలమున్నను వానిదాడికి జడిసిరాఁజాలరైరి. ఎవ

చైన విష్ణుస్తవమొనర్చినవారి మట్టుపెట్టుటకు తనయొద్దకుఁగొని రావలయునని దిక్పా
లురకారక్కఱుఁగాఁజ్ఞ యిచ్చియున్నాఁడట. ఇట్టివాని నుపేక్షించియుండుట
మహాత్మా నీకు భర్తమా? నీవుమమ్ముఁగా పాడికున్న మే మెవ్వరి శరణొందువారము.

(అనుబంధము 7.)

బృహస్పతి—దేవదేవా ! నిర్జరులపైన నీకల్లప్పుడునున్న కరుణ నేఁడేల కొఱవడియె.
నీవితచే పట్టినవారికిఁ బ్రాభవము కలుగుఁగాక నీవుపేక్షించినవారు నిర్మాములైపో
వరా? లెమ్ము, అనుగ్రహింపుము. ఆక్రూరాసురుని సంహరించి యమరుల నెల్లఁ
బాలింపుము.

విష్ణువు—మహేంద్ర నిర్జరగురువులారా ! లెండులెండు మీరింతనన్నుఁ బ్రేరేపింప
వలదు అదుష్టదనుజుఁడొనరించుకూరకృత్యములనెల్లనే నెఱిగియేయున్నవాఁడ.
ఐననిదిమదచుగాదని యిప్పటికికూరకున్నవాఁడ. అంతయేల? ఆదానవుఁడు నీ
యెడకురాకమునుపు నావైకుంఠమునకేతెంచి యదమదమొనరించెను

(అనుబంధము 8.)

ఇట్లయినను దాకుకొంటిని. నేనుసమయనిరీక్షణమొనరించుచున్నాను. అచిరకాలముననే
వానిసంహారము కాఁగలదు మీరూఱడిల్లిపొండు. వానికిఁగలిగియున్న కుమారుఁడు
ప్రహేదుఁడున్న వాఁడుగదావాఁడే యాదైత్యునికి మృత్యువుఁడెప్పుడొకడు యో
చింపకుండు పొండు.

(ఇంద్ర-బృహ)

సీ॥ దండంబుశౌర్యోదండోగ్రకాండప్రకాండ

ఖండితదైత్యకాండనీకు ।

జోహారుమదగజ ద్రోహహాపగ్రాహ

గ్రాహచ్ఛిదావహాతాహనీకు ।

వందనంబరవింద మందిరామందర

త్సుందరోరస్థలాళిందనీకు ।

జేజేహారాజాదిరాజీవపూజాన

యాజోచితాంఘ్రపంకేజనీకు ।

తే॥గీ॥ బహునమస్కారములు చక్రపాశ్శనీకు ।

నైకసాష్టాంగములు జగన్నాథనీకు ;

బ్రహ్మతీతములు సురసార్వభౌమనీకు ।

ననంతసేవాంజలులు సదానందనీకు ॥

(నిష్క్ర)

హిరణ్యకశిపునియిల్లు.

[ప్రహ్లాదుడు రెండేండ్లవాడై తొట్లయందు పండుకొనియుండును.

ప్రహ్లాదుని నాడించుకొనుచు లీలావతి.]

(అనుబంధము 8.)

లీలా—(బాలునిముద్దాడి తొట్లయందుంచి)

(అనుబంధము 9.)

(తొట్లయందుంచి నిద్రపుచ్చి నిష్క్రమము.)

[ప్ర: హిరణ్యకశిపుడు.]

హిరణ్య—అయ్యా! ప్రహ్లాదా! నిదించుచున్నావా? చిన్నపాపడ పెంకముద్దులాడవు.
(ముద్దాడును)

ప్రహ్లాద—నారాయణ! నారాయణ!

హిరణ్య—హృత్! ఏమిది? ఇట్లుకలుగరించుచున్నాడు? ఈరెండేండ్లబాలునికిఁ బ్రహ్లాదు
నికి నారాయణశబ్దమెట్లు పట్టువడియె? (లేపి, ఎత్తుకొని) కుమారా! ఏమంటి
నిమ్మా?

ప్రహ్లాద—అమ్మ! అమ్మ!

హిరణ్య—అమ్మనచ్చునన్నదిలేమ్మ! పిలిచెదను. నీవేమిభయపడితివా, అట్లుకలువ
రించితివి?

ప్రహ్లాద—ఊ! ఊ!

హిరణ్య—ఏమిచూచితివయ్యా? ఎట్లుకలుగడియె?

ప్రహ్లాద—ఏమిలేదే!

హిరణ్య—అయ్యా! నీవుకలగంటివో యెత్తోకానియేగోయొక దుశ్శబ్దముబలికితివి.

ప్రహ్లాద—ఏమంటిని?

హిరణ్య—ఏమాయంటివిలెమ్ము. ఇప్పుడేల? కుమారా! ఒక్కమాట. నీవెప్పుడైనకలఁ
గాంచిభీతిఁ జెందినపుడు నాపేర్వల్లరణ్యకళిపు “హిరణ్యకళిపు”యని పల్కుము
వేటొక్కరిపేరెత్తకుము.

ప్రహ్లాద—ఊఁ.

హిరణ్య—అయ్యా! నీవెప్పుడైన నారాయణశబ్దమును వినియున్నావా? లేక
నీకెవరైన చెప్పియున్నారా?

ప్రహ్లాద—నాకెవలూ చెప్పలూ దొందుపాతరింపచ్చు.

హిరణ్య—ఈరెండేండ్ల యీదునకే పాటలునేర్పతివా ఎంతగట్టివాడవు? (ముద్దిడు
కొని) ఏమీ యాపాటలు?

ప్రహ్లాద— (అనుబంధము 10)

హిరణ్య—(స్వ) వీనిచందముగన్న నాకెంతకంటిండుచున్నది వీనికిట్టిపాట లెవరు
చెప్పియుందురు (ప్ర) కుమారా! మాయన్నా! యిట్టిపాటలింక మఱచిపొమ్ము

చం॥ తలఁపకుమన్నయొకరణిఁ చిహ్నపాటలుపాడకన్నవే ।

పలుకకుమన్నయోపలువ పాపఁజరెరుల్ ముద్దుమాటలిక ।

బలుకకుమన్ననాబలము చేరబడిచచ్చినవెరివర్ణుల ।

సలుపకుమన్నదుర్జనుని సన్నుతి నిన్ననసారవేడెదక ॥

యివి లెప్పుడుపాటలు పోని మఱియొక్క పాటపాడుము

ప్రహ్లాద— (అనుబంధము 1.)

హిరణ్య—హా! హా! నేడేమి దుర్దశము! వీని తొక్కిపాటలకు సంతోషించవలయు
నా దంభింబులయైనా (అరిగినముచెప్పిచొని) అయ్యా! యీపాటలింక పాడు
కుము “హిరణ్యకళిపు నాయెగుట ననకుము ఎరుచెప్పిరియ్యా యీపాటలు, హి

ప్రహ్లాద—హాలూ

హిరణ్య అయిననివి నీ స్తుత్యుండెను?

ప్రహ్లాద అమ్మా! అమ్మా (అని దేవుడు)

హిరణ్య—పోదమిరిమ్ము మీ యవ్వయిందకు

(నిష్క్రమ)

ద్వితీయోక్తము-పంచమరంగము.

హిరణ్యకశిపునగరు.

[లీలావతియొక్క ప్రక్కన హిరణ్యకశిపుడొక ప్రక్కన కూర్చుండియుండి.]

హిరణ్య—తరుణీ ! ఇదియేనాడుఃఖము.

లీలా—పసిబిడ్డ. వాడేమెఱుంగు ? కొంచెముబుద్ధివచ్చినపిదప నుపదేశింపవచ్చును.

హిరణ్య—నాకేమియుఁ దోచకున్నది.

ఇరువురు—(పండుకొందురు)

[ప్ర: 3, 4 ఏండ్ల పక్షాదుఁడు]

ప్రహ్లాద—అమ్మా ! అమ్మా ! నాకు బాలిచ్చెదనంటివే ? ఇయ్యవా ? నిద్రపోయెనువా !

(అనుబంధము 12)

హిరణ్య—అయ్యా ! ఏమి పాటపాడితివి ?

ప్రహ్లాద—ఏమీ పాడితిని ?

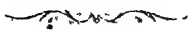
హిరణ్య—ఏమో స్మరణ మనియంటివే ?

ప్రహ్లాద—ఓహూ ! అదియుండని, ఇదివినుము

(అనుబంధము 13)

హిరణ్య—(బాలునెత్తుకొని నోరుమూసి)

(నిశ్శబ్దము)

శ్రీ

ప్రహ్లాద నాటకము

తృతీయాంకము-ప్రథమరంగము.

హిరణ్యకశిపు నగరు.

హిరణ్యకశిపుఁడుండును.

హిరణ్య—మూడేడులబాలుఁడు పినిచరిత్రముఁజూచిన నాకేమియుఁ దోచకున్నది కదా! ఎందఁడు నిట్టివై పరీత్యముండునే? ఇందుకేమనవలయు? ఆదురాత్ముఁడగు నారాయణునిష్ఠురణ మొకనాఁడునుమానఁడు. చిన్నప్పటినుండి యటువదియేండ్లన అకు హరిభక్తిలో మునిగినవారికైన నిన్ని హరికీర్తనలువచ్చియుండవు. తోడిబాలు రలో నాడుకొననైనఁబోఁడు కూర్చుండియుండి యేమో తలఁచుకొన్నట్లాకా శమువైపునఁజూచి “శ్రీహరీ” యని కన్నీరునించును. పడుకపైఁబండుకొని ముద్దు మాటలాడుచు నట్టే కన్ను మూసుకొని మాటలాడక మాకు భయముకల్గించునట్లొక గడియసేపూరకుండి “నారాయణా” యని యశ్లేశుచును.

సీ॥ ఆకసంబుననేమొ యత్పైతాఁదిలకించు

సరిపీఠియూరకసంతసించు ।

మనసారనెవరినో కనినట్టెవచియించు

“శౌరీ”యనుచుఁ గన్నునీరునించుఁ|

బలుమాటుహరినామములఁ బొడిసటియించు

నెగరాడియూట నింతకాంచు ।

మనమాటలొకటియు విననిభంగిఁబరించు

నలువారనూఢకనవృన్దించు ।

రాత్రియునుఁబవలును జాగరవనమించు ।

నెఱిఁబవలురాత్రిఁ గొన్నాళ్ళునిద్రఁగాంచు ।

మేలినిద్రనదోటునమేలుకాంచు ।

సుతనిమాదిరిగాంచ నద్భుతమునించు ॥

పలుకులు తొక్కుపలుకులైనను పాటలుమాత్రము వ్యాకృతభావచే నిండియుండును. ఎవ్వరు వీనికిపాటలఁ జెప్పియుందురు ? వానిలోనొక్కటియైన నెందు నెనరు నింతకుముందెక్కడనువినినదికాదు. వీనికివియొక్కడపట్టువడియుండును? అదిగోనదబ్బిచున్నాడు.

[ప్ర: ప్రహ్లాదుఁడు పాడుచు తాళము వేసికొనుచు].

(అనుబంధము 14.)

హిరణ్య—(అలింగముచేసికొని ముద్దాడి.) అయ్యా ! నీముద్దుపాటలు విన్నమఱియొకసారివిన నపేక్షకలుగుచున్నదికాని వానిలోనియర్థముకడు దుష్టమైనది. ఆమాట నోటనైన నుడువరారు ఇట్టిపాటలెక్కడ నేర్పితివి ? ఇంకవాని విడిచిపెట్టుము. నామాటవినుము నీవట్టిపాటలు పాడుటవలన నాగ్రహముఁజెంది యెన్నిమాటలలో నిన్నుఁగొట్టవలయునని యుంకించితిని కానినీముద్దుమోము చూచుటవలనను నీజిలి బిలిపలుకులు వినుటవలనను దండిపరేకపోయితి కుమారా ! ఆదుష్టపుపాటలు చాలింపుము.

ప్రహ్లాద—పాటబాగున్నదయ్యా. స్వామికేజోతచేసి పాడుచున్నాను. ఇదివినుము.

(అనుబంధము 15.)

హిరణ్య—(స్వ) నాగ్రహచారమునకే మనవలయు ? ఏలయీచిన్నిపాపవి కిట్టిదుర్బుద్ధి ? వీనికిపాడుపాట లెట్లవడియుండును ? ఇదియెట్లుతప్పించవలయు ? (ప్ర) కుమారా ! నాచిన్నియన్నా ! నాముద్దులయ్యా నినువేడికొందు ఈపాటలువలన దుడుగుప్పు మాయన్నవుగా ? ఇంకొకసారి యిట్టిపాటలు పాడకుము

ప్రహ్లాద—ఆపాటవద్దా ! ఇంకొక పాటపాడెదను. (అని పాటపాడఁబ్రారంభింపఁగా)

హిరణ్య—(చెవులుమూసుకొని ప్రహ్లాదుని నోరుమూసి) ఇదిచియ్య నెలదీజుయ్య యీ పాటలు దీనియర్థము నీవెఱుంగవు. ఆపాటలలో చెప్పఁబడినవాఁడు దురాత్ముఁడు. మనుషులములలో బుట్టినవారెవరును వాని పేరైనఁ దలఁచరాదు

ప్రహ్లాద—(పాట మఱియొక్కచరణము పాడినపుడు)

హిరణ్య—ఓరీ ! నేవకా ! (ప్ర నేవకుఁడు) నీపీక్షణమునఁబోయి యాచార్యులవారి నిందువయిచేసి రమ్మనుము,

శేషక—చిత్తము.

(నిష్క్ర.)

హిరణ్య—ఇంక చెప్పవుగా ఆపాటలు.

ప్రహేద—అదిపోనీ! వేటాపాటచెప్పెదను.

[ప్ర. శుక్రాచార్యుడు.]

హిరణ్య—(నమస్కరించుచు)

శుక్ర—రాక్షసేంద్రా! ఏల నీ నేతకుడు కడుసంభ్రమమున ననుఁ బిలుచుకొనివచ్చె?

హిరణ్య—గురుసత్తమా! నేనిదివరకు నీతో వచించియుండలేదా యీ ప్రహేదుని విచారము?

శుక్ర—ఓహో! వీనిహరికీర్తనలవిషయమా? ఇప్పుడు వీనికెన్నియేండ్లు?

హిరణ్య—ఇంక నయిదుదినములకు నాల్గవయేడు పడనున్నది

శుక్ర—పోనీ! ఇంక నొక్కసంవత్సరమేకదా తరువాత వానికి సరియైనవిద్య చెప్పించితిమేని యీబుద్ధిజాడ్యము తానేకుదరఁగలదు.

హిరణ్య—ఆచార్యా! అదియట్లుండుగాక. వీనినోట సాధారణముగా నూతారుకీర్తనలు నేవినియున్నాను అదియెవరు రచించినదియో తెలియవచ్చునది దారుణ భంగినాయాజ్ఞ కలిగియుండుటచే నారాప్యములోని వాహొక్కరును రచించియుండరుగదా? ఇంక బాలునికన్ననో మాటలువచ్చియు రానిఃఖానముననున్నది. పాటలోని సాహిత్యమందమాధీరరీతి రాజిల్లుచున్నది ఈచిన్నిపాపండు వానిచియించియుండఁడుగదా? నీకిదియెట్లువడియెరాయని నేనడుగఁగొనియున్నది చెప్పి పేడకొడవినియుండును కడుచిత్రముగానున్నది ఆయములచి నా విశేషమునదృఢముగానున్నది నూతనఫకిలసిల్లుచున్నది ఇది చిత్రవిద్య నీవేమైననుహింపఁగలవా?

శుక్ర—ఇదినాకునుఁ జిత్రముగాఁ దోచుచున్నది ఇప్పుడేల వానియిచ్చుచొప్పునఁ బోనిమ్ము అయిదెయ్యేడురానిమ్ము

ప్రహేద—(పాడుకొనుచు)

(నిష్క్ర.)

తృతీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

హిరణ్యకశిపు నగరు.

[నాల్గు సంవత్సరముల ప్రహ్లాదుడు వండుకొనియుండును.

[ప్రక్కన హిరణ్యకశిపుడు లీలావతియుండురు.]

లీలావతి—నాథా! ఇందుకేల యింతయోచింపవలయు? ఏమో పసివాడు. ఎల్లెల్లో వానికి బుద్ధివోడమి యున్నది కొంచెము బుద్ధిగలిగినపిదప నాపిచ్చి తీఱకుండునా?

హిరణ్య—అవికాదు. నాకుఁగల యాశ్చర్య మేమన్న నెందెందును నేను విననికీర్తనలు పాడుచున్నాఁడే యనియే వీనికవియెట్లు వచ్చియున్నవి?

లీలా—ఔను అది నాకుఁగల జిత్రముగా నే తోచుచున్నది

ప్రహ్లాద—(నిద్రలో) రమారమణా! ఇప్పుడునాకెంత యానందముగానున్నది?

హిరణ్య—హాచితివే లీలావతి! కలయందును కలునరించుచున్నాఁడు వీనికేమి కను పించుచుండొచ్చు? నేను జయింపఁబోయియుండిన కాలమున క్రానరాకున్న విష్ణు డుమ్మరికొందియుండి వీనికి భూతమై పట్టియుండునా? వానిఁజూచినట్లే మాటలాడుచున్నాఁడో?

ప్రహ్లాద—(నిద్రలోనుండిలేచి యట్లే కన్నులుమూసికొని పాట పాడును)

(అనుబంధము 16)

హిరణ్య—హాచితివే తలోదరీ! ఎనికీ ముగ్ధము మించిపోవుచువచ్చె అదీయట్లుండ నింపుచున్నోరి గెము వీనికెట్లబ్బె

లీలావతి—ఈపాట నేనెక్కడనో వినియున్నాను. (క్షణముఁజేసికొనుట నభినయించి) అహ! తెలిసెను నేనా నారదముషి యాప్రమమంజుండొ కాలమున నామృతంబును పాటలోనిపల్లవమున నల్లము నేనిన్నిన్న ను జ్ఞాపకమునకువచ్చె.

హిరణ్య—అదివినికెట్లుండెయుండును భూమికిక్రియలరావించి చికిత్స చెయించినఁగాని నా కూజుటగలుగదు.

లీలా—కానిమ్ము (అనీప్రహ్లాదుని నాలింగనముఁజేసికొని) చాలకా! ఏమిట్లుపిచ్చిపట్టిన చందమునఁజేసెదవు? నీ నిద్రయేమి? నీపాటయేమి అయ్యా! నీకట్లుకనుపించుచున్నది?

అ॥చె॥ అన్నయిందురార చిన్ని పావడరార
 నీవిధంబు వెఱుగు నించెమాకు ।
 నిద్రపోవుటేమి నీపాటయేమి
 కరణియేమియెట్లుకానిపించె ॥

ప్రహేద—(“ మానసంబున ” అనుపాట ఒక పల్లవియుని) ఈ పాట పాడితినా ?

లీలావ—అదికాదు. వేఱొక్కటి.

ప్రహేద—అయిన నీ పాటవినుము. ఎంతబాగుగానున్నదో? (అనిమఱియొకపాట పాడును.)

(అనుబంధము 17.)

హిరణ్య—ఇదిభూతవిధియే-కుమారా ! ఈ పాటలన్నిటిని మఱచిపోము.

ప్రహేద—మఱచుటయన్న నేమి ?

హిరణ్య—అవిలేవనియు, లేకనీ వెఱుంగవనియు లేకనీకు రావనియుననుకొనుట.

ప్రహేద—అయ్యా ! ఉన్నవిలేవని యెట్లునుకొందు ? వచ్చినవిరావని యెట్లునుకొందు ?

హిరణ్య—కుమారా ! అవియింకను కొనకుము అవిపాడితివేని నినుఁగొట్టెదనునుమా !

ప్రహేద—(ఏడ్చుట నభినయించి) వీలకొట్టెదవయ్యా ! నేనేమి చేసితిని ?

హిరణ్య—(ప్రహేదనాలింగము చేసికొని) ఏడ్వకుమా మాయన్నా ! ఏడ్వకుమా !
 నియట్టిబంగారు కొండను నేను కొట్టెదనా ? ఊరక యట్లుంటిగాక, నిన్నేమియు
 కొట్టను ఇంకకొన్ని మాసములలో నీ కైదవ యేడు పడఁగలదు. తిప్పుకొన్నప్పుడు
 నకు మంచి విద్యఁజెప్పించెదను అప్పుడేవియున్నయు మఱచిపోఁగలవు ఏడ్వకుమా
 (అని ముద్దాడును) (నిష్క్రమ)

తృతీయాంకము-తృతీయరంగము

పా ర శా ల .

[ప్ర-బాలుకు-ప్రహేద-చండ-అమర్క-డ

చండ-ప్రహేదా ! నేచెప్పినట్లేచెప్పవు? నీలిండియే యిప్పుడు జగత్కర్తయు
 జగత్పాలకుడనయియున్నాడు కావున నతనిని స్మరించియే ముందువిద్య నభ్య
 సింపవలయు అనుము. “ఓం హిరణ్యకశిపవేనమః”.

ప్రహ్లాద—అయ్యో! అన్నియుఁ దెలిసిన నీవేయిట్లాడిన నెట్లు? నాతండ్రి జగత్కర్తయు జగత్పాలకుఁడునవునా? అతఁడు నాకు కర్తయగుటచే నతనికాళ్ళంటి జోతచేతుఁగాక విద్యకై ముందుముందతని నుతించుట సరియా? “ఓన్నమో నారాయణాయ” యనిఁగో నేస్తురించెద.

చండ—అమాట గూయకుము. నీతండ్రి నినుఁజంపినవైచును. ముందుపారములు కానిమ్ము (అనిపారముఁ జెప్పును.)

చండ—ఇప్పుడైననుము. “ఓం హిరణ్యకశిప వేనమః.”

ప్రహ్లాద—“ఓంమోనారాయణాయనమః.”

అమర్కు—(ప్రహ్లాదునిఁ జంపఁగొట్టి) దుర్మార్గుఁడా! నీకింత యవిధేయతయా? బాలకులారా! మీకుభోజనమునకువేళయాయె. మీరెల్లరు వెడలిపొండు. ఓరీ ప్రహ్లాదా! “ఓంహిరణ్యకశిపవేనమః”యని నీవనువఱకు నీవిక్కడనేయుండవలయు కూడులేక చావవలయు. ఏమో బాలుఁడవని కొన్నినాళ్ళు పోవనిచ్చిన నీకింత తలపొగరు గలిగెనా? బాలకులారా! పొండు.

(బాలకులు నిష్క్రమింతురు.)

చండ—ఏమి? మేము చెప్పినమాట చెప్పుదువా లేదా?

ప్రహ్లాద—మీకు మారుపలుకఁగలనా? పారముల మీరు చెప్పినదంతయు నేర్చుకొనుచున్నానే.

అమర్కుడు—ఇట్లుండవలయు బుద్ధిమతుల లక్షణము. అనుము “ఓన్నమో హిరణ్యకశిపవే!”

ప్రహ్లాద—“ఓన్నమో నారాయణాయ”

చండుడు—పేలుగాకీ. ఇటుగాదు నీకు శ్లాఘి. పడియుండు మిందు మేముచెప్పినమాట యనుటవఱకు నీకు కూడులేదను కొనుము. (అని అమర్కునితోనిష్క్రమి.)

ప్రహ్లాద—అయ్యో! వీరంతెలివిలేనివారు? మాతండ్రియేదైననునున్నారె? లేకున్న కూడులేక చంపెదమనుచున్నాడే నారాయణా! ప్రహరీ! నిభక్తినాకొక్కటి కలిగియుండ నీకన్నము వేక్షింపవలయునా? ఈ చండామర్కుల నంటి పారు ననుఁజంపువారలా? వారితెలివియుండునున్నది ఎకమేశా! లక్ష్మీనల్లభా! ఏదీ నాకుఁగాన్పించుము ఆహా కనుపించితివా? భృశిరే భృశిరే (అని గంతులు వేయును) దేవా ఏలమరల మఱుంగయ్యెదవు! పోకుము పోకుము నీవు పోయిన నాకుమఱుముగలుగు. (అనిపొటపొడుచుండ).

(అనుబంధము 78.)

(పునః ప్రవేశము. చండుడు, అమర్కుడు. దూరమున.)

చండుడు—అమర్క! చూచితివే యీ బాలుని హరిభక్తియెంత శుభ్రమైన దనవలయు?
ఆకలియనియైన ననకన్నాడే రక్షోఽల్లభుని కట్టికుమారుడు వుట్టెను. వీనికి నారా
యణ స్మరణ విడిపింపుమని శుక్రాచార్యుడు నియమించెగదా? విగుపించుట్లం
డగా స్మరణముదురుచు వచ్చెనే?

అమర్క—ఓరిచుడా! మనమూరక యీ బాలునికాకలి గలిగించిన నేమి ప్రయో
జనము? తుదకు ప్రభువునకు కోపము వచ్చునో యేమో? వాని హరి స్మరణవానికే
యందుంగాక, కూడులేక చంపిన నేమి ప్రయోజనము? ఇంటికిఁబిలుచుకొని పోద
మరమ్ము. (అని ప్రహేదుని యొద్దకు వచ్చి) ప్రహేదా!

ప్రహేద—స్వామీ! వచ్చితిరా! మా శ్రీహరినిఁ జూచితిరా? కనిపించినట్టే కనిపించి
నాకు కానరాకబోయెనే, అయ్యా! పిలుపుడు నాకుఁ జూపుడు.

చండుడు—కానిమ్ము మీ శ్రీహరి గోహరి పోదము రమ్ము.

(అని పిలుచుకొనిపోదురు.)

తృతీయాంకము-తురీయరంగము.

హిరణ్యకశిపునగర.

[ప్ర. హిరణ్యకశిపుడు-లీలావతి.]

లావతి—నాథా! నాకు కుమారుఁజూడ బుద్ధిపుట్టుచున్నది దాదాపున న్నాటునెల
లాయె నీ వానిఁజూగక భుజింపఁబెట్టక, తలయంటక నీళ్ళుపోయక ముద్దాడక

ఉ॥ ఆరయనాటు నేడు లాలాయెగఁధా మనపట్టివిద్యుక్తే ।
నేను నొజ్జ లొద్దకును నిచ్చలపున్నదిపోయె నొంటిగా ।
నేరహినిచ్చెనో చదువుఁటె గ్రహించెనో మనకేతునిక్ ।
గేరెడు నాకుమారుఁ దిలకింపఁగ నాకుమనంబు గల్గెడిక్ ॥

హీరణ్య—కామినీ ! నాకునట్లేచూడ బుద్ధికలుగుచున్నది. వానిచూడకుండుటకు నా కేమిపగయా ? ఇంటికి వచ్చుచుండినవానికి భయముకలుగదనియు వానికిఁపట్టుచుండిన దుర్మతము మానదనియు నూహించి గురుకులవాసమే యొనర్చి భోజనమజ్జనాదులకు సయితమందే యుండిన మేలుకలుగఁగలదని కదా వాని శుక్రకుమారుల కప్పుగించి యిన్నినాశ్చర్యిటి ? సేవకా ! నీపితృణమునఁ బోయి చందామర్కులను నాకుమారునిఁబిలుచుకొని రమ్మని చెప్పుము

సేవక—చి తము.

(అని నిష్క్రమించును.)

హీరణ్య—అటుమాసములకు ముందే చక్కఁగ విద్య నేర్పియుండె. ఇప్పుడక్కడనే యుండినందున నింకను విద్యాధికుండైయుండును. అపేరు పిలువరాని పలుగాకిని మాత్రము స్మరింపకయుండెనా యెంతయో విద్వాంసుఁ డనిపించుకొనుచుండె అదే యందెల చప్పుడు వినిపించుచున్నది వచ్చుచున్నాఁడు కాఁబోలు.

[ప్ర. చందామర్కులు ప్రహ్లాదునితోఁప్రక్కన.]

చండుడు. ఉ॥ “తృప్తకుమన్నమామతముదీర్ఘములైనతృవర్గపాతముల్ దృప్తకుమన్ననేడుమన దై త్యవ రేంద్రునిమోలమేముము । నైప్పినపారముల్ వదలిచెప్పకుమన్నవిరోధిశాస్త్రముల్ । విప్పకు మన్నదుష్టమగు విష్ణుచరిత్రక తార్థజాలముల్ ॥ ”

అయ్యా ! ప్రహ్లాదా ! నిన్ను వేడికొందును మేముచెప్పినపారములన్నియుఁ జక్కఁగ వచింపుము అడిగిన మాటకుత్తరమిచ్చు ఆవిష్ణుని ప్రస్తావన మాత్రము నితండ్రి యెదుట చెత్తికుండి మమ్మునుగ్రహింతుమా !

హీరణ్య—(ప్రహ్లాదుని సమీపించి యాలింగనముఁ జేసికొని పరముపైకిఁబోవును)

లీలావతి—(ప్రహ్లాదుని కొంగరించి ముద్దాడును)

హీరణ్య—(ప్రహ్లాదుని లనతోడఁజై గూర్చుండఁ బెట్టుకొని.)

శా॥ “చోద్యంబియ్యడి నింతకానిమరిగెక శోధించియేమేమి సం । వేద్యాంశంబులు సెప్పిరోగుంపులే వెంటంబరింపించిరో విద్యాసార మెటుంగఁగోరెద్ద పవద్విజ్ఞాతశాస్త్రంబులోఁ బద్యంబొక్కటిసెప్పి, సార్థముగఁదాత్పర్యంబు భాషింపుమా॥”

ప్రహ్లాద—“కం॥ చదివించిరి ననుగురువులు ।

చదివితెడ రాధముఖర శాస్త్రములునే ।

జదివినవి గలవు పెక్కులు ।

చదువులలో మర్మమెల్ల జదివితే దొడ్డి॥”

కం॥ కడివెడు పెరుగుచిలికి ప ।

పైడు వెన్నక వెలికి దీయరీని నేనే ।

క్రుడువేద శాస్త్రములలోఁ

బడసితి సారంబు దనుజపాలక చంద్రా॥

హిరణ్య—అయ్య! చదువులలోని మర్మముఁ దెలిసితివా? నాకంత సంతోషము. నీతోడి బాబుకల్ల మహానీతి విదులైయున్నారని విని నీకొఱకై యెంతో యెదురు చూచితి.

శా॥ “నిన్నుకా పెచ్చునీతిపారగరిమకా నీతోడిదైత్యార్భకుల్ ।

కన్నారన్నిరసుఁజెప్పినేర్తురుగదా గ్రంథార్థముల్ దఱులై ।

యన్నా యెన్నఁడు నీవునీతిమతి వాదంచుకా మహావాంఛతో ।

నున్నాడన్నసుఁ గన్నతండ్రిఫది యోత్సర్జముకాజూపవే॥”

కుమారకా! శాస్త్రములలో సారముబడసితినంటివే? ఏదీనిసారము?

ప్రహ్లాద—

కం॥ శారీరకాంతిపితృతపసారముఛక్తావనైకచాతుర్యదయా ।

సారముఖరభీకర భుజసారము, హరితత్వముకాపైసారముతంద్రీ॥

హిరణ్య—(అశ్చర్యమున నయించి) అయ్య! కుమారకా ఇదియేమిచదువు? ఏమి సారము? అగురాత్ముడగు నయియేల స్మరించెదవు?

శా॥ “నాకుకాజూఁగఁజొంద్యమధ్యుఁడైగదానాతంద్రీయబుద్ధితా ।

నీకుకాలోపలఁబోఁచెనో పరులుదున్నీతున్ హంపించిరో ।

యేకాంతంబున భార్గసైల్వలికిరో యీదాసవశ్రేణికా ।

వైకుంఠండుగృతాసరాధుఁడతనికావర్ణింపనీకేటికి॥”

ప్రహ్లాద—అయ్యా ! అదియంతయు దైవాయత్తము, మాధవమనోహర చరణములపై భక్తి మైనెలకొనియున్న మానసము దేవాంతర ప్రసక్తికి బూనునే ?

శ్రీ|| మందార మకరంద మాధుర్యమునఁజేలు
మధుపంబువోవునే మదనములకు ।

నిర్మలమందాకినీవీచికలఁదూఁగు
రాయంచజనునెతరంగిణులకు ।

లలితరసాలపల్లవఖాడియై చొక్కు
కోయిలసేరు నేకుటజములకు ।

పూర్ణేందుచంద్రికా స్ఫురితచకోరకం
బరుగునే సాంద్రనీహారములకు ॥

తే|| శ్రీ|| నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద
చింతనామృత పానవిశేషమత్త
చిత్తమేరీతి నితరులఁజేర నేర్చు
వినుతసద్గుణశీలయో, దనుజపాల ॥ ”

హిరణ్య—శుక్రకుమారులారా ! ఇదియామిరు చెప్పినచదువు ?

చ|| “పటుతరనీతిశాస్త్ర చయపారగుఁ జేసెదనంచు బాలునీఁ ।
వటుగొనిసోయివానికిరన్వర్తములైనవిరోధిశాస్త్రముక ।
గుటిలతఁజెప్పినాఁడవు శృంగుప్రచండపటంచు నమ్మితిక ।
గటకటబ్రాహ్మణాకృతివిగాక యధార్థపుబ్రాహ్మణుండవే ॥”

చండుడు—(చేతుల కోడించి)

ఉ|| “తెప్పలులవుమావలనదాన నాధవిరోధిశాస్త్రముల్
జెప్పముకున్నవై పరలుఁజెప్ప నీచరణంబుతాన ను ।
మ్రొప్పుడు నీకుమోదనకునితయునై జమనీష యెవ్వఁక ।
జెప్పెడిపాటిగాదు ప్రతిచింతఁ దలంపుము మాటలేటికి ॥”

అమర్క—కం॥ “మిత్రులము, పురోహితులము ।

పాత్రులమేమదియుగాక భార్యపులమునీ!

పుత్రునికటువలె జెప్పగ!

శత్రులమే మేముదైత్య చంద్రానీకు॥

ప్రహ్లాద—అయ్యో! వారివేల కోపగించెడు? పూర్వజన్మ సుకృత పరిపాకమునఁగాక
హరిపూజా పుణ్యము లభించునా? అదియొకరు చెప్పినవచ్చునా?

ఉ॥ “అచ్చపుజేకటింబడి గృహవ్రతులైవిషయప్రమత్తులై ।
చచ్చుచు బుట్టుచుక మరలఁ జర్వితచర్వులై నవారికి॥
జెచ్చెరఁ బుట్టునే పరులు సెప్పిననైన నిజెచ్చనైననే
మిచ్చిననైనఁగానలకు నేగిననైన హరిప్రభాధముల్॥”

హిరణ్య—కులనాపకా! నీ వింకొకసారి వానిపేరత్తిన నినుఁజించి వైచెద.

ప్రహ్లాద—తండ్రీ! ఆపేరత్తవలయునన్న నాయత్నమా? ఎత్తకుండుటకు నాకు
సాధ్యమా?

(అనుబంధము 19)

హిరణ్య—కులనాపకా! నీకింతికావరమా? (అని కత్తిసెత్తి ప్రహ్లాదుఁ గొట్టఁబోవ.)

(అనుబంధము 19.)

శీలావ—(చెతులుపట్టుకొని) నాథా! నిన్ను కోపగించుట కీచాలుఁ డెంతటి వాఁడు?
పిచ్చుకపై బ్రహ్మ స్త్రమన్న విధానమగుఁగదా?

చండ—మహాప్రభువా! కోధముజ్జగింపుము

కం॥ “నీపాపనిఁజగివెంట్రము| నీపాదములొన నింకనిపుణ్యతతోడ॥
గోపింతుముదండెంతుము|కోపింపకుమయ్యదన జకుంజరఫట్టి॥”

హిరణ్య—ఇది చాలింపుడు. మీచదువులింకేమియు నలదు వెడలిపొండు.

చండ
అమర్క } చిత్తము.

నిష్క్రమ

హిరణ్య—భాలకా! నీవిదుష్టమతిము మానుదువాలెదా!

సీ॥ “అస్మదీయంబగుసా దేశమునఁగాని
మిక్కిలిరవి మింటమెరియవెఱచు ।
నన్ని కాలమంటందు ననుకూలుఁడై కాని,
విచ్చలవిడిగాలిసీవవెఱచు ।
మత్స్యతాపానలమందీ కృతార్చియై
విద్యేషమున నగ్ని వెలుఁగవెఱచు ।
సతితీక్షణమైననాయాజ్ఞనుల్లంఘించి,
శమనుండుప్రాణులఁ జంపవెఱచు ।

తే॥ గీ॥ నింద్రుఁడౌదల నామోలనెత్తవెఱచు
నమరకిన్నర గంధర్వయక్షవిహగ ।
నాగవిద్యాధరావలి నాకువెఱచు
నేలవెఱవచ్చ పలువనీకెవరుదిక్కు ॥ ”

ఎవఁడున్నాఁడురాసకు దిక్కు ?

ప్రహ్లాద—అయ్యా ! నీవిట్లడుగనే నెమనివచింతు ?

కం॥ “బలయౌతులకు దుర్బలులకు ।
బలమెవ్వఁడునీకు నాకు బ్రహ్మాదులకు ॥
బలమెవ్వఁడు ప్రాణులకును ।
బలమెవ్వఁడట్టి హరియెబలమగుఁడండ్రీ ॥ ”

హిరణ్యగిరితయ్య ఏదుష్టమతము మానవా ? తరుణీ యింక నేను సహింపఁజాలను
కొడుకగుఁగాక ఎవఁడైన నగునెగాక. నావిరోధిపక్ష మవలంబించిన వాని మన
నివ్వను. ఒకఁడియ విని కలకాశమిచ్చితీ కొడుకే నీకుఁగ్గాఁలయునన్నఁ జక్క
గనుపదేశమొనర్చి దుష్టహర్షమునుండి త్రిప్పము

(అనుబంధము 20.).

బ్రదికియో యుండవలయునని ఓడిచ్చయించునేని ఓడిదుర్బుధి పీడువాఁడు నే
మరలివచ్చెద. (నిష్క్ర.)

లీలా—అనుఁగుపట్టి! చూచితివా ? నీ జనకుఁడెంతకనలియఁన్నాఁడు ? విలయాతనికిఁ
గ్రోధము జనించుభంగినాచరించెదవు ? జనకాజ్ఞయవశము పాలింపఁదగినదిదా ?

కుమారా! తండ్రిని తిరస్కరించుట పాడిగాను అతడు దుష్టమార్గమున్న వానిని నీ వేలవిడువరాదు?

ప్రహ్లాద—అమ్మా! లోకరక్షకుని జగదీశుని సమాన్వయమును స్తుతియొనర్చుట దుష్ట కార్యమా?

లీలా—అయ్యా! దుష్టకార్యముకాదనియే యనుకొనుము. తండ్రికొరకైన నదిమాన వచ్చుగదా?

ప్రహ్లాద—సత్యమే? నాయుట్టిబాలుని మనసునకు సయితము తరణో పాయముగలిగించు సత్కార్యము దుష్కార్యమన్న దండెయైన నేమి? అదివినవచ్చునా? ఇందునఁ బిత్రాక్షోభంఘనా పాపము గలుగునా?

లీలా—అన్నాపోవనిమ్ము నీవు సత్కార్యమేయని యంటివిగదా? దాని విడువకున్న మానె నీ మనసున నీవు నుతించుకొనుము. వెలికిఁజెప్పి తండ్రిమనసున కేల యసం తృప్తిగలిగింపవలయు?

ప్రహ్లాద—అమ్మా! నాకేమి భయము? ఆ శ్రీవల్లభుని పాదసేవ మనోవాక్కర్మములనే నొర్వనుండ మనసునఁ దాఁచనేల?

లీలా—అయ్యా! కుమారా! నీ తండ్రినియ శిక్షింతు సంహరింతునని చెప్పులేదా? అట్టి క్రోధమునకేల యవకాశ మీ వలయు?

ప్రహ్లాద—అమ్మరో! నీ వాడునది భ్రాంతికదా? ఈ లోకమున నొకరుశిక్షించువారు న్నారా? అన్ని శిక్షలకు మాధవుఁడేగదాక్షర్త? అతని యాజ్ఞలేక నొకరి నొకరు శిక్షించువారిలా?

లీలా—పుత్రా! నీ కేమి గుణముప్పుండియె? ఈ యీడునకే నీకుఁగల దైవబలక్రికే సంతిసింపవలయుట మాని దానికకాఁగల ఫలమునకై చుఁగింపవలసి వచ్చెగదా? మాయన్నా! విడుపుమీ మతిము

(అనుబంధము 21.)

నీ జనకుఁడు జగమునంతయు గెలిచి స్వాధీనమందుంచుకొని 'జగత్పాలుడు' జగ దీశుఁడును నతఁడేయై యున్నాఁడు అతని యెదుటఁ బ్రత్యక్ష మిచ్చియొకఁడు బ్రతుక్కఁగలఁడా? అతని కొకరడ్డము లాఁగలవారలా? పట్టి స్వామాటవినుము ఎవరి కొఱకుఁగాకున్న నిన్నొక రంగుళమునఁ జెన్నకుటఁ జూడఁజాలని నాకొఱకైన నీవట్టు హనుషు.

ప్రహేద—తల్లీ ! ఈమాటనకుము. బ్రదుకుచువు పదేపదగల శీవు నాకిట్లు పదేశము
 నేయజనునే ? నీవేమైన నొనర్చుచుము శిరసావహించి యొనర్చెద. హరిభజ
 నమానుట మాత్రము నాచేతఁగాని పని నకు నమస్కరింతు. నను మన్నింపుము.
 (అని కాళ్ళబడును.)

[పునః ప్ర॥ హిరణ్యకశిపుఁడు.]

హిరణ్య—ప్రియా ! ఈమూరుఁడు తనదుర్బుధి నదలినట్లున్నదే ? నిను మన్నింపఁగో
 రినట్లున్నదే ? ఇప్పుడు సంతసించితిని. [ప్రహేద నెత్తికొని ముద్దాడి] కుమారా !
 నీవుమాన్యువుగా నిన్నెంతెంతో శక్తింపవలయునని యెంచియుంటినే ? నీయను
 పుల హరింపఁదలచి యుంటినే ? కుమారా ! ఇంక జేయవుగా హరిభజనము ?

ప్రహేద—అయ్యా ! ఆభజనమానుట నాకుసాధ్యమా ? నాశరీరము తోడబుట్టినదికదా
 నాకా విష్ణుభక్తి ? నీవుగొప్పవాడవు ? జగమునంతయు స్వాధీనమం దుంచుకొన్న
 వాడవు. నాకు తండ్రివి. పూజనీయుడవు నీమాట జవదాటకనే జరుపఁగోరుదు
 వేని హరిభజనము మాత్రము మానుమనకుము.

హిరణ్య—ఓరీదురాత్మా ! ఐననీ దుర్బుధిమానవా ? చూడుము. మరలనేఁ ద్రివృవాఁ
 డనుగాను. కొడుకని చూచువాడనుగాను చంపింతునంటినా చంపింపక దప్పును.
 ఇంకా భజనము మనోవాక్కర్మములమానితినని నాచరణము లంటుము కాకున్న
 నీవు చచ్చితివను కొనుము.

ప్రహేద—అయ్యా ! ననుజంపితివా మేలాయె. అందుకెట్లైన నోర్చికొందుఁగాక
 రమావల్లభ భజనమాత్రమునీవేమన్నను మానను. ఆకంజాత్మనకు నమస్కరింపని
 శరీరమొక శరీరమా ? గాలినించిన తోలుతి తియగుఁగదా ! అపనజ లోచను నుతిం
 పని నోరొక్కనోరా ?

సీ॥ కంజాత్మనకుఁగానికాయంబుకాయమే
 పవనగుంభితచర్మశస్త్రైగాక
 కైకుంఠబొగడని పదనంబుపదనమే
 ధమధమధ్వనితోటిధక్కిగాక
 హరిపూజనములేని హస్తంబుహస్తమే
 తరుశాఖనిర్మిత దర్విగాక
 కమలేశుఁజూడని కన్నులుగన్నులే
 తనుకుడ్డజాలరంధ్రములుగాక

చక్రిచింతలేని జన్మంబుజన్మమే
తరళనలల బుద్బుదంబుగాక
విష్ణుభక్తి లేనివిబుదుండువి బుధుడే
పాదయుగముతోడివశపుగాక

హిరణ్య—దురాత్మా! మాయమింకనీనోరు ఇంతకావరమా? నాకెదురుగ మాట
లాడెదవే అయినచివా పాపాత్ముని స్తోత్రమునేయుట మాచవు? మాటికి ముమ్మా
టికి పించెద పదిలవా? పదిలవా? పదిలవా?

(అచుబంధము 22)

నినునిక్కముగా సంహరింతు

ప్రహేద—అయ్యా! ఏలయిమాటలు? లోకములనెల్ల పుట్టింపఁ, బెంప, సంహరింప
వైకుంఠాదొకడు కర్తగాక నేను సంహరించెనని యెమిరు చెప్పుటకు సాధ్యమా?
చావురాణసినవేళ నెరర్జును చచ్చినను నచ్చిన రాక్షాడనివేళ నెండులు సం
హరింప నెంచినను రాదు.

హిరణ్య—అగుము, వాగకుము చెప్పుమొక కడమాట.

ప్రహేద—ఇదియే నాకడమాట త్రికాలమలయందును, ద్విరణమలయందునువిష్ణుచింత
నమే నాతరణో పాయము

హిరణ్య—కానిమ్ము దురాత్మా! ఓరీసేవకా!

[ప్ర—సేవకుడవు.]

ని పిత్రిణమ యీ పాపాత్మునిఁగొనిపోయి కాలనాభాదిరాక్షసుల కొప్పగిం
పుము. వారితో నా యాశ్చరించివుమా ఆ పశ్చిమభాగమున దూరముననున్న
యున్నతె నైలమునకు పరింగనిపోయి శిఖరమునుండి క్రిందికిఁ బడునటుల దొర
లెంపన్నాయిచ్చునానిని చెప్పుము నానందమండనియు, సుకుమారుడనియు
పిల్లలకుమరుమ్మ (అని ప్రహేదనిఁ ద్రోయున)

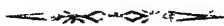
చెవక—(ప్రహేదని పిల్లలొని నిల్పి)

లీలా—హా! నాథా! (అని చరణములపైఁ బడును)

హిరణ్య—భామామణీ! ఇంకనాశక్తిమీతినది అట్టిదుష్కృత్యుడుండుటకంటె లేకుండు
లేమేలు లెమ్ము, లెమ్ము (అనిలేవ నెత్తురుండ)

(అవనికదిగఁ జూచును.)

ప్రహ్లాద నాటకము

చతుర్థాంకము - ప్రథమ రంగము.

పర్వతభూమి.

[ప్ర: కాలనాభుడు వజ్రదంతుడు ప్రహ్లాదునితోఁ
బర్వతశీఖరమున.]

కాలనాభ—ఓరీ! పితృద్రోహి ఇదేమాకాజ్ఞయొన్నది ఎఱుంగుదువుగదా? ఇప్పు
డైనను నీవాదుష్టచింతమానెదనని మాటలుచ్చితవా జగదీశునియొద్దకుఁబోయి మేము
మన్నింపవేడుకొందుము ఏమందువు?

(అనుబంధము 23)

ప్రహ్లాద—నేనేమందును కృష్ణాయందును నారాయణాయందును కానిండు. మీ
యాజ్ఞనిర్వహింపుఁడు.

కాలనా—(వజ్రదంతునితో ప్రత్యేకిముఖా) ఓరీ! వినికి నిద్రవేశపెచ్చినది నిద్రపో
యిసేప్పుడు మరుపాతి పెునర్పిపోదము.

విజ్ర—అవును అదియేమేలు

ప్రహ్లాద—(ఘాటపాడుచుఁ బండుకొనున.)

(అనుబంధము 24)

కాలనా—వజ్రదంతా! నిద్రబోయినట్లున్నది. ఇంకమనవలెయుండుమా?

విజ్ర—(ప్రహ్లాదునిఁజూచి) కాలనాభా! ఇంకను నిద్రఘట్టినట్టలేదు కొంచెముతా
కుదము. (ఇరువురు కొంచెమునేపునితిచి ప్రహ్లాదు సైత్తి యట్టైకిందవేయుచును)
(శబ్దముతో ప్రహ్లాదుఁడు క్రిందపడును)

ప్రహ్లాద—

(అనుబంధము 25.)

[ప్ర. నారదుడు]

నారద—భల్లీ! కుమారా! నీవుకడుధన్యుడవు ఆవిష్టువుననుగ్రహము నీకుపరిపూర్ణము గాఁగలదు. ఉన్నతశైల శిఖరమునుండి పాతమొనర్చియు నించ్చుకైనఁగండకుండ యున్నాడవే?

ప్రహ్లాద—మహాత్మా! నమస్కరించెద నీవెవ్వరవో నేనెఱుంగను. ఐన నీవీణా గానము వినగా నీవును హరిభక్త శిఖామణివని తెలియవచ్చెఁగాని నీ ధ్వనిమాత్ర మేందోకలలో వినినట్లున్నది

నారద—కుమారా! నేనారదుడను చునిని.

ప్రహ్లాద—ఆహా! నీవా నారదుడవు? సాధారణముగా మానవులకంటి కగోచరుఁ డవైన నిన్నుఁ గనుఁగొను మహాపుణ్యమెవరికి లభింపఁగలదు? మహాత్మా! ననుధన్యుఁ జేయఁగదా నీ వింజేతెంచుట.

నారద—కుమారా! నిన్నుఁగాంచుటచే నాకునుధన్యతసిద్ధించె. హరిభక్తులను మముబోం డైజ్ఞ నికు వెలుఁగుబట్టుటకైన నర్హులముగాఁజాలము. ఇదియంతయు నీపూర్వజన్మ సుకృతఫలము ఎవరుమాన్వినను నీకా రమేశుమీద భక్తిమాఁజాలదు దృఢభావ మున నీ వతనిని నమ్మితివా యేకీడునురాదు

సీ॥ ఓబాలహరిభక్తయొగి నిన్నుఁజూడనా

స్వాంతంబునను నిండెనంతసంబు|

బరికింపఁగాఁబూర్వ భవపుణ్యఫల

మునగాకింతఘనఃక్రి గలుగఁగలదె|

యీయీఁడునెకెయున్న యీఁక్రియెవరెం

తమాన్వ బూనిననైన మానఁగలదె|

వైష్ణవాగ్రణులలో వరమణివై యీడులే

కున్నవాడవే యోకుమార|

ఎసుధనినుభాలు భక్తులెవ్వారుగాని

తెలియనీవ్రా, ఎమునకు దివియపట్ట

జాలువార మెయ్యెన్ని చందాలనైన

వేదహితపాదలోల ప్రహ్లాదబాల॥

చతుర్థాంకము - ద్వితీయాంకము.

నినుజూచుటకే నే పచ్చితి ఇకనేబోయివచ్చెద

ప్రహ్లాద—మునికుల తిలకా ! ఎంతప్రాణముపై వచ్చినను వారిభజనము మానని పుణ్యము నాకుఁ గలదుగదా ?

నారద—(ప్రహ్లాదునాల్గింగనముఁజేసి) బాలభక్తా గౌరవా ! వివేమియు యోచింపకుము ఈ భక్తి నీకెన్నటికిని తప్పదు ఎవరెంత కీదౌనర్పనను నిశ్చేమియు బాధింపఁజాలదు
(నిష్క్ర)

చతుర్థాంకము - ద్వితీయరంగము.

హిరణ్యకశిపునగరు.

[లీలావతి మూర్ఛిల్లియుండును ప్రకృతహిరణ్యకశిపుఁడు]

హిరణ్య—తరుణీమణి ! ఏమిచింతించి యేమిప్రయోజనము ? ఇదియత్నములేనిపని ఊరకశోకముమానుము

లీలా—నాథా ! బాలుఁడనియైన నించుకంత కరుణింపక బోయితివే ? ఎట్టిదుర్మతము లనడినను సుతుని శిక్షింపవలయుఁ జక్కనిమార్గమునకుఁ దేవలయుఁగాక చంపఁబంపుదుకే ? అత్యా ! ఈవఱకు నాకుమారుఁడే మైయుండెడినో ? వానివియోగదుఃఖముభరియించి నేమనఁగలనా ?

నీ! రక్తిసుల్బుడద్రోయ రక్షింపరావె

మాతల్లియనుచున న్దలచెనేమొ !

పైనుండిపడఁబోవు నడిదిక్కుదోహక

యమ్మాయనుచుఁజాల నలచెనేమొ !

మగులనేరములేకఁ దెగటారైదండ్రీ

బల్కూరుండనుఁచు నాడకొనియి నేమొ !

తండ్రీచంపంగబంపఁ దానడ్డపడదయ్యె

దల్లియేంచనితల్ల డిల్లెనేమొ

యెట్టులున్నవాఁడొ యేమయినాఁడానా !

. కకటవానిముద్దు మొకముఁజూచు !

భాగ్యమింక లేదా వాఁనివేసెందు ।

వెదకుదాననెట్లు బ్రదుకుదాన ॥

ప్రాణేశా! మన్నింపుము. నీనుతుని. పిలిపింపుము నీకులాభరణమును.

హిరణ్య—తస్మి! ఇదియేమిభాగ్యంతిను? వాఁడొకకొడుకని నీవుభావించెదవా? నంద
ననమున విషవృక్షము పుట్టివట్లు బుట్టినాడే? ఇంతివిధేయుఁడు బ్రదికిననాకీర్తి
యంతయు పాలివోడదా?

[ప్ర: కాలనాభుఁడు.]

కాలనా—దేవా! మీయాజ్ఞ తెలుగున మీకుమారుని కైలశిఖరముపైఁగొనిపోయియుండు
నుండియావైపుననున్న యగాదబలమునఁ ద్రోసివచ్చితిమి.

హిరణ్య } హా! కుమారా! (యనిమూర్ఛ)
లీలా }

(అనుబంధము 26.)

లీలా—అయ్యో! పుత్రా! ఈయేడేండ్లు మాత్రము పెంచుటయేనాకు ఫలమా?
‘నీకాపాడుహరిభజన మెట్లువడియె? నీజనకునికినీవేల శాత్రవుఁడవైతివి? అయ్యో!
తనయా! అంతయెత్తునుండి నీ ఐగాధకూపమునఁ బడునప్పుడమ్మాయని నన్నెంత
తలఁచితివో. ఎట్లుభరించితివో అయ్యయో నేనెట్లునహింతును? నాథా! నీకించు
కైన కరుణ లేదయ్యెనే? కన్నకుమారు ఐధింపఁబాల్పడితివే?

హిరణ్య—హా! కుమారా! నినుఁబాసియేనెట్లు జీవింతు? ననుతిరిస్కరించుబుద్ధి నీకేల
కలిగె? ఏలయారురాత్ముని స్మరించుటమానవైతివి? పాటలయిర్థమనీమఁ గంట
గించినను నీ ముద్దుపాటల మరల మరల వినగోరుయభిలాష జనించుచుండెనే
నేనింకెవ్వరిపాటలవినఁగలను? హా! ప్రహ్లాదా (అని గట్టిగా నవచును)

(లోప-ధ్వని “అయ్యో ఇదేపచ్చిలి” నని)

హిరణ్య—తస్మి! ఏమాశ్చర్యమిది? మన కుమారుని ధ్వనివన్నట్టయ్యె? నాకేమైనను
క్షమయా? నీకునశ్చేవినఁబడెనా?

లీలా—నాథా! నాకును విక్రముగా వినఁబడియె.

[ప్ర ప్రహ్లాదుడు పాడుకొనుచు.]

(అనుబంధము 27.)

లీలా—(పోయిగట్టిగా నాచింగనము చెసుకొనును)

హిరణ్య—(కొంతసేపు దిగ్భ్రమమునభినయించి తిర్వాత పోయిప్రహ్లాదు నెత్తినొని ముద్దాడి)

నాతనూజా! మరలనాచెట్టకు వచ్చితవా? ఇంకని దుర్మతము మాగితివిగాదా? అయ్యా క్రూరాత్ముడవైన నేను నికుశైలపాతశిక్ష విధించితి నేయని ఏకాగ్రహము కలుగదుకదా? అయ్యా నీవెక్కడవచ్చితివి? ఆకూపముచుండి యెక్కడ తప్పించుకొంటివి? మహాన్నతసాగముచుండి క్రిందిబడుట కెట్లావచ్చితివి? నీవే తప్పించుచుతివా లేక నావారలే నినుద్రోయలేదా?

ప్రహ్లాద—అయ్యా! నీవారలునన్ను కూపమునఁ ద్రోసెదమనిరి ఎంతసేపు చూచినను ద్రోయరైరి. ఆశైలశిఖరముపై నిద్రించితి. ఇంతకు కొంతమందు నిద్రనుండి లేచితి. చూచెదకదా! ఎట్లాగూ పర్వతముక్రిందికి వచ్చియుంటి వాకేత్రోసిరో నేనే పడితిను నేనెటుంగి ఇశ్లేషచ్చితి

హిరణ్య—కుమారా! మిక్కిలి సంతసించితిని నాభాగ్యవిశేషమునఁగదా నీవుమరిచివచ్చితివి. ఇంక పోయినదిపోవనిమ్ము నీకు పట్టునడియున్న దుష్టమతము మానుము. ఆకలుపాత్ముని పేరింకచదువకుము మాయన్ననుఁ దీసి పాపాత్ముఁడుగదావాడు?

ప్రహ్లాద—జనకా! తననావస్థరణ చెయ్యవారికలుపములు తాళనమునేయనున్న ప్రభావముగల యాయదిరావల్లభుని నీవు కలుపాత్ముఁడంటివే? ఇందుకునేనెట్లా ర్తును?

హిరణ్య—అభీదురాత్మా! మరలనీమాటచెప్పుటకా నీవువచ్చితివి? కలుపమతులగు నా భటులునేచెప్పిన యాజ్ఞనిర్వహింపక నినుశైలమునుండి బడఁద్రోయకస్వామి ద్రోహమొనర్చియున్నారు వారికిఁదగిన శిక్షయుసంగెద. అట్లుగాకున్న నీవుప్రాణములతో నిటువచ్చియుందువా? ఓరీ నీవకా!

[ప్ర సేకుడు]

నీపీక్షణమునఁజూచి మంత్రునివైముని పిప్రజిల్లనిఁ దోడికొనిరమ్మి.

(నేపథ్యం నిష్క్రమం)

సేవకాచిత్తిము.

హిరణ్య—నీలావతీ! చూచితినా యీదురాత్ముని కండక్రావ్వు? ఇప్పుడు వీడాడిన మాటయింకొక్కసారి యాడిన నేటిని జంపింపకవిడువను.

[పునఃప్రవేశము సేసకుండు]

నేపక—దేవా! ఆచార్యులవారు విచ్చేసియున్నారు మీమంత్రిసత్తముండు నిప్పుడే వచ్చెదనని నుడివె

[ప్ర: శుక్రాచార్యుడు.]

శుక్ర—హిరణ్యకశిపూ! కుమారుని శైలమునుండి వడ్రోయించితివంట అది వినినా మనసున కశవళముండెంద నీభటుండగు కాలనాభుండును నీ కుమారు శైలమునుండి యగాధకూపమున ద్రోసినది నిక్కమనినచిందె నీతో మాటలాడనచ్చుచుండదారి లో నీ కుమారుండు బ్రదికి వచ్చియున్నాడని తెలిసె. ఏమాత్పర్యమిది?

హిరణ్య—బ్రదికివచ్చియున్నాడనియే దుఃఖించుచున్నాను. ఈకులనాపకుండు చచ్చియున్న నాకింత దుఃఖముండదుకదా? గురువర్యా! మీరును చూచితిరిగదా చిన్నప్పటినుండి వీనికి హరిస్మరణయను దుర్మతమెట్లోపట్టువడియున్నది ఎంత చెప్పినను ప్రాణములొప్పుకైప్పురుగాక నదిమాత్రము మానననుచున్నాడు ఎట్లును వీడుచావలసిన్దవాడేయగు ఏదోయొక్క విధానమున జంపించెద

శుక్ర—కుమారా! బాబునిమందెయంట జూడియా? ఎట్టివిధానము పట్టినాడిననెట్లో యొకమార్గమున ద్రిప్పుజూడవలయుంగాక చంపునంతపగసాధింపగూడునా?

హిరణ్య—అయ్యో! గురూస్థిమా! నాకేమిపగయా? నీవెఱుంగవే? ఈగేడులోకముల నాయాజ్ఞనిర్వహింపనివాడొకడున్నాడా? ఈ బాబునియవాంకితికినే నోర్వంగలనా? మీచెనైనను దొడ్ధించి వాని మతిమువిడిపించితిరా నిశ్చయించుకొందా?

శుక్ర—నీలావతీ! నీయే దొడ్ధింపక బోయితివా?

నీలా—ఆచార్యస్తమా! నేను, నెంతెంతో బోధించితి ఎట్లు ప్రతిష్ఠజాలకున్నాను నాథుని యాప్రేమజూడజాలకున్నాను మీరైనను దొడ్ధించినా నాథుని యభిప్రాయం జల్లింతురా?

శుక్ర—చూడుమింకొకసారి వానికికైప్పి

హిరణ్య—గురువార్య! నేనిదెయ్యక కార్యమునకై పోవలయు. నామంత్రియురాల
డయ్య ఇప్పుడెవచ్చెద-ఇంతలో నీకష్టాత్ముని దుష్టమతమువారింప నుద్బోధిం
పుడు. (నిష్క్ర.)

శుక్ర—లీలావతీదేవి! నీవుబోధింపుము. నేనునువిందు

లీలా—(ప్రహ్లాదుని కాగిలించి) అన్నా! నేనెన్నిమారులూ పబించితిని. తండ్రిమన
స్సునకు వెగటగు కార్యముజరుపవలదని వినకున్నావే? నేనేమిసేయుదును?
అయ్య! నీకంతభక్తియున్న వెలికికెప్పికొనక మదిలోన నే యుంచుకొమ్ముని సహి
తము చెప్పితినే? కుమారా! నీవుపెద్దవాడవైయుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానముగలిగిన పిదప
నీయిచ్చవచ్చినట్లు లాచరింతువుగాక. ఇప్పుడుమాత్రము నామాటజఱుపుమా.

నీ॥ అన్నరోమదినెంత హరిభక్తియుండిననిను

పారవెలికిరానీ యకయ్య!

తనుఁగాంచిపెంచిన తండ్రియాడినమాట

పాటెంపకుండుట పాపమయ్య!

తనమాటవినకున్న దక్కనీతండ్రితెంపుమై

నినుఁజంపబంపునయ్య!

విభుఁడైనతండ్రియేవెనఁ జంపబంపినలాఁతులిం

కెవరునినోబ్రతురయ్య॥

వంతలీలొందనెట్లు భరింతునయ్య!

నీకుఁగీడైన నాకెంతకోకమయ్య!

యీవుగాకననోబ్రచు వారెవ్వరయ్య!

లీలనామాటలిప్పుడాలింపుమయ్య॥

అయ్య! నీకువైలవతన విధికలిగినందునకింతవఱకు నేనెంతదుఃఖించితిను యాడై
పేమేయెఱుగు భాగ్యవిశేషమన నెట్లొకప్పికచ్చితివి ఇంకనుదునుమా నీయా
చరణము చిన్ని కుమారా! నీవనకుండు పట్టినవట్టె సాధించక మానఁడు నీవతని
మాటవినకున్న వినుఁజంపకమానఁడు నిష్కారణముగి కృత్రిగలిగించుకొందువేని
ధీనికెట్లొర్తును?

శుక్ర—చూచితివేవలకా! నీలిల్లిమాటలయందు దెలియుక్తియున్నది పుత్రతకుఫలము
జనకవాక్య పరిషాలనమేకదా! నిరంకుశాధికారముగల నిజనకుండు నీవు మాట
తప్పిన నోర్వఁడు. నిను సంహరింపకమానఁడు ఊరక చాగ్దోషమున సంహరింపఁ
బడుటా వివేకమతమగునా?

ప్రహేద—గురువారా! మాతా! మీమాటలకు నె నచ్చెరువందితి. ఎన్నిధర్మములో తెలిసినవారలు మీరింత ధర్మచూడ్కము నెఱుంగకుందురా? చంపవలయునన్న పాలింపవలయు నన్ననందుకు జగదీశుడగు శ్రీవల్లభుడు - కర్తగాక నితరులకు సాధ్యమా? ఒకరినొకరు చంపువారా? చంపనే చంపిరనుకొనుడు అందుకేల యోచింపవలయు? శరీరము ధరించి పుట్టిన మానవునికి చావెంత నిక్కువమో బ్రతుకంత నిక్కుముకాదురా? చావుతప్పనిది స్థిరమైనది. బ్రదుకు సంశయమైనది. అస్థిరమైనది ఇట్లండ జావునకు వెను దీయవలయునా? నూరేడులకు చచ్చువాడ నిప్పుచే చచ్చెదగాక భారతారకమై యానందజనకమై యప్రతిమానమై యున్న శ్రీహరిస్మరణనే మానుదునా? ఇంకనాకు జెప్పకుడు. ఇదికాని పని. బ్రతికియున్నను హరి నన్ను రక్షించువాడు. చచ్చిననతడే ననురమ్మను వాడు. మానను. మానను అదిగో యాశ్రహరి దివ్యమంగళ విగ్రహము. ఎందు బోయినను నాకన్నుల కగపడుటమానదు. అదె యా యిందిరావల్లభుడందున్న వాడు ఇందున్నవాడు. ఎందునున్నవాడు.

శుక్ర—(స్వ) ఆహా! ఈ కుమారునకెంత దృఢభక్తి వినితృడికెంత దృఢవైరము? నాకు నాడె బుత్రునకు తిండిమృత్యువో తండికి పుత్రుడే మృత్యువో యెఱుంగ రాకున్నది.

[పునః ప్ర-హరిణ్యకశిపుడు]

హరిణ్య—ఆచార్యా! సతీమణి! ఎంతవరకు వచ్చియున్నది?

శుక్ర—(స్వ) కంఠమునకు వచ్చియున్నది తలమున్న లొక్కటియే తక్కువ

హరిణ్య—ఏమి యూహకైతిరి? ఈ దురాత్ముడు తన మతిమును మానరా? ఆహా! మీ హాసము నెలననే యెఱుంగనయ్యె. విప్రజిత్తు.

[ప్ర-దూరమున విప్రజిత్తు.]

విప్ర—మహాస్వామి!

హరిణ్య—మహాప్రదా! నేడెఱివ్వితిగదా యీ కుమారుని పాదపుపట్టుదల? వినినె జంపుటకై యెక్కించ నేర్పరుపుము మండుచున్న యగ్నిలోవైచి చంపుమనుము. సముద్రమునంచి గుండ్లపై నెత్తుమనుము. కాలవ్యాళముల సిద్ధించి కఱపించి చంపుమనుము కొఱ్ఱునవేస గాలమునకెక్కించి అలనడికించి యేనుగులచే ద్రొక్కించి రాశిమృగవ్వించి యేవిధానమునైన సంపర్చి యాసంతోషవార్త నాకెఱింగించి నాతో బహుమతి గైకొనుచును, కొనిపొమ్మి చండాలుని,

హిరణ్య—

(అనుబంధము 28.)

(అని కాలదన్నును)

(అనుబంధము 29.)

శుక్ర—దైతేయ చందా! నామాట యంతవాటింపును నాకమాట లిదివఱకు వాని పరిపించి యున్నారా? నెనొక్కింత విద్యగఱపెడి తిప్పక బుద్ధమంతునిఁ గావించెద నెలదినములలో నెయిద్దకరుడెంచి యిప్పటిప్రహ్లాదునికిని యప్పటి ప్రహ్లాదునికిని గల భేదమును నీవేయెఱుంగునట్లొనర్చు. ఇప్పటికి కోపముపసంపా రింపుము

హిరణ్య—గురువుంగా! నీ మాటకు మాతాడు వాడెనా? ఎట్లైన వీనిబుద్ధి ద్రిప్పిన నాకత్యంత సంతోషము జనించుగాదా? అవశ్యము కొనిపొమ్ము విప్రజిహ్వా! మాయాచార్యుడు తానింత ప్రయత్నముఁ జేసెదనని వచించుచున్నాడు నెలదిన ముల గడవుకొనియున్నాడు ఇదియే మాట. ఇంకొకసారి నాయొద్దకీకుమారునిఁ దేలయునన్నుఁ బరిత్యక్త హరిస్థురణునిగాఁ దేలయు లేదా సంహరింపవలయు. ఇంకొకసారి యజ్ఞవలము గురువులవారియింట విఁడెట్లు నడచుకొనుటయు విచారించుకొను చుండుము. వీనిబుద్ధి తిరుగకపోయెనా నేచెప్పినవిధానము నన్నింకొక సారి యడుగకయే చంపఁబంపుము శైలపాతి మొనర్చియు బ్రదికివచ్చినయీ దురాత్ముఁడింకెట్లు తిప్పించుకొనునో చూచెద

శుక్ర-ప్రహ్లాది—

(నిష్క్ర)

లీలావతి—నాథా! నేను న తిహాస్యురాలను ఇట్టికుమారునిఁగనియు వాడులెకుండ నోనర్చుకొనువిధి ఘటించునున్నది. వాడునానివామనించుచుననుఁ నిప్పడినినాకుఁ దోచుచున్నది అయ్యో! పరిమాన్యుతి సుధిసముపేతుడగు నాముద్దుకుమారుఁడు, నాకు లేకుండడిగా నీవైనఁగరుణించి వానియిచ్చచొప్పన వానిఁబోనివ్వరాదా?

హిరణ్య—మానవతీమణి! ఇదిసరియైన మార్గమగునా? నాకొడుకులనిన నాకిట్టిలిర స్కారిముగలుగఁగూడునా చూచినవారేమంగరు? తన్నకొడుక నే యజ్ఞుని నుంచుకొనెఁజాలనివాని యా నింకెఱుంగునిర్వహింతుకు అదిగాక నాకా జన్మ శ్రమిష్టమని నాయెదుటనే ప్రశంసింపఁపండ మాచి నే నోర్వఁగలనా

శా॥ అంగ వ్రాతములో చికిత్సకుఁడు-దుష్టాంగంబుఖండించి శే
షాంగ శ్రేణికిరక్ష సేయుక్రియ-సౌయజ్ఞాగులద్రోహుడు
స్సంగుకాకేళవపక్షపాతి-నధముకాజంపించివీర ప్రతా
త్తుంగఖ్యాతిఁజరించెదకగులము నిర్దోషంబుగావించెదక॥

లీలా—

(నిష్క్రమ.)

సేవక—దైతేయచంద్రా ! నారదముషి పచ్చియున్నారు.

హిరణ్య—(లేచిపోయి నారదముషినిఁ బిలుచుకొని వచ్చి నమస్కరించి కూర్చుండఁ జేయును).

(అనుబంధము 30.)

నారద—హిరణ్య కశిపూ ! ఏమి మిక్కిలి చింతతోనున్నట్లున్నది?

హిరణ్య—సంయమింద్రా ! నేనేమని వచింతును ? నియట్టివాఁడు సయితము చిరకాల మునుండియున్న నారాయణ స్మరణమాని నాపైఁగల యభిమానమున నాస్మరణ చేయుచుందువే ? ఇట్లుండ నాకొడుకునకు నెవరుగఱపియున్నారో నారాయణ స్మరణవ్యాధిజనించియున్నది. ఎంతచెప్పిన నెవరుచెప్పినను వినఁడు అయ్యో ! నారదా ! ఆదురాత్ముఁడగు నింద్రుఁడు నా సతీమణిఁజెఱవట్టుకొని పోవుచుండ నీవు విడిపించి నాకెంతయు నపకారమొనరించితివి నాసతికిఁ గలిగిన శిశువుఁ బుట్టినవెంటనే ఖండించు నుద్దేశమున చెఱవట్టెనునీవాఁడునీతోఁ జెప్పఁదా ? అట్లే ఖండించియైన నున్న నాకెంతో సంతోషముగానుండె. నాకున్న పీడ పడుచుండెగదా ?

నారద—అఁ ! అట్లనా ? నికంత దుస్సాధ్యముగానున్నదా ? చిన్నిపాపఁడు వాఁడు నిన్నంతి తిరస్కరించువాఁడా ? నాకాశ్చర్యము జనించె. అట్టివానిమాత్రము మన నీయిరారు. మననిచ్చిన నీయశమునకే కిశంకఁ పుట్టినట్లగు నియన్నను జంపిన మహావిరోధిని నీచిన్నిబాలుఁడు నీయెదుట నేనుతించునది విని యోహుట సాధ్యమగునా ? అట్టి యహంకార బుద్ధిమాత్రము పెరుగనీయరారు తుదికువాఁడు పోయిన నేమి ? మీరిరువురుఁ జల్లగనున్న నెందఱుట్టి కుమారులు గల్గరు ?

హిరణ్య—శిబాన నారదా ! నీవు నిష్క్రిష్టిపాతివి నీకున్న గుణము మఱియొక్కరికిఁ గలుగదు నారదా ! భోజనమునకు వేరయ్యాయె దయచేయుఁడు.

నారద—ఇదె పచ్చితి

(అనుబంధము 31.)

(నిష్క్రమ.)

చతుర్థాంకము-తృతీయరంగము.

పాఠశాల

[ప్ర: బాలుడు, ప్రహళదుడు, శుక్రుడు, చంకుడు, అయ్యుడు.]

శుక్ర—ప్రహళకుమారా! మీ తండ్రితోనే జేసేయన్న నెలదినములగుంపుమాటజూచే
ఈ నెలదినములు సత్తమోర్తములగు పాఠముల నిక్కడిచితి వానియర్థము
మఱవవుగదా? రేపు నీ తండ్రియొద్దకు బోవుదమా?

ప్రహళ—అవశ్యముగా బోవుదము.

శుక్ర—ఇప్పుడు బుద్ధిమంతుడవు పోయినప్పుడు నేడెప్పి న పాఠములు మాత్రమువల్లిం
పుము మీ తండ్రికేవల గలుగు మీయ మెన్నటికనుగొడింపకుము ఈ దినము సం
తోషపూర్వకముగా మాయింటపండుగా వింపబడియున్నది చిక్కగభోజన
మొనర్చి రేపుమీయయ్యెందకు బోవుదము బాలకులారా! మీరెల్లరు నేడు మా
యింటనే భుజింపవలయు మేము స్నానమునకు వెడలెదము. మీరింకింత నేపుమీ
పాఠముల నల్లించిపోయి స్నాన మొనర్పరండు

శుక్ర, చండ, అమర్క.

(నిష్క్ర.)

1 బాలకుడు—ప్రహళా! ఏమి మన యాచార్యులవారేమేమో చెప్పచున్నారు? ఎల్ల
శాస్త్రముల చెప్పటకుమందే నేర్చుకొను నీకు వారితచెప్పవలయునా?

ప్రహళ—బాలకులారా! ఏమో మన గురుడుచెప్పచున్నాడని నేనూకొట్టెదగాక
మాగురువులవారు చెప్పమార్గము ఋజుమార్గముకానేకాదు.

2 బాలకుడు—అట్లనా? ఏమి చిత్రమువింటిమి? అది ఋజుమార్గముగాకున్న నింకేది
ఋజుమార్గము? అదినిక్కడ చాలిన? ఏది సనోటనింత వివరగోరెదమా?

ప్రహళ—ఇట్లడుగుడు! రుద్ర యోచింపుడు. మనప్రాయపు బాలురీ నెలదినములలో
నేలదినగతిచిరిగదా? వాకెలగతింపవలయు మనమేల జీవించుచుండవలయు?
వారి శరీరములెక్కడిబోయె? అవి మొదలువారికెల్లకలిగియుండె? ఇవి యిందుక
యోచించితిరేని కర్మానుగుణమునగాక దిని కింకొక కారణముండునో? శరీరమునలన
ప్రయోజనముండునో యన్న నొక్కింత ప్రాణమువోయిన వెంటనేకుళ్ళి, దుర్గంధ
ముప్పట్టి నశింపదా? దానిగాల్పెదరు. పూడ్చెదరు. పక్షి సంఘమున కాహారముగా

నొనర్చెదరు కావున శరీరము ముఖ్యముకాదుగదా? ఆశరీరముననున్న యింకొక పదార్థముగదా దాని స్వాధీనమందుంచు కొనియుండునది ఆ పదార్థమేదీ? అది యేజీవుడు ఆత్మ. భస్మనిమనచెవులపీందుము. పదార్థముల మనకన్నులజూతుము. కన్నులుమాచునా? చెవులువినునా? జీవాత్మగదా కన్నులమార్గమున జూచుట చెవులమార్గమునవినుట? జీవాత్మలేని శరీరము నిఱువజాలదుగాని శరీరములేని జీవాత్మనాశనమొందదు. అట్లునాశన మొందకున్న నెక్కడపోవును? పుణ్యపాపముల ఫలమనభవించి వెంటపచ్చినకర్మకొలది మరల శరీరాంతము గ్రహించును. అదియేపుట్టుక అందున కొన్నాళ్ళుండి మరలనశించును ఇట్లే పుట్టుచు చచ్చుచు చచ్చుచు పుట్టుచునెడతెగకుండును అజీవాత్మ మరల పుట్టుకుండుటకు సుపాయములేదా? అదియే తరణోపాయము అదిదేనివలన లభించును? ఊరకకాస్త్రములనలన బ్రయోజనమేమి? “నర్థచ్చేదనపూర్ణయోః” అని చదివితిమిగదా? ఆధాతుపువలన నెన్నిశబ్దములు బుట్టిన మనకేమి ప్రయోజనము కలుగు? అట్టిచదువు తెన్నిచదివిన నాత్మతారాములుగావు. మనవారు గృహస్తమార్గము నవలంబించి సంసారశ్లశములఁ జిక్కి చచ్చుచు పుట్టుచు, పుట్టుచు చచ్చుచు నెన్నిజన్మము తెల్లినను బంధముల మానజాలకన్నారు తల్లియని తండ్రియని కొడుకని నిడ్డియని యూరకవ్యామోహమున మడియుచున్నారు ఈజన్మమునఁ దిండియైన పూర్వజన్మమన రాఁగలజన్మమున నాతఁడెవరు? ఇది వివేక మార్గము కాదు

శీ॥ దీనశుభములేదుదివ్యకీర్తియులేదు ।

జగతిఁబుట్టిపుట్టి చచ్చిచచ్చి ।

పారల నేలనెందుపుట్టనిచాఁచి ।

త్రోవ వెదకికొనుట ఎడ్డబుద్ధి॥

1 బాలక—అయ్యా! పు చెప్పినమార్గము సినినఁతనె సన్మార్గమనిపించె అయిన మనకెల్లఁగి తరణోపాయమేది కలదు?

ప్రహేద—కలవు. మార్గము తెన్నియో కలవు తెలియక యాచరింపని వారలట్లుండి తెలిసి యాచరింపనివారి సంఖ్యయే యీలోకిముని మొండు అవి చెప్పువారు కలుగుట మర్లభము చెప్పినఁ జప్పుదురుగ క నారె యీత్రోవద్రొక్కరు ఇట్లే ప్రపంచమంతయు నాగియమై జనులు భవబంధములు నాయబాలక సంసారశ్లశములమునిగి తేలుదుంగురు ఒకవేళ మార్గము చూపినను దాని ననుసరించువారు లభించుట పరమార్థభిము మీకొమార్గము లాపిని మీరిప్పుకొందురా? ఆచరింతురా?

2 బాలక—అయ్యా! నిపు పుట్టిననాటినుండి మహామహుడెవని పేరొందినవాడవు చక్రవర్తి కుమారుడవు. శైలపతన మొనరింపించి యుండినను బ్రతికివచ్చిన మహా పురుషుడవు. నీమాట మేము ద్రోయుదుమా?

ప్రహ్లాద—అట్లయిన విషయం. సంసారమనునది గొప్పనముగను మమ్ము నెల్ల ముంచునది అందు మునిగితిమాలోపల చిమ్ముచీకటి. కన్నులుగాఁగరావు. వెలుతురు తెలియదు. జలజంతువులెన్నియో మ్రింగుటకు కాచుకొనియుండును. వాని మీఁజఁజాలము. కన్నులు మానుకొనియేవాని నోటబడఁజయును యిటులేదే లేదు బ్రతికెనన్నార్యునిమీఁద అది మనము పరిగ్రహింపఁ దగ్గినా?

బాలకులు—కూడదు, కూడదు, మనకు సంసారమువలదు.

ప్రహ్లాద—అట్లైనవినుండు. దీనినుండి తరింపవలయునన్న మనకొకపైసాధనము తారకుండునొకడే అతఁడు తననామస్మరణనేని తనభక్తితోఁ బూజించువారికి సంస్కృతిశ్రేణిములు దప్పించును. అతఁడుతప్ప రక్షకుఁడొకఁడే

బాలకులు—ఎవఁడతఁడు. ఎవఁడతఁడు? అతనిస్మరింతము. భజంతము. ఉపాసంతము.

ప్రహ్లాద—అయిన వినుండు అతఁడు వైకుంఠలోకమున నుండువాఁడు. ఆదిమధ్యాంత ములెఱుంగనివాఁడు భక్తులపాలించితామణి నారాయణుండు అతనికరుణ వడయవలయునన్న నేండ్లకొల్పిది బూజింపఁ బనిలేదు కాయము శుష్కింపఁదపము నేయఁబనిలేదు భక్తిమై నతనినామము స్మరించి భజించిన బంధువులను జగద్వాళివ్రుండు. కేశవాదినామము లెన్నియోగలవాఁడు. ఆతని భజించిన మనకు భవబంధము వీడును

(అనుబంధము 31)

బాలకులు—అయినఁ బ్రారంభింతుము ఎట్లు భజింపవలయునో యెఱింగించి మా? మృగిడిర్చివికమ్ము

ప్రహ్లాద—(లేండు అని బాలకులందఱితో విలువఁబడి జనము కేయును)

(అనుబంధము 32)

[పునః ప్రశ్నకుండు]

శుక్ర—(బాలకులనిలిచి) ఎవకులారా! ఏమి మీయాగడము? మీసాక్షుల యెగురలా డెదరు?

1 బాలక—అయ్యో! ఇవియే మీపుస్తకములు ఈపాఠములు? మాకు ఇవి మీరేగైకొనుండు మాయాచార్యుండు ప్రహ్లాదఁడు నాఁ తఁగోపఁ గలిగించియున్నాఁడు. దానిఁ జూచుకొందుము.

2 బాలక—అయ్యా! ఇన్ని సంవత్సరములనుండి మాకెన్ని యోపాథములఁ జెప్పితివి. ఈనాఁడు మేము సేర్పిన పాఠమునొక నాఁడైనఁ జెప్పక పోయితివే? సంపాదమున ముంచు పాఠములే చెప్పుదువచ్చితివే?

3 బాలక—కానిరా ఊరకేల యాలస్యము చేసెదరు? మన పాఠము నొప్పుఁజెప్పుదము. (అని యందఱు భజన చేయుచు నెగురులాడెదరు)

శుక్ర—ప్రహ్లాదా! ఇదియా మాకిచ్చు గురుదక్షిణ? 'తాఁడెద్దకోతి ననమెల్ల జెరిచె' నన్నట్లు చేసితివే. పోదయరమ్ము నీతిండ్రియొద్దకు నిదురుద్యోగము ఫలముఁ గందువుగాక.

(నిష్క్ర.)

చతుర్థాఙ్కము-చతుర్థరంగము.

సముద్రము.

[ప్ర:ప్రహ్లాదుని బట్టుకొని కాలనాభుఁడు, వజ్రదండండు మొదలగు వాఁ.]

(ప్రహ్లాదుఁడు హరిఁ జనము సేయుచుండును.)

(అనుబంధము రితి)

నాభ—ఓకీ! దుర్భాషాకుడా! ఇంకి నీయాయువునుగి నె ఇప్పుడైన వెలువడి పురణమానితీనని చనుమిచ్చిన మీ లోడితో పట్టులైనఁ జెప్పినన్ని మన్నించు యుదుము లేకున్న నీ సముద్రము నిను మారిమిగిని పోయి పాపవేసిబుడము

—ఈ జన్మమున నురిన్మరణమాచుట నాచెతిగొనిపని

శ—నీ॥ నుడిరాని ప్రేమెడుబుడతఁడ వీధి నీకింత

కావరమానెహినకర్మ॥

-యథుదారుభ క్తిమే హరినామభజనంబుగఁగి

కాలనాథ—విడువిడుమాకూత విడకున్న నీవారినిధి
ముంచిచంపెద నిన్నుగూళి.

ప్రహ్లాద—వెలయుశ్రీహరిప్రాపు గలిగియుండఁగ
నిట్టితోయధుల్న నేమిసేయునయ్య.

కాలనాథ—ఛీ! దురాత్మకహరిపేరు సెప్పకింక.

ప్రహ్లాద—మడినడరియుండునా పేరువదలనగునె.

కాలనాథ—రమ్ముముంచెదదీసెద బ్రాణసమితి.

ప్రహ్లాద—నటులెకానిమ్ముపిదపనా హరిగలండు॥

కాల—అట్లైన నీయాశ్వాసము ముగిసె పోదమురమ్ము.

(అని ప్రహ్లాదు నీడ్చుచుండ)

[ప్ర: బాలకులు].

బాలకులు—అయ్యా! అతని విడిచిపెట్టుడు మమ్మెవరిచైన మమ్మందఱివైనఁ గొని
పోయి సముద్రమున ముంచివేయుండు

కాలనాథ—దురాత్ములారా! మీకింత యహంకారమా

(అని బాలకులఁగొట్టి పరువెత్తించును)

కాలనాథ—(ప్రహ్లాదునిఁగొనిపోయి సముద్రమునవైచును) ప్రహ్లాదుఁ డీదుకొనుచు,
బోవును.

(అనికదిగఁజూచును.)

వీధి.

[ప్ర: బాలకులు.]

1 బాలక—ఏమిప్రభావమురా ప్రహ్లాదునిది! చిన్నిపాపడై సముద్రమధ్యమునబడి యీదుకొని పోవబట్టెను. అప్పుడారాక్షస దురాత్ములు వాని సముద్రమధ్యమునకుఁ బట్టుకొనివచ్చి లోనముంచిరి. విడువకయే పోయిరి. పదిగడియలట్లు పట్టియుంచి విడువగా నారాయణ స్మరణయొనర్చుచు నల్లైచెను.

2 బాలక—మరల వానిబట్టిముంచలేదా?

1 బాలక—ముంచుట కనిపట్టఁబోవవారికి చిక్కకయే దూరముపోయెను. ఇంతిలో నారాక్షసులెక్కియున్న పడవ గొప్పగాలికఁ దలక్రిందై యారాక్షసులు మునుగఁజొచ్చిరి. అప్పుడామహాత్ముడు నారాయణభజనమొనర్చుచు లక్ష్మీవల్లభా వారినిరక్షింపుమని వేడుకొని చావనైయున్న యాయుద్ధరిరాక్షసుల చెండుచేతులతో నీడ్చుకొని పోయి గట్టుఁజేర్చెను. వారుమృతతుల్యులై ప్రహ్లాదునిఁగొనియాడుచు నిండ్లు నేరిరి.

2 బాలక—చూచితీరా ఇవియంతయు హరిస్మరణ ప్రభావము. మాయాచార్యుడగు ప్రహ్లాదుడు మాకు త్రయోపదేశముఁ జేసియున్నాడు అస్మరణమాత్రము గట్టిగఁబట్టి తిమా మనకీడులేదు. ఏకీడునురాదు (అని భజనమచేయుచుండ ప్ర—మతీయుక బాలకుఁడు)

8 బాలక—మిత్రులారా! వినలేదా? ప్రహ్లాదుడు గట్టుఁజేరి తిండియొద్దకుఁబోయి పొడచూపిన వెంటనే యాదురాత్ముడొజ్జాహుతిఁగొన్న యగ్నివలెమరిడిపడి తిని యితిర సేవకులఁబురికొల్పి పాములచేఁ బ్రహ్లాదుని గఱపించుటకై యుత్తరవిచ్చియున్నాడు అయ్యో యింకమ యాచార్యుని పాములు గఱచిదంపునే? ఎట్లాచేయుదుము?

2 బాలక—మనమందఱముపోయి ఆపాములఁజూడు తెచ్చిన సర్పములన్నిటినిఁ జంపి వేయుదము

బాలక—అవివచ్చిన వేతేకొన్ని ఎప్పును దానివలననేమియుఁ బ్రయోజనములేదు. సముద్రమునుండి యీదివచ్చిన మహాత్ముని ప్లాములేమిచెయురా? మనమేమియు భయఁపడవలదు. అతఁడు నమ్మిన నారాయణుడే యతనిపాలింపఁనువాడు. పోదముకండ.

(అనుబంధము 34.)

(నిష్క్ర.)

చతుర్థాంకము-షష్ఠమరంగము.

మేడ.

[ప్ర: పాములవాడు పాములతో.]

పాముల—పిల్లోన్ని సంతేవక్కలూరు యిస్తాడంట. యెందుకబ్బా? మాపామునొక
దాన్ని పంపే అరగడియలో బూడిదనేయదూ? అందుకే నమ్మకంగా సంజేదానికి
రెండుపాముల తెచ్చియుండా. ఆపిల్లోడు యిక్కడికేవస్తాడంట. రెండున్ను విడి
చేస్తా. అదిగో వస్తురాడాడు.

[ప్ర: ప్రహ్లాదుడు. పాడుచు.]

(అనుబంధము 35.)

పాముల—(రెండుపాముల వానిపైవిడుచును. అవికణవకమును పే' రెండుగరుడపక్షులు
ప్రవేశించి వాటి నెత్తుకొనిపోవును) అయ్యో! నాబంగారుపాములు పోయేనే.
(అనివీడ్పును).

(అవనిక దిగజూయును.)

శ్రీ

ప్రహ్లాద నాటకము

పంచమాంకము-ప్రథమరంగము.

హిరణ్యకశిపునగరు.

[ప్ర: హిరణ్యకశిపుడు-లీలావతి.]

లీలా—నాథా ! ఈకార్యము మాత్రమువలదు ఇంకనైన వానినన్మగ్రహింపుము. మన చేతులార మనబాబునికి విషమివలయు నన్ను నెట్టికాలమనవలయును ? ఆయ్యా ! నేనెట్టులోర్తును ? వలదు. వలదు. ననుమన్నింపుము. అవిషమనాకిమ్ము. నేమృతిఁ జెందెద. పిదపనీయిష్టమునకు వచ్చినభంగి వానిఁజంపుము.

హిరణ్య—తరుణీ ! నీకెట్టియవివేకము ? ఇంతరురాత్ముడైన నన్ను సరకునేయనివాఁడు మనియుండిన రాష్ట్రమంతయుఁ జెడిపోవుగదా ? చూడుమప్పడై మనయూరిబాలకు లకు వానియువదేశము పట్టునడి, యసాధ్యముగా హరిభజన మొనర్చుచు నూరిపెద్దలకు వారేయువదేశకులైయున్నారట. ఇంకనే బ్రతికియుండిన నేమిఫలము ? హనిఁజంప నేరలయు. కావున నీవిషముఁ దెప్పించితి. తైలపాత మొనర్చినప్పుడు నాభటులే పొరబాటొనర్చియుండవలయు సముద్రమునఁద్రోసినవారును వారేయైనందున నారి తరులకులోనై చక్కగ కార్యము నిర్వహింపక సముద్రమునఁ బడవైచునట్లు పడవైచి వానినిఁదిండుకొని తెచ్చి వాఁడే తిమ్మునాథురొందినట్లు నాతోనబద్ధములాడి యుండురని నాకుఁదోచుచున్నది. ఇంక నాపాములవాడెన్ననో, వాడులోఁబడుట యేమియొ క్కుని గరుడపక్షులువచ్చి పాములనెత్తుకొని పోయినట్లు నాతోనబద్ధము చేప్పి యుండవచ్చు కావున నేనెవ్వరినమ్ముటకును సాధ్యముగాదు నేనైన నీవైనఁజే తులార ఎకార్యమునేయకున్న నాకు విశ్వాసము కలుగదు. నాకుఁజూడ నారాక్షి ములోనివారందఱుఁజనినవాడైన ప్రహ్లాదునియెడఁ బక్షిపాతముకల్గి నాయాళ్ల నిర్వహించుటకుఁ గొంతుచున్నారని నేనెంచెద అదిగోవచ్చుచున్నాఁడు నేనేయే సంగెదవానికీవిషము వాడుతీసికొనకుత్తు నీతైన బుజ్జగించి త్రాగునట్లునర్చుము అక్కడికి సాధ్యముకాకపోయెనా నేవకులఁబిలిపించి క్రిందబడఁద్రోసి బలవంతమున నైనఁ ద్రావించెద

[ప్ర: ప్రహ్లాదుడు.]

ప్రహ్లాదా! ఇటురమ్ము. ఇదేయాపాత్రమున విషమున్నది. ఈశ్వరుడు మ్రింగిన హాలాహలమునకు రెండవదియని పేరొందినది. అశ్వినీదేవతలనడిగి నిర్బంధించి దీనిఁజేయించి యున్నాను ఇంక నీరెక్కముక్కలాడనివ్వను. చెప్పుము. కడిసారి నీవు హరిస్మరణ మానెదవా లేక యీవిషముభుజించి చచ్చెదవా?

(అనుబంధము 36.)

ప్రహ్లాద—(చేయిసాచి) అయ్యా! నీవునాకు పరమోపకారివి. రెండుమార్గముల నాకుఁ జూపితివి. హరిస్మరణవిడుపుమని యొక్కమార్గమే నాకుజూపిన దుఃఖించుచుంటిని కాని యిప్పుడు కడుసంతోషమయ్యెను. తెమ్ము. ఆవిషమునిట్లందియిమ్ము.

లీలా—కుమారా! ప్రహ్లాదా! వదలుమా! అయ్యో. ఆవిషమిండుక నాలుకపైఁబడిన నెవఁడుగాని మడియునట, వదలుము. వదలుము. హరిస్మరణ విడిచితి ననుము.

ప్రహ్లాద—అమ్మా! నీవ్రూరకుండుము. చూచెద నావిషమునందట్టి మహాతృప్తిమున్న దేమో. (అని విషపాత్రచే బట్టుకొని) అయ్యా! యీవిషమంత చెడ్డదియా? హాలాహలప్రతిమానమా? (అని నోటికెత్తిత్రాగును).

లీలా—హా! యనిగట్టిగనఁచి మార్చిల్లును).

ప్రహ్లాద—అమ్మా! అమ్మా! (అనితల్లియొద్దకుఁబోయి శిశిరోపచారములఁ జేయును).

(అనుబంధము 37.)

హిరణ్య—(స్వ) ఆహా! ఏమనవలయు? ఆవిషముతప్పక చంపునదియని చక్కఁగవరీ క్షించి గుణముగుఱుతించి తెచ్చియుంటి నే? త్రాగుమనక మునుపేపానకముద్రావి నట్లు త్రావించుకంతయుఁ దెలివిసెడక యున్నాఁడు

చం॥ “ఎఱుంగడుజీవనౌషధమునెవ్వరుభర్తలులేరుబాధఁగ
దఱుంగడునై జతేజమున తధ్యముజొడ్వల్లులేదుమిక్కిలిక
మెఱియుచునున్నవాఁగొకవి మేషముదై న్యమునొందడింక నే
తెఱగునద్రుంతు వేసఁగితి దివ్యమువీనిప్రభావ మెట్టిదో.”

(అపనికదిగజూలును)

పంచమాంకము-ద్వితీయరంగము.

అడవి.

[ఒకప్రక్కన నేనుగులగుంపు. వెనుకభాగమున యవనికాభ్యంతరము మాత్రముగలిగి ప్రజ్వరిల్లుచున్న యగ్నిజ్వాలములు. ఒకప్రక్కన బాలకులు. మధ్యప్రదేశమున ప్రహ్లాదుడను రాక్షసులును.]

రాక్షసులు—ప్రహ్లాదా! అదే యేనుగులు వచ్చుచున్నయవి. ఆవెనుక నగ్నిమండుచున్నయది. మావిభుని యాజ్ఞామాకయియున్నది. నీవుహరిస్మరణ విడిచితి నంటివా నిన్ను తనయొద్దకుఁ దెచ్చునియె. లేదంటివానిన్నీ యెడఁగట్టివేసి యేనుగులతోఁద్రొక్కింపుమనిమాకుయాజ్ఞ హరిస్మరణ విడిచెదనందువాలేదా?

ప్రహ్లాద—ఇదిగో హరిస్మరణము దిగ్దేశముల వెదచల్లుటకై విడుచుచున్నాను. (అనిగట్టిగ పాడును)

(అనుబంధము 38.)

రాక్షసు—(ప్రహ్లాదుఁడు పాటపాడుచుండఁగనే క్రిందఁగెడపి చేతులు కాళ్ళు బిగగట్టి) ఏనుగుల విడుపుఁడు. (అనిగట్టిగా నఱచును)

బాలకులు—(ముందఱికివచ్చి) అయ్యో! అయ్యో! ఈపాడేనుగులు మాయచార్యునిజంపుచున్నవి యే! మనమైనఁబోయి యడ్డపడుదుమా?

1 బాలక—మిత్రులారా! మనముపోయి యేఘియుఁ బ్రయోజనములేదు. ఆరాక్షసులు మమ్ములఁ దఱిమివేయుదురు. నారాయణ ప్రభావమున మనయాచార్యునకేమియు చాఢకలుగఁజాలదు కావున నీనాఁడందఱుఁజేరి మాగురుఁడు వెలికివచ్చినవెంటనే యతనినేకాంతమునకుఁ బిలుచుకొనిపోయి మనమందిఱముగలసి హిరణ్యకశిపునిరాష్ట్రముపెడిచిపోయి వేల్చికొట్టెను. సుఖము నుందుమని బోధింపియు అతనికివేలు బాణలులేకుండఁ జేయుచుము

‘[ప్ర ఏనుగులు ప్రహ్లాదునిఁ ద్రొక్కఁబోవును]

ప్రహ్లాద—(పాటపాడుచుండున)

రాక్షసులు—దురాత్మా! ఇంకనుజాపవా? కానిమ్ము. ఏనుగులు ద్రొక్కిచంపిన నీ శవము నగ్నిలోవేయ నెంచియుంటివి. ఇప్పుడటుకాకున్న నిన్నేయందుంచి దహింతుము. (అనియెత్తుకొనిపోవుదురు.)

‘వేమక యవనిక నెత్తిగా గోవు’ స్నిగనిపించును దానినాడుము
(ప్రహ్లాదుడనిలిచి వాటసాదుమండును)

(అనుబంధము 39)

(అ-నిక విగజానున)

పంచమాంకము-తృతీయరంగము.

వీధి.

[ప్ర: బాలకులు.]

1 బాలక—మన తల్లిదండ్రు లిట్లుచెప్పుచున్నా కే? మనమేమిసేయవలయు? అదిగో
నీతివేదివచ్చెను.

[ప్ర: నీతివేదియను బాలుడు.]

నీతివేది—ఏమిదా? నన్నిక్కడికి రమ్మనిచ్చెప్పి పంపితిరి’

1 బాలక—అయిన నీవేమియు వినలేదా’

నీతివేది—ఏమియువినలేదే? నిన్నుప్రహ్లాదుని వేనుగులతోఁ ద్రొక్కించెదట మీ
రందఱువోయి యుంటిగాని ఇంకెచో నుండెదట ఇప్పుటికిని నాకింకను తలకొప్పి.
దుర్భరముగ నున్నది.

1 బాలక—పనికెట్లు వెలియవలయు మనకుతల్లిదండ్రు లున్నారగునుక వారిగోడు.
వారుచెప్పుతోనిరి నా పము నెచోకెమి తెలియఁబెట్టిండు’ వానికెదరు చెప్పు
వలయు’

నీతివేది—ఏమిరా మీతల్లిదండ్రులచోను’ నిగుటకు చిత్రముగానున్నది నాకింతయె
ఱింగింపుడు

1 బాలక—నికెఱింగింపకే మే మేమైన నడుచుచుంటిమా’ విన్నయి అనాడు మనయా
దామ్యుని సముద్రమున వైవఁబోవ మనమువలదని యుడముబోవలేదా’ అన్నతాంతము

హిరణ్యకశిపుని కిని వేదించినంతట నాతడు మండిపడియెనట. మరలనిన్న మనము పోయినపుత్రాంతము రాక్షసులు రాజుతో చెప్పిరట. రాజురేపు నిండుసభచేయ నున్నాడట. ఆసభయెదుటనే యురిదీయుటకై మానుగట్టించి యున్నాడట. ప్రహ్లాదాచార్యుని సురిబోసినపిదప మమ్మెల్లరవరుసగా సురిదీయుటకై యేర్పఱచి యున్నాడట. మమ్మెల్లరబట్టుకొని నిర్బంధమున నుంచుటకు నేనకులమాయిండ్ల కీరాత్రియే పంపనున్నాడట. మాతలిదండ్రులు మమ్మెక్కడికైన వెడలిపొమ్మని బోధించియున్నారు. ఏమి నేయుదమని యాలోచించుటకై యిందుజేరితిమి. ఇది మాకథ.

నీతివేది—మీరేమినిర్ధార మొనర్చియున్నారు?

1 బాలక—ఏమియు నిర్ధారమొనర్పలేదు నీకొరకై వేచియుంటిమి. ఇందేయుండి ప్రహ్లాదునితోఁగూడ సురిదీయఁబడుదమా లేక దేశభ్రష్టులమై కానరాకుండఁబోవుదుమా? ఈరెంటిలో నొకటి కర్తవ్యము.

నీతివేది—నాయభిప్రాయము చెప్పుదునా?

1 బాలక—చెప్పుము

నీతివేది—ప్రహ్లాదాచార్యుని నొంటిగవిడిచి మనమువెడలిపోవుట యెంతయునయుక్తము అతఁడురిదీయబడఁజాలఁడు అతిని నారాయణుఁడు కాపాడఁగలవాఁడు మన యాచార్యుఁడు మమ్ముఁగాపాడువాఁడు ఒకవేళ నతఁడురిదీయఁబడి ప్రాణములఁ బాలెనా యతఁడు పోయినపిదప మనముండియుఁ బ్రయోజనములేదు కావున సంతోషమున మృతిజెందుదము ఒకవేళ నతఁడు కాపాడఁబడి మమ్మరివేసెరా యని యేమేమివ్వగల యాచార్యసంభాషనయని యెంతయు ఎట్లుమాచిన నిది యేనిధానము.

బాలకులు—భరీ! భరీ! నీతివేది. బాగుగఁజెప్పితివి మాకెల్లరకిని మేయిచ్చిము

(అనుబంధము 39)

(నిష్క్ర.)

పంచమాంకము-తురీయరంగము.

హిరణ్యకశిపుని యాస్థానము.

[ప్ర: హిరణ్యకశిపుడు, మంత్రులు, సేనాధిపులు, సేవకులు.]

[శుక్రుడు. చండుడు. అమర్కుడు. వ్రహ్మాదుడును బాలురునుభుజ బద్ధులై యుందురు. ఆస్థాన స్తంభములు మనోహరమైనవి కనుపించు చుండును. ఒక చోనురిమాను గనిపించును.]

సేవక—అయ్యా! మేముమంచి పగ్గములతో నెన్నిమారులురి వేయ నెంచిననుబగ్గములు దెగినవి మాతప్పితమగాదు ఈసారియినుపసంకెలలఁ గట్టియున్నారము ఇంకతె గుటకుఁగారణములేదు మన్నింపుము ఇదేమరల నెత్తెదము (అనివ్రహ్మాదుని మానున నెత్తియురివేయుదురు) (యినుపసంకెల తుత్తునియలై కిందబడును అందఱు నాశ్చర్యమునభినయింతురు.)

హిరణ్య—(గద్దెయడిగివచ్చి) (స్వగతము)

ఉ॥ ఘుంచితివార్ధలక్ గదలము త్తితిశైలతటం బులందుద్దా॥
బ్బించితిశస్త్రరాజిబొడిపించితిమీదనిభేంద్రవక్త్రీద్రా
క్కించితి ధిక్కరించితి శపించితిఘోరదవాగ్ధులందుద్రో
యించితిఁబెక్కుబాధనలఘించితిఁ జానఁడిదేమిచిత్రమో॥

(ప్రకాశము).

సీసమాలిక

హిరణ్య—కాల్మషాతతుల్యోః గణపంగఁజసేనిన్ జంపంగఁబంచిచ్చిజావ
పైచి॥

వ్రహ్మ—గర్జనవాహనమున నయిద్దొంఘనునకాతుచ్చోంగంబులద్రుం
చుటెంత॥

హిరణ్య—ఉడికించునగ్నిలోఁ బడఁద్రోసికాల్చునిన్ జంపంగ నెంచితిఁజావ
వైతి ।

ప్రహ్లాద—తాపత్రయములెల్లఁ బాపుధీరునకు నాచిటుత
మంటలఁజల్లఁజేయుఁటెంత ।

హిరణ్య—విలయంబుగాఘూరిజలరాశిముంచినిన్
జంపంగ నెంచితిఁ జావవైతి ।

ప్రహ్లాద—కడఁగిసంసృతివార్ధిఁ గడజేయువానికిఁదెలియఁగొం
చెవువార్ధిఁదేల్పుఁటెంత ।

హిరణ్య—పగమీటమదపుటేనుఁగులచేఁద్రొక్కించి చంపంగ
నెంచితిఁ జావవైతి ।

ప్రహ్లాద—కరిరాజవరదుఁడైయరుదారువానికి నీగజశక్తి
మాయించుఁటెంత ।

హిరణ్య—వెగటుగానసహమావిషముద్రావించినిన్
జంపంగ నెంచితిఁజావవైతి ।

ప్రహ్లాద—వలభోగిరాజశయానుఁడౌ విభునకునీయల్ప
విషముమాయించుఁటెంత ।

హిరణ్య—కడఁగిమాయలనెల్లఁగల్పించి
ఎంచితిఁజావవైతి ।

ప్రహ్లాద—విలలోనియెల్లమాయలడంచువానికాదను
ఒమాయలదీర్చుటనఁగ నెంత ।

హిరణ్య—ఎన్నివిధములనోనిన్న హింసబెట్టి
చంపగాఁబంపినన నీవుచావవైతి ।

ప్రహ్లాద—అనురనాయకానీకేలయజ్ఞుని
మాధవుని భక్తులకు నెందు బాధగలదె ॥

హిరణ్య—ఓరీదురాత్మా ! ఎన్ని విశేషములనో నిన్ను జంపినెంచితి. విఫలమనోరథుడనైతి. నీకేమైన మందు మంత్రము తెలియునేమిరా చావకుండుటకు.

ప్రహ్లాద—అయ్యా ! మందు మంత్రములేక యిత బ్రదికియుండుటకు సాధ్యమా ? నా మందు వినుము

‘సీ॥ ఎల్లెడదోనివింపనుల్లసిల్లెడుమందు మందులలో
‘నెల్లమంచిమందు|

పాలుపార భవరోగములనుచీ ర్చెడిమందు

కడుకొనియెందైనఁగానంబఁడెడిమందువెదుకంగఁ
బన్నిలేక వెలయుమందు |

పథ్యంబపథ్యంబుపలుకఁగోరని మందువండకనూరకఁ
బరగుమందు |

దనరుహరిపాదతీర్థంబు తప్పనింక |
నొక్కయనుపానమునుఁ గోరకున్నమందు |
అదియుఁజెప్పెదనేమని యడుగు దేని |
సమృద్ధముమీరతులసీదల్చమ్ముతండ్రి ||

ఇంక శామంత్రమంటివా అదియుఁజెప్పెదవినుము.

సీ॥ కమనీయసద్గుణ గణములకెల్లనాకర్షణమం .

భరియింపఁగారానిపాప శతతతికిదిగ్బంధనమం
త్రమైకదియనీదు|

అనయంబుదుశ్చింతలను భూతతతికినుచ్చా
టనమంత్రమైసహజజేయు |

కామాదులగులోనఁ గదురుశత్రువులకుమార

ణమంత్రమైమందఁజేయు ।

దానికిపునశ్చరణమును, దానములును

హోమమును జపమును శాంతి యొకటిలేదు ।

రెండుమూడక్షరములలో నిండియుండు

నదియుమాధవయను మంత్రమమరవైరి ॥

హిరణ్య—పాపకర్మా ! మాధవమాధవయని యూరకపదరెడవే వైకుంఠమునంతయు
వెదకివచ్చితి నే చిక్కియుండిన గుమ్మచంపుచుంటి నే ? అప్పుడెక్కడనుండె నిప్పు .
డెందున్నవాడురా ?

ప్రహ్లాద—అయ్యా ! ఎల్లకడలనున్నవాడు నీయందునాయందు, చూచినపదార్థముల
యందు. ఇందున్న వాడెందున్నవాడనిచెప్పనేల ? ఎందుదిలచిన నందున్నవాడు.

కం॥ ఇందుగలఁడందులేడని

సందేహమువలదు చక్రిసర్వోపగతుం ।

డెందెందువెదకిచూచిన

నందందేగలఁడుదాన వాగ్రణివింటే ॥

హిరణ్య—చూపఁగలవా వానిని ? ఎందుండుజూపుము పొడనూపెనావానిని, వాని
తోడనిన్ను జించిచెండాడెద. (అనిచేబట్టియొచ్చును)

ప్రహ్లాద—నను జూపమననేల ? నేనీస్థలమని చెప్పనేల ? నీవేకోరికొమ్ము నీవేకనుఁ
గొమ్ము.

హిరణ్య—నురాత్మా ! ఇదేచూడుమీ ఖడ్గము దీనిలో విఘ్నవును చూపకున్న
యిప్పుడే నీతిలఁ దునుమాడెద ఎందైననున్నాఁడా ? ఈ ఖడ్గముననున్నాఁడా ?
‘ఈసింహాసనముననున్నాఁడా’ ఈ దివియునున్నాఁడా ? ఈస్తంభముననున్నాఁడా ?

ప్రహ్లాద—నీ విడిగినయన్నింటి యందును, యింకనడుగఁబోవు నన్నింటియందును
న్నాడు.

(అనుబంధము 40)

హిరణ్య—చూపకల మ్ము. చూపరాసుటిలమానసా ! ఈ స్తంభమున (అని స్తంభమును
చేతితో గట్టిగఁగొట్టెను) (దాఱుములు మీఱు)లు మహాస్వస్థులు పుట్టినను. మహా
స్వస్థితో స్తంభము రెండైపడును) .

[ప్ర: స్తంభము మధ్యనుండి నృసింహమూర్తి.]

హిరణ్య—ఓరా! నీవా నారాయణుడవు? ఇప్పుడెందు తప్పించుకొనఁ గలవు?
(ఇరువురు యుద్ధమాడెదరు. నృసింహుఁడు హిరణ్యకశిపుని కడపపైఁబరుండఁ
బెట్టి పేగులాలించివధము వేసికొనును).

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున నలువైపులనుండి లక్ష్మీ, ఇంద్రుఁడు, శచి,
దిక్పాలురు, ఋషులు, నారదుఁడు, బ్రహ్మ, సరస్వతి.]

అందఱు—(చేతులు జోడించుకొని భయమునభినయించి నృసింహుని వైపునఁజూచెదరు)

ఇంద్ర—దిక్పాలులారా! ఋషీంద్రులారా! ఇట్టిభయంకరాకారమెందునుఁ జూడము.
పలుకరించుటకైన నుత్తించుటకైన సాధ్యముగాకున్నదే. ఎవ్వరీ నరసింహ హరిని
మాటలాడింపఁగల వారు?

ఋషులు—ఎవరికిసాధ్యమబ్బా! ఎవ్వరిచేతనుఁ గాదు ఇదే మాతల్లిలోకమాతరమాదేవి
వచ్చియున్నది. ఆమెకైన సాధ్యమగు నేమో?

లక్ష్మీ—అయ్యలారా! నాచేతనుఁగాదు నామనోహరునికిట్టి యాకారమిట్టి యాగ్రహ
మొదెందు నెఱుంగ. నేనిప్పుడు మాటలాడింపఁజాల.

ఇంద్ర—నారదా! నీవెప్పుడును రమారమణు నొద్దగానమొనరించి చనవుఁబడిసినవాఁ
డవు నీవింఛుకయివుడు మాటలాడింపరాదా?

నారద—అబ్బా! యిదిగానమునకుఁ గాలమా? మానమునిలుచునా? ఏమోయెప్పుడైన
కాంతభావముగానుండి యామహాత్ముడే నన్నింత వీణవాయింపుమన్న యట్లుమీ
టుచుంటిఁగాని నేనెమాటలాడించునంత చనవునాకుఁగలుగదు ఉండెఁబో. ఇట్టివే
ళనదిపనికివచ్చునా? కాదు. కాదు.

ఇంద్ర—ధాతా! నీవుకుమారుడవు నీతల్లికాదనియె ఈకుమారుఁడు వలదనియె, నీకే
లశ్రమ నీవలెనని యింతవరకూరకుంటిని నీకికఁదప్పదు.

బ్రహ్మ—దేవేంద్రా! కొంచమొర్చుకొనుఁడు ఇప్పుడు సమయముగాదు. కొంచెము
కాంతిపడగిమ్ము.

(అనుబంధము 41.)

ప్రహ్లాద—నృసింహుని సమాపించి మహాత్మా! నాయెడఁగల యవ్యాజకరుణమే గదా
నానూటదక్కించితీవి నీదర్శనమువలని ధన్యతనాజనకుని సురణమువలనఁ గలిగిన

దుఃఖమును సహితము మాన్పించె. శరణాగతరక్షకా! ఇదేనమస్కరించువాడ
(అని నమస్కరించును).

సృసింహ—కుమారా! లెమ్ము. నీభక్తికి సంతసించితి (అని

అందఱు—(కరతాళ భవనియొనర్చి మంగళము పాడుదురు)

(అనుబంధము 42.)

మంగళం

Appendix-అనుబంధములు.

రంభ:—వింతొయెన్ విన్ సంతసమాయెనుగా ।

జేపేంద్రా! నురనాథా!

అడగెను జేవారి బెడిదఘృదపమునగూరి ।

పడిపాణంబెడబాసి

H 61

మనసుననానందమును మిగులగనీవొంద ।

దనుజుండు-మృతజెంద॥

(అనుబంధము 2.)

లీలావతి:—కటకటకటా-నన్నెవ్వరుగావరారుగా ।

కుటిలతతోనీచాత్ముడు-గోడుపెట్టగా॥

అనాధనై యున్ననను-మనసులోనను ।

కనికరమే-గణింపక-కడగితెచ్చెగా॥

మనఃజాల-బాపమింత-మహినినుండనే ।

తనరంగా-నన్నుబోచి-దయజూడరే ॥

అరణ్యమందేవ్వరు-నాదరంబున

గడుణించినన్ను నేడు-కాపాడరారే

విరోధ-మెంతయో-పెంచినాడుగా

ధరలోన-నింతపాప-కార్యమున్నదే॥

(అనుబంధము 3.)

గేయము.

నారదుడు—మురారిదానవ-విరామకేశవ-పరాత్పరాభవ-మోచనా-

హరదివందిత-ధరానియకి-వరాంబుజాతవిలోచనా-అపార

నిస్తులక్ష్మిపాకరా-క్త-వాపతతి-విచ్ఛేదనా-విపాకకారణ-విప

క్షునాశన-సుపావనామధు-నూదనానినాధి-పాబ్జన-యనార

మావరవినాయకా-చితవాహనామధు-మనాచిత-పెనీవి

గ్రహ-సనాథలోకవిమోహనా॥

(అనుబంధము 4.)

లీలా:—తాపసపుంగవమా-వింటికాదే

పాపమొనర్చెనుఁ-బాకవిరోధి

॥ పల్ల ॥

ఇంతయుఁగూరత-నెంచకయీలాగున

పంతముతోనిటు-బాధలజేసె॥

నార:—ఈసతియాడినదే-నిక్కమాన

వాసవయింతటి-పాపముకలదే

వైరముసేయఁగఁ-గారణమేమీ॥

ఇంద్ర:—మానికులాభరణ-యీలతాంగి

నేనిటుతెచ్చుట-నేరమెచ్చెపుమా

వైరములేదీగర్భ-బాలుఁడుకూరుడని

కోరితినీమెకు-మారువధింప

॥ ౧ ॥

(అనుబంధము 5.)

విష్ణు:—మానులారవానికిఁ-మంచికాలవిష్ఫుడు

మంచికాలమిష్ఫుడు-కొంచెమట్టులుండనీ ॥

ధాతయొసంగినవరముల్-తలఁపవలదేనామదిలో

చూతుఁగాకముందువీని-జోలియిష్ఫుడేటికి

జోలియిష్ఫుడేటికి-నే-తాళవలయునూరక ॥

(అనుబంధము 6.)

(అనుబంధము 7.)

ఇంద్రుడు:—శ్రీవాసుదేవాపూధవా-కావావెమోసుసి

భూపతిబునందు-సిన్నునేవేళె-నెంచద॥

సీపాదనీరిజాతముల్-జూడవకూరమిఁ

గాపాడవేదయాకరా-యాపన్నరక్షకా ॥

(అనుబంధము 8.)

విష్ణు:—ఓసురగురుసురవరులారా! వలదింక-మనమునశంక
ఆతుర్తమునదలఁగఁగ నేలా! చనుడింక-మీపురివంక
యిది-భరమనితలఁపకుఁడయ్యాహితులారా-స్థిరమతులారా
జింతమానుండు-మీమదిలోవెతపోనిండు ||

(అనుబంధము 9.)

లీలా:—రారా-ధీలోలా-నాబాలా
రాజితగుణజాలా || పల్ల ||
కాలియందెలు-ఘల్లునమోయ-బాలారమ్మిందు
బిరబిర-బాలారమ్మిందు-బాలారమ్మిందు
తనయా-లీలనగుందు || ౧ ||
తటపటనంజలఁ-దాశేమువేసి-యిటురారాపుత్ర
గునగున-యిటురారాపుత్ర-ఇటురారాపుత్ర
తనయా-హేమాంచితగాత్రా||
దామకృష్ణకవి రత్నముజ్జ్వలఁ-దామసమింకఁ
దగదురా-తామసమింక-తామసమింకఁ
తనయా-తనుజితమీనాంక ||

(అనుబంధము 10.)

లీలా:—సుకుమారా-గుణశాలీ-ఆకలంకానసలాలీ. || పల్ల ||
మధనసమంచితరూపా-మానితనిర్జితపాపా |
నిదురప్రో-చిటిపాపా-నేపాడెదనిదెజోజో||
జోజో-ముఖజితచంద్రా సురుచిరభోగజితేంద్రా|
లాలిషసద్గుణజాలా-లసమానాశ్రితపాలా
లాలీకపిరామకృష్ణ-లాలితసురుచిరబాలా ||

హరినారాయణు-దురితనివారణు
గర్భుడకతాంగుని-స్మరణంబుమీఱు ||

(అనుబంధము 14.)

ప్రహేదః—జగములోదై వమీవె-యీ-జగములో

మిగులవెదకికనుగొంటిమురార్చి

వగలనడచి పరమానందమెసంగ

||జగ||

చింతలఁబొసితి-జేరంగవచ్చితి

సంతసమారంగ నీకడకిపుడే

సంతోషమారంగఁ-గాపాడుశ్రీహరి

||జగ||

నీదయనఁ యెడ-నిండగ నెందును

భేదముగల్గదు-మానసమునకుకా

ఆదరమారంగఁ-బొలింపుమాధవా||

(అనుబంధము 15.)

ప్రహేదః—మన్నించికావ పేదేవా-కరుణించిచేకొనిమనవి

సేవించిపేదెడదమునిన్నుఁ-బొలించియిగదేభక్తి ||

నీసమానదైవము నెందుఁ-గన-రమారమణనన్నిందు

నీకుమారుడనిసొంపొందు-కరుణా-కరుణమానకో

గోవింద-కలి-తమాన్వితా శ్రీతబ్బంద||

(అనుబంధము 16.)

ప్రహేతః—కమలనయనశౌరీ-శలషహర-కమలనయన

కమలవాసినీకాంతమునివరా-వనఘనదయాకరా ||

సురపాలనమనసిజ సుందరమాధవసదా

నీ-లీలమనసునఁగొనియోడుదుముకదా

శ్రీలోలాశ్రితవారరంజన

||కమలవాసినీ||

నినుఁబాయనిభక్తినుతింతుఁగదాగిరిధరా
నా-రాయణాధరాధారాదానవహారా
మాయాతీతగుణాంచితాహరి

॥కమలవాసినీ॥

(అనుబంధము 17.)

ప్రహ్లాదః—దీనార్థిపాలనా శ్రీనాయకా ।
శ్రీనాయకా-హరి-శ్రీనాయకా
మీనావతారా-మానాయకా ॥
వేదాంతవేద్యా-కేశవా-దామోదరా
నిత్యోదరా-వనజోదరా
నీదానుడను బాలింపుమా-సాదరంబున
పాదాంబుజంబులక-భక్తిమెయిక-
మోదంబు మీఱఁగ మొక్కెదనే॥ శ్రీ ॥

(అనుబంధము 18.)

ప్రహ్లాదః—కలుషహరణ-భువనభరణ-జలజచరణారాఠ ॥
దళితదానవరా-కలితనిర్జరా-జలజనయనరా ॥*
దినాధిపతి-చంద్రమా-దివ్యలోచనా
అనాధరక్షకా-మాధవా-హరియోచనా
ప్రణతపాలనరా-వినుతసద్గుణరా-మనసిజపతరా •
కిరీంద్రఘన-రక్షణా-సురస్థపండితా
గరుడగమనరా-నిరతపావనరా-దురితమధనరా ॥

(అనుబంధము 19)

ప్రహ్లాదః—తలపుమానఁగ తండ్రీసాధ్యమేధానవారిపేరు ॥
మలఁగియెందు-మానసవీధిని వెలసియుండగ విడువకుండగ
లీలాః—ఏలచేయఁగ నింతకోపము-చాలుఁబ్రాణనాథా
బాలుఁడువేళి-పాపమెఱుంగడు-మేలుగల్గునె బాలకుఁజంప

హిరణ్య:—వైరిగోకవాడు పుత్రుడే-వారిజాక్షిక్రూర
యూరకయితయోరిచిగొంటిని-నోరువజాలనేనూటడుమింక॥

ప్రహా:—అమ్మయిదేటికి అడ్డమువల్కెదుసమ్మతిజెందుముచంపగరా
నిమ్ముశ్రీహరి-యేగలడేటికి-నుమ్మలింపగ-నూటడుతల్లి॥

హిరణ్య:—కావర మెంతయుగానగ నయ్యెనె-యేవగమానుడి నీ
తులువ దేవివీనివధింపక యుండిన-భూవలయుంబునఁ బోవునా
కీర్తి॥

(అనుబంధము 20.)

హిరణ్య:—విడిపింపు-తలపోసి-వీనిమతము
విడకున్నవీనిజంప-విధియింతునిక్రముగఁ
బడరానీబాధలింక-బడఁజేయువాడసతి॥
భామరొ-నీకు-కొడు-కుండంగా
వలెననినీమానస-మునఁదలఁచితివే
తామసముమానవే-దండించి
బోధించి-వేధించి-బాధించి-సాధింపవే॥

(అనుబంధము 21.)

వీలా:—మానుమునాయనా-యీమతము
కానవెతండ్రికొ-దుర్మతము
బాలకయాతఁడు-తాళఁడుకోపము
చాలును-పాపమగున్॥

(అనుబంధము 22.)

హిరణ్య:—నాతోసరి-పోరె-నేరీ-వీరుల్-ధననోరీ
ననుకొల్వంగ-హరబ్రహ్మాదుల్-కడుకరాచోరి॥
నాకంబేవేటొక్కనాభుఁడున్నాడె యీలోకిముఠేలక.
అకులతనుజెందు-ఘన-నాకవాసులెందు
నాకుధానులై-నతులొనర్చు చున్నారే॥

ఎక్కువమాటల- నేటికినాడగ-దక్కపునుమ్మా
 ఎక్కడ నెప్పుడైన-హరి-నెంచినంతలోన
 చక్కాడెదనీ-యొక్కడంతజోరా ||

(అనుబంధము 23.)

హిరణ్య:-ఓరీ-దురాత్మావిరోధంబు-తగునా
 పార-చూడు-విధియింతుఁగదరా
 పర్వతమునుండి-పడఁద్రోతుఁగదరా||
 మూఢా-యింకై నక్ష-మురారిక్ష వదలరా
 వీడకున్ననీ-ప్రాణమెపోపురా
 గాఢముగాఁగూపమునక్ష-బడెదురా

(అనుబంధము 24.)

ప్రహేద:-వాసుదేవా-పీతాంబరా-పతంగవాహనా
 శ్రీనతీపతీ-చిత్రవర్తనా
 దేవ-దేవా-జనార్దనా-దినేంద్రలోచనా
 భావనాతీతా-భద్రదాయకా ||

|| పల్ల ||

(అనుబంధము 25.)

నార:-నారాయణ-దామోదరా-నగారిపాలనా
 శౌరిగోవిందా-శంభునన్నతా ||

(అనుబంధము 26.)

లీలా:-రార-తనయా-బిరాన కుమారా
 నేరమెల్లను దయన్ నీవు సున్నించరా

|| పల్ల ||

హిరణ్య:-అయ్యనా-నేరమే-మందునింక
 నెయ్యమంతా-నీగినిన్నుకో
 డెనికొ-దెగటార్పఁగా ||

లీలా :—అన్న నీముద్దుమో మందమార
 నెన్నఁడింకఁ జూచుదాన
 నన్నుఁ బ్రోవంగమా-యన్న యిందె
 నాయనా రాగదే-నామది చెలంగఁగ ॥

(అనుబంధము 27.)

ప్రహ్లాదః--శ్రీవాసుదేవా-మాధవా-కావావెదాసుని
 భావంబునందునిన్ను నే-నేవేళ నెంచెద
 నీపాదనీరజాతముల్-జూపవెహరిమిఁ
 గాపాడవేదయాకరా-యాపన్నరక్షకా॥

॥పల్॥

(అనుబంధము 28.)

రాగం-తాళము.

హిరణ్యః--ఘోరపాపి-బుద్ధివిహీనా-క్రూరాచారా మదాస్పదా
 తీరునుమదఁకుక-నెదుటనిలువకుర-తెగనరికెదరిచె॥

రా

హరీహరీయనునారడికూతలు-దురుద్యమంబునఁద్రోయకురా
 సురారిశేఖరుల్-కరాళరీతిగా-బిరానవచ్చియీ
 దురాత్ముజంపుఁడీ-కరుణింపక-దఱిగాదు॥

(అనుబంధము 29.)

రాగం-తాళము

నారః--నాకాయణ-నారాయణ-నారాయణ శౌరీ

(అనుబంధము 30.)

రాగం-తాళము.

ధీరగుణా

(అనుబంధము 31.)

రాగం—తాళం

నారద :—తలపరెజనులు-హిరణ్యకశిపు దైవముగాగ్
 అలఘువిచారుని-అంచితధీరుని-ఆశ్రితమందారు ॥
 హరియెందుకొ ఆహరుడెందుకొ-మనహిరణ్య
 కశిపుడు-పురుషోత్తముడని పూజించిన
 కడుపుణ్యంబేపారు ॥

(అనుబంధము 32.)

రాగం—తాళం

ప్రహేద :—ఆహరియే పరదైవమా హరియే ॥
 ఆరయధారుణి-లోన ॥ పల్ల ॥

దేహముల్ధరియించి-తెలివితగలవారు
 దినదినమునుగొల్వ రాజేశ్రీ ॥ అను ॥

పరమాదరమున-భక్తులనెల్లను
 నిరతంబుఁ బ్రోచుఁగదా
 హరిహరియనినామ-స్మరణంబు సలిపిన
 గరుణించురామకృష్ణ-కవినుతుఁడా ॥ ౧ ॥

(అనుబంధము 33)

రాగం—తాళం.

దయ-యేపారఁగా-ఫల-తాపము పోమముఁ
 గాపాడుగావే-శ్రీహరీ ॥ పల్ల ॥

నేడుమాపాల నీశ్విపజాపుచుఁ-బాపములెల్లన్ బాపవే ॥
 ఘనవిలాసము మీఁఁగాఁగల కాలమునడుండుత్తో
 నినుభజించెడువారలోఁగర నీరజాయత లోభనా ॥
 దినముచేయుదుమెంతయున్దము దీరినదగు శ్రేవలక
 గనికరంబుచెలంగగా మముకాపరావెరమాధవా ॥

మన-మానందముకొనెంది జానారంగా-దయ
రానీయవే కరుణానిధీ ॥

(అనుబంధము 34.)

రాగం—తాళం

ప్రహ్లాద - నీ-సరియెవరున్నారు హరి-యిల-
కరుణతోడనా-శ్రితులంగావంగా
సరసిజాసనాద్యమరవందితా ॥

॥ నీసరి ॥

దేవసన్నతా-దినమణినయనా
బ్రాహ్మగరావే-యసురహరా
భావమందునికొదలంతునెపుడుకొ
శ్రీరామహా-దేవపూజితా ॥

(అనుబంధము 35.)

రాగం—తాళం

కరుణాలోకా-వరశ్రీలోలా-మముఁ
బాలింపవే దేవమాలా॥
ఉచితా-లాపములను లాలించి-
మముచాలాకృపను గావరాజే ॥
నీనామకీర్తనల్ నిరతంబుభక్తిచే
మానసము నందునించి
అనందమారంగా నందంబుమీరంగా
యేనాడు నినుఁగొల్చు వారలో-పర
శ్రీనాథ దయమీఱఁ బ్రోవవే ॥

(అనుబంధము 36.)

రాగం—తాళం.

ప్రహేదః—మురవై రి-పాపహారా-రావెననుక్-గావంగా॥
 సరసిజభవ-హరముఖసుర-సన్నతపర-నామహరిశ్రీ॥
 స్వాంతములొననినుక్-సన్నతులక్ జేయుచుందుక్
 వింతగానీతనువుక్-వేగతులక్ గనుచుందుక్
 చింతలక్ బాపవెయొ-శ్రీహరి నినుగందుక్
 ఎంతయు నభక్తినినే నెప్పుడున్నీ కథవిందుక్
 పంతలుదీరగ-వాక్కులీడేరగ
 జెంతకు చేరగ-శ్రీరమణా॥

(అనుబంధము 37.)

రాగం—తాళం.

హిరణ్య —కడమాటయిదొ-క్కటికానీరా
 విడిచెదొ-లేదో-విష్టునిచింత ॥పల్ల॥
 కడికండలుగా-గావించెదనీ
 పడలిచావగా-హరినెంచితివా
 పినుగులనడచెద-మెడవిఱ్ఱిచెద
 పొడిచెదనేని-యొడనేగనరా ॥ర॥

(అనుబంధము 38.)

రాగం—తాళం

ప్రహేదః—భీతివారణా-పీతాంబరా-ప్రేమగావ వె
 మాతల్లిని ॥పల్ల॥
 ఎల్లవేళని-న్నెంచువాడునే-విల్గిసిల్లుషూ
 తల్లిగావ వే ॥ర॥

(అనుబంధము 39.)

రాగం—తాళం.

నార:-గోవింద-దామోదరా-నారాయణ

వనజాక్ష-శ్రీనివాసగోవింద॥

శ్రీమానాయక-కామితదాయక

ప్రేమానుసంధాయకా

॥౧॥

వేదవినోదన సాధుప్రసాదన

మాధవమధుసూదనా

॥౨॥

(అనుబంధము 39.)

రాగం—తాళం

కోరిభజ్జింతుము గోవిందుక

(అనుబంధము 40.)

రాగం-విలహరి-తాళం రుపంపె.

హిరణ్య —చూపగంగలవెయో-శురహరిని

॥వల్ల॥

చూపకుందువుసుమా-పాపాత్మకా

॥అను॥

అనాడువైకుంఠ-మంతయుక వెదకితిని

కానరాడాయెనా-కలుషాత్ముడు

హీనుడమాధవుం-ఁజెటువీయెఁజెప్పరా

యేనాడుచేరెరా-యెందుంఁజెరా॥

దీనుఁడై మానముం-కిగనాడిచనినవాఁ

డేనాటిదైవముర-యిటులాడఁగా॥

(అనుబంధము 41.)

అభేరిరాగం . . ఆదితాళం

ప్రహేద —ధరణీనగలజేసీ-సరిదైవ-మరచే

సరసీజ-లోచనా-సూరిత యోచన

॥ వల్ల ॥

ప్రహ్లాదనాటకము.

అరుదారఁగరుణించి-పరిపాలిం-పగరాదే
పరమే-శరమా-వరసు-స్థిరకరుణఁ
బరమాదరణఁ ॥

వినయంబు-నిండారఁగ-నినువేడు-కొనువాడ
మనసారఁగ-వినినీదయ-మనుపంగను-రాదే
ననుబ్రావం-గనువేతె-ఘనుఁడెవ్వ-డున్నాడు
వినిపించెదనా-మనవిఁ-వేగఁ-వినుమా
రామకృష్ణనుత ॥

(అనుబంధము 42.)

రాగం—తాళం.

శ్రీవరా-మునివినుతా॥ శ్రితపరిపాలన
నిగమకళిందేవా-నందనా-ధీరవినుత మంగళం॥
నీ-అనుపమ కరుణనునే-వినుతి
సలుపగలనా- ॥ యశనశి. .

CORRECTIONS.

పేజీ 33 వండ్లి 21 కడపటినుంచి

ప్రహ్లాదునివచనము:—“ఇంతవాయించిన డమడమ వాగువాద్యముగదా! ఆ శ్రీహరిని పూజించని చేతులొక్కచేతులా! కట్టెగఱి టెలుగదా! రమారమణునిచూడని కన్నులు కన్నులనవలయునా! దేహమనుగోడయందుంచిన జెరుగండ్లనవలయుగాక.” అని చదువరు లెరుంగవలయు.

అనుబంధము:—11 పాటలో కడపటిచరణము “సారసాక్షనీ-చరణ కమలమల్ యనునది.” అనుబంధము 12 పల్లవిగా జ్ఞాపించవలయును.

/ అనుబంధము 39 పాటలో.

కోరిభజింతుము-గోవిందుక్-మదినారమణుని ముకుందుక్,
నీరేజనేత్రుచ-నారాసనాభుని--వారసికన్యకానందుక్.
మానాసమునందు-మానానిభక్తిర-దీనాది
హరేనాభ్యాసుక్-శ్రీనివాసుక్-జ్ఞానబాసుక్-మీనాది
ర్హాపవిలాసుక్-కరుణనందమనో వికాసుక్ || || కోరి ||

అనుబంధము 18 పాటలో.

“సురపవందితా-సురారిహర-రామకృష్ణ సుకవివందితా.”
అని నుడుగును సవరించికొనవలయును

అనుబంధము 42 పాటలో

యినశశివరనయనాఘసాశ్రితా-సనాతనా-
జనార్ధనాఘనాధిచాయ వినాశనా || శ్రీవర ||
శ్రీమోల్కమముకరుణననుపాత్రింపు-తగమనపుల.
నాలించిసుఖపనధిని దేలించి-మించి-రా-మా-
కృష్ణా-పా-లా-మంగళమగు. || శ్రీవర ||

- అనుబంధము :—1 బేహగ్ రాగము-ఆదితాళం
 „ 2 జంజూటిరాగము-రూపక తాళం.
 „ 4 కాంభోజిరాగము-ఆదితాళం.
 „ 5 హిందూస్తాని జంజూటిరాగము-రూపక తాళం
 „ 8 హిందూస్తాని మోహనకల్యాణి-ఏక తాళం.
 „ 9 బెహగ్ రాగము-ఆదితాళము.
 „ 10 శ్రీరాగము-రూపక తాళము.
 „ 11 శంకరాభరణము-ఆదితాళము.
 „ 12 కాఫీ రాగము-ఆదితాళము.
 „ 13 సురటిరాగము-ఆదితాళం
 „ 14 బేహగ్ రాగము-ఆదితాళం.
 „ 15 కాఫీ రాగము-ఏక తాళం
 „ 16 నాథనామక్రియరాగము-ఆదితాళం.
 „ 17 మాండ్ రాగము-ఏక తాళం.
 „ 18 మాండ్ రాగము-రూపక తాళం.
 „ 19 కేదార గౌళ రాగము-రూపక తాళం
 „ 20 కాఫీ రాగము-ఏక తాళము.
 „ 21 మోహనకల్యాణిరాగము-చాప్ తాళము.
 „ 22 శుద్ధబంగళ రాగము-ఏక తాళం
 „ 23 భైరవిరాగము-ఆట తాళం
 „ 24 సావేరిరాగము-రూపక తాళం.
 „ 26 సావేరిరాగము-ఆట తాళం
 „ 28 ఇంగ్లీషునోటు
 „ 31 శంకరాభరణరాగము-ఏక తాళం
 „ 32 లతాంగిరాగము-రూపక తాళం
 „ 33 కేదార గౌళ రాగము-రూపక తాళం
 „ 34 సావేరిరాగము-ఏక తాళం.
 „ 35 కాపిరాగము-ఆదితాళము
 „ 36 కాపిరాగము-రూపకము
 „ 37 మధ్యమావతిరాగము-ఆదితాళం.
 „ 38 గౌరిమనోహరిరాగము-ఆదితాళం.
 „ 39 నౌరోజురాగము-ఆదితాళం.
 „ 40 శంకరాభరణము-ఆదితాళం.

శ్రీ

అభిజ్ఞాన మణిమంత నాటకము.

శేక

(చంద్రహాస)

ఇది ౯ యంకముల తెనుగు నాటకము.

బళ్లారిలోనుండిన డిప్రీటుకోర్టు వకీలు

“ ఆంధ్రనాటక పితామహా ” యను బిరుదువహించిన

ధర్మసేరము - రామకృష్ణమాచార్యుల చేత

రూచియింపబడి.

డి. కె. కృష్ణమాచార్యు, వారి సహృదయులవల్ల

ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు.

***

చెన్నపురి.

హైదర్ అండు కంపెనీవారి

పియర్ లెన్ ముద్రాక్షర శాలయందు ముద్రింపబడియె.

1916.

(All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging)

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

All Rights Reserved.

Copyright 1916-by D K Krishnama Charlu and his brothers This book is fully protected by an Indian and foreign Copyright No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement

ALL RIGHTS RESERVED.

కాపీరైటు 1916 సం॥ బల్లారి ధ. కె. కృష్ణమా చార్యులు వారిసహోదరులు కాపీరైటుదాన్లు. ఈ పుస్తకము ఇండియాకాపీరైటు చేతను పరకీయమైన కాపీరైటు చేతను సురక్షితమైనది. ఎవరుగాని యీ పుస్తకము సాంఘ్యముగాగాని యింకాభాగముగాని తాము వేయి ప్రకటింపటకును మఱియు యొక భాషయందు భాషాంతరికరించుటకును, క్రయమునకు నిచ్చుటకును, తాము తిరిపులేకనే ప్రకటింపటకును, హక్కు యియ్యబడదు. ఇందుగల పదములుగాని భాషములుగాని ఏమాత్రమైన కాపీ చేసియుండల లక్ష కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లగుటచే అట్టివారు దావాకు పాత్రులగుదురు.

శ్రీ

ఈ నాటక ము నందలి ముఖ్యపాత్రలు.

పురుషులు.

సుదర్శనుడు—(కుంతలరాజు) అం. I. రం. 1, 4 అం II రం, 2, అం. IV రం. 3, అం. V రం. 1, 2, 3.

కుంభీనసుడు—(సుదర్శనుని ముత్రి) దుష్టబుద్ధియని మరియొకపేరు) అం I రం. 1, 2, 4 అం II రం. 2, 3. అం III రం 1, 2, అం IV రం. 1, 2, అం V రం. 2, 3.

సుదసుడు—(కుంభీనసుని పుత్రుడు) అం II రం. 3, అం III రం 3.) అం IV రం 1. అం V రం 1, 2, 3.

చంద్రహాసుడు—(సుదర్శనుని మేనల్లుడు, కిథానాయకుడు) అం III రం 1, 2, 3. అం IV రం 1, 2 అం V రం 1, 2, 3

మణిమంతుడు—(చంద్రహాసుని చిన్న నాటిపేరు) అం I రం. 3.

కుళిందకుడు—(చంద్రహాసునిరాజు) అం I రం. 3. అం III రం. 1, 2.

గాలవ—(కుంతలాస్థనపు జ్యోతిష్యుడు) అం I రం 2.

సదాచార| సాగరికిలు| (చంద్రహాసుని వారలు) అం II రం 1

జంఘలుడు—(రాజసేవకుడు), అం III రం 1.

బిందోజీ—(పాములాటవాడు) అం IV రం 2. అం V రం. 2.

అహోబుడు—అం I రం 3. అం V రం 1, 2, 3.

బోయ—అం I రం 3.

చెంచుపాడు—అం I రం 3 అం V రం 1, 2

కేరళ, బ్రాహ్మణుడు—అం I రం 4. అం V రం. 1, 2, 3.

పూజారి—అం V రం 2.

స్త్రీలు

విషయ—(కుంభీనసుని పుత్రి. చంద్రహాసుని పట్టుపుభార్యకథానాయకి అం. II రం 3. అం III రం. 3. అం IV రం 1 అం V రం. 2, 3.

చంపకమాలిని—(కుంతలేశునిపుత్రి) అం. III రం 3 అం. IV రం 3. అం. V రం, 1, 2, 3.

వాసంతిక—(మదనసుని మోహించిన కుంతలేశుని చెల్లెలు) అం III రం 3. అం IV రం 3. అం V రం 1, 2, 3.

సేవకులు, రాజ భటులు మొదలగువారు.

ARGUMENT OF

ibhignana Manimantha

ACT I

SCENE 1, Sudarasana King of Kula holds council with minister Kumbhinasa (alias Dustabudhi) about the delay in the arrival from Kerala of his nephew Manimantha and his sister asanthika who had both become phans recently

SCENE 2, Kumbhinasa has consultation with Galva who was a State-strologer and resolves to put Manimantha out of his way

SCENE 3, The forest —Aghora an ssasin brings Manimantha He finds himself unable to kill the boy He cuts the right thumb of the boy's foot and goes away Kulindaka King of Chandanavathi and a Vassal of Sudarasana finds the boy and adopts him, giving the name of Chandrasahasa to the boy

SCENE 4, Sudarasana's grief for the loss of Manimantha.

ACT II

SCENE 1, The conversation of Sadha chara and Naganka on the Benign rule of Chandrasahasa over Chandanavathi-

SCENE 2, Grand presents are sent to Sudarasana by Kulindaka Kumbhinasa most mischievously inclined; gets the permission of Sudarasana to visit Chandanavathi

అభిప్రాయము చివర నాటకము.

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంశము.

రంగము 1. కేరళ రాజ్యములోనున్న తన పినతండ్రి కూతురి కోమలైయు అమారుడునగు నాస్థుతికా మణిమంతులు తెల్లదండ్రుల పోగొట్టుకొన్నవారు యింకను జీవపురికి రాకుండుటకు కారణమును గురించి కుంతలరాజగు సుదర్శనుడు మంత్రియగు కుంభీనసునితో (ఇతని పేరే దుష్టబుద్ధి) ఆలోచించుట.

రంగము 2. కుంభీనసుడు ఆస్థాన శోతిష్యుడగు గాలవునితో నాలోచన చేయుట. తనయభీష్టసిద్ధికి నడుమనున్న మణిమంతుని తొలగించి వేయటకు యనసున నిర్ధారము చేసికొనుట.

రంగము 3. అడవి—అమారుడను హస్తకార్యుడు, మణిమంతుని చంపుటకై యడవికి కొనిపోయి చంపను మనసురాక తుడికాలు బొడటవేలు మాత్రము నజికికొని పోవును. సుదర్శనరాజునకు సామంతుడైన కుళిందకు డనుపేరగల చందనావతీ విభునచూచి స్వయంప్రాప్త సుతుని గాచేకొని వానికి చంద్రహాస నామమునిడును

రంగము 4. మణిమంతుని పోగొట్టుకొన్న సుదర్శనుని సంతాపము
ద్వితీయాంశము

రంగము 1. చంద్రహాసుని పట్టుకొని గుండనావతికి వెళ్లినందులకు చంద్రహాసుని ముఖాభివ్యక్తి గాఢానాగరికుల అభిప్రాయము

రంగము 2. కుళిందకునివారి సుదర్శనునికి అమాత్యములగు కాసుని వచ్చి యుండి యు. చుర్రాతుడగు కుంభీనసుడు చందనావతీచూచి దుష్టకుసుదర్శను ననుజ్ఞపడయ్యును.

SCENE 3, Kumbhinasa asks his daughter Vishaya to marry an old king by name Madhava. He next asks his son Madana to be prepared to marry Champakamalini the daughter of Sudarasana. The rebellious children

రంగము ౩. కుంభీనసుడు తనకూతురగు విషయను మాధవుడను ఒకముదిరాజునకు కట్ట నుద్దేశించుట. తరువాత తన కొడుకగు మదనుని సుదర్శనుని కూతురగు చంపకమాలిని పరిణయ మాడుటకు సిద్ధపడుమని అడుగును. ఉభయులు తిరుబడుదురు.

తృతీయా ద్విము.

~ ACT III

SCENE I, Kumbhinasa in Chandanavathi. His jealousy. He discovers that Chandrahasa was no other than Manimantha. His duplicity and insane grief

SCENE 2, Chandrahasa in the procession to the Temple. Kumbhinasa aims with his arrow to kill Chandrahasa but in vain

SCENE 3, A garden in Kuntala. The arrival of Chandrahasa with an open letter from Kumbhinasa. Princesses Champakamalini and Vasanthika as also Vishaya roaming about in the garden. The meeting of Vasanthika and Madana. Madana's declaration of his unflinching love for Vasanthika. Vasanthika's doubts. Madana's peroration, Champakamalini discovers Chandrahasa and falls in love with him. Descriing Vishaya at a distance, she conceals herself on the steps of a pond. Vishaya in her turn loves Chandrahasa and wakes him up. Their conversation. Champakamalini's humiliation and unmeaning conversation with Chandrahasa. Junghala brings to Madana his father's private letter, Vishaya prompted by curiosity intercepts the letter and discovers that it was the death warrant of Chandrahasa. By a few dextrous corrections, she converts the letter into her own marriage epistle. The beautiful conversation of Champakamalini and Vishaya. Madana performs the marriage of Vishaya and Chandrahasa. (The grandest scene in the drama.)

రంగము 1. కుంభీనసుడు చందనావతిని చూచి అనూయా గ్రస్తుడగుట. అందున్న చంద్రహాసుడు మణిమంతు డిగుట. నేగి తనయభిప్రాయము దాచుకొనుట. కుంభీనసుని అధికదుఃఖము.

రంగము 2. చంద్రహాసుడు ఆలయమునకు పోవు సభ్యమము కుంభీనసుడు చాటునుండి చంద్రహాసుని చంప పాణమువైచి గురితప్పిపోయి గుర్తింపబడి. చంద్రహాసునివలన న్యాయముకలుగుట.

రంగము 3. కుంతిలో ద్వాయము - చంద్ర హాసుని ఆగమనము, పిషయ వాసంతిక, చంపకమాలిని మొదలగువారి వన పిహారము. వాసంతికా మదనుల సంభాషణము. మదనుడు తనకు వాసంతికవై మోహము తిరుగరానిది అని చెప్పికొనుట. వాసంతికొన్ని సంశయించిన మాటలాడిన మదనుడు మహాదుఃఖమున ప్రతిజ్ఞ యొనర్చుట. నిదించియున్న చంద్రహాసుని చంపకమాలినిచూచి మోహించి, విషయ య్యయెడకు వచ్చుట గమనించి సరసిలో దాగికోనుట. విషయ చంద్రహాసుని మోహించి మేలుకొలుపుట. వాచ్చి నేను సంభాషణము. చంపకమాలిని దు ఖావేశము కలువారి చంపకమాలిని చంద్రహాసుని ఉన్మత్తస్థితి సంభాషణము కుంభీనసుని యొద్దకుండి మదన సంభాషణము తెచ్చియున్న పాత్రలేఖను కుంతావాలముతో పిషయ ప్రేమచూచి అదిచంద్రహాసుని మరణలేఖగా నెరుగుట. విషయ దుఃఖించి యాలోచించి

ACT IV

SCENE 1, Kumbhinasa finds that his plot had been miscarried and becomes desperate

SCENE 2, Kumbhinasa consults Bindoji a snake charmer and determines to kill Chandrahasta that night in the Kali Temple

SCENE 3, Vasanthika reveals the truth of Champakamalini's love

ACT V

SCENE 1, Sudarasana learns from Aghora about the attempted assassination of Manimantha by him. The revelation Champakamalini betrothed to Chandrahasta

SCENE 2, The Kali Temple — Kumbhinasa's determination. The arrival of Madana instead of Chandrahasta into the Temple. The advent of furious cobras. Madana bit by them. His fall. Kumbhinasa's discovery. Apprised of the event by the Pujari the Royal family. Vishaya and others arrive at the Temple. Bindoji finds that Madana was not still dead brings round by treatment. Aghora recognises Kumbhinasa, Kumbhinasa's confession. His attempted suicide which prevented by Chandrahasta.

SCENE 3, The marriages of Champakamalini, Chandrahasta and Vasanthika and Madana

VANGALAM

మాత్తుముగా కొన్ని కుడుపులు వెట్టి
యామరణ లేఖను తన వెండ్లికి మృగా
చేయుట. చంపకమాలిని విషయం
విచిత్రసంభాషణము. మదనాడు చంద్ర
హాసానికి విషయనొసగుట (ఇది యా
నాటకములోని పరిపూర్ణ సమయం
మహాద్భుత రంగము).

పత్తురొద్దుము.

రంగము 1. చంభీనసుడు తా నొకరించి మున్న
మును నివ్వలమాట తెలిసి మహాద
ఖము చెందుట.

రంగము 2. చంభీనసుడు బిందోజి యనుపాము
వానితో నాలోచించి యా రాత్రియే
కాళికాలయమున చంద్రహాసానికొ
నిర్భయమునర్చుట.

రంగము 3. వానతిక చంపకమాలిని విన్న
సుదర్శనానికి తెలిసిండుట.
పత్తురొద్దుము.

రంగము 1. అఘోరునివలన మణిమంతుని మర్యాద
ద్యోగము సుదర్శనరాజెఱుగఁ జెం
పకమాలిని మఱియొకరినిచ్చి భా
ము చేయుట.

రంగము 2. చంభీనసుని పూర్ణోద్యోగము చంద్ర
హాసానికి మారుగా మదనాడు కాగి
కాలయమునకు కచ్చుట చూడ
ములచే కణపబడి మూచ్చుట్టుట. తంబ
నసుడు తనకొదంబును గుర్తించి ద
ఖించి మూర్ఛిల్లుట పూజావిశే
స వృత్తాంతము నెరిగి సుదర్శనాదుల
కాళికాలయము చేలుట మదనాని
బిందోజి చికిత్సయొక్క పరిష్కేమము
దించుట అఘోరుడు చంభీనసుని
గుర్తించుట. చంభీనసుని ఒప్పుదల
ఉత్తరరంగ రూపమైన చంభీనసు
యనుపదేశము. చంభీనసుడు వా
సుదర్శనమింప చంద్రహాసాని
మాన్యుట.

రంగము 3. చంపక మాలిని చంద్రహాసల వా
తికా మదనల వివాహములను

Bellary, D KRISHNAMA CHARLU,
ANDHRA NATAKA PITHAMAH,
Born 1853 — Died 1912

శ్రీ

అభిజ్ఞానమణిమంతనాటకము.

ప్రథమాఙ్కము.

ప్రథమరంగము - కుంతలరాజగు సుదర్శను నాస్థానము

[ప్రవేశము : సుదర్శనుఁడు, కుంభీనసుఁడు.]

సుదర్శనుఁడు— కుంభీనసా! ఇన్నిదినములయ్యు నింకను కేరళమునుండి యొకరును రాకున్నారు ఆమణిమంత కుమారునకును, వాసంతికకును నెట్టిపాటుకలిగెనో తెలియకున్నదిగాదా!

కుంభీనస—రాజవంధ్రా! కేరళరాజ పురోహితుఁడు వారినింతలోననే పంపుచున్నానని వ్రాసియుండలేదా?

సుదర్శను—మంత్రి సత్తమా! నే నేమని వచించువాడ? ఆ కేరళాధీశురాణియగు హైమవతి దేవి నాకుఁ బిన్నతండ్రికూతురైయున్నను బ్రేమమున నా చెల్లెలికంటె నెక్కువ. ఆ యనుంగుఁడెలియలిఁ జూచి యాటుసంవత్సరము లాయె. ఆయమకుమారుఁడు మణిమంతుఁడు పుట్టినపిదప నెన్నిమాటలో నన్నయ్యెడకు రమ్మని చెప్పిపంపె. కార్యపరవశత్వమున నేబోవఁ జాలనైతిని. నాయమను, నాయమ విభుఁడు, నామఱిదియగు పురందరునిఁ జూడవలయునని కేరళమునకుఁబోవఁ బ్రయాణమైనామ మొనరింపుమని రెండు నెలలక్రిందటఁగదా నీతోఁ జెప్పితిని! ఇంతలో నిట్టి యట్టిపాటు కలుగునే! ఆచెలియలు నామఱియు నిట్లుప్పులిఁ జెందుదురే!

ఉ॥ ఆదోట నీడూలెని కడునర్మలి నాకు ముదంబు నించు నా
సోదరియున్మఱిది యొకచోనొకనాఁడె ధరిత్రిఁగాసి ర
య్యో దయమూలి దైవమిటు లొప్పుమిదాసమకూర్పఁజాలునే
యీదరిలేని శోకమెటు లే భరియిం చెద ముత్రిసత్తమా ॥

కుంభీన-నుదర్శనరాజేంద్రా! మీరీషయమున నెంతో కోరించినను బ్రయోజనమేమైనఁ గలదా? శూరవలంసమని నుతికెక్కి దిక్కుల రాజుల నెల్లఁ జరణదాసుల నొనర్చి వన్నె వానిఁ గాంచియున్న నీమఱదిపురందరునకు యధ్యక్షమరణము 'కంటె సౌఖ్యము చేటుగలదా? హస్తమున ఖడ్గముపట్టువదలక రణరంగమున కీరసర్దముఁ గాంచిన యాతనికై చింతిల్ల వలదు.

మ॥ కరవాలంబు కరంబుఁ బాయక నిరాఘాటకృత్ ద్వాభీలతఁ
 బరసై న్యోఘము వాహినీపతులతో భంజించి చెండాడి ని
 స్మరయుద్ధావనిఁ బోరిపోరి హతులై సొంపొందు స్వర్లోక ని
 ర్భరసమ్మోదముగాంచు కంటెఁగలదే భాగ్యంబు శూరాభీక్ష ॥

ఇంక నాహైమవతీదేవి యన్న నామృతపతితో నన్నిప్రవేశ మొనర్చి సతీమహా త్వమున నపర హైమవతి నానుతికెక్కి. భీరసతులకంటికంటెఁ బుణ్యముకలదా? ఆయమకును జింతింపఁబనిలేదు. ఇంక నీమేనయల్లుఁడు మణిమంత్ర కుమారుఁడును, మేనకోడలు వాసంతికయుఁ గరళపురోహితుని కరుణఁజేసి యింతిలోన నే రాఁగలరు.

నుదర్శన-కుంభీనసా! నీ వేమో యూఱడిల్లి నాడెదవు నాకూఱట గలుగదు. ఆ పురోహితుఁడు వారలఁ బంపెదనని నాకుఁబాబువాని నెలదినములు కావచ్చెనే ఇంకను రాఁరైరి. నామదికి భీతివాడమెదు. ఏమేమో యాలోచన లుప్పతిల్లేడు ఆమణిమంత్ర కుమారునివై నే నెంతయాశతో నెట్టియుంటిని నాకు నలువరిమూడు సంవత్సరముల వఱకు నెన్ని వినాశములేవను సంతానము తలుగకుండుటచే మన పురోహితుఁడగు గాలవునితో నిప్పడు నాలుగేడుల క్రిందట నాప్తాలోచనము సలిపి యుంటిని. అతఁడు నాకుఁ గుమారులు గలుగఁజాల రనియు, కౌహిత్వి సం తతివలన రాజ్యమునిలువఁగల దనియు నాపిదప నాయల్లుఁడగువాడే యారాజ్య మునకు రాఁగలవాడనియు నుడిచె ఈ వృత్తాంతము నీతోడనుజేప్పియుండవైతి 'అప్పటికి నాచెలియలు మణిమంతునిఁగని యొక వర్తన మైయుండెను గాలవుఁడు వచ్చించిన తీయన నాకుఁ గూతురు గలికనా మణిమంతున కొసఁగి కీ శములోఁ గూడ నీ ధ్వాజ్యమును గట్టసెంచియుంటి అట్లే రెండునందఱ్ఱిముల ప్రందల మా చింపకమాలిని సాకుఁగలిక. నాయెంచినతీరున జరుగఁగలద్యుగా యని సమధికి సమ్మోదోత్సాహభరితుడ వైతిని. ఇప్పు డిట్లు సంభవించె వాయభిలీష మెటు పూర్ణము కాఁగలదో యెఱుఁగను.

చ॥ చెలియలికైయలందు రెదఁజేడ్పడి పొక్కెదనా మఱాదికై
 బలువెతలెన్ని గల్గినను బానిభరించి సహింతుఁగాక ని

ర్మలవిభవోజ్వలుండు మణిమంతకుమారుడు రామచూడఁగాఁ
దలఁకుఁగుటిల్లెన్మొదినిఁ దాళఁగఁ జాల నమాత్యపుంగవా ॥

కుంభీనస-రాజేంద్రా! ఊరకయింతేల యోచింపవలయు? గాలవుని యెడనాకంత
విశ్వాసము గలిగియున్న ను జ్యోతిషమునందు నాకేమాత్రమును నమ్మకము గలుగదు.
“భవంతి నభవంతిచ” యనుటకుద్ధానిశ్చయ శాస్త్రము. మీకుఁ గుమారుడే యేల
కలుగరాదు? పోనీ, కలుగలేదనియే యనుకొనుము. ఇప్పుడు యోచింపను గారణ
మేమున్నది? మణిమంతుఁ డవశ్య మచిరకాలముననే రాఁగలడు. మీయభిలాషము
నెఱవేఱఁగలదు. అదిగాక యిప్పుడు మనము కేరళమునకుఁ గొప్పసైన్యముఁ బంపి
యుండలేదా, యందుఁ జెఱువోనున్న పురందరుని యనుజుని సుమేరుని జెఱవిడి
పించి శత్రువులఁ దునుమాడిరాజ్యము సాధింపను? సంఖ్యాతీతమగు మన సైన్యమేమి
సాధింపఁజాలదు? అన్నియు శుభోదంతములే విననయ్యెడు. ఊఱిడిల్లవలయు.

సుధర్మనామంత్రిసత్తమా! నీమాట సత్యము. రానున్న దుఃఖము వచ్చునఱకు ముందుగా
యోచింపనేల? ఎదుర్కొననేల? ఊఱిడిల్లెదను కేరళమునకుఁ బోయియున్న మన
సైన్యము వృత్తాంతము దినదినమును నెఱుఁగుటకై యంచలవారిఁ బెట్టింపుము. విధి
లేకున్న మనమే మిగిలిన సైన్యముతో యాధమునకుఁ బోవలసివచ్చినను వచ్చును.
కుంభీనస-భాగ్యము. మీరు చెప్పటకుముందే యీకార్య మొనరించి యున్నాను
తేపు ప్రథమ వృత్తాంతమును దెలియఁగలదు.

(నిష్క్ర.)

ప్రథమాంకము.

ద్వితీయరంగము - కుంభీనసుని యిల్లు.

[ప్ర. కుంభీనసుండు. గాలవుఁడు.]

కుంభీనస-గాలవా! ఈ వృత్తాంతము నాతో నేలచెప్పవైతివి?

గాలవ-ఏమి విశేషవృత్తాంతమని చెప్పనలయును? అప్రస్తావమును గలుగలేదు.

కుంభీనస-రాష్ట్రమునకేమి? కొడుకే యేలకలుగరాదు?

గాలవ—నా యెఱిగిన శాస్త్రమునుబట్టి కలుగఁడనియే చెప్పవలయు. ఇప్పుడెదల
యడిగెదు?

కుంభీనస—మారాజునకుఁ గొడుగు కలుగఁడని వినినందున నెక్కడఁగు సంతాపము
వొడముట విచారింపితిని. నీకుఁ గోపమువలదు. నాకెందుకో విశ్వాసము గలుగదు?

గాలవ—నీ యిష్టము, నాతప్పిదముకాదు.

కుంభీనస—పోనీ! నాకొడుగు మదనుని జాతకముఁజూచి వానికి రాజసంబంధము కలుగు
నంటివే, యది నిశ్చయమా?

గాలవ—విశ్వాసమే కలుగని యప్పుడేది యెట్లు నిశ్చయమగును?

కుంభీనస—ఊరక వినోదమున కడిగితిని. విశ్వాస మున్నదనియే చెప్పము.

గాలవ—విశ్వాసమున్న ఫలమువెంటనే కలుగు.

కుంభీనస—ఫలముకలుగునేని వచింపుము. మా మదనునకు నీరాజు కూగును సంపక
మాలిని యనుకూలమగునా?

గాలవ—ఇది నేనెట్లు చెప్పఁగలను? తన చంపకమాలిని నీరాజు కేరళమునందలింపిన
యల్లునకు మణిమంతున కియ్యనెంచియున్నాడే, నీ వెఱుంగవా?

కుంభీనస—నే నెఱ్ఱెఱుంగుదును! నాకేమి జ్యోతిషము తెలియునా? రాజును కెప్పు
డాయె. నీవును జెప్పవైతివి.

గాలవ—ఏమో ప్రస్తావము రాలేదు.

కుంభీనస—ఇప్పుడు నాకు సంతోషము

గాలవ—ఏమి సంతోషము?

కుంభీనస—తనకూతును నాకొడుకున కిచ్చుటకు రాజెక్కడ లలవంతము చేయునో
యని భయపడి యుంటిని.

గాలవ—అందునకు భయమేటికి?

కుంభీనస—గాలవా! నిక్కము వచిం చెదను. జనసామాన్య మెందును దుష్టము ఏమియు
లేకయేయారాజునావలకుఁజిక్కిచేతిగొమ్మవలెనేనెట్లాడించినట్లాగునున్నాడని
చుట్టలనుకొనుచున్నాను నాకుఁగుఁభీనముఁడను పేరే చాలుగాదా? అది విదండ్రు
లిడిన పేరు విధిలేదు. అదిగాలక యీ నీగాత్ములునాకు “దుష్టబుద్ధి” యని యున్న పే
రొకటి పెట్టియున్నారు ఈజను లెట్లయినను దప్పలెంచుపాతకాక గుణము ప్రహిం
మివారుకారు. రాజునొద్దఁ గొంపెమెడము కలిగియుంటి మా సరియైన నేకతఁగు
గాదందురు ఒద్దికకలిగి యుంటిమా రాజు వినిచేతిచొమ్మయిందును ఏట్లును
గట్టమే. నేనసిధారావ్రతము వోలెఁ గాలము నెట్లుచున్నాను. ఇందులో రాజుతో
సంబంధము నాకొకటి కలిగినా మనినంతకాలము లిలమున్నలుగా నపకీర్తిరాక
పోదు. కావున నదితప్పుట మిక్కిలి సంతోషముగదా? పోనీ. గాలవా! ఆ
మణిమంతుఁడైనను జంపకమాలిని జేపట్టువాడుకదా?

ప్రథమాంకము- ప్రథమర్కము.

౭

గాలవ-నన్నేమి శకునము చెప్పమంటివా ? నాకు దేవపూజవేళ యయినది. నేనె
బోయివత్తును. (నిష్క్రమి.)

కుంభీర-అహా ! ఇట్లున్నదా ? ఇప్పుడు తెలిసెను. ఈ రాజు నాలోవిన్నోదము
లాడుకాలమునఁ బూర్వము నావైదనకూరిమి వెల్లడిచేయుటో నాకుఁ గొడుకును
దనకుఁ గూతురును గలిగినను, లేక దనకుఁ గొడుకును నాకుఁ గూతురును గల్గి
నను సంబంధ మొనరింపవలయు ననిమాటలాడుచుండె. అట్టి ప్రాప్తి నాకుఁ గలుగు
నాయని యేకరుచుంటి, వైవాధీనముగా నేఁడుసంవత్సరముల క్రిందట నాకు
కుదనుఁడు కలిగె. రాజునకు దుహితపుట్టునాయని కోరుచుంటి. శెండేండ్లక్రిందట
నదియుఁగలిగె. ఆబిడ్డపుట్టుటకు మూడు సంవత్సరములక్రిందట వఱకు“ మంత్రీ
మనమెంచిన భంగి నీకుఁగొడుకు కలిగె, నాకుబిడ్డ మాత్రము గలుగవలయు”నని
రాజువదించుచుండె ఆ బిడ్డకలిగిన నాటచుండి యీమాటే యాడఁ దాయ
సందర్భవశమున నొకప్పుడు నేనేయాప్రస్తావము నెత్తినను దాని గీటునఁ బుచ్చుచు
వచ్చె. కారణమాయనైతి. నాయటిమాధాత్ముఁడెవ్వఁడైనఁ గలఁడా ? వాని
పినతండ్రికూతురగు హైమవతికి మణిమంత కుమారుఁ డుదయించిన వృత్తాంతము
తెలిసియుండియు నీయైదువత్సరముల నుండి యీ విషయము నూహింప లేకుంటిఁ
గా? ఇట్లు కావలసియున్నదా ? ఈముది వగ్గున కింకఁ గొడుకు కలుగఁడు. నా
కొడుకే వాని కల్గుఁడై రాజ్యమునకురాఁ గలఁ డనియు, నుజ్జిల్లాఁగు చుంటినే ?
ఇంతాశాభంగము కలుగనున్నదా? నా జన్మమున నెట్టివిషయమునఁగాని యాశా
భంగమన్నమాటయే యెఱుఁగను. ఇప్పుడు ఘటింపనున్నదా?

శా॥ నానాభంగుల రాజ్యమబ్బెనని యానందంబునిండారలో

లోనంబొంగితి నిన్ని నాళ్ళొదవె నీతోనంతరాయంబు. ప్ర

జ్ఞానవ్యసితి నేనెఱుంగఁగద యాశాభంగ మీవేళనా

స్వానత్యంబె ఘటిల్లఁజేయ మశిమృతుండేడఁ జేకూరెనో ॥

కానీ! కానీ! ఈవైయర్థ్యత కేదికారణము? ఆకుమారాధముఁడగు మణిమంతుఁ
డేకడా? నాకును రాజ్యమునకును నడుమనున్న వాఁడాహతిక్కుఁడగు మణిమంతుఁడే
కదా? ఇంతఁడదయవచ్చునా? ఆ మణిమంతుఁడొకఁడు లేకుండెనా నాకొడుకున
కొఁగొనాళ్ళ నీ కుంఠలరాజ్యములభించును. ఆ కేరళరాజ్యమన్ననో సాపైన్య
మింతివఱకు దానినిసాధించియుండును. నిర్భాగ్యుఁడగు నాసుమేరుఁడు చెఱునండి
విడిపింపఁబడి యుండును ఈ కారణమనవాడు నాకు భృత్యానుభృత్యుడై
యుండును. ఎపుడై నీనాకు మనసువచ్చినపుడృ పానినిఁబాఱఁదోలి దాని నాగ్రమిం
చుట కిష్టమా? ఉభయరాజ్యము నీశ్రమసాధింపఁగలిగిన మార్గమును, నందుకు

దగినబుద్ధి విశేషమును వలవడియుండ నీ సమయము నూరకవ్రేళ్ళ సందున జాతి పడిపోనియ్యవచ్చునా? పోనియ్యను. పోనియ్యను. రాజాధిరాజుల తలలఁ బొడిచి చరణదాసులుగాఁజేసి యిక్కడివాని నక్కడికి నక్కడి వానినిక్కడికిఁ బుట్టి చెండులభంగిఁ ద్రిప్పలాడుచు నెందును నెదురు లేనికడిమి భూమ్యాకాశముల కంతరాళమున నూత్రములు కల్పింపఁజాలు నే నొకకుమారహతకునకై కన్నులు దెఱవని కనుగొందునకై గత్యంతరముగానని నిర్భాగ్యునకై పతితపిరిచుచు నంతరాయములఁ గల్పించుకొనవలయునా?

అనుబంధము 1

వాఁడప్పుడే కేరళమువిడిచి దాదులవెంటఁ గూఢ భంగిదారిలో వచ్చుచుండ వలయు. చూచెదఁగాక. ఈ జ్యోతిషమెట్లు నిజముకాఁగలదో?

(నిష్క్ర)

ప్రథమాంశము.

తృతీయరంగము - అడవి.

(ప్ర॥ అఘోరుఁడునుబోయయు, మఱియొక బోయవాఁడును

గన్నులుగట్టిన మణిమంతునితో)

మణిమంత్ర-అయ్యో! అయ్యో! నన్నేమిచేసెదరు? ఎంపుచున్నారా? ఎందుకు? నేనేమిచేసియున్నాను? దాదీ! దాదీ! అమ్మా! అమ్మా!

అఘోరు-కూయక్క, కూయకు (మఱియొకనితో రహస్యముగా) ఏమిరా! మనకేమి మోసమువచ్చునోరా! ఊగకేదుడ్డని కాశపడితిమి.

బోయ-మోసమేమిరా? క్షేయరూపాయలద్రవ్యమూరకే చిక్కినలెనన్నఁ జిక్కునా? అఘోరు-నా కీ పిల్లవానినిఁ జంపవలెనన్న మనసుగలుగుదు. ఎంత ముద్దుగాలు చున్నాడు? పీనిఁజెంపుటవలన వానికేమిలాభమో తెలియదు

బోయ-లాభమట్లుండనీ! ఎవఁడురూపాఁడు మనకింత ద్రవ్యము నిచ్చినది? అంత భద్రముగా ముఖముగాని కన్నులుగాని యెడలిలో నేభాగముగాని కనుపించ

ప్రథమాంశము - తృతీయరంగము.

(అడవి)

ప్ర॥ అఘోరుడు - బోయఁ కన్నులుగట్టిన మణిమంతునితో).

అఘోర - వారెన్నా. యేమిశెయ్యలా, సంపాన్నంబెయిమో అవుతుంది.

బోయఁ - అగ్గోరా! బోకిమండా కొడుకెవ్వడా వాడు? నిండాకానోకుండా
ముక్కెస్కొనివచ్చి వెయ్యిరూపాయ లిచ్చిండాడు యిప్పిల్లోణ్ణి సంపెక్కి.

అఘోర - ఆతప్పదు నాకొండె కొంతముక్కురా?

బోయఁ - ముక్కడ నూస్తీవిరా?

అఘోర - యెన్నెట్లో గాలివచ్చిందె - నూడెనూస్తీ.

బోయ - ఊ - కాన్రాయంకపోదాం. తెల్లార్తుంగి.

అఘోర - నేనెమో సంజ్ఞేనప్పా. నీమంచు.

బోయ - అనోల్ది స్తామంటి యిట్టింబె యెట్లరా?

అఘోర - యెమోనూస్తా ముందుపోదాంపద.

బోయ - వాడెవడరా. తొంగెసి తొంగెసి నూస్తాడు.

అఘోర - జొన్రా. ధరా మెడలి వాణ్ణి మెత్తదాం. కేకుంబెపాననికే వచ్చినీ.

(ముందుపోవుదురు. అందొక చెంచువాడుండును).

అఘోర - యవడశీ నీవు?

చెంచు - (ఊరకుండును)

అఘోర - నీపేరెం. కెస్తావాతిల పగల్గొత్తెద్యా.

చెంచు - (నవ్వును)

అఘోర - దబ్బర నాకొండె. (గొడ్డలియొత్తును)

చెంచు - (మూగపైగలు చేయును).

అఘోర - (బోయతో) తీయశీ. ఈ నెమ్మమూగి నాకొండె (దూరముపోయినప్పటికి)

పాపోడా! నిన్నెమి సంపెల్లెదు. అవుతే యింతపని అమ్మకేయ కుంబె ఆము
సంగి నాయోలువప్పకోడు. (అని, మణిమంతుని కుడికాలు బొట్టవేలు కత్తరించి
తీసుకొని బోయతో నిష్క్రమించు)

ప్రథమాంశము తృతీయరంగములో ముదించియుండు అఘోరు.

బోయలవాక్యములు పోరబాటుండుట వలన ఇదివాటికి

బదులుగా మణిమంతుని - హా! నారాయణయనువరకు

సవరించు కొనవలయునని చదువరు తెలుంగవలయు.

కుండునట్లు వచ్చి యింతదుడ్డు నిచ్చినాడు? వాడెవడో యసాధ్యుడు గా నున్నాడు.

అఘోర-వానికంటె నేనసాధ్యుడనుగానా? తీక్షణమైన దృష్టినుంచియూపెన్నెలలో నే కొంచెముగాలివలన ముఖము ముసుగు దప్పినప్పుడు వానిముఖము చూచితిని.

బోయ-అయిన గుఱుతుపట్టితివా?

అఘోర-గుఱుతు పట్టలేదుగాని వానిముక్కును గన్నులును జక్కఁగాఁ గను పించె. వెయ్యిజనములోనుండినను నానిడివిముక్కు గుఱుతింపఁగలను. వానిని మాత్రమునే నెన్నఁడుఁ జూచియుండలేదు.

మణి-పాపాత్ములారా! కన్నులుపోయె. అమ్మా! అమ్మా!

అఘోర-కూయకు ఇట్లనేచంపి వేసెదను.

బోయ-ఓరీ! తెల్లవాఱుజాముకావచ్చె. మనము మఱియానవాలు మాపవలయుఁగాదా!

అఘోర-ఓరీ! నాకొకటి తోచుచున్నది. వీనిని మనమింకను దూరమునకుఁ గొని పోయి దేహమునం దేదైన నొకభాగమును నజకుకొనిపోయి చూపించి చంపితిమని చెప్పదము.

బోయ-వాడొకవేళ యిట్లే మన వెంటవచ్చుచుండిన నేమిచేయవలయును?

అఘోర-వానికక్కడ దైర్యమురా? అంతరాఁగలవాడైనయెడలఁ దానే యీ పాపనిఁ జంపియుండఁడా? ఈ నెత్తురుకందును జంపుటకు వేయిరూపాయలిచ్చునా?

బోయ-అదిసరే, రేపాకవేళ నీపాపఁడుచిక్కిన మనమాటయేమాను?

అఘోర-ఏమాను? మమ్ము నెవ్వరేమిచేయఁగలరు? మనకు లొక్కమిచ్చినవాఁడు మమ్మునడిగి నిర్బంధ పెట్టెనా యా వృత్తాంతము వెలిపిట్టి లోకమున కంతయుఁ జెప్పదుమని యందము. వాఁడు మొదటనే భయస్థుఁడు కావున మనజోలికేరాఁడు.

బోయ-ఓరీ! అఘోరా! వాడెవఁడురా యాచెట్టు మఱుగుననుండి గడియగడి యకు మమ్మునుబెదరి చూచునట్లున్నది? ఇంతసమీపమున నున్నాఁడు. మనకేమి చెడుగుగలుగునో?

అఘోర-ఔనురా! ఈపాపనినీవు చూచుకొనుచుండుము. నేను వానిపనిదీఱించి వచ్చెదను (గండ్లగొడ్డలితో (ప్రక్కకువచ్చును) (అక్కడనొక చెంచువాఁడు కూర్చుండియకుండును).

అఘోర-(ఛెంచుతో) ఎవడవురా నీవు?

చెంచు-(ఊరకులిడును).

అఘోర-మాటలాడవేల? పలికెదవా? చెంచువా? నీకేమి చెప్పము.

చెంచు-(నవ్వును)

అఘోర-ఏమిరానీ పేరు? (గొడ్డలియెత్తును)

చెంచు—(మూఁగపైగలతో దనకేమియుఁ దెలియదనియు కొట్టవచ్చిన, దానును యుద్ధమునకు సిద్ధముగా నున్నట్లును జెప్పను.)

అఘోర—(చెంచువానిమాని, నవ్వుకొనుచు బోయయొద్దకు వచ్చి) ఓరీ! మనమూర కే భయపడితిమి. జాఁడొక చెంచువాఁడు. మూఁగవాఁడు.

బోయ—(నవ్వి) అట్లనా? అయినను మనము ముందుపోవుదము. వెన్నెల మునుఁగుచు వచ్చె. ఈబుడులేని వెదకుకొనుచు నెవ్వరైన రావచ్చును.

అఘోర—అయ్యో! పిచ్చివాఁడా! వీనిఁబట్టినవోటనుండి మూడుపరువులు వచ్చి యున్నాము. మార్గమా? తెజవా? ఎవ్వరు రాఁగలరు? ఇంతకు దాదియైనలేచియు న్నదో లేదో? అయినను ముందుపోవుదము రమ్మ.

బోయ—(కొంతదూరముపోయి యరణ్యమున బాలునిఁ బండఁజెట్టి).

అఘోర—పాపఁడా! నిన్నుఁ జంపవలెనని మేమువచ్చితిమి. చంపకు బుద్ధిపుట్టలేదు. అయినను మేము నిదర్శనము చూపవలసియున్నది గనుక నింతమాత్రము చేయకున్న విధిలేదు. (అని బాలుని కుడిబొటనవ్రేలు కత్తరించి బోయతో నిమ్మ.)

మణి—అయ్యో! దైవమా! నారాయణా! అమ్మా! నారాయణా!

(అనుబంధము 2.)

(ప్రవేశము. గుఱ్ఱముతోఁ గుఱించుఁడు.)

కులింద—అమ్మా! ఇంత దొంగపులిని నేనెన్నఁడు చూడలేదు. రాత్రియంతయు నగణ్యమునఁ దఱిమితఱిమి చాలా యలసిపోయియున్నది. కాబట్టి యీపాదవాటికే రావచ్చును. ఇందేయుండి నిరీక్షించెద.

మణి—హా! నారాయణా! అమ్మా! నారాయణా!

(అనుబంధము 3.)

కులింద—(స్వ) ఎక్కడ? అదియెవరో బాలుఁడు గోదనము చేయుచున్నట్లున్నది! (పోయిచూచి) అయ్యయో! ఈముద్దుపాపని కెవ్వరీశ్రాంతిపుధంగి వాటిల్లకేసి

(అనుబంధము 4.)

నది? (కిన్నలువిప్పి) అక్కటా! ఈబొటనవ్రేలు తెగనడియిన్నారే? పాపాత్ములు! (నెత్తురు తుడుచును).

మణి—అయ్యో! అయ్యో! (అని భీయతడును.)

కులింద—కుమారా! భయపడకుము, నేనెటుయొక జేయకు (లొలించుచు

కుళిం-కుమారా! నీ వెవ్వరవు? నీ పేరేమి?

మణి-(ఏడ్చుచు) మమ్మంత-మమ్మంత.

కుళిం-మమ్మంతా! ఇదేమి పేరు? హనుమంతుడవా?

మణి-కాదు మమ్మంత.

కుళిం-ఏడ్వకుము-ఏడ్వకుము. మాయన్నా! ఏడ్వకుమా. నీ పేరేమి?

మణి-మమ్మంత.

కుళింద-అయ్యో! ఈబాలుఁ డెంచుకయు మాటలాడఁజాలని నాలుకేండ్ల కనుఁ గందువు. దైవమా! వీనికా యిట్టిపాటు? కుమారా! నీతండ్రియెవరు?

మణి-అయ్య అయ్య.

కుళిం-ఔను, మీయయ్య పేరేమి?

మణి-అయ్య.

కుళింద-ఇకఁ బ్రయోజనములేదు. వీని జననీజనకుల నరయు నుపాయపేరేదు.

కొడుకులు లేరని దుఃఖించుచున్న నాపై దైవమున కనుగ్రహముకలిగి యీపాపని నాకొసంగినట్లున్నది. చంద్రునిఁబోలుమందహాసమువాఁడు వీఁడు. చంద్రహాసుఁ డను పేరఁబరఁగుఁగాక, వీఁడు నాస్వయంప్రాప్తసుతుఁడు. వీని నూరికింగొనిపోయి వెంచెదఁగాక.

(పాపని నెత్తుకొని నిష్క్రమించును.)

ప్రథమాంశము

తృతీయరంగము - (కుంతలరాజ సౌధము)

—o—o—o—

ప్రే. సుదర్శనుఁడు, కుంభీనసుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు.

కుంభీన-రాజచంద్రా! మీకిట్లు శోకించుటచే నేమిప్రయోజనము? ముందు జరుగఁ దగిన విషయముల నాలోచింతము.

సుదర్శన-కుంభీనసా! నేను నాడేసీతోఁ జెప్పలేదా? నాకేటికో చెప్పరాని భీతి మదికిఁగలిగె. ముఖ్యము నేను నిర్భాగ్యుఁడను. అట్టే చెలియలిని మఱచినిఁ బో

గొట్టుకొంటిని నానర్వాళలమోనెట్టియున్న మద్దతుమారుఁడిట్లు కావచ్చునా? ఎవరెత్తుకొనిపోయిరో? ఎవ్వరికాకుమారునివైబగయొయింతైననుఁ దెలియకున్నది గదా! ఇందుకే నాకు మొన్ననట్టి దుస్వప్నము వచ్చినది. నీతోఁ జెప్పదమన్న లేకుంటిని.

(అనుబంధము 5.)

కుంభీనస—రాజపుంగవా ! ఎవరెత్తుకొనిపోయిరో యని యోచింపవలయునేల? సందర్భములమీఁదనే యాదురాత్మునిగుఱుతింపవచ్చుగదా! ఆముద్దుకుమారునివై వాని తండ్రికి విరోధియగు జలంధరుఁడుగాక పగసాధించువాఁ డింకెవ్వరు? వానిగూఢచారులేయింపని చేసియుండవలయు.

సుదర్శన—సచివా! వాఁడేయుండగదా ?

కుంభీనస—వాఁడుగాక నేనామఱి? ఇంతి యోచింపుఁడు. వానివైచున్న యాభరణముల నాఁచియెవరో దొంగలాపించేసి యుందురని మీరంటిరి. అట్లెన్నఁటికినినడదదు. అంతకంటె నూఁతలగు సొమ్ములు వాసంతికవై నుండలేదే! ఆపడుదును దాని కడకుఁ బండించుకొని యుండెననియు నా కుమారుఁడు—ఈశ్రాహ్మణ్యుఁడు—దాని వీరి మధ్యమున నుండెననియు, వింటిమిగదా! సొమ్ములకొఱకు వచ్చినవాఁడువాసంతికనుమాని యీబాలుని నెత్తికొనిపోవునా? కావున జలంధరుని భటులేయెవ్వరో వాని నెత్తుకొని పోయినారు ఇది నిస్సందేహము

సుదర్శన—మంత్రిసత్తమా! జలంధరుని భటులైన యెడలఁ ఈశ్రపురిఁ బాసి పీఠ మంగళపురికి వచ్చుగాక యేలనిడివిలో యెఱుంగగాకుండెదా.

కుంభీనస—ధిరణీశపుంగవా ! ఇదిమాశ్చర్యమైన విషయముగా యిందెదరు? వీరిందుకి గూఢ రీతిగా వచ్చుచుండుటవలన కీరిందగ మంతెనగా కాపముకుఁ దెలియకుండఁ గాఁబోలు, లేగా మంగళపురి ప్రాంతమున నగ్రణ్యముగా మిక్కిలిగా ముఁగి ఉన్న గూఢ వృత్తినాబాలునిఁ దెగఁదోయిట నులభింపఁ గలఁచి—కాఁబోయి ఎన్ని దొంగములుండరాదు?

సుదర్శన—మంత్రిసత్తమా! ఎట్లైన నేమి? మావారుఁడు మాకు లేకపోయెఁ గదా! ఎవరెత్తుకొని పోయిన నేమి? ఎవ్వరేమిచేసిన నేమి? అన్యయో! అంటికిఁ బాలుగాఱు సొంతలేఁగందువే! అట్టివానిపెనా పగ కావలయు? ఇది యెంతటి యాశ్చర్యకృష్టము!

కుంభీనస—

ఉ॥ ఆసురకృత్యమాయీగి మహాసుకృత్యము చివఁజేయుకొక ।
వాసిగ నిద్రఁబోవు పసిబాలుని నెత్తురు క్షణదు సస్రసా ।
త్రాసుని నెంతయు వైరపరాధి భయం బుదిలేక చిగ్గయకొ ।
దీసి హరించిరన్న జగతి నిగిని నారమెయ్యికి చందముకొ॥

మహాసురకృత్యము. ఇట్టిది నేనెన్నఁడునువిని యెఱుఁగను. దానితో సుఖశీలఁ
బండుకొని యుండఁగానే దేవాలయమునఁ బ్రవేశించి నీచకృత్యము కంటగింపక పసి
బాలుని నెత్తురుకందువును నిర్భీతిగాఁ గొనిపోవలెనన్న నేమనవలయు? అయ్యో!
ఆయాసురభీజుఁ డిట్టివాఁడనిమాత్రము తెలిసి చిక్కనా యింతింతగా వానిఁ గండలు
తోయువఱకు నాకూఱుటగలుగుదు ఇంతిరాజకమా? ఇంతన్యాయమా? ఇంత—

సుదర్శన-కుంభీనసా! మనమారక యీమాటలాడుచున్నఁ బ్రయోజనమేమి? బాలుని
మనసాధ్యమున్నంత వఱకు వెదకింపవలయుఁగాదా?

కుంభీనస-(దుఃఖించుచు) రాజేంద్రా! ఇంకేటియూస? అట్లుచేదప్పి పోయినముద్దు
బాలుఁడు మఱల మనకులభించుటకా పోయినాఁడు? నా కించుకంతైన నమృతము
గలుగదు. విససు వెదకించి చూతము.

బ్రాహ్మ-రాజచంద్రా! మంత్రివర్యా! నోటికిఁ బోవుకడిని నేలఁ బాఱజైచిన భంగి
నా నీడ, నాబాలుని నింతవఱకుఁ గొనివచ్చి యిట్లు పోఁగొట్టుకొంటి. ఈ యిరు
వది దినములు దారినున్న పుడు బాలునేమఱకుండుటకై రాత్రులెల్ల నిద్రమానికూరు
చుండియుంటి. ఆ పాడు ఆమంగళ పురిని దేవాలయముగదా యనిమైమఱచి నిద్రొ
చితి. ఇట్లేతి. నేనే పోయెదను. ప్రాణమున్నంత వఱకు వెదకి సాధింపఁజూచెదను.

(యవనిక పడును.)

ప్రథమాభ్యుత్పత్తి-ము-సమాప్తము.

శ్రీ

అభిజ్ఞాన మణిమంత్ర నాటకము

ద్వితీయాంశము

ప్రథమరంగము - చందనావతిలోనొక గృహమేధియిల్లు

(ప్ర॥ నాగరికుడు సదాచారుడను మిత్రులు.)

సదాచార-మిత్రమా! నాగరికా! ఎన్నిదినములకు నిన్ను జూడఁగలిగె? నీవు ప్రయత్ని పూర్వకముగా నీ చందనావతికి వచ్చుటనాపై స్థిరుఁగలయవ్యాజకరుణను సూచింపుచున్నది కదా!

నాగరిక-మిత్రమా! సదాచారా! మైత్రీయను నొక ఓంభమున్న నెందరూఁమున మన్నవారిపైనఁ జేరఁదీయుఁగదా? నీయట్టి హితమిత్రవతంసమున్నయెడకు వచ్చి గోష్ఠికలుగుట ముప్పదియేయేల మూడునూళ్ల యామడలైన వచ్చుచుంటిఁగదా? సదాచారా! కాబోకేళమునఁ జందనావతియన్న పట్టణమెట్లో యున్నదనియెంచి యుంటి. ఇదెంతోమృదుముగా మన్నది. ఈకథలనాళికలేమి! ఈతోటలవైభవమేమి స్వర్గపురికిఁ బ్రతినిధిగా మన్నదిగదా! నన్నింతి మోసముచేయుదువా? నాడుభీయ పురిలో మనముండిన కాలమున “మాపట్టణము రాజధానియని నేతొకటియేకాని పల్లెకొంపవలె నుండు” నంటితే

సదాచార-నాటికట్లనే యుండఁగాని నేటికట్లయినది ఈ వృద్ధియంతయు నీనాలు గండ్లలో నయినది నేను తెప్పనని యాతొడులక్రిందట.

నాగరిక-ఈ నాలుగండులలో నిట్లయినదా? ఏమి విచిత్రము!

సదాచార-మాగోష్ఠికుఁ గొడుగులు లేనియు, నలండు వేటకుఁబోయియుండఁగా నందుఁ గడియుండిన నొక నాలుగండ్లబాలుఁడు చిక్కెననియు, ఎన్ని స్వమిం ప్రాప్తసుతునిఁగా గ్రహించి చంద్రహాసుఁడని నామకరణమివచ్చి నెందుచున్నాఁ డనియు, నాబాలుఁడు చిఱుతిదనముననే ధీరగుణోద్భవఁడని సుతికెక్కినాఁ డనియు, జెప్పలేదా? ఆ చంద్రహాసునికిఁ బదియునాళ్లవయేట మారాజు రాజ్య భారముమోపె. ఇప్పటికి నాలుగేండ్లనుండి యసదృశలేఖ రాజ్య మేలుచున్నాఁడు. ఈపురమునఁగల సర్వసౌఖ్యములకు నతఁడే కారణభూతుఁడు.

నాగరిక-అట్లనా! అతని దర్శనమునాకు అభింపంగలదా?

సదాచార-అయ్యో! మిత్రమా! దీనినడుగవలెనా? పౌరులగు వారారాజన్యని సందర్శించుటకుఁ గాలనియముగాని సేవకులయభ్యంతరముగాని కలుగదు. నిదురపోవుచున్నను సరియే. భుజింపుచున్నను సరియే. మధ్యాహ్నమైనను సరియే. అర్ధరాత్రమైనను సరియే. అంతయెందుకు? నీవీమాటనాడితివికదా? అతని గూఢచారుఁడైన వినియోగ్యుఁడైన యతఁడే నీయభిలాషమును దీక్షింపనయింటికివచ్చినను రావచ్చును. నాగరిక-అట్టి మహనీయుఁడా? అయిన మనము భుజించిన పిదపఁ బోవుదము. నేనించుక వెలుపలికిఁ బోయిరావలయు. నేను దెచ్చియుండిన పొగచుట్టలు క్రయమయినవి. అంగడి వీధికిఁబంపి తెప్పింపుమా.

సదాచార-నాగరికా! తీయింపుము. ఈయూర నయ్యవి దొరుకవు. సత్కర్మ నిరతుఁడై సత్సంప్రదాయ తత్పరుఁడై రాజ్యమేలు రాజన్య వీట నిట్టి చుప్తములును నప్రయోజకములు నగుపదార్థములుండవు.

నాగరిక-ఏమాశ్చర్యమిది? పొగాకైన నుండునాలేదా?

సదాచార-మందునకైన, వాషనఁజూడనైనఁ గలుగదు

నాగరిక-నస్యమువేయువారు, చుట్టలు త్రాగువారు, వీరి గతియేమి?

సదాచార-అట్టివారున్నవారికి దుర్గతియే. నస్యము వేయువారిని హాస్యమువేయువారున్నారు. పొగచుట్ట వేధువారిని బిగఁబట్టి మోదువారున్నారు.

నాగరిక-ఇదే మసాధ్యరాజ్యమే! ఇంకఁ బొగాకునకే యిట్లన్న, బంగి, నల్లమందు, కిల్లు, సారాయి, వీటికెట్లు?

సదాచార-సరిపోయే భంగి దుర్బంగియే. నల్లమరిచు పల్లమండే. కల్లుపొల్లే. సారాయి యన్నఁ బోరాయందురు. ఈ పదార్థముల మేమెఱిగి మూడు సంవత్సరములాయె.

నాగరిక-ఇట్లయిన నసాధ్యము.

సదాచార-ఊహించుము. నీ పుణ్యము ఇట్టి క్షేమరాజ్యమెందైనఁగలదా?

నాగరిక-కానిమ్ము, నాకేమిపట్టినది? మిత్రమా! నేనించు తేలినాక నాఁడే యుండుటకు వీలు కావున నీమధ్యాహ్నమున వాజపిన్దవైనను. పదపఁ బురసంచారము గావించవలయు. సాయంకాలమున నేమిచేయవలయు? మఱియితి ఈయూరసంగితి పారకు లెన్నఁగలదా?

సదాచార-ఎందఱోకించు వినికత్తము.

నాగరిక-వాఁడెమి పురుషుల? శ్రీల!

సదాచార-అకడమాటనకుము.

నాగరిక-ఏమీ! ఇందుబోగమువారేలేరా?

సదాచార-రోగములు పుట్టలుగనున్న బోగముదిట్ట లెల్లఁబురత్యాగముఁబట్టిగాని, విరాగము పుట్టిగాని నాకభోగముల ముట్టిరి.

నాగరిక-అట్లయిన నిందున్న చిరబ్రహ్మచారులకు విధులకు, విటులకు గతియేమి ?
సదాచార-మంచి మాటడిగితివి చిరబ్రహ్మచారులు హర్బ్రహ్మవిహారులుకారా ?
విధులు వరి తాంతరభోగవాదబధితులైరి. విటులన్న వారెట్లుందురు ? మీసీమ
నట్టివారున్నాగా ?

నాగరిక-ఇంక జాలును మీ ప్రభావము. పాపమా వెలయాడెను బురివెడలఁగొట్టు
టవలన నీరాజునకేమి పుణ్యము ?

సదాచార-అయ్యో! ఎట్టిభ్రాంతి! వారిని బురమెప్పుడు వెడలఁగొట్టిరి. సత్త్వవర్తనా
పాఠ్యములై జనులెల్లఁ గన్నెత్తియైనఁ జూడక నాట్యదులకు రావింపక నిర్దాదరణ
మొనరింపవారె యుండరామి గలిగి మీయట్టి సత్త్వభువులు గలయురులకుఁబోయిరి.

ఉప్పర నాఁచొక్కఁడు (ప్రవేశించి - ఉప్పోయచ్చు! ఉప్పో—

సదాచార-ఓరీ! యిందురమ్మా! మాయింటఁగావలయు. ఉప్పెట్టిచ్చీతివి?

ఉప్పర-నూటయిరువది కొలారములయ్యా.

సదా-అదేమి? సరికొలతలు తగ్గించితివి?

ఉప్పర-అయ్యా! ఎక్కడఁజూచిన వాన. వోడలలో ను పేర్చెలువదు.

సదా-కానిమ్ము లోపలికిఁబోయి యడుగుము.

ఉప్పర-(లోపలికిం బోవును)

నాగ-మిత్రమా! ఎంతకు నూటయిరువది కొలారములు?

సదా-రూపాయకు.

నాగ-కొలారమెట్టిది?

సదా-ఇట్టిది (కొలతమాపును)

నాగ-(ఎదకొట్టుకొని) నేనేను వ్రష్టమున నున్నానా లేక నేనే వ్రష్టము
లోనున్నానా? అయ్యా! ఈ యూనిపుంబోక యుగ్గాయనా?

సదా-ఇదేమి? కాక నునియట్లాడెద. మమ్ము గలముందరి గలముందరి
నైనను దనకు గల నుందు ముందరిని ముగ్గురకు గీచిపాటకును, గొర్రెగొర్రె
కును, గ్రాహ్యశాధాముగా వ్రష్టమున లేక కలసి వాగ్దాన దినిని నెలు
వం దాహించి మిశ్రమండ, గి గా మెట్లగును? ఉప్పర! మోసి తెచ్చు ను
యేక కామన, వ్రష్టలయు? అయిన నీ సేమ నీ మెట్లగు ?

నాగరిక-ఓరీ! గొర్రెగొర్రెని కొలారమున కెప్పుడు ముగ్గురై యిట్లా?

సదాచార-మంద్రెందు కొలారుని మంద్రెందు. నీ సేమ!

నాగరిక-ఓరీ! కానియను జెప్పదును నాసన్నిధి మమ్ము హింద్రహాసు
రాయమున నుప్పనకుఁబున్న కలదా? లేదా?

సదాచార-ఉప్పనకుఁబున్న! ఉప్పనకు! పన్ను! ఉప్పనకు! పన్ను! (భ్రాంతితో
- జూచును)

అపేక్ష-నీవేమైనను జెప్పము, నేనువినును. నాకాల్వబూడువను నీకుచైర్యమెట్లు కలిగె? నన్నేలయడుగ వైతివీ?

అత్మ-నామశృంతయు జలమయ మగుచుండఁగాఁ జూచియూరకుండు మన్నావా? నీకాల్వ పూడినదీదవీడినది.

అపేక్ష-నాకాల్వ పూడినదీదవీడెనా? నీయునురూడిననాకుదీదవీడదో? తట్టు కొనుము, ఎవ్వరిపీడవీడునో చూసెద.

అత్మ-సిద్ధము, రమ్ము. కీడుమూడునో! పీడవీడునో! కాడుకూడునో!

ఇరువురు-(కొట్టుకొనుచుఁ గ్రిందుమీఁదగుదురు).

సదా-(ఠిగివచ్చి) అయ్యా! అయ్యా! తాళుఁడు! తాళుఁడు! (అనియెంత చెప్పినను వినక పిడిగ్రుద్దు లాటలాడెదరు. తుదకు) ధూర్జటారా! మీకుఁ జంద్రహాసు నాజ్ఞకలదు.

అపేక్ష-అత్మ-(కొట్టులాడుటమాని యొకరినొక రాలింగనము చేసికొని) సోదరా! త్మ మింపుము. మనము మిత్రులము పోయినత్తము (అని ఒకరికొకరు ననుక్రమించుచు.)

సదా-(తన స్థానమునకు వచ్చుచు.)

నాగరిక-అప్పా! మీ చంద్రహాసుని దగ్గ మెంతనవచ్చును?

[ప|| రాజభటుఁడు.

భట-సదాచారా! చెంద్రహాసురాజుగారు నినుఁ దోడ్కొమ్మన్నారు మీయింటికిఁ గ్రాత్రగా నెవరో వచ్చియున్నారే వారినిరమ్మన్నారు. మీకు రాక్షసకున్నఁ గామె యిప్పుడేవచ్చెదమన్నారు

(నిష్క్రమము)

నాగి-ఇదేమార్చియ్యము! రాజచంద్రుని నీ స్వతంత్రమెట్లు వెలిసెను?

నాగి-అనిగూఢకారులు సంఖ్యాతీసులు పోవునము రమ్ము

నాగి-(లేదుమి సర్దిగన్న వెండి వెంటాసట్టిన)

సదా-నాగిగో! నీవుండే పదముండనీ.

నాగి-ఈస్థినిట్లు పీచి పీసెనెట్లు?

సదా-ఇంటియే నా చంద్రహాసురాజు ప్రభావము! వాగ్యున్న మాట యిందెఱుంగము

వలసినపదార్థమువలసినచోటవేయుము పోనదు. పోదము నొప్పు

(నిష్క్రమము)

ద్వితీయాంశము

ద్వితీయరంగము - కుంతలరాజు నగరు.

[[ప్ర॥ సుదర్శనుడు. కుంభీనసుడు. చంద్రహాసుభటులు.]]

భటుడు—(చంద్రహాసుడు కానుకగాఁ బంపిన యమూల్యాభరణములు మొదలగు పదార్థములనర్పనముచేసి.)

ఏలికా! మాచంద్రహాస మహారాజు దేవరయాడుగుం దమ్ములకు బత్తితో మొక్కితినని విన్నవింపుమన్నాడు. దేవగళూరిమి గలుగఁ దనకేమియుఁ గొదువగలుగదని విన్నవింపుమన్నాడు ఎల్లప్పుడు దేవరయానతి నొదల మోసికొని నెఱవేల్పువాడనన్నాడు. పొడుపుగుబ్బలి మొదలుగ్రుంకు మెట్టుదాఁక మంచుకొండనుండి సిరించదపు గుబ్బలి వఱకు నెడమలేక నిండియుండు దేవర యసమునీడఁజా నొక మానిసి నైతినన్నాడు. ఎకిమిఁదాపరాకు.

సుదర్శనుడు—భటసత్తమా! మిక్కిలి సంతసించితిని. మీకుళిందుఁ డిప్పుడు సమధిక సంతోష యుక్తుఁడై యున్నాడనుటకు నాకు మోదముగలిగెడు. ఇప్పుడు మీ చంద్రహాసుని రాజ్యము చక్కగ నున్నదా?

భట—జియ్యా! ఆయెకిమినియేలుబడి కడుచల్లని దనిప్రజలందఱు నుగ్గడింతురు. లెంకలనెల్ల నెయ్యిరఁబోలె జూచుచు వారిసేమే మీసేమని తలపోయుచు దచ్చికడలఁ బేర్చెన్నికకలుగు కైవడిహలఁ బ్రోచుమిముందఱ మోతేరి నగ్గింపనే జాలువాడఁగాను. అయినను, సాహేబూ! నీవైచనవిచ్చటఁ బలికెదను మా రాయఁడు దేవరలెంకలకెల్ల వన్నెదెచ్చువాడు

సుదర్శన—సుభటా! మిక్కిలి సంతసించితిని ప్రజాపాలి తృప్తపొందునీలరాజ్యమేలు వాఁడు గలుగుటరిది కావున మీరాజుతో నాకెంతయు నామోదము గలిగెను చెప్పుము, మీకుళిందకుని తేమమునడిగితివనుము. మైత్రిపాలకు యుండునుము

భట—నోనోరులు

(పైప్ర॥)

సుదర్శన—చూచితే! సచేవా! ఆకుళిందకుని నెంత గుష్టరాజ్యభూగా నున్నా? గుప్తనగరము నాకులిండు పంపియుండు పగొగ్గము లమూల్యములు

కుంభీన—రాజేంద్రా! నాకువిశ్వాసము కలుగదు. ఆకుళిందకుడు దీనినిం దొక మేలుమన్న వానికిట్టిపదార్థములు గలుగఁ జాలవు మన్నింపుడు. వారిభటులు చెప్పిన మాటలవైసనే మనము నమ్మవచ్చున్నా? అందేమో జరుగుచున్నది. మమ్ముఁ గన్నులుమూయుటకును, ఆయభ్యర్థముల వెలికిరానియ కుండుటకును నిట్టియమూల్య వస్తువులఁ బంపి యున్నాడు, కానియితిరముకాదు.

చ॥ జనముల కెట్టిబాధలు విశంకతఁ జేసెనొ దుష్టకృత్యముల్ ।
 పనుపడి యేమైన ర్చెనొకొ వానిని బాహిర పెట్టకుంటకై ।
 కనుమఱిగింప మమ్ముచిటు కప్పములంపె నమూల్యవస్తువుల్ ।
 మనకటుగాక లేని బహుమాన మొనర్చుట నేఁకునై జమే ॥

సుద-కుంభీనసా! నాకుఁజూడఁగానీవుజగము సంతయు వేటుకంట నేమాచునట్లున్నది.
 కుంభీనస-అయినఁ జిత్తము. నాకేమికావలయును ? మీకేయంత విశ్వాసము సంత
 త్విష్టియుఁ గలిగినపుడు నాదేమిపోవును ? క్షేపుప్రాణము వై వచ్చినపుడుగదా
 కుంభీనసుఁడు కావలయును ?

సుదర్శన-కుంభీనసా ! కోపగింపకుము. నేనూరక యంటిఁగాని నీకుమనసురాకున్న
 నామాటాడియుండను. తమింపుము.

కుంభీనస-అయ్యో ! ఇటుకలదా ? నాకెన్నఁటికైనఁ గోపముగలుగునా ? నేనెవ్వరి
 వైఁ గోపగింపవలయు ? ననురక్షించు నేలికవైననా ? ననుఁగాపాశు తండ్రివైననా ?
 ఉ॥ చెన్నగుఁ గోపమంచనినఁ జెప్పెడిదేమిఁకఁ గోపమేరివై ।

బిన్నటనాటనుండి ననుఁ బెంచి దయామతి నాదరించి యి

భ్యున్న తినించి సంపదలముంచి భరించినవానివైననా ।

యెన్నఁగ నాదుకోప మిటులేనిధరిత్రని నుండువాడేనే ॥

నిక్కముగా నేనుజగమును వేటుకంటఁజూచుటవై చూపువలసఁగాదు. అని
 చూపువలన. ఈపలిందకుఁడు మనకుఁ గిడుదలఁచి యున్నాఁడనుట కింతకంట వేటు
 నిదర్శనములేదు.

సుదర్శన-కుంభీనసా ! ధీవిశేషమున నీకెప్పుడు నేనెడమియ్యవలయు. నీవన్నమాట
 మదార్థమే యుండవచ్చును. ఇదెట్లు పరీక్షింపవలయు ?

కుంభీ-నీచరిణదాసుఁడననుండ యోచింపవలయునా ? నేనేపోయి పరీక్షింపివచ్చును
 సుదర్శన-అట్లయిన నవశ్యము కానిమ్ము.

కుంభీనస-నాకుఁ గులందకుని సింహాసనమ్యుతుఁడేయుట కధికారపత్రికయిమ్ము
 సుద-అదిప్పడేల ?

కుంభీ-అదియుఁ జెప్పువలయునా ? నేఁబోయియుందు విచారించును అంతయుఁ
 జక్కఁగ నేయున్న నూగకయేవత్తును. ఏదేని యపాయమున్నట్లున్న మించిపోవక
 ముందే యాపనిఁ గావించును.

సుద-నీయిష్టము వ్రాయించియున్నను అయినఁ ద్వరపడి యట్టికార్యమునుమాత్రము
 చేయుటమా ?

కుంభి—దానికై మీరు భయంపడవలదు. నేఁబోయివత్తును.

సుదర్శన—మఱచితి, నీవుతోల్ల నిచ్చటికి వచ్చినప్పుడు నాతోనేమో విశేషవృత్తాంతము మాటలాడవలయునని వచ్చితి నంటివి. ఇంతలోన నీకుళిందుని కానుకలు వచ్చినందున నాప్రస్తావమును మానితిమి. ఏమికార్యము?

కుంభి—రాజచంద్రా! ఒకవిషయమున నాకేమియుఁ దోఁపకున్నది నీకుఁ గూతురీను, నాకుఁగొడుకును గలుగక ముందుమనము సంబంధమును. కావలయుననీ వినోదసంభాషణము చేయుచుంటిమి. అప్పుటి కది హితమని తోఁచెనుగాని పిదప నాలోచింపఁగా నట్లు భుటిల్లుట నాకును నీకును సవకీర్తికి హేతువని తెలిసితి. తెలిసి గాలవునితోఁ బదునేను సంవత్సరములకుముందే యీవిషయము వచించితి పుట్టిన నాటసుండియున్న యసుంగుపైదోడువలెనున్న నీమాట త్రోయుదునా లేక యపకీర్తి పాలొదునాయని యోచించుచుంటి. ఒకశాఁడు నీవు నాతోడ నీకూతును మఱిమంతుఁడను నీపితృవృద్ధాహేతు నికివ్వఁదలంపునైన చందముచెప్పఁగా నా నెత్తినఁబాలు వోసితివని రంజిల్లితిని. నాతలవై నున్న భారము దీఁతునని సంతసించితిని. నాదౌర్భాగ్యమునఁ నసురులచే నాముద్దుకుమారుఁడుచిక్కి పడునైదు సంవత్సరములైనను గానరాకున్నాఁడు. వానికై నీకుఁజెప్పక నేనెంత పరితపించినయు నెంతకార్యము చేసినదియు నాదైవమునకే తెలియును. ఇప్పుడు భీమపురిమున నున్న మాసంబంధులు తమ దుహితను నాసుతునికివ్వఁ దలపడి మిక్కిలి నిక్కిచ్చి గాఁ జెప్పనంపి యున్నారు. ఇంకఁ దడయఁజాలమని మాట నంపియున్నారు. వలదందు నావారికిలేని యాగ్రహము గలుగును. కానిమ్మందునా చిన్న నాటసుండి నేఁ జెప్పుచున్నమాట వీటఁబుచ్చితివా? అని నీ నందు వేమోయని భీతిల్లెద కొడుకన్న నోయిరువది రెండేడులవాఁడాయె ఏమియుఁజేయ నేరకున్నాఁడను. ఎట్లయిన నను గ్రహించి నాకొడుకునకు నాయుష్టముగలనోట వివాహము నెఱవేల్పు నానతియవలయునని ప్రార్థించెద. నామాటల నొందు భంగి గనక కరుణింపవేఁడని

(నమస్కరింపి మను)

(అనుబాధము ౪)

సుద—కుంభినానా! తెమ్ము తెమ్ము నీసువికాగతికుఁ బరిమానందము వహించితి నుట్టివానితోఁగ్గంబంపము తప ఫలమునఁగ దాలభింపవలయుఁ అయిన నితితమౌగము నాప్రార్థన మొనరింపవలయు.

శ్లో॥ గీ॥ మంత్రో సత్తమో మోహనో మంతుఃపరాః ।

దైవీయునందాడి నొక్కంత తలఁపుమయ్య

సచివయైతైన నాఁకు మాసములవఱకు ॥

ని కుమారుని పెండ్లి నిలుపుమయ్య ॥

నాచెలియలివైనున్న నాప్రేమకై యాయమలేకుండుటవలన నామెకొడుకునకు నాతనయ నివ్వ నెంచియున్నాను. ఆ మణిమంతుడుమారు నరయుటకుఁ బోయియున్న కేరళబ్రాహ్మణుఁడు మూడు నెలలక్రిందట వ్రాసినబాబుఁ జూచితివిగదా? మూఁగతనము గలిగియున్న నొక చెంచువానివలన నొక్కింత వృత్తాంతము తెలిసిన దనియు, నింకను విచారించుచున్నాననియు వ్రాసెను. అదేమిదైవాయత్తమో, లేక నాయభిలాష విశేషమో, నీవెంత నిరాశచెప్పినను నా మణిమంతుఁడు నాకుఁ జిక్కివచ్చునని తోచుచున్నది. కావున నైట్లైన ననుగ్రహించి యింకొక యాటు నెలలు నీకుమాడునకుఁ బెండ్లి నావింపకుము. అంతలో వాఁడు చిక్కకున్న నిను నిర్బంధపెట్టియైన నాసుత నొసఁగెద. కుంభీనస-అయ్యో! నాకా యభిలాష మేలేదే. మీరేల యిట్లు నిర్బంధపెట్టెదరు? సుద-ఇం కొండాడకుము. నామైత్రి నూఁదియింత పాలింపుము. కుంభీ-భాగ్యము. (నిష్క్రమిం)

ద్వితీయాంశము.

[తృతీయరంగము - కుంభీనసుని యిల్లు.]

[ప్ర॥ కుంభీనసుఁడు. విషయ.]

కుంభీనస-విషయా! ప్రియతనయా! నీవిట్టి నర్పకున్న విధిలేదు. ఆమాధవుఁడు వయసున నింత మీతినవాఁడేకాక గుణమున రూపమున మిక్కిలి యెక్కుడగువాఁడు. తనయా! కన్న కూఁతురుల మంచిచోట్లఁ బెండిలిచేసి యిచ్చుటకంటె దండ్రులకు వేటొక్క చింతగలుగునా? నామాటత్రోయక పాటింపుము.

సీ॥ చంచలత్వముమాని మీ సుగాధశలత్వే ।

తవిలివానిట దాండవముకేయు ।

మెదవియుండెడునాదు మదపుచీరుఁగులన్న ।

బలితురంగములన్నఁ గొల్లఁదిమీఁకి ।

వనితలు పెక్కులై యును బిడ్డపాల ।

జగజాటతొలుంగని జనవిభూతు ।

ప్రాకటమతిఁ గనరాజ్యభారమునీకె ।

చెన్నారనర్పింప నున్నవాఁడు ॥

గీ॥ సర్వసుఖములఁగనసయ్యె నుద్వేయేల ।
 నయ్యెనిదియెంత భాగ్యమయ్యారెతనయ ।
 యట్టెవయసున నింతెక్కువైన నేమి ।
 మాధవుండన్న రెండవమాధవుండు ॥

(అనుబంధము. 7)

విషయ-అయ్యా ! నీమాటనే జవదాటుదాననా ? అయినను నాయభిలాషము నీ వడుగ నుత్సహించినందున నింతమాటాడ సాహసించెదను. ఇది నీకెంతి యభిలాష ముగానున్నను నాకు మదికలుగదు. రాజ్యమునాకుఁ గలుగునాయని నీవాలో చించిన ట్లున్నది మనసురాని సుగరాజ్యముకంటెను మనసుకలిగిన దరిద్రభంగియ యినపేలగుఁగదా? ఎట్టి వీధవానికైన నన్నొసంగుము. కలదనను నాకురాజ్యము మేలుమాత్రమని యాచోటికియ్యకుము.

(అనుబంధము. 8)

కుంభీన-కుమారి! ఎన్నెన్నిచోట్లనో విచారించితి నే నీకనుకూలవరని. ఎంగునుఁ జిక్కకున్నాఁడు నేనేమిచేయుదును? నీవు పసిదానవు. కావున నిట్లాడెదవు రాజ్య మన్ననూరక వచ్చునా? ఈలోకమున జనించి నందులకు ఫలముభోగము లను భవించుటయేకదా? నాకంటె నీక్షేమచింతయందు నీకెక్కువగాఁ దెలియునని నమ్మితివా? నీకుపదేశంపఁగోరి నిన్నడుగుటయేకాక వలయుననినే బట్టుపట్టిన నీవడ్డమాడుదానవా? ఊరకీయ్యకొనుము. నీవెఱుఁగవు. కేనుజాబువ్రాయఁ బోయెద

- (నిష్క్ర.)

విషయ-అయ్యా! మాయయ్యకేమి భ్రాంతికలిగి యున్నది? ఎన్నునియేండ్లు విఱు వచ్చిన ముదివగ్గునకు నన్నివ్వసేంచి యున్నాఁడే? ఇట్టిదుఃఖ మెంద్రైవలనా? నాకుఁబరిణయము కావలయునని మొఱవెట్టికొంటినా? ఏలపిట్ట పిడుగుననిట్టితొంఱు గలిగినాఁడు? రాజ్యము నాకు లభింపవలయు నని యాచించినాఁడు కాఁగోలు అయ్యా! రాజ్యమా! ఆరాజ్యమున నేమిగుఱుము లనుభవింప వలయు? రాజ్య మునా నన్ను బరిణయ మాడుమనుచున్నాఁడు? చూడ్రెగ్గా! కనుముష్కము గలవాఁడు పట్టినపట్టు తప్పక సాధించువాఁడు, నేనేమిచేయుదును? ఎవరున్న రక్షించువారు? కన్న తండ్రియైనను నీక్రయింపఁ దలంపుకొన్న నాఁడెలవా? వ్యయ? దైవమా? నన్నేమిచేయ నెంచితివి?

(అను బంధము 9)

అక్కటా! తెండియగుఁగాక దైవమేయగుఁగాక, నాకేవల పుట్టుకాద్యముఁ జేయుమన్నఁ జేయుదునా? అంతవిధిలేనిసందర్భము వచ్చినపుడు విషముందాకా?

(నిష్క్ర.).

[పునఃప్రవేశము. కుంభీనస మదనుఁడు.]

కుంభీనస-మదనా ! ఇదియేమి ? సంతోషోదంతము చెప్పినను వలయుఁచుమాని
కున్నావు?

మదన-జనకా ! నేనేమియు మాతాడఁ బాలకున్నాను.

కుంభీనస-అట్లన్నా ? ఎందుకు ? సంతోషముననా ?

మదన-ఏమయిన ననుకొనుము. పోనీ, రాజిందుకు సమ్మతించెనా ?

కుంభీనస-ఇదేల యట్లడిగదవు ? ఇరువదిరెండేండ్ల కొడుకనయ్య నీతిండ్రిసాను
'ర్థము' నూహింపఁజాలవా ? నాకభీష్టమైన కార్యమునకు నీ మునిరాజు సమ్మతి
యొకటి కావలెనా ! అప్పుడే చెప్పితినే ! ఇంకొక యాటునెలవకాశము
మాత్రము కోరినాడని, నేనిచ్చినని.

మదన-అవును, కాని మృత్యువేల ? యింకను నాటునెలలున్నదికదా ?

కుంభీ-ఓహీ ! నిర్భాగ్యుడా ! ఈ యాటునెలలలో జగత్ప్రళయము కాఁగలదనియెం
చెదవా ! అదిగాక ఏచందము నాకుఁదెలియనే తెలియదు భూరిరాజ్యముతోడ
రాఁగలరాచకన్నియనికుఁ జేపట్టుటకు వలయు సన్నాహములు నేఁ జేసియుండఁ
గొంచెమైన సంతసించినభంగిముఖ భావమువలనఁదెలుపక యుపేక్షించుచున్నావే?

మత్త॥ ఓరి నియొళవిచ్చుకై నను నూహ సేయఁగఁజాలనే !

భూరిరాజ్యము నిచ్చుబుగరుబొమ్మ ముద్దులగున్మనసి !

దారగాఘటియింపఁ జాలినతండ్రి నించుక మెచ్చవే

గారవింపవె సంతసింపవె కారణాబధియేమొకో॥

నీరోగమైనదేమి ?

మదన-అయ్యో ! నన్నపరాధిగా భావింపక వ్యాతస్వల్పత మన్నింతు వేనిమగినున్నయాశ
'యము, శైలుపలనిర్భీతిగా నాడుటకు నీ శభయగాఁ మొనఁగుగువేని వచించెద
కుంభీనస-నీ యాశయము నాశనమాయె. అగియేలు వచ్చింపుము. నాకభీష్టము

గాంచక నీవింకెవ్వరినైన-

మదన-అండ్రీ ! తుమింపుము నన్నునెందురాత్యుఁడెంతయునీయే ద్రవ్యంబున
ను నీచరణముల వైచిడితుమింపవేడువాడ నానైర్వృత్తిశీలంబుగ నున్నవముగా
నింకొకరినై మోనెట్టియున్నాను.

కుంభీనస-ఎన్నోదై ?

మదన-వాసంతికనై .

కుంభీ-ఏసంతిక ?

మదన-నీవునన్నే మని శను నేను మహాపరాధి ననియొప్పుకొనఁ గలవాడఁగానినిక్క
ముదాఁపఁజాలను. ఈరాజు మేనకోడలుగు వాసంతిక నామనసు గొన్నది దాని

దప్పనొరులనే జేపట్టనని బాసయొనర్చినాడె. నీవునాకీష్టింపవెంచిన చంపకమాలి నీదేవియే మాయురువురి మోహముల వర్ధమాన దళకుడెచ్చుటకు వలయునాస్పదములు కలిగించినది. ఆచంపకమాలినీదేవిని, నేవినయ నెట్లోయట్లుతోబుట్టువుగా భావింపువాడె. ననుమాటకుము. నీయాననే జనదాటువాడెగాననుటనీ వేయెఱుగుదువు. ఆవాసంతిక యన్నను మణిమంతుని సరయుటకైపోయియున్న కేరళ బ్రాహ్మణుఁడు మఱివచ్చిన వెంటనే యామణిమంతుఁడు చిక్కిననుజుక్కుకున్నను నేనునిన్నును, నావాసంతిక తనమామను బ్రార్థించి వివాహముచేసికొన వలయునని నిన్ను నే నిశ్చయించి యున్నాము.

(అనుబంధము 10)

కుంభీనస-దురాత్మా! నీవునాకుసుతుడవా? పత్రాజ్ఞ పాలించినపుడుకదా నుతిత్విమునకు ఫలము? నాయుత్తరువు గొనకనీవు దుడుకుదనమున నావాసంతికను మోపించినది యొక్కవిధేయత. నేజెప్ప మాటతోయించునది మఱొక్కటి. సిగ్గులేక యీనీచక్కత్తాంతుములు నాతోజెప్పుకొన సాహసించినది యింకొకటి. దీనికినిన్నేమి చేసినబాపమగును? నీకెక్కడ దాపరించెరా యాపాసంతిక? తిండియున్నను దండినిగానక రాజ్యదూరమై మేనమామయింట నొకపిడికెడు కూటికై పడియున్న యా దుర్విధనానీవు కోరవలయు? నీ కెవరయ జెప్పవారలేరా? నాకెంత యపకీర్తి తెచ్చుట కుంకించితివి?

మ|| కమగారాముననిన్ను గూర్తుననిపొంగనొప్పకుమేగూర్చిజూ।
 వెనువోట గుళిగతు నొడియిన నాభీలక్రూపహ్నికికే।
 గగిగానినొలి పింపజూలదునుమా, నాయానత్రిగ్రోయహ్ని।
 బలశాన్నివ్వజిముగ్ధగొన్న పగిరికభావిపు పుత్రాహహ్ని।

ఇంతకుండ గూర్చింది చదుము. నేటినుండి నీవురాజునంబిపురమునకుఁబోయి నాగూర్చుము. పోవేందనాకనికీయి పరిని ములలో మఱొక్కచుడ ఇంతకును నీచహ్ని మిచ్చితి మోచిందుకునుము కుఁగలుగున్న సౌమ్యముకు రాగ్యవేస్తుకొనకుము వచ్చిపిదప నాయుచ్చువచ్చులివా. గూర్చి నొప్పవైతివా, నేను దండినిగాను నీవు కొనుకవు కావను కొనుము.

మడ-హహ!

కుంభీనస-ఇంక మాతాడకుము పొమ్ము పొమ్మిక్కడకుండి

(గీ పక్క)

[ద్వితీయాంశము సమాప్తము.]

అభిజ్ఞాన మణిమంత నాటకము.

తృ తీ యా జ్ఞా ము.

[ప్రథమరింగము-చందాసవతిలో కుంభీనసుని విడిచి.]

[ప్ర॥ కుంభీనసుడు, ఏకతముచ.]

కుంభీనస-అహా ! ఏమియీచందనావతీ పురిసాంపు? ఇదినాకన్నలు చల్లచేయు
 కొలది కడుపునదావాగ్ని పుట్టుచున్నది. ఇంతవైభవమెట్లు కలిగి? ప్రభువగుకుంత
 లాచిపున కైననిలలేదే? నేవకుడగు నీకుళిందునకెట్లు కలిగి? ఇదియూరకియిట్లే
 పోవనిచ్చిన ప్రమాదము కలుగు. ఈ చంద్రహాసు డెవ్వడో వీనికెంతఖ్యాతి! ఎంత
 యైశ్వర్యము! తిలచుకొన్నంతినే సంతాపమును జూచినంతినే నిర్భరదుఃఖమును
 కలుగుచున్నది.

ఉత్సాహవృత్తిము.

అతిశయంబు మతిభయంబు నావహించెజందనా !

వతి చెలంగె మతికలంగ వనట పొంగె వీనిని !

గతినయూరె హితము గోరుగతిని నూరికుండినక !

వైశలబోదు మతముకాదు వితముకాదు చూచెదః ॥

ఎదేని యొక కాగణమున వీని రాజ్యమ్యతుని కేయత్న మోసమగును

[ప్ర సేవకుడు.]

ఈ -మంత్రిత్వమా! కుళింపిక రాజ్యముడు కుమారునితోవిచ్చెసి దేవరయాలగ మపే
 తుండుదున్నాడు

కుంభీనస -లేచిపోయి కుళిందకుని నింద్రవాసుని నిలుమకొనివచ్చు రాజచంద్రా!
 నీ రాజ్యమువంటి డేమరాజ్యమును నేనెన్నడును చూచియుండును నీప్రజ
 లెంత తుష్టులైయున్నారు ! పుగమునకెంత శౌకర్యము కలిగియున్నది ! కిన్నుల
 కానందముగా నున్నది

కుంభింద - సచివోత్తమా! ఇదియంతయు మన యేలికయగు సుదర్శను ననుగ్రహము కదా! నీ సన్మంత్రమహాత్మ్యమున బ్రకృతి జనులజల్లనిచూపుచూచు నా సుదర్శన రాజన్యః బోలినచల్లని యేలికకలిగియుండ మాముట్టి భృత్యులకేమి కొరతి?

కుంభీనన - రాజవతంగమా! ఇచ్చటి వృత్తాంతమా భూమిధవుడు నావలన వినిననీ వినయసంపత్తికిని నీ రాజ్యపాలన వైదువ్యమునకును మిక్కిలి సంతసించువాడు. కానుకలఁ గొనివచ్చిన మిథులు చెప్పినంతనే నన్ను జూచి రమ్మనిన యాతఁ డిట్టి మహానందవృత్తాంతము చెప్పిన నెంత సంతోషింపఁడు? నాకెంతయు నామో ముద్దువిల్లె. నీవొసచ్చిన యిట్టి బహుమతికిని, నిట్టి యపూర్వానందకరస్వాగత్యకును నేదగనివాఁడనని యెఱుఁగును.

కుంభింద - అయ్యో! బ్రెగ్గడా! నేనేమంత యొనర్చితిని? ఇందున నాయదియేమున్నది? అంతయు మనప్రభువు సంపదయేకదా! మహానీయుఁడవగు నీవు రాక రాక స్వామి భృత్యాంతరునివైనను ప్రేమ ప్రకటింపనుగదా విచ్చేసితివి? నీయట్టి యుదాఁగుణ భూషణునకు నవ్యాజకరణాగుణ పోషణునకు నర్హతాగ్రము లొనరింపనాకు సాధ్యమా? ఎట్టి లోపములున్నచు మన్నింపవలయు? ఇదే నాకుమారు నీకుమారు బోలె నింకముందు కాపాడుకొనుచురావలయు.

చంద్ర - (నమస్కరించును.)

కుంభీనన - ఈకుమారుఁ డేనా చంద్రహాసుడు? ఎంత యవ్వగ్గాభిధానము! కుమారా! నిన్ను చూడ నిర్భరానందముపొందితి, నీ మూడింటలవయసునకైన నొరులు సేకంబు జాలని సత్కీర్తి నీకియీశునకే యార్జించితివి.

చంద్ర - అమాత్యపుంగవా! కమహాగుణభూషణుఁడవగు నీయట్టి విష్ణుకోమణిఁడని వై జన్మణమున నన్ను ఎఱిగించిన ఘాటలాడెదవు కాక నభోమత్యముగ నీ మున్న చందమున నెఱుఁచుట నేనెఱివాడను?

ఉ|| ఏమనిచెప్పవారో జగదీశత మయ్యెను మగుడిమో!

ధామితసే సుగంధ బ్రహ్మస్సనా మహాకృత్యుగో!

మామకేబుచ్చున్న హనుమ మునిము నెటల కుప్పుగి తులకా!

రామెత్తా చె గీసచిర చ స్రమచూటలు వెయున్నేకకే ||

కుంభీనన - బౌరా! కుమారా! నీవినయ సంపద కడుకొందాడదగ్గన కుంభిందా! నీవీ కుమారునకుఁ బట్టు గట్టువుడు నీవల్లి పుత్రుఁడని స్వామిక మనఁ గ్రాసు కొంటివి. ఇదిఁ డెవ్వరికొడుకు

కుంభింద - సచివోత్తమా! దత్తపుత్రుఁడనికాదు - స్వయంప్రాప్త పుత్రుఁడని వ్రాసితి కుంభీనన - అవును స్వయంప్రాప్తపుత్రుఁడే? ఇతఁడు నీకక్కడ లభించె?

కులింద - అమాత్యచంద్రమా! నెనొకానొకనాడు రాతిరి వేటకుఁబోయి యుండి యలసి యరణ్యముననొందుచోఁ గూరుచుండియుండ నొకానొక బాలాక్రందనము విని పోయి చూడఁగా, ఈ కుమారుడు విఖండిత నిజదక్షిణ పాదాంగుష్ఠుడై రోదనము చేయుచుండె.

క॥ రాసూనుఁ డనక నను భూ !

తాసూముండనక పాపఁ డనక కరిచతా !

భ్యాసమనక కటకటయే !

యాసురబీజుండు వీని నడఁచెనొ తెలియన్॥

ఏయాసురబీజుండు కన్నులు తెఱవని యీముద్దుకుమారు నట్టి నర్పియుండెనో యెఱుగ.

. కుంభీ - (అతురమున) ఇది యెన్నిదిసముల క్రిందట?

కులింద - ఇప్పటికిఁ బదులైదు సంవత్సరములాయె.

కుంభీ - ఈపాపఁ డెచ్చటఁ బడియుండెను?

కులింద - ఇదేమి సాఖిలాషముగా నడిగెదవు? నీ వీకుమారు చంద మేమైన నెఱుఁగుదువా? వీడు మంగళపురి వైపుననున్న యరణ్యమునఁ బడియుండె.

కుంభీ - సాఖిలాషత యేమియులేదు. నాలుగే నేండ్ల పాపనిగ్రూరాత్ము లిట్టి నర్పరయని యనుతాపమున నడిగితి.

కులింద - నిక్కమేగ వాడు నాలుగై దేడులీవాడే. చెప్పకమును పే వయసు గుఱుతిం చీలివి?

కుంభీనన - అదేల? వానివయసు నీవే యింతకుముందు వచియించితివే?

కులింద - చెప్పితిఁగాఁబోలు. వీనికిఁజేరు సయితము చక్కఁగాఁ జెప్పజాలనిలేఁ బ్రాయము.

కుంభీనన - పేరేదైన జెప్పెనా?

కులింద - “మమ్యుతే” మమ్యుతి యనీయే యనసాగె. ఇప్పటిక్కి నెఱుఁగడు.

కుంభీనన - (నవ్వుచు) “మమ్యుత” ఇది యేమి పేరు? మన్మథుఁడని పేరిడి. యుండిరి కాబోలు నీకుమారునికి. (చంద్రహాసు నాలింగనము చేసికొని కన్నీరు నించి) చంద్రహాసుకుమారా! ఎంత చిన్నవాడవు నీవెంతపాటు గంటివి?

సీ॥ తలిదండ్రు లెవరన్నఁ దెలియజాలనీరీతి నకటశోకాబ్ధిపాలైతివన్న ।
కన్దిగందునినుఁగాన నసిధారఁగోయింపునెంచునంతటిపగ యెవరీకన్న ।

నిరుఁగాలుగోసిన నీచులు నిపనితనమైన నొక్కొంతతలఁపరన్న ।

తవిలిరాతిరి ఘనాటవిఁగాలుగోయ నాచాలి కేగతి నోర్వఁజాలితన్న ।

తే॥ గీ॥ పాపిదైవంబునకు నెంతవైరమన్న ।

యెంతలేఁ బ్రాయమున బాధలెనసితన్న ।

ధంగములకోర్చి యేలీల బ్రదికితన్న ।

తలఁచినంత సంతాపంబు గలుగునన్న ॥

కావుననేకదా నీ వింత ప్రజ్ఞావంతుడైనది? నీయట్టి ముద్దుపాపని క కారణ శత్రువు లెట్లేఱుడిరో - ఏ దురాత్ములు, ఏ హాలాహల వ్యాదయులు నీ కిట్టి పరిభవము గలుగఁజేసిరో అంతపగసాధించిరో. కుమారా! నీ చరిత్రమింత సకరుణముగా నుండునే! (దుఃఖించును.)

కులింద - మంత్రివర్యా! ఏల శోకించెదవు? ఆయ్యా! ఎంతటి కరుణాశుండవు? మా పట్టి చరిత్రము నిన్నింత పశ్చాత్తాపయుక్తునిఁ జేసెనే! ఇంతయే చాలును. శాఁడు ధన్యుడయ్యె. ఇట్టి కృపాబుద్ధి నే వీనిఁ గాపాడుకొనిరావలయు

కుంభీ - కులిందకా! ఈ తనయుని పాటుపన్న నెట్టి వజ్రపుగుండె యైనను గాలి యంగారప్రాయమై పోవదా? నాతినివినిదీఱి సంతటి పాటుదప్పిన వానికేమి యుపయోగము గావించఁగలను? కుమారా! ఇట్టి యద్భుతి చరిత్రుండవు నీవు. నీవు బ్రదికియున్నంతికాలము నన్ను దలంపుమానఁజాలనిదివ్యసుఖము కలిగింప నా గుతునకు బాబువ్రాసి పంపుదు. నీవు రేపుదయమునఁ గుంతల రాజధానికేఁబ్రయాణము కావలయు

చంద్ర - భాగ్యము. మన్నింతుజేని యొక విష్ణుపఁ మొనరించెద.

కుంభీ - అదేమి? నిర్భీతిగా వచ్చింపుము.

చంద్ర - చిన్న నాటనుండి నాయొద్ద నొక సాలగ్రామ మున్నది. అట్లొకమునఁగూలు ద్రెంపినపుడు నాకద్దనుండె. దాని మహాద్వైతమువలననే కాలబోలు గొంతుకోలు చుంకించిన హత్యకారులు కాలుమాత్రము కోసిరి. నేను దైవవాడైననై పదిప న్నా సాలగ్రామము పాసుదేవమూర్తియని యతీగిరి సభిక్తమై యీ పరమేశ్వర కం దొక్క యాలయము కట్టించియున్నాఁడ. తేపుదయమున నందః స్థితివాగ్రూప మహోత్సవముగా జరుగఁగలదు కావున—

కుంభీ - ఇంకేమియుననకుము. మఱియుమేలయ్యె. ఆపూజ జరిగిన పిదపనే పోయెదు గాని లెమ్ము.

కులింద - మంత్రివర్యా! ఆ దేవోత్సవమునకు వెంచేయుటకు నీ కేమైన నభ్యంతరము కలదా యని యడుగవచ్చునా?

కుంభీ-నేను సిరవార ముదయమునఁజరజ్జపమును గావించువాడుక. ఊరి వెలుపల నడుచుచునే చేయఁదగిన దగుటం జరజ్జపమనిపించుకొనియె. సాయంకాలమున—

కుంభింద-భాగ్య మట్లే నీయిచ్చచొప్పునఁ గానిమ్ము.

కుంభీ-ఇంక మీరు 'సెలవు'కొనవచ్చును. (చంద్రహాసు నాలింగన మొనర్చు.)

కుంభింద } నమమరించి. (నిష్క్ర.)
చంద్ర }

కుంభీ-హా! దైవమా! ఇట్టి విపరీత మెందైనవింటిమే? ఆమణిమంత హతతుఁ డెన్నఁదో నీల్లినద్దర వోయెనని నమ్మి యుంటినే? తుదకిదియిట్లు పరిణమిం చెఁగా? ఆయఘోరుఁడను కృతఘ్నునకు వేయిరావ్యముల నిచ్చితినే? ఇట్లు గా వించుటకా? అయ్యయో! ఈదావాన్ని నేనెట్లు సహింతును? ఆయఘోరుఁడను చండాలునితోఁ దలదెచ్చి యిమ్మునక యేదో నొకయంగముఁ దెచ్చియిమ్ముని యేల కట్టడివెట్టితిని? ఇంత మారణోద్యోగమునకు సమ్మతించియు నాతలఁజూచుటకే నేల రోతఁగలిగియుకొంటి? తీతె - నాపని యంతయుఁదీతే - బుద్ధికడలకుఁ బాతె - దుఃఖాం బుధిమీతె - సర్వాకాంతము సమకూతె.

కవిరాజ విరాజితము.

తలగొనిరమ్మని యాజ్ఞ యొనర్పక తప్పునరించితి నెంతయుదా!
ర్బలమతి నంగముఁడెమ్మని పల్కితిఁబెచ్చిమబుద్ధితనాకొదవె! |
విలయముడాసె విశంకతబాసె వివేకముమాసెను నాగతికి |
దలఁపఁగ నెంతనినామిడిమేలపుదైవము దూఁడెదమూఁడుడనై ||

ఇంక నేమిచేయుదు “సప్తమందైవచింతనం” అనుభంగినాసప్తమభంగియేచెల గఁగా? ఆహా! “తానొకటి తలఁప దైవము తానొక్కటి తలఁచు” నట్లు కిదియే తార్కాణముగదా? ఇంకేమి చేయఁదలను? సాయన్నియల్లాపములును మానెదను. రాజ్యమా! నాతలఁపునుండి వెడలిపామ్ము విశ్వరూపమా! నీకునాకుఁ గడుదూరము. హా! దైవమా! ఆహా! నేనేల యింత జేలనయ్యెద!

(అనుబంధము 10.)

ఇప్పటికినొమిం నిపోయినదేమి? అట్టడే ప్రతిక్రియ నూహించితినే? ఇంతలో నేలనిరాళి? ఈ శాశ్వతమున కీచంద్రహాసుఁడు సార్వభౌముఁడై యాపాలవృద్ధముగాఁ జల్లని దొరయని పొగడొంది యోన్మాదడు. ఇందు వీనికి గీడుచింతించితి నేని నాకే మోసమగును. స్థలాంతరావాసుఁ డనియు, ద్రవ్యైకదర్శియగుట నిష్కర్షణ తాదంద

ధరుడని నుతిగన్న వాడనియు నమ్మిన యఘోరుడే యిట్టోనర్చె. ఇంకెవ్వరి నిట్టి కార్యమునకుఁ బెట్టవలయు? “తా నొనర్చుట తమము. కొడుకొనర్చుట పద్ధతము. అన్యుఁ డొనర్చుటపాడు” అని లోకోక్తి కలదు. కావున నాయభీష్ట కార్యము నేపైన, నా కొడుకైనఁ జేయవలయు. నాకొడుకుతోడను జేయింపఁజూచెద. నాకొడుకునకు జాబువ్రాసెద. వాఁడు నాయానమీఱనివాఁడు. అట్లు మీఱఁజాల కుండుటకు వాని కిని నొక మోసముగావించెద. వాని వాసంతికం గొనుటకు సమ్మతించెదనని యంటినా, వాఁడు తనతల్లినియినను జంపఁగలిగి సంతయుత్సాహము గలవాఁడగును. కార్య మొకటి కాఁజేయనీ తద్వారా వాసంతిక కీశాంతికయే. ఇదియేమేలు. (జాబువ్రాసి) ఓర్చి!

[ప్ర॥ సేవక]

నేను నా కుమారున కొక యత్నావశ్యకమగు రాచకార్య విషయమై జాబు వ్రాసియున్నాను. ఈ జాబు నీ వెవ్వరికిం జూపక నీవిద్యోధకుఁ బోదుననియైన నుచింపక గుఱ్ఱమునెక్కి శీఘ్రగమనమునఁ గుంతలమునకుఁబోయి మా మదనున కీజాబిమ్ము. ఈ జాబులో వ్రాసియున్న వాఁడు కేపు సాయంతనమున నిచ్చోటువిడిచి రాఁగలఁడనియు, నతనిగుఱించి నే వ్రాసియున్న విచారము సంకోచింప కొనర్పవలయుననియు, నోటిమాటలఁ జెప్పుము. ఇప్పుడే-ఈ రాత్రియే-నీవు వెడలి పొమ్ము.

సేవక:-భాగ్యము.

(నిష్క్ర॥)

కుంభీ-ఇప్పుడా వాసుదేవ సాలగ్రామ మెక్కడనుండునో చూచెదఁ గాక

(నిష్క్ర॥)

తృతీయాంశము.

ద్వితీయరంగము - చందనావతిలో వీధి.

(ప్ర॥ చంద్రహాసండు, కుళిందుకుడు, గుఱ్ఱపునైనయు అందఱు నుత్సవమునో)
చంద్ర.-నైనెనుకులారా! ఈపాయలనేల నిర్బంధించెదను. హరిహరక విశ్వనిండు.
శౌంచె మెడగలుగ మృతము చూచుకొనుండు.

(ఒకయమ్మ చంద్రహాసుని చేవికె దగులును.)

చంద్ర.-హా! (అని గుఱ్ఱమునుండి వ్రాలును.)

కుళింద-(వచ్చి) కుమారా! కూమారా ఇదియేమి (దూఱించును.)

సైనికులు - పట్టుడు. పట్టుడు. ఎవడో మానవహతకుడు మా పశ్రువుఁ జంపఁగమ్ము.
 కేసినాఁడు. ఆపైపున నుండివచ్చినది. అంతయెందో నుండవలయు. చూచిపట్టుడు.

(అందఱు అలబలము చేయుచుఁ బోయెదరు.)

కులింద - అయ్యో! కుమారా! నాకింతభాగ్యమైనను దైవము మాడఁడాయెనే! నే
 నేట్లు భరియంతును?

చంద్ర - జనకా! ఏమియులేదు. నీవు భీతిల్లకుము. ఎవడో గుఱితప్పినాఁడు. శ్రవణ
 మునకు మాత్రముతగిలి యంత నెత్తురు వచ్చినది. ఒక్కొక్కరియనను నపాయముగలుఁ
 గదు. దేవదర్శనమునకుఁ బోవుదము. ఏమియులేదు.

(అనుబంధము 11)

సైనికులారా! నా కపాయ మొనర్పఁజెంచిన వాఁడెవ్వఁడైనను మొఱకుఁడన
 మన వాని బాధింపకుఁడు. నేను దండ్యుఁడనని యతఁడెంచిన నా కిరసును మన
 సార యెసంగనేనే సిద్ధముగా నున్నాడనే? యీభంగియేలయని వచింపుఁడు.

[ప్ర॥ సైనికులు కుంభీనసుని బట్టుకొని వత్తురు.]

సైని - రాజచంద్రా! ఈ దురాత్ముఁడే నీకుఁ గీడొనర్పనుద్యమించినవాఁడు. మాకాజ్ఞ
 యడిన పట్టణమున నిప్పుడే వీని నింఱితఁ గోయదము.

చంద్ర - (చూచి) అయ్యయ్యో! దురాత్ములారా! ఈ మహామహుఁడు నా తండ్రినిఁ
 బోలినవాఁడే? నా యేడుగడయే? నాచైవమే? ఈతనినా మీరిట్లు పరిభవించితిరి?
 మీచేతులఁ బరువులు వడనే?

తే॥ గీ॥ సీగ్గుగలుఁగదె మీకు దుశ్చింతలార ।

ప్రాణములయాశ లేదె పాపాత్ములార ।

ఈ మహాత్మునిఁబట్ట మీకెట్లు చేతు ।

లాడె పలుగాకులార క్రూరాత్ములార ॥

మల్లవతంసమా! నా భటులగు నీ దురాత్ములు నీ కొనర్చిన యవమతి నీ
 జన్మమున్నంతవఱకు నన్ను నపకీర్తిభాజను గావింపఁజాలియుండు రక్షింపుము
 రక్షింపుము. (అని నమస్కరించును) పురరిక్షకులారా! ఈ సైనికహతకులను కేడే
 పట్టణ మధ్యమున -

౧ - చంద్రహాసా! తాళుము. నా రెయవ్వికాళ మొనర్చిరి చగజ్జప ఎరారుణుండై
 తిరుగాడుమన్న నన్ను వీరేల యిట్లు పట్టుకొనివచ్చిరి ఇని వచింపుము. అయ్యో!
 నియంసమూలమున నిట్లు రక్తమేల గాఱుచున్నది వృతాంతమేమి?

చంద్ర—సుధీసచివలికమా! దేవాలయమునకుఁ బోవుచున్న నాకియ్యెడ నా వైపున నుండి యొక్కమ్ము తగిలె. నన్నుఁ జంపఁ బూనినవాఁ డెవ్వఁడో దప్పిపోవ నిచ్చి నాఁడు. నా సైనికులు:—

కుంభీనస:—(చంద్రహాసు నాలింగనముచేసికొని) కుమారా! దైవమునకు నీ యెడ బగయున్నట్లున్నది. ఎన్ని గండములు తప్పించుకొనఁగలిగె ?

(అనుబంధము 12.)

చల్లని ప్రభునని నిన్నెల్లెడఁ గొండాడుచున్న నీ రాజ్యమునకు, నీట్టి యెసం తుష్ట మానవాధముం డున్నాఁడా? ఇంక నీ వెట్లు భరియింపఁగలవు? అయ్యో! చంద్రహాసా! (దుఃఖించును).

చంద్ర—మంత్రివరసమా! యోచింపకుము. దైవానుగ్రహ మొకటికలిగియుండవలయు గాక, యిట్టి యపాయము లెన్నికడచనఁజాలవు? కొంచెము నిమగ్నింపుము నీ యట్టివాని నకారణముగా నవమతియొనర్చిన దురాత్ముల —

కుంభీ—నాకొఱకై వారి తుమింపుము. నీయెడఁ బ్రీతిగలవా రగుటచే వారు పొరపాటున నిట్లొనర్చిరి కాక వేఱుకాదు. *

చంద్ర—దురాత్ములారా! ఈ మంత్రి చంద్రుని కరుణఁజేసి బ్రతికిలిరి పొండు.

సైన—అయ్యో! తుమింపుము. నీకొఱకై మేమును మరణమన్నఁ దృణముగాఁ జూచెదము. మమ్ముఁ జాపువలనఁ దప్పించు పుణ్యముగట్టికొన్న క్లెంచిన యీ మంత్రి పర్యవసాద మేము వందన మొనర్పవలసిన వారయ్యు నిట్టి మానేనక్రేష్టుని పుణ్యము నిలుపఁగలిగిన ప్రాణములు మాకువలదు. ఇపుడే కైకొనుము ఉన్నమాట వెప్పుటకు వెనుదీయము. ప్రమాణము చేయుమన్నఁ శేయఁగలము. ఈతఁడూ రప్ప—

కుంభీ—(నవ్వి) అయ్యో! వీరికెట్టి భ్రాంతి అయిన నిట్టి విశ్వాసయోగ్యులగు నేకకులంనునకు

చంద్ర—ఇంక నోరుమూయుడు. మంత్రింద్రా! ఎట్లును వచ్చియున్నాడవు దేవా యమునకుఁ బోవుదము పొమ్ము
(నిష్క్రమింప)

తృతీయాంశము.

తృతీయోపనిషత్ - కుంతలోద్భవనము.

(ప్ర॥ చంద్రహాసుఁడు - హయారూఢుడై)

చంద్ర-అహి! ఈ యుద్ధాన మెంత మనోహరముగా నున్నది? నాయశ్వము మిక్కిలి యాయాసముగొని యున్నది. ఈ రెండుదినములలో నలువది యోజనములు వచ్చియున్నది. ఇందింత విశ్రమించుకొనియెద. నాకు మంత్రపుంగవుఁ డేమి సౌఖ్యము గలిగింప నున్నాఁడో యెఱుఁగను.

(అనుబంధము 13.)

(బాబు తీసి చదువును.)

“నేను జంఘాలుఁడను భటునివెంట నీకుఁబంపిన బాబునందు వ్రాసియున్న చంద్రహాసుఁడే బాబు కేచ్చునతఁడే. కొంచెమైనను యోచింపకనే నీకాజ్ఞాపించి యున్న పని యొనర్చుము. ఇతనిగుణములిట్టివియనియు నితనివలన సంపూర్ణము లగు కార్యములిట్టివియనియు వర్తింప శక్యముకాకుండు. నీవు నాకుఁ గొడుక వైనందుకు నే నాజ్ఞ వెట్టి కార్యమొనర్చుటయే ఫలము. దానివలన నీ యభీష్టమును, నాయభీష్టమును నెఱవేఱఁగలవు”

ఏమి యొనర్చు వ్రాసియున్నాఁడో యించుకయుఁ దెలియకున్నది. ఈబాబును మూయకయే నా కిచ్చినాతో జెప్పఁదాఁడు. ఇంతకు నా జంఘాలుఁడు వచ్చియున్నాఁడో లేదో. వాడు నాకంటె నొకదినముముందే చందనావతినివిడచె. నాయశ్వ మెంతి వేగము కలదియైనను నేఁడుదయమునకైన వాడు వచ్చియుండఁడా? సావ కాశముగా విచారించుకొని పోయెదఁగాక. నాకునిద్దర వచ్చుచున్నది. ఇందిగోపముగొందును.

(అని పండుకొని నిదించును.)

[ప్ర॥ విషయ. చంపకమాలిని. వాసంతిక. దాసి.]

(అనుబంధము 14)

చంప-వాసంతికా! డిండిల్లుము.

వాసం-అన్నా! డిల్లు. మననేల. నాకేమియు యోచనలేలే.

విషయ-చంపకమాలిని! వాసంతిక! మన మాతె పునఁబోయి వనవిసోదములఁ దిలకించి వత్తమా?

చంప-ఇంతకంటె నేమిజూడవలయు? మనమంతయు దిరిగితిమే, భోజన మయినప్పటి నుండే?

విషయ — నాకింకను జేసినభోజన మరుగనే లేదు. అట్లుపోయివత్తము రండు చంపక — మాచేతఁగాదు. నీవుపోయిరమ్ము.

విషయ — ఇంతలసభావ మేటికే? దాసీ! ఆవైపునఁ బోయివత్తము రమ్ము. చంపక మాలినీ! నేనిపుడ మరలివత్తును . (నిష్క్రమ)

చంపక — (కూర్చుండి) వాసంతికా! కూరుచుండుము. ఏలయిట్లు. యోచించెదవు? నీయభీష్టములన్నియు నెఱవేఱఁగలవు లెమ్ము.

వాసం — (కన్నీరునించి) చెలియా! నేహతభాగ్యురాలను. ఊరక తీఱరాని పిచ్చి మోహముపట్టితిని. బేలనయితిని.

చంపక — సఖీ! నిక్రముగా నీవుబేలవే.

(అనుబంధము 14.)

ఇంతయామదనుని ధృఢమానసము గుఱులింపఁ జాలవు! వాఁడు వ్రాసి యున్న జాబునైనను జక్కఁగ చూడవేమే? ఎంత సకర్మణముగా వ్రాసియున్నాఁ డు. మీరరాని జనకాజ్ఞ కలనఁ గాక యతఁడు గాకుండునా? యోచింపకు మింతలో ననే యతఁడు వచ్చును.

వాసం — నెచ్చెలీ! ననుక్షమింపుము. నేనామదనునిఁ జూడఁజాల. చూచి సంతాపము భరియింపఁజాల. లేనివ్యర్థాశలు నాకేల కలిగించెదవు? తుమింపుము.

(అనుబంధము 16.)

చంపక. — అనుఁగా! ఇదేటిమాట? జనకాజ్ఞ మేరకు మదనుఁడు మన యింతింపుము నకురాఁడని కదా మనమీ వనభోజన నేపము వేట్టి వానినియ్యడకు జిలిపించితిమి? ఇట్టివో వానికి నీసమ్మఖము కలిగింపకున్న నెట్లుండును? అనిగో! మహిఁ డియ్యడకే వచ్చుచున్నాఁడు. వలసినదింతయు నడిగి తెలిసికొనుము. నే నా విషయ యున్నయెడకు బోయదను

వాసం — చెలీ! పోకుము (చీరవట్టి) నన్నొంటిగా వెలుపకుము. ఈ పది దినములనుంధ్ర సంతాపము తగ్గింపఁకొనుచు మానుచు వచ్చియున్న నాకుఁబ్రోత్తగా నేటికి గలిగించెదు? కలదు కలదు.

చంపక — వాసంతికా! ఇట్టి మూర్ఖము నీకేలకలిగె? సంతాపము సంతాపము నీవిట్లేల వనటఁ జెందెదు? ఎట్టి కార్యమైనను వ్రాణమైన నొసంగి సమకూర్చునా. యట్టి సఖి వీకుండ సర్వేహిక సౌఖ్యములు నీవలననే కలుగునని ప్రాణపదముగా నిన్ను నమికియున్న మదనునట్టిషటి నీకుండనీకు సంతాపము కలుఁగునా?

(అనుబంధము 17.)

ఇది యంతయు మీ మోహము పరిపూర్ణ ఫలమునకు వచ్చుటకై కలిగినయవశ్య కాంతరాయమని భావింపుము. ఇందువలన నే మీయానందము మతంత యెక్కువగునని నమ్ముము. నను వీడువుము. (విడిపించుకొని నిష్క్రమము.)

(ప్ర॥ మదనుడు.)

వాసంతిక → (మొగ మవైపునఁ ద్రిప్పి కన్నీరునించును.)

మదన — కామినీ! ఏటికిట్లు కన్నీరు నించెదవు? ఇట్టివంతకు ముఖ్య కారణమయిన యీ పాపాత్ముగ నైతి తిలకింపుము. (కన్నీరు తుడుచును.)

వాసం — (చేయివిసరి యేడ్చును.)

మదన — మనోహరిణీ! నే నిక్కముగా తుంతవ్యఁడనుగాను. నీకంతయుఁ జెప్పరాని యపరాధ మొనర్చినవాఁడ. నా మనవిమత్ర మింతయాలకింపుము. పిదప వలసిన శిక్షయొసంగుము.

నీ॥ ఇంతైన నరయక యీలాగు కనలూని తలఁకంగఁదగునె

యోకులుకులాడి!

చెన్నారఁగఁడగంట నన్నింతకనవు నీకీరసమిఁతేల యెమ్మలాడి!
యకట నామనవి నీవొకయింతవినునంత చెవికి ప్రవేగగునెయో

చిన్నెలాడి!

యపరాధములెయున్నఁ గృష్ణమీఱనొకమాటు మన్నింపఁ
దగచెయోవన్నెలాడి ॥

। నిచ్చ మనసారనన్ను మన్నింపకున్న ।

మేనుబరువగు నీయానమెచ్చిలాడి ।

వినుము నాయానయే నేరమును నెఱుంగ ।

మోహమును విడనాడకొ ముద్దులాడి ॥

నిన్నెల్లప్పుడు ప్రాణపదముగా భావించువాఁడు. నిపులేకున్న నీలాకమే తనకు లేనట్లు త్రికరణశుద్ధిగా దలంచువాఁడు. సర్వాశలు నీవైన నే మోచెట్టియున్న వాఁడు. నీవు నిక్కంపుట్రాంగినిగా నిన్నాశ్లేషిరీతిగలుగు కాలమును మోహాయమును వానకొయిలవోలె నెదురుచూచుచున్న వాఁడు. ఉల్లంఘింపరాని జనకాజ్ఞయొదయమునుండి మరల నుదయమువలకు నొక్కటేభంగి నాహారనిద్ర లెఱుంగక

రోదన మొనర్చుచు విధినిదూఱుచుండు. నీ వనాదరణ మొనర్చిన బ్రాణములనైనఁ దృణప్రాసముగా మాననిశ్చయించి యున్నవాడు. అనన్యధాగతియందై, విఖండిత సమస్తాకాపాకుడై, యవీదితక్రియాంతరుడై, అనవలోకిత పదార్థాంతరుడై, అనను వేదితగంతుడై, యననుభూత సౌఖ్యప్రక్రియుడై, అతిభ్రాంతుడై, అజ్ఞాతక్రాంతుడై, అక్రమితచింతుడైయున్న మానవమాత్రుడు. మనస్సాక్షిగనున్న సంకటములు వచింప విని మన్నింపఁ గుతూహలము గలదేని యాలకింపవలయునని సీచరణముల వైబడి విన్నవించువాడ. (అని కాళ్ళపైఁ బడును.)

(అనుబంధము 18.)

వాసం - అంధు.

మదన - అయ్యో! వాసంతికా! ప్రియాయనుట మానిలివి. నాధాయనుట మానిలివి. మోహనాయనుట మానిలివి మదనాయనుటమానిలివి. ఆర్యాయనసాగిలివి. కానిమ్ము ఇది యంతయు నా దురదృష్టము గదా!

(అనుబంధము 19.)

తరుణీ! నే నంత యపరాధము గావించిన వాడనైనను, అంతటి ద్రోహాత్ముడఁగాను నుమా! రాజాంతఃపురము నొద్దకుఁ బోవలదని మాజనకుఁడాజ్ఞ పెట్టియున్నందున నేవడిన సంతాపము విచారించువారే లేకయున్నారు.

తరుణీ! తండ్రియాట నతినిశే కరుణకలుగ వచ్చుననియు నింతలోఁ బిత్రాజ్ఞ యుల్లంఘనము చేసినపాపమేలయనియు నింతితడస్థితిఁగాక యన్యముకాదు. నేడోఁత పోయితఁడు రానున్నవాడు. వచ్చినవెంటనే యతని చరణములవైఁబడి, యానతిఁ గాంచి ధన్యుడఁగా నెంచియున్నాడను. కావున నింతలో నన్ను నార్యాయని యుజగంటఁజూడవలయు. చూచితివా, నాప్రాణములు నిక్కముగా నిలువవు.

వాసం - పోనిమ్ము ఇంతైన వచింపుము. నీతిండ్రికి నావై నింతపగయేల?

మదన - తరుణీ! పగయేల కలుగును? ఇట్టి యకారణవైర ముండునా? ఏమి కారణ మో యాకస్మికముగ నూరికిఁ బోవనున్న వాడదేమి దైవాయత్తమో యిట్లు వచించె. వేడుకొననైన నవకాశము గలుగదయ్యె ఈయధి యన్నాత్ముడఁగలఁ గులెమ్ము. వచ్చినవెంటనే త్రిప్పెదను.

వాసం - నాభాగ్యము నేనేమనఁగలను? నీతిండ్రి నావై చింతిమానుమని యాశిల్పెనని వ్రాసితివిగదా? ఇంకెవ్వరినైనఁ బరిణయ మాడుమనెనా? లేక బ్రహ్మాచర్యము నే యుపాసించుననెనా?

మదన - తరుణీ! ఆసంకటము నన్నడుగకుము. నానోటినుండి నాదుశ్చరిము నాడింపవలయు. రెండు, మూడు దినములలో నాయభీష్టము లన్నియు నెఱవేఱఁగలవుకదా యేల త్వరపడియెదవు?

వాసం—సచిన్తోత్రమా! నీవేల యాభ్రాంతివహించెదు? నీతోడ నేల నెఱవేఱునికోరికలను నాయాన పెట్టెదవు? కారణము లెన్నియో నాలోచించి మీతండ్రి నీకాయాజ్ఞ నొసంగెగాక యూర కఠనికీ చిచ్చివట్టెనా? నన్నింకఁ దలంపకుము. మన ఋణమింతయే యని యెంచుము. నీ కేమి నాయట్టియు, నన్ను మించినట్టియుఁ దరుణు లెందఱో దాసులై యుండఁగలరు. నాకుఁగదా ప్రాప్తముచాలదు. ఊరకా శలపెట్టుకొనకుము. నన్ను మరువకుము. అంత తీవ్రశాసన మొసంగియున్న తండ్రి మరలనన్ను వరించుటకు సమ్మతించునను టెట్టి భ్రాంతి వదలుము—వదలుము చెలితనము మాత్రము మఱవకుము. నీవును, నీతండ్రి కోరికలిగించెడు నీ యిల్లాలను గుఱుముగా నున్నఁ జూచి సంతోషించుటయే నాకుఁ బదివేల పాము. నమస్కరింతును.

మదన—నాజీవరత్నమా! నా జగన్మోహినీ! నన్ను మన్నింపుము. ఇన్ని దినముల నుండి నన్ను జూచియు నామనసు నింతాయజ్ఞేతివేయని వందురుచున్నాడఁగాక నీమాటకు నాకేమియు దుఃఖము కలుగదు. నాతండ్రి నన్ను వరింపుమన్న దుశ్చరితము నూరక వెలికేల చెప్పవలయునని మానితి. నీ వీమాటలాడుటవలన విధిలేక చెప్పవలసి వచ్చెడు. అదియేది యెట్లున్నను జగమంతయు నావలన నిలువవలసివచ్చినను, నన్నింటింతగా ఖండించినను, తండ్రిగారి దాపితామహుఁడైనను నర్పంధించినను, నిన్ను మానన వనితాంతరప్రసక్తికి నిశ్చయింతునని నమ్మితివా? నామోహమంత యులికిపోవునది యని విశ్వసించితివా? కొడుకే తనకుఁగావలసియున్నవాడైన నాతండ్రి నినుఁ జెట్టపట్టుటకు సమ్మతింపఁదా? సమ్మతింపకయే పోనిమ్ము. ఇంత విశాలమయిన యాజగమున మనమెక్కడ నింతి పొట్టిపోసికొనఁ జాలము? రాజ్యమేవలయునా? మంత్రిత్వమే వలయునా? దినదిన ప్రళంకితదేహయాత్రా విచారఁడనగు బీదనైయున్నను నీదండ నుండఁగలనుగాక, రాజ్యసామ్రాజ్యమును జరణాంగుష్ఠమున మోసికొనియున్న యా యువరేందరి నైనను నే నొల్లను.

(అనుబంధము. 20)

నా నిశ్చయము నింత యూహింపలేవైతివా? చెప్పఁగూడదనియున్న రహస్యము చెప్పవలసి వచ్చినను బాధకము గలుగదు. నాతండ్రి నాకుఁ బరిణయమొనర్ప నెంచిన సత్తిమణిపేరు శూత్రమునే నుడివితి నా యప్పు దాకార్యమునేఁ జేయజాలుటయుఁ జేలకుండుటయు నూహింపఁగలవు ఏవరినిఁ బరిణయమాడుము నెనంటి? మఱి యెవ్వరినిఁగాదు. నాతల్లి వరుసయన్న నేమి, తోఁబుట్టువు వరుసయన్న నేమి, యే మన్నను బూజనీయరాలగు—చంపకమాలినీ సతిని సుమా—ఇంకనైననూహింపుము.

వాసం—నిక్కమా? (నవ్వి)

మదన—నీయాన నిక్కము దీనికి నేనవ్వవలయునో యేడ్వవలయునో యెఱుంగన్దు

వాసం—మాయన్న మణిమంతుని నరయబోయిన వృత్తాంతమును జంపకమాలిని మా మామ యతనికి నివ్వనెంచియున్న వృత్తాంతమును మీ తండ్రి యెఱుంగరా?
మదన—ఎఱిగియుండ వచ్చును. దీర్ఘముగమాటలాడుట కేయనకాళమే లేకపోయె
గదా?

వాసం—నాథా! అయిన మీ తండ్రివచ్చిన నేమి చేయనెంచితివి?

మదన—ప్రియా! నాథా! యను తియ్యనిమాట నీ ముద్దునోట మర్లలనీనోటవినఁగలిగె
గదా! ఇంక నా సర్వాశలు ఫలించె. (అలింగన మొనర్చును)

వాసం—ప్రాణేశా! నన్ను విడువుము. చంపకమాలిని యదే వచ్చుచున్నది. మనమా
తైపునకుఁబోయి తనివిడిఱ మాటలాడుదము రమ్మ.

(మదనునితో నిష్క్రమిం.)

పునః ద్ర॥ చంపకమాలిని.

చంపక—విషయము దానియు నెందుఁబోయినో తెలియదయ్యె. ఇందుండిన వాసం
తికయు మదనుఁడును కానరాలేదు. ఆతైపున నేమైన పోయియున్నారేమోచూచె
ద. (ప్రక్కకు పోవుట నభినయించి పండుకొనియున్న చంద్రహాసునిఁజూచి)
అహ! ఏమహానుభావుఁ డిందుఁ బండుకొని యుండునది? తక్షణములన్నియుఁ
జూడరా కుష్ఠమగునవలె నున్నాఁడు. రాకుమారుఁడై యున్న నేకతిమున యశ్వా
రూఢుఁడై యీయుద్ధాన వనమునకురాను గారణమేమి? ఏమిది? ఈ మహాహ
రునిఁ జూచినప్పుడే నా గుండెలిట్లు తటతటఁ గొట్టుకొనుచున్నవి? మనసుఁ
కేమియు నెఱుంగరాని శంకాతంకముకలుగుచున్నది. అహ! ఇదియే మో
హము? చూచినఁ జూడఁగూడ దనిపించుచున్నది. చూడకుండినఁ జూడ
యు ననిపించుచున్నది? చూచిచూడకున్నాను. చూడక మారుచున్నాను. ఇది
యేమోహము? అయ్యో! వీనిముద్దుమోము, వీనిగొప్పకన్నులు, వీని వెడదయ్యు
ము, వీనినిడివి చేతులు, వీని శృంగారవైభవ మాయనంగునికైన నుండెనో—లేదు?

(అనుబంధము. 21)

ఇట్టివానికి సంధాగిని యనిపించుకొనియున్న యందువదన సౌఖ్యమే సౌఖ్యము
అకటా! నాతండ్రి నన్ను గానకున్న మణిమంతునికివ్వఁ దలంచియున్నాఁడు. పెద్ద
కాలము వినుటఁజేసి చూడనివాడైనను నా మణిమంతునిపై మదివొడపియుండె.
ఆమణిమంతుఁడు చిక్కికుండుటఁ జేసియే కాఁబోలు నీధరణివరులైన నాకు మోహము
పృతిల్లి యున్నది. ఈమహాపురుషుఁ డెవ్వఁడో మేలుకొల్పి విచారించుటగాక (సమాప
మునకువచ్చి దిక్కులుచూచి) దూరమున పయన వచ్చుచున్నట్లున్నది అహోయిన
పిదప విచారించును ఇప్పుడా సరసినిఁదిగి యణగియుండును. (ప్రక్కకు బోవును.)

(పునః ప్ర॥ విషయ.)

విషయ-ఏమిది? సాయంకాలము కావచ్చినను నొక్కచైత్ర గానరాకున్నారు! దాని యెప్పుడో నన్ను విడిచితనకె ఇందువచ్చిమాడ వాసంతికయుఁ జంపక మాలినియు లేకున్నారు. విడిచియొద్దకుఁ బోయియుందురు. నాకును నాయాస మయ్యె. పోయెద. (ప్రక్కకుఁబోయి పండుకొనియున్న చంద్రహాసునిఁజూచి) ఆహా! ఎవ్వడీపురుషోత్తముఁడు! రోహిణీప్రణయశాంతి నిరీక్షించుచు ధరాతల మునకు దిగిపండియున్న యకలంకుఁడగు హిమభానుఁడో! పిన్నాటకై దాగియున్న రతీసతిని నెయికి కానక యాయాసమున మేనుపఱచి సుఖశయనముగాంచిన సాంగ భూషణుఁడగు ననంగుడో! వనేందిరాభోగతుష్టుండై శయనించియున్న బాతి సంయుతుండగు మాధవుఁడో! రం భాప్సరసాకల్పితసంకేతప్రాగాగతుఁడై పగ టివై విసుగుజనింపఁబండియున్న నిమేషశాలియగు నైలలిల కుమారుఁడో! తెలియరాకున్నాఁడు. ఈ పురుషోత్తముహృదయసీమవసించు భాగ్యముఁగన్న చెలువదికదాలక్ష్మీవిలాసము! ఈచతురానను ముఖసీమద్దాగు ధన్యతగన్నరమణీ మణిది గదా వాణివిశేషము? ఈమహీకునర్ధాంగి యనిపించుకొన్న వెలదిదిగదా సర్వమంగళాత్వము? ఆహా! ఇంతటి చెలువము, నింతటి తేజోవైభవము, బుడమి నున్న యేపురుషునందును జూడనేలేదా!

(అనుబంధము 22.)

ఎట్లయిననుజేసి యామోహనాంగు చరణతలంబునఁబడియెద. అయ్యయో! మాజనకుఁడు నన్నెవ్వరికోముదివరసకీర్తనెంచియున్నాఁడే. అదియంతయు నిద్రమ యత్నముగా నొనరించెద. ఈ పురుషువరుచి మేలుకొలిపి దాసిగానన్నేలు మని విన్న వించి కృతార్థనయ్యెద పురుషవర్యా! పురుషవర్యా! ఆహా! పఖిత్రాంతుఁడై యధిక నిద్రాయుక్తుడై యున్నవాఁడు. శరీరమువై చేయు పెట్టిన వైన మేలుకొనునేమో (శరీ రము ముట్టి) ఆహా! యింతైనను లేవఁడు. ఈ శరీరస్పర్శనమే నాకనంత సుఖము సంగఁ జాలియుండు. సమ్మతినడయ కీతని యొడలు నే స్పృశింపుభంగి సమ్మతివై నీ మహాత్ముని చరణము లాత్తుభాగ్యము నాకుఁ గలుగునా? కుత్తిని మేలుకొల్పి విధామున మైన నెయ్యని? ఇతని దండనున్న నా గోములన్నియు ఫలించినమహానందముగలి గెడు. ఊరకత్తివిడిత నితని ముద్దాడు కత్తుచాలము నన్నెంతయుఁ దీవరించెడు చేయుదునా? అక్కటా! ఎంతయశాకికము? ఎవ్వడో? ఎట్టివాఁడో? ఏచేశమో యను టరయక యిట్లానర్పవచ్చునా? ఎట్లయిన వేటుభంగి మేలుకొలిపెద. శరీరమువై మెల్లఁగఁ గొట్టును)

చంపక-(ప్రక్కన స్వగతిము) అకటో! ఇది నాకెట్టి యవస్థవచ్చెను? ఇక్కడినుండి నెడలిపోవు మార్గ మేలేద. విషయయున్నయెడ నుండియే పోవలయు పోవుచులు

నకతురంగమువైవచ్చిన యాయాసమున శ్రాంతుడనై యుండుటచే రేపుదయము •
వజ్రు నీళ్లే నిదురించుచుంటిఁ గాఁబోలు. కార్యభారము మిక్కిలిగా నున్నది
నేనికఁ బోయివచ్చెద.

(లేచును.)

విషయ - పురుష పుంగవా ! పోయెదుగాని కూర్చుండుము. ఇంకను సాయంకాలము
కాలేదు. మఱచితి నీవు చందనావతి నుండి వచ్చితినింటివికతా ? ఇప్పుడు మా
యయ్య యందుండ వలయు. అతినికి —

చంద్ర - మీయయ్య యెవరు?

విషయ - కుంభీనకుడను పేరబరంగు మంత్రి సత్తముఁడు.

చంద్ర - అసచివతంసుఁడు మీజనకుఁడా ? మిక్కిలి మేలయ్యె. అతఁడు పంపఁగనే
నే నిపుడీ కుంతలమునకు వచ్చితి తరుణీమణి ! నీకుఁడోడఁబుట్టు వెవరైన
నున్నారా?

విషయ - మదనుడను మాయన్నగలఁడు.

చంద్ర - ఆ మదనునొద్దకే సనుమియయ్య పంపియున్నాఁడు.

విషయ - ఏమికార్యము ?

చంద్ర - ఆకార్య మేమోనాకుఁ దెలియదు.

విషయ - అది రాచకార్యమగుట గోప్యముచేయఁ జూచెదవు కాఁబోలు.

చంద్ర - అకటా ! నిక్కునముగానాకే యాకార్యము తెలియదు. ఆ మంత్రిసత్తముఁ
డు నాపూర్వ చరిత్రమంతయు విని నాయెడఁబరమప్రీతి గలిగి “ చంద్రహాసా !
నీ వీక్షణమునఁగుంతలమునకు నా కొడుకు మదనునొద్దకుఁ బో ” మృనియె
అతఁడునాకు దివ్యసుఖము గలిగింపగలవాఁడని మాత్రము నడివె. ఒకజాబు
త్రాసి యొకజంఘాలుఁడను భటునిచే నా కంఠె ముందు పంపె. నాచేసీజాబిచ్చె.
ఆజంఘాలుఁ డింకను మీ యెద్దకు రాలేదా ? (అని జాబిచ్చును.)

విషయ - జాబుచేకుని దీని సంతింపవైన లేదే?

చంద్ర - అట్లనే యిచ్చియున్నాఁడు.

విషయ - (జాబు చదువుకొని) ఈజాబు కడుచిత్రముగా నున్నది. జంఘాలుఁ డింకను
రాలేదు కానిమ్ము చూతము రాజకుమారా ! మాయింటికి విందలై వచ్చినందున
మన కవేరిచ్చుకోమము గలుగదు నేను నిన్నొకటి యడిగినఁ గోపమురాదుకదా ?
నీకు వివాహమై యున్నదా ?

చంద్ర - తరుణీమణి ! నీయడిగిన యర్థము విశదమయ్యె. నేనివాహితుఁడనుగాను.
నాభాగ్య దేవతఁబోలె విలసిల్లు నీయట్టి సూహసాంగి తనకుఁ బుత్రిగానుండుట తెలి
సిన పిదప నీజనకుఁ డాడిన “ దివ్యసుఖము ” సర్వ మిప్పుడు గ్రహించితి.

(అను బంధము 24)

విషయ:-అయిననేగడు ధన్యసు. ఎమిదైవాయత్త మోనిన్ను చూచినక్షణమే నామనసు నాదికాదయ్యె. నేను నీస్వత్వమనియనుకొంటి. చెప్పరాని మోహశంకాభీలాషములు ముప్పిరిగొనియె. నీవునీకడగంటిచూపున నను వీక్షించు భాగ్యము నాకుఁ గలుగునాయని నేకరితి. నీవీమాటలిష్టపడదుటచే నా దైవము నెంతయుఁగొందాడెద.

మనకవకాశము మిక్కిలిగఁ జాలదు. అందందు విహరింపఁబోయియున్న నాయాభీజనము నన్ను వెదకుచుందురు. మాయన్న మదనుఁ డీవనమునందే యున్నాఁడు జంఘాలుఁడు తెచ్చియున్న జాబింకను వచ్చియున్నదోలేదో యరసి నీ వృత్తాంతమును వివరించి యిదెచనుదెంచెద. నాకు నెలవా?

చంద్ర -తిరుణీమణి ! నీవు నా చెంతనున్న నీలోకము నేమటచియుంటి.

(అనుబంధము 25.)

జంఘాలుఁడు వచ్చియున్నను రాకున్నను మానె. మదనుఁడు ననురమ్మనినను రావలదన్నను మానె ఎట్లును నేనీవాడనుమా ! నీవు ననుఁబాసి పోయెదవన్న నీ వియోగము తుణమాత్రమే యుండఁగలదని యెంతి తెలిసియున్నను నాకు మదికి సంశయముద్భవితైదు. అయిననుఁ బోయిరమ్ము.

విషయ -అయిననేఁబోయివత్తునా?

చంద్ర -పోమ్ము, - పోయిరమ్ము.

విషయ -అట్లయిన ననుఁబోమ్మంటివా? ఆనతిత్తువా?

చంద్ర -అదేల యిట్లు పలుమాటడిగెదవు? ఆహా! తెలిసెను. కామినినమ్ము త్తియింపును నేనగిరవాన మెప్పుడును నొనరింపనివాడనగుటచే నా కెంతమోహము కలిగి నుమాటలమించి వేలాక కాగ్య మొనర్చుటకు నంకోచించితిని నీవై యాస్పదమద్ర హించిన మాటలాడితివి. ఇంకి పోయిరమ్ము పోయిరమ్ము. శ్రీమ్రుముగమ్ము

క॥ కొరికలెల్లను కేడే.

తిరుగుగా నాదుభాగ్య దేవతనిగు నీ ।

నీప్రేమ గలఁగొప్పయగు ।

దారిగుణాపోయి మరల దడయకవివ్రా ॥

(అనుబంధము 26)

(అని యాక్షేపించి ముద్దాడును).

విషయ -చంద్రహాసుని ముద్దాడును.

చంప-(స్వ) హా!

విషయ:-రాజశేఖరా! నేబోయివత్తును. నిన్నియ్యెడ విడచిపోవుటకు నాకుఁగాళ్లు రావు. అయినను, బోయివత్తును. ఈ సరసినున్న యుదకముకడుమధురము. నే వచ్చునటకు నీసరసునఁ కాలకరణీయము లానర్చి జలపానముచేసియుండుము.

(ఆళ్లేపించి - నిష్క్రమ.)

చంప:- (స్వగతము) ఆయ్యా! గ్రహచారమా! ఇంకేమిగతి. (పండుకొని, నిద్రనభినయించును)

చంద్ర - (సరస్విలోనికిదిగిపండుకొనియున్న చంపకమాలిని జూచిభ్రమము, నభినయించి)
ఆహా! ఈతరుణి యెవరు? ధరణికి నవతరించిన సాక్షాద్రతీసతివలె నున్నదికదా?

(అనుబంధము 27.)

•ఇదియింత సమీపమున నున్నది. మామాటలన్నియు వినియెఁగాబోలు. అయిన నిద్రించియున్నది. భయమేమియులేదు. అయినను మేలుకొల్పియింత విచారించును. ఇదియు నా మనసునునారింపఁజాలియున్నది. ఎవ్వరో విచారించెద. అబలా!

చంపక - (నీలిగిమాలిగి కన్నులుదెఱచి భయమునభినయించి నిలిచి) ఆహా! నాకన్నుల కేమయినభ్రమగలిగెనా? మానవపుంగవా! నీవెవరవు?

చంద్ర - మానినీమణి! నేనుస్థలాంతరమునుండి వచ్చియున్నవాడ. నేనెవ్వఁడైనదియు విన్నవించువాడఁ గాని జగన్మోహనముగు నిట్టిరూపముధరించియు నీ సరసిగట్టున నీచెట్టునీడ నిట్లు నిదురించుతలంపుగొన్న నీవెవరవో యింత వచింపుము

చంపక - ఆహా! ఈవృత్తాంతము నడుగుటకా నీవు నన్నిట్లు నిద్రాభంగము గావించినది? ఔరా! నీవెంత సాహసముగలవాడవు? స్థలాంతరస్థుడవై యూరుపేరెఱుంగని వనితలు నిద్రించియుండ నబలాయని పిలిచి నిద్రచెఱచుటకు నీకేమిక్కుర?

(అనుబంధము 28.)

మీసీమకున్న పురుషులెల్ల వెలదులనిట్లే యువభృవారా? ఆయూరై ననెయ్యది యింత వచింపుము. తెలియవలయు. కాదేని యూరక నీదారిఁబొమ్మ

చంద్ర - వనితామణి! నేనెంతయుఁ గావరమున నొనర్చిననీమధుర స్మితాభంగ సాహస కృత్యమునకు నొప్పుకొమింపుము నాయానవచించెదను. నీచునునకు నొప్పికలి గింతునని నేనెఱుఁగెతి

శే॥ గీ॥ రమ శిమన్నిపు నాకానరంగపుకరి తే ।

కుసుమకోమలమగుమేరుఁ గులక డాళ్ళ ।

నెంత నొచ్చెరొయచుకొంటి నింతెకాని ।

యకటచంద మెఱుంగ లేనై తినబల ॥

మన్నింపుము. మన్నింపుము.

చంపక.—నామనస్సునకునొప్పికలిగించినది యింతమాత్రమా? ఇంతాగడమా? (ఏడ్చుచు)

చంద్ర—అయ్యయో! తరుణీజనవతంసమా! గాఢనిద్ర నీవిందుండుటనట్లే సరిసిల్లా నెక్కడ పడియెదవో యనుభయమున—

చంపక—భయముననట్లే సరసినిబడవైచితివి కాబోలు. ఆయింతకార్య మొనర్చి యున్న నీకుఁగడుపుణ్యము కలిగియుండుఁగా? (దుఃఖించుచు).

చంద్ర—అక్కటా! నేనెంత తప్పుచేసితిని? కామినీ! నాయపరాధములన్నియు మన్నింపుము. నిన్నెంతయు నలయించినవాఁడ అరయక నీమనసునకిం తాయా సము కలిగించినవాఁడ. కామినీ! నేజేసిన యపరాధములలోనిది యొకటి యని గ్రహించిననుగ్రహింపుము. అపరిచయురాలగునిన్నడిగెడు నాస్వాతంత్ర్యమును మన్నింపుము. నీపరితాపము చూడఁగా నాకువంతగాఁ దోచుచున్నది. నిద్రాభంగ మాత్రమున కింతదుఃఖించువారి నెందైనఁ గంటిమే? కావున నీసంతాప కారణ మేమో నాకువచింపఁ దగినదేని వచింపఁ ప్రార్థించెద

చంపక—రాకుమారా! నీవేమియార్చెదవా— తీర్చెదవా— నాసంతాపము నన్నేల యడిగెదవు?

చంద్ర—అయ్యో! తరుణీ అట్లెలసంతయించెదవు? అన్ననుచీక్షింపు నాకుమాత్రము శక్త్యముండెనా నాయన వలయునంతి శ్రమించెదను. అయ్యయో! నీయట్టి కోమలంగికిసంతాపము కలిగింపఁ గలిగినపదార్థమైన నెయ్యికిఁకోకిలమును, ఊడిల్లుము నీకన్నులను గండుమీలుబాష్పనదమున మునిగిశేలుచున్నవి గా? ఏలనీక్లిట్టి యలత?

చంప—రాజచంద్రమా? ఏరాకన్నయను, ఈతేని మంత్రికూతులు మునుమున్నె నెయ్యింపునఖిని దానిదాసియని నన్నన్ననుగాఁ బాలుదు. ఆకము... ఇదిగోదా మునిగి యీ... నీని ననుముంచెను. విధిలేకనాకుఁ జూడవలసివచ్చెను నేలుకొని యున్న దానట్లే న్నిద్రించితి ఆసంవేశముకలవోలె నాకట్లే నిల్లయ్యెను. న కొనుము సంవేశ భంగమైనట్టు కనిపించగాని సంవేశభంగము కాలేదు భంగము కాలేదనియనఁజనునా? భంగమేయనగి. ఆశలమాలితి— అశలమాలితి ఆ సంతాపమునకే దుఃఖించితి— అదుఃఖమునకే సంపించితి.

(అచటబంధము 29)

చంద్ర—మానవతీమణి! నీమాటలు నాకియ్యంతి న సర్థముకావయ్యె.

చంప—నాకేయర్థము కాలేదు, మఱొకసారి వచింతులెమ్ము.

(పక్కకు నిష్క్రమింప.)

చంద్ర - ఇది యేమాశ్చర్యము! ఈయబల యిట్లు మాటలాడెను? ఇట్లు లేచిపోయెను? ఆహా! తెలిసెను. దీనికించుక యున్నాదమున్నట్లుతోచుచున్నది. దీనిపేరైన నడుగవైతి. మావిషయవచ్చిన వృత్తాంతములడిగెదను. ఇప్పుడీసరసివిడిగి యుచితకర్మల నిర్వర్తింపెదను. (నిష్క్రమింప)

(పునః ప్ర|| విషయ. జాబుతో. ప్రక్కన)

విషయ - ఆహా! ఇది తేమనస్థముగా నున్నది? మాజనకుఁ డింతటి క్రూరకర్మడగునో? నిరపరాధియైయున్న యారాకుమారునిందుఁ బుట్ట చంపుటకొఱకా? అక్కటా! ఎంతఘాతుక కృత్యము. ఈ జాబుమాత్రము మాయన్నచేతఁ బడియుండెనా యావా సంతికకై యీకార్యము నొనర్చుదునే యుండఁగాఁబోలు. నామనోహరుడగు చంద్రహాసున కాయశ్శేషమున్నందునఁ నే యీజాబునాచేతఁజిక్కి. కాకున్న నెంతనస్థము జరుగనుండెనో?

(అనుబంధము 30.)

మాయన్నకిచ్చెదనని చేప్పియా జంఘాలుని యొద్దనుండి బలవంతముగా నీజాబుఁ దెప్పించుకొంటిని. తెప్పించుకొని, యెంతమోస కృత్యమైనను మానెనని మెల్లఁగ విచ్చి మాచితి. ఈసిగురుపాటుం గాంచితి. ఇప్పుడేమి చేయుదు? నామనోహరున కీజాబుచూపించి హెచ్చరిక నొసంగి యూరక చందనావతికిఁ బంపుదునా? అట్లయిన నేమిఫలము? ఇట్టి దురాత్ముని పుత్రియనినన్నితఁడు పరిణయమాడుటకు నిచ్చయించునా? లేకమాయన్న కూరకయీజాబిచ్చి యాకార్యమొనర్ప వలదని చరణములపైఁబడి విన్నవించునా? అదియు నీష్ఫలము. మాయన్న జనకాజ్ఞ మీఱువాఁడు కాఁడు. నాప్రార్థనపై నిష్పటికి మాత్రమూరకున్నను నాప్రాణవిభునకు నేజుభంగినియిన కీడుజనింపఁగలదు - ఒండెని నీ జాబు నూరకయిల్లేచించి వైతునా? దానివలననేమి కార్యము సాధించినట్లు? జాబెక్కడపోయెనని విచారించిన నామోసమేర్పడుఁగదా? దైవమా! ఏమిచేయుదును? ఆహా! నాకొకటి తోచుచున్నది. అట్లొనర్చిన శ్లాఘండును? దానికీజాబాస్పద మిచ్చునేమో చూచెద. (జాబు చదువును.)

‘తనయా!’

తేపునీయెడకురానున్న చంద్రహాసుం డేనువాఁడు మనకు మహామిత్రుఁడు.

“మహామిత్రుడు అమిత్రుఁడైయు నొనర్చును. మిత్రుఁడైయు నయిగను దీనివలన దోషములేదు. ముందుచూచెద.

“మహామిత్రుఁడునాముదంగములని, యు వానివలన నవివేలములు కాఁగలవు.

“వానివలనవిఫలములుకాగలవు” దీనినిట్లు చదువవచ్చుగదా? వానివలన, నవి ఫలములు కాగలవు మంచిమాటాయె-ముందు చూచెద.

“ఫలములు కాగలవు. వీడు మనువాడైన నాసర్వోపాయముల సార్థకములగు”

ఇది కొంచెముకష్టము. వీడు మనువాడైన” ఇట్లయిన సరిపోవును. “ను” అను అక్షరమునఁ గొమ్ము తీసెదను. అప్పుడు “వీడు మనువాడైన” ననియగు. ఆతీసిన కొమ్ము “సర్వోపాయముల” యనుచోఁ గడనుంచెదను. సాగసు వీడు మనువాడైన నాసర్వోపాయములు సార్థకములగు తరువాతఁ జూచెదను.

సార్థకములగు వీని ప్రభావములనంతములు. శక్తి యపరిమితము. ఇందున్న వారిచే గుణభూషణుఁ డనిపించుకొనినాడు. ఇట్టివాని కేమిచేసినఁ దీటునని యోచించి యోచించి, యిందేమియు నొనరింపను శక్యముకాకుండుటచే దుదకు నియొద్దకుఁ బరిపియున్నాడను.

ఇదియంతయు నిరుపాధికముగానే యున్నది. ఇంకను ననుకూలముగానున్నది, ముందు.

“ఉన్నాడను వీడు వచ్చినవెంటనే యెండినక యిదియేమని విచారింపక నిర్భీతియై నిశ్చలభావసమున భూరిభోజన యుక్తముగా విషమునొసఁగి ప్రాణపీడనకార్యము నిర్వహించి కడగావించి నాకానందము ఘటిల్లజేయుము.

దీనికేమిచేయవలయు? (యోచించి) భరీ! భరీ! ఇదియంత యెప్పుడే? “విషమునొసఁగి” యనుదాని “విషమునొసఁగి” యనిచేయుట కెంతకాలయు? “ప్రాణపీడనకార్యమును” పాణిపీడనకార్యమనిచేయుట యెక్కువగా! ఔగా! ఇదియంతను కాలముగానున్నది. “భూరిభోజనయుక్తముగా విషమునొసఁగి పాణిపీడనకార్యము నిర్వహించి కడగావించి నాకానందము ఘటిల్లజేయుము” అనియగు ముందు.

“నేడండలేనని యించుకైన యోచింపక యీటని యొనర్చుము. ఇదియే నీపుత్రతకు ఫలము. నాపూర్ణానుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడవయ్యెదవు. ఆయనుగ్రహమునకు సూచకముగా నీవాసంతికను నీపు పెండ్లియాడనిప్పుడే నెలవిచ్చుచున్నాను. నేనొక నాటకమైనది నాటకమైనదిగానూ నాటకమైనదిగానూ వచ్చెద.

వచ్చినవెంటనే నీపరిణయము యథావిధి నొనరించెద. ఈ చంద్రహాసా
ద్వాసముఖూత్రము తడవు సేయక యొనరింపుము.

“ఉద్వాస” మన్నమరణమగుగదా ! దీని సద్వాహమని చేయుటకుఁ గష్టము
కాదు. భరిభరి ! ఇది యిట్లునుకూలమగునే ? మాతండ్రి యేమి తలంచెయున్న నుదైవమే
మోసేసెంచినట్లే యగుటకుఁ దలంచి యున్నాఁడు. ఇంచుకైన గుఱుతు తెలియని భం
గిసీ-కార్యము మొట్టమొదట నొనర్చి యీ జాబును మాయస్మృతిచెప్పదను.

(అనుబంధము 31.)

అప్పుడు మాయయ్య దుష్కార్యము నానాధునితోఁ జెప్పవలసిన పనియులేదు.
జాబుదిద్ది నాకాకాభంగముకలుగు కార్యమునులేదు. నానాధునికింక ముందపాయమును
గల్గగదా.

సీ॥ బభిబభియీకమ్మువైలలేనిదయ్యెఁగా యెన్ని కార్యములఁ జేయు
చెనిదియు ।

మోహమృజలరాశిమునిఁగి కాననినాదుకోరికలెల్ల నిండాఱు
టొకటి ।

యేపాపమెఱుంగకయిటువచ్చియున్న నాప్రాణేశునిపుడు కాపా
డుటొకటి ।

యసువులాఱుగ విసంబోధఁగుచుం డెనొయేమొ మాయన్న
పాపంబువాయుటొకటి ।

త॥ గ॥ సమయదమెంబునకుఁ జక్కఁబంప నెంచి

యున్న జనకుని కుపకార మొనయుటొకటి ।

యిన్నిమది నెంచి యిటుచేసియున్న దాన ।

నోపి పశుమేళపాపవే పాపసమితి ।

పరమేశా ! నేనొచ్చినది పాపకృత్యమే యయినను సెంతో పుణ్యమునకు పకా
రముల కాస్పదమగునని స్వాహాసిరిచితి. అనవరతము నినుమదినమ్మియే పాపము నెన్నఁడు
నెఱుంగనిదాన మాధవా ! సమరక్షింపుము. మాధవా ! రాజ్యమునా కివ్వఁజెంచియున్న
మాధవా ! నీకుమారమా శ్వాభంగముకాఁగలద్య. భసాశగల తెలఁచు లెందఱు నీకుఁ
జిక్కరు ? ఇప్పటికి నూఱడిల్లుము. నేఁజేదప్పిలిసిగాని యంకందతో తరుణులు. నీవలఁ
బడఁగలరు లెమ్ము.

(పునః ప్ర - చంపకమాలిని)

చంపక:-విషయా! ఇదియేమే? చూచియుఁజూడనట్లు సంత్రమమునబోవుచున్నావు?

విషయ -చంపకమాలిని! నీ కొఱకై పెదకుచుంటి ఇప్పుడు నన్ను విడువుము. మరల వచ్చి మాటలాడెదను.

చంపక:-ఇదేమి యొయ్యారమే? ఎక్కడికి బోవుచున్నావు! మాటలైన నాడవు?

విషయ.-మాయన్న యొద్దనొక తీజరానిపని యున్నదే తుమంపుము. నీకు నమస్కరింతును నన్ను విడువుము.

చంపక:-విడువక కట్టిపైతునా? పోయెదుకాని కూర్చుండుము. చందనావతినుండి మీ యయ్య యొద్దనుండి జంఘాలుఁడనువాఁడు వచ్చియున్నాడే వినలేదా?

విషయ -వింటిని. నీకువాని పేరెట్లు తెలిసెను?

చంపక:-అదియేమబ్బురము? మీయయ్యకు తేమమా?

విషయ:- సఖీ! నేనిప్పుడేవచ్చి యంతయు వివరింతును. ఇప్పుడు మాత్రము నన్ను విడువుమా. నీకు నమస్కరింతును.

చంపక -నీకే నమస్కరింతును. కూర్చుండుము నేనొక వృత్తాంతము చెప్పటకు వచ్చియున్నాను. నిన్ను విడువను ఎట్లు పోగలవు?

• విషయ -ఇదేమి సవతినుచ్చరమేనీకు?

చంపక:-సవతి మచ్చరమునకు దూరమేల? నీయొడినుండు కాగదమేమి?

విషయ -చెలియా! మనము ప్రాణసఖులము. నీవు నన్నింకఁ బోనివ్వకున్న మనసఖీ త్వమునకే సంకయమని యెంచుము. విడువుము.

చంపక:- (విడువక) ఎంత నేర్పరివే? అదియంతయునుండ నీ! నీముఖమేల యిట్లు వికాసభావము జెందియున్నది? నాకంటె బ్రాణసఖి నీకుఁగలదా? సంతోషముననింత భాగము నాకివ్వరాదా? ఈయానందమునకుఁ గారణమేమింత వచింపుము.

విషయ:-అవునా బ్రహ్మానందము ఇంకనైన విడువుము.

చంపక -ఏమి? పుగడుదొరకినంత సంతోషముననున్నావు కదలే?

విషయ:-నాకు మగఁడు దొరికినంత సంతోషమైన నీకు మగఁడుపోయినంతదు. ఖమా?

చంపక -(స్వ) బేరా! ఇదెట్టి మర్మభేదనవాక్యము? నా చందమునదేమైనఁదెలిసినదా? (ప్ర) సోదరి! నీవీమాటాడిన నాకుఁ గోపముకలుగుననియెంచి పరవడితిని నీకు మగఁడు కల్గిననాకు కలుగఁదా నాకుఁ బోయిననీకుఁబోవఁదా? ఇంతగోప్యము చేసెదవే? నీమానసము చంద్రహాసమున నిండించినట్టిట్లే ఖండితోర్తు లాడెదవు.

విషయ:- (స్వ) ఇదేమి యిట్లుచున్నది? (ప్ర) కావుననే నీవును నాయెడఁ చంద్రహాసమును లాగితిని కాగలోని దింకలమును

చంపక:- (స్వ) నాకుఁ దెలియకున్నది. ఎంతవఱకుఁబోవునోచూచెద. (ప్ర) విషయా!
నేఁడేటికే యిట్లయితివి? మాటలు నిర్ఘరములు మోమున నాచంద్రహాసానంద శర
వికసనభావము. ఈచందహేమోతెలియకున్నది. ఇంతైనఁజెప్పుము. అది మీ
యయ్యవ్రాసినజాబా? వీరుఁడగినమగనిఁ బంపుదునని యేమైనవ్రాసియున్నాఁడా?
విషయ:- ఊ! నాకుఁ నీకునుఁడగినవానినే పంపుదునని వ్రాసియున్నాడు.

(విడిసింపుకొని మఱియొక ప్రక్కకు నిష్క్రమిం.)

చంపక.- ఈవిషయచందము నాకించుకైనఁ దెలియకున్నది. ఇదియాడినమాటలు నర్క
గర్భములు ఆకస్మికమనుటకు నొకటికాదు రెండుకాదు. కావుననే చంద్రహాసుఁ
బ్రేముడించి చూచినచందము గుఱుతెఱిగియే యిటు మాటలాడినది. ఎట్లెఱిగెను?
మొదట వానియొద్దనే నుండినది చూచెనందు. నాసరసిలోనున్న నాబైపునలైనఁ
జూడదయ్యె. అట్లునేసరసినుండుటఁ దెలిసియున్నఁ జంద్రహాసుతో నంత నిర్భీ
తిగా మాటలాడునా? అది యక్కడనుండి వెడలిపోయినపిదప మరల నాస్థలము
నకు రాలేదు. నాకేమోయగమ్య గోచరముగానున్నది. చందనావతినుండి జం
ఘాలుఁ దిప్పుడే వచ్చుటయు జాబుఁ దెచ్చుటయు నది యీవిషయచే జిక్కు
టయు నాకుఁదెలిసి విచారింపజూనిన నది యింపుకైన నాస్పదమిదయ్యె. ఇంత
మచ్చరమా? ఆచంద్రహాసుఁడు నాకెట్లు లభించువాఁడు? హా! దైవమా! నేనిం
కెట్లు భరించుదాన అదిగో వాసంతిక యియ్యడకే వచ్చుచున్నది. మదనఁడు
తోడులేక విచారగ్రస్తుఁడైన చందమున నొంటిగా లెట్లు వచ్చుచున్నది. నేదీనితో
నిప్పుడు మాటలాడఁజాల.

(నిష్క్రమిం.)

(పునః ప్ర॥ - వాసంతిక.)

వాసం-అక్కటా! సాయంకాలమయ్యె. ఇంకనుచికిఁ బోవలయు ఇంకమామదను
నెన్నఁడు చూడఁగలుగునో?

(అనుబంధము 32.)

ఇంతమోహము గలవాడయ్యె నంతఃపురము నికటమునకుఁ భ్రావనుచున్నాఁడు.
ఇతనితండ్రి యింతలో యాజ్ఞయిడునే? ఆ తండ్రి యెప్పుడు వచ్చునో వచ్చినా మనో
హరు మనవిశేషమునో. నాప్రాప్తియెట్లున్నదో తెలియకున్నదికదా? ఈ యుద్యా
నమునలైన నాహేమానాంగునితోఁ దనివీడి మాటలాడ వలయునన్న నెన్నియో
యంత రాయములు. రెండుమాటలూ విషయవచ్చుటచే నొకరినొకరొక్కింతసేపు
వాసిపోవలసివచ్చె. ఇంతకుముందు మామామ పిలుచుచున్నాఁడని నేవకుఁడు చెప్పి
నందునఁబోయె. అఱగడియలో వత్తునన్నవాఁడు. నాలుగుగడియలైయుండియురాఁడు.
అందేమి యంతరాయము గలిగినో.

(పునః ప్ర॥ మదనుడు, జాబుతో)

(అనుబంధము 33.)

మదన:-వాసంతికా! వాసంతికా? మనభాగ్య మసమానము. (కాగరించుచు)

వాసం:-నాథా! నాథా! ఏమి? ఏమి?

మదన:-నాకుమాటలుగావు. ఈ జాబుచూడుము

వాసం:-(జాబు చదివెకన్ను లకొత్తుకొని నమస్కరించి కన్నీరునించి) నాథా! మీ జనకుడు నావైనవ్యాజకరుణబూని నన్నింత ధన్యాత్మజేయునే? నాకింతటి భాగ్యమున్నదే? నాథా! ఇది యంతయు స్వప్నముకాదుగదా? నేను నిదురించు చుండ లేదుగదా? ఇదికృత్రిమపులేఖకాదుగదా?

మదన:-కామినీ! అనుతాపము పెనుపెంటఁ జనుదెంచు సంతోషము కడుంగడు మృగరముగదా? ఊఁడిల్లుము, కార్యభారములు మిక్కిలిగానున్నవి. ఈ జాబునందలి చంద్రహాసుఁ డిక్కడికేవచ్చి యున్నాడట! పిలుపింపవలయు. మా విషయకిప్పుడే నిశ్చితార్థమైనదింప వలయు. ఓరీ శేవకా!

(ప్ర॥ సేవకుఁడు)

నీపీతృణమునఁబోయి యాచంద్రహాస కుమారునిదో దొంగిలించు
సేవక.-భాగ్యము. (విష్కరింప)

(పునః ప్ర॥ విషయ,)

మదన:-రమ్మా! విషయా! మనయిరువురకు మనతండ్రి యత్నింతి షోషము గొరంగి యున్నాడు. ఈజాబు చదువుకొనుము.

విషయ:-(చదువుట నభినయించి లజ్జించుచు)

మదన:-విషయా! నీవిందేర్చుచుండుము. అయ్యెడనా గానకుమారుఁడు కచ్చిమిచ్చి న్నది. పిలిచికొని వత్తును (విష్కరింప)

విషయ:-వాసంతికా! కాదు మఱచితి కనిగియా! నీకానామిచ్చి యున్నావా?

వాసం:-విషయా! ఇదేమి వినోదమే? ముసలియగిగిమారి ముచ్చిమిచ్చి న్నది సరసము లాడఁజూచెదవా?

విషయ:-మంచినరసమాయె లెమ్ము. మదనుని నాడలేదేయని యెంటికింటియేడువుల గలిగియుంటివే నేడది యెదలొందుకా నీకీయుపేక్ష?

(పునః ప్ర॥ మదనుడు - చంద్రహాసుడు.)

[పునః ప్ర॥ దాసి.]

దాసి:-వాసంతికా జేవి! చంపకమాలినీదేవి శిరోభారమువలనఁ బండుకొనియున్నది. నిన్ను రమ్మన్నది.

మదన:-మన మండలిము పోవుదము. చంద్రహాసకుమారా! ఇంతగాఁ బ్రశంసించిజూసి. మాయజ్యు లేఖయేయుండ నేనింకొకటాడనేల? ఈజాబున నతఁడు. “భూరిభోజన యుక్తముగా విషయను నీకొనఁగుమనియుఁ దడవు నేయవలదనియు” వ్రాసినాఁడు. ఈరాత్రియే లగ్న మేర్పఱచి ససాకల్యముగ నుద్వాహమహోత్సవము నెఱవేర్చు వాఁడ. ఇప్పుడే యీవనదేవతయెదుట మాజనకు నాజ్ఞచొప్పున నీవిషయాతలో దరిగి కొనఁగువాఁడ. (చేయిచేయిఁ జేర్చును.)

అందఱు మంగళము. పాడుదురు

తృతీయాశ్వాసము - సమాప్తము.

శ్రీ

అభిజ్ఞాన మణిమంత నాటకము.

చతుర్థాఙ్కము - ప్రథమరంగము.

(కుంభీనసు నిల్లు.)

[ప్ర॥ కుంభీనసుఁడు.]

కుంభీనసు - ఏమిది? త్రోవనెందతో బ్రాహ్మణులు నన్నుఁజూచి పరిమనమొనఁగి
దీవన లిచ్చుచువచ్చిరి. ఇంటికివచ్చి మాతుఁగదా పెండ్లిపందిట్లు వేయఁబడి గృహముం
తయు నలంకారయు క్తమై పచ్చతోరణములు గలదియై యున్నది పోయినవదపఁ
దానే తెలియుఁగదాయనియు నెవరి పెండ్లియని యడిగిన నాకుఁదెలియకయే పెండ్లి
జరిగినదాయని యితరులకుకొనుట యేలయనియు నొక్కరినే నడుగకపోయితి
తెల్లవాటియున్నను నింటనొక్కరు లేవకున్నారు ఏమిచిత్రమో?

[ప్ర॥ మిదినుఁడు].

మదనా! రమ్ము కూర్చుండుము. నాజాబు ముట్టెనా?

మదన - నాఁడే ముట్టెను

కుంభీ - దానియందు నేనాజ్ఞయిడిన తీటున నొనర్చియున్నావా?

మదన - అభ్యంతరములదా? వీనిమంతయుఁ దక్కువగాకుండ జరిపెయ్యున్నాను

కుంభీ - ఆజాబేమి చంద్రహాసకంటే ముందేనచ్చెనా? వెనుకనా?

మదన - ఒక్కనాఁడే చంద్రహాసుడను జాబునువచ్చినది

కుంభీ - ఆజాబునందలి కార్యమెప్పుడు జరిగెను?

మదన - నాడే నాటిరాత్రియే జరిగినది.

కుంభీ - దానివలన హరిలో నేమైఁగలకల మాయెనా? లేకయూరికె నెమ్మదిగ నే
ముగిసెనా?

మదన - ఊరిలో నసాధ్యకోలాహలముగా జరిగినది.

కుంభీ - అది నాకేమియనినా?

మదన:-సంకయించు వారెవరు ? అం దఱు ప్రశంసించవారే.

కుంభీ:-ఇంకమనకు నిర్భయముకదా ?

మదన:-ఈవజ్రాస్త్రమును భయములేదు. మీయాజ్ఞాకేమైనదిరుగు బాటుంపినదా

కుంభీ:-ఈపెండ్లి పందిలి యేటికి ?

మదన:-ఇదిలేకున్న గార్యమెట్లు జరుగగలదు ?

కుంభీ:-అహా ! పెండ్లి నెపమున నాపనికాజేసితివా ? పోనీ ! చంద్రహాసుడేమైన గటకటపడెనా ?

మదన:-అయ్యో ! ఇట్లేలపలికెదవు ? వానియానందము మిన్నుముట్టినది.

కుంభీ:-అయినదానవఱకు నట్లే యానందముననుండెనా !

మదన:-కొనవఱకు నెందుకు ? ఇప్పటికిని.

కుంభీ:-ఇప్పటికిని ! ఇప్పుడువారెందున్నవారగు ?

మదన:-నిద్దరపోయి యున్నాడు

కుంభీ:-లేవని నిద్రయేకదా ?

మదన:-అయ్యో ! నీకెందుకు కోపము ? పెండ్లి సందడిని రాత్రియంతయు నిద్దరలేదు ఇప్పుడింకను నూగోదయమైనను గాలేదు. ఇంతలోననే లేవవచ్చును. నేను మేలు కొల్పి పంపుదునా ?

కుంభీ:-ఎవరిని ?

మదన:-అదేల యిట్లడిగెదు ? ఎవరిని ? చంద్రహాసుని.

కుంభీ:-ఎందున్నాడు ?

మదన:-ఇంకెందుండ గలడు ? పడకటింకియందు.

కుంభీ:-ఏపడకటింకి యందు ?

మదన:-నీకేమిభ్రాంతి ? విషయపడకటిల్లు గాకయింకే పడకటిల్లు ? నాచెలియలిని. వాకిక్కి వివాహము చేయుచు బాబువ్రానియుండి యిట్లప్పు నేమికోరియు ?

కుంభీ:-అబ్బా ! నీ యొద్దనే యున్నదిగా ?

మదన:-ప్రాణహానిముగా బదిలపఱచి యున్నాను అందేమైన సందేహమా ?

కుంభీ:-(నవ్వి) సందేహ మేమియలేదు. నాకు దానిందెచ్చియున్ను.

మదన:-నా యొద్దనే యున్నది కైకొమ్ము (ఇచ్చును)

కుంభీ:-(దానినిజదివి) మదనా ! ఇదిసరియే. దీనియందేమియు సంశయములేదు. ఇప్పుడు వివాహమై యెన్నిదినములైనది ?

చందన:-నేటికి నెనిమిది దినములు కాలేదా?

కుంభ:-సంతోషము. నీ కింకను నిద్రవచ్చుచున్నట్లున్నది. నాకును నిద్రవచ్చుచున్నది పండుకొనుము పొమ్ము.

చందన:-భాగ్యము.

(నిద్రా:-)

కుంభ:-హా! హా! (అనిముఖము మోదుకొని) నా మాలదైవము నాకింత భంగపాటుకలిగించునే? కట్టా! ఇట్లొనని నేనొకనాడుం దలఁపనైతిగాదా? నాలుగేండ్లబాలు నా క్రూరకర్మల జంపుటకు వేసే వేలుద్రవ్యమిచ్చితి. ఆదురాత్ముడగునఘోరుఁడు బాటన వ్రేలితోఁ బరిసమాప్తి యొనరించెనే నే యా చందనా వతిలో వేషము వేసికొని యెక్కడను కానిమ్మని వానిపైసమ్మువేసి వెంటనే యాధనువును జెఱువున బడవైచితి. కాండీరులలో నాయటికృత పుంఖుఁడుగలుగఁడని యున్న నాయాహాపురుషిక యంతయుఁగడఁజేర నొంతునకు వేసినయమ్ము చెవికిఁదగులు నట్ల పరాధృష్టవత్కుండ నైతి. ఆ భటాధములకుఁజిక్కి గుఱులింపఁబడి ప్రాణములెట్లో తప్పించుకొంటిని. ఇప్పుడు ఖండితముగా నాచెవులార యాదుర్ని జూని చావువిందునని వచ్చి, వాఁడునాకల్లుఁడైన దుర్గతిలో నాటపట్టెతి. నాయటి హతభాగ్యుఁడందునే? ఏదుర్బజుడి బాబునిట్లు దిద్దియున్న వాఁడు? అక్కటా! రెండుమా డతురములు మాత్రముమాట్టి జూబునంతయు విపరీతార్థముగా నొనర్చి యున్నాడే? ఏమాశ్చర్యము? నాపాడు చేతులకట్టి శబ్దములేల రావలయు? విషము నొసఁగుమనుట కంటె గరళము నొసఁగుమనియు, ప్రాణహీన కార్యమనుట కంటె, సంహార ణోద్యోగమనియు, ఉద్వాసమనుటకంటె నిఘనమనియు నేల వ్రాయనైతి? ఇదియంతయు. దైవాయత్తముగదా? ఇట్లు నా పేజుభంగి నెట్లుగు?

శా|| భావం బెవ్వరెఱుంగరాని కరణం భాజంగతుఁ బ్రత్యక్ష:-

: తేవిద్వాంసుఁ డనంచు నెంచిలె బరాధీనుఁడగా న్నెఱిగె.

ధీవైయగ్రతనేడు నాకొదవ సాధింపగ లే నైతిగా.

దైవాధీనతయింత చేకురెమదిక నర్చి ను నిఘోషిం.

అక్కటా! నా కడుపున దా వాగ్నిపుట్టె, మాచినఁడొ ట్టానున్న యాజన్మ కాలపుని నాయల్లనిఁగానింకెట్లు పూజింపఁగలను? ఈజూబునిట్లు కల్పించినవారైన నెవరు? నాకుఁజూడ చంద్రహాసుఁడో, ఈదురాత్ముడగు చందనఁడో, లేక యేమైన విషయ హృదయయగు విషయయో, కాలేని నాకొడుకుంగోని యా చంపకమాలినియో యుందురుగాక నే రెవ్వరికో యా? ఇంకను విచారించిచూచెద ఇంతలో విడిచితి నా? నన్నుఁగాలవలచి నేలరాచుచున్న నాదుప్తదైవము వేసేపాదముల నాకుఁజూపినా? కానీ-చూతము.

(అనుబంధము. 34,

అదే! యారాజహతకుఁ డగుచంద్రహానుడియొడకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఈ దుర్భిజుఁడు చచ్చియుండునని నమ్మి యాకులిందకుని రాజ్యచ్యుతునిఁ జేసి యందు మా పరినిధినుంచి వచ్చితినే? ఈ వృత్తాంతమునకు వీనికే ముత్తరమివ్వఁగలను?

[ప్ర॥ చంద్రహానుఁడు. విషయ.]

చంద్ర
విషయ }

(కుంభీననునకు నమస్కరింతురు.)

కుంభీ:-చంద్రహాస కుమారా! తనయా! విషయా! లెందు. (ఆ లింగనము చేసికొనుచు).
చంద్ర-మామా! మంత్రిసత్తమా! నావైఁగలనీయ వ్యాజకరుణ సేనేమని కొండాడు
దును? ఎన్ని జన్మము లెత్తినను నీ బుణమునేఁ దీజ్చి కొనఁజాలువాడనా? అజన్మ
కృతజ్ఞతా నూచకములగు మన్నమస్కృతులఁ జైకొనుము.

కుంభీ:-కుమారా! నీయట్టివాఁడు నాజామాతగాఁగలగుట నాభాగ్యమునఁగదా.
నాదైవమునేన నుతింప వలయుఁగాక నీవునన్నుఁగొండాడ వలయునా? తనయా!
విషయా! నీకనురూపతరి నెందుఁ గానకయున్నవారిలో నింత వయసు చెల్లిన
వానినేనాఁడు ప్రస్తావించిన నం తాగ్రహముగ మాటలాడితివే? ఇప్పుడైన నీకు
సంతోషము కలిగెనా?

విషయ.-అయ్యా! కన్నతండ్రివగు నీవునన్నట్లు త్రోయుదువా? వేడుకకట్లంటివి
కాక, నీ యాజ్ఞ యొనర్చుకంటె నాకు సంతోషము కలుగునా?

కుంభీ:-కుమారీ! నీమగనితో నేనంతరంగమున గొన్ని మాటలాడవలయు. నీ వంతః
పురమునకుం బొమ్ము. తరువాత నీతోడను గొన్ని మాటలాడవలయు రమ్ము.

విషయ:-

(నిష్క్ర.)

కుంభీ:-కుమారా! ఇప్పటికి నామనసున నెన్నఁడులేని యానందము గలిగె. నీడతో
నీ వృత్తాంతము చందనావతిపురినేఁ దొల్ల చెప్పవలెనందునకును, నా మనస్సం
తోష మొదవంపఁగల నీవివాహమునకు నేను రాకుండుటకును తమింపుము.
మఱియొక్కమాట నీవు చందనావతినుండి వెడలివచ్చితివిగా? నేనందు విచా
రించితి. ఆనాఁడా నానుదేవదేవాలయమున కుత్సవముతో నీవు పోవుచుండిన
కాలమున నీవై. నమ్మువేసిగదా పారిని గుఱులించితి. నీయానవచించెదను

(అనుబంధము 35.)

నీతిండ్రియని పిలిపించుకొనుచున్న కులిందక చండాలుఁడున్నాడే వాడే
యాకార్య మొనరింపించినది. దృష్టాంతయుక్తముగ నీవృత్తాంతము వెలికి వచ్చినవెం
టనే యాహతకుని రాజ్యచ్యుతునిఁ గావించితి.

చంద్ర-హా! కైవమా! (మూర్ఛ.)

కుంభి- (అలింగనముచేసికొని నేదదీట్టి) కుమారా! కుమారా!

చంద్ర- (లేచి) హా! హా! (యని యుఖము మోదుకొని) శ్వశురా! నిన్నెంతపూజ నీయిండ్లని యెంచితి ఎంత నీకు కృతజ్ఞుడుగా నుండఁగలవాఁడనని భావించితి?

అయ్యయో! ఏమి కార్యముఁజేసితివి? నాకెంత పాపము వినిపించితివి? అక్కటా! నాతండ్రియే నాలుగేండ్ల బాలుఁడగు నన్నుఁబెంచి పెద్దచేసి కాపాడినతండ్రియే? కన్నతండ్రి నరయశేరకున్న పరాచితునకు నాకు గన్న తండ్రికంటె నెక్కుడు చున్నించినపెంపుడు తండ్రియే? అతఁడు ననుజంపఁగోరెనుట నీవెట్లు నమ్మితివి? చంపవలసియుండెనా చిన్ననాడే యట్లు గొంతుపిసికి మృతి కలిగించియున్న నతని కడ్డమా? నీవు నాకువలదని యతఁ డాడియుండిన నతని చరణములనన్నిధి నాతలగోసి యిడుచుంటినే? అట్టివాని నానీవెట్లానర్చితివి? ఇంతపాతుకకృత్యమెం దైననువంటిమే దురాత్మా! నీవునాకు మామకై నకతమున నియ్యెడబ్రతికితివిగాక. యింకొరుఁడైయుండిన మొండె మేర్పడుచుండె నీవు నాశ్వశురుడవా శాత్రవాగ్రసరుడవుగాక? ఛీ! ఏమి సంతోషమని యా నీచవాక్యము నాడసాగితివి? ఇదేపోయెద. పరిపంధిస్తోమ మునుజించి చెండాడి ధూళిపటలముగావించిననుఁ బ్రేముడించుతిండినిఁ జెజ విడిపించెద.

శా॥ హేతిప్ర క్రియలోక భీషణముగా నిమిడ లాగ్రగుబునా ।

చేతంగల్గఁగలోకముల్ గలఁగ వేచే సేతలబ్రత్యర్థిసం ।

ఘాతంబుందుచుమాడి మూజనకునిక్ గారుణ్య సంయుక్తునిక్ ।

బ్రీతస్వాంతునొనర్చెదఁ యశ మొగిక్ బృహస్పతినిచ్చిఁచెన్ ॥

అక్కటా! నీవిషయను నాకొసంగి పుణ్యముఁజిక్కిన్నవాఁడనఁ చెంచితిఁ గాక యిట్టివిషము నొసగఁగల పాపాత్ముఁడవని యెఱుఁగినైతి ఇగో పోయెద (అని పోవఁబోవ)

కుంభి - (చంద్రహాసు నాలింగనము చేసికొని) కుమారా! ఎట్టి పాపము నీకు నొందువాఁడనని నిష్ఠాఘోషింపెతి. నన్నుదేవును నీ హేమకొడుకని మొండెట్టినిఁ గాక శేకున్న నీకింత సౌఖ్యమునొంగి నా చుట్టునిఁ గాఁజేసెను - ఎంతయు నీకు వింతనా?

సీ॥ చందనావతినిచు చరితగుబు వికసంతి కనుగా

చూపినభంగి యరయవలదె ।

విచినంత నేనాగు తనయునకొక కమ్మయకట

పంపినరీతి యరయవలదె ।

నిను బాలిశులు బాణమున వైచినపుడు

నే నడలిన పగిదియింతరయవలదె ।

గారాము తనయాసీదారగాఁజేయును దా

రవై ఖరి యింతయరయవలదె ॥

తే॥ గీ॥ యింతయునుజూడ కిటులాడ నెంచినాడ ।

వకటయీజూడనకేడయనఘవీడ ।

వలదె నీవాడఁ గొనియాడవలయువాడ ।

గాక నెనేడనఘమేడకడిచిప్రోడ ॥

నీయేలుబడి చల్లనియేలుబడియని జనులందఱు నినుఁగొండాడ ననూయతోడ నిన్నుఁగనని తండ్రిగావున గుళిందకుఁ డికార్యమొనర్చియుండిన సుండవచ్చుననినమ్మితి. నీవు ధనువేల పూసవలయు? నీకు శత్రువు లెవరున్నారు? ఇదియంత నీకహితమగు భంగియైన సంతయేల నేనే రాజేంద్రనాథకుఁబోయి ప్రత్యాజ్ఞ వైకొని వచ్చెద.

చంద్ర - పొమ్ము - పొమ్ము - తొలుతఁజూమ్ము. పోవకున్న —.

కుంభీ -

(శ్రీఘముగ నిష్క్రమిం.)

చంద్ర - హా! దైవమా!

(మూర్ఛిల్లును).

(యవనికి దిగజారును.)

శ్రీ

అభిజ్ఞాన మణిమంత నాటకము.

చతుర్థాఙ్కము - ద్వితీయరంగము.

కుంభీననుని యిల్లు.

[ప్ర॥ కుంభీననుడు బిందోజి.]

కుంభీ-బిందోజీ! కాలసర్పములంత్రకూరములా? వాని నాకుఁదెచ్చి యివ్వఁగలవా?

నేనొక మహావధమునకై వానిఁబట్టదగియున్నది.

బిందో-వలసియున్న నీకొడుకు ఈ సంధ్యవేళకే యట్టివాటిని పదింటినిఁదెచ్చి యివ్వఁగలఁడు. విషముతీసియేకదా తెచ్చియియ్యవలయు?

కుంభీ-విషముఁ దీసినపిదప నావధమున కేమి ప్రయోజనము? పూర్వవిషములగునవియే కావలయు.

బిందో-అహ! అట్టివాని నేనెట్లైనఁదెచ్చి యివ్వఁగలనుకాని నీవెట్లుపట్టియుంచెదవు?

కుంభీ-ఒక సంచిలోనుంచి యుండునని చెప్పితేనే? అట్లునర్పరాదా?

బిందో-ఉండవచ్చునుగాని వానిని వెలికిఁదీయుటయే యసాధ్యము. మూతి విప్పిన పెంటనే యడ్డమువచ్చినవారిఁ గఱచిచంపును.

కుంభీ-అట్లుకాదు నేనొకగదిలో నింతగండిచేసి యాగండియం దాసంచినుంచి వెనుకఁజిక్కినాత్రములనీడిచి లోపలికిఁద్రోసి ధస్యము చేసెదను.

బిందో-అంతయేల? నేనేవలయునన్న వానిఁదెచ్చి నీయిష్టమువచ్చినచోట నైచెదనే?

కుంభీ-అట్లైన యోచనయుండెనా? అదియొక కాలము గుఱుత్తించి పక్షముచూచి యెవ్వరు నెఱుంగకుండ వేయవలయు.

బిందో-అయిన దేవరచిత్రము నేనేమోస్వామియైన జరుపఁగలవాఁడను. హనియం దభయమైన నేనుత్తరవాదినిగాను.

కుంభీ-అవిషయమున నీవేమియు భయపడకుము. నాకు మూత్రముభయములేదా? పోనీ! బిందోజీ అట్లు గండిలోనుండి వేసినకాలమున నాగడిలో నెవ్వరైననునుష్ఠ్యుడున్న నెట్లు?

బిందో-అయినయెవ్వరున్నయోయో! బదులుసా?

కుంభీ - కాబట్టి మిక్కిలి జాగరూకతతో చేయవలయుగాదా?

బిందో - ఆడుగవలెనా? మఱి నేను పోయివత్తును. మీరీ సాయంకాలమునకెన్ని కావలయు?

కుంభీ - నాలుగింటికీ దృక్పథవలేకుండ కావలయు. సాయంకాలమునకే కావలయు మఱువకుము. తప్పకుము.

బిందో - అయిన పోయివత్తును.

(నిష్క్రమిం.)

కుంభీ - ఇంక నాచంద్రహాసుడెక్కడనుండునో చూచెద. అయ్యో! నాయల్లండే. బిడ్డమగడే. వాడుపోయిన నాబిడ్డ విధవయగునే. ఆ దుఃఖము కలకాలము చూడవలసివచ్చునే. దీనికెట్లు చేయవలయు? ఊహించునట్లు నేనెవను నేవినను. ఓయంతస్సాక్షి! నన్నిట్లేల కళవళింపజేసెదవు? నాపట్టినపట్టువిడుచుట నాజాతకమున వ్రాయబడనేలేదు. ఈమణిమంతుర బాలిపుచ్చుటకు గంకణము పూనితి. అఘోరుఁడు కృతఘ్నుడయ్యె. నాశరలత్యు మసార్ధకమయ్యె. కొడుకు క్రతువయ్యె. అయినను మించిపోయినదేమి. అవశ్యము నాప్రతిని నెఱవేఱుద్ద. విడువను విడువను. అల్లడు! అల్లడు! కనలేదు నెంచలేదు అరణ్యమునఁబోయెనట - నఱుకఁబడియుండెనట - తాడెచ్చి కొన్నాళ్లు సంక్షింఛెనట - అట్టి కులిందకుని లేని యభిమానముపూని వానిఁజంపను లేదు నఱుకను లేదు రాజ్యచ్యుతునిఁ మాత్రమొనరించినంతనే పూజ నీయుఁగ నైశ్వర్యరండైయున్న నన్ను నీచాతినీచములగు నిష్ఠురోక్తులాడె-వాఁడల్లుడా? నిష్కరుణుడగు భిల్లుఁడుగాక వానికై యింకేల చింతింపవలయు? *

బిడ్డ! మంటిగడ్డ! ఎట్లును నేను దానినొక వృద్ధకులకా నుతునికివ్వ నెంచియుంటి. అచిరకాలముననే విధవగా నొనర్ప నెంచియుంటి. ఇప్పుడునుట్లేకాఁగలదు. లోపమేమి? అదిగాక నే విచారింప విచారింప నీదుర్జాతి యేనాజాబును మాఱ్ఱినదనుట రూఢమయ్యె. “ప్రాణపీడనమని” నేవ్రాసినందున “వాణిపీడన” మని మాఱుకబడియెఁగదా? యాణికారమునందు గుడి (ఇత్వము) నాచే వ్రాలుపోలిక నేయున్నది జనకుడను పక్షపాతి మంత్రేనలేక జాబుచ్చి సునర్థముగ మాఱ్ఱి గూజనకునానన్మవిరోధిని పలుగాకీదాఁ డెట్లీయాగునే? ఇంత యన్యాయాద్భుత సాంక్షిప్త్యముకారకకృసి విధయేకాఁగని యున్నది.

కుంభీనా! నీంకకల్లుడనా మమును దలంపకుము. బిడ్డయను సభిమానము నెక్కి గానియకుము. పెద్దపురుషులు కరుణయను పదార్థమే యెఱుంగనినీకీట్లేటికి గరుణఁపుమట. కట్టితివి వీమనీమల నీవిజయతోఁగణముల. కొట్టితివి పరిపంధిహోమ మడుగుపట్టి మెట్టితివి రాజాధిరాజుల కింటముల్లవై ధీవిశేష సంభవనీయముగా నీచరణయుగళము. పట్టితివి నీవైరినే భంగివైనఁజంపుటకు ఘోరప్రతిష్ఠ ఇంక శంక దొట్టనేల? వేణుమది పుట్టనేల? దైవముఁ దిట్టనేల? నీచకరుణ చూపట్టనేల? ధీరతేపోఁగొటనేల?

తె॥ గీ॥ తనయయగుగాక తగుగాక తగదుగాక ।

సమయమగుగాక పనుగాక చనదుగాక ।

దుఃఖమగుగాక దురితంబు చొడరుగాక ।

వీనిజంపక విశువనే విశున విశున ॥

ప్ర॥ చంద్రహాసుఁడు.

కుంభీ-కుమారా! చంద్రహాసా! (అతింగనము చేసేకొని) రమ్మ. చూడుమిదె నీ తిండిని మరలరాజ్యపట్టమునకు నుప నొసంగిన రాజశ్రీ ముఖము.

(అనుబంధము 36.)

చంద్ర - (చూచి) శ్వశురా! నీకారుణ్యభావము నింతని పొగడనేర్తునే? కాలబలము నను విత్పభక్తి విశేషమునకు నిరుద్దేశముగానే నొచ్చిన సర్వాపరాధములు తీమింప వలయు. (నమస్కరించును).

(అనుబంధము 37)

కుంభీ - కుమారా! లెమ్ము. లెమ్ము నీ యెడనా నాకు భేదబుద్ధి నిదుఃఖము దప్పు నాకు నేటికదుఃఖము లుగూనా? తీమాపణము నడుగవలసిన వాడేనేగదా? నిన్నింత పరిభవించినందుకు

చంద్ర - జనకా? నాకిప్పుడే యాజ్ఞయిమ్ము. అశ్వాసోహుడనై నేనే పోయెద.

కుంభీ - పుత్రా! అంత నీకేలతోందర? నీధీరవచనము నాలించిన వెంటనే నేనా రాజశ్రీ ముఖమువచ్చుటకై నడదడవగుగా యనినేనే యందున మాప్రతినిధి కాజ్ఞా ప్రతము వ్రాసి యొక సాదితోను దయముననే పంపితి. ఇప్పుడిదియు మఱియొక యాశ్వుకు నితో బంపెద

చంద్ర - మామా! అంతయేల? నాకేమియు శ్రమగలుగదు. నేనేపోయెద

-కుమారా! నామాట సాటింపుము నీకింత మనస్తాపము గలుగుటకు గారణము నిప్పుడు-లెల్లినతి మాయింట బెండ్లియయిన మూడవనాడుగాని తుదకు పదిదినములలో పలగాని యూరివెలినున్న దుర్గాలయమునకు రాత్రిపది గడియల పదిపదిబోయి ప్రదక్షిణాత్రి తయ మొనరించు సంప్రదాయము. వేళిన్న జందనా రతి నుండి పంపునపుడు దీనిఁజెప్పటకు మఱచితి. ఇదియొనర్ప మింజేసి నీకీదుఃఖ మొదవినది మీ తిండికై నీ కొంత నఁ జింఠింపకుము నేటికే నీ వివాహమై తొమ్మిది దినములైనది ఈ రాత్రి యా సప్రదాయాధియొనర్పము అది మహా శరీరకార్యము. దానికన్ని యోయ. తి. రాయములు గలుగు. ప్రదక్షిణకామున బెద్ద

జరుగును. వానిస్వరకుగొనక నెఱవేఱు వలయు. ఈ రాత్రియాకార్య మొనర్చి
 రేపుదయ ముననే వలసియున్న పోయెదవులెమ్ము అయ్యో ! కుమారా ! నీవిప్పుడు
 పోయిన మా ముద్దుకూతురు నీవియోగము నెట్లు సహింపంగలదు ? ఆతనయతో
 మహోత్సవమున నీ పురస్వరముగ మీపీటికిమరలు వెండి యొనర్చుటమాని నిన్నొం
 టిగాఁబోవనిత్తు నా ? ఇంకను సంగతుల వచించెద నిట్టరమ్ము

(నిష్క్రమింప).

శ్రీ

అభిజ్ఞాన మచేమంత నాటకము.

చతుర్థాఙ్కము - తృతీయరంగము.

[సుదర్శను సంతః పురము]

[ప్ర॥ సుదర్శనుఁ య - చంపకమాలిని - వాసంతిక

సుదర్శన - తనయా ! చంపకమాలిని! మనమానాఁడు వనభోజనమునకుఁ బోయియున్న నాటినుండియు నీ చంద మొక విధముగా నున్నది. చెలికత్తియలతోడను జనకులగు మాతోడను జక్కఁగ మాటలాడవు. నిద్రయందూరక కలవరించెదవు. నిన్న మీ జనని నిన్నెంత క్రుచ్చిక్రుచ్చి యడిగినను జెప్పవైతివంట.

(అనుబంధము 38)

అయినను నేగుఱుతించి యున్నవాడ. కుమారి ! నీకు మిక్కిలియున నుంగై యెడఁబాయ కుండిన నీ విషయ యానాడే వివాహిత యగుటంజేసి నీయొద్దకు రాకున్నందున నీ కునల్లే వివాహమేల కాలేదని కదా యోచింతువు ! నిక్కమ వచింపుము.

చంపక - జనకా ! నాకాచింత యేమియులేదు. ఆ నాడెందకుఁ దిరిగినందున నింతా మామై యింకను దగ్గకున్నదిగాక ముండోకటికాదు నా వివాహమునకై నాకు చింతయేటకె గలుగు ధరాభాగ మంతయు మోసియున్న నీయట్టి శ్రమముడించు తండ్రీయుండ నాకట్ల చింతింపగునా? నా వివాహము నీ వెప్పుడైనొలచినఁగాదు? వాసంతి - మామా ! నే నచింతించు చంపకం! నుంగై పగింపుకము మామా ! నీవన్నమాటయే సత్యము ఆవిషయకుద్వాహము గుటచే నీకున్న కాలిలఁపు పుట్టి యిట్లే యున్నది.

చంపక - మంచివి నోదమాయకు లేవి. నీతోడ జెప్పుకుంటినా?

వాసం - ఇంకూరకుండుము. మామామ యెంతయో విశ్వాసముగా నడుగుచున్న నిప్పు

సుదర్శ - వాసంతికా ! నీవు నిక్కమాడితివి. పుత్రీ ! నేనేమి చేయఁగలను ? మా మణి మంతునికై యిన్నిదినము లూరకుంటిఁగాక కాకున్న నిన్నిదినములు నిన్నవివాహి తేగా నుంచుదునా? ఆ ప్రాప్తము నాకులేదు పదునైదు, పదునాఱు వత్సరము లయ్యు వాని పొలుకువయే కానరాలేదు. ఇంతవఱకులేని యాశలు కల్పించు కొను చుంటి. మొన్న కేరళ బ్రాహ్మణుఁడు వ్రాసిన జాబుపై నింకనిరాశయ్యె. చెంచు వానితో నీ పదునైదు వర్షములు నూరూరు తిరిగెనట. వాఁడుతుదక ఘోరుండను బోయవానిఁ జూపెనట. వాఁడో యెంతబాధించినను దనకేమియుఁ దెలియదను చున్నాఁడట. ఆ చెంచువాడే పొరవడియెనో కాక దేశము దిరుగఁ జాలకవిసిగి యెవ్వనినో యొక్కనిఁ జూచెనోయే మిగలియో తెలియకున్నది.

వాసం - మామా ! మా కేరళ బ్రాహ్మణుఁడు వారినిఁబిలుచుకొని వచ్చెదనని కదా వ్రాసెను ?

సుదర్శ - అవును. మొన్న యుదయముననే రావలసియుండె ఇది వఱకు గాలేదు. ఏ మయినఫలన్నముఁగదా వచ్చును.

చంపక - జనకా ! నాకొఱకై యెంతయో వగఁజెందితివి. హతిభాగ్యురాలగునాకు నా మణిమంతుఁ డెక్కడ లభింపఁగలఁడు ? (దుఃఖించును).

(అనుబంధము 39.)

సుదర్శ - పుత్రికా ! పుత్రికా ! దుఃఖింపకుము ఎప్పుడో నూశవిడిచిన వానికెప్పుడు దుఃఖించి యేమి ప్రయోజనము ? మణిమంతుని భాగ్యమిట్లయ్యె. వాసంతికా ! శోకింపకుము. ప్రయోజనమేమి ? మణిమంతుని భాగ్యమిట్లయ్యెఁగదా ? ఇంకెవరి నైన నరయుదము. కుమారీ ! నీ మనసునకు వచ్చువాడైన నున్నాఁడా ?

చంప - అయ్యో నీమనసున కెవఁడువచ్చునో యతఁడే నామనసునకు వచ్చువాఁడు గదా ?

సుదర్శ - పట్టి ! మన కుంభీనసుని కుమారుఁడు మదనుఁడెట్లు ?

వాసం - (తలవంచును)

చంపక - రామ ! రామ ! అయ్యో ! ఆమాటనకుము.

సుద - అమ్మడో ! ఇదియేల ?

చంపక - అయ్యో ! చెప్పవలసినవచ్చినందున జెప్పనేవలయు. తండ్రీ ! నీవు నాపైఁ జేసేగలువాడెవఁడుట ఎన్నియో దృష్టాంతములు కలవు ? ఇప్పటి నామాటజరు గువువేని యిదియెక్కడగు దృష్టాంతము. ఆమదనుఁడు నాతోడఁబట్టువుగా భావించు-నాయనంగు మఱదలీ వాసంతికానియెడఁదప్పని హతిభావము వాటించి యున్నది ఆమదనుఁడును వాసంతికయే తన భాగ్యలక్ష్మిగా భావించియున్నాఁడు. ఇంకేమికావలయు ? నీయానతి యొక్కటియేకదా ? - నా వివాహమునకై యొందింప కుము. నీయిష్టము వచ్చినప్పుడు కాఁగలదు. పుత్రునగు నాయెడనీకు నిక్కంపు

కరుణ గలదేని యీవాసంతికా పరిణయమున కానతీయవలయునని యత్యర్థము
విన్నవించుదానను. (నమస్కరించును.)

వాసం—(లజ్జించును).

సుదర్శ—(వాసంతికయెడను జంపకమాలిని యెడనుజూచి) తనయా! లెమ్ము. నీవెంత
ప్రార్థింప నేల? ఈమదన వివాహమునకుఁ గుంభీనముఁజొప్పసున్నాఁడా?

చంప—విషయను జంద్ర-హా-సున (గుటికలుమ్రొంగి) కిమ్మని మదనునకుఁ వ్రాసెనని
నేఁ జెప్పియున్న యాజాబునందే దీనికి నతఁ డంగీకరించి యున్నాడు.

సుదర్శ—అట్లయిన మిక్కిలి మేలయ్యె. నాకుఁ బరమసమృద్ధమగుఁగాదా? తనయా!
నీ యభీష్టము నెఱవేల్పుట? కేటే వివాహప్రయత్నము లొనరించెద.

వాసంతి.—మామా! పుత్రివై గరుణగలుగుట నీకబ్బుగముకాదు. నైజమే. చిన్న నాటి
నుండి తలిదండ్రుల నెఱుఁగక నాతల్లియుఁ దండ్రులు దైవమును నేడుగడయు
నీవేయని భావించియున్న దానను. పుత్రికంబే నన్నెత్తునగా మన్నించి పెంచి
రక్షించితివి. నీపుత్రి యభిలాషమైన నొకప్పుడు నీవు లేదని యన్ననని
యుందువుగాక నాకుఁ దీర్చిని యభిలాషమే నీకుఁగలుగదు. అట్టివన్న వ్యాజ్య
కరుణచే నీనాఁడు మనస్సిద్ధి కలిగించితివి.

(అనుబంధము 40.)

ఈ సంతోష సమయముననే నిన్నొకటి యడుగుదును. నీ వనత్యము నెరవేర్చు
వను విశ్వాసముననే యడుగ సాహసించెదను. నామనుంగగు నీ చరచకమాలిని మనము
హరించిన వాడే యూరనే యున్నాఁడు మా యింకొక్క యనుంగగు విషయము
బానిగ్రహణ మొనర్చియన్వర్ధాభి ధానమగుచంద్రహాస నామమును వహించి యున్న
వాఁడు. పుత్రి యభిలాషము నిండింపను గాపాడిన భంగి నా యభిలాషము నిండింప
నీపుత్రి నింత రక్షింపుము

సుదర్శ—(ఆశ్చర్యమున) తనయా! నిక్కమా!

చంపక—(లజ్జించును.)

సుదర్శ—అమ్మగో! నీకట్టి యభిలాషమా! కృతసా పత్నికయై యాభిషయ యుండ
నీవు భోగినీత్వమున కియ్యకొందువా?

చంపక—జనకా! ఇంక నీయెదుట నాడుటకు స్థిగ్లేటికి? నీవు విషయ వ్యూహాధాత్విము
నిద్ధిరిచుటకు శంకించిన మాటలాడితిఁగాక వరవై లక్షణ్యుడనకు శంకింపవైతివి.
ఇంతియే చాల. ఆ విషయయును నేనునుబరిమాప్తలము. ఆ మనోహరునకై దాని
దాస్యిని పించుకొనఁజాలుదు. అందునున్న పరిత్రము కడువంత. ఆ చంద్రహాసుని
తోలుత మోహించినది నేను. అతఁడు తోలుత మోహించినది విషయము. మాలా

గుదర్శ-తనయా! మీ యిరువుర వృత్తాంతములు వింతలుగా యున్నవి. మీ యభి-
లాషములఁ దీఱుటకంటె నాకు వేఱుకార్యము కలదా? అయినను మీజననితో
మాటాడి వత్తము రమ్ము.

క॥ ఎడఁగానకెందు మిమ్ముం ।

దడయకనేజూతు నాదుధననిధులనుచున్ ।

ఉడుగని మీ యభిలాషమె ।

న సునా యభిలాషమయ్యెగా మినులారా ॥

(నిష్క్ర.)

(శ్రీ)

అభిజ్ఞానమణిమంతనాటకము.

పశ్చిమాంశము - ప్రథమరంగము.

సుదర్శనునంతః పురము.

ప్ర॥ సుదర్శనుడు - కేశభాహ్మణుడు. చెంచువాడు.

విషయాద్యంతః పురశ్రీలు. (దూరమున)

సుదర్శన - బ్రాహ్మణోత్తమా! మొట్టో నేనేమియు నెఱుంగని కూయిడుచున్న వాని నియ్యడకుఁ బిలుచుకొని వచ్చినందున నేమిఫలము?

బ్రాహ్మ - రాజేంద్రా! వాడుగా కింకొక్కరుండరు, మన మణిమంతుని వృత్తాంతము నెఱుగినవారు ఏమిదుష్కృత్యమొనర్చి యున్నాడో మాటుపఱచు చున్నాడు సుదర్శన - అవును. మనమింకఁ జేయవలయునుపాయమేమి? విప్రనాయకా! నీవేల పొరవడి యుండరాదు?

చెంచు - జియ్యా! నేనాచెట్టు చాటుననున్న పుడీ తులువలెక్కలు మాటలాడిన బాడ వింటిని పేరుపిలిచినదియు వింటిని, మాచిగోయియున్న కత్తియునెత్తోల్తున్నగ్గ డింపలేనైతి పట్టిన వెంటనే వీరిపేర్లు తెలిసె నెలిసి-ంతనే యఘోరుడనుట మదికివచ్చె. వీడుగా కింకొక్కడుకాఁడు?

సుదర్శన - అయిన నా యఘోరుని బిలిచికొనిమ్ము

చెంచు -

సుదర్శన - కేశకా! ఇప్పుడఁ గోయి మాకుంభీకన మంత్రినిఁ బిలువొమ్ము

(పు॥ ప్ర॥ చెంచు అఘోరునితో.)

అఘోరు - సోమి! డండం

సుదర్శన - అహోరా! క్షాంక్షంకము నీ ముఖము మాచిన నీవుసత్యవాని వసుట చాటు మెన్నఁగి ఇయ్యడ నాధ్యములాడిఁ ప్రయోగములేదు. అహోరా! నీ పుణ్యమగును నీ చేతులంటి వేరకొందును ఆకుమారుడు నీచేతి నే చిక్కినాడ. నీవేఘోసర్పి యున్న ను భయపడక వచింపుము. చంపియున్నను చెప్పనుమాత్రముచెప్పిలివా

దుఃఖపడము, నిన్నొండవము. ఇంకే భంగి నెట్లా సర్పియన్నను సంతోషమున నీకు, బహుమతియిత్తుము, నిను వేడికొందు వచింపుమా !

అఘోర - సోమీ ! నీవు మాతోక రాయడంబున్నట్టుండావు. నీయెదుర్గా కల్లల్లాడేది లేదు. మాయబృథోడు-నీతోడు. తోకరాయణితోడు. సత్రిగం-సత్రిగం-సత్రిగం నెప్పాను. అపొద్దూరేలిరికాడ పిండిపోశినట్టు యెన్నెలుండాది. ఎవ్వడో న్యాలినల్లి గనె త్యాత్తు కాణ్ణుంటికా లోరుదంకా సల్లాడం. అంగి వైఅంగి నిండాకరే-కరే-కరే-మొద్దాల వచ్చినిల్లు కొనుకొని అగ్గారా ! అగ్గరా నన్ను పిలుస్తాడు. పిలుస్తాడయ్యాఅంటె సత్రిగం సత్రిగం తోకరాయడున్నట్టుండావు ఏయూరప్పాయంటి. శేతిలో అట్టే యెయ్యిరూపాయలు పోశిండాడయ్యా. పోశిండాడు. యెయ్యి రూపాయలు యెయ్యో. నూరో లచ్చోదానన్నా లాయేడికి దెల్పు ? యిన్ని రూపాయలు పోశిండాడు మాన్యాస్తగా డెయ్యి రూపాలనే పోశిండాడు. యేమి కెయ్యి లేప్పాయంటి. గుల్లోబుడుతో డుండాడు. నతికే కానోలెస్తే యింకాకోటిరూపాలిస్తానంటాడు. నెనన్కొంటి. యీగాడ్డుల్కుబుట్టిన్నాయలు బుడుతోణ్ణి నతికే కేకియింతిస్తాడ అక్కొంటి. నూస్తీ. నెంట్నీపోతి. గుల్లోకి గమ్మంగాడు. పోతి. పల్లోడుండె యెత్తుకొస్తీ. నూస్తీ. అయ్యా తోకరాయణి తోడునెప్పాను ఆయ్యో-ఆయ్యో-అయ్యో-యెంతమద్దోసుణ్ణయ్యా !

బ్రాహ్మ - చంపితివా ?

అఘోర - నిలకీ, కుర్యాకు, ముద్దుస్తుణ్ణయ్యా ! నూస్తీ నక్కెకిశియ్యాడ నెనూ నా న్యాస్తగాడు మట్లాడో వుంటాంగదా. యీనమ్మనాయలు యీకెంచోడు గొణి కేళిగొణి కేళిగొణి కేళికెట్టు ముంటిమట్టున్నుండి నూస్తుండ. గండ్రగొడ్డలి తీ స్కొని మొత్తాల్ని పోతానూ ముగినాకొండ్యాలె కేళినయ్యా. లేకుంటేబూ డాలకా. నాకెంచేస్తుంటి. యెంతమోస్తం కేళిండాడయ్యా. సత్రిగం - సత్రిగం తోకరాయడున్నట్టుండావు.

బ్రాహ్మ - పాపనినేమి చేసితివి చెప్పము.

అఘోర - సోమీ యీ బాపన్నాయలు నోరు మూయించు. ఈడు భజే దబ్బర నాకొండె

సుదర్శ - బ్రాహ్మణా ! ఊగుండుము అఘోరా ! అర్వాత న మాయ .

అఘోర - ఇంకన్నా పూగో-బాపన్నాబట్టా ! అక్కడ మంటి యీ ముగినా కొండె నెంట్రిచుపాల్ని పిల్లోణ్ణి కొండ్పొయి పండవెట్టి. యెంతమద్దోస్తు జ్ఞయ్యా ! . . .

సుదర్శన - చంపితివా ?

అఘోర - అద్రిగో ! నీకూబున్న తెవులు. కెప్పానెండి యేలనస్తారు సంసం యెన్ను పెక్కుంటుండె బోట్నీలుకొని తీస్కొనోయి అక్రినాగూల్కు యీచంపిదుడు తీస్కొనిపోతి.

సుదర్శ - హా ! దైవమా !

[ప్ర॥ సేవకుడు మదనునితో.]

సేవక - దేవా! మంత్రిగారింటిలో నుండలేదు. మదనమంత్రిగారిని పిలుచుకొని వచ్చియున్నాను.

సుదర్శ - మదనా! చంద్రహాసుని డెందున్నాడు.

మదన - ఏదో పూజకుఁ బోవుటకని పూజాద్రవ్యములు సేకరించు కొనుచున్నాడు. ఇప్పుడేల?

సుదర్శ - నీ వీ త్తణమునఁబోయి వానిఁ గొనిరమ్ము. తైళమ-ఘ్రుమ-తిత్తణమ-వాని కేదేని పనియున్న నాచని నీ వొనరింతువని పంపుము. ఇప్పుడే వేగిరమ తడవు సేయక.

మదన -

(నిష్క్రమిం.)

సుదర్శ - అఘోరా! నీవు వచించిన చరిత్రము మాకు సంతోషవహమయ్యె. పోయిమ్ము. ఆ బాలునిఁ జంపుటకు నిన్ను నియమించినవాఁ డెవఁడు!

అఘోర - యెట్లా ముస్సంగినాయాలయ్యా ఆవుతేవాణి స్కాకిండ్లే బక్కరంగావొస్తై మొగంమీద ముక్కు అట్లైయే నూస్తాను ఎంత పెద్ద ముక్కయ్యా. యిప్పుడు నూపిస్తే పట్టుకొస్తాను. ఇయిగో వాడిచ్చిండ్లేర్నూ పాలన్ని తాగితాగి కెడదాగి పాడు కేస్తీ. మాయబ్బతోడు నీవు తోకరాయఁ డున్నట్టు ఉండావు. యీకాట్కి యీ రెండు రూపాయలు నిల్పింది (ఆని కి రూపాయ లిచ్చును.)

సుదర్శ - (చూచి) బ్రాహ్మణా! ఇవి మా రాజ్యములోని ద్రవ్యము. ఇదే నాముద్ర యున్నది. ఆ దుర్బీజుఁ డీ రాజ్యముననే యుండవలయు. ఈ యఘోరు నందందుఁ గొనిపోయి గుఱుతించునట్లనర్తుము. మా మణిమంతునకు నెడమ భుజముపై గురుతు మచ్చయుండెనని చెప్పియుంటివి. ఇప్పుడు చంద్రహాసునిఁ జూచిన విశేషము కాగలేదు.

[ప్ర॥ చంద్రహాసుడు.]

సుదర్శ - (చంద్రహాసునిఁ గూరుచుండఁబెట్టి భుజము పరీక్షించును.)

అఘోర - తోరిపిల్ల సొకొండ్యా. యీగా గొస్తీవిరా?

సుదర్శ } హా! మణిమంతా! మణిమంతా! (ఆ లింగము).

చంద్ర - మణిమంత! నేమణిమంతుడనా? నాపాలక కులమునకు - మంత్ర

యంటినఁట ఆ మణిమంతుడను పేరివాడనైనా?

హాసు - (రథనముగఁ జనుదెంచి) హా! అన్నా! మణిమంతా! నాకు సంపదని దుఃఖించుచున్న సోదరా?

(ఆ లింగము చేసుకొనును.)

(అనుబంధము 41.)

సుదర్శ-కుమారీ! ఇంకేల తడవు? నాకోరినభంగి మణిమంతుఁడును నీకోరిన చంద్ర హాసుఁడునునగు నితఁడే నీకొదవె. ఇదియేసుముహూర్తము (చేయిపై చేయి పెట్టింపును.)

చంద్ర-ఏమిటిదిది యేమిటిదిది? నాకింతయైన వచింపుఁడు.

అఘోర-ఓ యన్నల్లా! మణిమంతా-మమృత-మణిమంతా-మమృతా- (ఎగిర్లాడును.)

సుదర్శ-మణిమంతకుమారా! సావధానముగఁ గూరుచుండుము. నీ చరిత్రమంతయు వివరించెద.

మణి-ఈ యున్మత్తురాలని నే నెంచియున్న కాంతావణి యెవరు?

వాసధి-అన్నా! అది మోహోన్మాదము.

చంద్ర-అయిన నే నెవ్వఁడను.

సుదర్శ-అందు గూర్చుండి మాటలాడుదము రండు ఈ యథోరునికిఁ జక్కని బహుమాన మిప్పింపవలయు.

(అనుబంధము 42.)

అఘోర.-యిట్లయ్యేటట్టయితే దినము వొక్కొక్క పిల్లోన్న కొండొచ్చెనే.

(నిష్క్రమిం.)

శ్రీ

అభిజ్ఞాన మణిమంత నాటకము.

పంచమాంకము - ద్వితీయపంగము.

కుంతల కాశ్యాలయము

[ప్ర॥ కుంభీననుడు పాముల సంచులతో.]

కుంభీ - వేళయినది. ఇక్కడి కార్యములన్నియు సిద్ధములైనవి. ఈగర్భ గుడివెనుకటి గోడకును దుర్గావిగ్రహమునకును గొంచెమైన సెక్కువ యెడముచాలదు. ఈ గోడలోఁ దగినంత గండిపెట్టి యున్నాను. ఆ దురాత్ముడు నేఁడెప్పిన ప్రదక్షిణ మొనర్చుటకై వచ్చి ప్రదక్షిణ త్రితయముగావించుగాదా? రెండవ ప్రదక్షిణ కాలముననే యీ సంచిలోని పాముల నిట్లే లోపలికిఁ బంపేద. అప్పుడే ముగియఁగలదు. తప్పె నా మూడవసారికి మఱియొక సంచియుఁ నున్నది కానీ! ఎట్లు తప్పించుకొనునో! ఆయ్యయ్యా! నాజామాతయే? వాని వధించుట కిట్లేటికి సమకట్టితి? దానివలన నాకుఁ గలుగఁగల ఫలమయినదేమి? ఎట్లును వాఁడు నాతనియంజేపట్టి యున్నాడు. ఈ రాజుబిడ్డ చంపకమాళిని యింక నిశ్చంకముగా న్నానుతుఁ జేపట్టవచ్చును. అప్పుడు నాకు నిరాటంకముగాదా? ఇట్లేల యొనర్పవలయు! అక్కటా! నాకటుగాదు వీఁడు నాయాజన్మశాత్రువుఁడు వీఁడుండిన నాకు డేముము కలుగదని తోచుచున్నది అదియుఁగాక నాకేగళహతకి బ్రాహ్మణుఁడు నాకంటె నసాధ్యుఁడు. వ్వాఁడ ఘోరదురాత్మునిగా బట్టియున్నాఁడట.

ఇంతలోని నేవచ్చెదనని జాబు వ్రాసి యున్నాడు. వాఁడ వచ్చిన నాకు డేముము నకు భంగము కలిగినను గలుగవచ్చును వాఁడునన్ను గుఱు తెఱుఁగఁడుచిజమే అయినను నే మార్గమున నెట్లు వచ్చునో? ఇదిగాక వే ఎందనానతిలో నాకుఁగిరిదకహతకుని రాజ్యహరణిఁగాఁ జేసిన కాలమునఁ గద్రహాసు డింకలోఁ జచ్చియుండునని చెప్పితిని ఇది తెలిసిన నన్ను ఒనులేమును కొందును గావీయ నా జాబుమాట్టి యుండుట గుఱుతిరిచి నిన్ను నే నేమో మారిలో బ్రసాసంకవశము ని విషయముఁ బ్రశంసించి “అమ్మా! ఈ ఎంద్రహాసుఁడు నాకు శాత్రువుఁడని చంప నెంచి మదనునకు వ్రాసియుండిన జాబు నా పుణ్యవశమున నెవ్వరో మాట్టి నీలగ్న ప్రతికగా కొన

ర్షిరి. ఏమో యొకప్పుడు వానివై నాకుదబ్బ వించిన సంశయమునుబట్టి యట్లొనర్ప నెంచితి. ఇప్పుడు నీ మగని గుణయోగ్యతలఁ జూడఁగా నా భాగ్యమే భాగ్యమని పంచుచున్నది. నీకుఁదగిన మగడుగను నాకుఁదగిన యల్లుఁడుగను నున్నాఁడు. నా కెంత సంతోషమైనదని యంటిని. దానివైనా రక్కఃతానే యాజాబును మాఱుట నొప్పుకొని నా చరణములపైఁబడి తుమాపణము వేఁడె. నేను తమించితి నంటిని. ఇప్పుడా విషయ విషయమై నాకేమియు భయము కలుగదుకాని యిట్టి జాబు వ్రాసియుంటినే యని యది తనమగనితోఁ జెప్పదనుటకే ముత్తరవాదము? అప్పుడు నేనెట్టి వాడనగుదు? ఈ చంద్రహాసుఁడు నన్నెట్లు మామయని చూచును? కావున నదికానిపని. పోవలయునా చంద్రహాసుఁడుండ రాదు. ఉండరాదుఁ పాములను కొట్టును. (అవి బుస్సునును) హా! ఇట్లుండుఁడు.

(అనుబంధము 43)

మీరైనఁ దప్పనిభంగి మీపని యొనరింపుఁడు. ఆదిగో! దూరమున నెవ్వరో వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఆహా! ఆ చంద్రహాసుఁడే మొక్కుబడి చెల్లించుటకు వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఆహా! ఈ దురాత్ముఁడు తన మృత్యువు నించుకైన గుఱుతెఱుఁగడుగా? (పాములఁ గొట్టును)

[ప్ర|| మదరుఁ ఁ పూర్వాద్రవ్యములతో]

మదన - మాయయ్య నాతోనొక్క నాఁడైనను మనయింటనున్న నీ ప్రదక్షిణ సరిఁదాయము చెప్పఁదాయెఁగా! ఎవ్వరి పెండ్లియుఁ గాలేదు. ప్రస్తావమును గలుగలేదు. నాతో మిక్కిలి యాతురముగా నున్నది కుంతలేకుండంత శీఘ్రముగా జంద్రహాసుఁ బిలుచుకొని యెలఁమ్మనెనో తెలియుకుతూహలము మిక్కిలిగా నున్నది. శీఘ్రముఁ బ్రదక్షిణ మొనరించీ పోయెద

(గుడిలోకిఁ బ్రదక్షిణ మొనరింప వచ్చుచు)

(అనుబంధము 44-)

కుంభి - (చెండఁగ ప్రదక్షిణమునకు గోడగండినుండి పోములకొటి విడుచును పాములు గభసమున మదనునిఁ గఱచును)

మదను - హా! హా! దైవమా! (అని క్రందఁబడును)

కుంభి - (మిగిలిన పాముల మఱల ఎగుచును. అపయ్యుఁగఱచును)

మదన - హా! నాంయణ! నారాయణ! అయ్యోనా పాటునకే మందు! అక్కటా! ఈ వృత్తాంతము మాపిననీ జనకులతో నెవ్వరు చెప్పవారు? అక్కటా! పాములు వచ్చినట్లు భయము కలిగిండునని చెప్పనమాట యధార్థముగ నే నడిచెఁగదా! దైవమా! ఈయగిణ్యమున నియ్యచ్చి మన నెవ్వరు రక్షింపవారు? నను మాయంటి కెవ్వరు

గొనిపోవువారు ? అయ్యయో ! నాకిట్లవునని యొక్క నాడును దలంపఁగదా ? జననీ జనకులు సర్వ మహేశ్వర్యములు గలిగియుండి యునిట్లు విక్రమలేని చావు గలుగునే ? నేనేమి చేయఁగలను ? దైవమును భజించెదఁగాక ఒకటిమాత్రము నాకు గడు సంతోషము. దిగంత వ్యాప్త మహాయశుఁ డైకమణా గుణభూషణుడై యున్న నామఱుది యా చంద్రహాస జనవరుం డిచ్చటికివచ్చి యుండెనా యతనికీ గతి కలిగియుండుఁగదా ? అటుగాకనే నే దైవాయత్తతమై వచ్చియుండి నందున నా కింత యూఱట గలిగెదను అయ్యయో. ఆ చంద్రహాసను కిట్లెయ్యండిన నాకును నా ప్రియసోదరి విషయకును మాజననీ జనకులకును నెంత సంతాపము గలుగుచుండెను ? అయ్యయో ! ఇంతయూఱడు వాడనయ్య నొక్కటికి మాత్రము పరితాప పడియెద. నా వాసంతిక కలదుగదా (హా ! వాసంతికా

(అనుబంధము 45.)

ఆహా ! నాకు మదిదప్పుచువచ్చె దైవమా ! మావాసంతికను రక్షించి (మూర్ఛిల్లును).

కుంభీనస - (దేవాలయములోనికివచ్చి దీప మంటించి) ఆదురాత్ముఁ డీవఱకే నీర్లియుండును. నా కిన్నులారఁ బరీక్షించిచూచి సంతసింపదఁగాక.

పంచనామరం.

జయంబు తేజరిల్ల నిందు చంద్రహాస మారణ !

ప్రయోగమింత సంపత్తిలై బట్టువట్టి తీర్చితిన్ !

భయప్రదోగ్రకల్పుఁ డన్న నాకు వీరశువైరియై

య యోనయోపయోగ హీన హానిఁజెంది మ్రందఁలెన్ ||

అయ్యో ! నేనెట్లుమాడఁగలను ? చూచియెట్లు సహింపఁగలను ? ఆంతిత్వరయేల ? తనకుఁదానె వెలికఁ దెలియుఁగదా ? పోయెదను. వలదు వలదు. ఈదురాత్ముని యుడల నాకిన్నుల వ్రాచేతులనేనే నమ్మగూడని భంగికలిగియున్నది. పాములుకొఱచిన చప్పుడువింటిని. ఆదుర్భిషాడయ్యో యని యఱచినయార్తారావము నిశ్చయకవింటిని. ఇంత వీరినను వాడు చచ్చునను చచ్చుకము కలుగని భంగిఁబెట్టించినది. అఘోరుఁడు మోసపఱచి నల్లపాములు మోసపఱచెనో అప్పుడేది యున్నదికదా (కర్ణవాలమృత మాప) మాచెదఁగాక (లోనికిబోయి మూర్ఛిల్లియున్న పుష్పనునిఁబరీక్షించిచూచి, హా ! యని మూర్ఛిల్లును)-

[ప్ర॥ శౌళి పూజారి.]

పూజారి - వీ మాశ్చర్యమిది ? మా దేవాలయమునొద్ద కవఱో వచ్చిరి తెలిపె. నా కేమయన ఫలప్రాప్తి కలుగునైమోయని వచ్చితి లోపల “హా” యను నార్తార

నము వినిపించె. ఏమో చూచెద. (చూచి) అయ్యో! అయ్యో! ఇదేమి విపరీతము.
ఈ కుంభీనస మురితియును మదనుడును చచ్చియున్నారే? అయ్యో! పోయి
రాజున కెఱింగింతు. (నిష్క్రమింప.)

కుంభీ—(లేచి) హా! దైవమా! తుదకు నాకీగతి దెచ్చితివా? అయ్యో! నేనింత
దైవోపహతుడనగుట నెఱుంగనైతి. ఈభంగి జరుగఁగలదని కలనైన నెన్ననైతి.
ఈకాల సర్వములబట్టి ఈ ఘోరకార్య మొనర్చినది నామద్దుకుమారుఁ జంపు
టకా? అట్లుదైనను మా నెననియు, కూతురు విభవయైనను మా నెననియు నించు
కైనఁ గరుణవహింపక తెగించి యిట్టికార్య మొనర్చినది యీమోహంపుఁ దన
యుని మారణక్రియకా? దైవమా! నీవా చంద్రహాసునెట్లు కాపాడనేర్పితివి?
నన్నెట్లు పరిభవంప నేర్పితివి?

కుమారా! మదనా! నేనీపాలిపగదాయ యమకింకరుడనుమా! నీతండ్రిగాను.
నీకుద్దు మోమింతనాకుఁ జూపుము కన్నెత్తి నన్నింత తిలకింపుము. తనూభవా! నా
చేతులారనే నినుఁజంపుదునని యెక్కనాఁడు యెఱుంగుమా! నీవెన్నఁదైన ననుకొం
టివా? తనయా! నాపాలి మాలదైవమునన్ను నీహత్యకారుగాఁ గావించెఁగదా? పట్టి!
నీతల్లికి నీకడమాట యేమి వచించెదవు? నేనెట్టి దురాత్ముడనైనను, నెట్టి హంత
వృద్ధుడనైనను నీవై మోహము వాయవి నీతల్లికిలడుకదా? ఆ యమకేమి మాట చెప్పె
దవు? అన్నా! ఏల యిట్లు కన్నులు తెఱుకున్నావు?

(అనుబంధము 46.)

నీ వాసంతికను నీవుమాడనైన చూడవైతివే? అయ్యో! దైవమా! నిను వధిం
చిన కాలసర్పములు ననువధింపఁగూడదా? హా! వాసుదేవ (అని మూర్ఛ.)

ప్ర॥ శ్రీఘృగమనమున పూజ్ఞాదివెంట సుదర్శనుఁ చంద్రహా
సుడు, అఘోరుడు, చెంచు, వాసంతిక, చంపకమాలిని విషయ
బిందోజి కేరళబ్రాహ్మణుఁడు.

అందఱు—హా! ఏమైనది? ఏమైనది?

చంద్ర—హా! మదనా! (అనివైబడి) అకటా! నేదేమి దుర్విషయ? మిత్రమా! మదనా!
ఏల నాతో మాటలాడవు? నేనే మహారాధ మొనరించితి?

(అనుబంధము 47.)

విషయ—జనకా! అగ్రజా! కృష్ణసారియే నాకు మొయిరువురు లేకపోయితిరే? నే
నెట్లు భరియింతును?

వాసం—నాధా! నాల్గదినములలో మనతోములు చలింపఁగలవని మొన్న నాకు పూర్ణా
క్షేపముగలుగుము గలిగించితివా? నన్నిట్లొనర్చుటకా? అయ్యో! నేనెట్లు భరియింతును?

బిందోజి - తాళుడు. తాళుడు. నేచక్కగఁ జూచెదను. (మాచి) ఈ కుమారుఁడు సర్వదప్తుడై యున్నాడనుట కేమియు సంభవములేదు. ఈమంత్రి సత్తముఁడూరక మూర్ఖిలియున్నాడని తోచెడు మతేమియులేదు ఈకుమారునికన్న నో యింకను ప్రాణవాయువులు వెంట్రుకల కంటియున్నవి. భయపడకుఁడు. నా మణిమంత్ర ములవలన సాధింపఁజూచెదను. (చికిత్సిచేయును.)

మదన - (కన్నులు తెఱచిలేచి) ఆహా! ఏమిది? మీరంగఱిందు వచ్చియున్నారు ఆందరు. - (మదన నాలింగనము చేయుదురు.)

మదన - అత్యో! ఇంద్రవర్ష సడియుండుచది? మాజకుడే? దైవమా! జనకా! జనకా! (కొట్టును.)

కుంభీ - హా! నిర్భరము నిర్భరము (అని లేచును.)

అఘోర - సోమి సోమి! ఈడే ఈడే ఈముక్కే ఈకన్నే! శిక్కె! శిక్కె! మొప్పె నాకుండె యింకాట్కి పొయ్యేవులే?

కుంభీ - ఏమి? ఏమి? ఎవడు? ఎవడు?

అఘోర - యీడే-యీడే-యీడే-తప్పుడు నాకొండె. యీడే ఏమి? అగ్గోరా అని పిల్చి యెయ్యిరూపాయ లిస్తావే? గుల్శీముంటిబుడుతోణ్ణి కుక్కొరమ్మంటివే? చంద్ర - అబద్ధము అబద్ధము అఘోరా! ఇం కూరకుండుము

అఘోర - వారన్నా! కులికేవులే మా తోకరాయఁడు వచ్చి యడిగితే నే బొంకే ననుకొంటివా? యీడే యీడే?

చంద్ర - ఇం కామాట యొక్క సారి యంటివేని నాఁడు నన్ను నీవు చంపవచ్చినదికల్ల నిన్ను నేను జంపువాడకాదు. (అని ఖడ్గ మెత్తును)

అఘోర - తీయశ్శీ! పిరికినారఁడా! యీడంటే యీడే

కుంభీ - అవును నేనే. అవును నేనే. రాజచంద్రమా! చంద్రహాసా! తనయా! విజయ నాకడ్డ మాడకుడు. నేడెప్పుట ముగించువఱకు నొండాడకుఁడు. నేనొర్పిన గ్రోహాచింతనలన్నియు దాపకవచించెదను. ఈ కిలసియున్న సభయెదుట నీ దైవము నెదుట నాయంతస్సాక్షి యెదుట ఇప్పుడా పొడవనున్న యీ జగత్సాక్షి యెదుట వచించెదను భూమ్యాకాశములందుకు సాతులగుదురుగాక నాదుశ్చరిక మంతయు వచించుటచే నా కేమియు ఫలము గలుగదు నిక్కవమే అయినను నీ జగమంతయు నీ చిన్నచెంతయు నుపయోగకరము నా యట్టి దురాత్ము లెందఱో యుందురుగా? వారికెల్ల నాయట్టి ఫలప్రాప్తియే కలుగలదు ఇదే నా చరిత్రము

(దుష్టాధిపత్యదేశము)

ద్వీ. జనులార నేను నా చరిత్రమునెన్న

నుచునీతి సందాయ కముగాదె తలచ

ఎల్లభూముల పసి యిం చెడు ధరఁజే

వల్లభులనకుంగ వుంబుల నొసంగ

4

యవనతురుష్కులే యాదిగాంగల్లు

నవనీశ్వరులు “పరా” కంచుఁబెక్కండ్రు

సామంతత్వైకొల్వ సరిలేని కడిమి

శ్రీహింస వసుమతిఁ జెలువారనేలు

8

నీకుంత లేశున కిరవారుమంత్ర

నైకూర్మసఖుండనై యకలంకగరిమ

సామంత ధారుణీశ్వరులు పూజింప

భూమిపై విఖ్యాతిఁ బొందినవాడ

12

“నాలోచనమున బృహస్పతి యితఁడు

పాలనంబున రమా వల్లభుండితఁడు

ధైర్యంబునను మేరు ధర్మనాథుండితఁడు

కార్యభాగమున యు గంధరుండితఁడు

16

రస్థితేమునఁజూడ దిననాథుండితఁడు

వికజవరపంబునఁ బావకుండితఁడు

సాధింతుననియన్న సాధించువాఁడు

వేధింప యమునైన విగువనివాఁడు”

20

అని జనంబులు కొని యాడంగ జగతి

ననుపమ విఖ్యాతి నార్పంగఁగొని

“జగదీశుండేల యీ సచిప్రండేనూకు

జగదీశుండగు” నన్న సగ శిష్యుఁడైతి

24

యవనరాజులు “హుజూ” రని పిల్చుపలుకు

లవనిశ వరుసఁగా దారియచ న్నె

యిలతేని నిస్తైన నెఱుంగుకనరు

చెలఁగి యల్లడ “దివాన్” గొరటన్న.

28

(“భళిరా యటందురు ప్రజలెల్లనన్ను)

నింతటివిఖ్యాతి యింతటిగరిమ
యింతటిచాభవ మేరీతిగలిగె
సుగుణంబుగాదు సురుచినిగాదు
మగటిమిఁగాదు ధర్మంబునఁగాదు 32

భూతదయనుగాదు పుడుకునఁగాదు
ఏతపంబునఁగాదు హితమునఁగాదు
దాసక నాచరి త్రము వెల్లడింతు
సీపట్టుననుదీని నేపారవిసరె 36

బుద్ధివచ్చినదినం బులనుండినేను
శుద్ధవర్తమను జోలియెఱుంగ
నకలంకమానసం బదియెందు నెఱుంగ
నొకరుని మేలునే నోర్చియెఱుంగ 40

నొరునింటఁబెండ్లిగా నున్నదటన్నఁ
దరముమీఱిన పరి తాపంబుబూని
యాపెండ్లిశ్రాద్ధమా సంధాఁకవగచి
వాపోయిపలవించి నడిసోలుచుందు 44

బరునకొక్కెడఁ బుత్తుఁ డుదయించెనన్న
గురుత్వాపమున నాదు కొచురుండునీల్లు
నదనునన్మితయు నారాటపడుచు
పదివాసరములైన వాపోవుచుందు 48

నెవఁడైన దనద్రవ్య మేపారబిచ్చి
భవనాముమంచిది పడసెనటన్న
నాభవనముఁగూలి నొప్పైనఁబడిన
యాభంగిఁదపియించి యడలునమించి 52

యెడదదావానలం బేర్చినపగిది
గడయెటుంగనిరీతి కడుపునమండి
దురపిల్లివడినిప్పు ద్రొక్కినకోతి
కరణి నెయ్యెడనైన గాలూనలేక

56

య్యాయినీ నిలఁగూల్పు నంతటిదాఁక
బాయని శోకాన్ని పాలొచునుందు
ఇతరు లెవ్వారైన నిద్దఱు మంచి
హేతులన్నమాట నొక్కింతవిన్నంత

60

నెనలేని క్రోధంబు హృదయంబుగలఁప
మనసునిల్పఁగ లేక మాటాడలేక
వారలవిహితంబు వారించుదాఁక
గూరుకు నిదురనే గోరకయుందు

64

ఈయసూయగుణంబు నీయీర్ష్యానాకు
బాయనిదుష్టస్వ భావంబులయ్యె
మిత్రుడైనను మిడుకంగఁగోయు
శత్రుడైనను నాకు సమఁడె యీవిధికి

68

సంతోషమెఱుంగ నిచ్చును నెవ్వఁడైన
వీరితోకముజేందె వేళలఁగాని
యిట్టిగుణములుండి యింతటిఖ్యాతి
నెట్లుఁబడసితి నెఱుంగరుగారె

72

మోసంబుచనుగాక ముదమారనాదు
నాసిచేగాదు నా ప్రఖ్యాతియరయ
ఇ-ప-రాజ్యంబు నెనయుదురాశఁ
జులకమానిన సతి నాసుతునకుఁ

76

బరిణయమొనరించు భంగికినడుఁగు
నరుదెంచు మణిమంతు నకటచంపంగ

మంగళపురికేగి మఱియఘోరునకు
వెంగలివైద్రవ్య వితతినిచ్చితిని 80

చరణాంగుళముఁగోసి చలముపోదోసి
పరిసమాప్తియొనర్చెఁ బరికించివీడు
దైవయత్నముగాని తలపోయమనదు
భావంబు నిష్ఫల ప్రాయంబుసుండి 84

చందనావతికేగి చంద్రహాసాఖ్య
నందమొందుచునున్న యాలోకపీరుఁ
గ్రూరకర్మమునాక ఘోరబాణమున
వారింపజూచితి వానికంధరము 88

కుత్తుకకేసిన క్రూరనారాచ
మత్తఱి జెవిదాఁకి యదివ్యర్థమయ్యె
దైవయత్నముగాని తలపోయుమనదు
భావంబు నిష్ఫల ప్రాయంబుసుండి 92

పెంపరిసుతునకు విషమిచ్చివినఁ
జంపంగనొకకమ్మ చయ్యనవ్రాసి
పంపితినాశీఖ వానిమోహించి
సౌపుగాంచిననాదు సుతుచేతఁజక్కె 96

“విష” మనుమాట వేవేగింబ చెఱిచి
“విషయ” యుచనుగతి వెలదిదామాత్రు
“ప్రావీక్షన” మన్న పనముపోనడిచి
“పాశీషీషన” ముగాభావింపఁజేసె 100

“నుద్వాస” మనుమాట నొయ్యనఁగిప్పి
“యుద్వాహ” మనుభంగి నొనరింగఁజేసె
నివీతయేమన నిటునూఁచిత్తనయ
చావుకమ్మనుఘెండ్లి జాబోనరిచె 104

దైవయత్నముగాక తలపోయమనదు

భావంబు నిష్ఫల ప్రాయంబునుండి

ఇప్పుడేమనవచ్చు నీవిధంబెఱిగి

తప్పనివైరంబు దాళంగలేక

108

కులముద్ధరించెడు కొమరుడేజ్ఞాన

బలసమగ్రుండగు పాపడేయత్యు

దారగుణుండగు తనయుడే, తనయ

నొరచేపట్టిన యల్లుడేయాయు

112

నించుకంతయుఁజూడ కీ సుతత్రాడు

త్రెంచుటకైన నేడ్డెఱనోర్చి యకట

కాలసర్పంబులఁ గడిమిఁదెప్పించి

కాళికాలయమున గండివెట్టించి

116

మణిమృత్యుడంచు నెమ్మదిఁబొగివిడిచి

గుణభూషణునినాదు కొమరుఁజంపితిని

దైవయత్నముగాక తలపోయమనదు

భావంబు నిష్ఫల ప్రాయంబునుండి

120

నానోములఫలంబు నానాచారంబు

నానిండుభాగ్యంబు నానాశఫలము

నాపూర్ణచంద్రుండు నాజీవదాత

నాపెన్ని ధానంబు నామూర్ధగుకుఱ్ఱ

124

నాకూర్మచుట్టంబు నాచెలికాఁడు

నాకుమాకుండిటు ననుఁవాసిపోవ

శోకాగ్ని దహియింపు సుకుమారుఁజూడ

వేకారి దరిఁజేరు విధిగానలేక

128

వగజెందికుండి నెవ్వగల్గొందికొది

జగతి దుఃఖపుచావు చావనోపైతి

నాకామితార్థంబు నకు ఫలంబిదియె

నాకష్టకృత్యంబు నకు ఫలంబిదియె

132

నాయసూయగుణంబు నకు ఫలంబిదియె

నాయీర్వ్యజన్మంబు నకు ఫలంబిదియె

నామక్రోధగుణంబు నకు ఫలంబిదియె

నాదుమాత్సర్యంబు నకు ఫలంబిదియె

136

ఈచేతఁజేసిన దీచేతఁగుడుచు

నైచిత్రియయ్యె నెవ్వగలిగినేల

లలయనింకేల మ హాజనులార !

కిలువమెన్నఁడుగాని కమలించుసుండి॥

140

(దానినంతయుఁ జదివి వాకుతో పాడుచుకొనఁ బోవును.)

అందఱు - హా ! హా ! చేయిబిగఁ బట్టుదురు.

చంద్ర - మా మా యేమికార్యముచేయ నొగ్గితివి ? నా కొఱకనిగదా నీవు వగఁ జెంద
వలయు నేను దైవము నానవచించెదను. నీయెడఁ బూర్ణముగు పితృభావముగాక
నా కితరముకాదు. నీపాదములొనని తరమెఱుగను. నన్ను తమించి యుద్ధరింప
వలయు. (నమస్కరించును)

సుదర్శ - మంత్రసత్తమా ! నీనై మాత్సర్యము గలుగఁదగిన యీ చంద్రహాసుడే యెం
డనకున్న నీకేల యికశోకము ? పోయెదము రమ్మ. మన యిక్కడి సంతోష
మునకు నన్నె దెచ్చినట్టి యంత శుభకార్యములు జరుపఁదగి యున్నవి

పంచమాంకము - తృతీయ రంగము.

పరిణయ - ఆలయము.

[ప్ర॥ సుదర్శనుడు - చంద్రహాసుడు మొదిలగువారు.]

చంపకవూలిని చంద్రహాసులయు.

వాసంతికామదనులయు.

} వివాహములు.

మంగళము.

అనుబంధము.

ఈ నాటకమున నక్కడనక్కడ ననుబంధమును సంఖ్యయును సూచింపఁ పడియున్నది, ఆ సంఖ్యలు వేసినచోటనుండిన పాటలీ క్రింద నుదహరింపఁ బడియెడు.

రాగము - పూర్వీ - ఆదితాళం.

కుంభి || అనుమానయే - చనదు - దీనికై
ఘనయో - చనయిం - కనిదెమిటికి || పల్లవి ||

మన్నజాధముఁడా - మణిమంతుఁడు
యనియుండిననా - కెనయుదుఃఖము || ౧ ||

కడుగొలుఁడని - కరుణజూపిన
బెడిపూ - యెడునీ - యెడనా - కార్యము || ౨ ||

(అనుబంధము 2.)

రాగము జంజూటి వకతాళము.

మణిమంతు || అమ్మా - అమ్మా - ఆరాటమాయెనమ్మమ్మ
రమ్మన్నరావుగా - రావె రావెయమ్మమ్మ || పల్లవి ||
దాదీ - దాదీ - దాబూచియాడిరానేయె.
మోదముచూపవే - ముద్దుగొనగా వెమె || ౧ ||

(అనుబంధము 3.)

రాగం పీలు తాళము.

మణి || ననుఁగొనిపోయె - చనుఁగొలనియక - దాదియెలా
బొసిపోయి తే - చనుఁగొలనియక || పల్లవి ||

నేనెమిచేసితి - నీమోముజూపువు -

కానరావుగా - బూచివచ్చెనె - మానవేల || ౧||

(అనుబంధము 4)

రాగము - జంజూటి - రూపకతాళం.

కుళిందు || పాపడెవ్వడో - బాపు బాపురె

రూపుమాడఁగా - భూపసుతుఁడుగా - బాపుబాపురె ||

పల్లవి||

పాలపాపని - బాలిశాధముల్

కాలుగోసిరి - కానద్రోసిరి - బాలిశాధముల్ || ౧||

(అనుబంధము 5.)

రాగం - శంకరాభరణం - ఆటతాళం.

సుదర్శ || పాపులెందు దీసిముద్దు - బాలునెమిచేసిరో

పాపడెమి పాటుగనెనో - తాపమాయెన య్యాయో ||

పల్లవి||

పాలుగారు ముద్దుసుతుని - వైనవెంతవైరమో

కోలకెట్టి ఘాత - కోరిచేసియుందుగో || ౧||

(అనుబంధము 6.)

రాగం - కమాజ్ - ఆరితాళం.

కుంభీ || రాజపుంగువా - రాజరాజనాథీ - యోజనగిలిగను

ఈ జగములోన నాను - విదాతుని - సఖుఁడవు పాభుఁ

డవు తల్లపగి || పల్లవి||

ధీరా - ననునొక - హాసకు - కుడు

పారమెందులేనిశోక - భారముగలిగెడు || ౧||

భూపా - కినుకం - గనక - నను
పాపజాతినాకచేయు - మీపనికరుణను॥

౨॥

(అనుబంధము 7.)

రాగం - బిలహరి - ఆదితాళం.

కుంభీ॥ బాలచేకొనవే - నీలవేణిరో - వెలయఁగరావె.
లీలాయతను - శీలానానుడి - లాలింపలేదయ॥ పల్లవి॥
కోమలాంగిరొ నీమనోహరు - డేమిచేసియు - లేమిం
[గల్గెను
లెమాయీవగ-నామానసము వేమాటుగలచేను॥౧॥

(అనుబంధము 8.)

రాగము - జంజూటి - ఆదితాళం.

విషయ॥ కరుణించి పాలింపుమా - ఆలింపుమా - జనకా॥పల్లవి॥
వారకకోరని - వానికినన్నిట ధారవోయనీకునింత
భారమా-వైరమా-నేరమా-గంభీరమా-జనకా॥౧॥
ఈ పరిణయమున - కోపపుత్రిని - రూపు మాపనీకు
[ధీర
రూపమా-తాపమా-కోపమా - నా - పాపమా॥ ౨॥

(అనుబంధము. 9)

రాగము - ఎరాళి - త్రిపుట తాళము.

విషయ॥ కనికరమింతయైన - గణిమింపలేకనచ్చు
జనకుఁడు విక్రమింప - మచనున నెంచెనయ్యో॥ పల్లవి॥
మనఁజాల నిగకభూమి - నకుఁబ్రోచువారె లేరె
వెను వెంటగాయుదాన - విగనొల్ల ప్రాణముల॥౧॥

(అనుబంధము 10.)

రాగము - శోడి - ఆదితాళం.

మదన || నన్ను దూరకు నెరంబెంచకు - విన్న పమాలకించి
 కన్న త్రాడి వికారుణ్యంబున - మన్నింపఁగరాదె|| పల్లవి||
 మోసమెంచకు మాతాదాడని - వీస్తుఁడనుగానే
 వాసి నిల్పుముదయచెనాకా - వాసంతికఁగూర్చి || ౧||

(అనుబంధము 11.)

రాగం - నాదనామక్రియ - రూపకతాళం.

కుంభి || సంతాపమాయె - జాలఁగనాకు
 నెంతనినామది - జింతింతునో || పల్లవి||
 కాంబురాశి - శోసాది మునిగిత - నీకబోవఁగజేసివెం
 - [గిలివై - చీకాకు గలిగె
 నాకులగతి మీదె - వెకాడిదీజేరు విధిగానను || ౧||

(అనుబంధము 12.)

రాగం - జంజాటి - ఆదితాళం.

చౌర || ఇంజెల చింతసేయఁగా - నావతయువలదే || పల్లవి||
 రవతప్పి బాణము - శ్రవణంబుమాత్రమే
 దవితె నొకింతయు - తాపముగలుగదు || ౧||

(అనుబంధము 13.)

రాగం - వసంత - రూపక తాళం.

కుంభి || బాలబడగు - లీలలెల్లరు - మేలమూర్తి
 మాలవిధిని - స్మరింపఁగత - గూలజేయునె|| పల్లవి||
 వీసమాతగ - క్రిగిదుతగుల - మోసముగాదే |
 గాసిపడి జెనెడు చంద్రహాస కుమారగా || ౧||

(అనుబంధము 14).

రాగము - సురజీ - ఆదితాళము.

చంద్ర || ఆహా యేమి యాశ్చర్యము. ఊహాతీతము || పల్లవి ||

అలఘువిచారుడు సచివేంద్రుడన - స్నాపెనుదన
[పురికిందు]

తేలియజాలనేమికలదో - దివ్యసుఖకము || ౧ ||

(అనుబంధము 15).

రాగము - తోడి - రూపకతాళం.

అందరు || కనులార చూడరె - వనవైభంబు సాంపుచూపగా ||
పల్లవి ||

విషయ || తరుజాలముల్పుర సాలముల్ - తమాలనారి కెళముల్ |
హింతాల తాల సాలకోలముల్ || ౧ ||

చాపక || అభిజాలముల్ బల్లుకోకికల్ కలగాన మొప్పజేయగా
విలసిల్లు కుంజవీధులెల్ల || ౨ ||

వాసంత్రి || సరసీజముల్కుమ్మదంబులున్ - సరిమిరి కన్నుల |
కింపుగా - చరుదైన నిరిజాకరంబులన్ || 3 ||

వీషయ || సనమిల్లికల్ - ఘనవల్లికల్ - అనువైన వాసనలీనఁ
గా - చనిసాంపునిచు పూవువోటలన్ || ౪ ||

(అనుబంధము 16)

రాగం - జంజీరి - ఆదితాళం.

చంపక || చలదమ్మా - ముడముమనగా || పల్లవి ||

ఈ జాబున సి - కింతి వెలియదె - యోజన వెలుగుద
[రాగి || ౧ ||

అభిజ్ఞానమణిమూల నాటకము

(అనుబంధము 17).

రాగం - శ్రీరాగం - రూపకతాళం.

వాసం || తాళగల నాబాళియింతైన - నింకెలచూడ
బాలయా విభు - జోలిమానిపి - చాలదయచేసెలవే ||
పల్లవి ||

బ్రాణనాథుడు నన్నుగన్నుల - నైనజూడకయుండగా
దీనినై నాప్రాణతతిసేనూనియుండెనుదాననె || ౧ ||

(అనుబంధము 18).

రాగము - పీలు - ఆదితాళం.

చంపక || ఊరడు మా - యో - సారసాక్షి || పల్లవి ||
ఈ విధముననె - లావగజెందెదు ||
నీ విభుగొనగ - లేవెబాలా || ౧ ||

(అనుబంధము 19).

రాగం - తోడి - రూపకతాళం.

మదన || ఈరితిగనన్ను - దూరవలదు - ఎలనాగా
నెరములవియేవి - నాయెడ || పల్లవి ||
కడుకొనినాపయి - గరుణవహింపవె |
తడసిన - బడలెద - తాళజాల || ౧ ||

(అనుబంధము 20).

రాగం - నాటకురంజ - ఆదితాళం.

మధన || ఇది నాపాపమె మందగాయిని - నీ
మదినింత దయజూడుకొయిని || పల్లవి ||
మన్ననసరిగాదు - సన్నిటులనరాదు
పవ్వుగవేణి నిదాసుడ || ౧ ||

(అనుబంధము 21.)

రాగం - హిందుస్తానితోడి - ఆదితాళం.

మదన || చెలి - నామాట మన్నింపవె || నాకు

నామోద మున్నింపవె ||

పల్లవి ||

కాలానుసారముగా - నా - కీలాగుచేకూరెనె - యీ

జాలయేల తాళజాల - బాళిలీలబాలా || ౧

(అనుబంధము 22.)

రాగం - నాదనామక్రియ - ఆదితాళం.

విషయ || సుందఁడీ ధీరుఁడు - ఈడెందులేని.

అందము లొచనా - నందముగావించె ||

పల్లవి||

యెంతని యీసాగ - సెగతునొరజసి

కాంతుఁడో జయంతుఁడో - వసంతుఁడొయా కం

[తుడొ || ౧]

(అనుబంధము 23)

రాగం - బిలహరి - ఆదితాళం.

విషయ || మనసారసీ మహానీయునిస్థంటి ||

పల్లవి||

కనుగొనినంత - మనసుచల్లనయ్యె - జనపాలుడి సుంద

[రుండెవ్వాడొ || ౧]

అరుదాయెఁజూడ - సరరుచిరరూప

స్ఫురణంబుసార - తర తెజమును.

నవరూప పంచ - శరుడొనొలక |

ధరనున్నపురం - దరుడొనొలెలియ ||

౨

(అనుబంధము 24.)

రాగం - బమాజ్ - ఆదితాళం.

చంద్ర || బాల్ - చాల - మేలాయ్ నీలాగు

పోలఁ జూడనింకనన్ను - పొగడం - దగదె || మగవ ||

[పల్లవి||

విషయం॥ ధీరా - సారా - చారాసీ - వీరీతి ।

కోరియాడధన్యనైతి - కొదువల్ - తుదగా - గదలె॥ పల్లవి॥

చంద్ర॥ సీరమణీయశృం - గారవిలాసము ।

నారీనాకుజూడఁగలిగె - సఖన - నయన - భాగ్యమె॥ ౧॥

విషయ॥ మాన్యతనన్ను స - మ్మానముజేసితి.

ధన్యైతి నింక నేల - ధరణీరమణ - మెలాయె॥ ౨॥

(అనుబంధము 25.)

రాగము - పీలు - రూపకతాళం.

చంద్ర॥ నినుఁజూడకింత మీ - వనినుండఁ గాంత

గనుమాయీవంత - ప్రే - మనుభావుచింత॥ పల్లవి॥

విషయ॥ సదయధీమంత నీ - కిడియేమీచింత

ముదమామెనింత - నె - మ్మడిచ్చబాణకాంత॥ పల్లవి॥

చంద్ర॥ బలుతమి మించుని - మ్ములనిపు పోవ

కలవాణినివెంట - గడఁగి వచ్చెదను॥ ౧॥

విషయ॥ ఇంతెలనాధనె - నిదెపోయివత్తు ।

ఇంతైనఁ దడయని శ్చింతసెలవిమ్ము॥ ౨॥

(అనుబంధము 26.)

రాగం - పీలు (హరేశయ్య అను మెట్టునరస) ఆదితాళం.

చంద్ర॥ గాఢానుశి నారసపాణిబల్ - ధీరగాతరుడ ।

చమత్కారము సరిలెనిదయ్యె - భళిరెకీరవాశ్శి భ॥

భళిరె కీరవాణి - భళిభళిరె - భళిభళిరె - భళిరె - భళిభళి॥

విషయ॥ కాంతనన్ను - నింతెలకొండాడ - ఛింతయెనా చరిత ।

నా సంతోషమిడులెనిదయ్యె - నె - సంతోషధన్యనైతి,

[మనజవర. మనుజవర - మచుజవర] పల్లవి ।

చంద్ర || సరసీజనైతి నన్ను - నరుదారఁ బ్రోచితివి.
కరుణించిమోహము - సమకూర్చితివే - తమిదీర్చితివే -
[తరుణీ - తరుణీ॥ ౧]

విషయ || మనుజేశ్వరనాపై - నైనలేని దయశూపి
మనసారనన్ను నేలితివీ - యేలితివి. కానజాలితివి - రమణా
[రమణా - రమణానాదు॥ ౧॥

(అనుబంధము 27.)

రాగం - శంకరాభరణము రూపకతాళం.

చంద్ర || జౌరానానీ - యరునానామ్యూరీ || పల్లవి॥
పాకారిరాశియు - కోకారిదెవియు ।
లోకవిమోహకా - లోకమోహిని యో॥ ౧॥

(అనుబంధము 28.)

రాగం - కానడ - ఆటతాళం.

చంద్ర || న్యాయము - న్యాయమా - కార్యము ॥ పల్లవి॥
భారమానీ - నైరమా - గంభీరమా నానైరమా
పారక - నిట్టునను - నారసిచేయఁగ ॥ ౧॥

(అనుబంధము 29.)

రాగం - ఖరహరప్రియ - రూపకతాళం.

చంపక || యెమరితి నయోమింక నేమిసేయుదు
- నామదిని ఘనాయాస - మెట్లుతాళుదు ॥ పల్లవి॥
పొంగి మోగమాయెనంత - భంగమోయె
నింగి కలమొక్కటయె - మ్రొంగి రాదయె ॥ ౧॥

(అనుబంధము 30.)

రాగం - ధన్యాసి - రూపకతాళం

విషయ || మనుజేశ్వుఁడిట్టులైన - మనియుండఁగాననే ॥ పల్లవి॥

చలమూని నెడునా - జనకుఁడె సావిభు
 పొలియింటఁ గోరియీ - బలుజాబులు | వాసెనే!
 తలపఁగనిది విలయముఁగద || ౧||

(అనుబంధము 31.)

రాగం - సావేరి - రూపకతాళం.

విషయ || భభిభభిరె - ఆహా - యీ !
 బలుయోచన నాకుఁదోఁచెను || పల్లవి||
 కనినంత నెయరుదానా - ఘనభాగ్యనే మందును.
 ననుదైవము విభూగూర్చి - కనికరించి బ్రోచెనెడు ||

(అనుబంధము 32.)

రాగం - నాదనామక్రియ - ఆదితాళం.

వాసం || విభుఁ - డెందునను జూచున్దోయిఁ కహాహా || పల్లవి||
 ప్రాణనాథు-గానకున్న - ప్రాణములేననుఁబాయునే || ౧||

(అనుబంధము 33.)

రాగం - బ్యాగు - ఆదితాళం

మదన || మానవతి మనకిది భాగ్యమాయె || పల్లవి ||
 ఎంతని నాభాగ్య - మెంతు నీరజముఖ !
 చింతలెల్ల - నంత మొందె - సంతసము - నింతదోచె || ౧||

(అనుబంధము 34.)

రాగం - సురటి - ఛాపుతాళం.

కుంభి || భీకరగతి నె నిలోకముచూడె - నాకెవ్వరై ననెఁడో
 నాకోపభరము - శీకాకు పడకున్న - శ్రీకాంతుఁడో !
 వాణీకాంతుఁడో - గౌరీకాంతుఁడో - శ - చీకాంతుఁడ
 గునెమి || పల్లవి ||

ధద్రము విడిచినా - శౌద్రముగోర - త్సుద్రులు చేడిపోరా.
మద్రోషమున సంచ - లద్రూపులైన - ద్విద్రుండనే - వీర
భద్రుండనో - కాలరుద్రుండనో - భీసముద్రుండనందరు

(అనుబంధము 35.)

రాగం - యదుకుల కాంభోజి - ఆదితాళము

కుంభీ || తనయనాకరు దాయెగా - లింప - మాయె.

జనకుండన్న వాడె - నినువధింప నెంచె || పల్లవి ||

ఎందైన నీకరణి - విందుమె యేమనగ.

నందన సందెహ - మొందకు - దీనికి || ౧ ||

(అనుబంధము 36.)

రాగం - మేహన - ఏకతాళము.

కుంభీ || రమ్మకాముని చనువెలసిన తనయా || పల్లవి ||

భూమిగునివర - నేమనమిదెకను ।

తామస మికవిడు - తాలిమి || ౧ ||

(అనుబంధము 37.)

గాగం - సురటి - ఆదితాళం.

చౌర || కనుకల్లనికు జనకుని గలిగిచ్చితివాకు.

గురుపాపుండని ఎన్నచుగోకు - తరములేటి వడిగలిగె.
వితాకు || పల్లవి ||

సెల్వో సగుమిత - వెడలెద - చెలిగిన గరిచెంతి . .

యలఘులీల జనకుని గోనునంత - కలరుజ లనటుమాన

[దుచింత || ౧ ||

అభిజ్ఞానుఃమంత నాటకము,

(అనుబంధము 38.)

రాగం - జంజూలీ - ఆదితాళం.

సుదర్శ || వర - మదెభగమానా - మానవతీ !

యుదంతమదేమి - విధాబా వెలుపవె || పల్లవి ||

తిరుశినిజాడ - తాపమునిగచె !

యరాళ శిరోజ - బిరానఁ దెలుపవె || ౧ ||

(అనుబంధము 39.)

రాగం - ముఖారి ఆదితాళం.

చంపక || పలుకకు యోజనకా - హాసం !

ఇలగదాపాపిని నెను || పల్లవి ||

బడలితిన్నాకై - బహుదినములుగా

కడలి శునిడుములసాలై - విశున్నవెమింక - నాచిత || ౧ ||

(అనుబంధము 40.)

రాగం - బలహారి - ఆదితాళం.

వాసం || కాపాడితిని - కరుణ - తాపముబాపి

విముణమెన్నడు - దీరుపజాలగు !

పారి మొఱుంగ - జనకా || ౧ ||

(అనుబంధము 41.)

రాగం - కానక - ఆదితాళం.

వాసం || చూడనాయె - చూడనాయె.

నెన్ననాదగు - భాగ్యమునిగచె || పల్లవి ||

నెన్నఁ నెన్నఁ తున్న - చున్నదరునిచు !

నన్నాయనెఱిఱు - నెన్నఁ పోయాయె || ౧ ||

(అనుబంధము 42.)

రాగం - శహన - రూపకతాళం.

శ్లో॥ మణిమంతుడంచునన్ను మీ - రచనాగినాకు.
మణిమంతుడెవ్వఁ మఱి - వినుపించికావరె || పల్లవి||

స్థుదర్శ || శ్రీమీఱు కేళాపు - ప్రేమపుసుతుడవు.
నామనయల్లు వాడవ్ - దామోద తనయా || ౧||

నానం || వాసంతికా యటంచున్ - భాసిల్ల బిల్వమామ |
నానోదరాకృపాకరా - నేసంతిసీచితీ || ౨||

విషయ || ఏనాఁడు నెబ్బట్టి - నానాఁడేపేరిమి.
నినారివంచు బల్కిరి - ప్రాణేశ కావ నే || 3||

(అనుబంధము 43.)

రాగం - జంజూటి - రూపకతాళం.

కుంభి || తాళరే - పాములార - తారసెల్లుఁగాలము || పల్లవి||

మీరలైన వంచుఁబు - మీఱికాటునెట్టరే
ఘోరి పిషమునిచిసాగు - వైరమితిదీర్ప || ౧||

(అనుబంధము 44.)

రాగం - నాదనామక్రియ రూపకతాళం.

మధన || శ్రీవాసురెన మాధవా - కావవేదాసుని
శావంబునందొనియు నె - నేవెళఁబాయను || పల్లవి||

ప్రేపాద పిగతముల్ - చూపవె కూరిమి |
కాపకవేదఁగొని మీవావన్ను నుడు || ౧||

అభిజ్ఞానమణిమంత్ర నాటకము

(అనుబంధము 45.)

రాగం - కాఫి - ఆదితాళం

మదన || భాసురరూపిణి - పావని -

వాసంతికనను - బాసి తే ||

పల్లవి ||

మిడికివియోగపు జడనిధి నేగితే |

గడచెదనోమణి - కామిని ||

౧ ||

(అనుబంధము 46.)

రాగం - యదుకులకాంభోజి - రూపక తాళం.

కుంభి || బాలమిందురారా - ఈలాగున వేలార్పగ నెలాతి నె యె

[లాయిక || పల్లవి ||

నన్ను జూడరారా - అన్నా ముటులున్నాడవె విన్నా

[ణముజెన్నారగ || ౧ ||

(అనుబంధము 47.)

రాగం - శోఢి - రూపక తాళం.

అందరు || అక్కఱైవలబమాక - చిక్కుబాయఁ జేసి శై || పల్లవి ||

విషయ || నన్ను ప్రీతిచూపియెందు - మిన్న సొబుసేయుడే |

అన్న రోచేడెలమాట - లాడకున్న వాడవు ||

౧ ||

వాస || వేసరితెనిమనాగు - దేరిచూడఁజాలవే |

మోహితి నొమోగకరుణ - వాణకాంతి సోమి శై ||

౨ ||

చంద్ర || అయ్యయో నామిత్రవర్య - వాఁసుగుణభూర్జి |

నయ్యముసో దొల్లి శెలా - నెమ్మినన్నుఁజూడుమా || 3 ||

సుదర్శ || ఎల్లవెళలందుమహాటి - లుల్ల నిల్లనాడుదె |

చెల్లబోంబాలోననిట్లు - చెటుగల్లఁజాలె నె ||

౪ ||

చంపక || ఎంతప్రీతిచూపుచుంటి - వింతమోసమాయె నె ।

వంతచెవాసంతియెలా - గొంతపాటుతాళునో ॥

గీ

మంగళం.

ఇంగ్లీషునోటు.

నీరజాతలోచనా - శ్రీరమేశ మంగళం ।

ధీరాధారుణి - కారణా - మంగళం ॥

నిర

క్షీరవాణిరాశినుతా - ధారిమారసురుచిరా ।

కావదేవదేవనుతా - సారిభూతరకృపా ।

కూరదే - వారిసం - హారకా మాధవా ।

వారణా - భీతిని - వారనిత్య మంగళం ॥ నిర ॥

౧॥

సామగానలోలహరి - కామవైరివరసఖా ।

శ్యామలాంబ వాహవిభా రామకృష్ణకవినుతా

భూమిజా - తాధిపా - సోమనూ - ర్యాంబకా ।

భీమదనుర్భంగశ్రీ - రామనిత్యమంగళం ॥ నిర ॥

౨॥

అభిజ్ఞాన మళిమంత నాటకము సమాప్తము.

వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రిలు

192, ఎస్. జే. నే. కె. చిన్నపురి ఈ.

ఈ గ్రంథములు చక్కఁగ ముద్రింపఁబడి విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్నవి.

ఆంధ్రభారతము (పుస్తకావ్యయము),	రామాభ్యుదయము	1	8
ఆదిపర్వములుగల	రు ఆ సీలాసుందరీపరిణయము	0	4
1-వ సంపుటము	1 12 రసికజనునోబిరాహము	0	8
ఆరణ్యపర్వము	2-వ ,, 1 12 రుక్మిణీపరిణయము	0	6
విరాటోద్యోగపర్వము	3-వ ,, 1 రాజశేఖరవిలాసము	0	8
కాంతిపర్వము	,, 6-వ ,, 1 12 నిరంకుశోపాఖ్యానము	0	6
ఆదిపంచకము, 2-కటే సంపుటము	5 బసవపురాణము	1	12
తక్కిన సంపుటములు అచ్చగుచున్నవి	చన్నపూపురాణము	0	12
ఆంధ్రభాగవతము, పోతనామాత్యప్రణీతము	పారిజాతాహరణము	0	6
డిటో మేలు వ్రత, 2 సంపుటములు	పారిశుద్ధ్యోపాఖ్యానము	0	8
మనుచరిత్ర, సటిక, చిన్నపైజా	1 అనిరుద్ధచరిత్ర	0	8
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి పాప	విక్రమార్కచరిత్ర	1	0
రాజకృతిము	1 వేంకటాచలహాత్యము	0	14
భాస్కరరామాయణము	2 పంచతంత్రము, నారాయణాది	0	12
నిగ్వచనోత్తరరామాయణము	1 జైమినిభారతము	0	12
గోపినాథరామాయణము	4 ఉత్తరహరిశంశము	1	4
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద	2 యక్షాంగదచరిత్ర	0	8
మొల్లరామాయణము	0 ఆపవీతము	1	10
అచ్చుతెనఁగురామాయణము	1 ఆంధ్రశబ్దచింతామణి, సటిక	0	8
వసుచరిత్ర, సటిక	2 ఆంధ్రబాహుమణము	0	2
అముక్తమాల్యద, సటిక	3 ఆంధ్రభామరసము	0	12
కృష్ణరాయవిజయము	0 ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటిక	0	8
వీరభద్రరాజయము	0 ఆంధ్రనాన సంగ్రహము, ఆంధ్ర	}	0 12
ప్రభావతి ప్రద్యుమ్నము	0 నానుకేయము, సాంబరపుంపుపు		
కామార్జునము	1 టీకానుక్రమణికాసహితము		
రామనవాంగిరయము సటిక	1 సులక్షణసాహిత్యము, సటిక		0
శృంగారనైషధము	0 శేషాభ్యుదయము, 1200		0
నాగవిలాసము	0 డి. హె. వంగీపురిపురా		1
కాశీఖండము	1 4 దశరథాభ్యుదయము		0
అదిపర్వపాదము	0 8 కృష్ణసుగంధము		0
విజయవిలాసము	0 4 డిటో సటిక		1
సాంగిని పరిత్రే	0 8 కచోపాఖ్యానము, సటిక		0
బిల్వశ్రీయము	0 డిటో బ్రహ్మపు, సటిక		0
నైజయంతివిలాసము	0 పదాద్రిరావకృతికము		0
రంగారాయచరిత్ర	0 సునుతికము, సటిక		0

ఇంకను అనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు మానవదేహమున.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రి & అండ్ సన్స్,

192, ఎస్. ప్ల. నేట్, చెన్నపురి. ఈ.

కుమారీశతకము, సటీక	ప్రతి 1-కి రు	0 2	దాదాభాయిసాహోజీచరిత్ర, ప్రతి 1-కి రు	0 1
దాశరథీశతకము ,,		0 4	అనిలిసెంటు ,,	0 1
మానసబోధశతకము, సటీక		0 2	వివేకానందస్వామి చరిత్ర	0 1
చిత్రబోధశతకము ,,		0 2	కృష్ణదేవరాయ ,,	0 2
భాస్కరశతకము ,,		0 3	స్వామిరామతీర్థ ,,	0 1
కలువాయిశతకము ,,		0 2	శాలివాహన ,,	0 2
కవిచౌడప్పశతకము		0 2	శ్రీబుద్ధ ,,	0 4
రామలింగేశశతకము		0 2	పోదరినివేదిత ,,	0 2
కాళహస్తిశతకము		0 2	శ్రీకృష్ణామృతగారి ఉపన్యాసము	0 2
కుమారేశ్వరశతకము		0 2	సంస్కృతనాటక కథలు	0 12
దేవకీనందనశతకము		0 2	దక్కనుపూర్వకథలు	1 4
జగన్నాయకశతకము		0 2	అరేబియన్ టైట్స్ కథలు	1 4
కృష్ణశతకము		0 2	ఈశబురీతికథలు, 1-వ భాగము	0 6
నారాయణశతకము		0 2	,, 2-వ భాగము	0 6
కాళహస్తిశతకము		0 2	షేక్స్పియర్ నాటకకథలు	1 4
సింహాద్రినారసింహశతకము		0 2	లార్డ్ క్లైవుజీవితము	0 6
భోగిరీదండకము		0 1	వివస్తో నవల	0 6
శంకరమోక్షము, సటీక		0 6	అనందమ ,,	0 12
రుక్మిణీల్యాణము, సటీక		0 6	మదాలస ,,	0 10
నల్లపాఖ్యానము, సటీక		0 6	తారాభాయి ,,	0 12
రాజయోగసాధము, ద్విపద		0 4	మనోహరి ,,	0 12
శ్రీనాథుని వీధినాటకము		0 1	టిప్పుసుల్తాన్ ,,	1 4
హంసవింశతి		0 12	నీతారామము ,,	1 6
గణికానుశ్రవన తారానిధి		0 2	తెనాలి రామలింగని కథలు, జీవితము	0 4
వేదాంతశతకము		0 2	పరమనందశిష్యులకథలు	0 2
శారదాశతకము		0 12	మర్యాదరామన్నకథలు	0 2
శ్రీమదాంధ్రబ్రహ్మచర్యరాజము		0 4	రేదుక్కపగటిదుక్కకథలు	0 2
లంకావిజయము (రావణచర్చితము), సటీక	1	8	మైరాసీచరిత్ర	0 2
కన్యాశుల్కము		0 12	నితిచంద్రిక	0 6
కృష్ణమమారి నాటకము		0 10	పంచతంత్రము	0 6
అంగురచాభాగవతిము		7 0	రామదాసచరిత్ర	0 6
సంగ్రహరామాయణము, సులపాద		0 8	వాసుదేవనామము	0 10
శివాజీచరిత్ర		0 6	అభ్యుత్థరామాయణకీర్తనలు	0 6
రామాయణజయంత్ర		0 2	ప్రాణవ్యాకరణము	0 12
శంకరాచార్యచరిత్ర		0 2	శబ్దార్థచంద్రిక, అకారాదిప్రసంగములు	8
రామకృష్ణపరమహంస చరిత్ర		0 2	శ్రీగురుబాడ శ్రీరామమూర్తిగారికి	0
బాలగంగాధరతిలకము ,,		0 2	జీవితములు	2 8

ఇంకను అనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు మావద్దగొరకును.

శ్రీ

ప్రమీ లా ర్జు నీ య ము.

ఇది

బలైరిలోనుండిన డిస్సిక్టు కోర్టువకీలు

“ఆంధ్రనాటక పితామహా” యను బిటుదువహించిన

ధర్త వరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

ర చి యి ం ప ం బ డి

డి కె. కృష్ణమాచార్యు, వారిసహోదరులవల్ల ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు

చెన్నపురి:

యస్. మూర్తి అన్డ్ కంపెనీవారి

క పా లి ము ద్రా క్ష ర శా ల య ం డు

ముద్రింపబడియె

1914

(All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging)

[క్రయము రూ 1-0-0]

All Rights Reserved.

Copyright 1914-by D K Krishnama Charlu & his brothers. This Book is fully protected by an Indian and foreign Copyright No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

కాపీరైటు 1914 సం॥ బల్లారి ధ. కృష్ణమాచార్యుల కొమ్మార్లు
కాపీరైటుదార్లు ఈపుస్తకము ఇండియాకాపీరైటు చేతను పరకీయ
మైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది. ఎవరు గాని యీపుస్తకము
సంపూర్ణముగాగాని యిందొకభాగముగాని తాము వేటుప్రకటింపు
టకును ముఱియు యొకభాషయందు భాషాంతరీకరించి క్రయమున
ఁజేయుటకును, తాము పుత్రతరఫ లేకనే ప్రదర్శించుటకును, హక్కు
యియ్యబడదు ఇందుగల పదములుగాని, భావములుగాని, ఏమాత్ర
మైన కృషి చేసినయెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లుగుటచే అట్టివారు
దావాకు పాత్రులగుదురు.

“ఆంధ్రనాటక వితామహా” యనుబిటుదువహించిన
 ధర్మవరము రామకృష్ణసూచాశ్వులవారిచే రచియింపబడిన
 ఆంధ్రనాటక గ్రంథరత్నమాల.

1. చిత్రనరీయనాటకము.
2. విషాద సారంగధరనాటకము.
3. పాదుకాపట్టాభిషేకము.
4. సావిత్రి చిత్రాస్వము.
5. ప్రహ్లాదనాటకము
6. ప్రమీలాద్వంద్వీయనాటకము
7. పాంచాలీ స్వయంవరనాటకము
8. మోహినీరుక్మాంగద.
9. బృహన్నళనాటకము
10. ముక్తావళినాటకము
11. కుంభీనస (లేక) చంద్రహాసనాటకము
12. స్వప్నవిరుద్ధనాటకము, లేక ఉషాపరిణయము
13. వరూధిననాటకము
14. చిరకారినాటకము.
15. సుసీల జయపాలీయనాటకము.
16. అజామిళ (వచననాటకము)
17. యుధిష్ఠిర యువరాజ్యనాటకము
18. లోషినార.
19. సీతాస్వయంవరనాటకము.
20. ఘోషాయాత్ర.
21. మదన విలాసనాటకము-
22. ఉన్నాదరామ ప్రేక్షనీకనాటకము.
23. ఉదసా కల్యాణము
24. రాజ్యాభిషేకము
25. సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము.
26. విభీషణ పట్టాభిషేకము లేక లంకాదహనము.
27. గిరిజ కల్యాణము
28. హరిశ్చంద్రనాటకము

క న డ నా ట క :

29. స్వప్నవిరుద్ధము లేక ఉషాక
30. ఉపేంద్రవిజయము లేక నావ

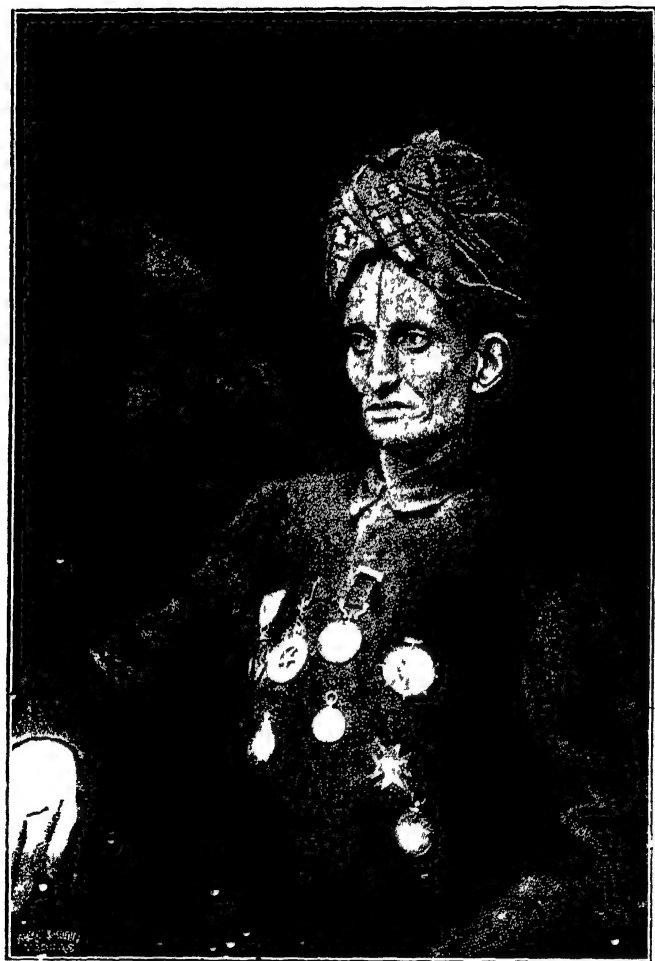
Works of Late Mr D. Krishnamacharlu
“Andhra Nataka Pithamaha” Bellary.

- 1 Chitranaḷiya Natakam
- 2 Viṣhadha Sarangadhara
3. Paduka Paṭṭabhīṣhekaṁ
4. Savithrī Chitraswam
5. Prahlada Natakam.
6. Prameelarjunam
- 7 Panchalī Swayamvaram
- 8 Mohini Rukmangada
- 9 Bruhannala
- 10 Mukthavali
11. Kumbhīnasa or Chandrahasa
12. Swapna-anīrudham or Oosha Parinayam.
13. Varudhini
- 14 Chirakarī.
15. Susīla jayapaliyam
- 16 Ajamīla (A prose drama)
17. Yūdhīstra-Yuvarajyam
- 18 Roṣhīnara
- 19 Seetha Swayamvaram
- 20 Ghosha-Yatra
- 21 Madana Vilasam
22. Oonmadarama-Pṛekshanīkaṁ
- 23 Oodasa Kalyanam
- 24 Coronation drama or Rajyabhīṣhekaṁ
- 25 Sugrīva Paṭṭabhīṣhekaṁ
- 26 Vibhīṣhaṇa Paṭṭabhīṣhekaṁ (or Lenkā Dahan).
- 27 Gīrījā Kalyanam
- 28 Harischandīa

Canarese Dramas

29. Swapna-anīrudham or Ooshakalyanam
30. Oopendra Vijayam or Yamana Chaitram.

*In Memory of Mrs. S. Sanjeeva Rao
Founder, Presented by Nephews*

శ్రీ

ప్రమీలాష్టనీయనాటకము

~*~*~

అంధనాటక పితామహుండునెన్నికగన్న రామకృష్ణకవి

రచితనాటకంబుల నిదివఱకు నైదుముదితంబులయ్యె. అంధభాషాభి
మానులకు వానియెడఁగలవిశ్వాసము దినదినంబునకుఁ బ్రవృద్ధమాన
మగుటఁగని యాకవి బంధు మిత్రవర్గముచకెల్లఁ బ్రమోదంబొదవె.
ప్రమీలాష్టనీయమననాటకము నేడుముద్రాశాలనుండి వెలువడుచున్న
యది. దీనియెడఁగూడతొంటి పగిదిగారనంబొదువునని నమ్మియున్నా
రము. అక్కవిచేరచియివఁబడిన యితరనాటకములు గ్రమక్రమము
గఁజేలువడఁగలవు.

చెన్నపురి.
26-12-14 }

బుధజనవిధేయుఁడు,
ధ. శేషచార్యుఁడు.

శ్రీ

ప్రమీలా ర్జునీయము.

ప్రస్తావన

శా॥ శ్రీవిఖ్యాతుడుపాండవేయమహదాంబాపియెవ్వారుమో ।
 దావిర్భూతిబృహన్నలాదులకుఁ గష్టాజ్ఞాతసంవత్సరం ।
 బేవిభ్రాంతియులేకయుండఁ దగమాయించెగృహపూర్ణుడౌ ।
 దేవుండీపుతభక్తసంతతులకుఁ ధీర్ఘాయురారోగ్యముల్ ॥

ప్రథమాంకము-ప్రథమరంగము.

హస్తీపురి-ధర్మజునియిల్లు.

[ప్రవేశము: మృత్యుంజయుడు, శతరూపుడు నను
 నిరువురు బ్రాహ్మణులు.]

మృత్యుం—శతరూపా! నీవేటికి రాజు నిట్లాడెదవు?

శత—నీమాట లింకఁజాలింపుము. సార్వభౌమ పదవికి వచ్చియున్నవాని కిట్టిదారిద్ర్య
 మా? ఏమేమో యిచ్చుఁగదాయని పేరాసతోవచ్చి యిట్లైతిమి. ఇంకేమనవలయు?

మృత్యుం—సార్వభౌమ పదవికి వచ్చినమాత్రముననే ధనమొక్కడనుండివచ్చును?
 ఉన్నంతలోఁ దగినట్లుకు దానముచేసియేయివ్వవచ్చును.

శత—మృత్యుంజయా! నీవిట్లాడిన నాకుఁగోపమువచ్చును ఇన్ని దినములనుండినిరం
 కుశప్రభుత్వము గలిగియున్న దుర్యోధనుని యైశ్వర్యమంతయు నేమాయెను? అది
 లేకుండిన, నెవ్వరినడగిన రొక్కమిష్యరు? కాకున్న నెంతదండిగా నేకరించరాదు?
 ముఖ్యము ధర్మజుఁడు బుద్ధుడు. కావుననే పచ్చినవారి నందఱిని వేర్వేరుగాఁగాల్చుక
 నొక్కచితి నె దినములకొలదిఁ గాల్చుఁజేయునా?

ప్రహేలార్జునియము

మృత్యు—శతరూపా! నీ వాచుహీనరుని నిట్లేటికిఁ దూలనాజెదవు? మహారణమున
మృతిఁజెందిన యత్నేహిణులకొలది సంఖ్యగలరాజవర్యుల నొక్కరినొక్కరి దహింపఁ
జేయుట సాధ్యమా? ఇదియు నొకతప్పా? దండుగలువట్టుటయు నప్పుగొనుటయు
క్షేమరాజ్యమున కర్హములా? దుర్యోధనుఁడన్న ధనమంతయు వ్రయముచేసి యుద్ధ
మునకుఁబెట్టలేదా? ఈధర్మరాజు ననవలెనా?

శత—కానిమ్ము, నీ వారాజు నింతగాఁ బ్రశంసించెదవు. ఒక్కమాట- దీని కేముత్తర
మిచ్చెదవు? కృష్ణుఁడు బాపముఁదిగాదా? వాని నడిగిన నెంతధనమివ్వఁడు?

మృత్యు—అప్పుగానేకదా? అట్లుబుణముచేయుట ధర్మముగాదు. అదిగో, నకులుఁ
డును భీముఁడును వచ్చుచున్నారు

[ప్రవేశము: నకులుఁడు- భీముఁడు]

నకులు—బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీరించేలయున్నారు? సదన్యులందఱుఁ జేరి ధర్మజు
నాశీర్వ దించుచున్నారు.

శత—ఆసదస్సునుండియే వచ్చితిమి వేదఘోషకును, నాశీర్వాదములకును, వినయముల
కును, విజ్ఞాపనములకును, విన్నానములకును, వివేకములకును దక్కువ లేదు, గాని
విశేషదక్షిణలకే యభావము అందుకే మేమిందువచ్చితిమి.

నకులు—విప్రవతంసమూలారా! యుధిష్ఠిరుఁ డింతవఱకు విన్నవించెనే? యిప్పుడు నిర్ధ
నుఁడనైయున్నాఁడ' ననియు' నీబుణము నచిరకాలముననే పాపికొనుచున్నాఁడ'
ననియు విన్నవింపఁడా? మీరలిగిన మాకేదిగతి? ఎట్లైనమన్నించుడు

శత—శుష్కపంచారములు, శూన్యవాస్తములు—వి

మృత్యు—శతరూపా! నీకెంతటియవివేకము? ఎంతటిదురాళి? పృథువా! వీనికి దక్షిణ
యందభిలాషయున్నట్లు దాక్షిణ్యమున నభిలాషలేదు వినిమాటలకు బాటింపకుము.

భీముడు—నకులా! ఈబ్రాహ్మణులకేమిచ్చినను వీరికిఁ దృప్తిగలుగదు అటుత్తువులైన
వీరికి దారిద్ర్యమేల కలుగు?

[ప్రవేశము: చారుఁడు.]

చారుడు—భీమరాజున్యా! దేవరత్నయగు కుంతిమాత పృష్కేతుమున్నిడికొని యేడ్చు
చుండీ పెనుమూర్ఖుఁడైదియ్యున్నాది ధర్మజునితోడను నర్జునునితోడను విన్నవించు
వారుపోవుచు మీకుఁజెలుపుమనిరి

భీముడు—ఏమి? ఏమి? నకులా! మనముపోవుదము.

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము

ప్రథమాంకము-ద్వితీయరంగము.

[ప్రవేశము: కుంతి (మూర్ఖిల్లి) ధర్మజ-భీమ-అర్జున-
 నకుల-సహదేవులు.]

ధర్మ—అమ్మా! ఎన్నడులేని భంగిసీకిదియేల గలిగి? అయ్యో నీమోమున నిట్టిదైన్యము
 నిట్టిసంతాపము నెన్నడు నెఱుంగముకదా? ఏలయిట్లు దురపిల్లెదవు? నీవిండుక
 మారుమాట వల్లకున్న మా ప్రాణములు నిలువవుకదా?

భీముడు—మాతా! ఇన్ని దినములుండిన మనసంకటముల బాపికొంటిమి. అరణ్యవాస
 దైన్యమును నజ్ఞాతవాసకష్టమును సంగ్రామజయశంకయు విరాయాసముగఁ గడఁజేరె.
 ఇదెనాచేత ధార్మిక్రాప్త్యశతముఁజక్కాడితి ఇవియన్నియు బరమసంతోష కారక
 ములుగా నీమోమువికాసభావముఁ జెందింప వెలసినది మాని, విలాపభావము నెట్లు
 చెందింపఁజాలెను?

అర్జు—అమ్మా! ఎన్నిసంకటములకైన నోర్చికొంటివి. మమ్ముఁబాసి యేకతముననుండు
 టకుఁ దాళుకొంటివి. మేమరణ్యములనుండఁ జూచుటకొర్చుకొంటివి. బంధునాశము
 నకుఁ బ్రియపాత్ర నష్టమునకైనఁ దాళుకొంటివి ఇప్పుడేభంగి శోకింపనేమి కతము?
 (అనుబంధము 1.)

కుంతి—తనూజలారా! నాకుఁగలపరితాప మింతయుచెప్పఁజాలను. అక్కటా! నే నేల
 మనియొన్నదానను? ఏలనావృద్ధియున్న నైశ్చలు గాకున్నది? కుమారులారా! నే నే
 మని వెచ్చియును?

అర్జు—అమ్మా! నివ్విడిన హేమే మనగలము? అయ్యో! పరితాప మనియొదవు గాక,
 కారణముదెలుపవే. యుద్ధమునఁజచ్చిన మననారికై గుఱివొంచెదఁన్న నదియంత
 యుఁ దుదముట్టి యిన్నిదినములాయెనే ఇప్పుడేల యాశోకము?

కుంతి—హా! హా! కర్ణా!

అర్జు—అలోకకంటకుడగు కర్ణపై జ్ఞాపకముకేలిగి వాడొనర్చిన పరిభవములడలచి
యిట్లు వందురుచున్నదికాబోలు. అమ్మా! ఆదురాత్ముడగు కర్ణకొఱకు వగచెదవా?
వాడొనర్చిన దుష్పుత్ర్యములఫలము వాడనుభవించడా? నాచేతులార నాకునసార
నాసోదరులు కన్నులారజూడ వానినుక్కడంచితివే యింకేల యీపరితాపము?

కుంతి—హా! దైవమా! పాపాత్మా! నీవుగదా యాలోకకవీరు నధర్మయుద్ధమున
శేలశంకెచ్చితివి?

అర్జు—హా! హా! ఇదేమిమాట! అమ్మరో! ఆయాశురభీషాని నిశ్చేటికిఁ గరుణింపనెంచె
దు? దురాత్ముడై పాంచాలి నాసభలోనట్లాడి మాకల్లఁజెప్పితానిసంకటములు కలి
గించి యొక్కరు నభిమన్యుకుమారు నిరాయుధు దుష్టసంగ్రామమున నుక్కడంచిన
యాత్రురాత్మునిపైసీకేలయిట్టిప్రీతికలిగె? వానిఁబోలియించినందుకు నీకొడుకులనైనఁ
గాదందువే? వాఁడు నీకేనాటిచుట్టము? నీకొడుకులకంటె వాఁడునీకల్లెక్కుడయ్యె?

కుంతి—హా! కర్ణా! హా! కర్ణా! (మూర్ఛిల్లును.)

అందఱు—అయ్యో! ఇదేమి విపరీతము?

ధర్మ—అనుజాలారా! మనకట్టిపాప్తి? మాతా! నీవు మమ్మిట్లెదుఃఖము పాలుచేసె
దవు? నీసంతాపమునకుఁగారణము చెప్పెదవేని నెట్టిదుస్సాధ్యకార్యమునైనను సా
ధించి నీకుఁగిరిఁదెచ్చెదము. ఒండేని యేమిదె యరణ్యములకు మరలనేగదము.

కుంతి—కుమారులారా! మీదుఃఖములకల్ల నేను గారణభూతను. పృథ్వీయమున హాలా
పాలముడఁచి దావాగ్ని నభివర్ధిల్లఁజేసియు వెలికిరానీయక కుల్లికల్లికమలికమలి తపి
యించి తపియించి యిట్లైతి. ఇంకేలదాఁపవలయు? కుమారులారా! మీయితరజ్ఞా
తులకుఁబోలె నాకర్ణునకుఁ దిలోదకములనిండు (ఏడ్పును.)

ధర్మ—ఏమి? ఏమి? అమ్మా! ఇదెట్టిమాటలాడితివి?

భీష్మ—అమ్మా! ఇట్టిభ్రాంతి నీకుఁ దగునా?

అర్జు—తల్లీ! నీమాట యభేద్యాధ్యముగ నున్నదికదా! ఆయంత్యజాతునికే మెమెవ్వరకు
తిలోదకములివ్వ?

కుంతి—కట్టా! వాడంత్యజస్మండుగఁ డగ్రజన్మవిభాసితుఁడు

అర్జు—అగ్రజస్మండున మేమేల శానికుదకము లీవలయు?

కుంతి—ఆ కన్యకు నూతపుత్రుఁడుగాడు నూర్యపుత్రుఁడు రాధేయుఁడుగాఁడు కాంతే
యుఁడు నాకు జన్మనాఁడు భాస్కరు నమగ్రహంబునఁ గలిగియుండినాఁడు

అందఱు—హా! శ్రీవాసీ! కర్ణా! (అందఱు మూర్ఛిల్లుదురు)

ధర్మ—(లేచి) అయ్యో! తల్లీ! ఈ నిప్పునిచెఱంగున నెట్లుమాటగట్టియుంటివే? అక్క
టా! ఆ కర్ణుఁడు మాయన్నయని యిండుక తెలిసియుండెనా వేమీరాజ్యమేల యా
కింపుచుంటిమి? ఈబంధునాశనమునకేల యీకొనుచుంటిమి? కాంతేయులకు మాకు
రాజ్యముండవలయుననికదా పోరితిమి? కాంతేయుఁడొక్కఁడు సర్వసంపదల నను

భవించుచుండిన పేముడగుంటివే? అమ్మా! నీవెంతమాత్రముకివే? ఎంతకార్యముఁ జేసితివే? ఎంతసాహస మొనరించితివే? స్త్రీలనోటనింతనుండి యొకమాట నిలువ కుండఁబోవుఁగాక.

అర్జు—అయ్యో! నిర్భరము. ఈభీమాదుల మమ్మెల్ల నని నోర్చిపెట్టనికోట బలెదురోళ్ళ భనుసఖుడైపేర్చిన యావీరవరుఁడు కాంతేయుఁడుకాకుండునా? కాంతేయుఁడు గాకున్న నింతకీర్తియు నింతదానశాండత్వముంగాంచునా? అయ్యో! నేభ్రాతృ పూతుకుండవైతిని పుత్రపూతుకీ! నీకు మేమేల జనించితిమి?

కుంతి—పుత్రులారా! మించినపనిశివగచి యేమిప్రయోజనము? కాలకర్మములన్నియు వానికీడ్చబతికూలములైనందున జననమాదిగ మరణమువఱకు నిట్టిభంగి వానికేగలిగె. వానికై నేఁబరితపింపవలసివచ్చె. ఇప్పుడేమనుకొని యేమిప్రయోజనము? ఇదెవని మాఱుగ వానితనూజు నీవుషకేతు—(వెనుకనున్న పుషకేతుముందరికిందెచ్చి) ఈ పుషకేతుఁ బాలింపుఁడు.

పుషకేతు—జనకులారా! మీరేల పగచెదరు?

అర్జు—కుమారా! పగపాధించి నీతండ్రినిఁ జంపిన దురాత్ములమనియు భ్రాతృపూతుల మనియు మమ్ముఁడగడనాడక క్షమించెదవా?

పుష—తండ్రియేమి! నుతుఁడేమి! తమ్ముఁడేమి! అన్నయేమి! ఉత్తమక్షత్రధర్మవిరాజిత మగు సంరామమున మీరెట్లునించార్తులు?

అర్జు—వీర కేఖరుఁడని జగములఁబ్రసిద్ధిగన్న యాకర్షణకుజనించిన నీ కాగుణ మలవడి యుండుట హెచ్చా?

[ప్రవేశము: సేవకుఁడు]

సేవక—యుధిష్ఠిరరాజన్యా! శ్రీవేదవ్యాసమాసింద్రుఁడు నిన్న మీతోఁజెప్పినవేళ యయినందునవచ్చి భవనమునఁ గాచియున్నాఁడు.

అర్జుణ—హా! కర్ణా! హా! కర్ణా! (మూర్ఛిల్లుదురు.) (యవనికపడును)

ప్రమీలా ర్జునీయము

[ప్రథమాంకము-తృతీయరంగము.]

అర్జునుని యిల్లు.

[ప్రవేశము: అర్జునుడు.]

అర్జు—అక్కటా! ఈవేదనమున కేసెట్లుతాళుదును? మాతల్లియే తన తనయునిపాలిటి మృత్యుదేవతయాయెగా? ఆ కర్ణునకు గుంతీదేవిపోలిక యించుక యలవడియుండుటప్పడప్పుడు తోచుచువచ్చె. ఎంతవైరముండినను, నొక్కొకసారి యామహాత్ముని యెడ యుద్ధరంగమునతెము నాకు నిండుప్రేమయు నధికభక్తియుఁ గలుగుచుండు. దానికే గారణమరయఁజాలక యూరక పరితపించుచువచ్చితి. అయ్యో! ఆ కర్ణుడు మాయన్నయగుట వ్యాసమునీంద్రుఁడును భీష్ముఁడును గృష్ణుఁడును నెఱింగియుండిరట. వీరిలోనొక్కఁడైన మాయెడ నక్కటికముగలవారుకాదైరే! ఒక్కఁడైన నాకుఁ జెప్పరైరే! ఆ కర్ణుఁడును నీ రవాస్యము నెఱుంగునట ఎఱింగియు వీరశేఖరుఁడైనదానిఁదలంపఁడాయెనట అక్కటా! ఎంతటి ధీరోదారుఁడు! అయ్యయో! అట్టి మహోదారుని రణరంగమున బలివెట్టుపఱుకు నేనిద్రింపనని క్రూరవైరము సాధించితినే? అప్పుడు గాదిప్పుడు చంపుదునని యుత్సహించితినే? నానావిధ హీనాల్లాసములను గట్టదుష్టకృత్యములను మమ్ముబాధించి యవమానించి రాజ్యముఁ దోలఁగించి యరణ్యములకంచివెతిలఁబెట్టించినదుర్మోధుడనునైనను, నాకులభూషణు నామోహంపుఁడనయు నభిమన్యుఁడంపఁ గారణభూతుఁడగు నైందపుపైనను, నేకవస్త్రము రజస్వలను నామోహంపుటిల్లాలిని సభకీడ్చితెచ్చి కట్టినపుట్టలాలించిన క్రూరాత్ముఁడగు దుశ్శాసనుడైనను లేవోవగ్గు నాయగ్రజాతుపై, లోకవిఖ్యాతుపై, నలఘుబల్బోద్ధిరుపై, సుదారిగ నిపరిపూర్ణుడై గర్జుపై సాధించితి నే! అక్కటకటా! ఇ మహామహానిపాద సేవాతత్పరములై యుండఁగల యీచేతుల- నిపాపపుండ్రులు—నామహాశుభావుని కింరక్షేదన మొనఁగించు పాడు బాణము నెట్లు ధరించితి? పూజ్యుడా! అన్నా! యని యా యతిలోకవిరుని బిలుచునోటఁ, గూరకిర్రా! చండాలా! యనియెట్లు పిలుచునోర్చిత? ఆయశోవిశాలిని చరణములనొత్తుకొనఁగల నాకన్నుల రూక్షభంగి నాతనిమోమెట్లుచూచితి? అయ్యో! నిర్దయాస్వాతుఁడనై యాపూతచరిత్రుఁడనిమాడ్చితి.

అక్కటా! నేనేడబ్బరిమార్పితి? భవపున బాణమెక్కు పెట్టినమాత్రమున మజ్జగముల వారి గలగుండు పెట్టఁజాలు నాయతిరథశ్రేష్ఠుని నొక్కరుఁ డని నెదిరింపఁజాలు వాఁడా? కూలుపఁజాలువాఁడా? ఇంద్రవంచనమునఁగవచకుండలములు గోటుపోయి బామదగ్గిఁకాపమున దివ్యబాణములపై మదిదప్పి బ్రాహ్మణకాపమున రథముభూమి దిగఁబడి విరథుఁడై తనకుఁదాసెచచ్చెఁగాక, నేనతని నిర్జింఁచువాఁడనా? ఎదుట నిలుచువాఁడనా? అయ్యో! ఆ కర్ణుఁడు మాయన్నయని యిందుకంత తెలిసియుండెనా యాదుర్యోధనునకు మేమందఱముదాసులమైయాయన్నపాదములఁ గొల్పుచుంటిమే! రాజ్యమాశించి యుండమే! బంధుద్వేషమును గురుబాంధవ మిత్రవధయును గాక యుండునే! పావైలకు మాకట్టి ప్రాప్తియొట్లులభించు? ఇంగు దురితమును దుఃఖమును నందునేరకమును లభింపనుండ నట్లేలగు? కృష్ణా! నీకు నింతటి ద్రోహబుద్ధి కలిగినా? మఱఁదియని సఖుఁడని నన్నాదరించుచు సారథివై దైవమవై ననుఁబోషించుచుంటివే! ఈమాట నాకుఁజెప్పకుండుటకు నేనేమి ద్రోహముఁజేసితిని? ఇంతనాతోడనైనం జెప్పకపగవట్టి నిర్జింపఁజేసితివే! ఎవరిని? నిమరియొక్క మఱఁది నేగదా? ఎమేనయత్త పెద్దకొడుకునఁగదా? అతఁడు నీకేమివిషముపోసెను? అయ్యో! నేనూరకయా మహాత్ము నేల తెగడనాడెదను? నాప్రాప్తియొట్లుండ నెవ్వరు తప్పింపఁజాలువారు?

అయ్యో! ద్రాపదికైకదా యే మింతపగఁబూనితిమి! ఆద్రాపది లేకున్న నింకొక ద్రాపది కలిగియుండును. రాజ్యము కావలెననికదా యింత సాహసమునరించితిమి! ఆరాజ్యముకాకున్న నింకొకరాజ్యము కలిగియుండును. ఇప్పుడట్టియన్నమా క్కట్లుకలుగును! అయ్యో! ఆ యన్న మాకు లేడయ్యెనే! ఇంకమాకుఁగలుగఁడుగా! హా! కుంతీ! నీ వెంతటిదుష్ప్రకృత్యమున కోర్చితివి? ఎంతకార్యముఁజేసితివి? అయ్యయ్యో! ఈపాపము నేనింకెట్లు పాపికిందు? ఎందుఁ జొత్తును? ఏదితెఱపు? ఆశ్వమేధమఖముఁ జేసిన నిట్టిపాపములు నివర్తింపునని వ్యాసమునీంద్రులు బోధించి మాయన్నచే భీష్ముని వలన ధర్మములు విన్నపిదప నుత్తరాయణమున నామఖోద్యోగముఁదలపెట్టించియున్నారు. అయ్యో! మాయన్న యనుచున్నాను. కర్ణుఁడుమాయన్న. ధర్మాత్మజునన్నయని పిలుచునప్పుడంతయు నాకుఁగర్ణుఁడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చునే! దాని నేనేట్లుఘటతును? అయ్యో! శతసహస్రాశ్వమేధ మొనరించినను నెన్నిపాపములు వోయినను నా మహేంద్రపదవియే యిచ్చినను మాయన్న మాకుఁగలుగఁడే!

హా! కర్ణా! కర్ణా! అగ్రజా! యుధిష్ఠిరపూర్వా! నీరూపము నాకుఁజూపరాదా? ఒండేనియిప్పుడే యవతరించి యీహూరకర్ముని విపితృఘాతుకుని సంహరింపరాదా? అయ్యో! ఇంకనే నీ భూమినుండను ఁండను. నాకుయజ్ఞమువలదు. యాగమువలదు. ఊరునువలదు అరణ్యమునువలదు. అమృతమువలదు అన్నమువలదు. ఇప్పుడే యా కర్ణువధించిన చోటికేగి చితి యమర్చుకొని దగ్గుండనయ్యెద. లేదేని చరుపాతమొనర్చెద విషముమ్రొంగెద శూలమునఁగుమ్ముకొని ప్రాణములఁబాసెద. ఎట్టిదుర్మరణమునకైన నియ్యకొందును. ఈవేదనమున కోర్వఁజాల. అయ్యో! ఇచ్చామరణము సామర్థ్యముగల వారెట్టిపుణ్యాత్ములు? అట్టిపుణ్యము నాకు లేకున్నదే! హా! కర్ణా! కర్ణా! (మూర్ఛ).

శ్రీ

ప్రమీలా ర్జునీయము

ప్రథమాంకము-తురీయరంగము.

వీధి.

[ప్రవేశము: శతరూపుడు, మృత్యుంజయుడు.]

శత—మృత్యుంజయా! ఈ యజ్ఞమున నైనను మనకు దక్షిణబహుళముగాఁ గలుగునని నిశ్చయమా?

మృత్యుం—అందుకు సందేహములేదు. కావలసినంత చిక్కును.

శత—ఈకొన్ని మాసములలో నాదులేని ధనమెక్కడ నుండి వచ్చెను?

మృత్యుం—శతరూపా! మరుత్తసురాజు పూర్వము యజ్ఞముచేసినకాలమున బ్రాహ్మణుల కలవికాని ధనము దానముచేసి యుండి వారి కాధనమత్యధికమైన కారణమున, దానియందుఁ గావలసినభాగము వారుతీసికొని మిగిలినదాని నొక్కయెడఁజేర్చి పెట్టి యేకవాక్యతతో నీధనమెవ్వరికిఁజిక్కిన వారిదేయగుఁ గాకయని చెప్పియుండిరని వ్యాసులు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పి దానిఁజూపించి తీసికొనునట్లు చేసియున్నాడని మనము వినలేదా?

శత—అయ్యో! ఈయశ్వమేధమునకుఁజిక్కిన ద్రవ్యమునాఁడే జ్ఞాతిమేధమునకుఁజిక్కి యుండరాదా? అట్లయిన మనకు రెట్టిం పగుచుండెనే?

[ప్రవేశము: ద్రావిడబ్రాహ్మణుడు.]

ఇతఁడెవ్వఁడో బ్రాహ్మణుడు వచ్చుచున్నాడు. ద్రావిడప్రాజాయామము గారూ! నమస్కారము.

ద్రావిడ—వీమిచేయుచున్నారయ్యా యిక్కడ? అయ్యో! ఆకలిచే సగమయితిని.

శత—సగమైయుట్లున్నావా? ఇంకఁ బూర్ణముగానుండిన నెట్లుంటివో?

మృత్యుం—అయ్యో! బ్రాహ్మణా! ఈరాజ్యమున నిది యేమాకలియచుచున్నావు? ఇప్పుడు జరుగుచున్న సందర్భమేమి? నీవాడులేమి.

ద్రావి—ఏమిసంరంభము? ఏమిసంరంభము?

కత—బ్రాహ్మణా! ఏమియజ్ఞము జరుగుచున్నది! ఎంతదక్షిణలిచ్చుచున్నారు! దక్షిణ
వాసనగుఱుతింపనేరని బ్రాహ్మణుడ వెక్కడిబ్రాహ్మణుడవు?

మృత్యుం—దక్షిణవాసన యేమి తెలియును? పులిహోరవాసనయైన బట్టగలఁజేమో.

ద్రావిడ—నన్నేలహాస్యముచేసెదరు? సంగతియేమి?

(లోపల భేరీధ్యానము.)

మృత్యుం—అదిగో భేరిమ్రోయుచున్నది వినుము ధర్మజా! డక్ష్వమేధ కంకణబద్ధుడై
యున్నాఁడు. శివుడు హయపుంజ జరుగుచున్నది పోదమురండు

(నిష్క్ర)

శ్రీ

ప్రమీ లార్జునీ యము

ప్రథమాఙ్కము-పంచమరంగము.

యజ్ఞవాటము.

[ప్రవేశము-ధర్మజ భీమాద్వన నకుల సహదేవులు-(హయముఁ
బూజింపుచు) వ్యాసుఁడు-బ్రాహ్మణులు.]

వ్యాసుఁడు—(హయపూజనిలిపి) యథిష్ఠిరా! ఈ వాయము ఫాలపట్టిక సిద్ధమయి
యున్నదా?

ధర్మ—అర్జునా! అది యెందున్నది?

అర్జు—అదిగో సిద్ధమైనది

వ్యాస—అంకమి వ్రాయఁబడి యున్నది?

అర్జు—(చదువును.)

శా॥ శాంతిశ్రీనిధివాజిమేధ హయము త్సాహంబున స్వీరసూ|

కుంతీ సంభవుఁడంపె, వెంట నిటలాతుం గెల్చిశ్రీమించు దు|

రాంతండ్లరునుఁ జేగు దెంచె వడిశూర ప్రక్రము వీరతా|

న్వాంతల్లారుఁణినుందు రేసిముద మొప్పన్వాహముకా భట్టుఁడి

వ్యాస—మిక్కిలి చక్కఁగానున్నది. అర్జునుఁడంగరక్షిగాఁ బోవుట మిక్కిలి మేలు.
అర్జునునకు సహాయు లెవరు?

అర్జు—ప్రద్యుమ్నుఁడు-మేఘనాదుఁడు-వృషకేతుఁడు-సాంబుఁడు-సారణుఁడు సహా
యులుగా నా నుద్దేశింపఁబడినది.

వ్యాస—మిక్కిలి మేలు ఇంక హోమమునకుఁ బ్రారంభము చేయుంతము

(నిష్క్రమిం)

ప్రమీలార్జునీయము.

ద్వితీయాంశము-ప్రథమరంగము.

(ప్రేమండలరాణియగు ప్రమీలాపురి ముందరి తోట.

[నవేశము-కాదంబిని, చారుమలి, కనకలత, మంజువాణి,
మాలతి, మలయవతి, మంజరి.]

అందఱు—

(అనుబంధము 2.)

మాలతి—చెలులారా ! చూచితిరా ! యీ వనమెంత రమణీయముగా నున్నది!

మంజరి—ఈ చీకటి ప్రాంతలఁగంటివే ? దీనినీడనున్న జగమే చీకటిగాఁ దోచును.

కనక—అహ ! ఈ సరోవరమెంత మనోహరముగానున్నది చూడుడు!

కాదంబి—ఈ సరసినున్న కమలములఁగంటిరే ? ఎట్టివికాసభావము గాంచియున్నవి!

మలయ—ఉన్నవికాని నీవుమాత్రము వీనిఁగన్నెత్తి చూచిన నవి ముకుళభావముఁ జెందఁ
గలవు

మంజు—మలయవతీ ! ఇట్లేలంటివి ? మనకాదంబిని కన్నులంత దృష్టి దోషము
గలవియా ?

మలయ—దానికన్నులకు దృష్టిదోషములేదుగాని నీకుమాత్రము బుద్ధిదోషము.

మంజు—అదేమి, యిట్లాడెదవు ? నాకు బుద్ధిదోషమా లేక నీకు వాక్యదోషమా ?

కనక—ఇట్లేల ఘటలాడెదవే ? మంజువాణీ ! మన కాదంబిని పీక్షించిన నిందలి కమల
మలు ముకుళిన భావముఁ జెందునని మలయవతియన్న మాటకు భావమార్గయ
లేవైతివా ?

మంజు—మలయవతీ ! ననుక్షిమింపుము ఇపుడర్థము తెలిసె.

మలయ—తెలిసెనా ? మంచి మేధావినివి

మంజరి—అది యుండనీ. ఈగండు మీలఁగంటివే ? ఎట్లులికి యులికి యెగిరి యెగిరి
పడుచున్నవి!

మలయ—ఈ కమలముల్ని క్రిందఁ బడునో మేము క్రిందఁబడుదుమో యని పేరాసఁ బోరాడు చున్నవి.

మంజువా—నీమాట లిందుకైన నాకుఁ దెలియవు. కమలములకు మిలకు నేమిస్పర్శ?

మలయ—కొంచెము కన్నులు తెరిచి చూడుము, తెలియును.
చారు—చెలియలారా! చల్లగనున్నది. ఇందింత కూరుచుండదు.

(అనుబంధము 3.)

సఖీమణులారా! ఇపుడే మన మంబు ఖేలన మొనర్తమా?

మలయ—మీకుఁ బ్రాద్దుపోవదో? ఆ పూఁబొదరిండ్ల నింతక్రీడించి పిదప స్నానము నేయుదము. పోదము.

(ప్రక్కకుఁబోవ.)

[ప్రవేశము-హయముతో హయపాలకులు.]

(అనుబంధము 4.)

స్త్రీలు—

(అనుబంధము 5.)

కనక—మిత్రులారా! ఇది యజ్ఞాశ్వమైన మంచి సాగసాయె. మనము దీనింబట్టి మన ప్రమీలా రాణికిఁ గానుకగా నిత్తము

అందఱు—(అశ్వమును బట్టుదురు.)

మేఘ—(స్వ) ఔరా! ఈ స్త్రీలెంత సుందరులుగానున్నారు? పీరికోమాటలాడ వలెనన్న బెగడు కలుగుచున్నది అయినను దగినభంగి నుద్బోధించెదను. (ప్ర) నారీమతల్లులారా! మీరేడ యీ యజ్ఞాశ్వమేడ? పట్టినంతనె యూరక పోదు నుండి.

కనక—పట్టినపిదపఁ బోవ నెట్లు పోవును? పఖులారా! దీని లలాటముననేమో పట్టిక యున్నది దానిఁ గైకొని చదువుదము

మలయ—(పద్యము చదువును)

కనక—ఔరా? ‘పీరికోమాట’ యంట లోకమునఁ గుంతియొక్కరితయే పీరిమాత యని యీ ధర్మజుఁడెంచెఁగఁబోలు! చూచుము

మేఘ—ఎనితామణులారా! ఇదేమి పిన్నాటలని యెంచితిరా? యజ్ఞముచేయుచున్న ధర్మజుఁడును వెంటవచ్చియున్న యర్జునుఁడును నెవరని యెంచితిరి?

కనక—ఓహో! ‘‘ధర్మజుఁడెవ్వరా’’? చిన్నయాలిని పగతురువట్టి సభలోఁ బట్టుము లొలుపఁ జూడఁజాలక తలపంచుకొనియుండి యదేప్పుగా నెత్తిపై బట్టవేసికొని పండ్లండేం ధ్వజమునఁ బడియుండిన ధర్మజు నీవెయెఱుంగుచున్నావో?

మలయ—అర్జునుని మేమెఱుంగుదుము

కాదంబి—మలయవతీ! ఎవ్వఁడే యీయర్జునుఁడు?

మలయ—ఉండలేదేమే, యదియుఁగ్గాక యిదియుఁగాక విరాటపురిలో గాజులఁ గంచుక
ముందొడిగించు కొని యాడువాండ్రకు విద్యచెప్పచుండిన పేద? అతఁడే కదే
మయ్యా మీయర్జునుఁడు?

మేఘ—సతులారా! మీర సతులవుట నే మన్నను జెల్లెఁగాక, యెందున—

మలయ—ఏమిచేయుచుంటివి?

కనక—మలయవతీ! అది యడుగవలెనా? సతులవుటచే నింత ధైర్యముగ నిలిచి
నాఁడు కాకున్న—

మేఘ—ఇంకూరకుండుఁడు మీకు బుద్ధి చెప్పెద

మలయ—నీ కాలికెఁ జెప్పకొనుము.

హయ— (అనుబంధము 6.)

మేఘ—భటులారా! యీకలహము మనకువలదు ఈయబలలతో యుద్ధమాడితిమని
చెప్పకొన్న సిద్ధకాదా? తొలుత మనమాయర్జునునితో నివృత్తాంతము వివరించి
యతఁడు బోధించిన భంగి జరుపుదము. వనితలారా! అయిన మీరీ యశ్వమును
విడువరు?

కనక—మాయిష్టము.

మేఘ—మీకిట్టిసరసము తగదనియు మీకీహయముఁబట్టఁదగదనియుఁ జెప్పదున్నాను.

కనక—కావున నవశ్యముపట్టెదము.

మేఘ—అయినఁబట్టుకొనిపోండు

మలయ—మేము పట్టుకొనిపోవము

మేఘ—(స్వ) వీరురాక్షసులుగా నున్నారు.

మలయ—నీవు రాక్షసుని కొడుకవుగావా?

మేఘ—మీతోనేటి సంభాషణము?

మలయ—వలదు. (హయపాలకుల నిష్క్రమము.)

చారు—గుఱులారా! ఇది కడుదుడుకుఁదినము. మీకుఁ దెలివినచాలదు ఊరకీహయమును
విడిచి మనదారిఁబోవుదము

కనక—చారుమతీ! నీకేమి తెగులు కలిగెను? ఇట్టిచేతఁగాని మగమాటలాడెదవు?

చారు—కనకలతా! నీకు వివేకముచాలదు కాలందువ్వి మనమికలహమనకేల పో
వలయు?

మలయ—చారుమతీ! నీగుణమే యిట్లా? లేక, యారాక్షసునిఁ జూచి యేమైన
మోహించితివా?

అందఱు—(నవ్వుదురు)

మలయ—తాదంబినీ! మనమెల్లర మీచారుమతిని నీ యశ్వముపై నెక్కించుకొని
పోవుదమా వాళ్ళల్లి?

చారు—ఇంకఁజాలు మీసరసములు

(నిష్క్రమం)

అందఱు—(నవ్వి నిష్క్రమింతురు.)

ప్రమీలార్జునీయము

ద్వితీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

వీధి

[ప్రవేశము: సుయోగుండను రాయబారి.]

సుయో—అహా! ఏమియాయాశ్చర్యము! ఈరాష్ట్రమున మగరూపుగల పురుషునఁగాన రాదు. స్త్రీలన్ననో యొక్కరిఁజూచినకంట మఱొక్కరిఁ జూడఁగూడకుండ నున్నారు. అవిలాసములేమి! అకులుకులేమి! అబెళుకులేమి! వర్ణింపశక్యముగారు.

(అనుబంధము. 7)

మగవాడన్న నించుకైన భేదములేక చూచెదరు. చూచితిరా! మొట్టమొదటిది నవ్వు, రెండవదికన్నునైగ, మూడువది యొయారము, నాలువదియేమో. వీరియెదుట మగవాడే సతిఁబోలె సిగ్గురియైనటింపవలయుఁగాక వీరికించుకైన సిగ్గుగదురదు. ఇట్టి విపరీతములుండునా! నే నీ వీధినివచ్చుచుండ నొక్కవనితయింటివెలితీసైపైఁగూర్చుండియుండఁజూచి యచ్చెరువందితి సర్వాభరణభూషితయై పుడమికి దిగిన యప్పరోయువతి వోలెనలరార్చె. కొంచెము నిలిచిమాత్తుగదా దానిఁజూచి మానురాలి యాజ్ఞచే నది కసపూడ్చుటఁగాంచి కసపుబానిసయని యెఱిగితి. మాయురే! ఏమివైభవ మీపురివారిది! ప్రమీలా రాణియొద్దకు రాయబారమునకై పార్థుఁడు నన్నుపియున్నాఁడు. ఆరాణి యెట్లున్నదో! అచింత సుందరముగానున్నదో! నాపుణ్యమేపుణ్యము. ఇట్టిధరాపురపల దాసీజనములుగా నొసర్పిఁగలిగిన యీపురివారికెల్ల నేలికయగు నాజగన్మోహినిఁ జూచుపుణ్యమెన్నఁ డెట్టివారికి లభింపఁగలదు? అదియంతయునుండనీ, నీ స్నాయర్థముఁడు పంపినపని నేనొర్పఁగలనా! డోరుచూచినంతనే భ్రాంతిగలిగె డోరి కాంతామణులఁజూచినంతనే తీచ్ఛపాటుగలిగె వారి నవ్వులఁజూచినంతనే మతి విభ్రమముగలిగె. ఏమేమోతోచుచున్నది ఇట్టివాడ నేనిసందేశకృత్యము నెఱవేఱుగలనా? ఇదిగో! ఎన్నతెయ్యోయొక నారీఘాయెడకే నచ్చుచున్నట్లున్నది. ఇది సమీపమునకువచ్చి ననుమాటలాడించె నా దానిదానుండనై దానివెంటనే పోయెడఁగాక, నాకార్యము ముగింపఁజాలను. కావునఁ బరుగెత్తిపోయెదను

(నిష్క్రమం)

ప్రమీలార్జునీయము.

ద్వితీయాంకము-తృతీయరంగము.

ప్రమీలయొక్క సభ.

[ప్రవేశము: ప్రమీల (సింహాసనమున) కాదంబిని, కనకలత,
చారుమతి, మలయవతి, మాలతి, మంజువాణి.]

అందఱు—

(అనుబంధము ౮.)

ప్రమీల—సంగతులన్నియుఁ దెలిసెఁగదా? తెలిసియోతెలియకయో మనవా రశ్వబంధన మొనర్పిరి. ఇప్పుడొనరింపవలసిన కార్యమునకై మనమాలోచింపవలసియున్నది. మీరెల్లరు ధీమతులు. ఈవిషయమున యుక్తాయుక్తములు తారతమ్యములు పరిశీలించి మీమీ యభిప్రాయముల నెఱింగింపవలయు, కాదంబి! నీ యభిప్రాయ మేమి ?

శ్లో॥—మహారాణీ! నాయభిప్రాయమేమని యడుగవలెనా? సర్వవిషయములు కరతలామలకముభంగి నెఱింగి యెట్టి దురూహవిషయములనయినను మంత్రాలోచన మొనరించి కార్యసాధకముఁబడయఁగల నీకుఁ దెలియనివిషయమేమున్నది? అయినను నాయభిప్రాయము నడుగుట మాపై నీకుఁగలప్రేమను దెలియఁజేయుఁగావున మహాభాగ్యమని విన్నవించుచున్నాను. ఇప్పుడు మనమింతి యాలోచన చేయవలసిన కార్యమే నాకుఁదోచుచు మందబుద్ధులగుపురుషులు మనల నబలాజనమనియెదరు మనబుద్ధి ప్రశయాంతికమనియుఁ గల్పించుకొనియున్నారు. అవి యెక్కఁగల్గఁజేయును నేడు తిటి రెండివినది అబలాజనమవుట పురుషుల ననవలయునో లేక తిరుణుల ననవలయునో. లోకము వారందఱు నేడే యెఱిఁగెదరుగాని ధర్మజాఁడు విరహిణుఁడని సుభవుఁడట అర్జునుఁడు నిటలాత్తునిఁగెల్పిన శూరుఁడట విరహామర్థములు పరిక్షించుటకుఁ దఱియొదవినది ఆకుంతి యింతచల్లని కడుపుగలదియో నేడేపరిక్షించెదము. మరి యెవ్వరిట్లాడినను నాకు మాత్రము నెలవిచ్చిన నేనొకరి సహాయ మున్నే

క్షింపక యాపార్థు ననీశినంతేయు నులుమాడి వానినేలకుఁదెచ్చి నీకు దానునిఁగాఁ జేసెద నాయట్టి సుభటశ్రేష్ఠులు జేసవేలు నీకలవడియుండ యోచింపనేలవలయు? యుద్ధమే కర్తవ్యము. ఇదియే నాయభిప్రాయము.

ప్రమీల—కాదంబిని! నీమాట బుత్సాహ జనకములై, యభిప్రాయము ధీరమై యెప్పుడు కనకలతా! నీతాత్పర్యమేమి?

కనక—దేవీ! విజ్ఞాపనము. దిగంతములనెల్ల నీధురీణత వలని కీర్తి నిండియుండ నా రుద్రుఁడైన నీయెదుటనిలిచి పోరాడఁగలఁడా? తరుణులకెట్టి స్వాతంత్ర్యము నీవ్వఁ జనదు, వారికెట్టి విద్యలను నేర్పఁ జనదు, వారి నెల్లప్పుడు నేలఁదెట్టి కాలరావల యును, వారెట్టికీ కలిగియుండినను బురుషులకంటె మిక్కిలి హీనసత్వులను నట్టి యభిప్రాయములుగల మగవండులకు నీగొదవునట్లు సమధికకీ సముపేతవై జగత్రయ విఖ్యాతవై రాజ్యమేలుచున్న నారాయణివికావా నీవు? అట్టి నీవు మమ్మెల్ల నభిప్రాయములేల యడుగవలయు? అయినను నడిగినప్రశ్నకు నుత్తర మివ్వకుండుట నేవక ధర్మమునకు విరుద్ధము కావున వచించెదను. నీదాని నేనొక్కతెయే చాలుదు నా యర్జును నోటుపలుప. ఈ కాదంబినియు నట్టిదయగు. మాకంటె బలీష్ఠు లగువా రసంఖ్యేయభటవరిష్ఠులు నీకుఁగలరు. అట్లుండ నాపార్థునికై యేల చింతింపవలయు? తురంగమును బట్టితిమి, దురమునకుఁ దొడదట్టితిమి. ఇంక వెనుక దీయఁ బోలునా? పార్థుఁడుకా దానారాయణుఁడు వచ్చినను భీతిల్లవారెవరు? ఆ పార్థుఁడు మాపై ననికీ వెడల వలయునన్న వానిసతి మంగళసూత్రము మిక్కిలి గట్టిగ నుండవలయుఁగా? మహారాష్ట్ర సింధుమాళవాది జేశములనేలు దొరలందఱు ఘనతో నెన్నిమాటులు సంగ్రామము చేయరై? వారలొకప్పుడైనఁ దలఁచెత్తుకొని వెనుకకుఁ బోవఁజాలరే? ఈ నరుఁడు గిరుఁడు వారికంటె నెందున నెక్కుండగు నాఁడు?

మ॥ జ్వలనాకుంతిత లోకభీకరవిభాజద్భూరిదావానలుకా ।

శలభాళుల్ని జపక్షమారుతములకా జల్లార్పనేతెంచు ॥౧॥

గిలనద్వీకమరేఖమించిన మము గైల్వంగ, నీయర్జునా ।

దులు పైవచ్చిరి, తామెకాల్పబృడరో, దుర్వారయద్ధంబునకా॥

కావున నే నీకాగంబిని యభిప్రాయమున నేకభవించెడి.

ప్రమీల—కనకలతా! ని యెట్లు హరధర్మదాయకములు, మిక్కిలియుష్మను చారు మతీ! నీయభిప్రాయమేమి?

నార—మహారాణీ! ధీరలభంగి వీరువాక్కుచ్చిన విషయములు మిక్కిలి యొప్పునని యిందున్న యిందఱు శిరశింపమొనర్చి ప్రశంసించుచుండఁగా నాయభిప్రాయము చెప్పుటకు నాకేకొంకు కలుగుచున్నది. అయినను మనఃపూర్వకముగ నొక్క

నొక్కరి యాశయము నాసతో ఖనఁగోరి దేవి ప్రశ్న మొనర్చినందున మనోగతాభిప్రాయమును నిశ్చయముగా నొక్కరిట్లందురని భీతిల్లక చెప్పటయే ధర్మమగు. కావున కొంకుమాని వచించెద. నే నీవిషయమున నింతకు మునుపే దీర్ఘాలోచన మొనరించి యున్నాను. నాకుఁజూడ నీ యుద్ధము సమంజస మని తోచుచున్నది. తత్కాలమునఁ బ్రభవించిన ధీరగుఁజోత్సాహమున వలసినంత మాటలాడ వచ్చుఁగాక, తారతమ్యముల గుఱుతించి యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలించి జయాపజయ ముల నూహించి వచింపవలెనన్న నించుకయోచనవలయు. ఆయోచనమాని యూరక నోటికి వచ్చినట్లు మాటలాడుట మొఱకుఁదనమగు. తొలుతఁదారతమ్యముల యోచింతము. యజ్ఞమొనర్చువాఁడు దేశదేశరాజ కొరీర మణివిభోద్దీపిత చరణయుగళుండగు ధర్మాత్మజుండు. అతనిప్రాభవము మనము వినమా? ఆ దుర్యోధనుండు నూదిమొనయంతేని రాజ్యభాగ మాతనికియ్యనని యేకాదశాక్షాహిణీసేనాసము పేతుఁడై యాశనితో సమగ్రమున కుద్యమించె. పదునెనిమిది దినములలో వాఁడును వానిసేనయు వానిబంధువులు మిత్రులు నెందుఁగానఁబడిరి? మనమెఱుంగమా? అట్టివానితో మనము కారణములేని మైరము పూనుట లగ్గునా? అదియుండనీ. వచ్చిన వానినింత విచారింతము వాఁడన్నో రుద్రుతో నెక్కటి పోరుననారితీతి పాకుపత లాభముఁబొందినాఁడు. అమరేంద్రుఁ నర్ధాసనమున కర్చుఁ డనిపించుకొని కాలకేయనివారకవచుల నొక్కరుఁడ పరివార్చి దివ్యకిరీటమును దివ్యశంఖమునుబడసివాఁడు. ఒకయుత్తరుండు తనకు సారథిగాఁ గౌరవబలము నంతయు నొక్కనాడనేలకుఁ దెచ్చివాఁడు. మనుజులకే కా దాయనిమిషులకైనఁ బోర జయింపఁజాలనివాఁడు అట్టివానితోడ మనము సంగ్రామమొనరింపమనకు జయముసిద్ధించునా? కావునదారతమ్యభంగియట్టిది. యుక్తాయుక్తములనెన్ని చూడనిప్పుడు మనము పట్టినహయము నట్టెవిడిచి దానితోడఁ గూడఁ గానుకలునమర్పించి యాయర్జునుతో సంధియొనర్చుట పరమభావ్యము. ఇదియే నా యభిప్రాయము.

కం॥ నయరీతి నర్జునున కా ।

హయరాజము కానుకలును నర్పించుచు నం ।

ధియొనర్చుటయేతగు ని ।

ర్భయముగ ననిసేయుటది యపాయము డేవీ ॥

ప్రమీలాక్షాచారుమతి! నీ యభిప్రాయము నిరపాయము. మిగిలినవాకేమి చెప్పెదకో విచారించిచూచెద. మలయపక్షి! ఏయభిప్రాయమేమి? మలయదేవీ! నాకుఁజూడ ఏచారుమతి మాటలజూడ యుక్తమనిదోచదు. ఇవి రణభీరువుల వచనములు. ధర్మజుని నాయర్జునుని నీ చారుమతివందివోలఁ బ్రళంసించి వారికి భీతిల్లినమాటలాడె. అనికి నిలిచిన నాయర్జునుండుకాఁ డా భీదురపాణియేవచ్చి నిలిచినను సురక్షనురదురాసన ధర్మధర్మ శిరాసనుఁడే యామురాంతకపరాంబకుఁడే

వచ్చినిలిచినను మనము వెనుదీయుదుమా? అంతభీరువులగుటకు మనమేమి మగవాం
డ్రమా? ఏమి యామాటలవలనఁ బ్రయోజనము? సంగ్రామభీమత్వంబునఁ బరిపంథిస్తామ
గ్రామంబుల నిర్ధామధామంబులఁ జేయఁజాలమా? నాకొక్కతెక్కాణ్ణయిడుము. ఆ
యర్జునుఁ డెక్కటి పోరున రుద్రుఁగోల్పడఁజేసెననెఁగదా! నేనెక్కటిపోరునఁ పీనినె
ట్లుచేసెదనో నీవమాచెదవుగాక. కాలకేయ నివాతకవచులనొక్కరుఁడె సమయించె
నన్నభ్యాతి యాయర్జునునకుఁ గలదు కారవసేననంతయు నొక్కరుఁడెనులుమాడె
నన్న విభ్యాతియుఁ గలదు ఏరుద్రుజయించినను, నేకేయునేకఫళమఁ జక్కాడినను
నేనేనఁగోల్పుచ్చినను మలయవతిని జయించుట యసాధ్య మనిపించెదను;

శా॥ ఆకామారినిఁబోరఁ గెల్చినను దేవారాతులక గూల్చినక ॥

ఆకారవృల్లనెల్లఁ జీల్చినను నాకాధీశు మెప్పించినక ॥

ఈకాంతామణులక జయింపనగు నేయెందనియకభ్యాతినేఁ

జేకూరంగ రచించెదక గలనిలోఁజీకాకు గావించెదక ॥

నాభ్యాతి జగముల నించెదను. ఇంకే మభిప్రాయమియ్యఁ గలను?

ప్రమీలా—మాలతీ! నీచేమిదువు?

మాలతీ—రాణీ! ఈకాదంబినీ కనకలతామలయనతుల మాటలను నీ చారుమతిమాట
యును నాకు రుచికరముగాఁ గనుపట్టదు. యుద్ధమున వాఁడెక్కువ నేనెక్కువ
యని విరుమాటలాడెదరు గాక ముఖ్యాంశముల వీరుగుత్తింపరైరి. ఈయర్జునునితో
నైనను మఱియొవ్వరితోనైనను మనకు యుద్ధమేల కావలయు? సానవెట్టి చికిలిఁ
జేల్చిన కుసుమశరాసరుని నారాచ సముదయమో యను భంగిరాజిల్లు మా యెదుట
యుద్ధమున కని నిలిచినవారికి ధనువుపైఁ జేయిపోవునా? బాణములపై దృష్టిగలు
గునా? యుద్ధమునకు మదిపుట్టునా? మము వీక్షించిన మాత్రమున “దానస్మాన్”
మృని కాశ్యబడరా? ఇంక యుద్ధమేటికి సంధియేటికి?

చ॥ ప్రకటకటాక్ష మాత్రమున బల్విడిలోకములెల్ల గెల్చు బి
ల్చికిలియొసంగనూఁజి మొనఁజేసిన సానమెలుంగువంచసా
యకుని శరంబులోయన నయారె వెలుంగ మెమ్మాకు యుద్ధమే
టికి మఱిసంధియేటికిఁ దటిత్కనదంగములన్నయింపమే ॥

ప్రమీలా—(నివ్వ) మాలతీ! నియుక్తి కడుమనోహరము నివంతికుఁ జూల్గుదువు
మంజరీ నీతాత్పర్యమేమి?

మంజరీ—దేవీ! మన మా యశ్వమేధ హయమునుబట్టిన దెందుకు? విఘోదమునకా? విరస
మునకా? ఎట్లు పట్టినను మనమేమియు నొనర్చకయే యా కాలేయలకుఁ గార్య

వైఫల్యముగలిగించి పరిహాసించవచ్చును. ఈయర్జునుడుగాదు. ఆవిశ్వేశ్వరుడు వచ్చి నను బండ్లండ్ల ముట్టడివేసినను సాధింపగూడని శోట సంపద మనకుఁగలదు. మనమారక యీహాయమునెక్కి విధిఁదిరుగాడు మందము. అర్జునాదులందఱు వెలు పల నఱచియఱచి వారేకాల ధర్మము నొందుదురు. ధర్మజుని యశ్వమేధమును నిరం తరాయముగా ససాక్ష్యముగా నెఱవేఱఁగలదుగాక. మనకేమి యుద్ధమువలదు. మనము వెలికైనఁ బోవలదు.

ప్రమీల—మంజువాణీ ! యింక నీయుదంతమేమి !

మంజు—వాయుదంతమేమున్నది? ఇందటికంటె నే నెక్కువ చెప్పఁగలదాననా? ఈచా రుమతి మాటకొంచెమైనను రుచికరముగాలేదని తోచుచున్నదిగాని దానియందును గొంచెము సాగనుకలదు. సంధిచేయుమనుచున్నది సంధివలనఁ గొంచెము మేలున గొంచెముకీడును గలదు. మిగిలిన వారన్ననో యుద్ధమే ప్రశస్తమనిరి. అదియు మంచి చిదీకాని దాని యందును గీడులేకపోలేదు సంధియును యుద్ధమును రెండు నొ నర్చినమేలనినాకుఁ దోచుచున్నది అయిననొక్కటి మాత్రము సంకయము. మొదట యుద్ధము కావలెనా సంధికావలెనా యనునది. యుద్ధము పిదపజరుగఁదగిన సంధి మేలు సంధి పిదప జరుగఁదగిన యుద్ధము మేలు అదికొన్ని విషయములమేలు. ఇది కొన్ని విషయములమేలు మీకేది యొనర్చినమేలని తోచిన దాని నొనర్చుదును. ఇది నా

తే॥ గీ॥ చాలమేలును గీడునుసంధిచెచ్చు ।

మేలుకీడును గలిగెడు నాలమునను ।

సంగియైనను బరికింప సమరమైన ।

మీకునెయ్యది యిష్టమోనాకునదియె ॥

ప్రమీల—(నవ్వి) మంజువాణీ! మంచిమాటలాడితివి. ఇట్టియభిప్రాయముల నూలుకొల్పి యేదేని కార్యమొనర్పఁ బ్రయత్నింపవలయు.

మంజు—అటుగాదు - మీరు దీర్ఘలోచనచేసితిరేని వాయుభిప్రాయమే సత్యమనియు డ్రేమమనియుఁ-దోషఁగలదు

ప్రమీల—సత్యమనుటకు సందేహమేమి? “కుక్క తకునకాలు కుండలే భొండములు” గదా! దీనికి దీర్ఘలోచనయెల్కి. ఆయాలోచన మాకుఁ దప్పించి యుండిన మెలుగా నుండెను. ఉండనిమ్ము

మిత్రులారా! కనకలతారలారా! మీయభిప్రాయముల నన్నింటిని వింటిని ఒక రొకరును విశేషధీశాలురై యుక్తవిషయమున తేటొకకడ మియ్యని వారైయుండుటఁజేసి ప్రతిభావిశేషమున వాదము లాడితిరి. మనమా చిరకాలమునుండి శక్తికాలినుల

మనియు నజ్ఞయలమనియుఁ బ్రసిద్ధిగఁటిమి. ఎందు నీడు లేనిధీరవర్తనమున మంటిమి. పనితాజనము లబలాజనమనియు నపగతవివేకిమనియు నింతపఱకదురులే కాదు చున్న మగ వందలకు సిగ్గువచ్చుభంగిగఁటిమి రాజకార్యకరణమునను బరిపాలన విశేషమునను నరి నిబర్హణమునను గొఱతలేకయుండ నిన్ని దినములు కాలముగడిసిన మన మిప్పుడు వెనుకదిరుగుట యధీరగుణము సంధికి మనమై పోవుట యశూర గుణము. సంధియొనర్చిన నిన్ని దినములనుండి పాధించిన మనకీర్తి విలుచుట యనుట యవిచారగుణము. కావున మనమవశ్యము యుద్ధమాడ నేవలయు. ఈ మాటలనుట వలననే సీచారుమతి మతివిశేషమును సుచ్చరింపరాదన ననకుడు. అదియొనర్చిన వాదము డేమకరమే. అయినఁ గీర్తినిఁగాలఁదన్ని డేమునుమాత్రము భచ్చి కొనుట భీరుత్వ మనిపించును ప్రాణలోభ మనిపించును. కావున నది సరిపడదు. యుద్ధ జయమా? దైవాధీనత గలుగఁగలదు. దానికెవ్వరు పూటగాఁ గలవారు? విూతించచ్చి నను నింద్రభోగముఁ బడయఁగలవారము. ఇందు జగన్నుత యశమయినను నందుఁ జిరంతనభోగమైనను సమకూరు ఇట్టిసమయ మెన్ని దినములకు లభింపవలయు?

అదిగా కిప్పుటి యుద్ధమున మనయెడ నొకవిశేషముగలదు. ఇంద్రునోర్చి ఖండింపముదహించినట్టియు, రుద్రునోర్చి పాశుపతము గ్రహించినట్టియు, గౌరవానీకము నుఱుమాడి రాజ్యము వహించినట్టియు, కనకెవ్వరీడులేరని గర్వించి దిగంతముల ఘోటకము విడిచి దాని రక్షిగానేనుండ నెవరు పట్టువారని వీరగర్వ కంకణమును చేఁబూని యీ ఘనకార్యము నిర్వహించినట్టియు నాక్రీడిని మనము జయించితిమా మనకెవ్వ రీడుగాఁగలరు?

మనకంటె నెవ్వరు విఖ్యాతులు గాఁగలరు? ఆ యింద్రుఁ డారుద్రుఁ డాకారపు తెల్లరు మనచే నిర్జితులని యెంచఁబడరా? ఇంకఁబరాపజయముకలిగెనా మనకేమియు లోపములేదు లోకమువారందఱు నిట్టిక్రీడితో ననినీయ నుద్యమించిన మనధీర గుణముఁ బ్రశంసించుదుగాక మనపరాజయమును లెక్కింపరు. పరాజితులమైనను రుద్రుతోడ నింద్రుతోడఁడులఁ దూఁగువారమగుదుము ఎట్లును మనకుఁ గీర్తికాన్పేదము తటస్థించెను ఈ మాలతివచ్చించిన తీరున మన మోహవాగురుల. నిర్భనాదులు ఎడిరా యింకను విశేషమే అప్పు డీమంజువాణి వచ్చించిన భంగియుద్ధమును సంధియు సంధియుయుద్ధమును గలిగినట్లును

చ॥ జగముననీడుగల్గని భుజాబలసార మహాస్త్రం. సంపదకా ।
 బగతుర నెల్ల కెల్చి జనపండితకీర్తి నెసంగియున్నమా ।
 కగుసమరంబుదాన జయమైనఁ బరా జయమైనఁ గల్గెఁగా ।
 కగణితకీర్తి యిట్టి సమయంబు ఘటించునె ధీరకోటికికా॥

ప్ర॥ ముయోగుఁడు.

(నలుదిక్కుబంజూచి) (భీతియు నాశ్చర్యము నభినయించి)
మహాలాణీ ! మనత్కారము !

ప్రమీల—మహాలాణీ యెవరు ? మనత్కార మేమి ? ని వెవ్వరవు ?

సుయో—నేను—నేను—నేను—నేను—అర్జునుడు—అర్జునుడు.

ప్రమీల—నీయట్టివాడా అర్జునుడు ?

సుయో—కా-కా-కాదు. రాయ-రాయ-భూ-గుర్యో స-కాదు యోగు-దీని కల
గాల-డిః సుయోగుడు.

ప్రమీల—సుయోగుడవుకాని దుర్యోగుడవుగాని యేలవచ్చితివి ? నిన్నెవ్వరిందు
రానిచ్చినది ?

సుయో—అయమ్మ అపె. అదిగో.

ప్రమీల—ఏల వచ్చితివి ?

సుయో—దేవీ ! నన్ను రాయభారి అర్జునుడుగా-కాదు రాయహారికి అర్జునుడమ్మా-
అయ్యో ! ఇట్లేల గల్గుచున్నాను ? భూ-భూ-కాదు. చేతకాదు

ప్రమీల—(కోపమున) దురాత్మా ! ఈ యెడ్డోలగమున మము నవ్వులాడవచ్చి
యున్నావా ? నీకు దగినశిక్ష విధింతును

సుయో—కాదమ్మా, అవునమ్మా, లేదమ్మా.

ప్రమీల—పలుగాకీ-నీవిందు హాస్యమాడవచ్చి యున్నావా ?

సుయో—అవునవును, కాదుకాదమ్మా.

ప్రమీల—కనకలతా ! పీనికి దగిన బుద్ధి చెప్పము.

కనక—(లేచి సుయోగుని గొట్టును, ద్రోయును)

సుయో—(త్రోపువడి) అయ్యో-అయ్యో-ఈ బాబు- ఈ బాబు.

కనక—ఏమిబాబు ? అవిశేష !

సుయో—(తినయంగీలాపలనున్న బాబునినీ) అమ్మా-అమ్మా-ఈ బాబు చీకో

ప్రమీల—బాబనుటపెచ్చినతిప్పలా ? కనకలతా ! యెమున్నదో యా బాబునుదీసికొని
చూడుము

కనక— (చదువును)

“శ్రీమదంగనా మండల రాజ్యయగు ప్రమీలా దేవికి - రాజశేఖరు-
డును రాజశేఖరు సఖుడును నగు సర్జనుడు డొనరించు విజ్ఞాప్తులు.

పాండుభూప ప్రజాగ్రజం డగు ధర్మాత్మజం దొనరించు హయ
 మేధసవనమునకై తిరుగవిడచిన మాయాజానేయము మీసీమను
 మీహారిచే గట్టబడియుండుట నీ వింతవఱకు నెఱుంగకున్న నిప్పు
 డైన నెఱుంగగలవు. నీకుఁదెలిసి మీవారివలన నీ కార్యమొన
 రింపబడినదని నేనమ్మఁజాలను. కావున నిందుకుఁ బ్రతిక్రియగా నా
 యుత్తమాశ్వమును గొనివచ్చి మాకర్పింపవలయు. నీకుఁ దెలి
 సెయే యీ కార్య మొనరింపబడియున్న నిది మష్కృతమని
 వచించుచున్నాను. అబలలకు మీకు మాయట్టివారితోడి వైర
 మనుచితము. ఫలప్రాప్తి లేకుండుట యిట్లుండ ననర్థములు
 ప్రాప్తింపగలవు. శివునితో నింద్రునితో భీష్మాది కారవులతోఁ
 గాలకేయాది రాక్షసులతోఁ బోరాడినది నేన చెప్పికొన్న నాత్మ
 స్తుతికాగలదు. నీవు నారీజన మతల్లివనియు యుక్తాయుక్త
 పరిగ్రహణ శీలవనియు జనులందఱుండురు. కావున మా ఘోష్టా
 ణము మాకర్పించి స్తుతిపాత్రవయ్యెదవో లేదేని బాణానల
 మునకు నింధనమవై మృతిపాత్ర వయ్యెదవో నీవే ధృఢీకరింప
 వలయు. విశేషములు వ్రాయఁజాలను.

ఇట్లు;

వైరి రాజేంధన ధనంజయుఁడు,

ధనంజయుఁడు.

ప్రమీల—(జూబు చెరిచిదిసికొని) ఆవురా! ఏమి యీపాండిత్యము మీ మబలమయినఁ
 దానెంత సబలుఁడో పరీక్షించెదముగాక అత్మస్తుతి కూడఁడు శివుని జయించి
 నాఁడఁడు ఒక భీష్మపును జయించిన మాత్రమున నింతప్రతాపమా! ఉత్తిమాశ్వ
 మును దనకర్పింప వలయునట. ఎలయునన్న వానినే యశ్వముగా నొనరించి
 యొక్కి తిరుగాడఁజాలనా? ఓ! రాయబారి! యిట్టి తుచ్ఛపత్రికలు వ్రాయ
 కుండి వ్రానిధనంజయతికు నే నింతలోననే సానద్వతోముఖ పాండిత్యము ప్రేస
 రింపజేసి యార్చెదననుము? పొమ్ము.

సుయోధి—పోన. పోన-పోవలేనా?

ప్రమీల—సులయవతి! వీడు పోవలేడఁడు కొంచెము చూడుము

మలయ—(సుయోగని మెడఁబట్టి తోయును.)

సుయో—అమ్మా ! అమ్మా ! ఓసి-ఓసి-యేమి-యేమి ?

(నిష్క్ర.)

ప్రమీల—చూచితిరే సఖులారా ! ఈ యర్జునుని యహంకృతి! దీనికిఁ దగినకాస్తీ మన మొనర్పకున్న మనయంగనాత్వమునఁ బ్రయోజనములేదు. మనమందఱము కృత సిద్ధులమైయుండవలయు.

మలయ—దేరీ? నీవఱకుఁ బనిలేదు. మేమే యిందుకుఁ జాలెదము. మాకు మీటి వచ్చినఁగదా నీవు వెడలవలయు ? కాదంబిరీ—మంజరీ—మాలతీ—కనకలతా మనము కృతసన్నాహుల మగుదము. పోదమురండు

(నిష్క్ర.)

The Geometry of the Mind in the Vedas
 Prepared & Presented by Sri Srinivasulu

(3)

ప్రమీలార్జునీయము

తృతీయాంకము-ప్రథమరంగము.

యుద్ధభూమి.

[ప్ర: సాత్యకి-ప్రద్యుమ్న-సాంబు-సారణు-నీలధ్వజ-
 సుయోగు-వృష కేతు-అర్జును-మేఘవర్ణుడు.]

అర్జున—సుయోగా! రాయభారమున నీకుఁ గలిగిన యున్నాద మిప్పుడైనను దీతినా?
 చక్కఁగ యుద్ధమునకు నిల్పెదవా లేక యింకను నాప్రమోలను నర్జునరాజీయని
 పిలుతువా?

సుయో—దేవా! నా కున్నాదమని యేల పలికెదవు? ఆకామిను లెట్టి పురుషులను
 నవలీల గఁ గటాక్ష మాత్రిమున నిర్జించువారు తుదకు నీవైననేమి? ఆ దేవినిఁ
 జూచితివా గుఱ్ఱమును గోదావరివైచి యజ్ఞమును గంగకుఁదోలి యా మరణము నిండి
 యుండు చుంటివి.

అర్జు—సుయోగా! నీమాటలందఁక జాలింపుఘ నీప్రజ్ఞవిశేషమయ్యె. యుద్ధముచేయ
 నుత్సాహము గల్గిన నిందుండుము ఆ కామినుల సౌందర్యమును వర్ణనచేయుతలంపు.
 గల్గిన శివరమునకుఁబోయి యందుండి నీ మనసార స్తోత్రముచేసి కొనుము.

ఉ॥ మంచివినోదమాయెఁ బలుమాఱును నిక్కడి నారులంబ్రీశం ।
 సించుటమానవై తివిటు చెల్లునె వీఱిడిబుద్ధి పుట్టఁగా ।
 నించుక నీమతంబు గణియింపఁగ వై రులయుద్ధ భూమి ని ।
 ర్జించెదొ కాశవారిపద సేషయొనర్పఁగఁ బాఱిపోయెదో ॥

ప్రద్యుక్తు! నీలధ్వజా! శాంతా! సారణా! సాత్త్విక! షేష సాత్త్వా!
మీరెల్ల నీ మాట పాటించుడు ఈ రాజ్యమున క్రీలు కిమనెర్వము కలవాని
మనము వింటిమిగదా? బాహు సత్త్వమునకిం దెను గలాపి సత్త్వమే వాని శక్తి
గాఁ గలదు ఆ సోగకన్నుల సాయగవుల జూపుకు మరులుగననినా మనము
టరిది అయిన వారిగలసిన మానవులు నెలనాళ్లలో నన్నెసేమై మృత్యు జెందదు
రని మనము వినియుండలేదా? ఈ విషయము మనకి వారి మోహాద్వైతపుం
దగులుకొనక యేమట కుండలలయుంజుందో యుద్ధమునకు మనమిందొక మాన్యము
వెదకలయు మనమెల్ల నూరకొక్కయెడ నుండక వేటువేటు మార్గముల జని యీ
సాలభేదనం బొనర్చునలయు ఇంతిలో నాతరుండులే యుద్ధమున కెతెంచరా మఱియు
మేలాయె

ప్రద్య — మామా ! అంతియు సెటింగితిని   ఎ విండేల   యుండవలయు.   ఉండినను
 నీవు   యుద్ధమాదువాడవు కాదుకదా ?

అర్జున—ప్రద్యుమ్నా నిక్కమాడితివి అంగన పేరుగల పురుషులతోన నేనే-అప్రమండు-
యధునూడనని ప్రతిజ్ఞ చేసుకొనియుండ నంగనలతో యుద్ధమాడుదానా' అయి
నను మికలను చందము పరికించుచు నే నిందే యుందును.

మేఘ—ఈ తుచ్ఛాంగనల నిర్జంఘట కఠిందు కావలయునా? నేనొక్కడ నాపనికిఁ జాలుదు నీవిందేల యుండవలయు? ప్రద్యుమ్నగులతోఁ బురము ముట్టడించి కోట పటాపంచలుగఁజేసి హయము సాధించుకొని నచ్చెడిము

అర్జున—ఘటోత్కచ కుమారా! ఎయిబ్బము న చెతిగఁగాని పనియందు నా నే శిబిరముననే యుండెదను మీ జయోద్ధతియు నాకు నచ్చి యెఱింగింపును.

(355)

మేఘు—ప్రద్యోమ్న ! మనమందఱము వేటువేటుగాఁ బోవుదము ఈ నిలకడనను వన
శేషతో. స్పృహకెతునితోడ నుత్తరపువాకట. సుండువాఁడొ ఈ నాఁడనారములు
పూర్వపు గవనియొడ సుండంగలనారు సుయోగునితో నా గ్గకలదామను గానని
యండంగలఁడు నే నిందె యుండెను

(ఇది నాగచుప్ప చరిత్ర - 1 మొదటి భాగం)

మేము - ఇది ధోమి మా పాపం. దీనిని అర్థం చేసుకోవడానికి మేము ముందుగా
 తిమి - అందరినీ సమయం తీసుకోమని చెప్పి నేను ముందుగా ఆ తోడును
 వాటిల్లిన అయినా చిగిన కొలను నాన్నాను అతని మాటలు
 చికిసి నాన్నాను కానీ నుండి నేను వచ్చింది అందమో నుండి నుండి
 పోయి మా చెదన

(ప్రక్కకు నిర్మూల్య)

[ప్ర: కాదంబిని-కనకలత-మాటలి-మంజరి-మలయవతి-
చారుమతి-మంజువాణి.]

మలయ-మ॥ ఇదే నేడున్నది మాయదృష్టసమయం బిందీవరాలోకలా ।
ర దిగంతంబులఁ గీర్తినిండ సరిఁబోరన్వీడ కుత్సాహ మూ ।
నిదరంబించుక లేక పోఁ డు హిమానీరాత్రులకన్యాథులక ।
వదలకలేక సతులైనంగువగనిండకజూపి శాధింపుడీ॥

సోదరులారా! నేడున్నది మనయద్భుట్ట పరీక్ష. మీరిందఱు దిట్టలై యని సేయ
వలయు. ఇంతకుముందారథికులందఱు నిక్కడఁ జేరియుండెదరని వింటిమే వారెందుఁ
బోయియుందురు? ఆహా! తెలిపెను అదే యావైపున ధూళి యెగయుచున్నది.
మఱి యీవైపున రథసేవినిస్వనములు వినిపించుచున్నవి అయ్యెడ భటుల కోలా
హలము శ్రవణగోచర మగుచున్నది ఈ రిశకులందఱు నొక్కొకరు నొక్కొక
యెడకుఁ బోయివట్లు గోచరించుచున్నది మనము నల్లెపాయలు గావలయు
వారిలో నారాక్షసుఁ డుండెదగాదా వాఁడెందైన నగుపడిన నాకెఱిగింపుఁడు వాఁడు
కడుమాయావియని తోచుచున్నది నామిగల మాయోపహార విద్యకుఁ దక్కువాని
జయించుట దుర్లభము పొందావైపున కలకలము వినిపించె

(మలయవతి వచ్చి అందఱు నిష్క్రమింప.)

ఎవ్వఁడు వాఁడియ్యెడకు నెచ్చుచున్నవాఁడు ఆహా! ఎల్లవెనుక బోయిన
యెటుక దానినోటఁబడినట్లాయెను యే యారా? నుండ నిండి చి చెండాడెద.

[పునః ప్ర సెఱుచుకొనుట]

మేఘ-శా॥ ఆహాహా! యిటులొనె యుగం ము పూర్ణాష్టమిపారంగా
బాహుస్యంతరసీమ నిల్పిమిదన ప్రభుత్వ సంగ్రామస
మ్మోహము త్రలఁజేయఁగ్గఁదగునపు మానియానా ౨౯ ।
బాహుబాహ కచాకచిం దెనఁగు దినత్వంబు చిహ్నమే ॥

(అనుబంధము 9)

(స్వ) ఆహా! ఈ యబల సమర్థుఁ డు తూణీరిపాణియై కదనమునకు వెడలిన
దానినెఱుఁగి దినిం దొలిమిద్దఱు గైకొందుగాక (సమాపించి) ఆహా! ఏమి
యీ కామిని సొందరర్హము! సాక్షాత్కరించిన రతీసతివలెనున్నదిగదా! రాక్ష

నుండవైన నాకే భ్రమపుట్టించుచున్నది అయ్యో! హయసాధక ఘనకార్యమును
బూనిన నేనిట్లాడవచ్చునా? (పొ) అబలా!

మలయ—ఆ మాటనకుము మెడతునియలైచును.

మేఘ—ఓహో! అబలాయన్న ఎకుఁ గోపమా? అట్లయిన మా నెదను ప్రబలా
ఇదే మిట్లయితైమై చచ్చితివి?

మలయ—సంగరమున నినుఁజించి చెఁడాడుటకు

మేఘ—అనంగ సంగరముమాని యీ సంగరము నికేల?

మలయ—ఇదే లి కా దేహాలోకముననున్న యప్పురసలతో నాసంగరమే కలిగించెడ.
చక్కఁగ నిలువుము.

మేఘ—అబలా—కాదు, ప్రబలా! ఎమోముమాచిన నింతముద్దు కాఱుచున్నదే?
అది యాబాణక్షితిముల కెట్లోచ్చెడు? చంద్ర నుండరమైన యామోము దమ్మి నే
బాణము నెట్లునైన గలను?

మలయ—“ఎల్ల వేయగలవా” ఇ

మేఘ—(స్వ) ఈ కోమలాంగి వాస్తవులు కుసు మములఁబోలె గన్పట్టినను బాణములు
మాత్రము నిశితములయ్యె ఇంకదడసినఁ బ్రమాదము

(అనుబంధము 10)

మేఘ—కామిణీ! ఎవ్వగన నగుటఁజేసి నుమికోమలమగు నీమేమ కసిగందునని శంకించి
క్రీడాయతి నాబాణముల బాఱించిన నాసత్త్విమింతే యనుకొంటివి కాఁబోలు
ఇది నాగదచే ఏతలఁ బగల్పెద

(అని కొట్టఁబోవును.)

మలయ—నాబాణమున గది యేమాయెఁజూడుము

మేఘ— (అనుబంధము 11-12)

మేఘ—(హయమగును.)

మలయ—ఈమాయావి రిక్కినుఁడు మాయయ్యఁడు చేయుచున్నాఁడు కాఁబోలు
అహ! ఈబాణమెంతి తీవ్రముగా నను నానెను? ఇంక నా మాయోపహారవిద్యను
బ్రయోగించెద (కత్తి త్రిప్పును)

మేఘ—(క్రిందఁబడును)

మలయ—(త్రాళ్ళచే వానినిగట్టెను.)

మేఘ—తరుణీ! నాయన నితో యుద్ధమాడు నభిలాషము నాకులేదు నీకుమాయోప హాద్యవిద్య నచ్చుట నేనెఱుంగనైతి ఈ బంధనములు నాకొక యామ మాత్రమే కదా యుండగలవు? ఇచ్చ ననుకొంగిలింతువని నమ్మిక పుట్ట నొక్కొంతి మాటయిచ్చితి నా చచ్చుటవలకు నిట్టి బంధనముననే యుండగలను. అనుగ్రహించి వాగ్దాన మిమ్మా

మలయ—రాక్షసా! ఈ సంగ్రామము నాకెందు కంటివే

మేఘ—ఇప్పుడుమాత్ర మీసంగ్రామము నేఁ గోరనే

మలయ—ఊరకట్టు పడియుండుము శ్రేలకుము

మేఘ—అయిన నా ప్రార్థన మిచ్చిన క్షేగదా?

మలయ—ప్రార్థనమేమి? ఊరకుండుము ని రోటనిన్నుంతును పోదిము రమ్మ

మేఘ—ఏ రోట? ఎడక టింటనా?

మలయ—అవును నీపడకటింటనే పగులనక రాత్రియనక యుండుండుకొనియుండ నచ్చును వెలికిరాకుండ నీగముమాత్రమువేసెయంగుము (అని యాడుకొని పోవును)

మేఘ—(హావుచు) ఆహా! ఈ యంగనసాంగత్యమే నన్ను నేమట మనట్లు చేయు చున్నది
(ని. ౫౬)

[ప్ర సాత్యకి మాం తి యుద్ధమాపించు]

సాత్యకి—కాని! నేను గౌరవయుక్తమున న్నిట్లుండెడి గొడవతీననాడె వోకిస్తులు తెలుచియుండునని యురాలవు గొడవలు తీరనని న లున్ను నాతోడవానికు యురాల! ఈనాళ్ళక బాధ మహా తీనిన్న నా ప్రాంతాడు బడిన యుద్ధమునాఁ నుండెనా నెన్నడును

మోరె—అయ్యో! ఇది సంగ్రామములయ సమయమున నే. తెలియుచుగదా?

సాత్యకి—మోర! ఇది చున నాకున్నదిగిరివూసండుము జగిలుమిన్నది తీవర కంఠమున నున్న సత్యహృదయమును సుందరమును నిట్టి మేము నా రోజుల పరిపరల కేలపాలుచెసెదవు చెడక యూరకపోమ్ము

మోరె—

(అనుబంధము 13)

సాత్యకి—(స్వ) ఆహా! ఆకారపులయ్యధమున ననుసాటిని పెందలుపీరులయెట్టిబాణము
లయినను నింతవాడిగలవికాకుండ ఇంచుకనయను చెల్లినందున సాక్షిబాధకలిగెనా?
లేక యీతన్నియేయంత బలకాలినియా!

(అనుబంధము 14.)

తరుణీ! నీధనార్జిద్యా కాశల్యమునకు మెచ్చితి నీవేమడిగిన నడుగుము. లేదన
కిచ్చెదను. . .

మాలతీ—నాకుగల భాగ్యభోగములు నాకుజాలి నీయట్టివారిఁ బదివేపురఁ దనియఁజెయు
• సంతకలపు అయినను నీవైయిచ్చెదనన్న ఎలదనను, నాకు రణదాన మిమ్ము

సాత్యకి—(స్వ) ఔరా! ఎంతధీరగుణము (ప్ర) రమణీ! నిపేరు మాలతీయంటివిగా?
ఎంతితిగనిపేరు! ఆమాలతీలతకున్న మార్దవమునకును నీకుగల రణధీరత్వమునకును
నేమిసంబంధము? అసిధారయని నీకుఁబేరుండిన బాగుగనుండును

మాలతీ—(స్వ) ఎంతమనఃపూర్వకముగ నుతియించుచున్నాఁడీరతికుండు! నిక్కంపు
శూరుండు గనుకనేనన్నిట్లు ప్రశంసించుచున్నాఁడు (ప్ర) వీరపుంగవా నేను స్త్రీ
త్రిమునకు జయింపఁబడుదానగాను, సత్వముండిన సమరముచేయుము కాకున్నఁ
జితుండు నైతి ననుము నినుమాని శూరుండున్న యెండెడకుఁజోయెద.

సాత్యకి—(కోపమున) తెలివా! నీక్షేమముఁగోరి నే నాడినమాటలు నీ కంత శ్రుతి
కటువులాయెనా? నిన్నోటుపఱచుట వింతయా?

[అనుబంధము 14.]

మాలతీ—(క్రిందబడి) ఆహా! ఈ శూరాగ్రేసరునితోఁ గదనము పండుగుఁజోలె నన్నల.
రూపజీవె

సాత్యకి—తరుణీమణీ! నేవలదన్ననుమానక సాతోఁ గదనమున కుద్యమించితివే ఇప్పు
డు ఏదేవానల్లి యెంతనొచ్చుచున్నదో. (శరీరమనూరును) :

మాలతీ—(లేచి) ఇంతటితోఁ దీతెననుకొంటివా? ఇదె నాబామమువేడి నింతపరీక్షించు
ము (వేయును)

సాత్యకి—ఆహా! (అనిక్రిందబడి) అపుఘోదరీ! ఇట్టియధర్మయుద్ధము ఏకుండెట్లునా?
విరఘ్నేడై విగతశరాసన్నుడై యున్న వేళ నలుగుసేసితివి

మాలతీ—చాలును లేమియు నీధర్మము, నినుఁగ్రిందగెడపి కరవాలమునఁ గంఠమునఁకునున్న
భూరిశ్రవగునిఁ శృష్టనామంత్రణమున నర్జునుండు కేట్రదెంపి క్రిందబడ వేయ నన్న
దా భూరిశ్రవుని నీవుచంపితివే యప్పుడు నీధర్మగుణ మెందుండెను? (త్రాళ్లఁగట్టును.)

సాత్యకి—(కట్టటకుఁజేతులిచ్చి) అహా! నీయట్టికోమలాంగిచేఁ జేతఁబంధింపఁగను పుణ్యము కొంచెహో! కోమలాంగియనుటమాత్రముగాదు సాక్షాత్కరించిన పీఠలక్ష్మీపి నీమనసారఁగట్టుము. ఒక్కంత మోముమోమునమాత్రము సేర్పము.

మాలతి—ఊరకుండుముచాలు నీముదుసలి మోహములు.

సాత్యకి—తప్పఁబలికితివి శరీరమునకేమైన వార్ధక్యము రానున్న రావచ్చుఁగాక నా మోహముమాత్రము కడుంగడు తరుణమునుమా

మాలతి—(సాత్యకి చిడ్చుకొని.) (నిష్క్ర.)

[ప్ర. వృష కేతుఁడు మంజువాణి అర్భటించుచు,]

వృషకే— (అనుబంధము 15)

వృష—తా! ఈకర్ణసూతి వృషకేతు నెవ్వనిఁగాఁ దలంచితివి?

మంజు—ఓహో! నీవు సూతసూతి సూతివా? నీకేటి కీడ్చితగుణము?

వృష—మాయయ్యను సూతసుతుఁ డన్న వానినాలుక తుండ్లుసేయ నేఁ బ్రతిష్ఠావట్టితి అతఁడు పాండురా జాదిమకుమారుఁడని యెఱుంగవా? ఏదీతాగుముచూత మీతీవ్ర బాణము (ఎక్కువెట్టను)

చారు—(వృషకేతుని వెనుకనుండివచ్చి గిలిగింతపెట్టును.)

వృష—(ఉలికిపడి ధనువు బాణమువిడిచి వెనుకకుఁదిరిగిచూచును.)

మంజు—(పరుగెత్తివచ్చి వృషకేతు నెత్తికొనిపోవును)

[ప్ర. సుయోగుఁడు అనుబంధము 16.]

సుయో—ధూర్తా! ఏమియుఁదెలియుని బాలు నిల్పిచేసితివా? ఏదీ! యిట్లావచ్చినితువును

చారు—నీ నెనరవు లాణీయని మాదేనిని బిలిచిన లాయబాలినా? అలాహ సేమి చేసితివి?

సుయో—నీపుణ్యమగు సోరకుండుము

చారు—నే నేట్లూరకుందును న న్నెఱుంగవా? మనత్కారము మఱచితివా?

సుయో—(యోచించి) నన్ను మీదేవియొద్దకుఁ బిలుచుకొనిపోయిన చెలువవునీ వేకదా?

చారు—(స్వ) పిఁడు మిక్కిలి భ్రాంతుఁడుగానున్నాఁడు ఏయర్థములేక వినిజయింప వచ్చునని తోచుచున్నది. (ప్ర) అవును నేనే, యింతిలోమఱచితివా?

ప్రమీలా ర్జునీయము.

సుయో—సి పేరేమి ?

చారు—పేరేమణచితివా? నేనేమని చెప్పితిని ?

సుయో—ధీరగుణయని యేమోచెప్పితివిగదా?

చారు—కొంచెమే వ్యత్యాసము ధీరగుణగాదు, చారుమతి

సుయో—చారుమతి యన్నట్టులేదు ఏమోయెవ్వఁడెఱుఁగు? అప్పుడు నేనుంపినస్థితి లోరాముఁడనిచెప్పిన రావణుఁడనుచుంటిని చారుమతీ! చూచితివా నీవెంతమోస కాత్తివి? నీరాజీయొద్దకుఁ బోయినచ్చినవెంటనే నాకాశ్లేషసౌఖ్యమిచ్చెదనంటివే? తప్పితివే?

చారు—అయ్యో! భ్రాంతుఁడా! నిన్నుఁ బిలుచుకొనుచు నీవెంటఁ బరుగెత్తినచ్చినను మాటలాడక పాటిపోయితివే?

సుయో—(తలను మెల్లగాఁగొట్టుకొని) పాపిష్టిజ్ఞాపకము, పాశుబుద్ధి, ధీరగుణా! నే నప్పుడు నిక్కువముగాఁ బాటిపోయితివా?

చారు—అదిగో, యప్పుడే చారుమతి యనుమాటమాని “ధీరగుణా” యనసాగితివి పేరు మఱచువాఁడవు ప్రేమమఱువకుందువా?

సుయో—అయ్యో! అయ్యో! ఈమాటనఁదిగునా? నిముద్దుగారు మోముచూచిన నెక్కడలేనిప్రేమయుఁ ద్రవ్వకొనినచ్చుచుండ, నున్నప్రేమపోవునా? ఇప్పుడైన నియాశ్లేషసౌఖ్యమిచ్చెదవా? (తిరిగిచూచును.)

చారు—నామాట యెనరించిన. నీకాశ్లేషసౌఖ్యము, మఖాసౌఖ్యము, శుభాసౌఖ్యము అన్నియునిచ్చెదను

సుయో—దేవీ! నీ వించుక యాజ్ఞయిచ్చినఁజాలునే ఎలసినపని యెనరింతును ఏమి చేయుమంటివి?

చారు—ఇందుఁ బండుకొనుము.

సుయో—ఇక్కడనా? ఇచ్చోటనా?

చారు—ఎక్కడనైన నేమి? ఎచ్చోటనైన నేమి

సుయో—(సంతోషమున) అహ! అశక్తముపండుకొందును (పండుకొని) ఏమి చెనెదవు?

చారు—బోరగిలఁ గమ్ము.

సుయో—అదేల?

చారు—ఇన్ని పశ్చము లడుగువాడెపు నీవు చెప్పివుపని చేయుదువా? ఊరక పొమ్ము
సుయో—లేదు లేదు వలదు వలదు, పండుకొందును. (బోరగిలబడును.)

చారు—నిచటులట్లమ్ము

సుయో—(వెనుక చేతులిచ్చును.)

చారు—(చేతులబట్టి తాళగట్టును)

సుయో—అయ్యో! ధీరగుణా! చారుమతీ! యిదియేమి? యిదియేమి?

చారు—ఇది యాశ్లేష సుఖము (తలపాడిచి) ఇది ముఖసుఖము, (పిచ్చునఁగొట్టి) ఇది
కడు పుబ్బసుఖము (తలయెత్తి ముఖముమోచి) ఇది యంత్ర సుఖము (చేతులల్లా
డించి) ఇది హస్తసుఖము. ఇవన్నియుఁ గలసినఁ జిత్తసుఖము స్వాతిసుఖమందు
న్నది. పోదమురమ్ము. (ఈడ్చుకొనిపోవును.)

[ప్ర: ప్రద్యుమ్న.]

ప్రద్యుమ్న—గీ॥ వేడిగలభుజమేపారు వీరులెల్ల!

చేడియలమోహశరములఁజక్కినేడవ!

బేలలగుచును బాలావిలోలురైరి!

కామినులను గెల్చుచునుడీకాముఁడొకఁడె॥

ఆవైపునఁ గోటవాకిటఁ గాచికాచి వేసరితిని మననైస్యమేమాయెనో భటు
లేమైరోరథకులేమైరో యెంచెందువెదకినను గనుపడకున్నార మేఘనాథుఁడుండిన
యెడకు వచ్చిననైన నేమైనఁ దెలియునేమోయని వచ్చితి ఇందు మేఘనాథుఁడును
లేదు, మాఘనాథుఁడునులేదు పిరందఱు పురుర నారీమణులవలలలోబడ్డెనుట
నిర్ధారణము అయ్యో! ఇంతటి యవివేకులెంచినఁగలరా? కాళయనన్న పిరలకు
నారులెందఱురానైన వైరినారులఁ గోరవలయునా? అదియు నిట్టిసమయముననా,
అర్జునుడన్న ప్రీతిపై బాణముఁబూన నని ప్రతిజ్ఞపట్టినాడు కార్యసాధకము కా
లెనన్న విరివలనఁగాఁదగియుండెను విధే యిల్లు బేలలై బాలాలోలురై నీలుడైన
సంకేమనవలయు? అంకిమనను విగఁబట్టుకున్న నెల్ల! తిరుణులమోములఁ దని
బ్రహ్మచారులలో సన్నాహులలో ఇంక నేనొక్కఁడ నిలిచితిని ఇప్పుడె సావాసించి
పురిఁబ్రవేశించి కార్యముసాధించెద

[ప్ర కనకలత]

ఇంచెవ్వతెయో ధీరగుణమున భూరిర్భూమున కేతెంచుదానివలెనున్నది దీని
సప్పుడ చక్కఁడెద

కనక—

(అనుబంధము 17.)

ఓరీ! వీరనూ కుంతీపుత్రుడనియు, శివునిజయించినవాడనియు, లోకమున లేనట్టివాడనియు నింతప్రశంసచేసుకొని యింతిమారమువచ్చితిరి. మే మనీసేయ వలయునన్న నిల్పువీరుడే లేడాయెగా? ఎచ్చినవారందఱు పరాజితులైచిక్కిరి. నీవెడవో నిలిచినట్లున్నది నాచేతులతీటదీఱ రణమియ్యనోవుదువా?

ప్రద్యు—(మాచి యాశ్చర్యపడి) ఔరా! కామిని నీ వీధామినున్న మానవనీతవు గావు. పీరలక్ష్మీ మోహనాకారమున నవతరించిన పీరమోహినివే, నినుజూచిన నాశస్త్రాస్త్రములన్నియునుడిగ. కరుణించి సీయధరామృతిపానమున కాఙ్గయియ్య కున్న సేబ్రదుకను. రక్షింపుము, రక్షింపుము. (నమస్కరించును)

కనక—వైరిని జూచినంతనే ప్రణామ మాచరించు నీవేనాటికూరుండవు?

ప్రద్యు—నేపీరుడెడగాను కూరుడెడగాను విరుడెడవేయని నీవన్ననిదే జితోస్థియనువాడను నాసతిజగన్నుతరూప విఖ్యాతయని తరుణుల వర్ణించునపుడు రతీసతీ సౌందర్యముగలదంచు బ్రళంసించెదరు. ఎంతటియజ్ఞానులు! నీ సౌందర్యమున నావంతయైన నారతికిఁగలదా? ఘోషి నేను నిన్ను విడిపించుచుంటినా? ఇపుడు జితోస్థియనువాడను నీవంగీకరింపకున్న హతోస్థియనువాడను.

కనక—(స్వ) ఆహా! ఈ పురుషుడు నా సౌందర్యము నెంతవర్ణించుచున్నాఁడు! నా కెంతప్రీతినియించె! (ప్ర) క్రష్ణకుమారా! నీకేలకలిగ నిట్టియశోహాని? లెమ్ము. ధనువుచేకొమ్ము. బాణములసంధింపుము కాకున్న నిను రణభీరుడెందురు.

ప్రద్యు—కలికీ! నాకిది యశోహానియగునా? దివ్యాంగలక్షణ లేని భవ్యసుందరతల నీయట్టిసతి చేపట్టుట యావంతయశమునకు మూలముగదా? ధనువేల చేపట్టవలయు? భాణములేలకావలయు? మదనుడు పీనుమశరుడనియు, పంచబాణుడనియు, కాని శరీరము జగమునంతయు గెలుచుననియుఁ జెప్పుట యెంతయుఁగల్గ. నీశృంగార రూపముగల మోహిని కనుబొమలను చెండుధనువుల నొక్కసారియే యొక్కువెట్టి నీ కటాక్షములను బాణద్వయమునుమాత్ర మనుసంధించి నా హృదయపదమునంతు నగలఁజేయుచున్నదిగదా? కామిని! నీవనుగ్రహింపకున్న సేబ్రదుకను నిక్కువ ముగా సేబ్రదుకను.

కనక— (అనుబంధము 18.)

ప్రద్యు—నీవారణవికారడవు? నీయట్టికాతిరులతో నాకేమిపని? వేళ యెడకుఁబోయెద. (పోవ)

ప్రద్యు— (అనుబంధము 19)

నధూమణీ! నీయట్టి పీఠమెహిని శరణోగతా భయదానవ్రతము పూనకున్నఁ బ్రయోజనమేమి? ఏదీనుండ. నినుశరణొందినవాండ. పోషింపుమా. (నమస్కరించును.)

కనక—అట్లయిన నినుఁగట్టివేసెద.

ప్రద్యు—నీబాహువల్లరులతోడనా?

కనక—కా దీరజ్జువులచేత

ప్రద్యు—అవియే నీబాహుమృణాళములని భావించి తృప్తిఁజెందెద.

కనక—నిను నిర్బంధముననుంచెద

ప్రద్యు—నీయంతఃపురముననా?

కనక—కాదు, కారాగృహమున

ప్రద్యు—అందు నీవు నాదండ నుండువుకిదా?

కనక—ఁగదము.

ప్రద్యు—దర్శనమైనవియ్యవో? గంటకొకసారి లేక దినమునకు-వారమునకొకసారి?

కనక—ఏమో, అడలయడగదవు?

ప్రద్యు—నీయిష్టము వచ్చిన స్థానార్థము

కనక—అయినఁగానిమ్ము (బంధింపఁబడును)

(ప్ర: మంజువాణి.)

కనక—మంజువాణీ! నీవేమొనర్పితివి?

మంజు—కాదంటిని మొదలగు వారొక్కొక్కరు, నొకని, నిరువురపీగుల మనదేవి కప్పనముగాఁ బట్టిదెచ్చియున్నారు. నీకొఱకై నిరీక్షించుచున్నారు. నేనావృషకేతుఁడనుబాలని సాంబుండన వానిఁ, గాదంటిని యానీలధ్వజునిఁ బట్టితిమి. పోదమురమ్ము.

కనక—ఈ మృగమును గొనిపోవుదము (నిష్క్ర.)

(ప్ర: నీలధ్వజుఁడు.)

నీల—కం॥ సంజేహమయ్యో. మనవా

రెండుంగనరాగ, కదనమేగతిఁగనెనో

యందేలును గెలిచివోగా,

కిందలినుందరలవలల నింపుగఁబడిరో॥

(అనుబంధము 20.)

అహో! వారిగతియేమి? ఇంక సహినతురంగము గతియేమి? ఆమైపున జరుగుచున్న యాధమంతయు నట్లేనిది చెను ఎందుకొ? ఎందుఁజూచినను ధనుస్సంకారమే విన

రాదు. ఇంకెక్కడిటంకారము? అహంకారము? తిజినది అర్జునుండింక నేగతి యశ్వముఁ బడయువాడు? ఊరకయోచనలఁ బ్రయోజనము లేదు. నేనైనను జక్కఁగ యుద్ధమాడి పీఠల జయింపవలయు. మహామహులని రణభయంకరులని యున్నవారి గతియంతయు నిట్లుయ్యె వారి నేలనవలయు? శృంగారరసము మూర్తి భవఃపఁజేసి నట్లు లీయంగనామణుల సృజించిన బ్రహ్మననవలె నేనుమాత్రమో బీరములు వల్కుచున్నాను. కాని యీనారీజనము దృగ్గోచరమైన నేమయ్యెదనో? అదిగో! దావున నెవ్వతెయో ధనుర్పాణములఁ బూనివచ్చు చున్నది అది రతీసతియగు.

ప్ర—మంజువాణి.

రమణీ! ఈ జగన్మోహనరూప మూని యేయభిప్రాయమున నిర్వృణ్డకు వచ్చితివి? నీవేల రావలయు? నీపేరేమి?

మంజు—నేమంజువాణి యనుదాన నాకుఁ గావలసినది ధీరయుద్ధము.

నీల—“ధీరయుద్ధము”? తప్పఁబలికితివి. తొలియక్షరము కడుకతోరము.

మంజు—ఘీ! ఎవ్వఁడును యుద్ధమిచ్చువాఁడే లేడు.

(నిష్క్ర.)

నీల—అయ్యో! ఈ కామినిపోయె. ఇంక నేనెట్లు నిర్వహింతును? అస్త్రసన్నాస మవలంబించి దాని వెనువెంటఁబోయెద.

ఈచాన కాన కటువోయె. ఇం తెనఁగరుణలేదాయె. తుదలేసి, నిండువెరిలాయె. ఇంతైనఁ గరుణలేదాయె ఓ మనోజ్ఞకలవాణి. ననుఁ గనంగద వెరానీ, మంజువాణి రావెనాపొంత.

(నిష్క్ర.)

“The Language of Birds & the Language of Flowers”
Practical, Progressive & by Nephew.

౩

ప్రమీలార్జునీయము.

తత్తీయాంకము-దిగ్గతీయరంగము.

ప్రమీలసభ.

[ప్ర: ప్రమీల-కాదంబిని-కనకలత-చారుమతి-మాలతి-మంజువాణి-
మలయవతి-మంజరి.]

ప్రమీల—సఖీమణులారా ! ఏమి పిలిపించితిరి? మీరేలయిట్లు దీనభావమొంది యున్నా
రు? మీమోములు తప్తములయ్యు మందస్మృతియు మానకున్నవే ఇదేమి?

కనక—దేవీ! వచ్చినకార్యము నివేదింపక తీరిదు నేటికి జగద్విదితమగు మాయశ
మంతయుఁ గోల్లవోయె.

ప్రమీ—హా! హా! ఏమి! ఏమి!

మలయ— (అనుబంధము 21)

దేవీ! అర్జునుని భటులచే మేము మొత్తినడి-డిలుపడి-బెండుపడి-యోటునడిత్తిమి.

ప్రమీ—హా! హా! పీరి మతిల్లులారా! నేడేల యిట్లయితిరి? ఇది సావిధిబలము
గాక మిశక్తకాలమివలన నయినదికాదు. అయ్యో! ఎందఁలందఱు రాజన్యల్ల
మీయెదుట నిల్చునజాలక శృంగభంగము నొందరైక అట్ల మిమ్ము నేడర్చునుఁ
డొక్కఁడు గెల్చునజాలెగా!

(అనుబంధము 22.)

అంజనను మఱొక చిన్న గాయమైనను గాంచక ఎట్లు పరాజితులైతిరి? యుద్ధక్రమ
మంతయు నాకఱింగింపుడు. విందుగాక

మలయ—దేవీ! అర్జునుభటులతోఁ బ్రద్యుమ్న, మేఘనాద, సాత్యకీ, విలధ్వజ, సాంబా

వానిభరియించియో, వెట్టిధీరులో మాకించుకైన నొప్పిగొకుండ పరాజయము కలిగించిరి. మేము విధిలేక కర్తవ్యములేక వెనుకవచ్చితిమి

ప్రమీల—హా! హా! ఇంతటి భీరుత్వము నింత యశక్తపురుషగుణము మీకుండునని యొకనాఁడును నెఱుంగనే? నాకుఁజెప్పిపంపక పోయితిరా? లేక చావనైనఁ జావరైతిరా? మిమ్ము స్త్రీలగుదురంచు నమ్మితిఁగాక, పురుషులఁబోలె నిట్లపుదురని తలంపనైతి. చారువతీ! నియాశయమే ఫలించె కానిమ్ము. ఉండనిమ్ము. మంజరీ తెమ్మునాధనుక ఖండముల. చేకొమ్ము నాబాణతురీణముల చేయింపుము రథమాయి తము. కమ్మునీవు నాకుసారథివి

(అనుబంధము 23.)

చారు—దేవీ! ఇవన్నియును నాయితముచేసి యొక్కడికిఁ బోవనెంచుట నే విన్నవించ వచ్చునా?

ప్రమీల—ఇప్పుడ పోయియూత్రారాత్ములఁ జక్కాడి నుఱుమాడి పీచమడఁచి నేలకుఁ బెట్టి పీనుఁగు పెంటలగావించివచ్చెద నాపగఁదిత్పద.

చారు—వారికై అక్కడికేలపోవలయు? వారే యిక్కడికి వచ్చియున్నారు.

ప్రమీల—ఎందున్నారు? ఏలవచ్చియున్నారు?

చారు—అయ్యో! వారిసామర్థ్యమింతయంతని చెప్పవచ్చునా? అక్కడ మమ్మెల్లర జయించినది చాలక మముఁ దఱిమికొని యిక్కడికే వచ్చియున్నారు. సెలవయినఁ దోడ్తెచ్చెదము మలయవతీ! నివు పోయి వారిఁదోడికొనిరమ్ము.

మలయ—(పోయి భుజబంధులైయున్న ప్రద్యుమ్నాదులనెల్లఁ బిల్చుకొనివచ్చును).

అంతఁ—(గొట్టిన నవ్వుదురు)

ప్రమీల—సఖులారా! నన్నిట్లు హాస్యము చెసెదరా?

చారు—అయ్యో! హాస్యమేటికే

ప్రమీల—వీరిజయించి భుజబంధనములఁ గావించితెచ్చి యిట్లాడుట ననుకోలేనయిట కాదా

చారు—అయ్యో! నీకేమిభ్రాంతి? యేమిచ్చిన బంధనములు కావలసి వచ్చెక్కొనిన్నవి.

ప్రమీల—వారేలకట్టకొనిరి

రు—స్త్రీతోయో యుద్ధముచేయవలయు నన్న సమసంగ్రామము సగ్గముకాదని వీధు చేతులకట్టుకొనియే చేయుగర్వభావము ధీరుగుణము

అందలు—(సవ్యదురు)

ప్రమీల—వీరిలో నర్జనుడెవడు ?

చారు—అయ్యర్జనుడు యుద్ధమునకు రాలేదు తనప్రాణముపై పన్నునంతవఱకు వనితల పై విదైక్కు పెట్టడంబు ఇది యాతనివ్రతమంటు.

ప్రమీ—ఎంతసేపు హాస్యమాడెదవే ?

చారు—నీయాన యీమాటమాత్రము నిక్కము.

మంజు—దేవీ ! యిది నిక్కము.

ప్రమీల—ఈ బాణుడెవడు ?

మంజు—కర్ణకుమారుడగు పృషకేతుడంటు.

ప్రమీల—(బంధనములు విచ్చి) వీనినిశ్చేలగట్టితిరే ? పాపడా ! రమ్మిందు కూర్చుండుము.

పృష—(స్థితో నూరకుండును)

మలయ—దేవీ ! వీరినందఱి నిప్పుడు కారాగృహమున నుంచెదను. వీదప వీరియు దంతము వినిపించెదను.

(అని అందఱితో నిష్క్ర.)

ప్రమీల—ఇంక మనముపోవుదము.

అందలు—(పోవఁబోవు)

ప్రమీల—చారుమతీ ! యిటురమ్ము మీరుపొండు (చారుమతి ప్రమీలదప్ప నందలు

(నిష్క్ర.))

ప్రమీల—చారుమతీ ! నీవెర్జనుగూర్చి యన్నమాట నిక్కువమా ?

చారు—నీయానయని పశ్చితిగదమ్మా ?

ప్రమీల—వాడెట్టి ఛీరశేఖరుడో కదవే ? వానిజూచు మిశూహలమును వానితో సమరమునోయు మిశూహలమును నాకు మెండుగనుండె ఇప్పుడదియెట్లు సిద్ధించు ?

చారు—రాణీ ! ఇప్పుడు మనమిందఱి నిర్బంధమున నుంచయున్నారెమ్మ కదా ? మందఱిడే వచ్చునని తోచుచున్నది.

ప్రమీల—నాకట్లతోచదు ఊగినుండిభీమాదులగు తనవారివైన రక్షించుకొనుఁగాక తానుయుద్ధమునకు రాఁడనితోచుచున్నది.

చారు—ఉండవచ్చును. ఇప్పుడు మన కా యోచనయేల ?

ప్రమీల—అటుగాదు, నేను వానిఁ జూడ నభిలషించియున్నదాన.

చారు—అయినమనమే యక్కడికిఁ బోవుదము.

ప్రమీల—ఎక్కడ ? ఎప్పుడు ? ఎట్లు ?

చారు—నాకొకటి తోచుచున్నది. ఇప్పుడుకారాగృహముననున్న వారిలో మన యెడకునిన్న ధాయబారిగావచ్చియుండిన సుయోగుడనువాఁడు మిగులనున్నత్తుఁడు వానినలన నన్ని కార్యములు సాధింపవచ్చును.

ప్రమీల—ఏదైన నుపాయము చేయుము.

చారు—మంజువాణీ !

[ప్ర: మంజువాణీ.]

ఇప్పుడుకారాగృహమునకుఁ బోవనున్న వారిలోసుయోగుఁ డనువాఁ డొకఁ డున్నాఁడు. రోయ్యమీసములవాఁడు, చూడుము, వానిఁడోడ్చెమ్ము.

(మంజువాణీ నిష్క్ర.)

ప్రమీల—వాని నియ్యోధకే పిలిపించెదవా ?

చారు—అదే వచ్చుచున్న టున్నది

ప్రమీల—అయిన నేఁబోయెదను: (నిష్క్ర.)

[ప్ర: సుయోగుఁడు.]

చారు—సుయోగా ! యిందరమ్ము

సుయో—ఏలరావలయు ? ఆయ్యోధీరగుణా—

చారు—మరల మఱచెదవా నాపేరు ?

సుయో—ధీరమతియే యుండని. ధీరమతీ శస్త్రైంతిచెఱచితివి? ఎంత ఆశ్చర్యమాయెను !

చారు—“చారుమతీ” యనునది నీస్నేమిచేసితిని ? అంత నీకు బంధనములు లేక నాయొట్టియువతి యాశ్లేషస్థులు లభించునా ?

సుయో—బంధనములుగాని యేమైనఁగాని ఆశ్లేష మిప్పుడుమాత్రము లభించెనా ?

చారు—ఏల లభింపదు? నేను వీదానసుగఁడా ?

సుయో—నీవు నాదాననే యయినఁ జరణములంటి వేడెదను. ఈవిన్నపము మాత్రమొనరింపుమా. నేనర్జునుని యెదుటనేమేమో చెప్పకొంటిని. నేనుజిక్కుటవలన నామాటలుకల్లలాయె. కావున నను ననుగ్రహించినను విడిపింపుమా. నేనేన్నుమును గోరను నీ వేకార్యముఁజేయుమన్నను జేయుదును.

చారు—సుయోగా! నాప్రియసుయోగా! నేను నీదాన నైయుండనన్నింతడుగవలెనా? అవశ్యమొనరించెను నీవు మాత్రమర్జునునియొద్దనే యుండి వాఁడేమనునదియు నేమిచేయ నెంచునదియు వీరహస్యసృతాంతములు నాకుఁ దెలుపుచుండవలయు. ఇంతమాత్రము చేయుదువా?

(అనుబంధము 24.)

సుయో—మంచిమాటాయె నన్ను గురుద్రోహిని కమ్మని చెప్పుచున్నావా? ఏమైన నొనరింతుఁగాక యిట్టికార్యముఁ జేయుదునా?

చారు—ఇట్లు గురుద్రోహము?

సుయో—అందఱిరహస్యములన్నియు మీకుఁజెప్పి, యేమఱుపాటానరించుట గురుద్రోహముగాకింకేమి?

(అనుబంధము 25.)

చారు—(మెల్లఁగనుయోగుని చంపఁగొట్టి) భ్రాంతా! అట్టిపనియైన నిను నియమించునా? ఎన్నఁటికిని గలుగదు నీతలముట్టిబాసచేసెదను. ఈహయమును మరల నర్జునున కొప్పగింపవలయుననియె మార్గాని యభిప్రాయము ఆయమ యర్జునునిఁ జూడఁగోరియున్నది చూచినపిదప వారిరువురు నేమగుటయు నీవయొఱుఁగుదువు అందలిరహస్యము లెఱుఁగఁగోరుట వేడుకకుఁగాని యితరముకాదు.

సుయో—అటులనా? అట్లైన నవశ్యము చెప్పెదను. ఇంకొక్కమాట నే నెప్పుడెల్లెవ్వరికిఁ జెప్పవలయు?

చారు—నీచెంత నుండునది యేమి?

సుయో—చారుమతీ! ఇది మాతాతలకాలమునాఁడు మాయంటనుండివరకు దీనిచేత ధరించి దైవభజనముఁజేసి సర్వాభీష్టములు సమకూరు చూచితివా? యిప్పుడు నను నిర్బంధితుఁడైనతోడనే దైవధ్యానముచేయసాగితి. వెంటనేనీ కేయనగహము గలిగి విడిపింపయత్నించితివి.

చారు—దీనియందిట్టిమహిమగలదా! ఏదీ? (తోసికొని) ఈ యుగగరము నీయొద్దనుండ నిమ్ము. దీనిఁజూపిన నిను నెవ్వరు నడ్డముచేయరు. నీవు నిర్భయముగ నీయెడకు

వచ్చియుచింతముల్పియు నెఱింగింపుచుండుము. నీ వీమాటజరుపుటకు త్వరవాదివి. శీరత్తు నాయొద్దనుంచుకొనియుండెద భయపడకుము నేనేమియు దీనిమింగను. ఏ పిపని నెఱవేఱుటలో నించుకైని మోసముచేసితివా యీరత్తు నీకురారు. యోచింపకుము

సుయో — నే నంతయుఁజేసెదఁగాక రక్షమాత్రమిమ్మా.

చారు — రక్షయేమి పాదరత్తు. మనసాత్తు నియొద్దనున్న నేమి నాయొద్దనున్న నేమి ? ఇంకఁబొమ్ము ఏమియోచించెదవు ?

సుయో — ఏమియులేదు. నాస్వాతంత్ర్యమునుగోరి నాప్రభువును మోసముచేయు నటుల నారత్తు రాఁదీసితివి. నీవలను ననుఁ దగులనేసితివి ఇంతచేసియు మీదుపెట్టి యున్నావుగాని యొకకాఁగిలియైన నొకముద్దైన నియ్యవైతివి

చారు — ముద్దనకేమివచ్చెను. వలసినన్నికొనుము.

సుయో — (ఎగురులాడుచు) ఇప్పుడు ధన్యుడనైతి.

పె కొనఁ

(అనుబంధము 25.)

చారు — (చంపఁగొట్టి) ఇంతాతురమా ? పోదమురమ్ము. మాదేవి మీశిబిరమునకువచ్చి మీయర్జునునకుఁ దెలియకుండ వానిఁజూడఁగోరియున్నది అందుకుఁ దగినప్రతిక్షత్తు ముఖి చేయవలయు. (నిష్క్ర)

శ్రీ

ప్రమీలా ర్జునీయము

తృతీయాంశము-తృతీయరంగము

అర్జునుని శిబిరము

[ప్ర అర్జునుడు-సుయోగుడు.]

అర్జు—సుయోగా ! మనవా కొక్కరును లేరు

సుయో—ఇంకెక్కడరాగలరు ? అందఱును మై వనితల వలలబడి వారియూర
నిర్బంధమున సున్నారు

సుయో—వైరికాంతా మారుతములు మేఘములనయినఁ గొనీపోవ వీళ్లెక్కడనుండఁ
గలరు ?

అర్జు—నీలధ్వజుడు ?

సుయో—మృగధ్వజుని బారికిఁజిక్కె

అర్జు—పద్మమృడు ?

సుయో—నా చే గురిధిధ్వజుడు వారియిల్లు వాడుచూచుకొనియె.

అర్జు—సావ్యక

సుయో—అనునీవా ! కొక్కిని మనుపడుచుచిక్కె ఎంకశేమికావలయు

అర్జు—నాంబ ! పు

సుయో—నానికొక యురంగిని గలిగె

అర్జు—శృంగకేతుఁడేమాయె

సుయో—వా కెగిరికన్య దొంకెనో నేనొడ్డపైతి

అర్జు—ఇంద తీర్థయిన ఎవెల్లువచ్చితివి

సుయో — వారందఱు సొగసుకొండఁ బెట్టపురుషులు మాచీనమాత్రమునఁ దగులమునఁ బడిపోయిరి నన్నెవతె జూపించును? నేనట్టివారి మోసములకుఁ జిక్కుదునా?

అర్జు — సుయోగా! ఎపు వెలుపలనుండుము పిదప మాటలాడుదుము

(సుయోగుఁడు విష్కంభంబున)

సీ॥ ఘనరీతి వహ్నికై ఖాండంబు బర్పింప

నెంచినవేళ జింటించి యెఱుంగ.

హరునితో వనవరాహమునకై మార్కొనఁ

గాంచినవేళఁ జింటించి యెఱుంగ.

కాలకేయనివాత కవచాది దనుజుల

నొంచినవేళఁ జింటించి యెఱుంగ.

గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేన దలకొని

మించినవేళఁ జింటించి యెఱుంగ.

తే॥ సీ॥ చండతర పాణవహ్ని సంశప్తకాళిఁ

జించిచెండాడువేళఁ జింటించి యెఱుంగ.

నివృత్త బలసమూహంబు నెనసిపోరఁ

జితకలిగెడున క్కటా సిగ్గుచేటు॥

తిలఁచుకొన్న నవ్వునచ్చుచున్నది చెప్పకొన్న సిగ్గుచున్నది ప్రతిజ్ఞఁబాయుదునా? లేక పరాజయమున కొప్పికొందునా? పరాజయమున కొప్పికొన్న సెన్పియనర్థములుగలుగు మొట్టమొదట యజ్ఞమునిలుచుఁగదా? దానికెట్లార్చుకొంగను? ఏమిచేయును? వాస్తవికత వ్రాసి భీమాదురు బిడి పించుకొలుగునా? ఎంతాలస్యముగను? ఆహా! ఇప్పుడొకటి తోచుచున్నది అనుచునీనెట్లు భిరికృష్ణులు గారు మాయావులు చెయింపని అయిన నిట్టికొట్ట మాయయే దొనర్చునలయు ఎట్లయిన నిరాశప్రయోగము పనేకంబు, నాయమున్ను కోటును, మానార్చును చలుసుజూచినట్లు, సులభముగ నాగును నాయమున్ను వేలిసేరుమార్చునుజూచినట్లు మోసమైన నెనఁబని నాని వెత్తికొనితివా యన్ని కార్యములు సాధ్యముగను నాయమున నా భిరియ నాయున్ను చందుకొనితిమి ప్రమోదగులు యుద్ధమునకువచ్చిరా నే పొడవంటి వానికొయుద్ధమునాడించి మిఱివచ్చిన నేనే నమరముఁజేసెద సుయోగా!

సుయో—(ఇంతవఱకు బ్రక్కననుండి ప్రమీలకుఁ జూరుమతికి నర్జునుఁజూపుచుండును.)

(ప్ర-సుయోగుఁడు,

సుయో—దేవా ! ఏమి నెలపు ?

అర్జు—సుయోగా ! నీవు రాయబారి యీపురిఁజొచ్చియుంటికిదా ? పురివైపులనంతి యుఁజక్కఁగాఁ జూచియున్నావా ?

సుయో—అదందుఁ జూచియున్నాను, గాని యిప్పుడెందుకు ?

అర్జు—సుయోగా ! నే నూరు ప్రవేశింపవలసియున్నది

సుయో—అయ్యో ! ఇక్కేల ? వారు గుఱుతించిన ?

అర్జు—కాదు. గూఢపుత్తి వేషాంతరమునఁ బోయెద.

సుయో—పోయి—

అర్జు—పోయి వాయమున్న నెలపును మనవారున్నచోటును జూచినచ్చి పిదప నొక కార్యముఁ జేయ నెంచి యున్నాను.

సుయో—ఏమికార్యము ?

అర్జు—అదంతయు నీకెందుకు ? నీ వాచోట్లఁజూచి నచ్చియున్నావా ? లేదా ?

సుయో—కొంతకుఁ గొంతచూచియున్నాను.

అర్జు—అయిన నీ వేదేనివేషాంతరముఁ బరిగ్రహింపుము

సుయో—నీ వేషివేషము గైకొనెదవు ?

అర్జు—అన్నియుఁ జెప్పద నిటురమ్ము

(ప్రమీల చారుమతి ముందఁజికిరాఁగా),

చారు—రాణీ ! చూచితివా, యీవీరుని '

[ప్రమీల— [అనుబంధము 26.]

అహ ! చారుమతి యీమిగుల డతిలోక శూంధరుఁడే విగతికలంకంబగు నెడఁకుండు సారంగభూషణుఁడగు మీనాంకుండు ఈమెరుని ననంగ్రక్షిలఁ గలింఁలేని తరుణి యకావన భౌష్య మెందుకు

చారు—అమ్మా ! మనమింటికిఁబోయి మాటలాడుకొందము ఇంగుండిన నపాయము.

[ప్రమీల— చారుమతి ! యిందుండుట యుపాయము ఆ మోహనాంగుఁడు మరల నిందువచ్చెనేని వానివరణములపైఁబడి వేడికొని నా ప్రాణము లతనిశ్చిత్రాగారమున కుపాయనముగా నర్పించెద.

చారు—దేవీ! అది లగ్నముగాదు. అది యుత్తమముగాదు. క్షీనికి నేదేని యుపాయముఁ జూపెద

[పునః ప్ర: నుయోగుఁడు-వ్రక్కన.]

నుయో—(చారుమతిని సైగజేసి పిలుచును.)

చారు—అభ్రాంతుఁడేమో పిలుచుచున్నాఁడు. నేఁబోయి యిప్పుడేవచ్చెద (పోయి నుయోగునిఁజూచును.)

నుయో—(చారుమతితో రహస్యము మాటలాడును)

చారు—(ప్రమీలయొద్దకువచ్చి) దేవీ! నే నొక్కవిశోదము వింటిని అర్జునుఁడు నీకుఁ జిక్కుటకు నుపాయమొదవె. పోదమురమ్ము. (నిష్క్ర.)

శ్రీ

ప్ర మీ లా ర్జ నీ య ము .

చతుర్థాంకము-ప్రథమరంగము.

కారాగృహము.

[ప్ర: మేఘనాథుడు-సాత్యకి-సాంబుడు-నీలధ్వజుడు-
ప్రద్యుమ్నుడు-సారణుడు-వృష కేతుడు.]

అందఱు —

(అనుబంధము 27-28)

మేఘ — అయ్యో ! ఇట్టి పలుగాకిచేడియలచేతఁ జిక్కి యింతి నందిరు చున్నామే !
యిట్టిదుస్థితికలదా? యిక్కడనుండి వెలిఁజేరుమార్గము కలదా? మలయనతి ! నీనెట్టి
ప్రళయవతివి! నీ విప్పుడు నాకండ్ల బడితివేని నినుఁజించి చెందాడి న మాంసము
కాకములకు విందొనర్చనా ?

సాత్యకి — హా ! నాగ రాగృహ మే మననలయ! ఎంత జితేంద్రియుఁ డనిపించు కొట్టి
ని ! ఎట్టిశుద్ధుడవై యుంటిని! అయ్యో ! మాతమున గలిగినపెరున వెంటి నీ
భముగలదియాయని కావనేరక యిటు వేలవ్రతి అక్కిటా! ఆమాంస మాంస
యాయనే ! ఇట్టిచండాలినిక నే నేలగొలుసుడితి?

ప్రద్యుక్త — అయ్యో ! నకిలత ! ఎప్పుడా ' నమ్మిననాన గొంతుకొయు కిరగనమవు
అప్తనియనమ్మి మోపుకొనిన నై ముగ్ధునికొనలయుఁ గాక నిన్నని య్రోచన మేమి'
నీ విప్పుడు మాత్రము నచ్చితనా నాకనీ నుండెయ్యుఁ దితి నినునిగతింక గా గడికండాలు
సేయుదునే !

నీలధ్వ — మంజువాణియను పేరు పెట్టుకొని న న్నిగతికందచ్చెఁగాక అది మంజువాణి
యయిన నగుఁగాని హాహాల వృషియనుగుట యెఱుంగవైతి ఆభిమాత్రము నాకుఁ
గనన్పట్టినా యదిమంజువాణి యగుటయే నిర్వాణియగుటయుఁ జూపించెది.

పుష్ప—అయ్యలారా! మీరందఱును మంజువాణి గార్లభవాణి యని భ్రమఁజెంది యిట్లయితిరి నేనే పాపము నెఱుంగనే? వాకేల యాగతికల్పి?

మేఘ—శూరులారా! మనమూరక యిట్లు నిర్వాణదీపమునకు దైలముపోసిస్కొను మాట లాడుచుండిన నేమిప్రయోజనము? ముందుకెయ్యదిగనకార్యమున యోచింపుడు

సీ॥ దుర్వారలయకాల శర్వాధికాభీల
గర్వాతిరేకంబు గాంచవలదె

శంకారపాతిధిహుంకారబహుళతా
హంకారపటిమ యిం తడరవలదె

నిర్దిద్రకల్పాంతఃపూర్ణిమానకృతాంత
పూర్ణరోషం బింత పూనవలదె

శక్రారివిలయకృచ్ఛక్రాయుధామంద
విశ్రమక్రమ మింత వెలయవలదె

తే॥ గీ॥ తడయ కీచెఱఁగూలంగ దన్నవలదె
యానిరోధంబు నెట్లైన మానవలదె

కవిసి యీపురి నీరుగాఁ గాల్పవలదె
చేడియలనెల్లఁ జంచి మెం డాడవలదె

ప్రద్యు—మనమండఱ మెట్లయిన నినిర్బంధమునుండి వదలించుకొని మమ్మాగతికిఁ దెచ్చి న-యావిధవలుగలరే-వారిఁదుంట్లుతుంట్లుగా నఱుకాడువఱకు నాకూటబు గఱుకదు

సాత్వికి—అదినిశ్చయమే అయిన మనము తప్పించుకొనుట కొకమార్గము వెదకుదము.

మేఘ—ఈ వాకిలి నిట్ట లేకాలదన్ని సగులఁగొట్ట దము ఈయింటి నిశ్లే కూలదశ్చు.

సాంబు—అట్లయిన ఎయింటితోఁగూడ మనమును శృష్టార్పణమయ్యెదము.

సాత్వికి—ఏమయిననుగాని

[దూరమున ప్ర కనకలత-మొదలగుస్త్రీలు]

మేఘ—అదిగో! స్త్రీలు నడచినచప్పుడు వినిపించుచున్నది ఇక్కడికి వారువచ్చు కేమో.

ప్రద్యు—వారుమాత్రమువచ్చిరా యీకాడలుపేక్ష వైచి పోయి నటుకాడెదను

కనక—ఎవరినినటుకాడెదవు? శూరవర్యా!

ప్రద్యు—అలివేణీ! నీవె వచ్చితివా? నాపాలిభాగ్యదేవతవు

కనక—నటుకాడునది యెవరిని?

మేఘ—నిన్ను శియక్కను దానియక్కను రంపెతలారా! మమ్మెల్లర మోసపటచి హాస్యమాడుటకు వచ్చితిరా?

ప్రద్యు—మేఘసాథా! నాప్రియ సతీమణి నట్లాడిన నీనాలుకనిప్పుడ గోయుదును

మేఘ—నీప్రియసతీమణి తలగొఱిగిరి. ఈముండి లెల్లరు మమ్ము నన్యాయముగఁ బరిభ్ర వించి నందుకు రిధ్వంసముచేయవలయు.

మలయ—(ముందరికి వచ్చి) ఎవరిని ధ్వంసముచేయుదువు?

మేఘ—దేవి! నీవె వచ్చితివా? నమస్కరించెదను.

మలయ—అదియుండినీ! నీవు ధ్వంస మెవ్వరికేసెదవు?

మేఘ—నీవు నాదిండలేనప్పుడు నన్నింటి బాధచేసెడు కరుణాగుణదూరుని, గూరుని, మారుని

ప్రద్యు—నన్నేల యిట్లనెదవు? నీకర్మగతికి మారుఁ డేమిచేసెను? కనకలతా దానుండ వై దానిచింత దప్పు నన్యమెఱుంగకున్న, మారుఁడు శీతేమైనరైన?

సాత్యకి—చాలును తెమ్ము. మీరందఱు నిట్ల భ్రాంతు మీమీ తరులల బ్రశంసించు దివారి యడుగులకు మడుగులాత్తుచు నిట్లుండ మాగతి యేమికావలయు? మిమ్ము చుండియేకదా నాకీతగులాదవినది?

మలతి—సాత్యకి! ఎవరినుండి?

సాత్యకి—నీవా! మాడూము. నీపాదనఖరములనయిన విలువఁజూపుని యాయంగనల నీ భ్రాంతులెల్లు ప్రశంసించుచున్నారు కనకలతయఁట, మలయవతియఁట. ఏ యింటఁ గనపూడ్చుచుండవైనఁ దగుదురా?

మంజు—ఎవరు తిగరు?

నీల—ఊరకుండుండు, మీమాటలు మీవిఁగాని నాముద్దులమంజువాణి మాటలవినరే?

ప్రమీలాజ్ఞనీయము.

మేఘనాథత్యాదులు—అయ్యో ! మమ్ము నేమిచేసి పోయెదరు?

తరుణీమలయవతీ—కలికీకనకలతా-పాలతీమాలతీ.

మలయ—ఏలయిట్లు తీవ్రపడెదరు.

అందఱు—అయ్యో ! తీవరమా ! అయ్యో ! సౌఖ్యమా !

మలయ—దుఃఖముపడవఁ గలిగిన సౌఖ్యము గదా రుచించును ? మిరుయొచ్చిపకుఁడు.

(స్త్రీలు నిష్క్ర.)

మేఘ—మలయవతీ ! (అనిప్రద్యమునిఁ గౌఁగిలించును.)

సాత్య—మాలతి ! (అని మేఘనాథుపైబడును.)

నీలగ్ధ—మంజువాణి ! (అని సాత్యకి నీడ్చును)

ప్రద్య—ఇందఱు కనకలతలా నాకు ! (అనిక్రిందబడును)

(యవనికపడును.)

శ్రీ

ప్రమీలా ర్జునీయము.

చతుర్థాంకము-ద్వితీయరంగము.

వీధి.

[ప్ర: అర్జునుడు(సన్యాసియై)-సుయోగుడు-(ఫకీరువేషమున)]

(అనుబంధము 29.)

అర్జు—సుయోగా! నేనెట్లున్నాడను?

సుయో—నేనో?

అర్జు—నెట్లుండిననేమి?

సుయో—నెట్లుండినేమి? నేనుగదా ముఖ్యము.

అర్జు—అదియెట్లు?

సుయో—ఈపురిలో ని గొన్నిక్కరును నొచ్చినవారులేరు రాయబరియై వచ్చియుండి నందువను నన్నందఱు నులుతుంటుని కావున నేనులుతిరిగి ఎడకుండుటయే ముఖ్యము

అర్జు—సుయోగా! నీకున్న చిత్తు భ్రమ! ఈసుధాసాగరములు నీ నమల మేడలపై నెగున్నవి ఈపిఠులెల్లెల్లెంకారిమలుగుచున్నవి! ఈకాంతిలంఘన కెంతెంత సీయముగ నున్నారో! ఎవ్వరుఘోషించియు నమూల్యభూమి మల ఎడచియున్నారో! అదివారు దానిద్రవ్యము నెఱుంగరు కాబోలు! ఇదియు కలుగుకాబోలు నానై! గారరము కంటయు విధాత్రిండుగ్రహించి యెందునుడినోపని తెలిగిన లిమిశ పట్టపు సురిచరుల స్తుతి నెనెఁగఁదోలు.

సుయో—(మెల్లఁగా) ఇప్పుడే యిట్లుచున్నాడు. ఇంకముందేమి కాఁగలదో?

అర్జు—సుయోగా! యేమంటివి?

సుయో—నీకున్నదిగూ గారితపిఠిమంటివి.

అర్జు—దారి యెట్లా తప్పితిమి?

సుయో—ఈపాడుపట్టణమీన ఒడులన్నియు ఒడులలాని యిండ్లన్నియు చొక్కతీరుగ నే యున్నవి. ఇదికాదుమార్గము

అర్జు—మనవారున్న నిర్బంధగృహమునకు నిదిదారిగాదా?

సుయో—అగృహమునునే జూడలేదు ఏమోపోవుచుండిన నిక్కెచిక్కునని వచ్చితి మి-దారి తప్పితిమి-ఇంకేమిగతి?

(అనుబంధము 29.)

అర్జు—ఒరీ! యవివేకీ! నిన్ను నమ్మివచ్చుట నున్నసోతుతోడికి బట్ట యేలుదాంట నుద్యమించినట్టు లాయెంగదా?

సుయో—నను దూఱకుము, ఎవ్వరెడెఱుగు ఏపాకుదారు లన్నియు? నేనాకైపునఁ బోయివిచారించి వత్తును, నివిందైననుండుము. లేకున్న నెవ్వరినైన నడుగుము.

(నిష్క్ర.)

అర్జు—ఈమూఢుఁడెట్లాయెను. విని నమ్మి నే వచ్చినందుకు నాకు బాగాయెను. ఎవ్వరినైన నే నేమియడుగుదును? అడగిన నన్ను చంశయింపరా?

(ప్ర మలయవతి.)

మలయ—(స్వ) ఒహో! ఇతఁడే యున్నట్లున్నది (ప్ర) మునింద్రానమస్కృతులు (అని నమస్కరించిలేచి) పావనులరగు మీ రిపురికి విచ్చేయుట నీ పురివారి భాగ్య ముఖించెను మీ శుభసందర్శనము వాక్యుటచె నాజన్మము పవిత్రమాయెను ఎందును రాకవచ్చి యున్ననా? నే నొసంగు నాతిధ్యము స్వీకరించి నాయిలు పవి త్రముచేసివిచ్చెనువలెనని విన్నవించు దానను అదియే నాభవనము వేంచెయుండు.

అర్జు—యూలల! నియాదిరి మిగిల్యము విచ్చి నాతిధ్యమంతయు నాకుముచ్చై ఒక్క సీమ నిలువక నెల్ల సీమల నుము పోయినా పోవుచు నిపుడు సర్వాలయమని యున్న మే ముక్కుయెడ నిలుచువాము కాము ముందు పోయెదము

మలయ—మునిమంసమా! నాయాదిరి యుని యిండ్ల నన్నునాదిరి మొనరించుట పాడయ్యు కొన్నితొత్తిరిములనుండి నాకుఁగుకేలవలయును ఇండ్లకిందుట నాకు రోగి చ్చియుండి యిండ్లకిచ్చి దేవములలో నొక్కయిమలించుదును ఇది సందర్శనమిచ్చు అతిని ముగించుకొని యుని నాచిత్తము కంచితచేసేని కు నిరామము గలుగు నని యానతిచ్చెను ఇది దానిని వినిచంద్రాంతాని ప కా నోవుగువు కాకొన్న నహారము ఇది నుము దా నాకు నుముచ్చై ముదురించిన కూతచేసినిలుచునా? ఇది మీ పాదపద్మమున నున్నకాంతివలయు.

అర్జు—రమణీ! నీయవహార వోక్త్యములకుఁ గడ్డుమెచ్చితి. నాపాదతీర్థము ని న్నోగినిఁ గఁ జేయుజాలిన దాని నీనందునా ? అవశ్యము కానొమ్ము.

మలయ—ఇదా నాభవనమునకే వచ్చితిమి. ఇందుఁగూర్చుండుండు. (పీఠమువేసి కూర్చుండఁజెట్టును) మునివర్యా! ఇదత్రాజాద్రవ్యములఁజెప్పెద.

(నిష్క్ర.)

(ఆనుబంధము 30.)

అర్జు—(స్వ) దైవానుగ్రహము నావైఁగలుగుచున్నట్లున్నది, యిది నాయెడ భక్తిగలది గానున్నది. ఆనుయోగ గర్వభుండు పోయినను విదినాకు లభించె. దీనిమూలమున మానవారిఁ జూచుభంగి గలిగించుకొందును.

[పునః ప్ర: మలయవతి పూజాద్రవ్యములతో.]

మలయ—(స్వ) మారాణీకై నేను మన్మథపూజ నేయుచందమున నీమార నుందరున్ది, నీమన్మథ మన్మథునిఁ బూజ నేనిప్పుడ చేసెదను. (అర్జునునిఁబూజించి) మునింద్రా! యింకఁదీర్ఘమీవలయు.

అర్జు—(ఇచ్చును.)

మలయ—(తీసికొని) మునివతంసమా !

ఉ || దిక్కులదిక్కులకు బహుళతేజమునించుచు నాశ్రితాల్లిపై ।
నక్కటికంబువెంచుచు ధయాగుణ భాసురతంజెలంగు నీ ।
వెక్కడివాడ వేమికిత మిక్కడరా నభిదానమేమి నే ।
డెక్కడనుండియెక్కడికి నేగెదవో మునివంశచంద్రమా ॥

అర్జు—తరుణీ! నాచేశము కిడుదూరము నే నిప్పుటి యతినిగాను, గర్వోరములేకి యీవృత్తనమాచరించితిని మావారెండులున్నను నాకు లేచెరి పైగితివలన నాకును నిర్బంధము గలిగె, వాంకిని గలిగె. ఊరకి యుద్వేగములేకి యులుతురుగాడు దున్నా. డను ఇంద్రులకి మనము నాప్రవేశమునకు నిరాటంకిము ఆయింద్రుండు నను. గడుగారవమునఁ జూచును అట్టవాడ నిట్టెతిని

తే॥ గ్ని॥ తరణియాపురివెలుపల నరసేచూడఁ ।

గదనరంగవిధానంబు గానఁబడియెఁ ।

బట్టణంబుననొక సంక్రమంబులేదు ।

వెరఁగుజనియించె నింట్లెట్టి వింతకలదొ ॥

మలయ—(స్వ) మంచిమోసగాఁడు. ఇన్ని లేకున్న సట్టిరూపమున నుభద్రను బడయు
చుండెనా? (ప్ర) స్వామీ !

౨౫ || కరిపురెద్దర్మజాం ఉపదార హయమేధ
యాగంబోనర్పంగ హయమువిడిచె ।
వెనువెంటనాతనియనుజన్మకై డర్జునుం
డటమహాహంకారపటిమవెలయ ।
నన్నదెంచెమావీటఁ దురగంబుతిరుగ మా
వారలచే నది పట్టువడియె ।
హనుగగుసేను
ప్రద్యుమ్న సాత్యకిప్రముఖయోధు ॥

తే॥ సీ॥ లడరియదికారణంబుగా ననికినిలిచి ।
 భుజబలములేక మాచేత విజిత్తులైరి ।
 వారిమావారుచెలునుంచి నాడునేడు ।
 ఇదియెమాచరితంబుయతీంద్రవింపె ॥

అర్జు—అర్జునుడును బరాజితుడాయెనా?

మలయ—అతఁడు యుద్ధమాడఁడట అడిగిన సేమగు చుండునో.

అర్జు—అయిన వాఁడెందున్నాఁడు?

మలయ— ఈస్టలమున నేయున్నాఁడు

అర్జు—(భయమున) ఎక్కడ?

‘మలయ—అందున్న యీశ్వరమునందు’

అర్జున-అయిన నింగున్న వారు బహుసరాక్రిమాంచితలనుటకు సందేహమేమి? కావున
నేనే యీపురం డెడచెప్పితి ఈనియమునంతయు ఇచ్చితిమిగావున నిన్నుడిగెదను.
మాటలపై నాకు రండుకోరికు కలిగినవి ఆర్ధరూపం డెగ్గరమున కైవిడిచిన పుణ్యవి
ఘోషక్రటియే యుండునవియట అపి భద్రావతీపురమున యాననాశ్వరక్షితమై
యుండు దాని కర్పరూప సాధించెనట దానిజూడంబియునగినాక శిలాపము
అదిజాకి, ప్రాకేతునికొక క్షణం దిండగిదా గానిక నాకు యాపట్టిన వైరము కాక
నుండునెప్పుడు కేతుని మీర్లు చెజలో నునియున్నారు నుండునెమైనకార్మి
ముం దెజలోని న్నవానినినే నట్లహంబులయినని గోరునున్నాను ఈరండు
నుండున్నానైహయనా నుండునెదనుం గాకున్న నాదారిజ్ఞోయెదను అంతకును
నికుడే మున గావ్యత్రము కలిగినక పదవేలు

మలయ—(స్వ) ఔరా! మంత్రిమోసగాడు, ఎట్లీమాటలాడుచున్నాడు. (ప్ర)
 స్వామీ! నీయభీష్టములు రెండును నెఱవేఱు స్వాతంత్ర్యము నాకుగలదు. నీ
 హయమును జూపగలను, మీపుష్కేతుని జూపగలను.

అర్జు—సాహాయ మేమిటిది ?

మలయ—మీహయముంటి నేమోగదా? క్షమింపుడు, మీరు చూడగోరిన హయము,
 ఆమార్గమున నటుపోదమురండు (నిష్క్ర.)

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

చతుర్థాంకము-తృతీయరంగము.

ప్రమీలనగరు.

[ప్ర: ప్రమీల (మంచముపై బవ్వలింప) ప్రక్కనఁగనకలతా కాదంబినీ మంజువాణీమాలతీలు-ఉపచారములు సేయుదురు.]

ప్రమీల—సఖులారా! ఈతాపమునే సహింపను. అయ్యో! నేభరింపఁజాల. ఆరూప

అనుబంధము 31.)

జితమారు, బలజితసమీరు, నాచారుమోహనాకారుఁ గూడని నాజన్మమేటికి? తరుణీ! కనకలతా! అయ్యునుఁజూడ నాకభిలాష యేలకలిగె? కలిగె బో యీ చారుమతి నన్నేలవలదనక గొనిపోయె? పోయి నానినేలమాచితి? మాచియిట్లేల మరుభారిఁబడితి? అకటా! నే జీవింపఁజాల

[అనుబంధము 32.]

కనక—దేవీ! ప్రమీలా! నిమ్మలింపుము ఈకార్యసాధనము సమకూర్చు నేఁగలను చిరింపకుము అయ్యునుఁడుమాత్రము నిరుఁజూచెనా పరింపకుండఁడు శీఘ్రకాలముననే ఇయభీష్టులన్నియు నెఱవేఱఁగలవు.

ప్రమీల—కనకలతా! నాయభీష్టు మెట్లు నెఱవేఱును? అయినఁగ నుండుదుఁడు నన్నిచ్చు యిందునా? ఇచ్చయింపని నాఁడు నేజీవింపఁగలనా?

మాలతీ— [అనుబంధము 33.]

దేవీ! ఇవిప్పుడేల యుమ్మరించెదవు? అవిశ్యము నేన్నానరుఁ డనంగుకీడలఁ జేరింపఁగలఁడు?

ప్రమీల—మాలతీ! అయ్యో! ప్రియసఖి! జ్ఞానందున నీ వీయూరడింపుమాటలఁ జెప్పఁదగినదే, కాని నాకింపు కంఠయినను నెమ్మదిగలుగదు సఖులారా! నాకిదియే యంతమని యెఱుఁగుఁడు. ఇంక నాముణము మీకులేదు.

మంజు—

(అనుబంధము 34)

దేవీ! నీవేల యిట్లలఁతఁ జెందెదవు? మలయవతిపోయి వేళయైనది. అది సాధించుకొనక రాదు అనితప్పక నరుని నిందుఁ బిలుచుకొనిరాఁగలదు. ప్రమీల—సఖిమితఱులారా! ఆయర్జునుఁదోడ్తెచ్చినఁ దేవచ్చుఁగాక, వాఁడు నామనవిఁ గైకొను ననుటెట్టిమాట?

కనక—అమ్మా! ఏల నీసాందర్యమును నీవకొనవలెదవు? ఆనరుఁడుగాఁడు, నరుని యబ్బుదేవేంద్రుఁడేయైన నేమి? నిన్నించుకీ తిలకించెనా యచ్చెరువంది కనులఁగప్పి కొని ప్రార్థించి కాళ్ళబడి దీనుడై నీకుదాసుడై లోఁబడకుండునా? ఎందఱు రాజాధిరాజులు నీకామెతలిచ్చి నిన్నాశింపరై? నియట్టి కాంతానతంసము లభింప వలెనన్న నాయర్జునుతల్లి వానిమంచివేళఁగని యుండవలయుఁగదా?

(అనుబంధము: 35)

ప్ర మలయవతి.

మలయ—దేవీ! ఆ యర్జునుఁ దోడ్తెచ్చియున్నాను ఇందే వెలుపట నిలిపియున్నాను

కనక }
మాల } —పిలుచుకొనివచ్చి దేవికి సందర్శింపుము. మేము పోయెదము.
మంజు }

ప్రమీల—మీరేలపోయెదరే? ఇందే యుండుఁడు.

కనక }
మాల } —మంచికార్యము. మేము పోవములెమ్ము. ఆయర్జును నిం చూచి మీరే
మంజు } వత్తుము.
(నిష్క్ర.)

[మలయవతిపోయి యర్జునునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి]

మలయ—ఆ కారాగారము తాళము చేతులఁ దెచ్చెదను నే నప్పులకు, మీయింద్రా! యిందేయుండుఁడు
(నిష్క్ర.)

అర్జు—ఈపురమునందలి హర్షములఁజూడ నే మానందము జనియెనున్నది? నన్ను మలయవతి యిట్టి కెలరామేడ కేల కొనివచ్చె? చెఱసాలయ్య నీయూరనిట్టిదియె కాఁజోలు? దీని నెంత వర్ణించినను చక్కఁపయయగు.

ఏమిది! ఇంతసేపయ్య మలయవతి యింకనురాలేదు! 'దాని కం డేమంతరాయ ముగలిగెనో. నీసెంత యపాయకృత్య మొనరింప నుద్యమించితి? నన్నెవ్వరైన గుఱుతించి రా తలవంపు లొంగదా? ఎట్లు గుఱుతింపఁగలరు! నాయాకాశమే వీ రెవ్వరునుజూడలేదే? ఆహా! మోసకృత్య మడంత నిరుపాధికమైనదైనను, జేయ వలయునన్న భయము గలుగుఁగదా! అప్పుడే యజగడియమీశ. ఇంద్రాంబిగానుండు కొలఁదివేసటగలుగుచున్నది ఈహర్మ్య మెట్లున్నదోదీనినైన, బరీక్షించి చూచెదఁ గాక. (తిరిగి వేదకి పండుకొని యున్న ప్రమీల నుజూచి భీతిభరింపఁబడి వెనుకకు జరిగి) ఇంద్రాంబివనిత యిట్లుపండుకొని యున్నది? ఆహా! ప్రణయవశమునఁ బతి నిఁబాశీజగమునకుందిగి కోపమువగలునఁబండియుండు మృగాంకభామినియో, నలకూ బరు వెదకికొని వచ్చి కానకవిసుకు జనింప నూరక శయనించియున్న విభూషావిశేషాలంకృత గం భావ్యరసయో, కాదేని తనవతి నంగ భూషితుఁజేయు తలంపున శయనతంబునహతయోగ మవలంబించియున్న రతీసతియో యగుఁగదా!

(అనుబంధము 37.)

ఆహా! ఈసతియేయుండు నా ప్రమీల! ఆమలయవతినిఁ జూచినపుడే భ్రమసి యుంటి ఇదియన్న దిగ్భ్రమముగలిగించుచున్నది. ఈయూర నిట్టితరుణులుం డుట నే గదాప్రద్యుష్టుదులు నిర్విణ్ణులై వారిచే జిక్కిరి. ఆహా! ధర్మజుండు బద్ధాధ్వరకంకణుడై నియతఁడైయుండ, నట్టినియమము నుపాసించి హయసంగతి వచ్చియున్న నేనిట్టి వియమభంగమునకుఁ బాల్పడుదునా? యీబెడదనాకేటికి? (ఊర కుండి) ఆహా! శుద్ధమానసమునందెంత యపేక్షకలిగినను మది యించుక యీడ్చుచు న్నది. తుదకు నీతరుణీమణి వచోవైఖరినైనను వినఁగోరుచున్నాడ. దీనిమదోధించి సంభాషించి నంతసే యేమితప్పు? పలుకరించెదఁగాక! (సమీపించి వెనుకకు వచ్చి) ఇది దురాశతమగు. ఇట్లొనరించుటొప్పుదు. అయ్యో! ఆమలయవతి యెంత తాల స్వమజేసె?

ప్రమీ — (నిదురనుండి లేచినట్టులేచి). మహాత్మా! నాపాలిదైవమువలె నన్నను గ్రహింపనేతెంచిన నీవెవ్వరవు?

అష్టపత్ని — మణీ! అడుగడుగునకు సర్వసంగఘోరముచేయుచు మనసువచ్చినరీతిఁ దిరు గాడుమన్న వ్యర్థకర్మందిని.

ప్రమీ — యతీంద్రా! తమ్ముఁదాము తుచ్ఛముచేసుకొని మాటలాడుట పూజనీయులగు యార్జులకు నైజగుణము. ఇందులకేలవచ్చితి? నను ధన్యజేయుఁగదా యిండు విచ్చేయుట?

అ॥ వె॥ పరులఘేలుచూపి పలుమాలు పొగడంట
చెలగితమ్ము నింతచేసికొనుట
కరుణనాశ్రితాళి నరసిరక్షించుట
జగతిన్ జగుణము సజ్జనులకు ॥

ఈపీఠము నలంకరింపుడు.

అర్జున—(కూర్పుండి) జగన్నోహన శృంగారమలరార మాయట్టి సన్యాసుల కర్ణముల
కైనను విందుగలుగఁ దేసెలొలుకు ముద్దుపలుకులుపలుకుచు మదనసామ్రాజ్యమునకుఁ
బట్టముగట్టిన వైభవదేవతవోరె సొంపుగులుకుచున్న నీవెవరవు? ఈస్త్రిమండలము
నేలుభాగ్యముగన్న యాప్రమీలవాసీవు?

ప్రమీ—దేవా! యేనెవ్వరగుటయు వెనుకనుండివిన్నవింతు. నేనొసంగుపూజఁగాంచి
నాకు ధన్యత నొదవించవలయు. పిదప నేజేయుప్రార్థన మన్నింపవలయు.

అర్జు—కామినీ! నీమాటలెట్టి తేనెలతేటలు! నీవెవ్వరింత చెప్పురాదా?

ప్రమీ—(స్వ) నాయునికి నిజస్థితిఁదలియఁజేసిన నెట్లుండునో? అయినను నొకభంగిఁ
జూచెదఁగాక. (ప్ర) దేవా! ఏ నా ప్రమీలాసతినేలు సుభద్రయనుదాసిని. ఆమె
నన్నునవరతము తనయట్టిదానిఁగాఁ గూరిమిచూపుచు నేలుకొనుచుండును.

అర్జు—అహా! నీ వాప్రమీలదాసీవా? ఏమివైభవమామెది! అతివా! నీవామలయవతియను
కాంతనెఱుంగుదువా?

ప్రమీ—అది నాకూర్పుసఖి.

అర్జు—అబిడ యెందున్నది?

ప్రమీ—నే నెఱ్ఱెఱుంగుదును?

అర్జు—ఇదేమివచ్చెనునాకు? ఇంతనే పిట్టించుదు?

ప్రమీ—దేవా! పూజనీయులగు భవాద్యులు నమ్మినవారిఁ గరుణించు సువ్రతముగల
వారుకదా? మీ రనుగ్రహించిన నాయభీష్టము విన్నవించెద

అర్జు—రమణీ! నీయభీష్ట మదియేమి?

ప్రమీ—మునివతంసమా! ఈయూర నారలు వైరిఁబులగుట ఖిదితవిషయముగదా?
కావుననేనెవ్వరికి భీతిల్లవలయు? నినుఁజూచిపొప్పటినుండియు నామది సుందరాయ
దయ్యో మారుండు క్రూరుఁడైలతాంత నారాచముల నూతి సానఁపెట్టసాగె. నీయనంగ
సుఖము నభిలషించిన నాపై దయారసము ప్రసరింపఁజేసి నాయభీష్టము చెల్లించవల
యు నని పొర్లించుదానను:

(అనుబంధము 38.)

అర్జు—రమణీ! ఇదియేమి నీకోరిక! యతులకు మమ్ముఁ గాంక్షింపదగునా?

(అనుబంధము 38.)

మేము సర్వసంగములమాని మనకిపేరిని నిట్టివిషయములఁ జొరనీకుండ విసర్జించి యున్నారము. అట్టి మమ్ము నీవపేక్షించుట భీతిఁడిరినము. ఈయభిలాషము మా నుము.

ప్రమీ—కరుణాకరా! సర్వసంగపరిత్యాగులమని చెప్పికొనుచు నిట్టినిష్కారణ్యము మది బూనఁబాడియా? ఒక నిమేషమాత్రము నమ్మి తత్పరయైయున్నదానీ కాంక్షించిన యభిలాషము నెఱవేట్వినంతనే నీ నియమములన్నియు వ్యర్థములగునా?

అర్జు—కెఱవా! నీకు వివేకముచాలదు. నియమములొనరించి సిద్ధిఁబడయవలయునన్నఁ జరకాలము పట్టుఁగాని, యాసిద్ధిసీకగుటకు నిమేషమేల ఊణమైనను బట్టదు. ఊరక తీరినికోరికలఁగోరఘము.

ప్రమీ—యతీంద్రా! మహామహుడగు నర్జునుఁడు సన్యాసియైసుభద్రను బరిగ్రహింపఁ దా? నీవేల నన్నిట్లఁజింతింపెను?

అర్జు—కైతవ సన్యాసుల విషయమేల చెప్పెదవు? నే నట్టివాడనని యెంచితివా?

ప్రమీ—ఎట్టివాడవోకాని యా సుభద్రయింటనున్న యర్జునుఁడు యింతమరిపెములు గాఢముగ్గులు మీఱియుండె నని వచింపఁజాల.

అర్జు—(స్వ) ఇదియేమి సమాపమునకేవచ్చుచున్నది! (ప్ర) తరుణీ! యిట్లాడుట నీకు మేలుగాదు. వాడట్లేలచేసెనో యా యర్జునునడుగు పొమ్ము.

ప్రమీల—కైతవ సన్యాసియగు నర్జును సుభద్రవేడిన చందమున నేనిను నేడుచున్న దానగదా? వానికీఁ గలిగిన కరుణ నీవేల గలుగదు? నేను బ్రమీలదాసినంటి నేనా పేరును సుభద్రయె. ఈసుభద్రకై నీవేల యర్జునసన్యాసి క్కారాదు?

అర్జు—గ్రహచారమా?

ప్రమీల—గ్రహచారమచటకు నీశ్రమియక్కఱ? రాజాధిరాజులు వరించినను వారిపీడిఁ బుచ్చికన్నెఱిగిముఁబాయకున్న ధరాపురసతాసేవైబడి వరింపవచ్చి విలువలేని య నంగనుఖమ్మియ్యడలవడినది నీకు గ్రహచారముగదా? పురుషపుంగవా! నీవు నాచే జిక్కిన వాడవు. ననువంపుఁ బోలెఁ సాయెడకే చచ్చియున్నవాడవు. ఇదిదలి

తరుణులసౌందర్యమునుం బోలెబరాక్రమమునీ నీవెఱుంగఁగలవు. ఎట్లును దప్పిపోఁ జాలవు. నీదేశపురుషులు చెలులఁజూచిన చందమున నిక్కడి చెలులు పురుషులఁ జూతురు. సమ్మతిగాకున్నను సమ్మతియైన నే నినుమానఁగలజానేనుగాను. స్వరసముల నా విలాసాంబుధి నోలలాడక విరసపుఁ బనికి నన్నేల ప్రేరేపించెదవు?

అర్జు — కామినీ ! నీస్వరసమునకు నానమస్కృతులు, నీవిరసములకు నాతిరస్కృతులు. నీతో వాదులాడకున్న నాకుఁ బ్రాప్తుపోదని యెంచితివా ? ఇంక నే బోయివత్తును.

ప్రమీ — నాకునుభవియ్యకయా? ఎన్నఁటికిని నినువిడువను. నాకును నీకు నిందొక్కరు లేరు ర మ్రేలసంకయించెదవు?

(అనుబంధము 38.)

ధరణీశా ! — అయ్యో ! ధరణీశాయని పచ్చుచున్నది — యతీంద్రా ! నినునే మానను. ఒక నాఁడింత నాయభీష్టము నెఱవేట్విన నీశృంగారమంతయుఁ గొల్లవోవు నా ? విడువను. నిను విడువను. (అలింగనము నేయఁబోవ.)

అర్జు — రక్కసీ ! నీ వింతటి తాఁగవా ? (త్రోయును.)

ప్రమీల — (క్రిందఁబడి కొంతనేపటికి లేచును.)

[ప్ర. రూపాంతరముననున్న చారుమతి సుయోగుని నీడ్చుకొనుచు నార్జునించుచు, మలయవతిం దిట్టుచు.]

చారు — నేవినను. నేవినను. ఊరకవిడువను. మౌరాణితోఁ జెప్పెదను. మలయవతీ ! యిట్టిద్రోహము చేసెదవా ? వీఁ డెంతివేషము వేసికొన్న నేమి ? రాయభారమునకు వచ్చిన సుయోగుఁడుగాక వీఁ డెవ్వఁడు? మిగిలిన యందఱునుజెఱసాలలోఁ బడఁగి సుయోగుఁడును నర్జునుఁడును మాయావేషముల వేసికొని పురిఁజేరియండవలయు.

ఈదురాత్ముఁడు సుయోగుఁడు గదా?

సుయో — కాను కాను.

చారు — సీర్యమిహిషములు చూచినఁ బదివేపురిలో నిను గుఱుతింపఱుచ్చునే (కొట్టును) మలయవతీ ! నీవు పూజించిన సన్యాసి యనువాఁడే యర్జునుఁడై యుండె రాదు? వానికి సన్యాసివేష మలవాటుగలదికదా? ఎప్పటికి వానికధి యభ్యాసము.

మలయ — వాఁ డుండఁడు.

చారు — ఊండని యుండకుండని యెండ్లున్నాడో తోడ్తెమ్ము. అర్జునున కుండిన వీపు . . . . . నానికొకమో పరీక్షింతము.

అర్జు—(స్వ) ఇదెట్లువచ్చెను ? విషమపరీక్షయాయెనే ?

చారు—మలయవతీ ! చూపు మా సన్యాసిని. ఏలతడనెదవు ? ఎందుంచి యున్నావు ?

రాణి యొద్దకుఁ బిల్గుచుకొనిపోయి వాని వస్త్రము లన్నిఁటిఁదీయించి పరీక్షించెదను.

మచ్చలేకుండ నా నమస్కరింతము. ఉండెనావాని చర్మము నొలికించెదను. ఏడి

యేడి యెందున్నాడు ?

మలయ—నేఁబిల్గుచుకొని వచ్చెదను.

అర్జు—(పరుగెత్తిపోవును.)

ప్రమీలా—హా ! (అనిమూర్ఛిల్లును.)

మలయ—పట్టుకొనుము. పట్టుకొనుము. (అని వెంటబడించును.)

సుయో—(పక పక నవ్వును.)

చారు—(సుయోగుని చెంపఁగొట్టును.)

(నిష్క్ర.)

ప్రమీలాద్వనీయము.

పంచమాంకము-ప్రథమరంగము.

ప్రమీలయంతఃపురము.

[ప్ర: ప్రమీల-కనకలత-మలయవతి-చారుమతి-మాలతి-
మంజువాణి-కాదంబిని-మొదలగువారు.]

ప్రమీల—చారుమతీ! నీవెంతటి పగదాయకే? ఆమోహనాంగుని సరసనైన నను
పసింపనీకయట్లానర్పితివి.

చారు—దేవీ! ఆ క్రూరాత్ముడు నిన్నెంతగా ద్రోచెను! అట్టివాని సరస నీవుండి
యేమిసుఖ మనుభవించుచుంటివి?

ప్రమీల—వాడు ననుజంపి యుండినను సంతోషమునఁ జచ్చుచుంటినే? త్రోసి నం
దుకు నీకేమివైరము?

చారు—అమ్మా! నీవు మోహమున నిట్టిమాటలాడెదవుగాక యవమతి నిండుకైనను
యోచింపవు. నీయట్టితరిలాక్షిపైఁ బడినను వలదని పాఠదోలిన నపుంసకుడేటి
సరసుడు? అట్టికానిఁబొందుటకేంబోఁ బ్రాణమైన విడుచుటమేలు. అట్టివాడు
గాననే కేడియై—

ప్రమీల—చారుమతీ! నీ పూరక వాయున్నదని యాడెడుగాక, నాయట్టి మోహమును
దాపమును నీకున్న నీవేమను చుంటివో?

(అనుబంధము ఏళ్ళి.)

కనక—దేవీ! నాచిన్నప మంగీకరింపవలయు. నీవుతొలుతనే కొంత యశాశీకముఁ
డేసితివి. దానివలన నింతయయ్యె. నీవేల నీవేరుఁజెప్పుకొనక ప్రమీలదాసి నంటివి?

ప్రమీల:—కనకలతా! ఒకవేళనే బ్రమీలయని చెప్పుకొన్న నా పురుషవరుఁడంగీకరింపకున్నలోకముననున్న వారికంటికి నేఁబలుచనాచుంటిగదా? కావున నట్లానర్పితి. కనక—కావుననే యది యలౌకిక మనుచున్నాను. నీవు ప్రమీల వని యతనికేఁదెలిసి యుండెనా యప్పుడె నీయభీష్టము నెఱవేటుమిందె

ప్రమీల—సఖియా! ఏమిమాటయే యిది? ఆయర్జునుఁడు నారూపమునా లేకనా పేరునా వరీంపుచుండినది? నీవారయక పలికెదవు.

కనక—అమ్మా! అటుగాదు. మొదట నీవెవ్వరిని యాయర్జునుఁడడిగినవ్వకు మోహింపుమాటల నెన్నియొడఁజూడుము. పిదప నీవు ప్రమీలదానివని తెలిసిన మనసుఁదిప్పె. రాజాధిరాజు దానిని వరించునా?

ప్రమీల—ఇప్పుడేమనుకొని యేమిప్రయోజనము? నామోహంపుఁ జిఱక నన్నాదరింపక నాకొకముద్దయిన నొసఁగక చేఁ దప్పిపోయె. ఇంక నే జీవించజాలను. సఖులారా! ఇంకనాయాశమానుఁడు. ఈప్రమీల మీకింక గలుగదు. దుక్ఖైకభాగిని యగు నీహతభాగ్యురాలు పుట్టినే లేదనుకొనుఁడు. సతీమణులారా! మీరింక మా యనసూయకుఁ బట్టుముగట్టుఁడు. అది వయసుగఁది యగుటవఱకు దానిమాటుగ మీరెల్లరు రాచకార్యముల నిర్వర్తించుచుండుఁడు. నేను లేనంతమాత్రముననే యీరాజ్యము నొరుల కీకుఁడు. కనకలతా! నీవు నాసొమ్ములనెల్లఁ గైకొనుము. మంజువాణీ! నాశయ్యాగృహము నీవు చేకొమ్ము. మలయవతీ! నాపెంపుడు పక్షుల నీవంగీకరింపుము. మాలతీ! నాచిత్రపటముల నీకొనంగితి. కాదెవరి! నావస్త్రముల నీవు తీసికొనుము. ఇంక మీరు నన్ను మఱచిపొందు ఇట్టి నిర్భాగ్యురాలు మాకుఁజెలికత్తె యొక్కటియుండఁగా యనుటమాత్రము మఱవకుఁడు. నే నేదేని విషముననో జలముననో యగ్నినో త్రాటనో యంతముచేసికొనెద

(అనుబంధము 40)

ఇంక నాకు నెలవిండు.

(అని పోవఁబోవ.)

అందఱు—హా! (అని పట్టినిలుపుదురు)

(అనుబంధము 41.)

మలయ—దేవీ! శిల్లాదుట నీకుఁ బాడియా? అట్లు నీయంతము నీ వొనరించుకొనునంత యేమిచచ్చినది? అట్లు కావలసియే వచ్చిననేమును నీతోడఁగూడఁ బోవువారము. గాక యీతుచ్చరాజ్యమున నీచసుఖములనాకించి నిన్నుమాని యిం దుండుమా?

ప్రమీల—అమ్మా! నాకెట్టిపగదాయలే మీరు? ఇట్టిమిత్రశత్రుత్వము సాధించెదరు. నానాధుని నాదండ నుండనేకుండఁ బాపితిరి. నేను నతఁడు నుండియున్న నింకింత

నేవునకైన ననుకూల మగుచుండెనేమో ? అదోలేకుండజేసితిరి. చంపితిరి. ఆచావున కియ్యకొన్న నేన్ను విడువకున్నారు. చంపియుజూపనీకున్నారు. ఇంతమాడలేరేని మీఁతేతులార నను సంహరింపుడు, దానికైన సమ్మతించును.

(అనుబంధము 42.)

మలయ—అమ్మా ! ఇట్లేలమాటలాడెదవు ? నీవు ఫల్గులుజూడఁగోరి. చారుమతితో నతఁడున్న యెడకేగిచూచియుఁ దనివిదీతి వీక్షింపలేదనియూరక చూడవలయునని కాదేవానిఁబలుచుకర్రాను న న్నంపితివి ? చూచితివి. చూచినప్పుడె కూడవలేనా ? నీవెంత ప్రార్థించినను నీప్పు డతఁడు నినుఁ గలసి యుండునా ? ఇంతకే యింతేల యుమ్మలించెడు ? ఇప్పుడు మించిపోయినదేమి ?

కనక—దేవీ ! ఈమలయవతి మాట సత్యము. అయర్జునుఁడు సన్యాసి వేషమునఁగదా యిందువచ్చుట ? నీవతనిగుఱుతించినట్లును నతనికేఁదెలుపక పోయితివి. నీవెవ్వ రగుటయుఁదెలుపక పోయితివి. ఇట్టిచోరరూపాంతరముననున్న వాఁడిప్పుడే ని స్పృంధైవఁబరిగ్రహించి యుండునా ? ఇంతయోచింపరాదా ? మరల వానినీవు గంటి వేసి వాఁడవశ్యము నీకుఁజిక్కఁగలఁడు. వేనూరకనిన్నూఁడిలఁ బలుకుటకై చెప్పుమా టలుకావు. ఇందేదావున నుండి మేమండఱముఁదిలకించు చుంటిమిగదా ? వాఁడునినుఁ జూచినప్పుడె భ్రమఁజెంది వితాకుపడెను. అప్పుడు ముఖలక్షణము నాయద్రుము నీడ గుఱుతించితిమి. నీవుప్రమీలదాసివని యతనితోఁజెప్పుకొనువఱకు మోహపుఁ జూ వును మాటలును వానిఁబాయవయ్యె. సమయము స్థలమును న్ననికీనిఁజూచి యిప్పు డొప్పుక పోయెఁగాక వేటొకటికాదు. నీవుకొంచెము మించిపోవనిచ్చితివి. త్రో వువడితివి. దానింజూచి వొడమిన యిందుక కనలువలన మేమే యాచారుమతింబంపి నుయోగుని నెవమున నంతరాయముగలిగించితిమి. మఱియొకపారి నీవు వానింజూచి మాటలాడితివేని నీకార్యము సఫలమగును.

ప్రమీల—అయ్యో ! మఱియొకపారి వాని నెందుఁజూతును. ఆ రమణుని పునర్వరసముగు భాగ్యమును వాకుఁగలదా ?

(అనుబంధము 43.)

స్వారు—వీలవగఁజెందెదవు ? ముందెట్టులా యర్జునుఁడు జరుప నుద్దేశించుటయ్యె. స్వారు యోగుఁడు వాకుఁజెప్పఁగలవాఁడు. తేపేమివేషము స్వీకరించునో యెమ్మిచ్చెయునో యెఱిగి యోచింతము.

ప్రమీల—చెలియూ ! నీ వాఁడేమనుమాటయొంత కులభముగ నెంతవలీలగఁ జెప్పుదువే. ఈరాత్రియే నే జీవింపఁగదా ? తేవునేనెవ్వరెను ?

మలయ—

(అనుబంధము 44.)

కనక—అయిన నింతాతురముగానున్న నాకొకటితోచుచున్నది. ఈరాత్రి నీచే యా
తని శివరమునకుఁబోయిన నన్నియు ననుకూలమగు.

ప్రమీల—నేనెట్లుపోవఁగలను? పోయిన నెట్లుపీడ్చించు?

కనక—అట్లుగానున్న నేనేయెట్లుచూచోయి యామనోహరు నిందుఁదోడెత్తును.

మలయ—శలశీయున్న నేఁబోయెద, నాపై నర్జునునకు విశ్వాసముపెందు వాని
యెదుట నీచారుమతి నన్నుఁరెట్టినది యావిశ్వాసము నిగుమడించుమును. పోయి
వత్తునా?

ప్రమీల—సఖులారా! మిమ్ము నే నమ్ముఁజాలను నాకిప్పుడుతోచుచున్నది మీరే యా
పురుషపుంగవుఁగోరి నాకుఁగానుండఁజేసెయుంగురిని, యట్టిమిచ్చునమ్మి యర్జును
నిద్దగుఁ బఁపఁగలనా? నేనే యెటులునను బోయెద

మలయ }
కనక } —అట్లేకానిమ్ము

ప్రమీల—నేఁబోయిన నతఁ డాచరించునా? ఆచరింపను నేనెట్లుఁగఁగింతును?

మలయ—అనశ్చరమాచరించును శలశయింపకుము

ప్రమీల—అయ్యో! నే నెట్టిఘోరాంతనే? మీ నెట్టిమాటల విశ్వసించుచున్నాను నన్నా
మహామహుఁడంగీకరించునా? ఆ ట్లంగీకరింపఁ గలవాఁడేని యప్పుడె నమ్మితింపక
పోయియుండునా? ఎంతవఱిఁగితి? ఎంతయునమానితమైతి? ఇట్లయ్యు జీవించ
వలయునా?

(అనుబంధము 45.)

*సీ॥ హయమేధతురగంబు నట్టెపోనియ్యక

నిట్టనె నేనేల కట్టనిడితిం

గట్టిలింఁగాక యక్కటయా! రక్షింపఁడం

గూడ కన్ననునేల చూడఁబోతిం

జూడమాపుఁ ఘడి జూచినంతనె చట్టం

జూనిమగలు నా కేలకం

గలిగెఁబో సమచు గుబుగూదన కీచటకా

తని నేల పల్కింప చుససుకలిగె॥

తే॥ గీ॥ బాళినణఁవక యెంతటి బేలనైతి । .
 పేరుమఱిగించి యెంతటి వెకలినైతి ।
 కోరికవచ్చించి యెంతటి గోలనైతి । .
 జనవిభునిఁ బొందకెంతటి యనదనైతి ॥

ఇప్పుడె యీకరవాలమున (ఎత్తును.)

అందఱు—(హా! హా! అనినిలిపి.)

(అనుబంధము 46.)

చారు—అమ్మా! యిండుకతాళము. నాకొకటి తోచుచున్నదిప్పుడు. మా పల
 లకుఁ జిక్కియివుడు చెఱసాల నున్నవారున్నారగుదా? వారివలన నీకార్య మవ
 శ్యము సాధింపనగు. వారందఱు మే మెట్లైగరులాడించిన నట్లైగరులాడుచునాఁరు.
 వారికిఁ జెప్పఁదగినరీతిఁ జెప్పిన నీకార్యము చేపూడును.

(కనకలతా మలయనతుల చెవులలోఁజెప్పును.)

కనక }
 మలయ } ఇది మంచిమాట. తప్పక సిద్ధించును.

చారు—దేవీ! నే నింకనుఁ దీనికిఁగారణములు చెప్పుచున్నాను. ఇప్పుడ మేమందఱ
 ము గారాగృహమునొద్దకుఁ బోయెదము. (నిష్క్ర.)

శ్రీ

ప్రమీలా ర్జునీయము

పంచమాజ్కము-ద్వితీయరంగము.

అర్జును శిబిరము.

[ప్ర: అర్జునుడు-సుయోగుడు.]

అర్జు—వింటివిగదా నాచరితము ?

సుయో—వింటినిగాని నీవాసతీమణినిఁ జేపట్టకున్నది తప్పని నాకుఁదోచుచున్నది.

అర్జు—నాకుఁదొలుత నశ్లేతోఁచెను, చూచిన వెంటనే తీచ్చవడి నారూపమును సముతము మఱచి మోహంపు మాటలాడ సాగితి.

సుయో—అట్లయిన నేల యప్పుడె దానింబరిగ్రహింపవైతివి ?

అర్జు—సుయోగా ! తెలిసి యి క్లే లడిగదవు ? ధర్మజుఁ డధ్వరకంఠముఁబూని నను హయరక్షకుఁగాఁబంపియుండ నియమములు మాని, మనవారందఱుఁజెఱునుండిన చింతఁబూని దాని నే నెట్లుపరిగ్రహింతును ?

సుయో—మీమాటయే మేలు. ఊరకడిగితిఁగాక మీ రిట్లొనర్చినదియే శ్రేష్ఠముగా కార్జ్యము, రాజేంద్రా ! చూచితివా ! మనవారిలో నీమోసకారి తరుణుల చేతఁబడిని వార్లు నేనొక్కఁడ, నీవొక్కఁడవు. మిగిలిన యందఱు నెట్లయిరి ? ఇట్టి తుచ్ఛేంద్రు ఁదనలకుఁజిక్కిన మనపౌరుషమునఁ బ్రయోజనమేమి ?

అర్జు—అది యుండునమ్ము. నీవీనాఁడు నినుగుఱుఱించిన వారిపలనఁజెఱసాల నునుఁబడక బ్రదికివచ్చినదేమిక్కిలి యెక్కువే.

సుయో—ననుఁబట్టిన గయ్యాని నన్నే మోయన యెంచియుండిను శేను బడుగు వాఁడ నగుట దుర్బలుఁడనని యెంచెను, మిగిలిన యందఱు జరిగిన వెంటనే దానిచీరఘోషంబునఁ జూచుచున్నది.

అర్జు—సేభాస్సు! సుయోగా! నీవు మలయవతి యనుదానిజూచితివా?

సుయో—దాని నే నే వెలుగుదును ?

అర్జు—చారుమతి కాదు మలయవతి.

సుయో—అదియెవ్వతయో

అర్జు—అది కడు సేజుజాణ నాయెడ దానికిభ.

సుయో—ఎంతభక్తయున్నను మనము నమ్మరాగు సుమా.

అర్జు—సుయోగా! నవు ప్రమీలయ జక్కగఁజూచినావా?

సుయో—ఎక్కడిది? రాయభారమునకు నేఁబోయియుండినపుడెయిన దానిజూడనైతి.

అర్జు—దానిదానియే యట్లుండ నిం కది యెట్లుండునో?

సుయో—మంచిమాటాయె నికేహో యిందుకి మనసుకలిగినట్లున్నది. ఈమాటలనేమి ప్రయోజనము? ముందు జరుగఁదగుసంగతుల విచారింతము. తేవు మన మేమిచేయ నిలయు ?

(వెలుపలస్వని.)

అర్జు—సుయోగా! వెలుపలజప్పుడు వినిపించ, పోయివిచారించిరమ్మ

[ప్ర చారుమతి ప్రక్కన.]

సుయో—(వెలుపలకువచ్చును.)

చారు—(సుయోగునితో రివాస్యమాడును)

సుయో—(అర్జునునిప్పుడు చ్చి) నేనా! గానవిద్యానిపుణముట! గంగర్వాంగనయ్యా! నచ్చి యోలగము నడపఁడుచున్నది .

అర్జు—గంగర్వాంగనయా! గానవిద్యానిపుణయా! మేలాయ. ఇప్పుడుప్రాప్తయైతి.

సుయో—(చారు ముమాట) మామురాలయివునునిచ్చితిదా!

అర్జు—నేను నలు నయిననుమాన నెమ్మినుమ్ము. వినులపంపు గా నెలక గానమువెలక గ

[ప్ర. ప్రమీల వేషాంతరమున.]

అర్జు! అర్జు! గంగర్వాంగనయా! షో నివ్యనిలయాలకం దమ్ (స్వ) ఎస్వ
3 నిల! ఎం రూపాతి! దినిపోలిక నందో చూచిన ధ్యానిక మున్నది.

(అనుబంధము 47.)

అంగనామణీ! నీపాట యభూర్విముగ్ధానున్నది. దీనియర్థమును గడు స్వారి స్యము

కం॥ ప్రవిమలమైసురుచిరమై
నవమోహనమైసుధాభినవమైసరస ।
ప్రవరాం బ్రైనీగానము
ప్రవణానందంబునించె జలజదశాక్షీ ॥

నీయభ్యేమేమి ? కొమ్మిహారము.

ప్రమీ—ధరణీశా ! గంధర్వలకు మా కీర్తనామము లేటికి ? ఇట్టివాని మాదానీ జనము
లకు దినమొకపదిగా నిచ్చువారము.

అర్జు—అయిన తీమింపుము. నీయభ్యేమైన నేమి ?

ప్రమీ—నాయభ్యేమడిగి ప్రయోజనమేమి ? నీవేమైనఁ దీజునున్నఁగదా ?

అర్జు—(స్వ) ఎందో యీధ్వనియు వినియున్నాను. తరుణీ ఇట్లేలడిగెదవు ? నేఁ
దీజుఁజాలని దెట్టిది ? నిర్భయముగా నడుగుము. ఎట్టిదానినయిన యుక్తముకానిది
గాకండిన నిచ్చెదను.

ప్రమీ—మహాత్మా ! మాలోకమునందంతయు నీరూపవిఖ్యాతి నిండియున్నది ఎన్ని
యజ్ఞము లెన్నితపములు వెసెయుఁబడయఁజాలని యా యూర్వశితానె మోహించి
వచ్చినను ఎలదనిన ధిరత్వ విఖ్యాతియు నిండియున్నది నాటకండి నినుఁజూడ
ఎలయునని నామభిలాషము ఇంత ఎఱ కది సద్ధింపదయ్యె నేఁడు నివోయిందు
వచ్చుట న్యమకూర మనోహర పురుషులయెడ స్వచ్ఛంబున నలగు మంగళాంగులు
దేని నభిలషింతురో దానివేఁడుదాన

(అనుబంధము 48.)

అర్జు—రమణీ ! నియట్లగాన విద్యానిపుణయు సరిసాగ్రేసరియు నగు యుతి యిటు
ప్రాంతులు గాగ్యముగదా ? అయిన నామనవి నంత కేసుము నేను ధర్మజుఁ
డొనరెందు మఖమునశ్వము వెంటఁ బడవచ్చియున్నవాడే యాగిదిక్షిణాంతః డెల్ల
యేఁజున్న నహించి నియమగతియు సలుపుచున్నవాడై కావున నిపుడు తీమిం
పుము

ప్రమీ—పురుషులంగదా ! ఇదేమిమాట ? వాయురక్షిగావచ్చిన నకు నియమములే
కొలయు కాముఁడు నను సుమశ్రితముల పాలు సేయుచున్నాఁడు. ఇందుకెడిసిన
నాప్రాణములు నిలుచునట్లు లేదు

(అనుబంధము 49.)

ప్రమీల—పురుష పుంగవా ! నేవినజాలను. నీవీకార్యమొనరింపక తప్పదు. ఇంత దూరమునుండి నిను వెదకికొని వచ్చిన యతివ కాళాభంగ మిట్టానర్పట పాడియా?

అర్జు—కామినీ ! నను వెతలఁబెట్టుకుము. అన్నినియమము లట్లుండ నావెనువెంట సహాయభూతులుగా వచ్చిన మేఘవర్ణ సాత్యకీ నృపకేత ప్రద్యుమ్నదులు, నీపుర భామినులకుఁజిక్కినిర్బంధముననుండు వారు. వాజిమేధహయమును వీరిఁచేఁజిక్కి నాకేంకను నబ్బకున్నది. ఇట్లుండ నేమిసంతోషమని నేను నీయభీష్టము నెఱవేఱును? ఊరకనను బాధింపకుము.

ప్రమీల—ధరణీకా ! ఈ కార్యమున కింత కావలెనా ? నీ వీవనికించుక సమ్మతించిన నీహయము నీకీప్తింపఁగలను. ప్రద్యుమ్నదుల నెల్లఁజెఱవిడిపించి నీకుముదముజనించు నట్లు చేయఁగలను. తుదకాప్రమీల నే నీదాసిగాఁజేయఁజాలుదు. యోచింపకుము.

అర్జు—(స్వ) ఇదేమికాంతి యిట్లుచున్నది ? ఇది యెవ్వతెగా నుండనోపు? (పరికించి) ఈ కామిని, యిపుడు తెలిసెను. ఆభవనముననేజూచియుండిన ప్రమీల దాసికా దాయిది ? నావలె నిది యిప్పుడీ వేషముఁబూనివచ్చినది. (ప్ర) కామినీ ! నిన్నెఱుఁగుదులెమ్మ. ఈయూరికి నవీనాగతుఁడైయున్న యొకయతి నిన్ను నీయింటిఁజూచి నట్టును వానినీవు రతిఁగోరినిర్బంధపఱచి నట్టును నాయతియింతఁజను నాతోఁజెప్పెను. అతఁడుచెప్పిన యంగమచ్చముల గుఱుతులన్నియు నీయందుఁగను పట్టచున్నవి.

సుగంధిపుష్పము॥ నీసుధవిలాస మింక నీకెయుండ నిమ్మునక
మోసగింప నెంచితే వినోదమే ప్రమోదమే
వేసరంగఁబోకు నీకువిన్నవించువాఁడ నో
భాసురాంగి యిట్టిభంగి పాడిగాదుమానినీ ॥

కన్నవారిఁగలయఁగోరు కాంతలనెల్ల నీకన్వడికాంక్షించునని యెంచితివా ? నీ వా ప్రమీలదాశీఁగగు గుభద్రపుకావా ?

ప్రమీల—నరపాలకచంద్రా ! ఇంతకువచ్చిన నేనేలదాచవలయు? నీవేల యీయుష్టు లాడెదవు ? నేనేయా యిత్యంధుతో మాటలాడినదానను. నేఁబ్రమీలదాసినిగ్గాను, గుభద్రనుగాను ఆయర్జునుఁడు యతివేషముధరించి పురిత్రవేశించిన్దాడనియెఱిఁగి యతిని యభిప్రాయముఁదెలిసికొనక నన్ను నేనెఱింగించుకొనుట యనుచితమనియించి ప్రమీలదాసినని చెప్పికొన్న యాప్రమీలనేనేను. ఇంతైనసాశయము గలుగింపితివా? ఇప్పుడైన నాకుభ్రమానసము నెఱిగితివా? భూరమణా ! నిన్నేనమ్మినభానను. దైవము వంచుఁ; ప్రియుఁడవంచు, నాథుఁడవంచు, సఖుఁడవంచు భావించుచున్నదానను.

విడనాడకుము. త్రోయకుము. నీపాదములయాన. నినుగా కొరునివే గోరినదానఁ గాను.

అర్జు—(స్వ) ఆహా! ఈ తన్వీయాప్రమీల! నామది నిదియాకర్షించుచున్నది. అయ్యో! నేనేల బేలనగుచున్నాను? ఇట్లానర్పటతగునా? (ప్ర) తరుణీ! నీకేటి కీత్రాంతిగలిగి? ఇదివలపని దురాశ. దీనిమానుము.

ప్రమీల—ప్రాణేశా! నన్నిటు నిరాదరణమొనర్ప నాయపరాధమైననేమి? ఆకుభద్ర యు నాయలూచియు నాచిత్రాంగదయుఁడేసినపుణ్యము నేఁజేయనైతి నే? నాథా! నినుమానను. నీవేమన్ననుమానను.

(నమస్కరించును.)

(అనుబంధము 50.)

అర్జు—ఎనితా! ఇదియా నీధీరతనము? ఇంకూరకుండుము. నాకుఁగోపముగలుగు.

ప్రమీ—నీకుఁగోపముగలిగిన ననుసంహరింపుము. కాదనను. స్వవనితను సంహరించుటకు నాథుఁడు స్వతంత్రుఁ డని యందురుగదా?

అర్జు—ఇంకఁ జాలునీ. సరసము. వ్యభిచారమున శత్రులఁగెలువ నుద్దేశించుట వ్యర్థమని యెంచుము.

ప్రమీల—(కోపమున) ఓరీ! మహర్షింగుందుచున్న మగువ నెట్లాడిన వాడవచ్చునను కొంటివా? నీవాయి నిన్నాడ నిచ్చినంతయు నాడెదవా? నన్ను వ్యభిచారియని మూడెదవా? ఏల పలుకవు? ధయ్యముపోలె మగఁడుండ వానియెదుట యమా మలతో సంపర్కమొనరించి మిమ్మెల్లరఁగనిన కుంతియెట్టిది? మీకన్నులయెదుట మీయిందఱిలో నేకరీతిఁగలయుచున్న నీసతిపాంచాలి యెట్టిది? అట్టిదాని కొడు కవు, నట్టిదాని పతినినీవు. నీకీట్టిమాటలుగా కింకెట్టిమాటలు వచ్చును? ఆరయనే రక చన్నిట్లాడెదవా? కావలసియున్న నావాక్యము నీతల్లిపై నీ సతిపై బయో గింపుము. అప్పుడది సమంజసమును పార్థకు మగు.

అర్జు—పవిత్ర చరిత్రల నిట్లాడిన వాల్మీక గోయింతును.

ప్రమీ—నా నాలుక నీవు కోయింతువో? నాలుక నేఁ గోయుగునో యెఱుంగగలము. నిలుపుము.

(అనుబంధము. 51.)

అర్జు—తరుణీ ! నా ప్రాణముపై వచ్చునట్లు నేనంగీకరింపజాలమిత్తమ. నీయిచ్చ చొప్పున యుద్ధమాడుము మాచెడగాక.

ప్రమీలా—ప్రాణకాంతా ! (ఖడ్గముబాటవైచి) నేనెంతటి పలుకాకిని! ఎంతదుష్కృత్య మొనరించితి ? ఇది ప్రణయముగాని నిక్కంపుగనలుగా భావింపకుము. నన్నా దరింపుము, పరింపుము, రక్షింపుము.

అర్జు—ప్రమీలా ! నీవేల యిట్టిమానములు చేసెద, త్రికరణ శుద్ధిగానీనునెనరి

[ప్ర. రథసముగాభుజబద్ధులై ప్రద్యుమ్నాదులు.]

ప్రద్యు—తాళు, తాళుము. నిలుము నిలుము. నీవుకరింపనేలయు తప్పగు

సాత్యకి—ఔను, ఔను. వరింపవలయు, వరియింపవలయు.

అందఱు—(గట్టిగా) వరింపవలయు వరింపవలయు.

అర్జు—ప్రద్యుమ్నాదులారా ! ఇదియే మాగడ మిట్లాడెదరు ?

ప్రద్యు—ఏయాగడమునుగాదు. నీవు వరింపకున్న నీయిచ్చచొప్పునబొమ్ము. మే మిందే యుండెదము

సాత్య—మేము హయము నెత్తుకొని యొక్కడికైనబాటిపోయెము ఇంక ధర్మజాడు మఖము నిర్వహించనీ.

మేఘ—అహయమును నేగత్రుంచివైచెదను

నీల—నేనీక్కడ విడిచి ముఁగొక్కడుగురాను.

సాంబ—నెత్తిన గుడ్డవేసికొని నీవేహమ్ము మేమురాము

అర్జు—మీరేలయిట్లు విప్రంభించితిరి ? చెప్పినదిమైన నేమి ?

అందఱు—విప్రంభణము మఱివిజ్ఞంభణము ఇంకను విప్రంభణము. నీ నీనతిని నీయింపవలెగా ?

అర్జు—లేదన్న ?

అందఱు—మేమందఱము నీన్నెత్తికొని పోయి నెఱసాలలోనుంచి మానానీయలతో మేము భోగభాగ్యముల ననుభవించెదము

అర్జు—సుయోగా ! ఈమూఢులేలయి ట్లేరి ?

సుయో—మీరవశ్యమీ సారినివరింపవలయు, కాకున్న నేనింగుంతను, వీరివెంటఁ

అర్జు—నేనేమి నర్తునిక?

(అనుబంధము 52.)

ప్రమీల—దేవా! ఇందఱు నాకొఱకు నినువేడుచున్నవారే ఏకేలకరుణరారు?

అందఱు—(అర్జునుచేపట్టి ప్రమీలచేతిఁ గలియఁజేయుదురు)

అర్జు—ప్రమీలా! మనవారికిందఁజిక్కిన మైనపని నేఁగాదందునా? అవశ్యముకానిమ్ము.
అయిన సవనము కడచనువఱకుమాత్రము ననుత్తమింపుము.

ప్రమీల—ప్రాణేశా! ఎప్పుడెప్పుడు నీవిలాసాంబుధి నోలలాడుదునని వేకరుచున్న నాకు నిమేషమొకయేడై తోవఁగలదు. అయినను నీవంగీకరింతునని చెప్పినదే పది వేలు. పోమపానమైనపిదపనే నాయధరపానముఁగానిమ్ము. అయిన నీహయము వెనువెంట నీతోడఁగూడి యేతెంచుటకును యిశ్శమునకు మీయాహారికివచ్చుటకును ననుగ్రహింపవలయు.

అర్జు—తరుణీ! అట్లు లేకానిమ్ము.

[ప్ర: కాదెంచిని, కనకలత, చారుమతి, మాలతి,
మంజువాణి, మలయవతి, మంజరి.]

స్త్రీలు—(వారివారిపురుషుల బంధనములు వారువిచ్చుచుండఁగా.)

స్త్రీ పురుషులకు వివాహములు.

(అనుబంధము 53.)

మంగళము.

జెటవట్టిచి తెప్పించె. తానెంత వేడినను ఆయమయొప్పుక సమయము నిరీక్షించి స్నానార్థముగాఁ గావలివారివెంటఁ బోయియున్నప్పుడు గంగలోఁబడిమృతిఁజెందె. ఎనిమిది మాసములు యీఁడుగల యహల్య గాగాభట్టను బ్రాహ్మణుని యొద్దనిలిచె. ఔరంగజేబు జానకీపైఁగల మోహమును బట్టజాలక తుదకు అహల్యను నెత్తించుకొనిపోయి తన కూతురికంటె నెక్కువగా రోషనారాయను పేరునఁ బెంచసాగె. ఈ ధహస్య మెవరికో కొందఱికిఁ దెలియుఁగాని యందఱును ఔరంగజేబు నకు గలిగినబిడ్డయనియే రోషనారాయ భావించుచుండిరి. ఇది యీనాటకమునకుఁబూర్వకధ. ఈరోషనార పదునెనిమిది వర్షములు వయస్సు కలిగి యున్నపుడు నాటకముకథ ప్రారంభమవుచున్నది.

ఈ విషయముల నొక్కొంత నూత్న దృష్టిచేఁ దిలకించితి మేని పెక్కు చిక్కులు విడిపోవునట్లు స్పష్టము కాఁగలదు. ఇది నిరుపాధిక మై యుండుటయే కాక చరిత్రధాటి కడ్డముగ నిలువక హిందూ మహమ్మదీయుల వైమనస్యము నడచి మైత్రికి నమోఘపథక మేర్పఱచుచున్నట్లు పొడకట్టక పోదు. కావున నీరోషనార తను సృజించిన యతనికి శాశ్వతయశమును దేశమునకు బహుభోపకారమును సమకూర్చి చిరస్మరణీయయై వెలయు నని నానమ్మకము.

పురాణమునో-చరిత్రమునో నాటకరూపమున రంగస్థలమున కెక్కింప నభిలషించు కవికి వానిలోని యంతముల నించుక మార్పు కొనుస్వాతంత్ర్య మనాదికాతము నుండి యొసంగఁబడు చుండుట సర్వ జనవిదితము. ఈ స్వాతంత్ర్యమే యాచార్యులపారి క్షిత్తిరోషనాథను సృజింప శ్రమపొందుగినది. ఈనాటకమునందే కాక యితర నాటకము లందును నీస్వాతంత్ర్యముచు వారు విచ్చల విడిగ నుపయోగించుకొని యుండుట వారి నాటకముల జరుపువారి కందఱకును దెల్లము. తార్కాణము నుడువ వలయు నన్న వారిచిరకారి, ద్రౌపదీస్వయంవరము,

ప్రమీలాద్వనీయము, మొదలగు పురాణకథలు సుప్రసిద్ధ సాంఘిక నాటకములుగఁ బరిణమించి, ప్రస్తుత కాలమున కెంతయుఁ దగి, యమిత దేశోపకారము నొనర్చుచున్నవి. విషాదసారంగధరమును జౌరాణిక మనవలయునో, చారిత్రక మనవలయునో, సాంఘిక మనవలయునో, లేక యామూఁటి సమ్మేళన మనవలయునో, పారకులే యూహించి సిద్ధరించుకొందురు గాక. అట్లే వారి యజామిళ చరిత్రమును బేరు విన్నతోడనే పౌరాణిక మనిపించు గాని యంతటి సాంఘిక మిం కొకటి యుండఁజోదు.

అజామిళచరిత్ర మన్న నాంధ్రలోకమునకు ముఖ్యముగఁ దెలుపవలసిన యొక విషయము జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. అది యిందెఱిగించుట యిండుక యప్రస్తుత మైనను భారకోత్తము లోచ్చి మన్నింపఁ బ్రార్థితులు. ఈ యజామిళ చరిత్ర మొక గద్యనాటకము. దీన నొక్క పద్యముగాని పాటగాని ఏమిఁగఁబడి యుండ లేదు. నాటకరంగముల గౌనసభలుగా మార్పుట శోచనీయమను తప్పనియభిప్రాయ మొకటి తల్లజన కుండ ననుట కిది యొకయుదాహరణము. అనర్గళ మగునాటక ధోరణికిని, రసప్రవాహ ధాటికిని సంగీత మిండుక భంగ మొదవించు ననుట యన్యతము గాదు. ఆచార్యులవారి ప్రథమనాటక మగు చిత్రనళీయపు మొదటి కూర్పు వీరినను జదివితమేని యిట్టి యభిప్రాయము వారి కప్పటి నుడియు నుండ ననుటకు సూచనలు గనుపట్టుచున్నవి. అయిన దేశకాలపాత్రముల కొకింత లొంగి తమ నాటకములలోఁ బద్యములును బాటలును వారు చేర్పవలసివచ్చెఁ గాని సచననాటకము నందలి యభిలాషయుఁ బక్షపాతమును మాత్రము వానిని బ్రాసినవి కావు. ఆకాలమున కట్టి నాటకములను బద్యింప ధైర్యము చాలమి నూర కయిరికాని తమ యిటీవలి నాటకములలోఁ జాలమట్టునకుఁ బద్యములయుఁ బాటలయు సంఖ్య తగ్గించి, వచనభాగమే యెక్కు

ప్రమీలా ర్జునీయము.

యుత్తరరంగము - The Epilogue.

సీ. సతులకించుకయైన స్వాతంత్ర్యమిచ్చుట
తరముగాదనుపుణ్య పురుషులార
ప్రీతిలకు విద్యనేర్పించిన లోకముల్
మునుఁగునంచనుధీర మనుజులార
పాటింపఁగూడ దెచ్చోటఁ గాంతలబుద్ధి
ప్రళయంతకం బను భవ్యులార
సతులగాంచుటకంటె సతులకు నింకొక్క
పనిలేదనెడు మహా ప్రభువులార

తే-గీ. ఆలంఘించితిరే ప్రమీలార్జునంబు
సరసితిరే వీరు పురుషుల నాడుభంగి
యెంచిచూడంగ నాశ్చర్య మేమికలదు
బలముగలవారె యెద్దొడఁ బ్రభులుగా

ఉ. మానవతీలలామ మగ
మానిసితోడు వహింపకుజ్వలం
జైన మహానిక జతురు
పోయ దురీణతనేభి సర్వది
జ్ఞానిత వైభవంబునస
మానబలంబును గన్న యీప్రమీ
లా నలినాయతాక్షికి ని
క సములెచ్చుక కీర్తిసంపదక,

సీ. అనిలోన గరకాను రుని డీలుపడఁజేయఁ
 బరఁగిన యొక సత్యభామగలదె
 పలికి సారధ్యంబు వఱపి యాదవసేన
 బడలించు నొక్కను భద్రగలదె
 ఆరిసతుల్విధవలౌనం దాఁక ముడిఁగట్టఁ
 జాలని యొక్క పాం చాలిగలదె
 రాజ్యధోరణియెల్ల రాజులు భళియన
 నేలేడు నొక్క ప్ర మీలగలదె.

ఆ-వె. కలుగరైరె భరత ఖండంబునను మున్ను
 ధీరసతులు విమల భూరియశలు
 ఇప్పడట్టివార లెందైననున్నారె
 లేరు లేరు లేరు లేరు లేరు.

సీ. మున్నటివారేల కన్నారఁగనమె నేఁ
 డున్ననారుల వారి నెన్న వలదె
 చక్రవర్తినా వి శాల ధారుణినేలి
 క్రాలు విఘ్నోరియా రాణిలేదె
 పాండిత్య పరిణతో పన్యాసములనించి
 జగమెన్ను నానిబె సొంటులేదె
 విమలకావ్యంబుల నమృతంబు గురియించు
 జేనాష్టినను మంద యానలేదె

తే-గీ. ఊయిడాదులదెందఱో యుండలేదె
 పశ్చిమధీరాతలంబున భరతఖండ
 మున నొక్కర్తుక యట్టి బహ్వినితకలదె
 కటకటాయిట్టి దిశకేమి కారణంబు

సీ. తనకన్నజిడల-కనువార్క-విమల వి
 ద్యావినీతుల నేర్పు తల్లియేది

• ప్రమీలాష్టనీయము.

పితరులు శౌరవ స్థితీఁగాంచేగలిగిన
 విజ్ఞానధన్యయా బిడ్డయేడి
 గోడువెట్టక తన కోడలికిని ధీర
 చిత్తంబు గలిగించు నత్తయేడి
 పొరకచేటలఁగాక పొరినత్తమామల
 గురుబుడ్డిదనియించు కోడలేడి

తే-గీ. పరసుధీగరిమంబున వన్నె నెక్కి-
 తనమగనిఁ దప్పత్రోవలఁ దగులకుండ
 నంకుశంబుగ గృహకార్య యాత్రలెల్ల
 భారమువహించి వెలయించు భార్యయేడి.

కి. ఏరాజ్యంబునఁ దరణులు
 దాచకళాకుశల సుస్వ తంత్రులుగలరో
 యారాజ్యంబునఁ బురుషులు
 ధీనులునధికారు లమల ధీనువిచారుల్.

క. ఏరాజ్యంబునఁజెలులవి
 చారలు పరతంత్రుల స్త సత్వలుగలరో
 యారాజ్యము పురుషులనా
 ధారులునవిచారుల్ స్వ తంత్రవిహారుల్.

సీ. అన్వర్థముగఁగాంత యబల కాపునదయో
 జ్వలసమత్వమునింప పలయునుండి
 పుత్రులకిలమాతృ బుద్ధిపాల్పడుఁగాన
 లలన విద్యలనేర్వ పలయునుండి
 నీరజాక్షికి విద్య నేర్పినంతనె మగం
 ధులసికూడుడికింప పలదునుండి
 స్వాతంత్ర్యమగునంత పనిత పతివ్రతా
 భావంబు తక్కువ పడదునుండి

అ-వ. విద్య నేర్చినంతవిరిబోణి స్వాతంత్ర్య
మడరభక్తివాయు ననుట తగునె
విద్యలేనివారు వెలయాండుకాలేదె
కొందఱవనికల్గ నిందసుండి.

సీ. స్వాతంత్ర్యమీకున్న వలదుపోవగనిండు
పారతంత్ర్యము మాత్ర వలదుసుండి
పూజసేయకయున్న, బోయె నేలనుబెట్టి
కాలరాచుటకూర లీలనుండి
ఎల్లవిద్యలనేర్ప నొల్లరో వలవద
జ్ఞానవారిధి ముంపఁ జనదుసుండి
రాజ్యతంత్రముల నేర్పకయున్న, బోనిండు
ప్రకృతితంత్రము ద్రుంప వలదుసుండి.

తే-గీ. అవుడు మానస సుఖములిం పారుసుండి
యవుడు మీపారతంత్ర్యంబు లడఁగుసుండి
యవుడు దేశంబు వృద్ధిమై నలరుసుండి
యవుడు మానవత్వము నిశ్చ యంబుసుండి.

అనుబంధము. (Appendix)

అనుబంధములు.

రాగం-కాంభోజి

తాళము-అది.

కమలావరనీదాసుని-కాపాడంగరా రాజే

రమణీయము నీవదసేవనె

సమంచితము మాననుదేవా॥

సాంగవేద పదసంగతకరుణా-పాంగదానవ విభంగచతితనా

రంగపోష సువిహంగమహాహ-రమాకరా-సమానరా-రఘు

వీర॥

॥౧॥

2.

రాగము-శహన

తాళము-రూపకము.

సాటిలేనియీవన-వాటిజేర నెందు-వరము సుఖము

తోటలెల్లనిండి-సుమములచే-నీటుచెయ-నిరతసువాసన

వెలతు ॥

కుంజరీతిచికములు-శింజితములజేసెముద మురంగ.

వరిజుళములనీడ-కడుచిరము-కుంజపాళి-గనుగొనగా

మనమలరె

॥౨॥

భృంగతతులు యుమ్మని-పొంగిపాటపాడ-ఁగినమధురము

అంగజాత్తుధాటిక బురిగొలిపెడు-అంగనలక్ష్మి నొల్లని మదియు

ల్లనగా

॥౩॥

యరువూజసేయాగా-కొంగళము చిందుకొటపడవె

కీరతత్తులిఘేళములు గలిగెన్దు-చారుకులవా రసములువూర

సములు॥

అనుబంధములు.

- సామగాన పరితోష భక్తజన-కామితదాయక తాపహారా
రామకృష్ణ కవిపూజితనామ-రమణీయమణీభ్ర మణీయఘృణీ॥

8-4.

రాగం-కమాజి.

తాళం-యాపకం

తురగాధిపాలులార-మీర-లందఁడెందరును

హరి-మేధవాజిపోవుదారి-మీరిపోకుడి.

ఏ-సీమనెట్టిరాజుదీని-జేరిపట్టునో

కడు-భీమభంగిఁద్రుంపవలయు-భీతిగానక.

॥౨॥

ఇదె-యిందుహయము బెదరినిలిచె-నేమిచోద్యమోముదమందే

నఁటెపట్టిచుట్ట-ముట్టినిలుపుడీ.

॥౩॥

4-5.

రాగం-దర్పారు.

తాళం-ఆది.

స్త్రీలు—భళిరే యెక్కడిదీ హయము-తిలకింకఁగనగునబ్బరము కలి

గిన మనకౌఘనఫలము-బలువిడిదీనిని బట్టుదము.(పట్టుదురు.)

హయ—నేమపుయ్య జ్ఞ తురంగమము-నేమనిపట్టితి రీహయము భామ

లారవలదీ విధము-కామింతురె చేయఁగదురము.

స్త్రీలు—సవనతురంగమ మిగిలిన-జనగతి బట్టెదమిది మానవుడ

గనుగానిస్సోమన-సనిరి నెదగుదుమెనుదిలగాన

హయ—తరముగాదు కాదిదినయము-ధర్మజాడంపిన దీహయము

మరణం బగునగు-నేజయము-పరికింకఁగలేదెభయము

రాగము-కమాజి

• తాళము-ఆట

హయ—వాజిమేధ హయముధర్మ-రాజుపంపెను-రాజువదనలారమీకు

నోజగ్గాదు దీనిబట్ట-ర్థకుడీ-హయముముట్ట-భోకుడీ-తే

జిబట్ట

॥౧॥

ఆనుబంధములు.

. (స్త్రీ)లు—ఎట్టిహాయముకాని-మేముపట్టువారము-ఎట్టిరాజు వచ్చెనేని-
గొట్టువార మింకమిమ్ము-గొట్టమే-సవనహాయము-బట్టమే-
వెరులబడ-కొట్టమే ||౧||

హయ—గ్రీడిపచ్చెహాయము వెంటవీడెచూడుడి-ఈడుగాదు పాడి
గాను-చూడరేల చేడెలార -రాకుడి.

: (స్త్రీ)లు—నీడబొక వాడియంప వేడిచూపగా-గ్రీడిపచ్చెనేని రుద్రుడి
డవచ్చెనేనిమేము-పట్టమే.

రాగం-కమాజు తాళము-ఆది.

మాకునలవియ-వీరిగొనియాడగా
లోకమున నెందులేని-వీరజూచితిమి
యీకరణిసతులమే-మెందునై నగంటిమే.
ఈయొయ్యారము-నీశృంగారము
నేయెడనై సను-నెటుంగము ధరలో

||౧||

8.

రాగం-అసావేరి.

తాళం-రూపకం.

అంధరము-మనసిజాతలాలనా రమా-రమా-

ధనవికౌల-గుణసుశీల-ప్రణతపాల-నా-

. జననీ-శ్రీ-మా-దేవీ-

వనజాతవాసినీ

9

రాగం-శంజూటి.

తాళం-ఆది.

అబ్బెయబ్బె-యదేమి రూపమబ్బెబ్బె-
తబ్బెబ్బెలాయెను-పెనుఘబ్బెమూసెను
నేనుబ్బెపోవఁజాలనను.

||వల్ల||

అనుబంధములు.

13. రాగం-భాగవత. తాళం-ఆది.

మేఘు—సరోజలోఁ బన-విగోధమిది యేటికినాతో రణభూమి. ||3||

మలయ—సురాసీనుడ-క రాసి నిను నేడునుమాడనే పొగరేల. ||3||

మేఘు—ధరాధరాతాయా - సురేంద్రుడేవచ్చిన-దురంబు నాతోడఁ
జేయఁగలడేయో-యరాళసి రోజయాహవమున నిన్ను రౌద్రఁ
గనుమా. 14||
౪||

మలయ—అదేల సురేంద్రుడా-వా-మదేవుడే వచ్చిన-విదారణం
జేనుజేయనేర నెయో-మదాంధసీకేమి మానమువలెనా-ప్రాణ
మువలెనా. ద

14 రాగం-కమాజు తాళం-ఆది

మాలతి—ధీరా-మేరా-యిదిహారతనమా
పారిపోక నిల్చుమింక బలుమాటల నాడలేల.

సాత్యకి—బాలా-చాలా-మేలాయె నీలాగు
పోలదీలాగాజనీకు. ఇాలతీ-చలతీచాలాయె.

మాల—ఊరకె మాటల-ధీరతనముగాదు
భూరిధనువునై నిలిచి-పొగడం జగడంబీరాదే.

సాత్యకి—ఈ పరితాళంగ-నోపుదెయబల్లా
మాపాలను నిల్చుటిసి-మగువాపొగడందగదే.

15. రాగం-కమాజు రూపకంశాళం

సాత్యకి—పోరాడఁజాలవయో
పాలతీ-యాలమునఁబ్రోరా--

మాలతి—నీకేలయీకరుణ
నిక్కమ్మగా

అనుబంధములు.

సాత్య—తరుణీనిన్ను గన-గరుణయువ్వుతిలె
యీదుర మెట్లాడగల.

మాల—కరుణాలోకమున-బొరలక నిక్కముగా
నా-శరముల్ద్రవముకా

||వల||

16,

రాగం-జంజాటి.

తాళం-ఆది.

వృష—అలమునను నాకెదురెవరు-శూలియు నింద్రుడను నిలుతురొక్కో
బొలువు మిక్కిలియబలవుగా-సోలితినని వడిబరుగిడుమా.

మంజు—బాలుడవెంతటి మూర్ఖుడవు-ప్రేలకు నీవొక శూరుడవే
శూలములగు నాబాణములక-దాళగల వెమఱిబడికెదవే.

వృష—అట్టులైనగొను మీశరముక-నెట్టినదాళుముచూచెదన
గట్టిగనిల్చిన ప్రాణములక-బట్టుగదీసెడుగనుమబలా

మంజు—ఏమిరయంతటి శూరుడవే-నామహితాంబక మిదెవిడుతుక
సాసుర్భంబున నీదుశరం-బెమాయెనుగంటి వెబాలా

17

రాగం-బ్యాగు.

తాళం-రూపకిం

సుయో—తీరుగాదుమెరగాదు-పొరగల వెచూడుడి
ఘోరయధమాడనేల-నాది లారవీడుడి

||వల||

మంగళాలింగనంబు.నంగజాతుశంగము
రంగుమితిగోరవలదె పొంగెనంత రంగము.

వైరు—సాటిగాదు పాటిగాదు మాటలేలమానుమా -
సూటిమీర బాణసమితి-నాటనెందుపోయెదో.

ఏలయిచారమిందు-పోరనిల్చి చూడుమా
శీలతోడనీంతలో-కూలచేత్తుచాటునే.

అనుబంధములు.

18. రాగం-జంజాటి. తాళం-ఆది.

కనక—ఒక్కరును-పోరాడువా రే-లేరుగదా
ఎవ్వరును-పో-కొంతయును పోయిందుమరి. ||పల్ల||
పోరగఁజాలు వీరులేలేరు-పారాడియారసేవేసారితినిమఱి. ||పో||
కుంతీకుమారు - డెంతటిభటుఁడో- వింతాయెనీ యాజినితైన
గానమఱి.

19. రాగం-భ్యాగు తాళం-ఆది

ప్రద్యు—భానురాంగీమణి చూడరాదా-నను-దానుఁగాఁగై
కొనియేలరాదా-మీసరమాయెను దాళెజాల. ||౧||

కనక— పోలదీమాటలనాడనేలా-యాలీలసంగ్రామము
మానవేల-దూలిపోవ-నరిసాలిపోవ-వడివోర.

ప్రద్యు—మంగళాంగీయిటు పోవకుమా-నాకు-కాంగిలీకత్రోయకుమా
కాంగిలీకత్రోయకుమా యిటుభంగమొందజేయకుమా.

కనక—ధీర్ధవిలాసయాతీరుమేలా-యని-పోరకీచారములా
పోరకీచారములా-కదా గీగునీతివాదములా. ||పల్ల||

20. రాగం-జంజాటి తాళం-ఆది.

నీల—ఎంతనిపొగడుదునింత-యా-కాంతలచెలువమువంత || నూవారే
లువెల్లిరాచై రే-యా - నారులవలబడిపోరే, ఏదారినిజూచిన
లేరే - యీనారులవలబడిపోరే, ఇది-దుర్దాగతముగాదా-దుః
శ్ర్యశంబలసిరాదా-భీతిలేదా-చూడబలువంత.

ఈచానకాఫకటుటోయి-ఇంతైన కరుణలేదాయె || తుదేలేనినిం
డువెతలాయె-ఇంతైన కరుణలేదాయె-ఓ-ఘనోజకలవాణి-నను
గనంగనవెరాణి-మంజువాణి-రావె-నాపాంతా.

అనుబంధములు.

21.

రాగం-పీలు.

తాళం-ఆది.

మలయ — కడు-పరాకు మానియాలింపుమా-మా-భంగము చేపి.

పార్థునిభటులు-పారంగదోలంగ-వృథులమగు

గతిగలిగె-యనర్థములాయె.

||౧||

పోడిమివారితో-బోరంగజాలక - యోడితి మమ్మయే పనఁగా

మేము-నేడబలము.

||౨||

22.

కాంభోజిరాగం.

ఆదితాళం.

ప్రశ్నల—ఏమిది చిత్రమొయేమియుఁ దెలియదు

నామది నేమియు-నమ్మిక పొడమదు.

ఇలలోన నెందును-దులగానకున్నమి

మ్ములక్రిడి నేడుతా-గెలువంగఁ జాలెనే.

||౧||

23.

మోహనరాగం

ఆదితాళం.

ప్రశ్నల—కొనిరమ్మా-మంజరీ

ధనువు నిషంగము తడయకనసియు

||పల్ల||

నారధ మిప్పుడె-చేరికఁ బూన్పుము.

సారిధి యగుము నీపూరక తరణి.

24.

నాదనామక్రియ-రాగం

ఆదితాళం

సుయో—అగు నే యిది బలుద్రోహమె

||నా||

తగని విరోధము-మిగులఁగనగునా

నిరతమునమ్మిన-గురువునకిగతి

దురితము తెంచుట-పాడియే.

||౧||

25.

రాగం-కమాజ

ఆదితాళం.

ఈడులేని భాగ్యమలరె-నేమి తెలుపెనీ

నాడనికమానకనికా గూడియుండుదు.

కూడియుండుదు.

అనుబంధములు.

వింతమీతె. నింకనాదు సంతసంబునీ

చెంతఁ జేర్చుముదము వెలయ-నింతవేడఁదే.

॥౧॥

26

రాగం-కాంభోజి

తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—చూబఁదే-భూపాలుఁజూచిన-ఁజాలదే

బాలసోముని లీల గేరెడు ఫాలమునుగనఁజాలదే-హళిమీరగ-

మేలియురమున-సాలినిరతము బాలిమదనుని-కేళినెనయఁగ వెలసినఁ
జాలదే॥

27.

రాగం-జంజాటి

తాళం-ఆట.

అందరు—పగమీఱనాగీవారముంజంపక

తగనిపగలఁ-బడితిమే

॥వల్ల॥

మేఘ—మలయ-వృతినా-కెంతటి-కార్యము

సలిపెనా-వెలఁదిరా-దెదుటికి ॥

॥౧॥

సాత్య—మాలతీ-యీవిధి-దీనత-నించి-తే

యేలనా-యెడకురా-వళికులా

॥౨॥

ప్రద్యు—వినుతమా-నాయశం-బంతయుం-బోవఁగా

కనకల-తనుగని-బడలితి

॥వల్ల॥

28

రాగం-హిందూస్తాని తోడి.

తాళం ఆది

అందరు—ఘనవేణిననుఁజేరవే-కనికరించి యేతేరవే-యనవరతము॥

మేఘ—నీవాఁడనేనిక్కముననుఁబ్రోవఁగ పూబోణిరోరావేలవెలిదీర్చు

రావేల కరుణ ॥

॥౧॥

ప్రద్యు—ననువెల్పఁగనేటికే-కనకలతాంగనారాగదే.

నినునికఁ గనకున్న మనఁజాల కనకాంగి

॥౨॥

అనుబంధములు.

పాత్య—తాళజాలమరుబారికి—జాలమేలనను గావవే మాలతి నీకేటి
కీలాగువగ.

29.

రాగం—బృహగు.

తాళం—రూపకం.

సుయో—దారి-తెలియ-దయో-దూర మెంతచూచిన

అర్జు—ఓరీ-మూఢమతీ-ఏలయిట్టులాడెదవు.

సుయో—పాడుపురిని-వీధులెల్ల-జూడనొక్కతీరుగా.

అర్జు—ఇట్టివాడవిందునన్ను-నేలతెచ్చినాడవు.

రాగం—చక్రివాకం.

ఆటతాళం.

మలయ—చాలగ శ్రీదము-లీలమైమీపాదము.

చాలగ గ్రాలుగా-వెయ్యేలకావంజాలుగా. •

||పల్ల||

పావనముగా-జేసెనాదగు భవనమంతయు నీక్షణములూ

దేవధరణీదేవకుంజర దీనజనములఁగాచుగోద.

||౧||

ఘానుతంబగు భాగ్యమలరెను-బుణ్యమయ్యెఁజరిత్రము

జ్ఞానమహిమాతీతమియ్యెడ-నేనుధన్యతఁజెందితిని.

||౨||

31

రాగం—కల్యాణి

తాళం—ఆది

ప్రమీల—సుందరనిగనకయిక నే మనఁగదరమా.

భూపమౌళివచ్చినాకు-ప్రాపుచూడకున్న నీ

తాపమునిండగ నేగతి-సైపుదునెచ్చెలి

ప్రమీల—దారి-బారి-మేరమీఱి-చిరికేరిక్రూర

||వర||

మాడేశరంబుల బారికి నా రెకుబడలెదనిం

32

రాగం—కేదారగౌళ

తాళం—రూపకం

కనక—తాపమేటికమ్మనీకు-భూపమౌళినిన్ను జెందు

సైపవలదోవై దలియిపాట్లనకోపవీక.

అనుబంధములు.

ఫేదముఘానుమిక-గాదిదివేళచెలి

నీదానిని-శేదెచ్చెద-భూదానిమోదమున.

॥౧॥

33.

రాగం-వాదనామక్రియ

తాళం-ఆట

మాతలి-చేబియేటికింతనీకు-దీనవాక్యము

కర్జమెల్లదీరెనే-యర్జనుండుపాతెనే

నిర్జరేశుడైననేమి నిన్నుమీతెనే.

34.

రాగం-వాదనామక్రియ

తాళం-ఆది.

మంజు-ఈవిధినాడెద-వేటికిదేవీ.

కావవెకరుణను-గైకొనుమనవిని.

సారసుచరితమె-ధీరవిచారమె-కారణమేమీకలక గలుగగా-

హారీలీల-విచారమేల-చేకూరదేల యాధారుణిపరుకూరిమి.

35.

రాగం-కమాజు

తాళం-ఆది

కనక-వలవదీరీతియోచన-చెలువాతలచకు కలగకుమింక.

॥వల్ల॥

నరుడెయదేటికా - సురనాథుడు నీచరణదానుడయి సర్వగు

ననీసరసచుడియడలెడ

॥వల్ల॥

36

రాగం-బ్యాగూ

తాళం-ఆది.

ప్రింగజుని బంగా మంగళాగియినారి సింగారమంగళాకృతి

-గనువలె-రంగారచున్నదిగా-యీభృంగవేణి

॥వల్ల॥

లేదేనిర్బద్రాణియో-యో-భూదారుపూభోణియో

కావేనివిరించికాంతామణియో - యీవేద్రోక్షగామిని-వాదమేల

కాదుకాదు.

37

రాగం-కమాజు

తాళం-రూపకం.

అర్జు-పరితాపమగుజూడుమా

గుగుత్తేప-మీపాప-మేన్తోప.

॥వల్ల॥

ప్రమీలాజ్ఞానియము.
అనుబంధములు. *The Ministry of State & the Nephews*
Preceded, Presided by Nephews

మునులఁజెందఁగఁగోరు-వనజాక్షులుందురె

కొనసాగ-దనురాగ-మిదిబాగా.

॥౧॥

38.

రాగం-విలహరి

తాళం-రూపకం

ప్రమీల—తాళఁజాలను నే-బాళిమీటనీ-పదములయాను-యాలాగుజన -
మేలావల్లభ-వేళాకోళముగద.

అర్జు—బాలాయావిధము-పోల దెందును - గలిగెడుదురితము-శీలాంశా
వగ-మేలానీమది-కేలాగు తెలియదు. ॥పల్ల॥

ప్రమీల—తాపమార్పక-ప్రాపుఁజేర్పక-కోపగించిన నేపుమీరునె యేపా
రగను-గాపాడవొకొ-నాపాపమేమియె ॥౧॥

అర్జు—నీకుఁజెల్లునె యీకళంకము నాకువించగు జోకదోచెను
యీకోరికలకీకొన్ననను-జీకాకుపరపదె ॥౧॥

రాగం-ధన్యాసి

తాళం-రూపకం

ప్రమీల—నన్నుగనలకే సఖి నిన్ను వేడెద.

తరళాక్షీ నేబడియెడు-పరితాపమునీవెటుగవ
గురుదాహము జనియించెను-ధరణిమనఁగజాలనింక.

40.

రాగం-ముఖార

తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—చాలను నే-మనియుండఁగ-నటా-భూమి కాలగతియే-యీ
భాగగు-జాలియేల-బాలార తెఱఁగుల నేమీకెయ్యెడ-నెఱింగిం .
చిలినటు చేయుండు వెలులకుడె యీగతివను-నగచిపొండు
మరచిపొండు.

41.

రాగం-పూర్వీకల్యాణి

తాళం-ఆది

మలయ—ఈవిచారమేటికిల తాంగి-మదిలోన
భామరొ యూర్ధక-ప్రాణమువాయుట
శీమాటలాడుట-కేమెనధమ్మా.

॥౧॥

ప్రమీరార్జునీయము.

అనుబంధములు.

45 రాగం-నాదనామక్రియ. తాళం-రూః

ప్రమీ—భూమీశుడు-నన్ను-గామించునే యాహాహ
ఈసరసోక్తులు-ల్లాసమునించునె
వాసిగనువుమీ-మోసపుమాటలు

46. రాగం-మాండ్ తేళాం-అది

అందరు—ఏటికింత-తాపమో-చూడనే
మాటికిశో-కమేల-వీడవే.

కనక—చూడజాల-నీకునింత-తాపము
వేడిచూప-గాదాకో-పాపము.

మలయ—వానిజూడ-నిప్పుడే-పోయెద
మానుమింక-శోకమో-కోమలి.

మంజు—ఏలరాడో-చూడుమా-నీపతి
బాలచాలు-చింతల-పాపవే.

మాల—చింతసేయ-కమ్మరో-వేడెద
వంతబోల-దెంచగా-దీనికి

47 రాగం-పూర్వి తాళం-రూపకం

ప్రమీలు—గంభీరమై-రాజిలె.

వీడగమేఘు-వటు

వాడగ చందురడు

అడగకులగిరు-అకాశ

యె అల్ల-అడగ-ధారణి సోలగ తారలురాలకా

48 రాగం-శ్రీభు. తాళం-అది

ప్రమీలు—భూరమణా శతగోరుదాన

వాడిశరంబుల్ల-పంచనసేయుచు-

న్నాడుబ్రదుకఁగ్గో-నీడుమూరుడు.

అనుబంధములు.

ప్రమీ—బాలా-తాళ-జాల-వేలార్పకుము. ||3||

మల—అమ్మా-యమ్మా-కొమ్మా-సమ్మోదమగు. ||3||

ప్రమీ—మసలక-వెసనా-యనువుల్-పసివాటుగద. ||౪||

మల—లలనా-వలదీ-లలిబ-ల్పలుకాడగను ||౪||

ప్రమీ—క్షననిక్క-ముగా-మనజాలనునె - వినవేటికినా-మనవికరణద
నర-నళిన-నయన.

మల—ఇదేనీవెతలం-దుదగాంచెదునె-మృడిజెందుమునీ- కొదవుముద
ము-మదన-హరుని-కరుణ.

ప్రమీల—కలవాణీ - భరియింపం - బలుతాపం - బరుదయ్యెం-దలితాం
గంబై -యసమానంబై -జ్వలనాభంబై - విషమంబై -తలచిన-
- బలువెత-గలఁజగ-దల్లికెద-నులికెదనిదె ||౬||

మలయ—వినుదేవీ - మడిగుందం - జనునేవీ-ఱిడిభంగిక్-మనసారం
గక్-ఘనమోదంబుక్-గొనసాగింతుక్-దనరింతుక్-నినునిదె-
జనవిభు-నెనయగ-మనవిని-వినుగనలకు. ||౬||

44. రాగం-జంజాటి. తాళం-అది.

మలయ—ఇదేలా-యంతవంత-సుందరాంగినీ
మందగబొదనక్-నేఁజెవచ్చుక్-నీవిభుండునీ.

ప్రియానందం-బొందుదాన-వంతలోపనే
అయోనీ - తాపమిక - అయ్యయోనీ - తాపమిక-మానుమ
మ్మానీ

క రాళందై -తోచెమాకుక్-నీవిధానము
దురాపందై నిభంగిక్-హా-దురాపందై నభంగిక్-జెందనొనెనీ.

ప్రమీలాపైఁగయము.

అనుబంధములు. *The Annals of the Society for the Propagation of the Gospel*

వింతవిధంబగు-నింతేటికిఁకనీ

చెంతకుఁదెత్తునీ-చేతోవిభుని

||౨||

42.

రాగం-ఋమాజు

తాళం-ఆట.

మలయ) భామాచనదీమానసము

కనక) ప్రేమాయతి నీమాటలనేమాడెద వోమాచివి

మలయ — ఇటుతారుమారుగ సారెసారెకు సడలియొడలను బడతిక
డునడలెడు

ధీరామతివై రాజిల-కిరీతిగనారీమణి.

కనక — బాలామణియాలోగనె-దాలాభము-వాలాయము

చాలన్వేతదూలంగని కేలామణియాలాగున.

||౨||

43

రాగం-ఋమాజు.

తాళం-ఆది.

ప్రమీల — తాపమొందఁగజాలనే-సఖియా-శాశఁగలనె పాపమెలయిం
కే-రూపమేమృగాక్షి.

||పల్ల||

మలయ — ఏలాయాగతింబట్టెగా దేవీ-ఈలాగగునె యాలోచింప
కింతబేలవైతివయ్యో

||పల్ల||

ప్రమీ — భూపమాళిమోము-జూపువారెలేరె-ప్రాపుజూపినన్ను-కాపా
డునగలుగదె.

మలయ — లోలనేత్రభూమి-పాలమాళివచ్చి-మేలునింఁగజాలునీలోనఁ
గడుబడలకు.

ప్రమీల — ఊర కాశఁజూప-మేవ గూడునీకు-నేరంబె-వైరంబెనీరేజ-నయ
నాతగదు.

మల — పోలదింతవంతు-యేలక లైసికు-లోలాక్షి-చాలాయెమేలొనె-విప
రీతగతి.

||౨||

అనుబంధములు.

52.

రాగం-కమాజు.

తాళం-ఆది.

ప్రమీల—ధరణీ-పాలనన్న-కరుణజూడవే.

నెమ్మదినిన్నే-నమ్మినదాన

53.

రాగం-ఇంగళునోట.

తాళం

అందరు—అనందంబై చెలంగె మహనీయానందంబయ్యెక్క. || పల్లవి ||

ప్రమీల—ఇలనే-గడుధ-స్యమరమణా.

ఆర్జు—బలుధన్యుడనే-గదరమణీ.

ప్రమీ—విలసిల్లగనా-కెనయెవడు.

ఆర్జు—బలుసంతసమా-యెనుతరుణీ.

|| ఆనం || (1)

మేళు—మలయా-వతినా-రతనమరా.

మల—కలయం-గేనుమా-మేళువర్ణా.

మేళు—చెలువా-రదెసం-తనమతివా.

మేల—పాలుపారదెస-మృదమనఘా.

|| ఆనం || (2)

సుయో—ఘనచామతీ-ననుగనవే

చారు—చమదెంచెదధీ-రసుయోగా

సుయో—మనసంతసమే-రికింగలదు.

హీ—శనదేజనమో-హనగతిగా

|| ఆనం || (3)

ప్రద్యు—వడిరాంగదవే-కనకలతా.

కనక—బడినే-నిదెవ-చ్చితిమద్దనా.

ప్రద్యు—కడుసంతసమి-పగుదరుణీ.

కనక—ఘనువం-దరమే-మనముదము

|| ఆనం || (4)

సాత్య—సతిమాలతినక-దయంగనవే

మాల—వెతర్చిరెసా-త్యమేడిలొ

సాత్య—అతిశా-కడు సమ్మతింగలికా

మాల—అతిహర్షము పొంగదెరవణ

|| ఆనం || (5)

అనుబంధములు.

నీల—మదిరా-జిలెనే-మంజువాణీ

మంజు—ఎదనీ-లధ్వజ-కడుముదమే.

నీల—సుదతీ-కడుస-మ్ముదయొదచెక్.

మంజు—మదిరాగము నాకిదెయొదచెక్.

॥ ఆనం ॥

54

కాగం-మోహన

తాళం-అది

అంతరు—జగదా-ధారా-సకలకళా.

నిగమా-లోకా-నిపుణమహా.

సుగుణా-కాంతా-శుభఫలదా.

విగతా-శీక-విపులవిభా.

మునిజనతా-వరకమలా-సనహరిలో.

చనవినుతా-ఘనసుర.

పాల-పూజ-నీయ-శీల.

ధీవిశాల-మావిలోల.

పావనాల-పావినీల-సేవితేలా.

భూవిభు ధావన-కేవల-పావన-శ్రీవరదా.

రామకృష్ణ-పూజిత॥ జగ॥

ప్రమీలార్జుననాటకము

సంపూర్ణము

ERRATA.

పుట.	పంజీ.	తప్పు	ఒప్పు.
4	16.	యేమిద	. మేమిద
10	7.	శా॥ శాంతిశ్రీ	... శా॥ శాంతీశ్రీ
11	13	ముకుళిన	.. ముకుళిత.
12	8.	స్నానము	... స్నానము.
„	14.	మిత్రులారా	మితృలారా
15	20	అబలాజనమవుట	అబలాజనమనుట.
17	4	యుద్ధమునమంజస	.. యుద్ధమునమంజస.
„	9	మణివిభోద్ధితమై	. మణి.....
„	15.	పోరుననారితీతి	... పోరుననారితేతి.
18	22.	ఇంక యుద్ధమేటికి	. ఇంకయుద్ధ.....
19	15	వేలు	... వేరు.
„	„	వేలు	... వేరు
„	16	తోచిన	. తోచునో
20	4	నం	అరి
„	6	నిలుచుట	నిలుచుట
„	8	మచ్చరింపరాదననకుడు.	. మచ్చరింపరాదనకుడు.
21	11.	ఇట్లేబల్కుచున్నాను	ఇట్లేబల్కుచున్నాను.
„	18	ఈ బాబు	. ఈ బాబు
„	19	ఈ బాబు	. ఈ బాబు
„	21	ఏమిబాబు?	... ఏమిబాబు?
22	9	యల్లుండు	యల్లుండు
„	14	లేదేని బాబానల	.. లేదేని ముద్దాబానల.
25	9	యుద్ధమున	యుద్ధమున
28	7	గానా! సంగ్రామము	గానా! ఈ సంగ్రామము
„	20	(నన్నుఁజూపు)	. నన్నుఁజూచున్నవి
29	12.	రథికుడు	.. రథికుడు
30	3.	సేర్పుము.	... శేర్పుము.
„	20.	అలాబా	... అలాబా

33	24-25.	నాహృదయపదము	నాహృదయపదమునం
„	„	నంతునగల...	తయునగల
34	29	యుద్ధమంతయు	యుద్ధమంతయు.
35	„	(తుదిమూడుపంజ్జలు)	(పాటగా భావింపవలయును.)
37	7.	బాణతురీణముల	బాణతురీణముల.
„	25.	యేమిచ్చిన	మేమిచ్చిన
40	18.	అందఱిరహశ్యము	అందలి రహశ్యము
„	28.	(తోసికొని)	(తీసికొని)
41	8.	నించుకైన	నించుకైన
42	4	మేఘవర్ష	మేఘవర్షండు.
„	14.	యర్ధాంగిని	యర్ధాంగిణి
43	18	తే గీ సంశప్తకాళి	తే గీ సంసప్తకాళి.
44	23	సారంగభూషణుడు	సా సారంగ భూషణుండు
47	7.	శంకారపాత ధిమాంకారి	శంకారపాతధీర హుంకారి
48	7.	ఈమండలైర	ఈమండలెల్లరు
„	9	నందుకురిధ్వంసము	నందుకురి ధ్వంసము
„	17.	భ్రాంతు మీమితరుణలు	భ్రాంతులై మీమి . . .
„	19.	నాకీతగులాదవినది ?	నాకీతగులముదవినది
50	7.	ఎచియుండినందున నన్నందరు	ఎచ్చియుండినందున నన్నందరు
53	23	అధర్మజాడ ధర్మమునకై విడిచిన పుణివియొక్కటియె	} అధర్మజాడ ధర్మమునకై విడిచిన యశ్వము అభి.
56	12	నీకామెలిలిచ్చి	
57	2.	నీనెంత	నేనెం .
58	2	నింత	నించ.
„	21	ఇంతసే పట్టుండుడు	ఇంతసేపట్టుండు
58	17	గారిముగ్ధులు	గారిముగ్ధులు
60	3	సమృద్ధిగానున్న సమృ	సమృద్ధిగానున్న సమృ
62	8	నియ్యదెరిలొక్కపై	నియ్యదెరిలొక్కపై
63	27	అట్లుకావలసెయెవచ్చిన నేమిమీ	అట్లుకావలసెయెచ్చిన నేమిమీ
65	20.	నీ వాయుమే సప్తపానియ్యక	నీ వాయుమే సప్తపానియ్యక
67	16.	దానిచీరపయ్యంట	దానిచీరపయ్యంట.
„	17	కన్నులకుంగట్టనది	... కన్నులకుంగట్టనది
69	15.	ధీరత్వవిఖ్యాతి.	... ధీరవిఖ్యాతి.

పుట పంక్తి

తప్పు.

ఒప్పు.

69	21.	అయిననామనవి నంతివినుము	అయిననామనవి నింతివినుము
70	14	సియింటిజూచి	సియింటిజూచి.
,,	21	కాంతలనెల్ల సకన్వడి	కాంతలనెల్ల సకన్వడి.
,,	30	ననన్యథా	అనన్యథా.
71	7	నాయలూచి	నాయలూచి
71	17	నావాయి నిన్నాడనిచ్చినంతయు.	{ నావాయి నిన్నాడనిచ్చినదంతయు
,,	21	నట్టిదాని	అట్టిదాని.
72	6	త్రికరణశుద్ధిగా నినునె వరి	త్రికరణశుద్ధిగా నినునే వరింపను.

N.B. రెండుమాడు చోట్ల అనుబంధముల నెంబర్లు మారయున్నవి. దియచేసి సవరించుకొనవలయును